

JINDŘICH ŠIMON BAAR

OSMAČTYŘICÁTNÍCI

(Chodská trilogie II)

OBSAH

I

II

III

IV

V

VI

VII

VIII

IX

X

XI

XII

XIII

Dne 19. září l. P. 1892 umřel mi můj otec Jiří Baar, rolník v Klenčí.

Vzpomínám naň často, ale dosud nikdy jsem si tak neujasnil, co pro mne znamená jeho život a smrt, jako když jsem psal tuto knihu. Posvěcuji ji proto celou jeho památce.

V Klenčí dne 14. června 1923

JINDŘICH Š. BAAR

I

Tajemně a tiše blíží se k našim horám nové jaro. Vlahý jeho dech nejdříve ucítily stromy až ve dřeni; jejich kořeny tkví hluboko v plodném lůně zemském, a proto první pozorují, když matka země probouzí se k novému životu. Cévní svazky, prostupující staré kmeny – jako žíly krví – nalévají se novou mízou, od kořene vzhůru k vrcholům procitá buňka po buňce, na mladých větvích temně se leskne hladce napjatá kůra a bobtnající pupeny hrozí prasknutím...

Všecky studánky po haltravské stráni ocitají se ve varu. Prameny v Kačence, Vodniče, Korábí, Hřavce i Šimanici prudce tryskají na povrch, až z útrob země vyplavují zlatolesklý písek, jemný jako pel, prodírají se tvrdou skálou, rvou těsné břehy, vrhají se přes balvany a kořeny, snoubí se navzájem za hlučného jásotu, spojují se v potůček a s hlasitým zpěvem pospíchají přes Frýduc lůs, Brť a Volší do širého světa...

Cosí nakažlivého, co rozjaří každého, kdo tu jejich písničku slyší, táhne vzduchem a padá přímo na srdce. Den se natahuje, zato však večer se scvrká, tu a tam už slavili „doderky“,^[1] zásoby lnu, pačesů i koudele se tenčí, i přástek už je namále, a než se chasa naděje, Družebná neděle postaví se za dveře a počne „spouštět“ přástevnice, vyhánět je ven z teplých světnic na luka a pole. Masopust minul, půst ujal se vlády ve všech staveních. Růženec se tam modlí v podvečerním šeru, když se ozve z věže klekání, na postní kázání a na křížovou cestu chodí se v pátek do kostela, křesťanská cvičení konají se ve všech obcích, na velikonoční zpověď připravuje se osada... Vše možně se tlumí ta předjarní nálada; otcové

stávají se přísnější, matky pečlivější, ale nakažlivé jaro prodírá se i mřížemi malých okýnek do komor a sklepů, kde v horkých peřinách toužebně a napjatě čekají jejich dcery i služky, až se ozvou tiché, tlumené kroky, až tvrdý kotník^[2] opatrně zaklepá na okénko a jakoby něčím škrcený hlas se optá: „Hana, nespíš?“...

Hvězdy i s měsícem skrývají se za mraky, jež rychle plují po temně modrém nebi, v sadech si šeptá čiperný větřík se stromy a pohrává si s jejich korunami. Kdesi na městečku rozhání ponocný smečku rvoucích se psů a po hřebenech stodol honí se rozježení, divoce vrčící kocouři. V teplých stájích občas vysokým hlasem zařehotá klisna, zabučí kravka, zamečí ovce nebo koza, hřebec u Johánesů, býk u Králů i kozel v pastoušce jim odpovídají...

Co to šumí teď nad hlavou? Temné mračno zvedlo se náhle nad Výhledy a pluje přímo přes Klenčí dolů k postřekovským rybníkům. To mračno má tvar klínu a je živé; krátké, úsečné skřeky z něho proráží, letí prudce, jako by je nepřítel pronásledoval.

„Divoká honba! Pán Bůh nás chraň,“ křížují se lidé v teplých ložích, přetahují si peřiny přes hlavu, aby neslyšeli divokého honce, ani jeho psů, ani jeho ztřeštěného křiku.

Sedlák Vávřík vyšel si po půlnoci podívat se na trávníky, nesrazil-li mu někdo zavedenou vodu do jeho stoky. Slyšel před Klenčím, jak se valí od Výhledů „honba“, naštěstí včas vzpomněl, jak se má dle rady starých a zkušených mužů zachovat. Jak dlouhý tak široký padl hned do pravého silničního koleje, lopatu přitiskl k boku, tváří obrátil se k zemi, rukama chránil si hlavu, i dech v těle dle možnosti tajil, jen aby ho „divoký honec“ nezpozoroval a neublížil mu...

Ale nahoře v myslivně na Výhledech u otevřeného okna stál dědičný myslivec, starý Pavelka; necítil nočního chladu, nedbal na vádu své drahé ženy Rézinky, aby nebláznil a zavřel okno, že cítí zimu až na postel, alespoň kožich aby si natáhl, když nechce poslechnout, a nestál tak, jak z lože vyskočil, bos a polonahý.

„Už táhnou! Divoké husy táhnou!“ radostně, slavnostně vykřikl stařec do temné jarní noci a teď i fořtka posadila se na loži, sepjala ruce na měkké peřině a tiše naslouchala, jak ohromné husí hejno po staré cestě, průsmykem mezi Čerchovem a Haltravem vrací se hlučně a přímo z dalekého jihu do svých severních hnízdišť. Dravý pud pohlavní, předtucha příštích požitků a rozkoší naplňuje celé to množství ptáků bujarým nadšením, pružností i vytrvalostí.

„Jestlipak už rozmrzly rybníky, aby se tu ta ptačí svatba přece mohla zastavit,“ starala se Rézinka, když jako bouře přeletěl a v dálce utichal šelest křídel i skřeky husích hrdel.

„Toť že rozmrzly,“ šoural se teď Pavelka do teplého lože, „plove sice v každém uprostřed ještě kus ledu jako šiška na másle v kastrolu, ale břehy už se zelenají, okřehek, puškvorec, lebedu, ostřici, to všecko tam na okraji stok a bahen najdou. Letos si tu jistě odpočinou, přes den se zdrží, popasou se a vykoupají. Uvidíš, hned ráno že přiběhne jako na koni černořecký, už venku bude křičet, slyšel-li jsem, husy že táhly v noci.“

„Ale ty s ním, pantatínku, nechod'. Pro tebe už není plouhat se vodou a bahny. Ulovíš si kašel a rýmu,“ varovala ho ještě Rézinka, které už se znovu klížily oči, její muž však ne a ne usnout. Cítil svědění v celém těle, převaloval se z boku na bok, počítal každou hodinu, kterou kukačka ve starých švarcvaldkách na stěně spolehlivě odkukávala, upíral dychtivě zraky k oknu, až se venku počne bryjdit,^[3] aby hned vyskočil jako jelen, vzbudil služku, dal si uvařit česnečku, nabil pušku, hvízdal na psa a prošel se údolíčkem od Chodova až k Postřekovu.

„Aby tak ti chlapi zaspali,“ usmíval se do vousů, když tiše, aby nevzbudil svoji stařenku, kradl se konečně z myslivny ven. To myslil na černořeckého fořta Brodského i na dílského Smrže a na jejich mládence...

Ale jakpak by mohl opravdový myslivec zaspát tak vzácný zjev přírodní, jakým je jarní stěhování ptačí! Brodský už stál před myslivnou, křesal ocílkou, až jiskry sršely, mačkal doutnající hubku do objemné dřevěnky z jalovcového kořene a vypustil právě první puky modravého dýmu, když Pavelka vystrčil šedivou hlavu ze dveří.

„Čekám, nezaspal-li pantatínek,“ usmíval se černořecký fořt na výhledského.

„Což už jsem někdy zaspal?“ zabručel Pavelka mrzutě jako medvěd. Zamrzelo ho, že není prvním; ale mráček hned se rozptýlil, když mu Brodský polichotil: „Dianu vezměte s sebou. Tak nosit z vody nedovede žádný pes na celém panství jako ona.“

„Tvůj Skok se také nedá zahanbit.“

„Nedá, ale na suchu. Do vody se mu nechce. Aby – lumpa – prosil, má-li přinést z rybníka kachnu nebo bekasínu.^[4] Tiskne ji v mordě strachy, až z ní střeva lezou.“

„Nech ho aportovat vajíčka, to se nejlíp naučí –“

„– je žrát,“ zasmál se Brodský.

„Od toho pomáhá karabáč.“

Černořecký myslivec se náhle zastavil. Také Diana slídící po okraji lesa podél silnice zdvihla hlavu a slabě zakňučela.

„Pantatínku, slyšíte?“ optal se Brodský starého Pavelky, který také stál jako přibitý a zrakem prohlížel pečlivě vrcholky mohutných smrků. Neslyšel nic, neboť byl už silně nahluchlý, ale styděl se za to, proto zase tak mrzutě zahučel: „Jakpak bych neslyšel doupnáka! Už je zde mám přes týden. Párují se, a proto tak vyvádějí.“

„Rackové i čejky už se prohánějí Mejkosovcem.“

„Jestřába a káni jsem viděl včera.“

„Což sluky?“

„Na ty je ještě brzy. To jsou mrchy pobožné, řídí se postními nedělemi jako farář. Snad mají i kalendář. Před nedělí Oculi^[5] neletí.“

„A pak táhnou jako jeptišky, vždy dvě a dvě, tiše, bez křiku a šelestu houpají se v letu nízko nad zemí nahoru dolů, čert aby je střílel. Ale masíčko mají! No!“ mlaskl Brodský labužnický jazýčkem, až se Pavelka zasmál.

„Letos si na nich nepochutnáš. Jako kvíčaly, tak i sluky poputujou za hrabětem na Moravu.“

„Hrabě ví starého kozla, co tu střelíme.“

„Ale nádlesního neošidíš. Winkler nás strčí všechny do kapsy. Učil se u mne a za rok mi odkoukal všecky praktiky. Ten ví, že sluky táhnou pod Černovrším a na Myslivcově louce ve tvém revíru že je na ně nejlepší výstřel. Postaví se pod Pilu, spočítá ti rány, sestřelí sám všecko, co tobě uletí, a když jsem poslal tři kousky místo pěti, řekl mi důvěrně: „Pantatínku, už se vám nějak třese ruka, vždyť jste nedávno chybil dvě sluky v tahu.““

„Hrom do baby,“ odplívl si vtom Brodský, který první spatřil starou, k zemi sehnutou žebračku Kokoráčku z Klenčí, jak se belhá o hůlčičce s košem na zádech celá zachumlaná v roztrhaném vlňáku po silnici vzhůru.

„Kam tu bábu hned po ránu čert nese a rovnou nám do cesty? To abychom se hned vrátili. Uvidíš, že jdeme marně. Nespatříme ani husího brku,“ rozkřikl se pantatínek Pavelka,

pověřivý jako všichni staří myslivci, kteří si dávali ještě o Třech králích svěřit v kostele pytlík broků a o Štědrém večeru lili si sami olovené koule do svých „štuců“^[6].

Kokoráčka, hluchá jako poleno, spatřila před sebou zelené myslivce a rovnou k nim zamířila.

„Pámbů rač dát chčasný dobrýtro; poníženež prosím o boží almužničku. To budu mít dnes chčestí, když hned naponejprv potkávám pány,“ skuhrala žebračka, oběma rukama opírala se o hůl a hlavu měla k zemi sehnutou, takže jí do tváře ani vidět nebylo.

„Babo, už ses dnes myla?“ optal se jí hned Pavelka.

„Co, prosím? Já jsem hluchá. Jako basa hluchá.“

„Umyla-li ses už dnes a pomodlila?“

„Umyla, pánové, umyla. Ve studánce jsem se myla a pod širým nebem k Pánu Bohu pomodlila, aby mi vzbudil dobrodince.“

„Tak je dobře,“ spokojeně kývl hlavou pantatínek a vytahoval z kapsy krejcar, třikrát na něj slabě prskl a zahučel Kokoráčke do ucha: „Nastav fěrtuch!“

Žebračka poslušně hned jednou rukou podjela pod plátěnou, modrou zástěru a fořt jí hodil peníz do klínu hodně zvysoka, aby se jí ani prstem nedotkl. Také Brodský následoval ve všem příklad starého myslivce a stejně štítivě přihodil i svůj poprskaný groš do nastaveného fěrtuchu.

„Aby jim to Pámbů nastotísíckrát odplatil a požehnal, aby jim ručičku vedl, a nač si dnes zamířejí, všeccko aby střelili,“ děkovala žebračka a starý Pavelka divže z kůže nevyletěl.

„Ta baba jedovatá zrovna jako by si z nás blázny tropila,“ počal hned hubovat a pospíchal od ní, co mu nohy stačily, „přece tu každý ví, co se smí a nesmí přát myslivci, když jde do pole. Celý den mám zkažený. Tu první nečistou sílu jsme tím krejcarem zahnali, ale tohle druhé kouzlo nezlomí nic na světě.“

„Hloupá pověra,“ usmál se do vousů Brodský, ale Pavelka to zaslechl a hned si na něho ostře vyjel: „My jsme vám pro smích se svými starými zvyky. Vy mladí, co máte školy, díváte se na nás přes rameno. Ale my jsme se učili poctivě tři léta u starých fořtů, a než nám dali za vyučenou, musili jsme ne papírem, ale skutky dokázat, co umíme a co v nás vězí. Dědili jsme nejen myslivny, ale i myslivecká práva, mravy a obyčeje. Když nás přijímali myslivci do

svého cechu, každý z nich měl právo dát nám otázku a běda, kdybys byl zůstal dlužen na ni odpověď! Žádný z vás by v takové perné zkoušce neobstál. Víte vy dnes, že volská žluč zahání mravence? Víte, čím se má natřít kulka, než se nabije? Nač je pelyněk a olšový list? Štíčí hlava? Zaječí sádlo?“

Když se takhle rozpovídal pantatínek Pavelka, zbývala jen dvojí možnost: buď ho zlobit a dráždit, což se pravidelně stávalo v posledních léčích, anebo ho nenápadně dostat na jiné pole.

V obecní pasece ostře, vesele zahvízdal kos. Brodský hned otočil hlavu k lesu a vykřikl: „A to se podívejme, kos, už je tu také!“

„I brávník i drozd,“ chytil se také na tu vějičku Pavelka, „ty patrně spíš na té Černé Řece nebo jste tam o sto let pozadu. Pole už se hemží skřivany a sady pěnkvami, všecko už se stěhuje na letní byty; ale nevím, nevím, nebudou-li litovat,“ a při těch slovech pozorně se rozhlédl krajem i oblohou. Jak tak hlavu otočil, spatřil žebračku, jak dosud stojí uprostřed silnice a hledí za vzdalujícími se myslivci.

„Co ta baba za námi tak brejlá?“ dopálil se znovu pantatínek.

„A jen se dívej, jak se narovnal! Už tam nestojí jako v pasu přeražená.“

Brodský se ohlédl a zřetelně viděl, jak se vtom Kokoráčka znovu sehnula, otočila se a belhala se dál silnicí vzhůru.

Jaro v žilách necítí jen myslivci a sedláci. Hraje krví všemu živému po horách, polích, lukách i lesích a nejvíc ovšem lesním a vodním pytlákům, pašerákům, smolařům,^[7] kořínkářům, ptáčníkům a všem, kteří se musejí skrývat se svým nečistým povoláním, ač nejvíce přispívají k romantice našeho kraje.

Jaký div že i starého Zedníčka posedla divoká touha překročit zase jednou hranice, podívat se do Lesního Mnichova, co dělají Bavoráci, a přinést panu Mrázovi štůčku proměňavého hedvábí asi dvacet loket velkou. Říkal mu o ni už před týdnem a musí ji mít brzy, protože už selky počínají shánět dcerkám jarní parádu. Zedníček zjistil, že ho šidí jeho parta, kterou tak dlouho vodil; ve slepé zlosti šel, udal ji panu komisarovi a tím navždy přestříhl pouto, jež ho s kamarády pojilo. Být jenom o deset let mladší a nemít záduchu, ukázal by jim, co dovede! Sestavil by si takovou bandu, která by jim před nosem přebrala každý obchod, ani libru soli, ani pytlík prachu, ani lot koření, ani loket tkaničky by neprodali a rádi by přilezli ke kříži. Takhle však nezbývá než hospodařit na svou vlastní pěst a spojit se se starou Kokoráčkou,

kteřá mu za šesták pŕjčuje svoje hadry, kořík i hŕlku a ukládá si domácí vĕzení na den, někdy i na dva... Musil ovšem bábĕ vřdycky něco pŕinĕsti, buď kornoutek vĕtrových koláčků, kousek ěertova lejna nebo lahvičku řaludeěních kapek, někdy i hadí sádlo, jelení lŕj, mastiěku na vři, coř zase Kokoráěka roznášela po svých zákaznicích, za to vřak Zedníěka pokařďĕ tak vystrojila, ře ho ani vlastní lidé na potkání nepoznali.

Jak by jej mohli poznat myslivci! Pantatínek Pavelka ho vřbornĕ znal, prach i broky od něho kupoval, a pŕece nař jako na babu zaklel a krejcarem se vykoupil, aby se mu smŕla nelepila na paty. Ale nevykoupil se! Zedníěek mu pŕál řtěřtí loveěké a to mŕže myslivce nejvřc dopálit. Na to myslí smĕlý pařerák a hledí za fořty, pospřchajřícími ke Kleněí. Drři jeřtě ve řĕrtuchu oba ěervenĕ krejěary a bojř se jich také rukou dotknout, aby se smŕla nepŕenesla na něho. Uř ráno, kdyř vycházel od Kokoráěky, zakopl na prahu a vzal takovř pochop, divře se v křři nepŕelomil. Potom hned nad Majerovic továrnou pŕebĕhla pŕes silnici pár krokŕ pŕed nřm smeěka honěujřících se zajřcŕ a teď do třetice potkal toho dĕdka Pavelku, kterř mu dal poprskanř krejěar, bŕhvř s jakřm znamenřm. Vřecko řřká Zedníěkovi, aby se mĕl dnes obzvlářtě na pozor a nedopustil se řádnĕ chyby. Proto nestrĕil krejěárky do kapsy, ale pustil je na zem a jeřtě řĕrtuchem zatŕepal, neř se odvážil znovu vykroěit kupŕedu.

Den se valem probouzel. Drozdř, křřivky, kosi i brávnřci zvuěně hvřzdali, svářili se o samiěky, strnadi a chocholouři poskakovali po silnici, skřřivani přskali v brázdách, jako by si ladili hlásky, aby ař vysvřtř slunĕěko, mohli se hned vznĕřtř k nebi s jřtřnnř modlitbou v zobáěku. V mĕřteěku pronikavĕ kokrhali kohoutř a na obou rybnříěkách, jeř se leskly na svařitĕm námĕřtř, koupali se husáci se svřmi druřkami, jeř řřastně pŕeřžily zimu a nesedĕly dosud na teplých hnřzdech pod kamny. Pŕed Johánesovic hospodou zapŕáhalř formani a sedláci hnali sem konĕ na pŕřpŕeř. Hora ěernala se na obzoru a za Kozřm Hrádkem vycházelo krvavĕ slunce.

„Zřtřra máme jřřtř dĕřř, ne-li něco horřřho,“ zaprorokoval si Pavelka a hvřzdl na Dianu, kterĕ se pŕávĕ zaěínal dvořit nĕjakř selskř Ořřřek.

„Do veěera to vydrřř,“ odpovĕdĕl Brodskř jen proto, aby něco řekl, ale myslř uř byl na rybnřících a řivĕ si pŕedstavoval, jak se rozbĕhlĕ husř hejno ředá po lukách i rařeliniřtř, odpoěívá po hladinách rybnřřků, popásá se na bŕezřích potŕĕěkŕ a stok, ale pŕece se zastavil s Pavelkou pŕed samřm Kleněřm, kde dva nádenřci podle řňŕy kopalř zemi a sedlák Psutka jř odvážel.

„Pomáhej Pámĕbŕ!“ zavolal pantatínek na sedláka, „to jste se brzy vyspali.“

„Vy jste ještě ranější ptáci, když jste tu až z Výhledů,“ usmál se Psutka, ale nepřestal házet ornici do prkenné korby.

„Slyšel jsem, že budeš stavět. Panství už ti povolilo?“

„Musilo,“ opřel se teď Psutka o lopatu, „všem se musí měřit stejně. Na radnici nechtěli, ale pan asesor je poučil, kovářna že není apatyka a že je v zájmu města i vrchnosti, aby poplatníků přibývalo.“

„A co kovář?“

„Nadává ovšem, ale to mu nepomůže. Přirazil na podkově šesták, tím však nás nepotrestal. Jezdíme kovat do Chodova i do Postřekova a za čtvrt roku se tu bude ohánět perlíkem už náš Vondra.“

Brodský přešlapoval jako na trní, ale pantatínek nepovolil, dokud sedláka ze všeho nevyzpytával.

„Víš, že tě u vrchnosti udali?“ optal se Psutky, už skoro na odchodu.

„Kdo a co na mě udal?“

„Městský rychtář, že kácíš les.“

„Kácím; všecko dříví na krov už jsme porazili, čekáme jenom na ‚Vávříkovo sanici‘^[8], sousedí mi pomohou a za den svezeme sem všechny trámy, krokve i latě.“

Myslivec opět se tak znalecky rozhlédl nebem i zemí, jako by o něčem důležitém přemýšlel, popošel zpátky k Psutkovi, snížil hlas a řekl mu důvěrně: „V tom se nemýlíš, počasí se jistě změní, ale jisto není, že napadne tolik sněhu, aby unesl sáně. Což když bude pršet? Na tvém místě bych vozil hned, než ti to zapovědí.“

„Lůs je můj a ve svém si mohu dělat, co chci.“

„O lůsy se soudíte a kácet je nesmíte, dokud spor nebude rozhodnut. Ale dělej, jak rozumíš,“ zavřel myslivec a pospíchal za Brodským, který ho už o kousek cesty předešel. To ovšem nepověděl sedláku, že právě on – Pavelka – má nařízeno prohlédnout Psutkův lůs, spočítat i změřit dřeva a podat o tom do Trhanova zprávu.

„Tak se mi zdá, že jdeme marně,“ volal už zdaleka Brodský, „na Dlouhých lukách, na Pánvičce i v Dobří ticho jako na hřbitově, ani myš se tam nehýbe,“ a rozhlížel se pozorně, napjatě po lukách i rybnících, v nichž se odrážely všechny barvy v ohnivé záplavě vycházejícího slunce.

„Pakáž husí,“ zaklel hned pantatínek, „na týden napřed cítí povětrnost. V kostech jim to vězí a v peří. Bojí se sněhu a větru, letěly dál. Ty to mají vypočítáno na minutu. To ta zatracená baba Kokoráčka nám přinesla neštěstí. Říkám to, radši čerta potkat než babu. Vraťme se!“

„Pantatínku, to ne! Rybníky už máme před nosem. Nějaký hladový husák se jistě oddělil od hejna a potuluje se tam s husičkou. Uvidíte, že si na ně zmáčknete. A tamhle – se mi zdá – pospíchá Tudleno,“ ukázal černořecký fořt holí směrem k Lávkám, kde rovnou přes Srnovatky sáhoval revírník Smrž dolů k postřekovským rybníkům.

Zelená krev se znovu rozproudila v žilách starého myslivce; uhranuly ho modré oči vod i tmavé brvy olšových, jívových i vrbových keřů, jež se kolem těch očí ježily, chechtavý křik racků i pískavé čejky, rousná káně houpající se na křídlech vysoko, až v samém podnebesí, to všecko ho lákalo, svůdně na něho volalo, takže neodolal, pošoupl si řemen pušky na rameně, přeskočil silniční příkop, dychtivě pustil se přímo přes trávníky vlevo do luk a zahučel pro sebe: „S bžundou^[9] přece domů nepolezu, tu hanbu si neudělám.“

A udělal! Smůla lepila se jemu i Brodskému na paty i na prsty; čím více se rozčilovali, tím horší to bylo, jediný Smrž sestřelil husí párek, krásně vybarveného husáka i divokou husu, která hned za ním vytáhla, a aby zlost Pavelkova byla dovršena, právě jeho Diana je vystavila, střelil sice, ale přestřelil, příliš nadsadil, nevzpomněl v té chvíli, že divoké husy vytahují šikmo do výše, mířil také proti slunci a ohavně chybil.

„Do starého železa se mnou, jinam už nepatřím,“ odplivl si vztekle a hned si zas vzpomněl na žebračku Kokoráčku a vyléval si na ní zlost ještě u Johánesů, kam se myslivci k polednímu stočili; Pavelka s Brodským zapít ten nezdár a dílský Smrž zalít lovecké štěstí, aby ho neopustilo.

Také výběrčí Hubálek se tu zastavil posilnit se na cestu. Musil dnes až na hranice – na Haselbach – prohlédnout výkazy a přijmout poplatky na tamní celnici, které vybrali grencejgři za nesené zboží. Všecko, co šlo po nápravě anebo na saních, zvláště obilí a vlna, proclívало se hned v Klenčí a povoz obyčejně doprovázel finančník až na Haselbach, aby se cestou nemohly dít nějaké šmejdy.

Hubálek se potěšil, když spatřil myslivce, ke kterým se hlásil proto, že byl také „zelenokabátník“, neboť finanční stráž mívala na kabátech i pláštích zelené vyložení a říkalo se jim „grencjégři“.

„Tak kampak máme namířeno?“ načíнал hned řeč, sotva si s fořty ruku potřásl.

„Domů za pec tlouct šváby pantoflem, když už střílet neumím,“ zabručel zlostně Pavelka, který tu seděl jako rozhněvaný bůh v oblaku dýmu valícího se mu z úst i ze staré kořenky.^[10]

Výběřčí pochopil, že pantatínekovi přeletěla nějaká moucha přes nos, že není radno rozmazávat v tom směru řeč zbytečnými otázkami, a proto hned vesele řekl:

„A to mám štěstí. Pan Brodský také domů? To se s vámi svezu, cesta mi uteče, musím až na Haselbach.“

„To také máte, potkáváte myslivce, uvidíte, že se vám všechno zdaří, ale my potkali babu, takovou bedrníkovou babu, však ji znáte, starou Kokoráčku, jako ropucha lezla proti nám, jak jsme ráno vytáhli paty z fořtovny.“

„Na to já také věřím,“ kýval Hubálek hlavou, „nevěřil jsem dlouho, ale zkušenost mě naučila.“

„Slyšíš to?“ obrátil se pantatínek na černořeckého souseda skoro vítězoslavně. „To je takový nevěřící Tomáš,“ ukázal na Brodského, „všemu se jen posmívá, ale dnes jde také s bžundou. Kdyby byla vytáhla stodola a ne hus, byl by ji také chybil. Smůla je smůla,“ rozhovořil se Pavelka, zřejmě potěšen, že našel v Hubálkovi oporu.

Smrže i Brodského svrběl sice jazyk, ale přece mlčeli a jen se usmívali.

„Kohopak tys potkal? Mluv!“ žárlivě se optal starý revírník dílského fořta.

„Pantatínku, tudleno, náramně se mi povedlo. Jen jsem vystrčil nos ze dveří, běží mi přes cestu Vítouc Dorka, divče jako keř, jen se houpala, červená jako růžička a v spodničce ještě, jak z lože vyskočila –“

„Proto, proto,“ olizoval se Pavelka radostí, že se jeho teorie tak skvěle potvrzuje, „dobře je také potkat kominíka, ze zvířat černého kocoura, jenom ne zajíce.“

„Tak snad abychom se zvedli. Mám z vás nejdál,“ dopíjel Hubálek a vytahoval peníze z kapsy.

„Měl bych zajít do Psutkova lúsu,“ napadlo Pavelku venku, když kráčeli po kopci vzhůru a haltravská stráž se před nimi začernala, „ne, nepůjdu. Dnes už nic až do večera nepodniknu, zítra je také den,“ zašlápl hned v zárodku ten nápad a zahrnul s Hubálkem a Brodským vlevo, aby si nadešli veliký rej, kterým silnice, vyhýbajíc se prudkému stoupání, obcházela horní část městečka.

V té chvíli v kamnech báby Kokoráčky počal nevrle bručet litinový kamnovec. „Jsem to ale pitomá ovce,“ plísnila se hned babka, „rozdělám v kamnech, příkládám jako blázen, oběd uvařím, sním a zapomenu dolít kamnovec,“ a už se točila po dřevěném vědru, ve kterém si nosila vodu. Ale vědérko prázdné, ani kapka vody v něm! A kamnovec bublá čím dál tím nespokojeněji.

„Ještě mi pukne a co si potom počnu? Chtěj nechtěj musím si skočit k Vodfukovic studánce pro vodu.“

Odšoupla opatrně závorku, pootevřela dveře, vystrčila hlavičku jako myška z díry, slídivě ohlédla se vpravo vlevo, a když venku bylo jako když vymete, po človíčku nikde ani památky, rozběhla se kurážně s vědérkem v ruce pro vodu.

„Ale máte vy to dnes, pantatínku, štěstí,“ zasmál se vesele Hubálek, který šel první, „podívejte se, tamhle se belhá Kokoráčka a nám zrovna do cesty.“

Pavelka vykročil ostřeji a skutečně, za rohem Vodfukovic chalupy spatřil žebračku, jak s vědrem v ruce míří ke studánce.

„Kde se tu zas bereš, čarodějnice,“ rozkřikl se zlostně myslivec a výběrčí s Brodským dali se do smíchu.

Kokoráčka pozdvihla sehnutou hlavu a leknutím div neomdlela. Právě proti ní vycházejí od silnice tři páni. Na první pohled podle uniformy poznala finančníka. Okamžik stála, jako by do ní hrom uhodil, ale už po dvou třech vteřinách se vzpamatovala, vykřikla:

„Ježíš, Marjá! Pan ajnémr!“ otočila se, a pokud jen mohla, utíkala k domovu, tam rychle vyhrabala oheň z kamen ke dvířkám, aby jí nepukl kamnovec, pak si teprve oddychla, sepjala nábožně ruce, postavila se k malému oknu, dívala se zvědavě a celá ustrašená se ptala sama sebe: „Kampak asi ti tři patroni mají namířeno? Copak zase hledají? To se jistě ztratil tomu starému lakomci Pavelkovi v lese nějaký srneček nebo sáh bukového dříví. Ten má v lese

všecko spočítáno, toho ani lucifer neošidí. Tak se mi zdá, že míří k bečváři. Ale co ten valach? Proč ten jde s nimi? Však já se to dozvím!“

„Ta baba šmejdí jako pometlo,“ láteřil pantatínek, ještě když už měli Klenčí za patami a vykračovali si ke Březí, „všude ji člověk potká. Po lese shání kořínky, hořkou kůru i osladič,^[11] po vesnicích chodí zaříkávat lidem i dobytku ourok a vohnipál^[12], na silnici žebrá na formanech a na každém, koho potká, almužnu, to jsou zlaté časy. Pije jistě i kořalku, vždyť má tvář jako měděnou.“

„Snad byste s ní, pane lesní, neměnil?“ usmál se Hubálek.

„Měnil, a hned! Jen kdybych to tak dovedl jako ona. Kokoráčka je se mnou stáří. Já ji pamatuji, bývala to divče jako květ, na vojáky se jenjen třásla, pak se přilepila na nějakého kaprála, zmizela s ním, řadu let Klenčí o ní nevědělo, až ji přivedli před nějakými dvaceti roky po šupu takovou, jakou ji dnes vidíte. Chodila prý i s cikány, zná celé Uhry i Polsko, nu zkrátka prodělala velkou školu života a teď z těch draze nabytých zkušeností těží.“

Než to pantatínek všecko jak náleží vyložil, minuli stoupu a hospoda s myslivnou na Výhledech zabělela se před nimi.

„Tak jsme šťastně z procházky doma,“ ušklíbl se kysele Pavelka.

„Zato Smrž už si hned v Klenčí koupil vinný ocet a cibuli, těšil se, jak si husičky nasolí, pěkně do octa naloží a jaké to bude v neděli pochutnáníčko,“ dráždil Pavelku černořecký soused a usmíval se pod kůží, když viděl, jak se pantatíkovi slévají sliny v ústech, až musil odplivovat.

„Jak povídám, procházkové^[13] by nám měli říkat, a ne myslivci. Ale já tu svoji břízu starou přerazím a hodím do kamen.“

„Já také,“ usmál se Brodský, „ačkoli mám novou, na kapsle, ale selhává mi, také jsem si zmačkl marně.“

„To mě jedině těší, že nejsem sám, jinak bych mezi vámi neobstál,“ spokojeně se usmál Pavelka, podal oběma ruku a zmizel v zahrádce, která obklopovala ze tří stran nízkou, přízemní, ale dlouhou a širokou myslivnu. Ještě na prahu se však zastavil, otočil se a křikl za Hubálkem: „Pane ajnémr, v Haselbachu se dlouho nemeškejte, do večera tu máme meluzínu. Už letí přes Haltrav.“

Vrcholky smrků i jedlí se opravdu mírně klátily, jako by souhlasně kývaly k tomu proroctví, a pan výběrčí věděl, že fořti rozumějí povětrnosti líp než každý kalendář. Hned přidal do kroku, a když se u černořecké sklárny rozloučil s Brodským, teprve si pospíšil. Nádherná, široká silnice překročila u Pavla svůj nejvyšší bod a nyní mírně se svažovala k bavorským hranicím. Po její levé straně divoce hučela Černá řeka, která sbírala dravé svoje vody na úbočích Čerchova, celý růženec brusíren byl na ní navlečen, pískem i smirkem hladily se tu veliké tabule skla, zrcadla i drobné sklenice, láhve a poháry, tryplem^[14] a plavenou křídou se leštily, dělníci červení jako kati pobíhali kolem a černý les vysoký, staletý natahoval svoje řasnaté mohutné větve jako ruce k silnici. Omšelé kmeny stály v něm jako sloupy a zdálo se, že na svých jako hrot ostrých vrcholcích nesou oblohu, jež se tu klenula nad úzkým, dlouhým údolím a po níž od severozápadu se vyťahovaly řídké, šedé, úzké, ale dlouhé pruhy mračen. Slunce svítilo sice na nebi, ale mdle, jako by skrývalo svou tvář pod jemný závoj, a tmavý hvozd občas zhluboka si vzdychl strachem a bázni. Tušil, že jeho krutý nepřítel, vichřice, se blíží. Drozdí, kosové i brávníci umlkli, zato tím horlivěji slídili v lesním podrostu po červech a kuklách, klovali mrazem scvrklé, granátové plody řežabinové i modročerné, dužnaté bobule štíhlých jalovců.

Hubálek ničeho si nevšimal. V uších zněla mu výstraha pantatínka Pavelky a hnala ho kupředu. V Haselbachu už zdaleka viděl před celnicí stát povědomý kočárek komisaře Němce.

„Á, je tu starý. Ten mě jistě sveze,“ zaradoval se hned v duchu, rychle si zapínal plášť i utahoval řemen šavle a v duchu huboval: „Chytá nás; od té chvíle, co ten lump Zedníček nás zradil, jezdí komisař přes Pec, tluče se bídou cestou kolem pily, jen aby na nás vypadl zezadu, od Bavor, aby mu nemohla proklouznout žádná patrola. Ani paničku teď s sebou nebere a sám do kopce jde pěšky, aby koníčka ušetřil.“

Pan komisař Němec vskutku seděl v celnici u okna za stolečkem a přijal výběrčího se spokojeným úsměvem. „Jste přesný a to mě těší,“ pochválil ho přede všemi, což bylo u něho velikou vzácností, „já už to za vás prohlédl i spočítal, ale počítejte ještě jednou, než to podepíšete.“

„S ponížeností prosím o boží almužničku,“ ozval se vtom za dveřmi skuhravý, stařecký hlas. To nedal čert dobře dělat starému Zedníčkovi a zachtělo se mu vlézt do jámy lvové. Také on viděl venku stát kočárek, vypočítal si na prstech, že tu grencjégři mají kocoura, a neodolal pašeráckému pokušení, ošálit i samotného komisaře.

„Kampak sem lezete, nevíte, že je zde úřad?“ odbýval venku bábu šikovatel, kterému se také říkalo respicient.

„Myslím, že je tu pan komisar, tuze hodný pán, dává mi sám bez říkání almužničku, když ho potkám na silnici.“

„Tu máte a neobtěžujte,“ podával jí kordonista^[15] měděný krejcar a strkal ji z celnice ven.

Komisař Němec už se zdvihal a sahal do kapsy, ale když venku všecko utichlo, sklonil zas hlavu k rozloženým knihám a papírům, aby byl včas hotov, neboť i jeho varoval hajný, kterého potkal právě na Myslivcově louce, aby dál nejezdil, ale raději se vrátil, chce-li přijet za sucha do Domažlic. Komisař si dnes nevzal s sebou ani kožich, jen tak v plášti si vyjel, neboť i jeho jaro lákalo a svádělo. Zato teď pospíchal, aby se dostal brzy do Klenčí. I tam se chvíli zdrží, bude-li však zle, pojedje rovnou a do Klenčí se podívá jindy. Boženka tam chce, už mu říkala, musí prý pochválit sedláky, že tak pěkně vyprovodili Fastra o Popeleční středě, pověděti jim, že Faster stůně, leží u bratra na děkanství, pan doktor Klement že k němu chodí a posílá ho do Teplic, do lázní, protože má pakostnici v nohách. A také slavný lékař a vlastenec Jan Špot že jí psal, jak si otevřel v Praze na Senovážném náměstí ústav, ve kterém chce léčit jenom vodou, sluncem, vzduchem, zemí a bylinami, žádnou latinskou kuchyní, ale silami, které nám skýtá matka příroda. Venku, v zapadlých krajích, že se často najde stařeček nebo babka, kteří umějí připravovat masti, hojit rány, léčit choroby plic i žaludku různými odvary. Že ovšem s tím spojují různé zaříkávání anebo okuřování, modlitbičky a jiné pověry, to všecko že si lze odmyslit, ale pod tou nechutnou skořápkou že se často skrývá chutné jádro staleté zkušenosti. A ona že teď žije v takových končinách, kde dávají lišky dobrou noc, že čte její „obrázky“ ve Květech i v České včele, tak aby nezapomněla a také toho přírodního, prstonárodního léčení se všímala. Boženka sama se necítí zdravou, chce do Prahy poradit se o svém zdraví s doktorem Čejkou a ráda by Špotovi už něco přivezla. Králová jí slíbila, že s ní půjde do Vlkanova k hyclíkovi^[16], tam že se jistě mnoho dozví... Tak se zasníl pan komisař nad tím papírem plným rubrik a číslic, že pan výběřčí už chvíli stál u něho a musil zakašlat, aby ho vymotal z toho zadumání.

„Už jste hotov? Souhlasí to? Tak je dobře,“ rychle podpisoval výkaz i stvrzenky, „peníze mi dáte až v Klenčí a hned pojedeme, svezu vás, abychom tam byli brzy, zdá se mi, že se strojí k dešti,“ a starostlivě pohlédl oknem k západu, kde už slunce se potápělo do šedých mračen.

Pašerák Zedníček také se kulhal k Černé Řece, co síly měl, ale ani na okamžik nevypadl z role, i když před ním i za ním táhla se liduprázdná silnice. Nevěřil, že někde z houští nesledují ho slídivé oči některého kordonisty, proto se opíral o berličku, k zemi se ohýbal a napadal na pravou nohu, až mu košík na zádech poskakoval. Přicházel právě k první brusírně, když zaslechl za sebou hrčēt kočárek.

„Pan komisař jede,“ uhodl naráz, usmál se a pocítil zase pod kůží takové neodolatelné pokušení, vyvést aprílem právě pana komisaře.

„Nezahrávej si s ohněm, spálíš se! Dobře se ti dnes dařilo, neseš pod sukni místo spodničky dvakrát dvacet loket hedvábí, celé jmění v tom máš, vyděláš hezký peníz,“ varoval ho ještě v poslední chvíli vnitřní hlas, ale cvakot koňských kopyt už se blížil, Zedníček jako by se zapotácel od kraje ke středu silnice; namáhavě se obrátil, o hůl se opřel, očkem po straně zašilhal ke kočárku a hned by si byl vyřal pohlavek. Spatřil vedle pana komisaře sedět Hubálka.

„Že je to ta bába, co žebrala na celnici, staví se nám zrovna do cesty,“ spatřil žebračku komisař a už si rozpínal plášť, aby mohl rukou do kapsy, aby koník nemusil zastavit a zdržovat se. Výběrčí se naklonil, protože široká záda kočího bránila v rozhledu, a svému zraku nechtěl věřit. Bába Kokoráčka stojí před nimi. „Jak se sem ta baba dostala? Za tu chvíli se přece nemohla dovlíct až na Haselbach. Což opravdu umí čarovat? Nebo se mýlí?“

„Odkud jste, bábo?“ vykřikl Hubálek.

Zebračka zakňourala cosi nesrozumitelného a vtom ji popadl takový kašel, že se až k zemi ohýbala.

Hubálek jako šipka vyskočil z jedoucího kočárku a přímo k žebračce.

„Zastav,“ poručil teď i Němec, který počal věřit škodnou.

„Odkud a kam? Co jsme zač?“ ostře dorážel výběrčí na babku, která se otřásala v návalu kašle a jako by nemohla ani dechu popadnout. „Z Klenčí, milostpane, žebračka – Kokoráčka –“ vyřázela namáhavě vetchá babička a znovu se rozkašlala. Jak se tak prudce shýbla, divže se hlavou země nedotkla, a šourala se k nejbližší jeřabině, aby se o ni opřela, spatřil Hubálek, že jí pod sukni vykoukla mužská nohavice pečlivě kalounem svázaná a do starého střevíce ušněrovaná.

„Lumpe, už tě mám,“ skočil po bábě Hubálek a popadl ji za koš.

„A to se tuze mýlejí, to mě ještě nemají,“ vykřikl Zedníček, jako had sjel po příkrém břehu silnice a přes úzkou loučku jako mladík uháněl k lesu.

„Stůj,“ křičel komisař a rychle vytahoval z kožené tašky pistoli, „střelím,“ a už nasazoval kapslík na komínek pod nataženým kohoutkem.

Zedníček se nezastavil, neobrátil, jenom rukou zaklepal na zadek, přeskočil potok a zmizel v lese. Hubálek tu stál s košem v ruce a díval se, jako by z nebe spadl. Teprve ten posměšný pohyb rukou starého pašeráka vzpamatoval ho a tak rozzuřil, že praštil košem o zem a ohromnými skoky pustil se za podloudníkem.

„To je Zedníček, nikdo jiný než Zedníček,“ vykřikl na komisaře, který s pistolí v ruce spěchal za ním.

Tolik věděl zkušený pašerák, jakmile se potopí do lesa, to že je tak, jako by se nad ním voda zavřela. Přitlačí se k některému balvanu, skrčí se pod křoví do mechu a promění se v kámen, stoupne si ke kmenu smrku nebo jedle a sám se stane kmenem a ti páni ho nenajdou, kdyby kolem něho samého šli.

„Zatracení zajíci,“ zaklel hlasitě Zedníček, když se z houští, několik kroků za potokem, vynořili dva grenčvalaši, divže nenaběhl na jejich napřažené bajonety. To si vzpomněl v té chvíli, jak mu nad Majerovic továrnou od lesa dolů k Foukalce nepřeběhl jeden, ale celá smečka zaječí, vyznávající slepě lásku některé roztoužené zaječici. Vypočítal si na prstech, těmhle dvěma pochopům že by se zdráv z pazourů nevydřel, střelil mu sice hlavou nápad, že by mohl uskočit do potoka, pustit se proti vodě, zmizet v některé tůni, dostat se až do brusírny, a měl by vyhráno. Ale už slyšel i za sebou divoké skoky Hubálkovy, všecko se mu rázem stalo lhostejným, odhodil hůl, pozdvihl obě ruce a řekl smutně: „Štěstí mě opustilo, už je všemu konec! Moc psů zaječí smrt! Pánové, já se vzdávám.“

„A kde vy se tu berete?“ otočil se pan komisař přísně na oba kordonisty, kteří pro jistotu už vázali Zedníčkovi ruce na jeho zádech, „měli jsme vás přece potkat na silnici.“

„Ta baba zde nás spletla,“ hlásil hned kaprál, „dohonili jsme ji, sotva jsme vyšli, žebrala na nás, dali jsme jí po groši a babka sama se rozpovídala: ‚Když jste, vojáčkové, tak hodní, chci se vám odměnit. Ten lump, pašer Zedníček, vždyť ho znáte, sedí v haselbašské hospodě, nese čtyřicet loket těžkého hedvábí, na holém těle je nese a čeká, až pan komisar odjede, potom se

s ním pustí lesem přes Černou Řeku ke Klenčí. Přes Haltrav už nemůže, dech mu neslouží. Pánové, to bude kontraband! Ale přeji vám ho, protože Zedníček je falešník, slíbil, že si mě v masopustě vezme za svoji věrnou ženu, a vzal si jinou. Pomstím se mu, pomstím!“ Uvěřili jsme jí a schovali se v lese.“

Na své vlastní uši to musí slyšet Zedníček, dívati se, jak do všech ok, jež tak opatrně polékl, sám se chytil, poslouchati, jak se všichni radostně smějí. Kdyby alespoň to hedvábi mohl nějak odhodit, nenápadně je cestou ztratit. Ale všecko marné! Už ho vedou z lesa ven! Kéž by ho vedli do Haselbachu, a ne do Klenčí! Ale ani v tom mu štěstí nepřije. Pan komisař se bojí nečasu, nechce se vracet, sedá už na kočárek a poroučí: „Tak všichni do Klenčí! Tam ho prohlédneme a pošleme, kam už dávno patří.“

Svůj ortel slyší Zedníček a nemůže si pomoci. Najdou u něho hedvábi, odhadnou je, pokutu určí, a když ji nemůže zaplatit, musí si ji odsedět, trest se mu prodlouží, všecky jeho hříchy oživnou, všecky vroubky mu spočítají a možná že se dostane až do Kartouz a tamodtud už živ nevyleze...

Smutno je u srdce starému pašerovi; sluníčko zapadá, černé stíny vycházejí z lesů, černé mraky vystupují nad nimi, černé myšlenky krouží šedivou hlavou...

Zato na kočárku je veselo. Koníček sice pomalu leze do kopce k Pavlovi, ale tam se přímka silnice přelomí o skalnatý hřeben, skloní se, bude nutno kočárek zabrzdit a koníčka přidržet, aby jim vzadu stačili. „To se vám, pane výběřčí, podařil znamenitý lov. Ten Zedníček musí být liškou podšitý,“ počíná hovor pan komisař a usmívá se spokojeně.

„Kuna je to, která se dostane z každé pasti,“ svědčí ochotně Hubálek, „ten se nás něco natýral!“

„A jak jste ho poznal v tom zakuklení?“

„Všiml jsem si jeho nohou, zahlédl jsem, jak pod sukní vykoukla mu nohavice,“ vykládal ochotně, ale to nepověděl, jak viděl Kokoráčku v Klenčí u Vodfukovic studánky, na dvou místech současně že přece nemůže kokoráčet, a proto že zbystřil pozornost.

„Vaše paní byla u mne,“ zvažněl teď Němec, „no, víte, hodil jsem ten celý protokol do kamen a dobře jsem dělal. Dnes jste to napravil. Patří vám zásluha, že jsme chytili – jak všichni říkají – nejnebezpečnějšího podloudníka. Vyložím vaše zásluhy, aby se nahoře toho všimli, a doufám, že se dostanete do Plzně. Kolik máte dětí?“

„Pět, pane komisaři.“

„Já mám čtyři, vím, co je to za starost. Dorůstají mi a také bych rád někam, kde jsou školy. Co jiného jim může našinec dát než vzdělání.“

„Hoši se mi dobře učí. Mládenec Jindřich je chváli, radí dát je na studie. Ale na to není ani pomyslení. Nejstarší by měl chodit alespoň do Vondrouškovy školy, ale i ta zlatka měsíčně, kterou Vondroušek vybírá, scházela by mi v rozpočtu.“

„Nu, hm, nu – nějak to uděláme. Myslím, že to půjde. Ovšem nic jistého vám nemohu slibovat. Ale co na mně záleží, přičiním se všemožně.“

„Pán Bůh to odplat' panu komisaři a vzbud' mu stejného dobrodince,“ vděčně, pohnutě děkoval Hubálek a umiňoval si svatosvatě, že bude teď do služby jako kat, aby si ničím už nepohněval tak dobrého, lidsky cítícího představeného.

Pantatínek Pavelka na zahrádce prořezával a prostřihával stromky, větral skloněné dosud růže, prohlížel u plotu ze země se deroucí sněženky, vyvažoval po štítu myslivny pnoucí se víno, celé půldne strávil tou milou prací, vlhká, černá země voněla jarem, viděl už zahradu v květu, okřál celý a zapomněl na nešťastné jitro, které mu hrozilo otrávit tak pěkný den. Čekal na pana výběrčího, až se bude vracet, že na něho zavolá a pošle paničce několik podsněžníků, aby uvěřila, že tu není Sibiř, že tu kvetou kytičky dříve než v údolí. Už tu kytičku i uvil, pěkně zimostřázem a barvínkem ji obroubil, na lavičku si ji položil, aby ji měl na očích, a výběrčí nejde.

„To jistě zapomněl na moji radu, sedí v hospůdce, snad i kartičky šustí mu v ruce a hle – sníh už se počíná sypat, pěkně tiše, bez větru, ale zato se chumelí, že ho za hodinu napadne po kotníky. I ať se vybrodí, když neposlouchá.“ Už se chtěl vrátit do myslivny, ale přece se ještě podíval směrem k Čerchovu a zaradoval se. Koniček pana komisaře Němce vystrčil hlavu na zatáčce a pospíchal dolů k myslivně.

„A to je ještě lepší,“ zaradoval se Pavelka, „kytičku pošlem paní komisarce, ta si ji zaslouží,“ a už jako mladík pospíchal do besídky, aby mu kočárek neujel.

„Pane lesní! Pane lesní,“ křičel naň Hubálek z kočáru, sotvaže se zjevil ve dvířkách zahrádky, „chytili jsme Kokoráče.“

„Koho že jste chytili?“

„Kokoráče,“ smál se Hubálek, „jen se ohlédněte, tamhle už ho vedou.“

Pavelka se ohlédl a vskutku, dva finančníci ženou před sebou bábu Kokoráčku s košem na zádech, ve vlnáku, ale nekulhá, vykračuje si s kopce dolů jako srnka.

„Což ta bába prokletá jezdí světem na pometle?“ zaškaredil se hned pantatínek, ale čuchal nějakou čertovinu. Zedníček také už spatřil starého myslivce a rychle sklonil hanbou hlavu k zemi. Alespoň v těch hadrech kdyby ho Pavelka neviděl. Ale nebylo vyhnutí, a tak sám kousl do kyselého jablíčka: „Pantatínku, ty dva popraskané krejcary jsem zahodil, ale nepomohlo to, smůla se mne držela.“

„Zedníček!“ vykřikl překvapením lesní a hrozná zlost i hanba jím zalomcovala, „takhle si tropit bláznů z lidí! Dobře se ti stalo. Jen ho držte, pánové, aby vám neuklouzl jako had. Svázali jste ho? Ano, tak je to nejjistější.“ Jako úlevu a zadostučinění pocítil v té chvíli Pavelka, když spatřil spoutaného pašera.

„Tak vidíš, ucho se utrhlo a džbáněk se rozbil. Já ti to říkal, že to takhle skončí,“ nemohl si odříci tu radost, aby Zedníčka nepotrápil výčitkou, ale už se od něho odvrátil, a podáváje panu komisaři kytičku, hovořil spokojeně: „Lov se jim znamenitě povedl. My myslivci si dáváme za klobouk jedlový úlomek, omočený v barvě, tak tu mají také kytičku, mohou ji dát paničce a žárlit na mne nemusejí, já už svoji Rézinku nepodvedu, i kdybych chtěl.“

„Děkuji! Děkuji! První kvítí! To ji potěší!“

„A jedou! Nezdržují se! Sype se to čím dál tím víc. Dnes bude brzy večer.“

Kočí mlaskl na koníka a kočárek se znovu rozběhl. Sníh už se mu lepil na kola i jeho pěšímu průvodu na nohy, Pavelka se díval za nimi ještě chvíli, pak se s odporem odvrátil. Mrzelo ho, že se mohl tak zmýlit a nepoznat Zedníčka. Nepotkali tedy ráno babu, a přece chybil divokou husu! Tohle až se dozví Brodský, teprve bude na koni a posmívat se bude všem starým mysliveckým zkušenostem a moudrostem. Zedníček už jistě pašovat nebude, s prázdnem jistě nejde, snad nese v tom koši sůl, výběřčí poví, co u něho našli. V partě už ho netrpí, na svou pěst mu to také nejde, teď ho zavrou, po čase se vrátí a počne pytláčit. To jsou konce všech pašerů. Přibude škodná v revíru...

Tak rozvažoval pantatínek ještě doma v teplé světnici, kde praskala v ohromných hliněných kamnech celá polena vyschlého smrku.

„Prosím tě, copak ti zas přeletělo přes nos? Jakého to brouka už zase nosíš v hlavě?“ vyrušila ho panímaminka všetečnou otázkou, když si sedl ke kamnům, nahříval si záda, kouřil jen a mlčel jako pařez.

„Nežebrala tu dnes bába Kokoráčka z Klenčí?“ promluvil konečně Pavelka.

„Žebrala, hned ráno, ještě za šera slyšela jsem ji skuhrat za dveřmi o trochu černé kávy.“

„A tys jí nalila hrnek, vid’?“

„Nu ovšem, když si tak naříkala na žaludek, že ještě nesnídala, káva že jí dobře dělá, ta že ji vždycky uzdraví, ale že si ji sama uvařit neumí a také nemůže, kde by na ni vzala, za lot že chce kupec celé tři krejcary.“

„Trochu rumu do ní nechtěla?“

„I sama jsem jí tam ukápla z lahvičky. Vždyť jej nemusíš sám vypít. Ale prosím tě, proč mě tak zpovídáš?“ dohřála se Rézinka, podepřela si boky a postavila se vyzývavě před pantatínka. Nezapomněla nikdy, že ona dostala myslivnu, Pavelka že se tu vyučil, mládencoval tu a pak že mu nebožtík pantatínek se svolením excelencpána Jana Filipa předal myslivnu i s Rézinkou a šel dobrovolně na výměnek.

„Tak abys věděla,“ pospíšil si teď Pavelka s výkladem, „nenapojilas babu Kokoráčku, ale pašera Zedníčka, měl její hadry na sobě, chytili ho a zrovna ho vedli kolem do Klenčí.“

„Je to ale zkažený svět,“ sepjala Rézinka překvapením ruce, „proto se ta baba bránila jít do kuchyně, zůstala stát v šeru na síni a tam to také vypila.“

„Potom se chlubiš, na tebe že nikdo nevyzraje, žádného bulíka že si nedáš pověsit na nos,“ smál se teď pantatínek vesele.

„A nedám, od tebe už teprve ne, chceš mi tady něco namluvit, ale já tě znám, ty starý hříšníku, nevěřím ti, ani co se modlíš. Žádný Zedníček, ale Kokoráčka tu pila černou kávu a dost.“

„Ano, dost! Moudřejší ustoupí. Do rána máme venku krásné celo,^[17] každá stopa bude, jako by ji vyrýsoval ve sněhu, musím hned ráno do revíru. Copak máme k večeři?“

„Divokou husu,“ štípla ho Rézinka a zmizela v kuchyni. Pavelka si odplivl do kouta a šoural se k hromádce novin. Pan nadlesní Winkler půjčoval mu Prager Zeitung, když jej sám přečetl;

někdy tři čtyři čísla najednou přinesl hajný z lesní kanceláře, někdy si pro ně zašel sám, často, jel-li okolo, přivezl mu je i pan nadlesní.

„Škoda Fastra,“ povzdychl si, „ten mi v neděli po ranní strčil do kapsy Pražské noviny, Květy nebo Českou včelu, třeba už čtrnáct dní staré, ale to bylo jiné pochutnáníčko.“ Ponořil se do četby a zapomněl na všecko. –

Venku padali „sedláci“. Veliké vločky sněhové chumelily se, jako by se o haltravské ostré zuby skalní roztrhla ohromná peřina a lehké, kypré peří sypalo se dolů, do údolí. Mírný větřík je nadnášel, pohrával si jím, zanášel je do všech skulin a koutů, a než nastal večer, celý kraj oblékl se znovu do zimního rubáše.

Grencjégři svlékli ubohého Zedníčka v kasárnách do naha, prohledali mu koš, kapsy, všecky podšívky, ale nenašli nic než na řemenu navlečené a hned pod sukni pevně k tělu připnuté čtyři kusy hedvábí, každý po desíti loktech, každý jiného vzoru, jiných květů, ale všecky krásných, ohnivých barev proměňavých. Sám pan komisař je odhadl na sto zlatých, nařídil je prodat ve veřejné dražbě, každý kus zvlášť, doufal tak docílit větší obnos a hned určil, že polovička stržené ceny patří panu výběřčímu, který pašera chytil...

Hubálek by byl pro pana komisaře do ohně skočil. Nabízel mu nocleh, a když nechtěl o tom ani slyšet, sám skočil na poštu a od pana postmistra přinesl mu alespoň kožich, pomohl mu jej obléci, lucernu na kočárku rozsvítil, obskakoval jej, až ho bylo panu komisaři líto. „Hle, co udělá z člověka bída,“ říkal si v duchu, bránil se těm úsluhám, ale neubránil; byl rád, když kočí konečně šlehl valáška a vyjel na silnici...

Zpráva o Zedníčkovi roznesla se ještě večer po Klenci, protože do kasáren musila i bába Kokoráčka a oba kordonisté, když odevzdali pašera a vraceli se do Haselbachu, zastavili se u Johánesů a pověděli, jaký lov se jim dnes povedl. I na mužské hyjtě u Králů o tom mluvili a Zedníčka tuze litovali. Všecky jeho odvážné kousky znovu ožily v paměti, chválili ho, jak ochotně a rád posloužil každému, všecko poctivě přinesl, i když to maličkost byla, nic si nepřirazil, „ruka ruku myje“, říkával, „vždyť nevíme, kdy koho budem potřebovat,“ a také když bylo zle, když jeho partě byli grencjégři v patách, vrazil Zedníček třeba zadem a v noci do dvora, zahrabali paš pod kůlnou do stlaní, do sena nebo do slámy, kam se dalo, a zmizeli.

„Já sám nabíral jednou stlaní vidlemi do koše,“ vyprávěl Král, „najednou píchnu do něčeho tvrdého, sáhnu rukou a vytáhnu homolí cukru, za ní druhou, třetí, pytlík kávy a dál jsem

nehledal. Čerstva jsem to zaházal, nikomu jsem o tom ani slova neřekl a do rána to všechno zas zmizelo.“

„To se mi také stalo.“

„A mně také,“ hlásili se hned Klika i Vávřík i ostatní.

„Do ničeho se nepletl, čemu nerozuměl,“ ovršoval míru chvály starý Taračka, „nerad viděl, když se tu počali roztahovat ti tuchmochři a cajkmochři, když se počali škorpit hořejší s dolejšími.“

„Jsem prý udán,“ chytal se té řeči hned Psutka, „že jsem pokácel v lese dvacet dřev.“

„A kdo tě udal?“ otočili po něm hlavu hned všichni hyjtáci.

„Městský rychtář, ten perníkář Kladívko.“

„Proč tě udával? Kdo ti to řekl?“

„Výhledský myslivec Pavelka zastavil se u nás dnes ráno, když jsme kopali grunty a odváželi zem. Dokud se nerozhodne spor o lůsy, nesmíme prý odvézt z lesa ani oklestek.“

„Na to bychom se podívali. A víte co?“ vyskočil hned divoký Klika, „venku už je teď sanice. Všichni ráno zapřáhnem a svezeme Psutkovi dříví.“

„Ano, svezeme,“ souhlasili sedláci a po celou dnešní hyjtu už se nemluvalo o ničem než znovu o soudech a lůsech.

II

Pod Klenčím, těsně u silnice na Psutkově poli, vyrůstala ze země nová kovárna. Stavěl ji vzdor a hněv, a proto tak rychle rostla. Sanice pěkně držela, do polí se nemohlo, a tak jakmile měl některý soused čas a nemusil na přípřež, už zapřahal do saní a vozil k staveništi z lomu nad Klenčím pěkný, jako karty nalámaný kámen, z trhanovské panské cihelny tahali koně cihly. Psutka si zajel až do Čachrova pro fůru vápna, ohromná kupa písku už se tu vršila nad zemí, tesaři sekali klády na krov a Šimanovic pila řezala prkna na podlahy. Zedníci i tesaři chodili sem z Postřekova a trhanovský truhlář hobloval dveře a okna. Kování na ně dělal si

Vondra sám v Domažlicích, v dílně svého mistra, s kterým už se brzy bude musit rozloučit. Kaši nutno vařit, dokud v kamnech hoří.

Každý den vstává slunce časněji a uléhá později, den se dluží a večery krátí. S přibývajícím dnem přibývá i práce na polích a lukách. Počasí se vybláznilo, sníh mizel a dostavila se trvalá jarní pohoda. Sedláci vyšli nejprve s lopatami a rýči rozházet staré, ulehlé závěje sněhové na stráních pod příkrými břehy, kam slunce nemohlo, aby ozimy nevymokly a nevyhnily, opravovali stoky na lukách, rozváděli po nich kalné jarní vody, skřivánci zpívají jim nad hlavami, všeteční strnadi na ně povolávají: „Sedláčku, sedláčku, pojd' už sít!“ Černí špačkové v houfech přeletují ze sadů do luk, slaví bouřlivé svatby, sváří se a perou, krásně vybarvení konipasi natrásají se na štíhlých nožkách, pečlivě prohlížejí každý drn, který rýč odsekne a vyhodí ze stoky, všichni ptáci švitoří, jeden druhého se vyptává, kde přes zimu byl, jak se měl, co tam viděl, zvědavé vrány naslouchají, hlasitě se podivují, vykračují si vážně kolébavou chůzí jako babičky, bystře pozorují, nemihne-li se někde šedivá myš, ale když sokol anebo jestřáb zakrouží nad širým krajem, tu ony první dají se do křiku: „Král! Král!“ a horempádem letí do Hory, kde na starých, rozkleslých borovicích mají už od nepamětných dob svoji společnou a bezpečnou noclehárnu.

Bliží se sv. Řehoře, konec mužské hyjty u Králů a svátek starého Taračky, který se toho dne musí nechat vidět. Musí poslat pro džbán piva, tak velký, že ho sotva Hanýžka unese, hyjtáci dědečkovi připijou na zdraví, selce dají lahvičku sladké rosolky za to, že musila celou zimu uklízet, co našlapali, podají si ruce a přejou si, aby se po Martině ve zdraví znovu všichni sešli a v pokoji a bázni boží s teskným srdcem se rozejdou. Zima minula – práce nastává, neboť na svatého Řehoře čáp přiletí od moře, žába hubu otevře, vlaštovička zašveholí na odře^[18] a – šelma sedlák, který neoře!

Letos však ta poslední hyjta byla otrávena přípisem, který dostal každý majitel lůsu, a mimoto i na černém prkně na radnici bělala se přibitá cedule stejného obsahu. Vrchnostenský úřad oznamoval, že po bedlivém šetření a dlouhém pátrání v archívu městském i panském, po přísězném vyslechnutí starých pamětníků i po jednomyslném usnesení městského úřadu prohlašují se všechny sousedské lůsy za majetek veškeré obce a připojují se k obecnímu lesu městečka Klenčí. Dosavadní majitelé lůsů že se mohou do čtyř neděl z tohoto právního nálezu odvolat ke krajskému soudu v Klatovech, ale než spor bude právoplatně rozhodnut, že nesmějí v lůsích ani tyčku useknout, ani košík stlaní nahrabat. Sedlák Psutka pak mimoto byl vyzván, aby za odvezené dříví ze svého lesa složil na městském úřadě v Klenčí kauci dvě stě

zlatých. Jedině pan Johánes jako dědic Hofmeistrů a postmistr Worlitscheck jako nástupce Pachmajerů byli z tohoto přísného, obecného rozsudku vyjmuti.

Král vyčíhal si mládence Jindřicha, když šel sám kolem jeho dvora, a poprosil ho, aby mu to lejstro přeložil. „Jsme teď opuštěni, pan páter Faster nám schází,“ postěžoval si mu upřímně, „nevíme koho poprosit, komu se svěřit, aby nás nezradil, ale k vám, pane učiteli, máme všecku důvěru, vy jste upřímný Čech a vlastenec, vy nám poctivě vyložíte, co zas páni na nás chtějí.“

Jindřich tedy zašel ke Králům a slovo za slovem věrně a plyně přeložil osudný výnos koutského úřadu. Sedlák sice tušil, jaké nadělení papír ten skrývá, také sám si jej přeslabikoval, teprve teď však mu vzešlo světlo a pochopil celý dosah nespravedlivého rozhodnutí.

„Pane učiteli, prosím vás, přijďte sem dnes večer. Dnes máme poslední hyjtu, Taračka má svátek, musíte mu přečíst, co dostal od milostivé vrchnosti vázaného. Sousedé se sejdou, já sám bych jim to tak nedovedl povědět, a tak jim to přijďte přečíst a vyložit.“

Učitelský mládenec přišel ochotně a naostřil se na to. „Tohle hodte do kamen, za víc to nestojí,“ řekl rozhorleně, když byl s překladem i výkladem hotov a cítil, jak se oči všech na něho upírají, „ať se učí v Koutě zachovávat guberniální výnosy. Musí s vámi jednat česky, mluvit i psát jenom česky. Tomuhle vy nerozumíte, nejste povinni shánět někoho, kdo by vám to překládal.“

„Ano, do kamen s tím,“ souhlasil hned Klika, zlostí celý žhavý, „amtsasesor Hop nám bude poroučet a my budem poslouchat, co mu pláteník Zippner nakuká, je u nich pečený vařený, to ty dvě bledule Betyňka s Lízinkou ho tam táhnou, ty ho drží a lákají. Hampejzem to páchne a my to máme vylizovat!“

Všichni svědčili, že chalupníci mají opravdu Hopa na své straně, že je to takový panský svinčůra, hanba o něm mluvit, ale že v Koutě nekončí svět, že je právo nad právem.

„Uvidíme, chytí-li se i pan krajský na tu oválenou slaninu,“ vybuhl teď i Vávřík.

„Všechno je pravda, chlupci,“ souhlasil Taračka, který tu seděl čistě oholen a ve svátečních šatech, „pravdu má tuhle pan učitel, pravdu máte i vy, ale já mám také pravdu, že tím lůsů nezachráníme. Vidíme pánům do karet, vynesli prvního trumfa, ale teď je na nás řada. Vy máte všichni co dělat, koně už se dost vyleželi, ale já jsem výminkář, u nás nepotřebují mladí

ani tak moje ruce jako moji hlavu, já mám času dost. Tak se s tím papírem v kapse rozběhnu ve čtvrtek do města, sejdu se tam s rychtářem Konopou z Mrákova, s chrastavickým Borem, s kyčovským Koníčkem, potkám na trhu sedláky tlumačovské i ze Stráže, všechny starší znám a o radu je požádám.“

„A to, strýčku, zastavte se také na děkanství a navštivte pana pátera,“ ozval se hned Král, „povězte mu, jak nás tu souží páni a že jsme opuštěni jako kůl v plotě.“

„I kdybys mi to nepřipomenul, zašel bych si pro radu i k Fastrovi i k tomu písaři městskému Holubovi, co už jsi s ním jednal; víc hlav – víc rozumu.“

„A my se musíme kapitálně naostřit,“ připomínal opatrný Frydák, „běží o lůsy a běží o čest. Prohrát nesmíme.“

„A nemůžeme,“ pevně, jistě prohlásil Král, „všichni víte, že máme v ruce listinu, věnovací listinu, kdo ji viděl, každý řekl: ‚Nedávejte ji z ruky, opatrujte ji jako oko v hlavě, ta to musí vyhrát.‘“

„Jakou listinu?“ zdvihl hlavu Jindřich, „v těch přípisech přece stojí, že ničím nemůžete svoje právo na lůsy prokázat, že jste si je sami a neprávem přivlastnili. Celou radnici prohledal Forst, všechny gruntovní knihy pročetl Hop, Eisenhut sám lámal rukama, jak se tam hospodaří, co slavných listin hází se do kamen, tak abyste se nepřepočítali.“

„Tu my vytáhneme, až budeme musit, dříve ne,“ sebevědomě se usmál Král, „na kopec je vyvedem, necháme je smát, chlubit se a pyšnit, ale pak jim srazíme hřebínek, až jim nejvíc naroste,“ zlostně, mstivě mluvil z Krále paličatý sedlák a všichni mu horlivě svědčili.

Jenom učitelský mládenec kroutil hlavou a mírným, tichým hlasem se rozhovořil: „Nežijte sporů v obci. Prokažte hned svoje právo, můžete-li, uduste ten oheň v zárodku. Zlost je špatný rádce.“

„Kdo začal?“ vypálil na učitele Klika, „my jsme začali? Kdo chce kam, pomozme mu tam!“

Pan učitel vstal, sáhl po kloboučku, podal sousedům ruku a odešel. Zdržovali ho, aby počkal, že teď teprve budou veselí, strýček Taračka že se nechá vidět, protože má svátek. Ale Jindřich už si nedal říci, odcházel smuten, vymlouval se, že ho doma čeká práce, noty rozepisovat že musí, Květná neděle, pašijový týden, svátky velikonoční že se blíží, nešlo mu to však od srdce. Cítil, že je u Králů dnes otrávený vzduch, ve kterém by se mu špatně dýchalo. Sám

tichý a pokojný, miloval nade všecko svornost a mír, čistou radost a veselou mysl; v takovém prostředí – i když zůstával málomluvným – rozvíjela se jeho krásná duše jako květ na slunci a šířila kolem opojnou vůni uměleckého zanícení. Ale hádky a sváry, divoké spory a pračky spalovaly jako mráz tohoto citlivého člověka.

Jindřich se nemýlil. I když se u Králů rozveselili a strýčkovi Taračkovi připíjeli, přece opět a opět se vraceli k soudu, nové nápady kmitaly jim hlavou, nové rady si vymýšleli, nové plány kuli, ale ne sami.

Také v nové hospodě u Boudřáka seděli za stolem cechmířtři a slovo vedl městský rychtář Kladívko. „Tak, pánové, každý sedlák dostal dnes svůj hrnek kyselé omáčky,“ počal vykládat jízlivě, „a kotel jí máme navařeno ještě na radnici. Psutka musí složit dvě stovky pokuty a lůsy už jsou naše. My teď v nich budeme hospodařit. Bez našeho vědomí a svolení nikdo tam nesmí vkročit, natož aby si tam zajel s vozem.“

Cajkmistr Zippner kýval spokojeně hlavou, usmíval se sebevědomě, hrdost ho zdvihala do výše, až se nepřemohl a vykřikl: „A komu se máte za to poděkovat? Jenom mně!“ Rozhlédl se vítězoslavně hospodou, měl na jazyku ještě: „A naší Betynce,“ spolkl to však a za hlubokého ticha pokračoval honosivě: „Já jsem to nadrobil sedlákům, já jsem získal pro naši stranu pana amtsasesora, já jsem se přičinil na jeho radu, aby se vyčistila radnice, aby se rozstřílel smluvní kámen, aby se zahladila každá stopa, jež vedla z lůsů k sedlákům.“

„Sláva! Ať žije pan přisedící,“ vstávali hned kolem všichni řemeslníci i chalupníci, zdvihali do výše kamenné džbánky i sklenice a připíjeli Zippnerovi.

„Nekřičte hop, dokud nepřeskočíte,“ ozval se do toho jáсотu krejčí Vaněk a zůstal sedět na své židli jako přibitý, „to je začátek! To se točí přední kola! Neznáte sedláky! Ti kousnou do toho kyselého jablíčka, nakousnou je, ale nespoknou, vyplivnou je.“

„Spoknout je musí,“ obrátili se na Vaňka ostatní, ale ne všichni. Tesař Hruška první postavil džbánek, ani se nenapil a po chvíli řekl vážně: „Toť se rozumí, že to nespoknou! Takové sousto! Přijít o lůsy! Jistě se budou zuby nehty bránit! Jistě podají lékař^[19]!“

„Tak jim to teprve omastíme, aby jim to snáz projelo hrdlem,“ smál se bezstarostně rychtář, „pány máme na své straně! Forsta pošlem do Klatov, ten je s panem krajským jedna ruka.“

„A kdo to všecko bude platit?“ lekal se švec Formánek. „Až dosud ten, kdo to vyhrává. Obec vyhrála lůsy, obec zaplatila zeměměřiče Buška, zaplatila, a dobře zaplatila panu Hopovi i

Forstovi. Když sedláci podají lekůř, soudí se od té chvíle oni, a ne my. My si jen budem počítat všechny cesty, útraty, výlohy, zameškaný čas a oni nám to zaplatí, obec nesmí tím utrpět ani groše škody.“

„Což když to vyhrajou?“ usmál se pořouchle krejčík, kterému patrně působilo rozkoš kalití povznesenou náladu, kápali pelyňku do sladkého vína.

„Ty musíš mít vždycky něco extra!“ okřikovali Vaňka ze všech stran, ale také se ho mnozí zastávali, že má pravdu, to že není maličkost, pouštět se do takového sporu.

„Ať je všecko napřed jasné. Vaněk má pravdu. Čert tomu věř! Nějak se to zamotá, sedláci to vyhrajou a my chalupníci pak abychom to platili,“ rozvažoval Hruška a mluvil většinou ze srdce.

„Vy máte v žilách selskou krev! Nezapřete, že pocházíte ze selského pytle,“ omočil si teď majolikář Majer, „bojíte se o groš jako čert o hříšnou duši, už dávno jste mohli brát každý tři sáhy dříví ročně, kdybyste nebyli pytlem praštění. My jsme to teprve prohlédli, nám, Sauerovi, Zippnerovi, mně a ostatním německým měšťanům v Klenčí musíte poděkovat, že jsme vám to vydobyli. My dovedeme s pány jednat, my máme všude přednost, a abyste věděli, že se nebojíme prohry, prohrajem-li, tak cechy si tu prohru také zaplatí.“

„Cechy? Proč cechy? Co z toho budou mít cechy? Obec ať to zaplatí.“ – „Kdo to navrhl, kdo to spískal, ať platí.“ – „Však on to někdo zaplatí!“

„Sedláci to zaplatí, uvidíte, že sedláci!“ do křiku, který už hrozil zvrhnouti se v hádku, volal mocným hlasem rychtář a podařilo se mu šťastně utišiti hrozící bouři... Většina mu věřila, ale vyskytli se i nevěřící Tomášové, kteří nemohli ve své hlavě srovnat, že by bylo možno pouhým kusem papíru připravit sedláky o všechny lůsy a převést je v obecný majetek. Ozval se v nich temný pocit rodové příslušnosti a zdálo se jim nemožným, aby grunt, ze kterého pocházeli, přišel o lůs. Příčila se ta myšlenka jejich smyslu pro pořádek a spravedlnost a cítili, že někde něco není v pořádku, jejich právo na lesy že není tak silné, aby nesneslo odpor, že se dali strhnouti k něčemu, co může skončit hanebnou prohrou... Tato vnitřní nejistota podlamovala jejich odpor i bojovnost, zvláště byli-li sami a uvažovali-li o celém sporu v tichu, bez cizích vlivů a řečí.

„Tak už to začíná; nepovídal jsem to?“ přiběhl po několika dnech krejčí k Formánkovi, který pilně píchal do tvrdé kraviny a šil obecní boty pro strážníka Kodrdu.

„A co začíná?“

„Neříkal ti nic Kodrda?“

„Co mi měl říct?“

„Bral jsem mu míru na plášť. Pověděl mi přitom, že všichni sedláci vrátili na radnici ty přípisy, že prý jim nerozumějí, že nevědí, co od nich páni chtějí. A když jim hrozil Kladívko, že jim je nechá přibít na vrata, vyskočil Král proti němu jako lev, divže mu do vlasů nevjel: „Ano, nech je tam přibít, ale české, rozumíš, české, a ne německé, ty odrodilče jeden. Škoda že tě česká máma pod srdcem nosila.“

„Stafra! Tak mu to řekl?“

„Jak ti povídám, a ještě zahrozil, kdo se opováží přijít k němu s německým hadrem, že každého vyhodí, protože je poctivý Čech a v Čechách. Vždyť znáš Krále! A za ním jdou všichni jako za beranem.“

„Nu, víme, mezi námi, pravdu má,“ šňupl si Formánek, „roztahují se nám tady ti Němečkové jako ježci v doupěti.“

„Toť a do všeho strkají prsty. My jsme se tu přece narodili, a ani pípnout nesmíme. I v cechu všecko jen německy. Pravda, Němců je většina, ale nejsou z Klenčí, patří k nám i všecko řemeslo z Nemanic, Haselbachu, Grafenrýdu a ani nevím, jak se ta všecka jejich hnízda za lesem jmenují.“

Krejčí Vaněk mluvil svatou pravdu. Taračka se vrátil z domažlických porad a zrovna zářil nadějí i odvahou. Vyprávěl sousedům dlouze a široce, jak ho všichni ujistili, že ten přípis nemusí přijímat, aby ho směle vrátili a vyžádali si, že všecka rozhodnutí i vyhlášky musejí býti české tak jako ve všech vesnicích na panství. Oni že jsou sice měšťané, ale čeští měšťané, a Klenčí že je a zůstane českým městem.

Zvláště pan páter FASTER že strýčka rád viděl, na loži ležel, ale hned celý ožil, posadil se v bílých peřinách, ruku zaťal a zahrozil:

„Francové to jsou, všichni stejní, zde i v Koutě. Ale trpět jim to nesmíme. Nesmíte zapomenout, že jste bývali svobodníci, poddanství a robotu že na vás teprve uvalili Lomikarové proti všemu právu. Pro vás že platilo staré zemské zřízení, že jste stáli přímo pod mocí krále a jeho úřadů. Musíte vycenit zuby na ty škrabáky v Koutě, ukázati jim, že znáte

svoji slavnou minulost, že se nebojíte, a nedají-li vám pokoje, že svůj starý spor obnovíte, odepřete všechny platy, desátky, povozy, když se máte soudit o lesy, že se chcete soudit o všecko.“

„Tak na ně! Faster, to je hlava!“ velebil hned Klika, ale přece ztichl jako oukropec a poslouchal napjatě, aby mu ani slůvko neušlo, když Taračka dále vyprávěl, že u pana pátera sešel se i s paní komisarkou, že ho přišla navštívit a jak hned si vzpomněla na jízdní banderium, strýčka sama poznala podle dlouhých, šedivých vlasů, děkovala mu za poctu, přečetla si také přípis koutských pánů a stejně jako Faster hned volala: „Vraťte to! Všichni to vraťte! Musí s vámi česky jednat.“

„A co schází panu páteru, že ležel na loži?“ optal se teď Psutka, který se staral jenom o stavbu kovárny a pro nic jiného neměl smyslu.

„Už si tady naříkával, jak ho píchá v kolenou i ramenou, na náš studený kostel si stýskal i na cesty, kdy se často musil brodit po pás sněhem, a teď ho to popadlo do kleští a položilo na lože. Paní ajnémrová sem chodí pro mléko, slyšeli to od pana komisaře Němce a za tepla nám to vyřídila,“ vykládal Král a hned dodal: „K smrti to není, vyhřeje se, vypotí a zase bude zdrav jako Rus, teď může stonat, má na to čas, huť, kdyby ho to bylo chytilo v Klenčí.“

„A ta paní komisarka, jaká milá a líbezná duše to je!“ rozechřival se pouhou vzpomínkou dědeček Taračka, „člověk v její přítomnosti mládne a okřívá. Takové kouzlo z ní vane, že si ji musí kdekdo zamilovat. Mě – starce – si podmanila tím svým pěkným pohledem, že bych pro ni do ohně skočil. A její lahodná řeč! Tak čistě a srdečně mluví, jako by tu s námi odjakživa rostla. Dobrá je jako chléb a veselá, radostná jako víno. Srdce by rozdělila, hoří pro pravdu a jak miluje naši rodnou zem, naši řeč, náš kraj a všecko, co je naše! Moudrá je a rozumná, ale přitom prostá a upřímná. Nic ze sebe nedělá. Mluví se mnou – starým, plesnivým dědkem – jako bych jí byl roven. Nenadýmá se, nenaťukuje jako jiné fífleny městské a úřednické, co ohrnují nosíček na všecko selské, dívají se na nás spatra a posmívají se nám. Znovu povídám: do zlata ji zasadit a na rukou ji nosit, to by si zasloužila!“

„Ba právě,“ svědčili všichni a Taračka, jemuž zářily staré oči obdivem i láskou, hned pokračoval:

„Vzkazuje, že přijede, Králi, k vám, Marjánka že slíbila doprovodit ji k hyclíkovi, aby viděla, jak léčí a uzdravuje.“

„Ke kterému ji má vect?“

„K žádnému jinému než k vlkanovskému. Hyclíci na Henesperchu anebo na Pažešnici, to jsou břidilové, nic neumějí a ničemu nerozumějí. Vlkanovský je chlapík, má herbář, umí dělat masti, zaříkává, léčí zlamaniny, hojí rány modré i otevřené, vyvrtnutou ruku nebo nohu dostane zpátky do kloubu, než by ses otčenaš pomodlil. Toho musí vidět paní Božena a žádného jiného.“

„Ale musí přijít v neděli.“

„To jsem jí řekl, všedního dne vlkanovský hyclík že se doma nezastaví, daleko široko ho vodí k dobytku, kterému rozumí stejně jako lidem, ale v neděli z pohodnice^[20] že paty nevytáhne, to sedí doma a léčí jako doktor.“

„Až do Vlkanova – nebude to pěšky daleko?“

„A snad bychom ji tam nenechali jít pěšky? Sám ji tam dovezu, pro paní komisarku všechno udělám,“ rozhorlil se Taračka, ale hned zesmutněl, „naříkala si, že také není zdráva, že musí do Prahy na poradu k doktorům,“ vyprávěl dál tichým, stísněným hlasem, „a na její věk měla by kvect jako růže, a je pobledlá, snad to psaní do novin jí škodí.“

„U písaře Holuba jste se nestavěl? Co ten říká?“ optal se Klika.

„Jako všichni! Bránit se a nic nedávat! Chtěl hned psát protest, ale pak také uznal, že se nesmí nic podniknout, dokud nebudeme to mít v ruce černé na bílém a česky. Tohle německé že musíme vrátit.“

„Což do lůsů? Smíme do nich?“

„Nejen smíme, ale musíme; tak usoudili všichni rychtáři, co jsem s nimi mluvil. Obzvláště mrákovský Konopa vzkazuje: jezdit, vozit i hrabat v lůsích jako dřív, aby se nic nepromlčelo.“

Tak věrně vyřídil starý Taračka sedlákům, když hned ve čtvrtek večer se u něho sešli, všechny vzkazy, rady i pokyny a ti se jimi velice ochotně řídili. Vyčíhali si chvíli, kdy celé městské právo sedělo na radnici, a pak se tam trousili, jako když plátno vleče. Z kůže mohli vyletět páni cechmistři i přísedící radní i pan purkmistr, když se jich nikdo ani nevšiml, ale jen s Bílkem písařem jednali.

„Něco jsme dostali, něco jste mi z radnice poslali, nevím co a odkud, nerozumím tomu, tak to nepřijímám, vracím to,“ jeden jako druhý kladl složené lejstro na stoleček, a když purkmistr se zvedl a rozkřikl, že to musí přijmout, i kdyby to bylo francouzské, otočil se po něm Král, změřil si ho od hlavy k patě a řekl mu s ohromným opovržením: „A ty nám snad budeš poroučet, ne?“ Pohádali se spolu, ale cedule zůstaly na stolečku. Písař Bílek všecky je pěkně složil, napsal, že sedláci svorně odepřeli je přijmout, že chtějí výnosy české, aby jim rozuměli, a po Kodrdovi je poslal vrchnostenskému úřadu do Kouta.

„Podejte mi mannschaftsbuch^[21],“ rozkázal pan vrchní Jesser, když mu Hop oznamoval, co se v Klenčí stalo, „těm to jejich vlastenectví přijde draze. Osolíme jim je i opepříme,“ zrovna syčel pan vrchní. Hop ho znal a věděl, když takhle tiše mluví, že je nejnebezpečnější. Rozkřikne-li se, počne-li klít anebo nadávat, tluče-li lejstry o stůl, to že vlastně hřmí a blýská se na časy. Zlost mu přejde, mrak se rozežene a slunce opět se ukáže a usměje. Ale když dr. Jesser zůstane chladným jako ocel, když jenom nakrčí čelo a naježí obočí, když se mu počnou za zlatými brýlemi zelenavě lesknout oči, pak určitě kousne a běda, do koho se zakousne...

Pan amtsasesor otočil se jako na obrtlíku a už přinášel žádanou knihu v náručí. Nesl ji měkce a něžně, neboť pochopil rázem, že si z ní pan vrchní jistě vypíše všecky selské synky klencké od osmnácti let a při nastávajících jarních odvodech že je všecky nastrká do bílých kabátů... Promluví s odvodní komisí a ta už panu vrchnímu vyhoví... Sedláci dostanou české přípis, ale za to jejich synové porukují do Plzně nejméně na sedm let, z Plzně je pošlou do Itálie, kde v Lombardsku a Benátsku to vše ustavičně jako v kotli, kde karbonáři^[22] i lazaroni^[23] zdvihají revoluci, chtějí jednotu Itálie, svým vlastenectvím otravují celou monarchii, pobláznili i Čechy, Radecký je však drží na uzdě a Čecháčky zkrotí Metternich... Hop se blaženě usmíval a v duchu se už těšil, jak tohle všecko vyloží nejen v Klenčí na radnici, ale i u Zippnerů, obzvláště tam, a to že bude jako náplast na ránu, až si sedláci vynutí české rozhodnutí o lůsích a radnice i panství bude jim musit vyhovět. –

Trhanovský direktor Melichar dostal asi za týden přísný rozkaz, aby ihned propustil z panských služeb všecky selské synky z Klenčí, kteří jsou povinni letos dostaviti se k odvodu, aby poslal vrchnostenskému úřadu jejich seznam, aby nepovoloval žádný převod majetku ani svatbu, kdyby někdo z Klenčí chtěl se přiženit do jiné vsi, a aby ostře dozíral, neodchází-li chasa do služeb jiných vrchností, zvláště do Bavor...

Melichar také nebyl na hlavu padlý, a jak si ten rozkaz přečetl, hned věděl, odkud vítr fouká. Usmál se škodolibě, namočil hned krutí brk do inkoustu a napsal vrchnostenskému úřadu, na

který žárlil, hezky ostře, že z Klenčí po celém panství trhanovském neslouží ani jediná mužská noha, která by měla jít ještě k odvodu. Klenčí že je městečko, které si samo vede své pozemkové knihy, a tamní měšťané že povolení k sňatkům nepotřebují. Do jiných vesnic že se opravdu přiženili městští synkové selští, teď k jaru že se tam odstěhují, v tom že se jim bránit nedá, to že si měl vrchní úřad vzpomenout před masopustem, a ne teď v postě, kdy lidé myslí na růženec, a ne na svatby. V Klenčí a okolí že leží škadrona dragounů, zůstane tam do odvodů a ani ta že neohlídá rekruty, aby – kdo chce – neutekl do Bavor, on se svými pěti mušketýry že na to naprosto nestačí; ostatně že právě začíná robota, sedláci že na ni jezdí čím dál tím nedbaleji, z písařů i drábů že si pomalu nic nedělají, mluví o jejím zrušení, a že by tudíž prosil, aby pan vrchní připomenul přísně všem rychtářům jejich povinnosti.

„Tak,“ oddychl si Melichar, „ten bude prskat, až si to přečte. Ale ať se vezme za nos a nemyslí si, že spolkl všecku moudrost. Z kanceláře se to pěkně komanduje, ale ať se postaví na mé místo. Myslí si, že tu máme takové poměry jako někde v kraji, u Prahy třeba anebo u Berouna. Zkušenost mu schází. Srostl s těmi paragrafy a nezná paličaté naše sedláky, na které nevyzraje, kdyby byl třeba trojnásobným doktorem.“

V tom měl Melichar svatou pravdu. Sloužil v Trhanově od píky, jako písař, pojezdny, obročník, správčí, důchodník, skoro třicet let mu to trvalo, než přešel všechny ty stupínky a vyšplhal se na křeslo direktorské. V hraběcí přízni stojí tak vysoko jako nikdy, proč by si tedy měl nechat foukat do kaše? Ostatně vrchnostenský úřad má sedět zde, v Trhanově, a nikoli v Koutě, protože Trhanov je původní sídlo rodiny Stadionů, a teprve když se v minulém století rozdělili na linii tanhauskou a varthauskou, zůstal vrchní úřad omylem, nedopatřením v Koutě. A teď se tam naporují a nadýmají, jednájí s Trhanovem pomalu už jako s onucí, jen samé rozkazy, pokyny a výnosy posílají, kontribuce ukládají a peníze hrabou.

Melichar neměl sice rád sedláky v Klenčí, hněvali ho v poslední době svým vlastenectvím, ale když teď vypíchl z Klenčí Fastra, těšil se, že zmoudří, ukrotí se a pochopí, že leží v jejich prospěchu, poněmčí-li se, čím dřív tím lépe. Nesmí a nebude je teď dráždit, naopak, musí jim ukázat vlídnou tvář, neplést se do sporu o lůsy, co si Kouto nadrobilo, ať si to vylíže, to jen amtsesor je jako posedlý, ženich takový, kdyby koze uvázal plínku na hlavu, poběží za ní, nejrady by zůstal u těch Zippnerů. Vymýšlí si samé komise a revize, jen aby se do Klenčí dostal. Diety mu rostou a kdo to má platit? Příjem obce stačí s bídou na nejnutnější platy listovnímu, policajtovi, učitelům, hajnému a na opravy obecních domů. Sedláci se jistě

vzepřou každé nové přírážce, nesnesou takové hospodářství na radnici, udají to, ostuda z toho bude a Melichar si musí dát dobrý pozor, aby se do té špíny nějak nezamotal – – –

Když si to pan Melichar všecko důkladně promyslel a ujasnil, nechal svoji odpověď nějaký týden odležet, pak ji teprve poslal s jinými bolestmi do Kouta a více se o ni nestaral.

Nebylo ani času. Jaro už se hrnulo k nám ze všech stran, přes hory a doly letělo, ze země pučelo, ve vodách zpívalo, po lesích šumělo a pod modrým nebem jásal. Po jívách zaleskly se stříbrnou šedí kočičky, bílé břízy vpletly si první do vlasů jemné, jako ze zlata vytepané lístky zelené, pod nimi žlutly se koberce petrklíčů, bělaly se sasanky, po mezích svítily hvězdičky mochen, sedmikrásek a podběle, před školou u sv. Jana na kamenných stupních sedí děvčátka v řadě, Hanýžka stojí před nimi, prstíčkem po nich ukazuje a počítá:

*„Stojí javor u potoka, říkají mu klíč,
na koho to slovo padne, musí z kola pryč.“*

Jako když střelí do vrabců, zvednou se náhle, rozprchnou se na všechny strany, honička začíná... O kousek výš, na pěkné rovince před farou zuří hráčská vášeň, do mělkých důlků házejí tam od cíle boby, bílé i pestré, řezníky i ledvinky, hrají o dvě i o čtyři, sudu-lichu. Klikovic Martínek však ohání se palestrou^[24] jako mečem a odpaluje špačka do dálky i výšky, takže se mu nikdo nevyrovná a nikdo s ním hrát nechce. Zato Tomášek Smolíkovic stojí v kole malých kloučků a hraje si s nimi „na čepice“, má nový míč, pružný, gumový, který všichni obdivují a všichni mu ho závidí, protože vyskakuje do výše takřka sám.

*„Otloukej se píšťalíčko – íčko,
otloukej se mízo – lízo,
nedáš-li se otloukati,
budem na tě žalovali
císaři pánu, z korbele do žbánu
a ze žbánu do studnici,
přijdou na tě čtyři vlci,
pátá liška, šístej pes,
sežerou tě eště dnes,
mízo – lízo, čerstva lez!“*

To už zas sedí na drnečku Klika, přinesl si řežabinový prut, kudlou seřízl na něm píšťalu a nyní ho oklepává.

„Jéjej! Míza už leze! Martínku, udělej mi muldánky!“^[25] zaslechla to kouzelné říkadlo Hanýžka a pustila se rovnou ke Klikovi. Martínek zkusil, ale hladká kůra jen mu v dlani vrzala a ani se nehnula. Čerstvě naslinil znovu proutek, položil si ho na koleno, počal do něho mlátit dřevěnou střenkou grošovky^[26] a křičel ještě silněji nové kouzlo:

*„Otloukej se kozí pysku,
dám ti mlíka plnou misku
a za každou píšťaličku
dám ti dobrou křížaličku,
otloukej se pro radost, dost, dost, dost,
ať je holá kost!“*

Popadl znovu otlučený konec letorostu, zakroutil a už se radostně usmál. V sevřené dlani to slabounce ruplo, kůra se hladce svlékla a holé dřevo jako kostička zabělelo se na hnědém proutku. První jeřábová píšťalka letos! Čarovná je její moc! Ani hodinku to netrvalo a městečkem už se ozývají nejen píšťalky, ale i frkačky a mudlánky ve všech tónech a zvucích a ptáci v zahradách jako by na to čekali. Pěnkavy hned se začaly chlubit: „Náš tatíček nebožtíček byl krejčí!“ Sýkory se jim hlučně smály: „To byl pán! Velký pán!“ Červenky se rozšveholily a střízlíček pískal radostí jako myška, zvedal zobáček vesele do výše, vrabci pronikavě křičeli, slepice kdákaly, kohouti kokrhali, staré husy vyváděly stáda žlutých housátek na sluníčko, syčely strachem o ně na každého jako zmije, všečen ten ptačí halas přelil se do polí a luk, skřivani, pěnice, konipasi a lindušky zanesli ho až k lesu, tam se připojili k nim hned jikavci, brávníci, drozdí, kosové, doupnáci, po polích před pluhem vrzala kolečka, frkali koně, po cestách a na silnici rachotily vozy, kočové práskali biči, všechno jásalo, zpívalo, hlučelo vstříc zelenému vítězi, který přemohl dlouhou zimu a ověnčen kvítím vracel se k nám do hor...

Tak nastala čtvrtá neděle postní, která slove Družebná a od nepamětných časů znamená pro letos konec všem přástkám. Všečen nespředený len vynesly hospodyně do sucha, na punebí, za ním stěhovaly se tam přeslice, kužele, vřetena a kolovraty, napředené podvazky pěkně vyvařené, na kopy srovnané odnesly tkalcům, nikoli však do chalup, nýbrž do Trhanova i Postřekova, aby nepohněvaly sedláky, že za jejich zády udržují nějaké styky s cajkmajstry a tuchmistry.

„Tak v neděli budeme spouštět?“ optala se Králová Bartošky, když dopředla poslední cívku a odcházela z hyjty,

„Budeme, budeme, už mám koupený hrách,“ smála se šenkýřka, „jen si přiveďte chasníky s sebou.“

„Přivedeme, žádná starost,“ slibovaly všechny přástevnice, vesměs to vdané už ženy, které chodily samy na přástky, ale na „spouštědlo“ musejí s nimi i jejich muži a platit jim pivo i rosolku jako za svobodna.

Bartošová už v sobotu večer namočila veliký hrnec hrachu – takzvanou pučálku – a v neděli dopoledne pekla pálenec.^[27] Vymastila totiž dokonale pekáč, vysypala naň nabobtnalý hrách, posolila jej, důkladně popepřila pro mužské, ale ženským jej hojně pocukrovala a nyní v ostré troubě rychle opékala. Brzy se osmažil pěkně do červena, smažená zrna se rozsýpala, chrupala a chutnala líp než každé cukroví. Na stole na talíři leželo štíhlé vřetenno s krásně pocínovaným přeslenem a velikým potáčem^[28] pěkně, stejně napředěných nití. Přadleny seděly kolem v půvědkových šatech, sešly se hned po požehnání, kousaly pálenec a povídaly si o novém faráři, jak hezky káže, jak ví, že si ho v Klenčí nepřáli, a jak jim to rovnou z kazatelny řekl hned ve svém prvním postním kázání, když se postavil na kazatelnu, vzdorně se rozhlédl kostelem a rozkřikl se: „Z milosti Jeho Excelence pana patrona, z vůle nejdůstojnějšího pana biskupa a řízením božím se stalo, že stojím na tomto místě jako váš farář.“ Udeřil přitom do okraje kazatelny, až se všichni čtyři dřevění evangelistové, co sedí na rozích, leknutím otřásli a svatému Lukáši vypadlo z ruky pero zrovna na starou Kokoráčku, která seděla na stupínku pod kazatelnou. Lekla se toho ještě víc, než když pro ni přišel sám pan vrchní respicient Černý, odvedl ji do kasáren, ukázal jí košík a hromádku hadrů s chytlavou otázkou, zná-li to? Ale Kokoráčka byla hned doma. Vzpomněla si, jak ji zahlídl v poledne pan ajnémr, a to druhé si všecko domyslíla. Věděla, že zapírat by bylo marné, tak pověděla raději božskou pravdu, jenom živým Bohem se zapřísáhla, že nevěděla, pro koho se dluží Zedníček její poctivý obleč, a že by mu ho do smrti nebyla půjčila, kdyby jen zdaleka tušila, jakou neplechu s ním bude tropit, ostudu jí dělat a poškozovat ji. Páni jí pohrozili, že ještě nemá vyhráno, ale prozatím že může jít domů, že půjde k výsledku možná až do Klatov anebo do Plzně. Proto se tak lekla, když ji to dřevěné pero ťuklo do hlavy, až omdlela a musili ji omývat a vyvést z kostela. Nádchu z toho leknutí dostala, hlava jí otekla a kolem úst jí vyrazily horkostí samé vředy, leží a zle si nařiká.

„Nu a Rejžek nepovolil; počkal, až Kokoráčku vynesli na čerstvé povětrí, a když se kostel utišil, vycinkal sedlákům i za to, že vyprovázeli jíздеcky Fastra,“ vzpomínala si Králová a ještě teď se zardívala hanbou i vnitřní nevolí.

„Baže vycinkal,“ povzdychla si hned Vávříková, „krásně to otočil, řekl, že mu na přízni a chvále lidské nic nezáleží, nic že se nebude na to ohlížet, chválí-li ho lidé, nebo haní. To že i Kristu Pánu volali dnes hosana a zítra ukřížuj!“

„Což, kazatel je! Lepší než Faster! Faster byl samá kára, stále na nás něco viděl, něco nám vytýkal, stále jen se s námi vadil. To ten nový farář tak nás dovede rozebrat, že pláčeme někdy jako o funuse.“

„Kohopak to tady drbete?“ ozval se ve dveřích Král a za ním usmívali se Psutka s Frýdřákem a ostatní sousedé mužské hyjty.

„Vás, vy loudalové, můžeme už žízni shořet, a vy nejdete,“ okřikla muže Marjánka, ale z očí se jí dívala radost, že její Václav přišel a přivedl i ostatní.

Sedláci se posadili a sahal po pálení.

„Počkat,“ ozvala se hned Bartoška, „to je tuze vzácné ovoce, to nemůžeme dávat zadarmo.“

„Myslím, že je to hrách.“

„Také bych řekl a ještě k tomu nějaký červivý, nepovedený.“

„Musíme ho přebrat,“ sahal po pekáči Houdl.

„Oho! Ještě jste neochutnali a už haníte,“ rychle odtáhla pálenec selka Smolíková.

„Vždyť to ani hrách nebude, zdá se mi všecko, že nám chtějí dát paličky z lenu.“

„Jiného si nezasloužíte – věru!“

„Nebo snad jsou to sušené borovnice?“

„Či to tu mají bukvice?“

„Divná věc! Já bych řekl, že je to jalovec.“

„Lháři! Lháři! Rozumíte tomu jako pes slabikáři,“ volaly uražené ženské, „to je rajske ovoce, dvě noce koupalo se v potoce, sušilo se v troubě, aby chutnalo vaší mlsný houbě. Ani zrnko se nesmí marně ztratit. Kdo je chce, musí za ně platit.“

Král už vytahoval koženou měchuřinku, opatrně rozvazoval na ní omotané řemínky, šibalsky se usmíval a povzdychával: „Jak sedlák z domova vytáhne paty, už na něj číhají všude jen

platy. Tak abyste se s námi přestaly cukat, tuhle vám dávám na talíř dukát,“ a hodil tam červený, měděný krejcar, za ním pršely krejcarý ostatních sousedů.

„Myslely jsme, že máme sedláky, a zatím jsme si vzaly žebráky. Po pátku někde chodili, a co vyprosili, na talíř teď hodili.“

„Proto nemusí být oheň na střeše! Sedlák peníze na stromech nečeše, ani je neseje na pole, ani je nemlátí v stodole. Ale my víme, čeho je vaše mlsná huba chtivá. Šenkýři, postav sem džbán piva.“

Pepřený, solený i slazený pálenec opravdu vzbuzoval palčivou žízeň a všechny přadleny už toužily po doušku čerstvého moku, aby svlažily vyprahlá hrdla.

Bartoš přinesl džbán, natočil ho vrchovatě, až bílá pěna seděla na něm jako sněhová čepice a padala z něho na stůl.

„Tak tady máme mlíko ptačí. Z chmele a ječmene je sládek tlačí. Chutná jako mandl,“ chválí mužové a ženy už dostávají na ně laskominy.

„Chcete-li, uděláme handl,“ samy se hned nabízejí ženské, „dostanete od nás pálenec, dáte-li nám pivo a po pivě rosolku nakonec.“

„Pálenec! Hm! Pálenec! Ten jsem už jídal jako chlapec i mládenec. To jsme mysleli, že máte něco jinčího!“

„Co můžete chtít ještě lepšího?“

„Dejte nám ho ochutnat hrst, za to si smíte namočit do džbánu prst a olíznout. Nebudeme přece kupovat zajíce v pytli ani blechu v kytli.“

„Napřed to zkusíme.“

„Ochutnat nejdříve musíme.“

Králová chytila oběma rukama džbán, Král pekáč, selky pily, sedláci chrupali pálenec.

„Brrr! To není ptačí mléko, to jsou nějaké břechky,“ ošklíbaly se po napití přadleny, jako by se dryáku napily.

„Je málo maštěný,“ hanili hned sedláci.

„Je málo pepřený.“

„Je málo solený.“

„Je špatně pečený.“ Pálence i piva ubývalo při tom vzájemném ochutnávání, žerty stávaly se bujnější, vtíp hrubší, sedláci prohlíželi vřeteno, hanili napředenu nit, otřásali selkám pazdeří, štípali je do kolen, oči se všem leskly, pivo stoupalo jim do hlav...

„Tak handl se poved! Kdo koho podved?“ optal se rozjařený Král.

„Musíte přidat! Máme smlouvu na kolku! Rosolku chceme, rosolku!“

Bartoš už měl připravenou láhev sladké, ohnivé rosoličky, přinesl jen kalíšky a už naléval. Všichni si ťukli, vypili, všem se chtělo zpívat, výskat, tančit, ale nikdo se neodvážil zanotovat světskou písničku. Jako mrak ležela na nich vážná doba postní, kdy z kostela zmizely všechny růžičky a papírové kytičky, oltářní obrazy skryly se pod modrou, plátěnou příkrývkou, místo sv. Martina na grošovatém koni stál na hlavním oltáři veliký kříž, kněží nosili při mši fialové ornáty a pluviály, selky koukolové šerky a bílé fěrtuchy, pašijový týden se válem blížil, obec myslila na zpověď a pokání. Všichni věřili, že by je stihl nějaký strašný trest, buď nemoc, nebo pád dobytka, neúroda, krupobití nebo – Pánbůh rač chránit – oheň. Ten strach je držel na uzdě, aby radostí nepřekypěli, a když se zdálo, užuž že se neovládnu, že podlehnou, dají se strhnout bujnou náladou, vždycky se našel někdo, který se včas vzpamatoval a okřikl ostatní: „Chlapci, pamatujte se! Pálenec je horší než popelec! Nemáme masopust, ale půst. Dnes je chudá hůrka, musí nám stačit bez masa chlebová kůrka.“

„Otevřete dveře,“ zavolal náhle Král a šenkýř Bartoš otevíral hned dveře dokořán.

„Kššš! Kšš! Kšš!“ počali teď sedláci plašit čepicemi selky, vyhánět je ven stejně, jako vyháněli mlsné slepice ze stodoly, když se jim tam dostaly na zrní.

„Rozpouštíme přástky! Rozpouštíme přástky! Slavíme rozpřástky!“ křičeli muži.

„Docela, nebo jenom z částky?“ zvedaly se k odchodu poslušné ženy.

„Do svatého Martina zakazujeme vám příst.“

„A my vám chodit na hyjty a číst.“

„Pole nás volají a palouky.“

„Musíme do lesa, na louky.“

„Tak jen se rozlučte s kolovraty a marš ven dveřmi i vraty!“

„Kšší-Kšší!“

„Sbohem, kůželičku! Sbohem, přesličko! Sbohem, Bartošouc tetičko!“

„Sbohem, přadleny, Manky, Hanče, Běty, Káce i Madleny, rychlejš než voda utíká čas, ať se po Martině všecky sejdeme zas!“

„Dejž to Pámbů, abyste to uhádla a znova jsme se sešly všecky ve zdraví u přádl!“

„Kšší, kšší!“ mlátí teď čepicemi sedláci ženské, které se nemohou rozloučit, strkají je ze dveří, až se konečně vyhrnou ven a rozcházejí se k domovům!

I jinde „spouštějí“, a ještě veseleji! Kde se scházela svobodná chasa, ta se ze světnic nerozběhla domů, ale teplý, jarní podvečer lákal ji ven, do přírody boží. Chlapci už odpoledne si uřízli pružné proutky lískové, na rozpřástkách si jimi celé půdne pohrávali, kůru z nich loupali, pěkně si je okrášlili, pestřily se jim v rukách jako malované a těmi ozdobnými proutky právě vyhnali přástevnice a nešetřili jich, přitlačili, až pruty hvízdaly, a která se opozdila, zle se ošívala a záda ji dlouho svrběla.

Křikem a smíchem naplnilo se odpoledne městečko a jen zvolna, jak večer houstl a měnil se v noc, se utišovalo.

„Chudá hůrka“ byla také poslední zimní zábava. Po ní selští synkové jako by se do země propadli. Na radnici ležel úplný soupis rekrutů, mnoho jich nebylo, sotva patnáct, ale dobrá polovička z nich byla ze selské krve. Dragouni je sice měli hlídati, ale o vojáky nouze nebyla, vojna nestrašila, a tak hlídali jen jedním okem, ba i to přivřeli, když hospodyně teď na jaře nešetřila vajíčky ani máslem, hospodář v neděli i pro pivo poslal a ráno kalíšek breberky^[29] nalil na lačný žaludek. Celé panství koutské i trhanovské mělo dodat asi padesát vojáků, takže sotva jeden nebo dva měli rukovat z každé vsi, kdyby se byl odvod dál podle práva a spravedlnosti. A to se vždycky našli chlapci, kteří buď z nešťastné lásky, nebo z touhy po dobrodružství, ze záliby ve vojenském řemesle oblíkali dobrovolně bílý kabát s červeným vyložení, jak je nosíval starý pěší pluk plzeňský. Ale každý pan vrchní po všech panstvích dovedl si z odvodů uplésti vydatný bič na neposlušné poddané. „Pošleme ho na vojnu, tam ho naučí poslouchat,“ to byl ortel, který lámal každý odboj a z něhož bylo lze se vykoupit jen

těžkou obětí. Někdy tu oběť přinesla hezká, mladá žena, někdy sestra nebo milenka ženichova, která šla k vrchnosti do služby, často pomohl i měšec stříbrných, dlouho a pečlivě schraňovaných dvacetníků s Panenkou Marií, dukátů s kroužkem anebo i křížových krónů.

Amtsasesor Hop nemlčel, Zippner pak byl celý šťastný, když se mohl před ostatními pochlubit nějakou novinkou. A tak se lehce vyneslo úřední tajemství, že si sedláci vypijou, co si nadrobili na radnici v Klenčí, že jim to vlastenectví přijde tuze draze, pan vrchní že už udělal u všech jejich synků červené křížky a těm že od vojny ani Pánbůh z nebe nepomůže...

Věděli o tom i sedláci z ostatních vesnic, přinesli tu zprávu rychtáři, když se na kanceláři přimlouvali za své příbuzné, když podmazávali písaře, aby ze seznamu vymazali některého rekruta, zaonačili to nějak, aby ani k odvodu nemusil, úředníci se usmívali a říkali jim tajemně: „Letos se nebojte, letos si to odnese Klenčí, pan vrchní už to zařídil.“

Rychtáři doma také nemlčeli, a tak by musili být v Klenčí hluší, aby se nedozvěděli, co se na ně kuje. A to nebyli; naopak, natahovali víc než jindy uši, pídili se po každé zprávě a včas starali se o spolehlivou schovávačku. Toť se rozumí, že k odvodu nepůjdou a že se pak přihrnou z Trhanova i Kouta mušketýři, budou-li zde, že jim pomohou dragouni hledat je a chytat. Převrátí na statku všecko nohama vzhůru, budou píchat šavlemi do sena i do slámy, neskrývá-li se tam hledaný rekrut, odtrhnou prkna v peřeních, proslídí všecky kouty, až konečně s dlouhým nosem odtáhnou. Jenom veliký lenoch anebo hlupák by zůstal doma, když mohl v Postřekově přeskočit jen potok a už se octl na jiném panství, kde přestávala rázem všecka moc trhanovských drábů. Vrchnostenský úřad v Koutě musil teprve oznámiti ronšperskému, že na jeho půdu ušel rekrut, a prositi za jeho chycení a vydání. Všecka panství žárlivě střežila svoje hranice i svoje lidi, a pakliže náhodou panovala mezi nimi dost malá sousedská kyselost, měl rekrut vyhráno. Potloukal se nějaký čas mezi německými sedláky v Šitboři, Vlkanově anebo v Kramolíně, jezdil tam s koňmi, oral, sel, vláčel, odvody zatím skončily, vojáci odjeli ze zimních kvartýrů, vzduch se vyčistil a hledaný synek se klidně vrátil domů. Ovšem schovávačka naprosto spolehlivá ležela v sousedních Bavořích a dostal se do ní z Klenčí i slepý; stačilo vzít do ruky bič, jet na zápřežku, ale od Pavla se nevrátit, poslat domů jen koně a v modré kajdě formanské klátit se dál k Mnichovu... Mohl také jet s kurýrem nebo extrapoštou, jako pán sedět na kozlíku anebo na koni, zapráskat si na hranicích bičem a říci: „Adié, česká zem!“ – Lze jít na dříví na Čerchov se sekerou na rameni, zamíchat se mezi pašery nebo honce dobytka, pustit se tam sám na svou pěst přes Starou Hut' a Peklo... Sta cest tam vede ještě dnes a skoro každá bezpečná! Tuto pohodlnou skrývačku volili letos

selští synkové z Klenčí. Kladívko, Zippner, Sauer i Majer věděli, že „spouštědlo“ neopustí, chudá hůrka že je udrží doma, ale pak hned že je musejí střežit jako oko v hlavě. Nejlíp že by bylo schytati je a zavřít do šatlavy na tak dlouho, než přijede do Kouta odvodní komisař.

„Jak se jenom jeden z nich pokusí o útěk, hned budeme mítí důvod a sebereme je,“ radil opatrný Hop, který jako právník nechtěl podniknout nic protizákonného, „jakmile jeden uteče, už máme právo ostatní si zabezpečit vazbou.“

Městský rychtář nařídil proto Kodrdovi, aby hned v pondělí po Družebné neděli pásl po rekrutech, jsou-li všichni doma. Kdyby některého pohřešil, hned aby to hlásil...

Rozpuštěné přástky s rozpustilým smíchem v ten nedělní podvečer vyběhly si po silnici vzhůru na Výhledy. Šly už stínem, ale protější hory – Hrádek, Dmout i celou pahorkatinu novokdyňskou líbalo ještě slunce a loučímský kostelíček zřetelně se bělal na obzoru. Na Foukalce a Mejkosovci plakaly čejky, mečeli bekasíni^[30] a z lesa po pravé straně ozývala se smutně, jednotvárně divoká hrdlička. Modré, průsvitné závoje zvedaly se z temných ploch rybníků, den rychle hasl a večerní chlad ohlašoval příchod noci. Zástup chlapců i děvčat odbočil vpravo, aby si nadešel lesem, a když po chvíli opět se vynořil na bílé silnici, chlapců zdálo se být mnohem méně a několik děvčat mačkalo slzičky na rozpálených tvářích. Došli až k Dolíku, seběhli ke kapličece sv. Vojtěcha a už svítily první hvězdy, když se vraceli přes celé chalupy hlučně, s křikem a smíchem domů. Nikdo ani nepozoroval, že šest rekrutů se nevrací, ale pospíchá přes Šváby a Boučí k Bavorům, kde už přes týden mají u sedláků své truhličky se šaty a prádlem... Les jim šumí nad hlavou, zlaté hvězdy na nebi je vyprovázejí po tvrdé, vozové cestě, kamenité, nerovné, pod nízkými smrčky v houštinách bělá se v nočním šeru ještě sníh, sem tam i noha klouzne po hladkém náledí, syrové chladno večerní mění se v citelnou zimu, čím výše stoupají, tím větší stesk padá jim do duší.

Veselé rozpřástky, jasný smích děvčat, chruplavý pálenec, ostrá chuť kořalky i piva, šťastná, bezstarostná nálada – to všecko je opustilo a jen to mrtvé, strašidelné ticho tajemného lesa je obklopuje. Ach co! Vždyť jsou ještě doma, v Čechách! Kdo by je tu mohl chytit? Koho by se báli? Nač jít tak s hlavou sklopenou jako za rakví?

*„Kamenná hora,
vzela ji voda!
Ztratila se moje milá,
škoda jí, škoda!“*

Šest chlapců stojí u Křížků nad lůsy, na malé rovince, kde se cesty scházejí a rozcházejí. Půst nepůst, musejí si zazpívat, jinak snad by se dali do pláče. Klenčí leží za nimi a pod nimi, černé lesy před nimi a nad nimi. Nutno minout Capartice, odkud sem zaznívá štěkot psů, pustit se vpravo k Boučí a příkrou cestou pak jako se střechy dolů k Staré Huti...

*„Ptám se tě česky,
ptám se německy:
neběháš mi za chlapcema,
stvoření žencký?“*

Před Starou Hutí těsně pod nepomuckou skalou zahybají vlevo, opouštějí vozovou cestu a jdou dále jen po čichu.

*„Baborská země,
co bude ze mě?
Namluvím-li si Němkyni,
svět vomrzí mě!“*

Konečně řídne před nimi hustý les. Dvě žlutá světla dívají se v dáli do černé noci, dívají se slídivě, pátravě, nelze jim věřit. Které to světlo svítí v Bavořích? Jistě to levé; toť věrné oko hospůdky v Pekle, mateřské oko, které bdí nade všemi pašery i pytláky, nad zběhy i zloději, nad každým, kdo se štítí bílého dne a plíží se přes hranice zahalen pláštěm temné noci. Noc má svoje práva i svoje zákony. Jinak se dívá krajina na tebe ve dne, jinak v noci. Chlapcům schází zkušenost, proto se krčí na kraji lesa, bojí se vykročit a uvažují. Srdce jim hlasitě buší, v uších jim rozčilením šumí krev, nejsou ještě ostříleni, nedovedou se chladnokrevně ovládat, vědí, sotva dvě tři minuty cesty že je dělí od hranic. Poslouchají napjatě. Zdá se jim, že slyší hučet nemanický potok i Černou řeku; žádnou z těch vod nesmějí překročit, ale mezi nimi v ostrém úhlu, kde se spojují, tam leží Peklo... I nejtišší noc má plno zvuků a tajemného šepotu. Ba, čím je tišší, tím je nebezpečnější. „Hů – hů – hů – hů,“ zahoukají občas ve skalách šedí výři, proletí kalous, z luk a bahen ozve se divoce bukač a les vyrušen ve spánku dlouze si povzdychne. Chlapci stojí nerozhodně a naslouchají trpělivě. Konečně od pravé strany ozval se zpěv a blíží se.

*„Wenn 's Wirtshos d'Kircha wa,
s'Deandl da 'r Oltor,*

*und so mächtö a Pfoara sa
recht gean zwoa Jor.* ^{431]}

Chlapci si oddychli, rázem spadla z nich všecka bázeň i nejistota. Usmáli se veselé písniče a pochopili, to světlo vpravo že svítí v Mastných Jamách, také v hospůdce, ke které možná že v téže chvíli dívají se naproti oči bavorských synků nebo smolařů a pašerů... Beze slova přikrčili se k zemi a pustili se přímočarně přes všecko, přes pole i luka dolů. Černý, štíhlý, kamenný mezník hraničný postavil se jim v cestu a divže radostí nezavýskli! Běželi ještě kus, tak asi na dostřel pušky, a pak klidným, bezpečným krokem klátili se k hospůdce...

III

Klikovic Martínek sice pilně pomáhal otcí v polích, vodil mu koně, ohrabával meze, zaváděl vodu na louky, také matce sekal i nosil dříví, běžel jí pro vodu i ke kupci, ale přitom nijak nezapomínal na tisíce jiných důležitých věcí. Teď už asi týden slídlil v celém okolí a prohlížel všecky jívy, kde jaká rostla. Sháněl kočičky, neboť Květná neděle už stála za dveřmi. O jívy a vrby ještě dnes není u nás žádná nouze, ale Martin je mlsný kluk a hledá jívu, která by měla ratolesti alespoň na sáh dlouhé, hustě posázené kočičkami velikými jako palec, aby se Hanýžka zakuckala, až je bude polykati jako bezpečný ochranný lék před sedmidenní zimnicí, ale Královic teta aby ho pochválila a řekla: „Martine, takové pruty kočiček jsem jaktěživa neviděla. Kdepaks je jenom našel?“ Potěší se i jeho otec, až před svatým Janem Křtitelem půjde pokropit obilí tříkrálovou vodou, do každého pole se zeleným osením právě doprostřed zapáchne svěcenou kočičku a řekne jí: „To ti povídám, ať do žní zarosteš, ať tě nevidím vykukovat z obilí.“ Kočičkou tedy udává sedlák jaksi míru poli, jak vysoko má vyhnat stébla a klasy do výše, chrání je před bouřkou a krupobitím, dává si ji ve světnici za kříž a za obrazy, není tedy žádnou maličností najít takové kočičky, jakými by se nikdo jiný nemohl pochlubit... Bystrým pozorováním poznal, že nejsou všecky kočičky stejné, že jsou větší a menší, těm větším že říkají kocouři a těm menším kočičky a že se musejí uřezat a odnést do sklepa v pravý čas, dokud se na nich bělají hebké, jako stříbro lesklé, šedivé chloupky. Teď na jaře všecko roste jako z vody. Propase-li se pravá chvíle, tu často do rána kočičky se prodlouží, zkuřnatějí, rozvinou se, promění v jehňátka jakoby jemnou vlnkou, žlutým chmýřím a pýřím obalená a nejsou už k ničemu. Proto Martínek obchází nejen všecky sady, ale pouští se až do Hory, k Dlouhému mlýnu, do Dobří, prohlíží Novou hráz, břehy potoků i rybníků a dobře si pamatuje, kde ve vršku rostou nejdelší pruty a z hnědých šupin vystrkují

hlavy největší kočičky. Ostře nabroušenou kudličku má v kapse a vrací se ze svých výletů s bohatou kořistí, kterou ukládá do chladného, tmavého sklepu, aby zarazil vzrůst jívových jehněd a měl všechny kočičky, až je sváže před Květnou nedělí a ovine barevným kalounem, pěkně stejně vyvinuté i vybarvené... Zanedbává tím ovšem mnoho jiných povinností; otec se často po něm shání, chce ho poslat buď do Chodova ke kováři, nebo do Trhanova k sedláři, matka ho volá, aby zakolíbal malého bratříčka, přebral hrách, oškrábal brambory, ale po Martinovi nikde ani vidu ani slechu. Žádná z těch domácích prací mu nevoní, ale zato venku poutá ho tisíce nových a nových zjevů. Pozoruje myši díru, cestičky, jež k ní vedou, kolčavy a vrány, jež nad ní bdí; po probouzejících se lukách černají se čerstvě vyryté krtiny, nutno do nich zavést vodu a pokusit se vytopit a vyhnat krtka; pod mezí pěkně v závětří má zaječice teplé, vystlané lože, do kterého vysadila čtyři mladé zajíčky, bdí nad nimi, při nejmenším šelestu zapanáčkuje, stříhá ušima; kousek dál staví si linduška hnízdo; Horou prohánějí se veverky, křoví hemží se pěnicemi, všechno zpívá, jásá, raduje se, hýří barvami, den ode dne je venku krásněji, a kdyby Martínka doma na řetěz ukoval, musil by se utrhnout a běžet se podívat, co nového do rána se událo v poli, na lukách i v lese... Nepomáhají žádné domluvy ani bití, hrozby ani prosby, Martina posedlo jaro, svými zázraky ho ohromuje a dělá z něho samotáře, který chrání svoje tajemství, svoje nové objevy a ani nejlepším svým kamarádům, ani Pálusovic Kubovi, ani Svatošovic Jirkovi, tím méně už tomu hlupáku Tomšovi Smolíkovic za nic na světě by neprozradil, že už špačkové v budce mají naklovaná vajíčka, že podstrčil mladého, slepého ještě zajíčka do králičího kotce, že viděl v Čerchovce dvě vydry, ani že má v potůčku zahrazenou tůň a v ní pět pstruhů jako ruka dlouhých... Samota však tíží a tajemství užívá radosti i veselosti. Martínek touží po tom, aby se s ním vydala na obchůzku alespoň jednou Královic Hanýžka. S tou jedinou na světě chtěl by se proběhnouti po svém království, pochlubit se jí, ukázat a zasvětit ji do všech svých radostí a skrytých pokladů.

„Hanýžko, já vím, kde už kvetou fialky,“ začíná jednou.

„To je toho!“ ohrnuje Hanýžka dolejší rtík opovržlivě, „to já vím sama. Pod strání se jich modrá plno.“

„Hanýžko, já vím, kde už rostou smrži,“ začíná Martin podruhé.

„Ty lžeš, Martine, smrži nerostou, až po svatém Jiří.“ Martin se dopálil, neodpověděl té naduté, přemoudřelé žábě, rozběhl se rovnou na Šimanovic kopec a přinesl Královic tetě čepici pěkných smržů.

„Hanýžko! Hanýžko! Do Dobří na rybníky přiletěli čápi, pojd' se podívat, než odletí,“ zastoupil Martínek Hanýžce cestu, když se vracela ze Zásoutčiny, kde Král oral a kam mu nesla oběd.

„Nelžeš? Zaklej se!“

„Na mou duši! At' jsem zatracenej!“

„Řekni ještě: at' se na tom místě propadnu.“

„Tak at' se na tom místě propadnu.“

Ze Zásoutčiny na Dobří – pane – toť lán cesty! Ale Hanýžka je skočná divče. Ani se neohlédla po Martínkovi a už se hnala po mezi dolů na starou silnici a pak rovnou přes všecko k rybníkům. Hrnečky chrastily v proutěném košíčku, lžíce tam cinkala, bosé nožky, bílé, dosud neopálené mihaly se pod krátkou, červenou sukýnkou a Klika skokem za ní. Věděl, že Hanýžku nikdo nepředhoní, ale stejný skok s ní udržel.

„Podívej se nahoru,“ vykřikl v běhu, Hanýžka pozdvihla oči a spatřila čápi párek, jak krk dopředu, nohy dozadu natažené, na bílých křídlech plul modravým vzduchem od Trhanova k Zdanovu.

„Ti se opozdili. Jen nestůj a poběž, aby nám neuletěli,“ nutil Hanýžku, která se zastavila a zahleděla se na ty ptačí obry. Martínek se bál, aby nepřišli pozdě, neboť věděl, jak mocnou kletbou se zaklel a jak by Hanýžku rozhněval, kdyby ji vyvedl aprílem.

Pustili se znovu do běhu po travnaté cestě, až náhle před vysokou hrází vypuštěného rybníka rozkázal Klika: „Dost,“ a zastavil se. „A teď opatrně za mnou,“ a už se drápal po kamenech vzhůru na hráz, vystrčil hlavu, hned ji zas přikrčil a šeptem volal: „Pasou se, čerstva polez!“

Hanýžka jako lasička vyšplhala se za Martinem, přitiskla se k němu na zem a už se jí zabělelo před očima, jako by se dívala na zasněženou louku. Tiše a vážně stáli i procházeli se tu tajemní, skoro posvátní ptáci, kteří náš kraj sice dvakrát v roce navštíví, ale nikdy se zde neusadí, nikdy zde nehnízdí, a proto velcí i malí dívají se na ně jako na velikou vzácnost. Hanýžka zčervenala, jak tajila dech, očka se jí radostí rozhořela a Martin pýchou i radostí zrovna kynul.

„Nefuň tak, at' je nesplašíš,“ rýpla ho loktem Hanýžka, která se nemohla nasytit toho pohledu. Obdivovala jejich štíhlé, vysoké, červené nohy, dlouhý rudý zobák, pozorovala je, jak někteří

vážně stojí na jedné noze, dlouhý krk zkroucený klade se jim až na hřbet, jiní se brodí okrajky rybníků a močály, vyhazují žáby do výše, chytají je do zobáků v letu, klapají jimi, libují si „čapčapčap“, že se jim poštěstilo chytit rybku, procházejí se i po lukách, snad i myši lapají.

„Už se zvedají,“ vykřikl vtom Martínek, Hanýžka leknutím až zamrkala, vzduchem se ozval prudký svist, jako by se vichr zvedl, jeden, dva, tři, deset, dvacet ptáků poskočilo na pružných nohách, odlepilo se od země, zamávalo křídly a v ohromném klínu jako bílý mrak vzneslo se k nebesům a zamířilo rovnou k Ronšperku a Hostouni.

Na hrázi stály obě děti a tesklivě hleděly za nimi.

„Kampak letí?“ optala se Hanýžka.

„Táta říká, že letí k Přimdě, tam prý je v lesích ohromný rybník, kolem něho plno močálů a bahen, hrabě tam má oboru, v ní jeleny, daňky, divoké kance a tam prý čápi staví si hnízda z rákosí na stromech.“

„A proč tu nezůstanou?“

„U nás se jim nelíbí.“

„Hloupí čápi! Proč by se jim u nás nelíbilo?“ rozhněvala se Hanýžka. „Což tu není pěkně? Líbí se tu i takové paní, jako je paní komisarová.“

„To nevíš, líbí-li se jí u nás.“

„Vím! Slyšela jsem jednou, jak řekla našemu tátovi: ‚U vás je jako v ráji!‘ A není? Jen se podívej, co už kyttek kvete. A dobře že jsem si vzpomněla. Zítra je Smrtná neděle, budeme vynášet zimu a přinášet líto. Natrhám si kytky.“

„Těch natrháme za chvíli plný košíček! Pojd', Hanýžko, ukáži ti mladé zajíčky.“

„I kdepak! Máma na mě jistě čeká! Do školy už asi přijdu pozdě.“

„Tak se pojd' podívat na čejčí hnízdo. To se podivíš, Čejky se dají do křiku, budou metat před námi kozelce, dorážet na nás, tlouct nás křídly do hlav. Jaktěživas to neviděla.“

„Nenene – až jindy. Podívej se, tamhle se žlutne už májové kvítí^[32].“

„Hanýžko, já mám tamhle sádky, žádný o tom neví, mám tam nasazené pstruhy, ale tobě je ukáži.“

„A tamhle se bělá řeřicha a žabinec.“

Martínek se hrozně urazil. „Tak si jdi sama, abys věděla, kytky trhat nebudu.“

„Já se tě neprosím,“ zamračila se Hanýžka a už se ohlížela po košíčku, který stál dole, pod hrází. Klika stál nerozhodně nevěda, co má dělat. Vtom, jak sklopil oči, spatřil vyhřívát se na kamení ještěrku, letos první, patrně procitla teprve nedávno ze zimního spánku a jarní sluníčko ji vylákalo z temné díry nějaké. Už chtěl vykřiknout překvapením, ale vtom mu projel hlavou nápad, jak potrestat Hanýžku za její tvrdohlavost. Sehnul se rychle, chytil ještěrku do ruky a už ji hodil v košíčku do džbánu, utíkal odtud a hlasitě se smál. Znal Hanýžku, věděl, že se nebojí býka, ale za nic na světě by nevzala do ruky žabu, myš anebo něco v jejích očích tak odporného jako ještěrku.

„Cos mi tam hodil?“ tušila hned čertovinu Hanýžka a skočila po košíčku. Dlouhá, nazelenalá ještěrka rejčila tam ve džbánu, prohýbala se hadovitě, mrštný jazýček míhal se jí v ošklivě rozeklaných ústech a vši mocí snažila se dostat z vězení ven. Hanýžka se otrásla a slzičky skočily jí do očí. Zlostí dala se do pláče i křiku: „Kliko klikatá! Hned se vrať a vyhod' mi tu neřest z košíku!“ Ale Martin jako hluchý ani se neohlédl a upaloval dál k postřekovským vrchům.

„Počkej! Počkej, to ti přijde draze,“ zatíná pěstičku Hanýžka a hrozí do vzduchu. Přivřela očka, nožičkou porazila pomalu, aby se hrnčené nádobí nerozbilo, celý košík, a když očka otevřela, džbán už byl prázdný a jenom válcovitý ocásek ještěrčí mihl se na hrází, a než se Hanýžka sehnula pro kámen, zmizel docela.

Hodiny na věži ukazovaly již půldruhé a Králová, jak spatřila Hanýžku ve vratech, už spustila: „Kdepak vězíš tak dlouho? Pepka pláče na kolébce, chce se chovat, kvočna s kuřaty někam zalezla, musíš ji najít, husu s housaty vyžeň do sadu, vezmi si starý fěrtoušek a rukavici a běž natrhat kopřivy, potom skoč na trávníky podívat se, teče-li nám voda, já poběžím za tátou rozsívat ječmen, ty zatím pěkně umyj a poklid' do sudnu nádobí, zameť světlici, a kdybych tu hned nebyla, postav na večeři a rozdělej oheň.“

Matka už drží plátěnou rozsívku pod pažďí, starostlivě se ještě rozhlíží, nezapomněla-li na nic, ještě ve dvířkách se zastavuje a volá: „Až se Marjánka vrátí ze školy, ať nelítá po Klenčí, ale ať ti pomůže.“

Hanýžce jde hlava kolem, na školu si ani nevzpomene, ale už táhne z kolébky i s peřinkou malou Pepku, která jak spatřila svoji chůvičku, spokojeně si hned brouká, nese ji ven na dvůr, cestou už volá pronikavým hláskem „pípí-pí-pí –“, hledá kvočnu, nalézá ji konečně kutit u Smolíků, kam prolezla děravou hradbou tyčkovou, vadí se s ní, sype kuřátkům žmolky z černé mouky, nalévá jim na mističku husté mléko, chrastím ucpává otvor v plotu, aby mlsná kvočna musila zůstat doma, točí se jako vítr, všecko to dělá jednou rukou, po paměti a plnou hlavičku má jiných starostí. Především myslí na Klikovic Martina, kterému se musí pomstít. Do smrti už mu holou ruku nepodá, nic od něho nevezme, ani jablíčko ne, ani jahody, ani maliny, protože se ho štítí, bere do těch rukou myši, žáby, brouky, dnes dokonce chytil i ještěrku. Tak ho nejvíc vytrestá. Potom nutno myslit na zítřejší den. Družebná neděle patří velké chase, ta slavila už svoji chudou hůrku; ale také malá chasa nesmí se nechat zahodit. Smrtná neděle patří děvčátkům, Květná chlapcům. Hanýžka s Marjánkou budou zítra pomáhat vynášet zimu. Hanýžka slavnost povede. Všechny budou mít věnce na hlavách, ale ona musí mít nejpečnější. Jen kdyby už Marjánka přišla ze školy! Hned ji požene do Dobří na májové kvítí a řeřichu.

„Jsou to starosti!“ vzdychá si Hanýžka celá ztrápená, jak to viděla a slyšela často od matky, krmí Pepku mlékem a houskou a myslí si: „Už by mohla usnout, nemusila bych ji vlíct všude s sebou.“

Na věži zvoní tři hodiny, zvon vyzývá nejen k modlitbě, ale také ohlašuje konec školy. Teď přiběhne Marjánka, neboť chodí do první třídy k panu Eisenhutovi a ten pouští děti hned, jak se zvon ozve, nenechává si poškoláky, nesejí s nimi jako pan učitel Jindřich, neučí je hrát ani zpívat...

Ale Marjánka nejde. Jistě hraje venku boby nebo kamínky nebo míč! Zlost i závist naplňuje dětské srdéčko Hanýžčino a žene ji i s Pepkou v náručí ven, na Klenčí. Sotva vyběhla před vrata, ještě ji nevidí, ale už slyší Marjánku volat:

*„Vedu, vedu andělíčka,
okolo božího kostelíčka,
andělíčku klekni,
ruce, nohy sepni!“*

Ach, hrajou si na Pannu Marii! Všecko táhne Hanýžku vzhůru do kopečka, aby si tam sedla do kruhu děvčat a dávala chodačce vedoucí andělíčka za ruku takové směšné otázky, aby se

musila usmát a dostala se do pekla... Odolává však pokušení statečně. Jenom popoběhla o kousek výš a rozkřikla se: „Marjánko, hned pojď domů!“

Marjánka zrovna vede andělíčka podruhé kolem a výborně se jí daří. Na všechny otázky odpovídá rázně, má nejlepší naději dostat se do nebe, když vtom zaslechla Hanýžčin velitelský hlas. Neví, má-li poslechnout. Pro jistotu se zeptá.

„Kdo to poroučí?“ volá z kola.

„Táta,“ odpovídá Hanýžka.

„Lež. Táta seje pod Strání ječmen.“

„Už zasel a přijel. Máš mu jít pro pivo,“ lže Hanýžka, jako když tiskne, a už vidí Marjánku letět domů.

„Lhářko! Lhářko! Sedmilhářko!“ pláče doma Marjánka a mračí se zlostně, ale Hanýžka se směje, strká jí do ruky košíček a posílá ji na májové kvítí. „Já tu za tebe všecko sama udělám, i Pepku ohlídám, kuřata i husy nakrmím, kopřiv natrhám, jenom běž a přines kytky zítra na věnečky.“

„Namažeš-li mi chleba.“

„To by máma poznala. Hrouda je celá, nenačatá. Máma ráno vrtěla; slíbila nám pomazánku až večer.“

„A dej mi přece!“

„Dejmy jsou v komíně,“ zasmála se Hanýžka, ale už se natahovala na kamna, kde pod poklopenou mísou nechala matka dětem „na vynášku“ několik vdolků tlustě pomazaných švestkami.

„Tu máš,“ podala jeden Marjance a sama se s chutí zakousla do druhého.

„Tumáš umřel a Tomáš se narodil,“ oplatila Marjánka hned zatepla Hanýžčinu půjčku a s košíčkem na ruce poslouchala, kam má jít, co a jak trhat, jak dlouhé stonky nechávat, aby se věneček dobře pletl, malá sestřička zatím usnula a Hanýžka si oddychla, když konečně byla sama. Jako myška zmizela ve stodole a z ovesné slámy počala plést velikou pannu. Práce se jí kupodivu dařila. Zručně ji přepásala vpolu povřísem, načechrala hlavu, omotala stébly tenký krk, otrásla ji celou, aby z ní sláma nepadala, prohlédla a záříc radostí schovala si ji do

perny^[33]. To už měly dávno smluveno, že Taračkovic Madlenka ji obleče do bílé pleny a bílé prostírky a Benešovic Dodlička přinese dvě dlouhé pentle. „My tři ji ponese, žádná jiná nesmí na ni ani sáhnout,“ řekla si ještě tvrdě, zavřela stodolu a už zas se točila jako v kole. Zнала už svoje místa, kde rostou kopřivy, a žárlivě je střežila i tajila, aby nikdo jiný na ně nechodil; bystrá její očka vyslídila každé rumišťe a zákoutí, znala přesně rozdíl mezi kopřivou a žahavkou, věděla, že staré kopřivy nejsou k ničemu, drobné a mladé že jdou housátkům k duhu a že po nich rostou jako z vody. Uměla je nadrobno rozsekat, smíchat s otrubami a dnes obzvláště se činila, protože musila pamatovat už na zítřek, aby měla do pondělka pokoj...

Slunce chýlilo se pomalu k západu, stálo už nad samým Haltravem a ohnivým okem spokojeně se rozhlíželo po celé chodské zemi. Stávala se den ode dne krásnější. Šedé louky počínaly se zelenat a prokvítat, holé stromy pomalu vplétaly si do korun drobounké, světlé lístečky, ozimy se na polích kadeřily, jaře propíchnuly oranice jako šídla, ba i na holých trnkách podél cest naskočila bělavá poupata a hrozila rozvinout se v květ ještě dřív, než to dovolí kouzelník Máj. Polní práce rychle ubíhaly a Král se točil už dnes se svým potahem na posledním kuse.

Práce sedláků dychtivě sledovali všichni v chalupách, kteří měli nahoře – pod lůsy – strych nebo dva políčka. Některý měl kravičku, jiný pouze kozu, a proto od nepamětných časů orali, seli i mrvu na ta políčka vyváželi jim sedláci. Všichni věděli, ke kterému gruntu to políčko kdysi patřovalo, a do toho gruntu zašel si každoročně na podzim nebo na jaře chalupník a dohodl se se sedlákem, kdy mu přijede políčko obdělávat. Žádnému sousedu ani nenapadlo, že by to mohl odepřít, ba často sám se o to staral a bez říkání někdy zajel pod lůsy a oral jako na svém.

Král vrátil se ze Zásoutčiny už na samý večer. Třikrát po sobě – podél, nakoso i popříč – zvlácel celé pole, aby se zrno dostalo hluboko do země a holubi je nesesbírali, všecky hrudky aby se na prach rozmělnily, takže se hospodář nakonec hrdě rozhlédl po dědině a pomyslí si: „Ne ječmen, ale marjánka by tu mohla růst, jenom teď kdyby chtěla přijít vlašička!“ Krmil koně, česal a poklízal s Hanýžkou dobytek, selka vařila večeri, ohřívala vodu, chystala dětem čisté košilky, všichni si napřed musejí umýt nohy, děti vykoupá, hlavičky jim vyčeše, prohlídne, sama naposled – až všichni už usnou – vlezte ona do vody, smyje se sebe všecken prach, co se během týdne na ni usadil, obleče čistou, plátěnou košili, vonící ještě vzduchem, jak se venku na trávníku bílila a na hradbě sušila, potom teprve zhasne, pomodlí se a poslední ulehne...

Ale málem by se jí byl ten svatvečerní pořádek zhatil. Ještě seděli u večeře a na síni ozvaly se kroky.

„Koho to sem kozel nese, vždyť je přece sobota,“ zamračila se Králová a nevlídně se zadívala na dveře. Stál v nich tesař Hruška, vysoký, ramenatý, divže dveřmi prolezl. Pozdravil a usmál se: „Tak se mi zdá, že jdu zrovna k večeři.“

„Chyba!“ usmál se i Král, „zmeškal jsi! Jsme právě po večeři. Ale pojď dál, sedni a pověz, co tě k nám vede.“

Tesař posadil se na lavici u kamen a omlouval se: „Jdu jenom na skok. Vím, že je dnes sobota, byl bych přišel zítra, ale vzkázali mi od Zieglerů, abych se tam přišel podívat, prohlídnout jim vodní kola; taková práce se musí nechat na neděli, když šlajfy i políry stojí. Odříct jim to nesmím, protože oni člověka vlastně živí, po celý rok tam máme co dělat. V Klenčí bych se neuživil, tu si vezmou raději cizí tesaře, než by dali vlastnímu člověku groše výdělků.“

Krále bodla ta pichlavá řeč do živého. Věděl, že to padá na Psutku, jemuž trhanovští tesaři vážou už pod Klenčím krov na novou kovárnu a do svátků ho chtějí zdvihnout. Mlčel však, jenom přisedl, otočil se k oknu, sáhl po dýmce a měchuřině a pomalu, vážně počal ji nACPávat vojenským tabákem.

Světnicí zavládlo na chvíli trapné ticho. Králová sbírala se stolu mísy a talíře, Hanýžka jí pomáhala, Marjánka hrála si s Pepkou a hostu nikdo neodpovídal, nenavazoval novou řeč na ten jeho chlupatý koneček. Tak si odkašlal a začal sám znovu:

„Pobíjel jsem dnes střechu šindálkem u pana Majera a viděl jsem, že už máš i Zásoutčinu zasetu.“

„Zrovna dnes jsme to dodělali. Krásně se to letos selo! Práce šla od ruky – jedna radost. Takovou jarní setbu jako letošní ani nepamatuji. Jenom teď kdyby chtělo namoknout. Vlažičky je třeba, aby semena mohla vzklíčit,“ rozhovořil se Král radostně.

„Mlč mi s deštěm,“ usmál se Hruška, „my nejsme jako ševci, nám nesmí přšet do řemesla, protože my s ním nemůžeme zalézt někam do díry; také nemáme ještě letos zaseto, proto jsem vlastně přišel.“

„A to dnes nepochodíš!“ kysele se usmál Král, šel ke krbu, položil si žhavý uhlíček do dýmky a počal prudce bafat, až mu pysky klapaly.

„Jak to?“ otočil po něm hlavu tesař, „což se dáš hned v pondělí do bramborů?“

„I toto! Na ty máme dost času, až po svátcích. Sázet brambory, zelí a tuřín je nejlíp až kolem trhanovské pouti.“

„Nu ovšem. Tak jsem si myslel, že bys mi to mohl v pondělí pod lůsy zakutit. Vyzézt pár forek hnoje, zaorat ho, zasít půl strycha jarého žita, půl ječmene, pojednou-li pak s tím nejsi hotov! Koně máš jako lvy!“ zalichotil ještě sedlákoví, ale hlas se mu podbarvoval zlostí i zklamáním. Očekával, že mu jistě Král vyjde vstříc, že hned zvolá: „Buď bez starosti! Nosím to v hlavě jako svoje vlastní. Jen se připravte, abyste stačili nakydávat, vezmu s sebou dva vozy, brány, kolečka i pluh, přivstaneme si ráno v pondělí a do večera ten šňupec zmůžeme.“ Tak dosud vždycky říkával, až letos najednou počíná se vytáčet.

„Mám koně, mám, ale pro sebe,“ odpověděl teď tvrdě a posadil se na své místo za stůl do rohu jako pravý král. Marjánka se lekla, až se pod ní nohy zachvěly. Věděla, když hospodář promluví tímhle hlasem, že nejlíp jíti mu z cesty.

„Pojďte, děti, do komory, musím vás mýt a česat,“ strkala před sebou Hanýžku ze dveří, sebrala na kolébce Pepičku do náručí, Marjánku vzala za ručičku a hrnula se ven.

„Copak tím chceš říct, Václave?“ zabodl teď Hruška do sedláka oči, divže mu z důlků nevylezly.

„Tolik chci říci, že když nás neznáte na radnici, nesmíte nás znát ani za radnicí. Když s námi nechcete ani v hospodě sedat, také nás nesmíte v kostele hledat. S kým jste letos slavili voračky, ti at' vám jedou zorat vaše kopečky.“

Tesař prudce vstal, hanbou a pokořením hrnula se mu krev do tváře.

„Vy jste se na nás smluvili! Kdo jiný nám to má zasít než sedláci?“

„Třebas pan Hop a Zippner, tuchmistr Sauer nebo třeba ten pekař a kořalečník Hernauf, ten má koně jako já, i pan Majer drží pár koní. Sedlák je u vás jen tak leccos, ale pánů se držíte za šos. Páni orají vámi a vy chcete orat námi. Kdybychom s vámi za jeden provaz táhli, Němci by tu brzy rozkazovali a vládli. Ale my si poroučet nedáme; až se vám závist ze srdce vykourí a z hlavy pýcha vybouří, rádi se tu opět s vámi srovnáme.“

„Mstíte se nám za lůsy!“

„Ano, za lůsy, za kovářnu, za smluvní kámen, za pastoušku, za všechno!“

„Vy jste nám orali vždycky, vy nám musíte orat i letos, páni vás donutí plnit vaši povinnost.“

„Tak vidíš! Už se dovoláváš práva! Tak se z dobré a dojné stává železná kráva. Možná, nebudem-li se k vám poslušně chovat, že nám sama vrchnost nařídí, abychom vám jezdili robotovat.“

„Lůsy budou naše.“

„Nejsou i moje koně vaše?“

„A jsou, abys věděl!“

„Kde nechal tesař díru ve stavení, nikdo ti nepověděl?“

„Vyhazovat mě nemusíš, půjdu sám.“

„Tak hleď, abys už byl venku, a s takovou nechod' víckrát k nám!“

Dveře se zapráskly, až okna zadrnčela. Hruška zamířil rovnou k Boudřákovi, kde dnes po sobotní výplatě bylo veselo.

Králová vrátila se s dětmi do tepla a našla muže za stolem zamyšleného; seděl s vyhaslou dýmkou v ústech, vraštil čelo, patrně o něčem přemýšlel.

„Nelze jinak,“ řekl konečně nahlas, „rozešli jsme se ve zlém s Hruškou, tesařem, jeho žena a jeho děti už nám nebudou pomáhat v senách ani ve žních, zjednej přes léto děvku a smluv se s ní do Martina.“

„Zastane víc práce než každá nádenice,“ souhlasila hned Marjánka, „a dražší také nebude. Dostane šaty a službu, nebude však odnášet koše trávy, sena a jetele.“

„Čím dál tím víc trhají se přátelské svazky mezi námi a chalupníky. Těžko se nám tu oběma bude žít, naší vinou se to však neděje.“

„Sám randášek^[34] nasadil sem ty Němce,“ povzdychla si upřímně i selka, „roztahují se tu, rozkazují a jen nešvár rozsévají. Ale pusť to teď z hlavy a umyj si nohy, připravila jsem ti vlažnou vodu do dížky.“ –

„Zdržel nás ten sobotní hyjták,“ mrzutě si povzdychl Král, „ani zakouřit jsem si v pokoji nemohl.“

„V sobotu hyjták na lajci^[35] je tak milý jako v zimě díra v rukavci,“ přisvědčila Marjánka a lila už do dížky hrnec vlažné vody.

„Proto říkal nebožtík náš dědek, že sobotního hyjtáka radno posadit před prázdnou miskou, na pytlík písku nebo na hrách, aby brzy odtáh.“

Ale všechno to dohonili. Než Válek na Klenčí odtruboval desátou, už i růženec se pomodlili a všichni ulehli. Jenom matka teď rozvázala si babku, vytáhla z vlasů hřeben, zatřásla hlavou a proud tmavých vlasů rozlil se jí v bohatých pramenech po bílé košili...

Ráno si přileželi, až byl venku den, ale pak vstali všichni svěží, radostní a Král, sotva ze dveří vystrčil hlavu na dvůr, hned se obrátil a volal do světnice: „Vlaštovky jsou tu, pojdte je přivítat.“

„Jéjej! Vlaš'ovky!“ spráskla ručičky Hanýžka a bosa, v kandoušku jen vyběhla na zásep. Tam na bidýlku pod střechem na krátkých nožkách seděla řada vlaštoviček, všechny se čepýřily, zobáčkem si pročesávaly peří, kosá křídélka jako šavličky visela jim unaveně po boku, ale švitořily a šveholily čiperně, až se malá Marjánka musila optat:

„Mámo, copak si to povídají?“

„Copak jim nerozumíš?“ usmála se matka, „jenom poslouchej!“

*„Už jsme tady na jaře!
Copak máte v halmaře?
Nesem poli, lukám, komoře
požehnání přes moře;
štěstí, zdraví neseme,
až se celé třese,“*

vysvětlila malé sestřičce tu ptačí řeč Hanýžka.

„A jistě!“ hned rozuměla Marjánka a opakovala si říkadlo.

„Tak je pěkně přivítejte,“ poroučel Král.

„Jak je máme přivítat?“

„Jako vítáte tety a stryčky.“

„Vítáme vás, vlašťovičky, k nám; pote dál ha sednite si hu nás a chleba si hukrojte.“

I hospodář potichu, v duchu říkal to přivítání s dětmi, říkala je i selka a pak se teprve rozběhli všichni po ranní práci. Nejvíc se činí Hanýžka, jen aby si nepohněla matku a aby jí po obědě upletla věneček na hlavu. Sama by to také dovedla, ale nikdy ne tak pěkně jako matka. Jarní den vstává v celé své mladistvé kráse. Ptáci ho vítají zpěvem, slunce světlem a teplem, louky i pole květem, ale stromy, lesy a potoky tajemným šepotem. Jenom v kostele sv. Martina není dosud cítiti jaro. Zimou a vlhkem čpí dosud tlusté kostelní zdi, žulová dlažba studí do nohou, oltáře stojí bez ozdob a dnes i to bílé tělo Krista Pána na kříži zahalili modrým plátnem, takže oko nemá, čím by se tu potěšilo. A Reischeck hřímá z kazatelny v postních kázáních odpoledne, až i muži pod kruchtou vzadu sklánějí kajícně hlavy, ženy stírají si s tváří slzy lítosti, mládenci i panny červenají se nad svou hříšností a jenom děti u mřížky nepokojně, netrpělivě přešlapují jako hříbátka ve hrádi,^[36] až mládenec Jindřich na kůru trne strachy, že se toho pan farář všimne a že je veřejně okřikne...

Jak by však mohly stát pokojně, když na ně čeká tak důležitý úkol! Musejí teď, po požehnání, vynést zimu a přinést jaro do městečka, a to není žádná maličkost.

„Už máš pannu uvitou?“ šeptá Hanýžce Taračkovice Madlenka.

„Už máš plenu připravenou?“ ptá se jí Hanýžka.

„Už máte pentle? A věnečky? A kůl, co na něm zimu ponese?“

To je nějakých starostí!

„My s vámi nepůjdeme! My budeme sami vynášet,“ chlubí se tesařovic Markýtko.

„Hm! To je toho! My to bez vás také dovedeme!“ mračí se Hanýžka.

„Vyneseme zimu do Soutek, tam také teče voda.“

„Proč mi to povídáš? Neste si ji, kam chcete! Co je nám do vás? Chalupniční drábi, nepečeme s vámi, dostanete na radnici pětadvacet na zadnici,“ jako kočka zlostně vyprskla Hanýžka a ještě vyplázla jazýček, jak nejvíc mohla.

„Počkejte, selští vornáti, náš táta vám namlátí,“ zahrozila jí pěstičkou Markýtko a hned si se svými kamarádkami stoupla stranou, až se ulička zabělela v tom pestrém záhonku dětském.

Jako na jehlách přešlapoval Jindřich, ale pan farář naštěstí v řečnickém zápalu nezpozoroval tu revoluci malých osadníků, přednášel už závěr, a jak řekl „amen“, šlápl hned Jindřich na pedál, bílými prsty zmačkl klávesy, kostel spustil „Poklekni na kolena“, děti se hned ztišily, Reischeck sestupoval z kazatelny zpocený, červený, ochraptělý, protlačil se k hlavnímu oltáři, udělil shromážděným posluchačům rychle požehnání a pospíchal na faru.

Hned za ním vyběhly děti. Makásek je pustil ven sakristií, aby se jich zbavil a nepletly se mezi velké, kteří se hrnuli hlavním vchodem, zastavovali se na kostelním plácku ještě na kousek řeči a ve skupinách pak všemi směry rozcházeli se k domovu.

Stará Kokoráčka belhala se o hůlčičce poslední. Modlila se dlouho k svatému Kryštofu, patronu všech pašerů, aby ochránil Zedníčka ode všeho zlého, neboť svědomí jí činilo čím dál tím větší výčitky, že ho do toho neštěstí připravila, že neseděla za pecí, ale vylezla na světlo a k tomu o pravém poledni. Líto jí ho bylo, neboť prokázal jí často velké dobrodiní, a cítila, že se tuze prohřešila proti nejhlavnějšímu pravidlu pašerů a pytláků, proti poslušnosti. Sama se počítala ke druhu lidí štítících se světla a veřejnosti, měla sama své tajné spády i obchody, věděla, to právě že jí dodává ceny i váhy, nemají-li ji někde rádi, přece se jí bojí, věří o ní, že by jim mohla nějak ublížit, učarovat, a proto s ní vlídně zacházejí. Hnětla jí ta zpronevěra, neboť vrátí-li se Zedníček, jistě se to dozví, nedaruje jí toho, ale vymstí se...

Tak šla celá ve dva konce ohnutá, že se až lekla, když náhle před ní u Frantů ve vratech ozvalo se sborem:

*„Smrt plave po vodě,
nový líto k nám jede!“*

Odšourala se hned stranou, zastavila se, opřela se o hůlčičku a zahleděla se na ten pěkný obrázek. Královic Hanýžka pod věncem šla uprostřed, na tyči nesla nabodnutou zimu, celou zavínutou do bílých šátků, po jejím boku vykračovala si Dodlička s Madlenkou, každá držela v ruce konec pestré pentle, jako by držely tu bílou pannu, aby se nemohla hnouti vlevo ani vpravo, a za nimi řada děvčátek, pěkně v páru a všechny volají tenkými hlásky, co jim hrdélka stačí:

*„Ha ty svatá Markyto,
dej nám nový líto
na pšenci ha na žito*

*i na šecker vobilí,
co nám Pámbů nadělí. “*

„Vynášejí zimu,“ radostně si pomyslíla Kokoráčka a scvrklé její srdce nalilo se teplem vzpomínek. Jarní kouzlo ji ovanulo a hned se viděla býti malým děvčátkem a ani o tom nevědouc bručí si také jarní hymnu:

*„Ó ty svatá Anno
ha Maria Panno,
pošlete nám strejce
na červený vejce,
na bílý mazance.
Jakyj je to mazanec
bez koření, bez vajec?“*

Dívčí průvod se vzdaluje, písnička slábne, už se ozývá dál dole před Holubovic gruntem, teď zahrnou vpravo ke kostelu, obejdou celé náměstí, stočí se ke mlýnu, vejdou do ulice k Postřekovu, zastaví na dřevěném můstku, odstrojí zimu, zazpívají:

*„Fiala, růže kvěsti nemůže,
až jí Pámbů pomůže. “*

Hanýžka se napřáhne, mávne tyčí, slaměná panna sletí po hlavě do vody, všechny vykřiknou:

*„Plav, zimo, plav,
víc se nezastav!“*

Pozorně, za hlubokého ticha, se dívají, jak úzkým korytem potoka tlačí se víšek^[37] k vantrokám.^[38] Teď zavadil o břeh a zastavil se, ale hned se ozve ještě prudčeji: „Plav, zimo, plav! Víc se nezastav!“ Až konečně dostane se šťastně do dřevěných, hladkých vantrok, trhne sebou, sletí na kolo a zmizí v lednici...

Všechny dívky se otočí, zazpívají:

*„Svatyj Jiří jede k nám,
po věnečku veze nám,
nám – nám klenckyjm pannám,“*

a rozběhnou se po dvorech oznámit radostnou novinu:

*„Smrt sme vynesly,
nový líto přinesly,
svatýj Jiří stává,
zem vodmykává,
svatýj Petr z Říma
dá nám flaši vína,
my to víno vypijeme,
Pánu Bohu děkujeme,
po vajíčku dejte nám,
poděkujem teky vám.“*

To všecko vidí v duchu i slyší Kokoráčka a cítí, jak mládne přítom. Selky známým dětem, co jejich matky u nich pracují, nesou vajíčko, usmívají se a říkají: „Tu máš vajíčko, schovej si je a nerozbij, máma ti je obarví načerveno.“ Třeba deset vajíček přinesla si domů a schovala na svátky, neboť i její matku měly selky rády a ona jim nosívala z města i do města všecko, co chtěly. Ale co to? Ještě si to všecko ani jaksepatří nezopakovala, hle, pár kroků od ní z hospody od Boudů hrne se nový průvod a ozývá se znovu:

*„Smrt plave po vodě,
nový líto k nám jede.“*

Což se ta děvčátka vrátila? Či ji klame zrak i sluch? Ne, neklame, tento druhý průvod nejde dolů, ale míří po kopci vzhůru do chalup a Kokoráčka chápe, že se Klenčí rozdělilo na dvě polovice, hořejší od dolejších že se ve všem oddělili, jako když je na koukolním řesetě vypodseje, kroutí starou hlavou, vzdychá: „Tuto se nemělo stát! To skončí špatně!“ a belhá se namáhavě k domovu.

Celá obec cítí, že dnešním dnem se staré přátelství opět o kus popotrhllo a že už visí jenom na tenkém vlásku. Ve škole i na radnici už se rozešli, zbývá ještě – společný kostel. Málo chybělo a byli by se kvůli knězi i zde rozešli. Divoký Klika už vykřikoval a hrozil: „Nepřekročíme práh kostela, když se tu Faster nestane farářem,“ a nebýt moudrého a rozvážného kaplana, byli by jistě sedláci svoji hrozbu provedli. Ale Faster je sám zkontroloval, furiantsky prohlásil, že se takového pana France, jako je direktor Melichar, o faru neprosí, když mu ji nedá pan hrabě Rudolf, od Melichara že ji nechce a že ji dostane doma, Domažlice mají patronát nad milavečským kostelem, tam že se stane lokalistou jistě, určitě, protože nynější lokalista Jakub Hájek touží po něčem větším i výnosnějším, lokálie je mu málo, má

poličeno na blížeovskou faru, na tu že zamilovaně šilhá... A páter Jakub mluvil pravdu. Sám původně studoval v Praze na universitě medicínu a teprve asi po druhém roce přesedlal koně, vstoupiv do semináře. Nerad na to vzpomínal a ještě neraději o tom mluvil. Kus nespokojenosti zůstalo mu v srdci a ničím na světě nemohl ji odtamtud vypudit. Právě teď prodělával takový záchvat; cítil se opuštěným, rozháraným, celý svět zdál se mu falešným a nejvíce Eisenhutovic Lenka v Klenčí... Léčil ve své samotě na děkanství nejen choré tělo, ale víc ještě chorou duši. Napřed se užíral marnými představami, jak se asi lepi na Jindřicha, ten že teď má u pana principála časy, jak chodí s Lenkou na kůr, jak ji doprovází i na housličkách, i pak z kostela domů přes zahrádku. Svíjel se nejprve bolestí těla i duše, ale pak se bouře přehnala, mávl rukou a povzdychl: „Všecky jsou stejné!“

„Všecky?“ ohražoval se v něm pojednou podivný, dosud neznámý hlas.

„Ano, všecky, všecky!“ zuřil Faster.

„Paní Božena také?“ zrovna vykřiklo v něm svědomí.

„Ne, ta jediná ne,“ hned slevoval kněz a pocítil rázem velkou úlevu. Vzpomínal si na všecky hovory s ní, jak ji v Klenčí provázel cestou k lesu i potom do Postřekova k Švejdům, jak s ní rozmlouval ve svém pokoji o příteli Sládečkovi, jak jí ukazoval německou vánoční hru i dorotáky, jak se zamilovala do zdejšího lidu i kraje, jak vroucně na domov vzpomínala a chodskou zemi s ním srovnávala, i na to si vzpomněl, jak se ho přišla zeptat na lidové léčení, jak se tu sešla se starým Taračkou a jak pěkně s ním hovořila... Také Král už ho přišel z Klenčí navštívit, ale ani jeho se neodvážil zeptat, co dělá mládenec Jindřich, chodili s Lenkou o funusech zpívat a vrací-li se s ní ze hřbitova... Zrovna se bál toho, že by mu někdo ty domněnky potvrdil, jistě by se mu přitížilo, a tak se raději trápil tou nejistotou. Nejrady by se ovšem sám rozběhl do Klenčí na své vlastní oči se o všem přesvědčit, mládence Jindřicha vzít na paškál, vyzpovídati ho a říci mu, že se naň proto nehněvá, že to uznává rozumem a že to za čas uzná i srdcem, hned však že to nejde... Ale na to mohl prozatím jen myslet, více nic. Jaro sice také už se dobývalo na něho oknem, na kterém mu kvetly řádky červených tulipánů i pestrých primulek, ale co to bylo proti těm zázrakům božím, které, jak tušil kněz, odehrávají se za střechami a štíty města!

Alespoň dychtivě naslouchal, když přišel k němu jeho bratr děkan rovnou ze zahrady, která už se zelenala na dolejších předměstí, pod hřbitovem U svatých. Voněl jarem, čerstvým vzduchem a sluncem a vyprávěl mu se zanícením, jak už broskve na špalíru kvetou, třešně,

rané hrušky, letní jabloně, to všecko že už se válem rozvíjí, jen kdyby už mohl vyjít a potěšit se tou krásou. Bylť pan děkan Faster při všech svých lidských křehkostech mužem neobyčejně dobrosrdečným, citlivým, nemohl viděti nikoho trpět, aby se alespoň nepokusil nějak ho potěšit a ulevit mu, žebráci táhli se na děkanství jako domů a pro tuto jeho pěknou vlastnost odpouštěli mu všichni rádi jiné jeho vady a slabůstky. Jak by tedy nelitoval vlastního bratra! Ale páter Jakub nedal se svést, znal příliš dobře zdejší kraj, kdy ještě v dubnu, schová-li se sluníčko za mraky, z čerchovských i haltravských lesů hned zavane ledový dech.

„Jen mě nech,“ bránil se proto bratru, „marně jsem nestudoval medicínu, jakmile zánět vyženu z kloubů, sám se přihlásím. A co skleník? Jak se daří citrónům?“

„Ó! Ó! Až to sám uvidíš! Povídám ti: zázraky! Ale to musíš sám na vlastní oči vidět! Moje citrusy i fikusy, datlové palmy, melouny, okurky, všecko tam už roste, kvete i zraje jako v Itálii.“

„Ještě tam topíš?“

„Na noc a podle teploměru. To musím. Malá chyba v teplotě zkazila by všecko. V poledne větráme, ale jen když hřeje slunce. Vlhké teplo činí zázraky.“

„To protopíš celý deputát,“ vadil se s bratrem šetrný páter Jakub, „to je drahá libůstka. Víš, co by stál na trhu jeden tvůj pomeranč nebo fik?“

„Nu ovšem, ovšem, ale já to přece nepěstuji na prodej, ale pro svoji radost a potěchu. V městě tomu nechtějí věřit, v kasinu večer kroutili páni nedůvěřivě hlavou, tak jsem je pozval; přišli pan purkmistr Fayl s doktorem Klementem, Michal Florián, Prušák, Šnábl, Královec, také paní Barbora Fürčová přišla, že prý o tom divu slyšela ve městě vyprávět –“

„Což ta baba zvědavá!“ usmál se Jakub, ale pan děkan chlubil se dál: „Ba i oficiři, sám rytmistr hrabě Boos–Waldeck s hrabětem Šternberkem navštívili můj skleník a všichni, rozumíš, všichni upřímně se podívali, když spatřili ten zázrak.“

„To ses asi nadýmal! Co? A jistě jim v kapsách všecky ty pomeranče i citróny odneseš do hospody, aby ses mohl pochlubit,“ kousavě se smál bratr.

„Ale Kubíčku, co bys se proto na mne mračil,“ dobrácky, skoro prosebně ozval se děkan, „každý musíme mít nějakou radost. Já ti nevyčítám tvoje knížky, přej mi tedy můj skleník a zahradu.“

„A což karty? Hospoda?“

„Kazateli! Stýská se ti po kazatelně? Jen buď trpělivý, Milavče se hnedle uprázdní, pak si zas budeš moct houkat na sedláky jako v Klenčí, ale mě nech s pokojem.“

„Což Hájek žádá vskutku o Blížejev?“ dychtivě se hned optal páter Jakub.

Na lokálii milavečské seděl toho času také domažlický rodák Jakub Hájek, čekaje netrpělivě, neraní-li děkana Fastra mrtvice, neupije-li se pivem, nezadusí-li ho sádlo anebo cukrová úplavice. Když však viděl, že mu jde všecko k duhu, že se jeho smrti tak hned nedočká, a když se v sousedství uprázdnila bohatá fara blížejevská, řekl si moudře: „Děkanem v Domažlicích se mohu stát z Blížejeva stejně jako z Milaveč, patronát tu nerozhoduje, tu rozhoduje křestní list, který ukazuje, že jsem od kořene z Domažlic, že nejsem žádný přílezlík ani náplava bezděkovská, proč bych se měl tedy okrádat ročně nejméně o tisíc zlatých?“ Po této rozumné úvaze, když mu to schválilo i celé jeho příbuzenstvo v Domažlicích, podal si žádost o blížejevskou faru a sám ji odevzdal panu vikáři a děkanu Fastrovi v zahradě, kam si za ním zašel. Tato zpráva pátera Jakuba skoro uzdravila. Když tak tu ležel sám a sám, přicházely k němu návštěvou všelijaké myšlenky a obavy. Rozjímal si, zda se přece jenom nepře počítal, když tak hrdě rozkřikoval, že se Melichara o žádnou faru neprosí, tu že mu dá jeho rodiště, královské město Domažlice, to bezpečně počítal, že se Hájek z Milaveč hne. Hájek se však nehýbal, nikam nežádal, ač v konsistorních kurendách^[39] byly pěkné fary vypsány, takže se už Faster lekal, že sám bude muset jít na cizí patronát nebo zůstat dlouho na krku svému bratru, což také nechtěl, ačkoli ho pan děkan ujišťoval, že ho potřebuje, aby ho zastával v kanceláři i v kostele, když jako vikář musí často odjíždět na vizitace, instalace, pohřby a různé jiné cesty, že vskutku potřebuje osobního kaplana a lepšího že by nedostal. Proto se tak potěšil, když pan děkan vytáhl nyní z kapsy šosatého kabátu Hájkovu žádost i s přílohami a řekl: „Budeš-li chtít, staneš se určitě po Novém roce lokalistou v Milavčích.“

Kámen spadl páteru Jakubovi v té chvíli ze srdce a klouby jakoby zázrakem přestaly ho bolet, mrzutá nálada ho v té chvíli opustila, odvážil se i postel opustit, vysedával většinu dne v lenošce, ale pokoj přece neopouštěl. Umínil si tentokráte, když má čas, vyhřátí se a vyhnati z těla pakostnici tak dokonale, aby už se k němu víckrát nevrátila. Proto si dal topit v kamnech,

ohříval si koudel, balil si do ní kolena i ramena, potil se, ale přitom vzpomínal na minulost a horlivě dělal plány i do budoucnosti.

Netrpěl však sám. Také paní komisarová čím dál tím určitěji cítila, že na kořeni jejího života počíná hlodati nějaký zlý červ, a rozhodla se hledati záhy pomoc. Místního lékaře, doktora Klementa, valně neznala, neměla proto k němu důvěry, umínila si tudíž, že se rozjede do Prahy, po které prudce a náhle se roztoužila, navštíví všechny vlastenecké rodiny i kroužky, vyhledá Havlíčka v Pražských novinách, zajde si do redakce Květů, vyřídí pozdrav z rodného města Petru Fastrovi u Zlaté husy na Koňském trhu, uvidí Jungmanna, Palackého, Šafaříka, Presla, snad i jiné literáty, pobídne liknavého Pospíšila, aby si přece pospíšil s vydáváním báchorek, poveze mu nový rukopis, bohatou žeň, kterou v zimě měla na Chodsku, zaskočí si i k paní Zapové, paní Fričová a Staňková povědí jí, jak se vede jejich sestře paní Čelakovské ve Vratislavi, a ovšem — chtěj nechtěj — svěří se i doktoru Čejkovi, ba snad i Staňkovi se svojí chorobou i se svými obavami. Celá ožila v těch myšlenkách, a ježto u ní nikdy nebylo daleko od myšlenky ke skutku, chystala se hned na cestu.

„Což abych se poradila také s doktorem Špotem?“ napadlo ji v těch přípravách, vzpomněla si znovu, jak jí psal o lidovém léčení a jak ji prosil, aby se ho všímala i na Domažlicku. Něco sice sebrala, ale nestojí to celkem za řeč. S prázdnýma rukama ovšem k němu nemůže, a tak se rozhodla, že o Květné neděli vypraví se s Královou k některému pohodnému, aby se přesvědčila na vlastní oči, jak tito lékaři léčí, zapsala si to a zavděčila se tak pražskému doktoru, dřív než se mu představí sama jako pacientka.

Našla Královou v Klenčí velice rozezlenou a Hanýžku uplakanou.

„Copak se stalo?“ optala se paní komisarka ustrašeně, hned jak překročila práh v Královic světlnici.

„Já nevím, paní, co z té naší Hanýžky vyroste,“ počala si stěžovat selka, sotva utřela fěrtuchem židli a pobídla milého hosta, aby se posadil, „musím vám to krátce alespoň povědět. Dnes ráno se světily v kostele kočičky a my, když máme samá děvčata a žádného chlapce, nemáme koho poslat, tak jsme rádi, když nám je už posvěcené některý kluk přinese. Po svěcení před kostelem poprali se dolejší chlapci s hořejšími, mlátili do sebe těmi svěcenými kočičkami, až je pan farář rozehnal, Klikovic Martínek, vždyť ho snad znáte, vojnu vedl, omeškal se a zatím nám přinesl náručí kočiček sousedův chlapec, Smolíkovic Tomášek. Ta naše žába, kdo by si to na ni pomyslel, postavila se před vrata, a když Martínek

běžel k nám se svými pruty, zastrčila mu dvířka před nosem a křičela naň: „My už máme kočiček, až nevíme kam s nimi, jen si nech ty svoje kocoury a dej si je, komu chceš.“ Já se ještě celá třesu leknutím, už jsem měla připravena také pro Martínka dvě vajíčka, vyběhnu hned ven, ale po Martinovi už jako by se zem slehla. Toť víte, že doma nemlčel, a oheň bude na střeše. Divoký Klika jistě bude myslet, že se to stalo naším návodem, a tu potupu nám neodpustí.“

„Pročpaks nevzala, Hanýžko, od Martínka ty ratolesti?“ optala se děvčátka vlídně paní Božena. Ale Hanýžka mlčela, jen se dala znovu do pláče.

„Kdyby to pověděla!“ vybuchla hned Králová, „Bůh milý ví, co ty dvě děti spolu mají. Ustavičně se kočkují, a přece jeden bez druhého jako by nemohl být. Ale jak se sejdou, už jsou pračky a skončí to plačky. Jak jsem ráda, paní, že jste přišla! Pojedeme k vlkanovskému hyclíkovi, ten je nejvyhlášenější, dostanu se alespoň z domova a zapomenu drobet na ty trampoty.“

„Kdepak máte muže?“

„Ale to je zase jiný kříž! Hned po obědě se zdvihl a odešel k Taračkům. Všichni sedláci dostali teď česky, aby tomu rozuměli, z Kouta nařízení, že lůsy nejsou jejich, že do nich nesmějí jezdit, vždyť o tom víte.“

„Vím, vím,“ svědčila paní Božena, „ale myslím, že z toho mraku nebude déšť.“

„Všichni to říkají, ale sedláci se musejí bránit, a tak člověka všechno na světě trápí, že by hned někam utekl.“

„Utečeme tedy k tomu pohodnému spolu,“ usmála se paní komisarová a rozesmála i hospodyně.

„Pěšky tam nemůžeme, to by bylo pro vás, paní, tuze daleko, je tam dobře půldruhé hodiny cesty, ale svezeme se tam, a budeme-li chtít, i zpátky. Psutka jede do Ronšperka pro kovadlinu a musí ject Vlkanovem; Hanýžko, běž k Psutkuc strýčkovi, aby hned zapřahal a jel, že už paní komisarová čeká.“

Ale svezly se jen malý kousek. Když počal vozík skákat po bídne cestě přes kameny, naklánět se vpravo vlevo, odmlčely se obě poutnice, neboť se bály mluvit, aby si nepřekously jazyk, a za Mlýncem nabažila se té jízdy první paní Božena.

„Poslouchejte, Králová, pojd' me raději pěšky, Psutka by z nás duši vytřásl, jede jako k ohni,“ ozvala se Němcová, když vozík ujížděl chvíli tiše po drnovité cestě kolem kapličky svaté Trojice.

„Zastav, Hadame,“ vykřikla hned Králová, „slezeme a dojdeme už pěšky.“

„Pročpak?“ podivil se Psutka, „vždyť to nejhorší už máme šťastně za sebou, za Kramolínem už je cesta rovná jako stůl,“ ale přece zadržel koně, paní Božena lehce jako ptáček skočila hned z fasuňku na vysokou mez a za ní Králová.

„A mám na vás počkat ve Vlkanově, až pojedu zpátky?“ staral se sedlák.

„Děkujeme pěkně, ale nezdržujte se kvůli nám, vždyť je tak krásně a já se ráda projdu,“ rychle se bránila paní komisarová, otřepávajíc si pomačkané šaty.

„Měla jste si svrchní sukni vyhrnout jako já,“ napomenula ji Králová, když vozík rachotil už zase v kamení, a aby smazala nepříjemný dojem jízdy, zastavila se u kapličky, sehnula se k zemi a pokřižovala asi dva nebo tři hroby. Zarůstaly hustou travičkou, ale jinak byly ještě dobře znatelné.

„To jsou hroby?“ zastavila se paní Božena, „a kdo to v nich odpočívá?“

„Samí Rusové, vojáci ruští.“

„A jak se sem dostali?“

„V těch vojnách napoleonských leželi v Klenčí a okolí často na zimních kvartýrech. I jejich car Alexandr tudy jel. Také je vozili přes Klenčí z bitev raněné a nemocné. Kolik jich tu umřelo, a protože byli jiné víry, nedovolil pan farář Strádal pochovat je na hřbitov. Tak jsem to vždycky slyšela od nebožtíka otce.“

„Ubozí vojáčkové,“ shýbla se k hrobům teď i paní Božena.

„Ale naši lidé viděli v nich bratry,“ pokračovala hned selka, když kapličku minuly, „a také je nenechali zahrabat jen tak leckdes a všelijak. Vykopali každému Rusovi pořádný hrob u křížů nebo kaplí, vyprovodili ho jako svého a podnes se vypravuje, jak vojáci každému svému nebožtíku dali do rakve jejich peníze, obrázek sv. Mikuláše, kousek chleba a skleničku kořalky, a nebyl-li tu jejich kněz, sami mu zazpívali a pomodlili se nad ním. Obec pak ta místa ohradila. Hradbičky už ovšem shnily, ale hroby je ještě znát.“

Trpce i bolestně dojata poslouchala paní Božena, až oči její spočinuly na železném kovaném kříži dvouramenném, zaraženém do vysoké skalky křemencové. Králová pozorně, uctivě sledovala její zraky, a jako by znala její myšlenky, hned dál vykládala: „Ano, to je také ruský kříž. Ta vesnice dole se jmenuje Kramolín a tamhle v polích už vidíme pohodnici, tam zůstává hyclík, ani do Vlkanova nemusíme, můžeme si nadejít lukami.“

„A což v té skále také jsou pochováni Rusové?“ zastavila se paní komisarová pod skalou a upřela smutné svoje oči ke kříži vzhůru.

„Nikoli,“ rozpovídala se znova selka, „ten kříž stával jinde, ale sama nevím kde, zde už všude zůstávají sami Němci, málokdy sem zapadnu, ale jistě také na ruských hrobech. Před několika roky však stalo se tu velké neštěstí. Tlukou tu šterk na silnice jako u Chodova. Šterkovník je otevřen dole na druhé straně a všedního dne ozývá se z něho daleko široko klepání železných palic. A jak tak jednou sedí lidé při díle, utrhne se zčistajasna ze skály balvan, a než se vzpamatovali, rozdrtil dva tlukače na kaši.“

„To je strašné,“ zachvěla se paní Božena, jako by celý výjev odehrával se před ní.

„A to už je u nás tak zvykem, stane-li se takové neštěstí, ať v lese nebo jinde, že se to místo označí obrázkem, boží mukou nebo křížem. Tak sebrali kříž z ruského hřbitůvku, který tu někde býval, a na památku ho zarazili do skály.“

„Chudáci nebožtíci! Nikdo o nich teď neví.“

„Snad už je vyorali nebo vykopali. To je jisto, že lidské kosti, nestojí-li nad nimi kříž, lezou samy ze země. Nemají tam pokoje, dokud nespočinou v posvěcené zemi. Co jenom u nás, když se hýbá zemí, už se našlo lebek a hnátů! A to všecka čest panu páteru Fastrovi, pokaždé sám koupil rakvičku, pomodlil se nad ní a nařídil ji pochovat na hřbitově. Jenom když se najde celý hrob a v něm hrnce a džbány s popelem, posílá to někam do Prahy.“

„Do muzea.“

„Ano, ano, nemohla jsem si na to divné jméno vzpomenout.“

„Faster je ušlechtilý člověk.“

„A moudrý jako kniha. Všecko ví. Říkával, že tahle skála se i pod zemí táhne od Brodu až někam k Chebu nahoru. Že je celá z křemene, že tvoří pilíř naší vlasti na západě, a že proto musíme být také tak tvrdí jako křemen, nepovolit a nedat se.“

„Pravdu má,“ přisvědčila Němcová a ještě jednou ohlédla se po rozervané, malebné skalce.

„Ale, paní,“ zastavila se náhle Králová, když už pohodna zelenala se malý kousek cesty před nimi, „copak řeknete hyclíkovi, až se vás optá, co vám schází?“

„Řeknu, že jdu jen s vámi, nechci, aby mě léčil, vždyť jsem vám povídala, že pojedu o svátcích k lékařům do Prahy.“

„To vás vyžene a nevidíte nic, řekne, abyste počkala na mě venku.“

„A copak vy mu řeknete, vždyť jste zdráva jako řepa.“ Králová zahořela ve tváři jako divoký mák studem i rozpaky. Povzdychla si, sklopila oči k zemi, nohou převalovala kamének na pěšině, ale pak náhle podívala se paní Boženě do očí a řekla pevně: „Paní, já vás mám tak ráda jako svou krev. Sama nevím proč, ale svěřím se vám s něčím, co bych žádnému, ani vlastní matce neřekla. Já sem jdu dnes proto, že bych chtěla, aby dítě, které se mi letos po našem posvícení má narodit, aby to byl chlapec, a ne divče.“

„A ví o tom Král?“

„Neví a nesmí vědět.“

„Králová, vraťme se!“

„Nevrátím se za nic na světě. Víím, jak muže mrzí, když se mu Klikla a jiní posmívají, že máme ve stavení jen samé chůvičky a žádného pohůnka. Víím, jak si přeje, abych mu dala syna a dědice. Mám svého muže tuze ráda a nevím si co počít, abych ho znovu nezklamala.“

„Kdo vám tohle poradil?“

„Stará Kokoráčka.“

„A vy té babě věříte? Taková rozumná žena jako vy musí přece pochopit, že si příroda nedá rozkazovat a že potrestá každého, kdo by chtěl rušivě zasahovat do jejích tajemných práv a zákonů. Jen si to zdravým rozumem rozvažte; jak a čím by vám mohl pohodný pomoci?“

„Očima! Má prý takové uhrančivé oči, upře je na člověka, poručí, abyste si něco silně přála, pohladí vás po čele, ztratíte na chvíli vědomí, a když se probudíte, odcházíte od něho s jistotou, že se vaše přání vyplní. Pomohl prý už mnoha ženám. Kokoráčka mi je vyjmenovala.“ Selka se zřejmě rozčilovala, pobledla teď ve tváři jako plátno, ruce se jí chvěly, jenom oči jí planuly divoce jako dvě pochodně.

„Nesmím vás tam pustit,“ vzala ji teď soucitně paní komisarová za ruku, „zahráváte si s ohněm, neznáte, jaké strašné následky by mohlo mít, co tak nerozumně podnikáte. Vaše dítě by mohlo hrozně odpykat tento váš nerozvážený krok.“

Králová zakolísala. Cítila, jak podléhá vlivu paní Boženy, zmatek vkrádal se do její duše, rozvaha v ní počala pomalu vítězit, když náhle se jí zjevila Bartošovic hospoda, sedláci sedí se selkami v pondělí po martinském posvícení za stoly, škádlí se navzájem a divoký Klika křičí: „A copak ty, Králi, si nekupuješ žádného syna, ale jen samá divčata? Nechceš, abych ti jednoho prodal? Také komediant Šmíd jich má, až by je mohl prodávat.“

Dále neposlouchá Králová. „Já tam musím,“ vytrhla se náhle paní Boženě z ruky, a jako by jí honil, prudce se rozběhla k pohodně.

„Počkejte! Jen chvilku ještě počkejte,“ volala za ní prosebně Němcová, ale marně. „Přece jí nemohu opustit,“ zašeptala a sama hluboce vzrušená pospíchala za selkou.

Vlkanovská pohodnice stála o samotě mezi dublovickým lesem a potokem, ohražená hustým plotem povorovým^[40], a vysoko nad ní zelenaly se už a kvetly staré štěpy. Ze tří stran obklopoval ji ten kvetoucí sad, ale pod stromy v něm nerostl hebký drneček, černala se tam země ulehlá i čerstvě přehazovaná a všichni v okolí věděli, v tom sadě že hyclík zakopává zdechlý dobytek. Říkali, že jeho sad rodí i tehdy, kdy daleko široko nevisí na stromech ani jablátka, a jeho ovoci že se žádné nevyrovná ani chutí, ani krásou. Míšňata zde vyrostla hladká a veliká jako hetlíny, takže zmýlila svým zevnějškem i nejzkušenějšího sadaře, a hrušky čáslavky, když se uležely, tak byly nality cukrovou šťávou, že se jen vypily. Ale nikdo za celý svět nebyl by si tu utrl ani višni, i kdyby zlatá byla, ba ani děti sem nechodily na koledu ani s fanfrnochem, tak se všichni štítily toho ovoce. Hyclík je všecko prodával do Týna sadařům a ti je odváželi někam daleko, kde si na něm jistě pochutnávali. Před dřevěnou chalupou na silných ližinách^[41] hověla si řada klátů^[42] z lipových špalků a na jejich česnech černalo se včelami. Leskly se na slunci a radostně bzučely, protože štědrá ruka boží otvírala se jim nejdříve. Vracely se z bohaté pastvy plné medu a na nožkách žlutly se jim veliké roušky pelu. V korunách stromů zpívali ptáci a kohout vážně vodil svoje hejno po zeleném pažitě a pečlivě pátral po každém červíku a mušce.

Paní Božena objala zrakem celý ten obrázek vesnické samoty a pomyslila si: „Vždyť je to malý ráj, a kdo zde bydlí, musí být dobrý člověk,“ sešla z pěšiny na polní cestu, po které dva

muži právě táhli a dvě ženy vzadu tlačily kravský vozík, vystlaný slámou a peřinami, z nichž dívaly se dvě smutné, bolestné oči kolem.

„Copak vás bolí, stařenko,“ musilo se optat dobré, soucitné srdce Boženino pro vlastní útěchu, neboť nemohla němě přejít kolem toho tklivého obrázku.

„To je náš staryj táta,“ opravila ji hned jedna ze žen, „má suché lámání v celém těle a nemůže se toho zbavit, už jsme s ním byli v Klenčí u Kokoráčky, u valtyřovské báby, v Březí u pastýře, dělali jsme všecko, co kdo poradil, ale nikdo mu nemůže trefit na náuru. Tak nám ještě řekli, abychom to zkusili u vlkanovského hyclíka, a když ten mu nepomůže, pak že je všecko marné.“

„A jedete zdaleka?“

„Paní už nás nezná. Vždyť já jsem Švejdvová z Postřekova, přivdala jsem se tam a tuto je můj táta. A kdepak vy tu, paní, chodíte? Jste taky stunavá?“

„Už jsme tu šťastně,“ zastavil se vtom vůz před vraty pohodnice, mladý Buršík shodil s ramene oprato,^[43] za které táhl, pootevřel dvířka, nahlédl dovnitř, chvíli se rozhlížel a pak řekl spokojeně:

„Ještě nezačal a dlouho čekat nebudeme. Máme štěstí. Sedí tam jenom asi pět lidí; zdá se mi, že jsem tam zahlíd i Královou z Klenčí.“

„Ano, šla jsem s ní,“ v trapných rozpacích ozvala se paní komisarová, „ráda bych si zapsala to lekování pohodného.“

„To, paní, nesmíte, to by vám nic nepomohlo, to by všechny líky a zaříkávání hned ztratily všecku svou moc.“

„Ale podívat se mohu,“ jaksí vzdorně pohodila Božena hlavou a vešla na dvůr. Zamířila rovnou ke Králové, usedla si k ní beze slova na oloupaný kmen starého javoru, který zde ležel, a rozhlédla se kolem. Na prahu stavení seděla mladá matka nějaká, po kroji Němka, a chovala v náručí dítě. Před ní na kamenné záspi vyhříval se na sluníčku bledý výrostek s ovázaným krkem, nějaká žena, celá omotaná vlněným salupem, choulila se vedle něho, pod kvetoucí třešní stála dívka jako květ a schovávala ruce pod fěrtuch, teď sem přinášela matka asi desetiletého chlapce na zádech a hned za ní už vedly postřekovské ženské starce celého pokřiveného od pakostnice.

Paní Božena cítí, jak těžké a nesmírné hoře vkrádá se jí do srdce. Obrázek lidské bídy a bolesti v tom jarním rámci dojímal ji dvojnásobně. Venku se všechno raduje, skřivani jásají, až sem je slyšet z Vlkanova dětský smích a křik, a zde na tom dvorku sešlo se tolik utrpení a bolu...

Vtom se otevřelo v pohodnici napravo od dveří okno a všichni rázem k němu otočili hlavy. Z okna se rozhlížel dvorem vysoký, ale suchý, svalnatý člověk, tvář měl čistě oholenu, jako smůla černé, husté vlasy splývaly mu od vysokého čela nazad ke krku, husté obočí srůstalo mu nad kořenem nosu a dvěma obloučky klenulo se nad jiskrnými zraky.

„To je on,“ zašeptala Králová, nevědomky vzala svoji sousedku za ruku a přitulila se k ní.

„Pojďme domů,“ navrhla jí ještě jednou paní Božena, ale selka neslyšela, zachvěla se a zašeptala: „Počkám a půjdu k němu poslední, až všichni odejdou.“

„Kdo přišel první?“ optal se hyclík německy. Matka s dítětem v náručí se zdvihla, přistoupila k oknu a žalovala: „Dítě mi choudne; nevím, co mu je, nekašle, nestůně, ale ztrácí se před očima.“

„Roztáhni mu ruce,“ poručil pohodný a vzal klubko nití. Změřil choré děcko od hlavy k nohám a pak křížem od prostředního prstu pravé ruky k levé, srovnal míry a vážným hlasem, nepřipouštějícím jakýkoli omyl, pronesl: „Dítě má úbytě.“ Víc je nevyšetřoval, ale obrátil se do světnice, otevřel do zdi zapuštěnou almárku, vyndal z ní dřevěnou krabičku a nařizoval: „Tu máš psí sádlo. Každý den ráno, když slunce vyjde, namaž mu prsíčka a změř je režnou, nebílenou nití, jako já jsem to udělal, a pak nit odnes ne k rybníku, ale někam, kde teče živá voda, tam ji hod' na křovinu, na kámen, na trávu, na cokoliv a to dělej tak dlouho, dokud míry nebudou navlas stejné,“ a nestaraje se víc o matku, velitelsky zavolal:

„Dál.“ Ale za matkou už stál vytáhlý, bledý chlapec asi šestnáctiletý. „Ty máš krtice, ani si krk nerozvazuj,“ sáhl opět za sebe do skříňky, vytáhl tentokrát červenou krabičku a opět se rozhovořil: „Tímhle si namaž kus nového plátna, obal si krk a nos to tři dny a tři noci, ale až po úplňku, až půjde měsíc dolů, po třech dnech navečer jdi na louku ke krtině, rozvaž si krk a strč to plátno ještě teplé rovnou do krtčí díry, doma si namaž jiné a dělej to tak dlouho, dokud měsíc nepočne opět růsti. Nepomůže-li to, přijď sem zas. Rozuměls mi?“

Chlapec jen kývl hlavou, sebral mast, oddychl si a ustoupil od okna blaženě se usmívaje.

„Tys tu byla před měsícem, mazání ti nepomohlo?“ zabodl oči do staré smutné tváře.

„Ulevilo se mi, ale zdráva ještě nejsem.“

„Tenhle pytlíček si pověš na krk, nos ho po devět dní na holém těle, pak jej hod' navečer do ohně, a ráno budeš zdráva,“ podáváje stařeně jako škapulíř malý, plátěný sáček, díval se jí přísně do očí a ještě přísněji dodal: „Oповážíš-li se to rozpárat a podívat se, co je tam zašito, nikdy se neuzdravíš a nic na světě už ti nepomůže.“

Paní Božena dívala se upřeně do okna a ostře pozorovala podivného lékaře. Chvíli se jí zdálo, že je to tvář démona, chvíli zas, že se tam sklání k chorým a trpícím člověk boží, plný soustrasti a silné vůle zmírniti utrpení a bídu lidskou.

„Jen se nestyd' a ukaž ty ruce, máš na nich bradavice, vid'?“ mluvil teď hyclík česky, a dobře, „copak sis to na ně dávala?“

„Cibuli mi poradili,“ hlesla dívka u okna, tonouc v rozpacích jako sluníčko v červánkách a zvedajíc obě ruce skoro prosebně.

„Cibule už to nezmůže, můžeš si je zatahovat koňskou vlasinou a upadnou ti samy. Trvalo by ti to však dlouho a sama by sis to ani dělat nemohla. Tak víš co? Až uslyšíš na věži zvonit hranu nebožtíkovi, neptej se, komu to zvoní, ale křižuj si bradavice vraním brkem a říkej přitom: ‚Zvoní hranu, nevím komu – bradajce mí, děte domů,‘ a za čtvrt roku budeš mít ruce čisté jako sklo.“

Mezitím trousili se na dvůr noví ubožáci, některý měl oči zanícené, jinému teklo z uší, o holi belhal se sem člověk a naříkal, že má nohu otevřenou a ničím si ji nemůže zahojit, hnisavé vředy, suché boule, kvasící hlízy, rány kostižeru a rakoviny, mokvající lišeje, lonské nebo nádní kosti^[44] ukazovali tu mladí i staří, hleděli k oknu jako ke své spáse a pohodný přesně, určitě, bez nejmenších pochybností určoval neduh i neomylný lék.

„Tímhle tátu mažte tam, kde ho to nejvíc bolí,“ podával láhev s nějakou nazelenalou tekutinou Švejdové, „po každém pomazání se zpotí a potom vyjde mu nemoc z těla.“

„Tohle koření mu vařte, ať je pije na lačný žaludek,“ radil jinému.

„Kousej jalovec a začni ještě dnes s jedním, zítra sněz dva, pozítří tři a tak až do dvaceti a pak zase po jednom ubírej, a budeš zdrav jako rys.“ –

„Dejte do hrnce žhavé uhlí, nasypete na ně tuhle kůru a okuřujte ho na noc.“

„Uvařte smrkové špičky ve vodě a ať to pije.“

To všecko slyší paní komisarová a vidí, jak každý odchází od okna potěšen, tvář mu září a z očí hledí radostná naděje na brzké uzdravení. Sem tam se nemocný ozve otázkou: „Copak jsem dlužen?“ Hyclík se zasměje a odpovídá: „Nevím, cos komu dlužen. Mně nejsi dlužen nic.“

„Aspoň za tu flašku,“ uznale odpovídá nemocný, „přece to nemohu chtít zadarmo.“

„Tak dej, co chceš. Prázdnou flašku mi vrať a přijď povědět, pomohlo-li ti mazání.“

Rychle, úsečně mluví pohodný, na okně už se červenají i bělají peníze, ale on se jich ani nevšímá, jenom zrakem zrovna se zavrtává každému do tváře, jako by ho chtěl prohlédnout skrz naskrz. I paní Božena cítí, jak o ni občas zavadí ty jedovaté oči, a mimovolně přivírá víčka, aby ten divoký pohled do ní vniknouti nemohl. Ale sedí jako přikována, hnout se nemůže a také už nechce...

„A co vy tu sedíte a nehýbáte se? Už dávno jste byly na řadě!“ ozval se z okna přísný, vyčítavý hlas. Stíny stromů už se dloužily, dvorek se vyprázdnil, hejno holubů vracelo se z polí, zatočilo se nad pohodnicí a usedlo na její střechu, ve stáji řehtali koně, kohout se svojí družinou vešel nesměle na dvůr, z boudy vylezl huňatý pes na řetězu, protáhl se a zíval, od lesa zavanul chladnější větřík...

Králová se otrásla, pokorně vstala a s hlavou k zemi sklopenou jako ovečka blížila se k oknu.

„Nejsi ty Králová z Klenčí?“ bystře si ji prohlížel hyclík.

„Já si tě pamatuji,“ usmál se teď poprvé a bílá řada zubů zaleskla se mu v rudých rtech, „ani nemluv, já vím, proč sem jdeš. Máš doma tři dcery a tvůj muž by teď chtěl mítí syna. Ukaž mi ruku.“ Selka podala mu chvějící se pravici. Ten ji otočil dlaní vzhůru, okamžik se na ni zadíval, pak ji prudce sevřel, až Králová bolestí zasykla, a skoro vykřikl: „Narodí se ti kluk jako buk, buď bez starosti.“ Pustil její ruku a pomalu zavíral okno. Božena vzrušená popošla za Královou a stála několik kroků za ní. Pohodný, jako by se rozmyslil, nedovřel okno, pootevřel jeho půlku a zahleděl se na paní komisarovou, ale zcela jiným pohledem. V očích pohasl mu všechen žár, tvář usmívala se přátelsky a také hlas zněl až lahodně, když promluvil: „Paní je asi zdaleka, zde se jistě nenarodila. Paní také stůně, ale ji by hyclík neuzdravil, protože jí schází víra a jenom víra uzdravuje. Páni věří doktoru, chudáci pohodnému a mudrci obojímu,“ přirazil okno a zmizel ve světnici.

„Tak pojďte, Králová, představovala jsem si to horší,“ oddychla si paní komisarová a vyváděla selku hluboce vzrušenou ze dvířek na vozovou cestu. Sama cítila, že plno dojmů střídá se v její duši, a těšila se už na domov, samotu a psací stolec, aby všechno, co zde viděla a slyšela, mohla znovu klidně promyslet, roztržít a zařadit, kam to patří, zkrátka vypořádat se nějak s tím, co se jí zdálo záhadným, temným, neboť její jasná duše nesnesla tmy a musila se propracovat ke světlu...

„A nemrzí vás, paní, že jste se mnou šly?“ optala se náhle už pod samým Mlýncem Králová. Tak dlouho šla tiše, celá v sebe ponořená, a paní Božena ji nerušila. Chápala její duševní stav a ponechávala jí čas, aby se sama ze svého zadumání probrala. „Snad jsem zhřešila,“ pokračovala hned selka, nečekajíc na odpověď, „a tuze vás prosím, abyste se před mým mužem ani slovíčkem nepodřekla. On se drží Fastra a nic nedá na zaříkávání a pověry. Vadil by se se mnou a vysmál by se mi. On chce se mnou po senách přede žněmi putovat na Brod k Ježíškovi, a tak napravím, prohřešila-li jsem se dnes.“

„V čem byste se byla prohřešila? Vždyť přece není hříchem přát si syna a nic jiného vám hyclík nepřál. Jsem velice ráda, že jsem s vámi šla. Z jakého rodu je ten člověk? Není to cikán?“

„Pámbů rač chránit, není cikán, není. Naopak, slýchala jsem od malička, že je ze slavného rodu šlechtického, ten rod po velké vojně musil z Čech utéci, protože nebyl naší víry, zchudl, dal si jiné jméno, jeho předek jeden se pod tím novým jménem vrátil do Čech a usadil se v našem kraji.“ „Jak se jmenuje?“

„Už jsem to slyšela, ale nepamatuji si to, protože má německé příjmení. Ale muž to ví a poví vám to. U nás všichni hyclíci jsou Němci, žádný náš člověk by se na takové opovržené řemeslo nedal, i kdyby ho nutili. Také se žení a vdávají jen mezi sebou. Z pohodnice dceru by si nikdo nevzal ani za nevimco.“

„Jaký to předsudek!“ zvolala paní komisarová rozhořčeně, „což to nejsou lidé? Mně se na té pohodnici velice líbilo. Plno stromů, včel, drůbeže, všude pořádek a čistota, tam jistě zůstávají dobří lidé.“

„To ano, to ano,“ svědčila Králová, „ale rostou o samotě a všichni jsou trochu podivínové. Sama jste hned poznala, že nejsou z naší krve.“

„Ah, tady už se bělá kaplička,“ zastavila se Božena, pokřižovala ruský hřbitůvek a utrhla si prouteček mateřídoušky, která na hrobech počínala se zelenat.

„Vždyť ještě nekvete.“

„To na památku.“

Před nimi drkotal vozík s nemocným otcem Buršíkové, který zde dohonily a hned zase opustily, neboť Králová už pospíchala, aby ještě před slunce západem dostala se domů. Zaměřila přes postřekovské trávníky rovnou ke vsi a ke Klenčí. Na zadních vrchách za Postřekovem znovu okouzlit paní Boženu nádherný pohled na Čerchov a Osek, musila se zastavit alespoň na chvíli a potěšit se tím velebným obrazem.

„Bude pršet, jistě bude pršet,“ zaradovala se selka po jejím boku a sama se bystře rozhlížela krajem.

„Proč myslíte?“

„Protože je tak průzračno, že všechno leží před námi jako na dlani. Jen se podívejte na Vavřinečka, člověk by myslel, že tam dohodí kamenem, jak je blízko. I lesy zčernaly a přiblížily se. Už všichni čekáme na déšť jako na boží smilování, semena leží v poli jako v popelu a suchem ani vzejít nemohou,“ vykládala Králová cestou k Lávkám, zapomněla už na svoji starost, na hyclíka, na Vlkanov a už zase myslela jen na pole a hospodářství.

Ale paní Božena vracela se v myšlenkách ustavičně k pohodnici.

„A to všichni pohodní, nebo jak vy říkáte, hyclíkové, jsou takoví zkušení lékaři?“ optala se zvědavě.

„I toto! Henesperský a pažešnický jsou ubozí hudlaři, také se sice pletou do léčení, ale neumějí nic než z koňské kůže řezat řemínky, biče a svůry^[45] na cepy.“

Paní Božena se odmlčela. Viděla znovu před sebou vlkanovskou pohodnici, v ní otevřené okno a v okně dvě černé, podivným ohněm planoucí oči...

„Pan ajnémr nám jde naproti,“ ozvala se smutně po chvíli Králová, „ten vás zase odvede k nim nebo k Joháněm, a já jsem s vámi chtěla ještě mluvit.“

„A co jste mi chtěla říci?“

„Nu, všelicos. Hlavně o Praze. I můj muž se těšil, že s vámi promluví o lůsích, setkáte-li se tam s nějakým šikovným advokátem, abyste nezapomněla na nás.“

„Ale ano, znám se dobře s doktorem Fricem, musím si to však poznamenat, abych nezapomněla.“ Paní komisarová vytáhla hned zápisník s tužkou, otevřela ho a zasmála se: „Mám už těch komisí jako pravá komisařka. Také Bořka z Chrastavic mě prosila, nemohla-li by se dostat její hluchoněmá dcerka Markytko někam do ústavu, kde by se naučila číst a psát. Honza Kubů z Mrákova – však ho znáte, také tu hrával – chce nové noty.“

„Načpak noty, vždyť je slepý!“ podivila se Králová. „Chce hlavně nové písničky vlastenecké, pan učitel mu je přehraje jednou nebo dvakrát, a Honza už je hraje z paměti. To je horlivý muzikant a ještě horlivější národovec. Bohem nadaný muž, roste z něho věštec zdejšího kraje, jako bývají slepci u všech Slovanů.“

„Z Honzy?“ nedůvěřivě optala se Králová a Němcovou to urazilo.

„Ano, z Honzy, to je nejvzdělanější člověk mezi vámi. Ale pan výběrčí už je tady. Jistě už mě hledáte a můj muž bručí, že tak dlouho nejdu.“

„Hledám, ale pan komisař mě neposílá, jdu sám a poděkovat.“

„Tak už víte?“

„Ano a do smrti nezapomenu, komu mám být vděčným.“

„Přeji vám to srdečně. Plzeň – toť malá Praha. Tam profesor Smetana mává národním praporem jako já na Domažlicku a budí ospalce, jaro se blíží, naše slunce po dlouhé noci vstává a všude už se rozednívá.“

„Jsem rád hlavně kvůli dětem.“

„A kvůli sobě také. I služba bude tam lehčí a plat větší. A co mi vzkazuje muž? Kde mám naň čekat?“

„Pan komisař sedí u Johánesů ve společnosti.“

„Tož mě tam doprovodíte,“ zastavila se paní Božena před Královic statkem, „a vám, Králová, přeji, aby se vám vyplnilo, po čem tak toužíte.“

„Dejž to Pámbů! A ani se u nás nezastavíte?“

„Zdržovala bych vás. Vím, že na vás čeká doma plno práce.“

„Tak pozdravujte od nás pěkně Prahu, že bych se tam tuze ráda podívala o pouti. Pořád jenom o ní čteme v novinách, její obrázky vidíme v kalendářích a kronikách, tak bych ji chtěla spatřit na vlastní oči.“

„Vyřídím, všechno vyřídím,“ usmívala se Němcová, a když asi po půlhodině odjížděla z Klenčí, ještě na kočárku se ohlídlá a kynula rukou do okna Hanýžce, která tam klečela a chovala neposednou Pepku.

Za Haltravem v té chvíli zhaslo slunce a temný, chladný stín protáhl se, až kam oči dohlédly...

IV

Poslední týden před velikonoce byl všude věnován jarnímu úklidu.

Králová hned jak se vrátila z Vlkanova, přitáhla veliké necky a namočila všechno prádlo bílé. Barevné kusy, šátky, fěrtuchy, zástěry a kazajky, jakož i vlněné punčochy nechala si až na konec a rozpočítala si tu práci na tři dny. Po celou dobu jarní síje nemohla ruce ani strčit do vody, a tak se jí na punebí^[46] nastřádala kupa košil, prostírek, rozsívek, všelijakých plen a plínek, až se jí lekla a nemohla ji najednou ani do náruči pobrat. Naštěstí měla už pod kůlnou v kadečce nasazený louh, ostrý, ten vyžere a rozpustí všechnu mastnotu, všečen pot, prach i špínu, kterou jmenovitě košile byly nasáklé, všechno s nich sjede jako po mýdle, na bělidle slunce to vytáhne, a prádlo bude zase čisté jako sklo, na bidlech to uschne a selka zrovna už předem cítila, jak ta protivně páchnoucí hromada pěkně složená a zmandlovaná zavoní v truhle trávou a sadem.

„Kampak?“ okřikla v pondělí ráno Hanýžku, když se chápala tašky s učením, „se školou už je amen. Jen pěkně polož tašku a postav se k neckám. Musíš mi pomoci.“

„Máme zkoušku na pašije a božíhodovou mši,“ nejistě zastavila se Hanýžka ve prostřed světnice. Školu by lehce opustila, ale zanedbat zpěv a rozhněvat pana učitele, to zdálo se jí na pováženou.

„I s tím musíš přestat. Ty nejsi kupcovic dcera, jako je Mrázovic Retka, tvůj táta není učitelem, jako je otec Lenčín, ale sedlákem. Jen běž a nanos zatím ke kotli dříví, naber do věder vodu a odpírej hned sama drobnější kousky.“

Venku hustě, drobně pršelo, necky stály na záspi pod vyjstřeším,^[47] nad nimi na bidýlku čepýřily se vlaštovky, sem tam některá odvážíla se i do deště, proletěla se po dvoře a hned zas, otřepávajíc křídélka, vracela se pod střechu k hnízdům. V postřekovské ulici zavržala kolečka a kolem špitálu zahýbá vlevo dlouhá řada potahů. Postřekovští sedláci jedou robotovat na hozovskou dědinu. Trhanovský dráb Polcar stojí s purkmistrem na radnici a strážník Kodrda zrovna lítá po Klenčí a shání rekruty. Už byl nejvyšší čas, aby vyšli, do Kouta mají dobré tři hodiny cesty, a šest selských synků jako by se do země propadlo, nikdo, ani vlastní rodiče nevědí, kam se poděli. Všem se zdá, že je ještě včera viděli, že s nimi ještě včera mluvili, Kodrda se dušuje, že mu neutekli, že se jen schovali, vojáci že je jistě najdou a schytají. Kladívko hned běží na rytmistra, ale ten kroutí hlavou, to že nemůže jen tak na přání purkmistrovo pustit dragouny ze řetězu a nechat je prohledávat grunty, to že by mu musil nařídít jen plukovník, to že by mohl vymoci vrchnostenský úřad a že k tomu dojde, nebude-li dost vojáků, o to aby se nestaral, šel jen a hlásil, co se v Klenčí stalo. Poslechl a zlostně vydal se asi s desíti všelijak pokroucenými chlapci na cestu. Věděl, že bude špatně přijat, a proto lál a hrozil hlasitě, když táhli po Klenčí od radnice dolů, aby ho všichni slyšeli: „To jim přijde draze! V poutech je povedou, tu hanbu jim udělám a místo sedmi – čtrnáct let budou musít sloužit.“ Nikdo však mu neodpovídal, nikdo ani ven před vrata nevyšel, nikdo nezavýskal, nezazpíval, jako by na funus šli, nikdo je také nevyprovázel.

„Rekruti jdou,“ zvolala Hanýžka, když se ozvaly kroky na tvrdé silnici před jejich gruntem a když v pootevřených dvířkách začernal se chumelec lidí.

„Nech je jít a hled' si svého,“ okřikla ji prudce matka.

„Chalupníci aby všecko neodnesli za sedláky,“ vykřikoval purkmistr, „to šlo za jejich vlády. Ale teď se přepočítají.“

*„Sedlák pryj – jak se říká –
zamazal chalupníka,
potom si pomyslí,
jak by ho vočistil,
vhodil ho do rybníka,“*

zazpíval nahrblý synek krejčího Vaňka i zavýskat si chtěl po písničce, ale selhalo mu, nevytáhl celé vyvýsknutí ani dopola a už mu došel dech.

Aby zachránil rekrutskou čest, nadul se Michl tuchmistra Sauera jako kohout a spustil:

*„Jetzt bin ich Soldat und muss stehn auf der Wacht,
treu dien ich dem Kaiser und mein ‘ Mäderl bei Nacht,“^[48]*

zajódloval po německu a kurážně zavýskal, neboť dobře věděl, i když ho odvedou, že na vojnu nepůjde, neboť všichni příslušníci řemeslnických cechů byli od vojenské služby osvobozeni.

„Že ti jazyk nevypadne,“ rozhněvala se Králová, „kdo to jakživ u nás slyšel, zpívat německy, pomalu už tu budeme jako v Caparticích,“ a zlostně mnula ve dlaních rukáv košile umazaný kolomazí i smůlou. Hanýžce házela drobnější kousky, dětské košilky a šátečky, a bystře pozorovala, jak je odpírá. „Nenechávej šmouhy“ – „namydli“ — „přitlač“ – „pamatuj si, nejlepší že se pere potem, lidský pot při prádle vydá víc než nejostřejší louh a žluté, zaprané prádlo, toť největší hanba na světě.“

Hanýžka stojí na stoličce, aby dosáhla do necek, poslouchá a přičiňuje se všemožně, aby si získala pochvaly. Pot se jí perlí na čelíčku, ruce jí bolí, ale za nic na světě by si nepostěžovala, když pomáhá matce ždímat velká, dlouhá prostěradla ložní z domácího plátna, těžká, napitá vodou, divže je udržela.

Po silnici rachotí pošta z Horšova Týna. Postilión Honza Bouček vesele vytrubuje na kozlíku, aby ho doma slyšeli a včas otevřeli vrata, a Král promoklý až na kůži vrací se ze zápřežky. Vrací se vesele a teplý jarní déšť, jak šumí vzduchem, šustí v zelených korunách stromů a bubnuje na šindelových střeších, lahodí jeho sluchu líp než nejkrásnější hudba.

„Všecko se rázem zazelenalo, ozimy se opraly, travička si poskočila, jaře vzházejí, radost být na světě,“ hlásil hospodář a sám cítil jarou sílu a štěstí života až v kořenech své bytosti.

„Rekruti šli před chvílí do Kouta,“ sdělovala novinku selka, „čekali asi, až přestane pršet, a když se nedočkali, musili jít v dešti.“

„Říkává se: ranní déšť, ženský pláč a opilý sedlák – to dlouho netrvá, ale jak se dnes rozpršelo, nepřestane do večera, jen se dívej, jak se na louži dělají blůnky,“ vykládal Král, stahával s koní pokrývky a odváděl je v chomoutech do teplé stáje. Čekal jistě, že za hodinu,

nejdéle za dvě pojede znovu, to přijedou formani, co přenocovali v Týně, budou pospíchat, aby ještě dnes dorazili do Kouby nebo do Retzu v Bavořích, proto hodil koním otýpku sena za jesle, svlíkl se sebe šerkový burnus, přehodil jej u kamen na bidýlko, popadl lopatu a pospíchal přes dvůr k sadu.

„Kampak jdeš?“ volala za ním zlostně selka, „bud' doma, kdepak tě budeme honit, budeš-li musit znova zapřahat, nevidíš, že pereme?“

„Když ženské perou, čerti je berou, a když chléb pečou, div se nevztečou,“ pomyslně si Král a řekl vlídně: „Skočím si jenom na trávník pustit vodu do jiných závodek,^[49] než se pomodlíš otčenáš, už se vrátím.“

Ale celý růženec málem se mohla pomodlit Marjánka, a muž se nevracel. Trávníky u nás – toť vtělená selská láska. Zrovna se mazlí s nimi a všeho nejlepšího jim v hojně míře dopřávají. Lze ošidit pole, lze ošidit louku, ale nelze ošidit a zanedbávat trávník. Ten musí dostat nejlepší a nejmastnější zálež^[50], na něm nejdříve musejí být stoky prodělány, drní svezeno, mrva rozházena a uhrabána, kamení sebráno a každou kapku vody, která opustí dvořiště, musí vypít trávník, který se zdá býti věčně žízniv. Zato však jsou trávníky také nejvděčnějším kouskem selského majetku. Od jara do zimy seče se na nich tráva hustá jako kožich a sedlák ji má ustavičně po ruce. Neusuší z ní ani štipec, ale nazeleno ji všecku zkrmí. Jako selka cukruje kaši, aby lépe do hrdla jela, tak sedlák míchá trávu do řezanky, aby ovesná i ječná sláma dobytku lépe chutnala. Jeteliště ještě se šedá strniskem, ale na trávníku už jsou podél závodek vysečená kola a už vyráží druhá travička ještě hustší a ještě š'avnatější než prvá. Dá-li se kravám k dojení náručí trávy, samy spustí, selka dojí ne mléko, ale samou smetanu a hned to pozná v dížce i korbeli. Jako salát křehká tráva roste na trávníku, a není-li sedlák doma, nejen selka, i Hanýžka ne srpem, ale i kosou může jí za chvíli koš nasíci. Všecku pole i louky leží daleko, trávník však má dvůr u samé huby a může se jím živit nejen velký dobytek, ale i lichva,^[51] husy, kachny a slepice. Celé půldne to trvá, než se vrátí hospodář z Dobří nebo Hory s fůrou jetele, kdežto na trávník jenom vyběhneš, několikrát se s kosou otočíš, a už máš píce, že ji ani do koše nepobereš. Co by si počaly selky, když musejí samy krmit, když sedlák toulá se s koňmi po zápřečkách a výdělku, kdyby nebylo trávníků? Co by si počal sedlák ve žních, kdy je drahá každá minuta, kdy se před deštěm sváží obilí až do pozdní noci, kdy dobytek nechce suchou píci, ale touží po svěží, chladné travičce, kdyby neměl trávník? Proto i Královi přirostl jeho trávník k srdci, a jak naň vkročil, nemohl se s ním rozloučit. Špinavá, kalná voda hnala se ze silnice dvorem, splachovala všecku nečistotu a

unášela ji stokou přímo na trávník. Čím kalnější tím milejší. Drnícím i kamením zatlučká Král krajní závodky a žene vodu dál dozadu, aby i tam se trávník napil po libosti, pomáhá jí lopatou i rukou, čas mu utíká, až náhle slyší volat: „Táto! Táto!“ Otočí hlavu a vidí Hanýžku stát v sadě, rukávky má zahrnuté až k ramínkám, nahou ručkou kývá v dešti a křičí: „Máte ject zapřahat!“ Tu se teprve probral Král ze svého milování, peláší k domovu, ještě nevidí, ale už slyší Marjánku se vadit: „To já věděla, jak táta přijde na trávník, tu zapomene na všecko; trávník je mu nade vše; kdyby třeba hořelo, poběží zavádět vodu.“

„Už jsem tu! Už jsem tu,“ krotí ji sedlák, ale nezkrotí.

„Ty máš nějaký dlouhý otčenáš,“ posmívá se mu selka, „což nevidíš, že pereme? Chci to dostat ještě dnes do kotle a zítra to vybělit, a ty si jdeš a hraješ si s vodičkou. Podomek Matouš už si vzal koně, formani spěchají, ani nepokrmí, tak si je teď hoň.“

Král ví, že zasluhuje káru, mlčí provinile, natahuje rychle burnus a s bičem v ruce pospíchá z domova. Formany lehce dohoní, nadejde si po kopci k Majerovic továrně, a než objedou ryjd, ještě si pohodlně nacpe a zapálí. Nepospíchá proto, ale klátí se kolem Joháněsů po silnici vzhůru, vidí před sebou poslední formanský vůz, mine Boudřákovu hospodu a nahrben leze do příkrého kopce, vydřeného jarními přívaly až na holou skálu, a v duchu si rozjímá, jaká bídná jízda to musila být, když tudy vedla stará silnice, a jak moudře vyměřili novou.

„Jdeš se na nás podívat, jak se dřeme, až tváří na zem padáme?“ ozval se náhle zlostný hlas tesaře Hrušky. Na vozíku byly naloženy asi tři kopence hnoje, před ním zapřažená kráva, při ní táhl, až se mu popruh do ramene zařezával, tesař a vzadu za prkna tlačila jeho žena s dcerou. Vyjížděli právě z dvorku a zahýbali na cestu.

Královi píchlo lítostí u srdce. Už už měl na jazyku slova: „Nechte toho, nedřete se tak. Po obědě vám to vyvezu a zaořu jako jindy.“

Ale Hruška ve slepém vzteku, že se musí tak lopotit a že ho vidí Král, právě Král, nedovedl se ovládnout: „Pýcho selská! Přál bych ti, aby ti obě ty mrchy koňské zdechly!“ vykřikl znovu a ještě vášnivěji.

Nic nemůže sedláka hlouběji ranit, nic se ho nemůže bolestněji dotknout než taková kletba. Selskému dobytku se říká „požehnej Pámbů“, selským polím „vobrod' Pámbů a naspoř Pámbů“, selské práci „pomáhej Pámbů“ a ani největší nepřítel se neodvážá sedláku přátí do očí takové neštěstí, jako je pád dobytka. Proto Král zbledl jako smrt a nebyl by se v něm v té

chvíli krve dořezal ani nožem. I srdce se mu v těle zastavilo, když slyšel to hrozné přání, a hlava se mu zatočila tajemným strachem, zda se snad přece neprohřešil proti lásce blíženské, nevyslyší-li Bůh, co tu tak hlasitě vykřikl Hruška, a nepadnou-li jeho koně, dřív než s nimi vyjede k Pavlovi.

„Pamatuj se, tesaři, rozvaž, co mluvíš,“ mírným, skoro bojácným hlasem promluvil Král.

„Všichni sedláci by měli pochcípát, za víc nestojí,“ soptil dál rozzuřený chalupník.

Jak to řekl, oddychl si Král zhluboka. Pocítil značnou úlevu a skoro škodolibou radost. Toť jisto, že se prohřešuje stokrát víc Hruška, než se prohřešil on; to je psí hlas a ten do nebe nedojde. Rychle se ovládl, usmál se povýšeně a řekl kazatelsky: „Pámbů psího hlasu neslyší. Taková kletba je jako kámen. Nebe neprorazí, ale dej pozor, aby ti nepadla samému na hlavu“ – a s bradou furiantsky vztyčenou jako vítěz kráčel po kopci dál.

„Ty se necítíš ve zlosti. Mluvíš, co ti slina na jazyk přinese,“ slyšel za sebou tesařku, jak se vadí s mužem, slyšel i vozík, jak rachotil přes kameny za ním, ale ani se neohlédl, natož aby šel a pomohl zatlačit, což by jindy jistě byl udělal.

Ale nedřel se tak tesař Hruška jediný. Čas kvapil, se setbou déle odkládati se nedalo, koně kořalečníka Hernaufa a majolikáře Majera všecko zastati nemohli, musili rozvážet vojákům komisárek, jezdit pro mouku, pro hlínu, tahat na stoupu živec a ze stoupy prášek do továrny, ve volné chvíli vyžádali si je na svá políčka cajkmistr Zippner s tuchmistrem Sauerem a purkmistrem, a tak nezbývalo ostatním chalupníkům než zapřáhnout svoje kravičky, a kdo jich neměl, smluvit se se sousedem a táhnout sám vozík, pluh i brány. Pot lil se z nich při té namáhavé práci, žíly jako prsty nalévaly se jim na krku, šest ženských táhlo pluh a muž vzadu oral, přitlačit nesměl, aby brázdu protáhly a nezůstaly vězet, když jedno políčko zoraly a zašily, šly hned na jiné oplatit těm, co jim pomáhaly, někde zemi jenom zkopaly nebo zryly, v koších na zádech mrvu vynášely, muži většinou musili jít za prací a výdělkem, a tak ta celá starost a robotu zůstávala na krku ženským. Sedláci chodili kolem i jezdili zamračení, jako hluší i slepí, ženské jim hrozily přes meze a cesty zařatými pěstmi: „Počkejte, chlupáči, však na vás dojde! Každému chvilku hrajou. Jen až přijdou senoseky a žně, kdybyste potom před námi na kolena klekli a sepjatýma rukama prosili, nepomůžeme vám, ať vám všecko shnije na lukách i polích. A do lůsů na dříví si budem chodit jako do svého. Lůsy jsou naše jako vaše.“

Jediný divoký Klika se nezdržel, aby se nerozkřikl na krejčovou Vaňkovou: „Ještě jsem se tě, ty babo jedovatá, o nic neprosil, můžeš hrozit, až já budu prosit, ale dřív ne.“

„Poslouchejte, lidičky, on mi řekl baba,“ podepřela si boky chalupnice, „jaká jsem já baba? Že jsem starší než ty, proto mi nadávat nemusíš, jestli se sám neověsíš anebo tě Pámbů za to rouhání nepotrestá předčasnou smrtí, bude z tebe dědek, dědek nosatý, ušňupaný a ošklivý, abys věděl.“

„Martine, nehádej se, tím cti nedojdeš,“ okřikl ho vážně Král, který s ním jel od zápřežky, „škoda řeči a času. Uvidíme, kdo s koho,“ a černý plán zrál v jeho mozku, ale zatím mlčel jako hrob. Cítil, že boj se přiostrňuje, rozeštvané městečko že se neuklidňuje, ale naopak nové a nové vášně že vybuchují a zachvacují pomalu už i ženy a stařeny. Klenčí proměňuje se v peklo, kde se stane život trestem, a ne radostí. Jako ryby v jednom rybníku musejí zde žít sedláci i chalupníci pohromadě, třítí se o sebe, stýkati se ať v dobrém, nebo ve zlém. Kdo sem vnesl boj? Kdo tu rozséval jedovaté býlí nešváru? Němci! Cechmistři a páni, kteří se vyvyšovali nad sedláky, pokládali se za vzdělanější, vykřikovali, sedlákem že se může stát každý pacholek, tomu že se nemusí učit jako řemeslu, na to že nemusí mít ani list za vyučenou, ani žádné vysvědčení, zkoušky a školy, jako oni mají, proto sedláci mají mlčet, poslouchat a neplést se do veřejných záležitostí, nemíchat se do politiky, nebrotit proti němčině ve škole a v úradech, ale učit se této panské řeči, jak se na pravé měšťany sluší, aby už konečně přestali být hloupými „buláky“ a lišili se nejen krojem, ale i řečí od Postřekova, Dílů, Dražinova a ostatních vesnic...

Blahobyt panuje v Klenčí. Zieglerovy sklárny, huti a brusírny pracují ve dne v noci, jedna pec se opouští, ale nová se hned staví, silnice netrhne se povozy, peněz jako želez mají nejen sedláci, ale i řemeslníci, koláři, tesaři, zedníci a zámečníci. Ženské honí parádu, šustí hedvábím, každý už se pomalu stydí chodit v šerce a dřevácích, krejčí, švadleny a ševci strhat se mohou, co mají šítí, zvláště teď před svátky. Maso se kupuje, pivo se pije, ke kupci chodí se pro cukr a kávu, všichni dobře žijí, řezník Kohout poráží dvakrát v týdnu, šenkýři jezdí každou sobotu do trhanovského pivovaru, kupec Mráz nestačí objednávat a formaní dovážet krámské zboží. Dobré bydlo píchá. Klenčáci mají roupy, svědí je kůže, proto si pouštějí žilou. Jako dva berani na bujně pastvě stavějí se proti sobě sedláci a chalupníci a bercají do sebe, až jim rohy praskají. Nikdo z nich netuší, že za obzorem už se srážejí mraky, pomalu plují po čistém dosud nebi a míří k našim horám... Čtli sice v novinách, že se nedávno počalo jezdit po železnici z Prahy do Olomouce, že se staví železná dráha z Prahy do Podmokel, ale ani formanům Kofrovi a Benešovi, ani sedlákům v Klenčí nepřišlo na mysl, jak ohromný převrat v dopravě všeho zboží je očekává...

Už od roku 1768 stála sice ve Kdyni továrna na předení i tkaní vlny, neboť ovce se Chodsko takřka hemžilo. Každá obec měla ohromné pastviny, dnes proměněné už v úrodná pole i louky, a po nich procházela se celá stáda bílých oveček, jež oblékaly celé Chodsko šerkou a kožichy, a co Chodsko nespotřebovalo, kupovala kdyňská továrna. Celá práce tovární spočívala v tom, že přadlenám v širém okolí vážila vlnu pranou sice, ale nečesanou, přijímala od nich přízi a tu zase přidělovala tkalcům. V Klenčí se ještě dobře pamatovali, jak sem dne 10. května r. 1774 přijel arcivévoda Max. Vyjel den předtím ráno v šest hodin z Prahy a v šest hodin večer už slézal v týnském zámku, kde nocoval. Na každé stanici cestou musilo čekat šestatřicet koní pro přípřež. Třicet pro pět šestispřežních vozů a šest koní jízdeckých. Sám hrabě Rosenberg jel v čele a dělal arcivévodovi kurýra. Ráno v osm hodin i se svým průvodem už se zastavil v Klenčí, shodil plášť a vystoupil z kočáru, aby se četným divákům ukázal. Stáli tu lidé sehnaní panskými dráby zdaleka široka a tvořili podél silnice přes celé Klenčí dlouhý a hustý špalír. Ale kolem špitálu musili se postavit v kdyňské továrně vyučení přadláci a přadleny, každý s kusem vlny pod levou paží, v pravici vřetenem s přeslenem a příst vlnu podle saského způsobu. Jenom děti tu stálo daleko přes sto a všechny drobnými prstíčky kroutily vlněnou nit a natáčely na vřetenem. Princ to padlo do oka a hned se ptal, je-li v městečku nějaká továrna, když tolik dětí zde přede. A tu vystoupil trhanovský pan vrchní, poklonil se až k zemi a velice ponížene hlásil, že panství řídí se nařízením milostivé vlády, zavádí a podporuje všemožně průmysl, že v okolí všude po vsích zřízeny jsou takové přádelny a ve Kdyni že stojí i pěkná cajkfabrika, která patří milostivé vrchnosti hrabatům Stadionům a vede ji vídeňský kupec Jakub Matouš Šmíd; tři sta devadesát stavů tkalcovských že pro ni pracuje jenom ve vesnicích trhanovského panství, devětadvacet majsteršaftů že na práci dohlíží, patnáct set centů vlny že se zpracuje do roka. Arcivévoda to poslouchal jako líbeznou hudbu, usmíval se, hlavou kýval, sám k dětem přistoupil, jemnou přízi si prohlížel a pan vrchní hned zas ochotně vysvětlil, že z jediné libry dovedou napříst osmadevadesát přadének. Pobočník si to musil všecko zapsat, pak se princ vztyčil, rozhlédl se, dal si zavolat městského rychtáře Jana Jiřího Heindla, pochválil Klenčí, poliboval si pěkný kraj i rozhled a pokračoval v jízdě do Bavor po silnici, která se kvůli němu přes Les plných čtrnáct dnů opravovala, ale na které se přece tak vytřásl, že o jejím stavu napsal do Vídně hned nějaké tuze nepěkné psaní. Neboť ani měsíc neuplynul a kvůli té silnici přijel do Klenčí sám nejvyšší purkrabí kníže Fürstenberg z Prahy, přivezl s sebou inženýra a klatovský pan krajský stál před nimi jako hříšník a poslouchal přísné a dlouhé výklady o tom, jak silnice musí být upravena.

Tak to chodilo v Klenčí dobře půl sta let. V Trhanově dosud stojí stará, dlouhá, přízemní chalupa, která byla filiálkou kdyňské továrny a kam ženské z Klenčí, Postřekova, Chodova, Újezda i Dražinova nosily přádlo, až před několika roky ustalo to rázem, jako když utne. V kdyňské továrně r. 1835 spustili parní stroj o pětáctyřiceti koňských silách, připnuli k němu pračku, stroj čechrací i česací, konečně i přadací, a celá chodská „handšpineraj“ octla se na holičkách. Kolovraty a vřetena sice úplně nezhálely, přadla se na nich dál vlna i len, ale pouze pro domácí spotřebu.

Zato „handveberaj“ trvala dál, ba možno říci, že se rozmáhala a rozkvétala; čím dál tím více přibývalo tuchmistrů i cajkmistrů, přibývalo tovaryšů i učedníků, a ještě nemohli stačit kdyňské přádelně. Pracovalo se na stavech celé večery, peníze se mistrům jen hrnuly, jejich cech platil za nejslavnější, u Boudáka seděl za čestným stolem, Zippner a Sauer rozkazovali i rychtáři Kladívkovi a také oni netušili, že ředitel kdyňské továrny jezdí po Sasku a má namířeno až do Anglie, aby si prohlédl tkalcovské stroje a ty nejnovější zakoupil, aby továrna mohla se zbavit nákladné manufaktury a proměnit všechny samostatné tkalce – v tovární dělníky.

Tyto mraky tedy vytahovaly se pomalu, zato však jistě na obzor, mezitímco se dole pod nimi lidé bezstarostně procházeli, z bujnosti se svěřili a hádali, penězi plýtvali, jako by jejich poměrný blahobyť musil věčně trvati...

Sedláci se nepoddají a cechmistři teprve ne. Když boj, tak boj, a na nůž!

Patrová kovárna Psutkova pod Klenčím už stojí jako hrad, dílna v ní je klenutá, prostorná, se širokým vchodem, takže lze do ní zajet s celým vozem najednou, kovář ho oková a nemusí z kovárny ani hlavu vystrčit. O Bílé sobotě dopoledne sejdou se všichni sedláci, pomohou tesařům zvednouti na ni krov a o prostředním svátku dává nový mistr u Bartošů pití. Jakmile bude kovárna pobita šindelem a komín vyzděn až nad střechem, hned mladý kovář rozdělá na výhni oheň a počne bušit do kovadliny, která už čeká na ohromném, bukovém špalku uprostřed dílny.

Ale ještě nezačal mladý Psutka! Ještě není přijat do cechu, ještě mu neuložili, jaký „majstrštyk“ má ukovat, ještě jsou tu cechmistři, bez jejichž svolení nesmí dát ani ránu. Podívají se sedláci, kdo komu vytře zrak...

Takové starosti ovšem netrápí Královic selku ani Hanýžku. Bílé prádlo jako kment^[52] už je uložené v truhlách, barevné schne na plotech a bidlech a teď nastává hlavní a nejtěžší práce, vyhnat zimu ze světnic a z komory, což potrvá opět dva dny.

Venku se naštěstí vyčasilo a ve středu ráno už čistý východ slunce věstil krásný den. Mlhy z rybníků sice zahalily na chvíli jeho jasnou tvář, ale po deváté hodině začaly se trhat, řídnout, padat k zemi, ptáci se rozezpívali, všechen hmyz, včely, mouchy, ba i líní čmeláci vylezli ze svých úkrytů a bzučeli vzduchem a v Klenčí jako by hořelo. Nejen u Králů, ale i u Smolíků, u Vávříků, u Houdlů, u Frýdů, u Kliků, u Taračků, všude vynášeli ze světnic nábytek ven na dvůr k pumpě, ke studni, k rybníku, k potoku, kam kdo měl nejbliž k vodě. Muži pomohli ženským vynésti nejtěžší kusy, rozebrali lože, vysadili okna i dveře, sundali hodiny, odtrhli od zdí lavice, uvázali jim ještě štětku pevně na hladkou, lehkou tyčku a pak už je samy ženské vyháněly z domova.

„Prosím tě, jdi někam, ať nám tu nepřekážíš,“ rozkřikla se i Marjánka na Krále, když vynášela náručí peřin a srazila se s mužem ve dveřích.

„Jen mě nevyháněj, nebo se ti nevrátím a co by sis beze mne počla?“

„I našla bych si jiného.“

„Ale krále sotva, přestala bys být královnou.“

„Třeba Císaře z Trhanova nebo Papeže z Postřekova a stala bych se císařovnou nebo papežkou,“ zamála se selka vesele.

„Vidíš, na to jsem nezapomněl, to se raději vrátím a budu tě dál trápit. Psutka mi říkal, nepřivezl-li bych mu několik for písku, že mi to oddělá. To je kupodivu, co ta kovárna už sežrala kamene, cihel, vápna, dříví, zrovna se to do ní propadá.“

„Tak už jed' a nevykládej teď své rozumy, vidíš, že nevím, čeho se mám dříve chytit. Hanýžko, pozor, pomalu, ať to nerozbiješ,“ volala selka rozčileně, když spatřila, jak vleče k potoku, který protékal jejich sadem, plný koš hrnců, misek, talířů a pekáčů.

Pod kůlnou už se válela sležená sláma z postelí a slamníků, venku stál stůl, na něm ležel kříž a na skle malované obrázky, a když sedlák vyjížděl ze dvora, už míchala hospodyně ve škopíku staré, dávno vyhašené vápno, hlavu měla zavínutou do vyrudlého, obnošeného šátku,

na těle hodně už otřelý kabátek, krátkou sukni strakatítkovou,^[53] bosa, s vyhrnutými rukávy skláněla se k vápnu a v ruce zkoušela, je-li dost hladké, nejsou-li v něm krupičky.

„Ale vystrojila jsi se jako k tanci,“ nezdržel se Král, aby znovu nepozlobil milovanou svoji Marjánku a zálibně se nepodíval, jak se jí šíří boky, tváře se jí červenají jako jabloňový květ a neopálené dosud ruce a nohy bělají se, jako by byly z alabastru.

„Jen když se ti líbím,“ zasmála se selka, ale ani hlavu nezdvihla od důležité práce, kterou konala.

Král skočil na vůz, mlaskl jazykem a koně vyjeli. „Mám hezkou ženu a hodnou, jenom syna kdyby mi chtěla dát. Na podzim jistě budeme křtít; kéž bychom křtili syna!“ zatoužil prudce a nemohl se té myšlenky zbavit, dokud nedojel do pískovny, kde nádeník kopal a prohazoval písek...

Doma však už se Králová rozháněla štětkou po stěnách, Hanýžka před ní čistě koštětem smetala prach a pavučiny, vynášela z oken piliny a mech, z kamen popel a saze, do černé kuchyně, kde dnes na ohništi bude matka vařit, přinášela dříví a chrastí, točila se, až za ní sukénka vlála.

„Mámo, už jsem se vším hotova, co jste mi poručila. Co teď mám dělat?“ optala se plná dychtivosti nejen po práci, ale hlavně po tom, aby se matce zavděčila, aby ji zastala, její pochvaly a lásky si zasloužila.

„Až se Pepka probudí, dej na ni pozor, aby nikam nelezla a nespadla, posad' ji třeba na zem, ale dej pod ni peřinku, aby nenastydla, natrhej jí nějaké kytičky, aby si hrála, vezmi měkký hadříček a myj svaté obrázky. Každý napřed polib a řekni hezky:

*„Prosím tě, vobrázku, nech se humyjt,
na mě se nehněvej, musí to byjt.“*

Začni s Pámbůčkem na kříži. Všechn prach, pazdeří, mušiny, čoud ze špánů, krbu a fajfaren, co na mužské hyjtě z nich kouřily, to všecko musí dolů. Uvidíš, jak Pámbůček prokoukne a na tebe se usměje, pak ho postav pěkně na slunce, aby oschl, a vezmi skleněné obrázky. Na ty musíš být ještě opatrnější, nejen abys žádný nerozbila, ale také aby se nedostala za rámeček pod sklo ani kapka vody, proto je utírej jenom vlhkým hadříčkem, hadříček namoč, vyždímej a znovu utírej, až se v nich budeš vidět jako v zrcadle a až na nich nebude nejmenší poskvrnky.“

Hanýžka stojí s otevřenou hubičkou a poslouchá, aby jí ani slůvko neušlo. Ale matka nestojí, mluví a přitom jí ruce jen hrají, štětku namáčí, nad škopíkem opatrně otřásá, aby zbytečně na podlahu nenalila, nahoru, dolů i popříč jezdí štětkou po stěnách a tlačí, až se štětiny ohýbají, jen aby vápno proniklo do všech koutů a skulin. „Na prvním bílení nezáleží, ať se nadělají kocouři, ale po obědě to vezmu načisto a pak teprve si nechám záležet,“ mluví matka pro sebe a Hanýžka vydržela by se na ni dívat a poslouchat ji třeba do večera.

„Tak nestůj, Hanýžko, nestůj! Hodiny utíkají, ať jsme spolu včas hotovy, musím uvařit oběd, bílit komoru, vydrhnout dveře a okna, aby je mohl táta alespoň na noc zasadit, to nás čeká ještě práce!“

Hanýžka se rázem vzpamatovala a jako vítr upalovala k potoku. „Kdyby už se ta naše Marjána vrátila ze školy, aby si vzala Pepku na starost, člověk neví, kde má mít dřív oči,“ opičila se po matce, starostlivě si naříkala, ale ručky jí jen hrály. Všecky obrázky opravdu prohlédly, a když oschly a přetřela je ještě suchým hadříkem vlněným, usmívaly se vděčně na Hanýžku, která s nimi ustavičně mluvila: „Teď se vám to líbí, co?“ ptala se jich důvěrně, „to věřím, po koupeli jsem také jako na novém světě. Sluníčko už hřeje, co nevidět vlezem do vody i my a budem se koupat v Mrázovic rybníku. Proč v Mrázovic? Protože je nejbliž. Ještě vám musí táta olejem přetřít rámečky a budete jako nové. Máma bílí senci^[54], těšte se, bude vám to tam slušet,“ a se zálibou si prohlížela ohnivé květy, červené růže, zlaté svatozáře i rudé pláště, jimiž světci a světice boží byli ozdobeni a přioděni.

„Nešťastné dítě! Ono stojí a prohlíží si obrázky, jako by je jaktěživo nevidělo,“ ozval se vtom na záspi matčin bolestný hlas, „když jsi hotova, nemůžeš drhnout hrnce a nádobí? Nic tě samo nenapadne? Do všeho tě musím strkat?“

Až po uši zardívá se hanbou Hanýžka, ale na svou obranu volá: „Já nemám věchet.“^[55]

„A to si ho neumíš udělat? Když jsem stála ve tvých letech, už jsem dovedla udělat i uzal na povříse, a ty, hloupá, bojíš se uplést věchet. Podívej se, takhle se dělá,“ jako v letu popadla matka hrst slámy, srovnala ji, zkroutila, otočila kolem levé dlaně a otvorem protahovala a utahovala rychle oba konce, až se utvořil jako prkno tvrdý chuchvalec slámy, takže ho ruka pohodlně jako kartáč mohla pojmouti.

„Ten je na mou ruku. Hned si udělej svůj sama,“ rozkázala matka a Hanýžka už se měla k dílu.

„Nu vidíš, že to není žádný zázrak. Trochu je měkký, ale podruhé se ti líp povede,“ chválila ji moudrá hospodyně, sama jí ještě věchýtek opravila a hned zas nakazovala: „Písku je plná řeka^[56], naber si ho do hrnečku, každý kousek napřed namoč, potom naber na věchet písek, vydrbej to, neboj se přitlačit, tomu neublížíš, opláchni v řece a poklop na dříví na slunce, já jdu vařit, táta s Marjánkou přijdou co nevidět. Také ty vojáky už by mohl kozel někam odnést, neváleli se tu nikdy tak dlouho jako letos.“

V zimě vojáci nikomu nepřekáželi, naopak, někdy vojáka Poláka nebo Slováka na hyjtě i rádi viděli, domluvili se s ním, vyptávali se ho na jeho domov, má-li otce a matku, z jaké živnosti je, poslouchali, jak se u nich hospodaří, jak tam lidé žijí, pochytili z jejich řeči často celé věty, přísloví i písničky, ale když se jaro otevřelo, tu jim už vojáci mrzeli a všude jim překáželi. Kasárny v Domažlicích už stály, celý kraj pomáhal je stavět a těšil se, že se zbaví zimních vojáků. Zatím se jich zbavili jen domažličtí páni měšťané. Do kasáren přijela s velikou slávou nejprve škadrona Fickelmontových dragounů^[57], usadila se tam trvale i v létě, pak je vystřídali palatynální husaři^[58], letos se tam zase roztahují dragouni a všecky sliby, že vojáci na zimní kvartýry jezdit nebudou, jakmile se kasárny postaví, ukázaly se lichými.

Ale také vojákům omrzel se už celkem zahálčivý život, zvláště důstojníci se nudili a toužili po změně. Věděli, že zjara a na podzim střídají se posádky ve městech, a s utajeným dechem čekali na rozkaz, kam se mají hnout. „Kéž by to byla Vídeň,“ přáli si všichni, „nebo alespoň Praha, Olomouc nebo jiné město, kde lze čas ubít v divadle, na koncertech a zábavách, kde nejsou ani ženské tak upejpavé a ctnostné jako na hloupých, zapadlých vesnicích.“

Jako by byl Pán Bůh selku Královou slyšel a vyslyšel! Sotva bylo po obědě a všichni se rozešli po svém, letěl přes Klenčí voják na zpěněném koni a rovnou k radnici. Marjánka ho viděla oknem, jak pozorně bílila světlici podruhé, a hned ji napadlo, že je to štafeta, ta že by mohla nést nějaký rozkaz vojákům...

Za půl hodiny už se točil trubač na Klenčí a svolával vojáky. Králová nechala bílení a běžela do vojenské maštale, kde dnes jejich strážmistr spal na seně po obědě a hověl si. „Vojáku, vojáku, trubač troubí ‚dohromady‘,“ hlásila ve dveřích, neboť dobře znala všecky vojenské signály jako každý v Klenčí. Dragoun zaklel, protřel si oči, vstal a líně se klátil k radnici. Domů však přiběhl bystrý a čilý, oknem volal na selku, že už zítra odjíždějí, časně ráno, protože v osm hodin už celý pluk musí stát u Horšova Týna, odtud hne se k Plzni a zapadne asi v Rokycanech.

Za vojákem přiběhl Kodrda se vzkazem pana Bílka, že je řada na Královi a Smolíkovi, ti dva že musí zítra odvézt pakáž^[59], vojenského ševce totiž, sedláře a krejčího i s jejich řemeslem, pak bedny a kufry důstojníků; aby si přivstali a ráno před šestou už stáli s vozy před Johánesovic hospodou.

„Zaplat’ Pámbů,“ poděkovala v duchu selka a hned se jí zdála práce lehčí, svět krásnější, blížící se svátky velikonoční radostnější, ba i rozezpívala se sama jako včelička. Zpívala ovšem nábožnou píseň k Pánu Ježíši, protože je pašijový týden a půst, ale žádnou smutnou; nezpívala ani o „umučení našeho Pána Jezu Krista, jakož jest sepsal svatý Jan Evangelista“, ani „Jestit’ psáno dávným rokem, a to Jeremiášem prorokem“, ani „Když večer devátá byla hodina, Pán v zahradě kleče na smrt vzpomíná“, žádnou z těch bolestných písní, jež v době postní zpívala v kostele i doma, při kterých jí často i slzy vhrkly do očí a které se zpívaly smutnou notou a hlasem přiškrceným. Naopak, usedla jí na rty mimoděk svatá písnička, ale radostná, ta se zpívala hlaholnou notou a Králové se tuze líbila.

*„Jméno Ježíš tobě dáno,
když jsi se nám narodil,
poslem božím zvěstováno,
než jsi nebe opustil.
Jménu tvému úctu vzdáme
všichni, kdo tě rádi máme,
jméno Ježíš krásné jest,
jemu budiž sláva, čest.“*

Král už ji slyšel, jak vrata otvíral.

„Marjánko, ty si prozpěvuješ jako svatohorská poutnice a myješ přece strop,“ podivil se, když přistoupil k oknu a spatřil ženu stát na dlouhé lavici, vedle ní škopek vody, ve které Hanýžka máčí a ždímá hadry a podává je matce, aby se nemusila ustavičně shýbat. Celá světnice i s komorou už jsou čistě vybíleny, vápno po stěnách schne a počíná se lesknout, jako by stěny bíle nabarvil, zbývá jen umýti strop a podlahu. Strop u Králů nesou tři mohutné trámy a nad nimi leží silná, krásně vykrajovaná prkna smrková, která jsou na půdě zaklopena hliněnou lepenkou, kdyby Pán Bůh neuchoval ohně, aby nemohl strop prohořet. Prkna i trámy ve světnici natřena jsou býčí krví, zahnědla věkem, ztemněla dýmem i z borových loučí i z bukových špánů i z mužských dýmek, ale také nabyla lesku a krásy. Strop není vysoký, hospodář naň, když se vypne, rukou dosáhne, ale selka musí mít pod nohama dlouhou lavici,

po které chodí a strop nad hlavou kus po kuse umývá. Všechna pára, všečen prach při přádle, když se mete, lože ustýlá, když si děti na peci hrají anebo muži u kamen v zimě špány strouhají, provazy pletou, hrábě vrtají, líšně,^[60] klanice a násady na špalku přisekávají, ano, všečen ten prach nepadá k zemi, neusazuje se jen na nábytku, aby jej mohla Marjánka každý den pohodlně setřít a vymést ven, ale vystupuje i do výše a chytá se stropu, a to všecko dnes musí dolů. Jde to, ale nerado. Strop jako by byl mastný, voda se ho netkne, dokud není důkladně namydlen. Marjánka stojí v kříži jako prut prohnutá, hlavu dozadu zvrácenu, ruce vzhůru vztyčeny, vši silou máčí, mydlí, myje a hned zase utírá široká prkna, až se v jejich středu opět objevuje široké jádro a hustší čárky let na oblaně^[61], takže strop na umyté části už teď se zdá, jako by byl jemně barvou odstíněn a pěkným ořechovým fládrem^[62] vyložen.

Takovou těžkou, ba snad nejtěžší ženskou práci koná Marjánka a zpívá si při ní. Voda jí teče po rukách dolů za krk a pod paží, je celá potřísněna vápnem, bosé nohy rozpraskané, a ona si zpívá. Jaká je to žena! A Hanýžka bude celá po ní. Jako učedník při mistru stojí tu pozorně a oka z matky nespustí. Stačí jen malé mrknutí a už ví, co si matka přeje, co jí má podat, aby se nemusila zbytečně shýbat a v kříži se přelamovat. Mýdlo, suché i mokré hadry, čistou vodu teplou z kotle i studenou z řeky – všecko má po ruce, a proto Králové jde práce od ruky, až je radost na ni se podívat.

„Jak bych si nezpívala! Povím ti velkou novinu: vojáci zítra odjedou a se Smolíkem povezete jejich pakáž do Týna,“ vysypala Marjánka všecko najednou muži oknem ven.

„Tak je to přece pravda. Vyprávěli o tom na stavbě, že viděli vojenskou štafetu, slyšeli troubit, to že se asi vojáci postěhují. Zaplat' Pán Bůh,“ hlasitě poděkoval i Král, „naši chlapci budou se smět z Bavor vrátit. Trhanovský Polcar je nechytí, ani pět Polcarů ne, jen když vojáky budeme mít z krku.“

„To mi všecko povíš, až bude na to čas. Teď jdi a nestůj. Dobře žes přišel dřív, pomůžes nám. Nacpi čerstvou slámou slamníky, dej tam ovesnou, na té se nejlíp spí, do loží připrav žitnou, hodně dlouhou a vytřes ji, aby v ní nebyl prach, jak domyju strop, kleknu na podlahu, ty hned můžeš zasazovat okna, pověsit kříž a obrázky, profouknout hodiny a spustit je, potom přinést stůl, přibít lajce^[63], všecko už máme vydrhnuto, Marjánka s Pepkou jsou někde v sadu, podívej se po nich. Hanýžku tam nemohu poslat, ta musí vynášet špinu, ohřívát a nosit vodu. Zaved' kobyly na stání a pomoz nám, ať jsme do večera hotovi a nemusíme spát jako komedianti někde na voze,“ nařizovala selka, ale přitom ani chvíli si neoddechla, neodpočala.

„Jen aby sis neublížila. Všeho moc škodí. Smolíková vedle potřebuje na to dva dny, má děvku statnou jako kyrysara, a ty chceš s tím být hotova ještě dnes,“ starostlivě ozval se Král.

„Jdi už, kazateli, nakazil ses od Fastra, všemu chceš rozumět, i ženské práci. Raději rozvěs, dokud je podlaha špinavá, po stěnách, co tam patří, abys mi to pak nezašlapal a nemusila jsem po tobě znova drhnout,“ okřikla ho žena netrpělivě, skočila z lavice, popotáhla ji až ke dveřím, hned se zas na ni pružně vyhoupla a počala mýt poslední pole stropu.

Sedlák se usmál a už se neodvážil odporovat ani slovem. Jak koně ke žlabu uvázal, hned sháněl kladívko a skobičky a s křížem a obrázky hnal se do světnice. Ani si nevšiml dragouna, který už vázal seno do tvrdých, plochých kotoučů, připínal k sedlu kožené tašky, natíral řemení, čistil šavli i karabinu, nakonec i on vyvedl oba, strážmistra i svého koně k potoku, oba je umyl, vydřel slámou, pak prohlížel pozorně uniformu, každý knoflík na ní, protože zítra vyjedou v polní výzbroji a rytmistr si je jistě prohlédne od hlavy až ke kopytu. Všichni tedy měli plné ruce práce, slunce svázelo se pomalu k západu, ale než zapadlo, zhlídlo se ještě v čistých oknech Královic světnice a zaplálo v nich radostným, stříbrným ohněm.

V té chvíli klečela selka na prahu a drhla jej pískem a věchtem. Spláchla jej, otřela, vyždímala hadr do dížky, a jak tak klečela na kolenou, zálibným zrakem rozhlédla se od dveří k oknům po celé světnici. Skvěla se před ní bělostí i čistotou, páchla vápnem a vodou, Hanýžka už rovnala do sudnu hrncené nádobí, kříž v rohu nad stolem, řady obrázků po jeho stranách, javorová deska na stole jako křída bílá, všecko se na ni usmívalo, jako by jí děkovalo za to, že vyhnala všecky pavouky i pavučiny, všecky prachy a mušiny, že vyhnala zimu a pustila sem jaro... Králové pálila kolena jako oheň, ruce jí dřevěněly už námahou, krk jí bolel, v kříži jako by byla přeražená, cítila hlad, žízeň i hroznou únavu, ale na všecko v té chvíli zapomněla a radost zaplavila jí celé nitro.

„Nejhorší je přeskočeno. Ostatní všecko už je jenom hračka,“ zvedla se těžce sice, ale radostně, postavila se na nohy, protáhla se, až jí v zádech zapraskalo, a jak se tak zadívala na Hanýžku, mateřská radost teple jí zalila srdce. Bez ní by jistě ještě hotova nebyla, musila by nastavit večer a do pozdní noci válet se po podlaze, než by si mohla na loži odpočinout.

„Ty má děvečko zlatá, tys mi dnes byla tuze platná,“ přitulila si její hlavičku k srdci, „budeš mít o svátcích nové šaty, ale koupím ti k nim i hedvábný šátek, abys byla celá nová.“

Hanýžka se zrovna dusila radostí, nemohla ani promluvit, jen se zajíkala a vyrážela: „Mámo, má mámo zlatá. Vy jste tak hodná a já vás mám tak ráda!“

„Já vím, já vím, děvečko,“ vyvíjela se matka z ruček své milené dcerky, násilně se probírajíc z toho podivného roztoužení, a už zase myslela na nové povinnosti, které ji ještě čekají. „Voják tu spí dnes naposled, musíme ho vzít ke stolu, oběd jsme měli všelijaký, udělám k večeři vajíčka na smetaně a brambory, naber mi jich hrnec, čistě je vyper a postav. Já ještě vymetu dům^[64] a zásep, nastelu slámy, abychom si to znovu nezašlapali, potom podojím krávy, ustelu lože, pomodlíme se růženec a ulehne, abychom ráno ve zdraví vstali. Zítra smeteme celé punebí, sýpku, sklep i loch^[65], naposled umyjeme dům a zásep, potom vyneseme k řece všecko dřevěné nádobí, čistě je vydrhneš pískem, kovové obruče na něm namázneme máslem, aby nerezavěly, a jsme s mytím hotovy.“

„Jakpak to, mámo, všecko víte? Čím to, že si všecko pamatujete a na nic nezapomenete?“ obdivovala ji Hanýžka, která často, když ji poslali z domova jenom pro dvě tři věci, na jednu obyčejně zapomněla a musila běžet ke kupci zpátky.

„To dělá všecko zvyk,“ usmála se Králová, „a také to, že na práci myslím, kdežto ty jsi taková poplacha ztřeštěná, která má v hlavě jenom kaménky^[66], míč, boby, kamarádky, kytky a ptáky, potom snadno na leccos zapomeš. Rosteš jako z vody, pomalu už školu vychodíš, musíš takové hlouposti pustit z hlavy a být tak hodná jako dnes,“ napomínala dcerku matka, stále měkce naladěná, spokojeně se otáčejíc světnicí, do které se pomalu vkrádalo šíření... Slunce zhaslo nad Haltravem, večerní klekání neslo se širým krajem. Městečko zvolna tichlo, sady usínaly, konečně nabažil se i kos, sletěl se štítu stodoly a zapadl někam do teplého hnízda ke své družce, jenom potůček v zelených, těsných březích neunaveně bublal, pospíchal přes louky a trávníky ke mlýnům, kde se teď ve dne v noci mlela pšenice na mazance. Pod Klenčím z louží u Studánek ozval se letos první jarní koncert žabí. „Jarrro! Jarrro! Jarrro!“ hlásil udiveným žabám starý žabák. Ty hned zvědavě vystrkovaly hlavičky, usedaly na ploché kameny a volaly ze všech sil: „Ryby-raky, ryby-raky, ryby-raky – přišlo jarrro! Jarrro!“ Nikdo si jich však nevšímal, neboť přicházely se svou novinou už s křížkem po funuse. Jenom sedlák Klika, který chodil po hrázi svého rybníka, popadl kámen, rozehnal se a hodil ho do nejbližší louže, až voda vysoko vyšpláchla. „Držte hubu a jděte spat, už je dávno po klekání,“ okřikl je zlostně, neboť ho rušily v jeho přemítání a rozjímání. Ráno vytrhl čap^[67] ve svém rybníku, na hodinu měl vypočteno, že poteče celý den a celou noc, a zítra přijede si kupec Ibšer z Domažlic pro ryby. Třicet kaprů si Klika nechá a ostatní všecky prodá. Martin odnese po rybě panu učiteli a panu faráři, možná že i mládenci Jindřichovi, neboť ti nemají rybník. Kapra dostanou od Kliky oplátkou sedláci Psutka, Frýd'ák a Král se Smolíkem, protože ti mají letos rybníky prázdné, lovili loni, zorali je, oseli ovšem a nahnali je vodou i násadou teprve na

podzim. Pošle kapra i písaři Bílkovi i policajtovi Kodrdovi, aby neřekli, že je špína, ale do chalup nedá letos nikomu ani rybí šupinu, nenechá jejich děti, až bude rybník „hořet“, vytáhnout ani okounka, neboť chalupníci berou sedlákům lůsy a dělají si právo na všecko, na potahy, na meze, na okrajky, mohli by si dělat i na ryby... „Nepošlu a nepošlu,“ dupe divoký Klika nohou na hrázi, jako by ho někdo přemlouval, aby se smiloval, obměkčil a přece výslužku poslal alespoň nádenici, co jim pomáhala sušit sena i otavy, sbírat i mlátit obilí. „Ani Královi nepošlu,“ rozpaluje se prudký sedlák, „urazil mě, nevzal od mého Martina kočičky, nemusí vzít ani rybu.“

„Král ji dostane od pošťů, ti mají haltýř,^[68] loví, kdy chtějí, dávají mu ji každý rok. Král se tě o rybu neprosí, i když jsi mu ji dlužen,“ směje se v Klikovi nepřátelský hlas.

„Tak mu ji pošlu, schválně mu ji pošlu, aby věděl, že jsem lepší než on,“ obrací hned Klika.

„Be-be-be-be,“ ozvalo se náhle kousek cesty od hráze, jako by koza zčistajasna zamečela, až se sedlák v první chvíli lekl. Ale hned se tomu leknutí zasmál, vzpamatoval se, a když se blekotání ozvalo podruhé, zamručel si radostně: „Je to on! Je to kozlík^[69]! I ty kunte! Kdepaks přiletěl? A copak tvůj kamarád bukač? Kdepaks ho nechal?“

Jako na zavolání prorazilo vzduch a táhlo se od postřekovských rybníků k Trhanovu hluboké, chlubné a velitelské slovo karbanické: „Můj je trrrumf! Můj je trrrumf!“

„Tak si ho nech, až budeš na vynášce. Teď ještě ne, ale v senách si spolu hodíme a ty to, brachu, prohrajíš. Náš Martin tě jistě chytí. Ten kluk se nakazil od vojáka a slídí jen po polích a lesích. Nejvyšší čas, aby šel z domova. Za pohunka sloužit ho nedám. Paní komisarka má pravdu. Ale učit se půjde, na řeznictví má chuť, mistra mu najdu, když mohou býti v Klenčí dva kováři, uživí se tu i dva řezníci. Kohout nemusí všecko spolknout, ať přeje živobytí i jinému.“

Tak přeskakovaly myšlenky Klikovi dlouho v hlavě jako blechy, až ho pojednou roztřásla citelná zima. Z rybníků počala vystupovat mlha, borové lesy v Hoře slabě šuměly, severní větřík profukoval jim řídké, rozkleslé koruny, hvězdy jako by osleply, tma houstla po půlnoci válem. Klika zapjal kožich a jal se v závětří rozkřesávat ohníček.

Pod hrází v podžeračce^[70] stejnoměrně hrčela voda, zrcadlo rybníka zřetelně se scvrkalo a v lovišti počínala se už voda vlnit, jako by se vařila. Celá rybí obec se sem stahovala jako k svému poslednímu útočišti, ustrašeně pozorovala, jak se vodní kruh kolem ní stále úží, jak ji

tiskne ke kamenné hrázi, sem tam vymrskla se některá štika do výše, aby se přemetla přes hráz a po rose dostala se do jiné, bezpečnější vody, ale hladina už stála příliš nízko, hráz se zvedala příliš vysoko, než aby se útěk zdařil, a tak strach a zoufalství zmítalo celou jindy tak pokojnou obcí. –

Do rána bylo ještě daleko, ale když Válek odtroubil v Klenčí třetí hodinu ranní, ozvali se kohouti z kurníků, v nedalekém Hamru rozbučela se hajného kráva, odstavené telátko jí teskně odpovídalo, skřivani zvolna počali ve hnízdech pípat, koroptví kohoutek, patrně dosud osamělý mládenec, toužebně volat, hladová zaječice přeběhla kolem míříc rovnou na Ždíry, kde v bujných ozimech už se mohla schovat, zvuky každým okamžikem se množily, rostly a po čtvrté hodině už se počalo bryjdit^[71]. Na Klenčí ozvala se vojenská trubka, volající vojáky „vzhůru“, a hned nato i zvon, vyzvánějící ranní klekání.

V tu chvíli procitla Králová, otevřela oči, a když spatřila tmou ve stěnách vyříznuté jasnější čtverce oken, hned natáhla ruku, popadla muže za rameno, zatřásla jím a volala: „Václave, vstávej! Dělá se den!“ Sama také vyskočila a divže nevykřikla, jak jí zabolet krk, když pozdvihla hlavu. „To ten strop mi tam sedí,“ usmála se bezstarostně, neboť věděla, že za chvíli „až se rozhyjbá“, pomine to samo sebou.

Rychle hodila na sebe kanduš, pokřižovala se, a šeptajíc jitřní modlitbu, rozhrabávala popelem přikryté uhlíčky na krbu. A vtom leknutím divže jí ruka neklesla. „Dnes je Zelený čtvrtek – hospodář má jít ke správě boží – všecka vajíčka, co dnes slepice snesou, patří jemu, tak to vždycky bylo a má být, a zatím venku stojí fasuněk už na dvoře, hospodář jak nakrmí koně, zapřáhne do něho a poveze vojenskou pakáž do Týna. Co z toho bude?“

Až hrůza ji obešla a bála se domyslit. Popaměti rozfukovala uhlí, rozdělala oheň a Král stále nevstával. Ležel natažen na kyprém loži jako struna, ruce měl založené za hlavou a upřeně se díval ke stropu.

„Nu tak vstávej a pomysli, nač jsme nevzpomněli! Vždyť ty na dnešní den jsi pokaždé chodil s purkmistrem a radními ke zpovědi a přijímání.“

„Chodil, chodil, ale dnes nepůjdu,“ zvedl se hospodář z lože a odpovídal lhostejně.

„Ale muži, proboha, co myslíš? Všichni už jsme se vystřídali, všichni jsme napřed duši obmyli, pročpaks nešel, když přišli na řadu klenčtí muži?“

„Protože jsem zvyklý dělat pořádek s Pánem Bohem o Zeleném čtvrtku a nebudu to rušit. Co by si Pámbů o mně pomyslí?“

„Ale dnes jedeš do Týna!“

„Což tam nejsou kněží? Nechodíš tam sama na porcinkuli?^[72] Nechodí k nám vousatý kapucín pro vajíčka na jaře a pro obilí v zimě? Tak vidíš, krátkozraká ženo!“

„Nu ovšem. Ale cedulku! Nedostaneš cedulku! A co dáme místo ní kostelníku Makáskovi, až přijde po svátcích sbírat?“

„I cedulku dostanu, tam je také rozdávají, buď bez starosti. Makáska neošidím ani kněze. Dostanou z každé hlavy dvě vajíčka jako jindy, ač se mnou letos nebudou mít žádnou práci. Kdybych nebyl jel do Týna, byl bych se rozběhl do Domažlic. Mezi pány se tu plést nebudu.“

„A vydržíš to, tak dlouho nesnídat?“

„Alespoň budu mít větší zásluhu,“ zasmál se Král a už spěchal ze dveří do konírny. Marjánka připravila mu sváteční šaty, do kapsy mu strčila modlicí knížky a růženec a Král po páté hodině už vyjel ze dvora. Nečekal na Smolíka, chtěl jeti dnes sám a sám a cestou probrati si svůj život. U Johanesů naházeli mu na vůz vojáci, kde co bylo, staré podkovy i nové, pěkně srovnané a na tyče navlečené, staré boty bez ostruh koženými oušky do párů svázané, balík kůží, na němž bělala se křídou napsaná váha, konečně skočili na vůz i plukovní švec s krejčím, usadili se na bednách a Král vyjel před šestou, když dragouni vyváděli osedlané koně, za uzdy vedli je k radnici a Smolík teprve na dvoře zapřahal do vozu. Slunce stálo už nad Hrádkem, dívalo se, jak z kyprých par, jimiž celé údolí Čerchovky jako lože peřinami bylo vystláno, vstávají stromy, lesy, keře, cesty, pole i luka a naposled jak si protírají modré oči ospalé rybníky, spatřilo sedláka Kliku stát na hrázi a upírat oči k bílé silnici, nejede-li si už kupec Ibšer s vozníci pro kapry, starého Taračku vidělo, jak v sadu ze starého pařezu dloubá babčinu^[73], odnáší ji v modré zástěře a suší na kamnech, neboť dnes o Zeleném čtvrtku musí se podívat do včel, odtrhnout v klátech pečlivě hlínou umazaná dvířka a vyříznout jim několik plástů, aby bylo zítra čím si pomáznout jidáše,^[74] popolezlo ještě o kousek výš a zář jeho oka padla na radnici a pozlatila celé náměstíčko od radnice až k faře nahoru a až k poště dolů. Stojí na něm nejen dragouni z Klenčí, ale přijeli sem i z Postřekova a Chodova, v Dražinově se k nim přidají újezdští a luženičtí, dvě škadrony jich budou, klencký rytmistr je povede a v Týně předá plukovníkovi. Páni oficiři včera se loučili u Johanesů dlouho přes půlnoc. Kasino se sešlo v plném počtu; postmistr Worlitscheck, oba učitelé, písař Bílek, myslivci, ba i pan

direktor Melichar s nádlesním Winklerem z Trhanova i Zieglerové z Černé Řeky i Fírč, papírník, všichni přijeli, a nebýt pašijového týdne, jistě i farář Reischeck by mezi nimi seděl, jistě i Marušáci by hráli. Ale tak jen karty šustily hráčům v ruce a starý fořt Pavelka roztáčel vlka v kuželkovém stole a blaženě se usmíval, že mu přeje štěstí alespoň ve hře, když už mu neslouží v lásce ani doma, ani v lese. Pan Johánes sám obsluhoval hosty, roznášel ovar i vyhlášené jitrničky a na rozkaz rytmistrův nakonec postavil i řadu lahví s vínem na dlouhý stůl. S masem už se musilo přestat, neboť se půlnoc převalila nad městečkem, Zelený čtvrtek nastával, ale víno postu neruší. Šumné přípitky se pronášely, volalo se „na shledanou“, postmistr Worlitscheck připíjel si s někým i na bratrství, objímal se s ním a líbal, ale za celý svět si nemohl teď, kdy tu stál zimomřivý, nevyspalý před radnicí na sluníčku, vzpomenout, kdo to byl. Byl-li to sám rytmistr nebo jen obrlajtnant, a čím víc na to myslel, tím víc se mu hlava rozbolívala. Stál tu při něm i městský rychtář Kladívko s přísedícími Zippnerem a Sauerem, jenom kořalečník a pekař Hernauf scházal, nemohl zapomenout, co mu dragoun Salcman nadrobil a jak ho vezli spoutaného do Kouta...

Také koně netrpělivě přešlapovali, dragouni stáli jim u hlav, strážmistři běhali podél nich, všechno ještě znovu prohlíželi, opravovali, kleli a křičeli a ovšem kluci z celého Klenčí nesměli scházet při tom radostném loučení. Stáli tu bosí, polooblečení a málokterý už snídal.

Martin Klika také vyprovodil sem jejich dragouna, s kterým už se dávno smířil, a přikazoval mu, aby nezapomněl vyřídit Salcmanovi, že už má dvanáct králíků a tři páry holubů, do lesa že také chodí a že naň často vzpomíná. Voják sliboval a ještě z řady se na něho usmál a rukou zatočil, jako by chtěl na flašinet zahrát. Ale Martínek mu dobře rozuměl, kýval hned hlavičkou a radostí si až poskočil. Teprve teď si vzpomněl na drkačku,^[75] kterou mu voják už asi před týdnem udělal a jakou po celém Klenčí nikdo nemá. Všichni mají jenom bukové klapačky s jednou nebo dvěma paličkami, ale on má doma drkačku lepší, než stojí u okna na věži. Rýhovaný hřidelík je v ní, dva bukové špány jako pružiny tisknou se naň, a jak kličkou pohne, hřidel se otočí a špány řehtají, jako když se kamení z vozu sype. Nikomu ji dosud neukázal, ale dnes v poledne se jí pochlubí a jistě – i když už do školy nechodí – kvůli té drkačce jistě jako kápo povede dnes, zítra i pozítří drkání po městečku. Plno práce na něho čeká. Jen kdyby už vojáci chtěli odjet, pak hned zapřáhne valacha a pojedje na hráz pro sud s rybami, ty ryby bude musit roznést, kam otec poručí, čeřen, keser i vrž pěkně u pumpy vyprat, váhu kupci odevzdat, ba ani na palici nesmí zapomenout a hodit ji na vůz, aby mohli čap znovu zarazit do požeračky a do rybníka zavést vodu. To všecko musí být hotovo do poledne. Hodiny na věži sice jdou, ale na zvony netlukou. Zámečník, který je natahuje, schválně

nenatáhl bicí závaží, aby se opravdu zdálo, že zvony odletěly a nejsou doma. Jakmile však ručičky ukáží dvanáctou, musí stát Martínek se svou novou drkačkou pod věží v čele dlouhé řady chlapců z celého Klenčí. Čtyři ruce aby měl, má-li to dopoledne všecko zastat.

Vtom se u Johánesů v podevratí ozval úsečný povel: „Habt Acht,“ všecko se stavělo do „haptáku“, ^[76] důstojníci sedali tam na koně, podali rychle ruku ještě panu Johánesovi, panu Worlitscheckovi a panu purkmistrovi, ostatním salutovali a už se rozjeli podél škadrony vzhůru. Dlouho jí neprohlíželi, zaznělo komando „nasedat“, tři trubači odtroubili „ranní modlitbu“, „marš“, sekl rytmistr šavlí před sebe a švadrona se hnula.

*„Jedou, jedou, jedou! Císařští dragouni do pole jedou!
Vedou, vedou, vedou! Chlupaté koničky na pastvu vedou!“*

Trubači troubili, chlapci je zpěvem doprovázeli, a když zmizeli na silnici pod špitálem, odskočila Královic selka od okna a řekla radostně: „Jedte si, kam chcete, jen když nám tu nebudete vězet na krku o svátcích,“ ale přece ji těšilo, že se „jejich“ strážmistr na ni usmál a šavlí do okna pozdravil, ba i ten vojáček, co sem chodil koně krmit a česat, otočil k ní hlavu a rukou salutoval. To jistě za to, že nebyla lakomá na hrnek podmáslí, které on rád pil...

Teprve po hodné chvíli vyjel Smolík s fůrou kufrů i kufříčků, kožených i dřevěných, i jemu na voze seděli vojáci, co místo koní musili obskakovat oficíry, boty i šaty jim čistit, ráno je budit, všecko jim připravit až pod nos, a když se umyli a oblékli, všecko zas po nich složit a uklidit, často si nechat hrubě vynadat, někdy však se s nimi dobře najíst i napít, podle toho, v jaké byli náladě...

Chlapci běželi s dragouny až pod Dílce a snad by byli běželi dál až do Hory, kdyby nebyli potkali pár koní s ohromnou voznicí, v jaké se vozí jenom ryby. Rychle se ohlédlí vpravo vlevo, a už vykřikli: „Klikovic strýček loví rybník, pojd'te na bělice,“ a už si cestou vyhrnovali nohavice, aby se mohli rovnou pustit do bahna. Rybí plevel, okouni, střevele, mřenky, malí kapříci a štičky, všecko, co vezme sedlák do ruky a vyčnívá tomu ze sevřené dlaně jen ocas a hlavička, patří dětem. Sbírají si to v bahně a na výkřik „hoří“ vrhnou se i do loviště, rybičky dávají do putýnky nebo vědra, sem tam najdou i úhoře zabořeného do bahna, štiky nebo kapra, hospodář to všecko prohlédne, kapří násadu nahází zpět do vody a o ostatní buď sám děti rozdělí, nebo se o to poperou, známějším přihodí ještě z kádě nebo ze sudu větší rybu, aby nenesli domů v mokřém šátku nebo čepici jenom samou tu drůbež. Tak tomu vždycky bývalo. Dnes však stojí Klikovic strýček na hrázi s holí v ruce jako archanděl

Michael, vidí, jak hejno kluků letí od silnice přes všecko rovnou k zlovenému rybníku, vidí, jak Martin už jede s prkeňákem po trhanovské cestě, za ním se valí potah kupce Ibšera z Domažlic, a strojí se je přivítat. Martínka pochválí, že už zastane pacholka. Kupecké lidi pozdraví, chlapce však rozdělí na hořejší a dolejší. Hořejších se optá: „Copak hledáte?“, a když rychle odpoví: „Ryby,“ řekne jim v dobrotě: „Selské ryby mají ostré kosti, mohly by vám v hrdle uváznout a být příčinou nové zlosti. Selské ryby – to není pro vás kaše, jen běžte domů a pozdravujte tam vaše.“ Dolejším však řekne: „Tak, chlapci, hola! Rybník po vodě volá. Hoří! Hoří! Ryba se na blátě moří. Naše je v síti, vaše, kterou kdo chytí v rákosí, temenci^[77], bahně a kamení. Do řady! A skočte, jak vám dám znamení.“ Tak se to vždycky říkávalo a Kliku mrzí, že má půl dětí od plné mísy odhánět. Děti konečně za nic nemohou, ale jedná se o právo. Chalupníci dělají si právo na lůsy, nechtějí už jenom z každého dřeva vrch a pařez, ale celé lůsy, dělají si právo na potahy, na pastviny, meze, průhony a vodoteče, na všecky břehy, dráhy a cesty, na ovoce a stromy, nikoli však na práci a platy, na pohromy a škody. Jak snadno mohli by si dělat nároky i na rybníky a vody! Proto nesmí být Klika měkký jako tvaroh, ale musí být tvrdý jako skála, ať tomu Pán Bůh i svědomí říká, co říká...

Ale ze všech rozpaků vysvobozuje otce jeho statečný synek. Martin vidí chlapce se hnát k jejich rybníku a hlavou mu střelil šťastný nápad: „Budou-li s námi společně drkat, mohou s námi společně i rybičky chytat. Já jsem kápo drkačů, mám nejlepší drkačku ze všech, tak se jich ještě jednou optám. Bjí, fukso!“ přetáhl v tom zápalu nerozvážně koně bičem, až vyhodil zadkem, divže rozporku nepřerazil, a rozběhl se kalupem k rybníku. Martínek se sice lekl, zapotácel se na voze, ale včas se chytil klanice^[78], nechal fuksu^[79] běžet a stál jako přišroubovaný k prknu, i když vůz skákal přes kameny a stoky nahoru – dolů, vpravo – vlevo. Strhl koně, teprve až předjeli u Samého rybníka hejno chlapců. Obrátil se na voze a vykřikl jako z kazatelny: „Tak se vás, vy hořejší, naposled ptám: chcete s námi klekání společně po celém Klenčí drkat, vajíčka do společného košíku strkat, s námi se společně modlit, postit a také o všecko dělit? Mluvte!“ Ve dlani držel bič jako žezlo a žhavé oči jako uhlíky upíral na kroužek kluků, který se hned od celého hejna oddělil. Každé slovo slyší na hrázi sedlák a raduje se, že mu synek tak moudře vytrhl trn z nohy. Zrovna se třese dychtivostí, co hořejší odpovědí.

„Když děvčata nevynášela společně smrt, nesmíme ani s vámi společně drkat,“ zmohl se konečně na odpověď kápo hořejších kluků, který už měl také drkačku o třech kladívkách připravenou, bál se o vůdcovství, neboť věděl, Martínek že by mu neustoupil, i kdyby měla krev téci...

„Tak je žeňte!“ vykřikl sám sedlák Klika prudce, divoce, takže už z toho výkřiku padl strach na jeden tábor, ale nadšení a odvaha na druhý. Hořejší dali se ihned na útěk, a teprve když viděli, že je nikdo nehoní, zastavili se a zdaleka křičeli:

„My se vás o ty vaše pulce neprosíme. Náš táta nesl cajk do Trhanova a koupí si tam panskou rybu. Zippneruc ji dostali z Kouta, velkou jako dítě, Sauruc ji mají od pošťů, Majeruc od Johánesů, my máme ryb víc než vy.“

Nikdo však si jich nevšímal, nikdo jim neodpovídal, a tak se brzy nabažili a upalovali s prázdnem k městečku. Teď teprve pocítili hlad, vpadli domů jako vlčata a hned na prahu hlásili: „Klikuc strýček loví rybník, nenechali nás sbírat bělice, ale vyhnali nás.“

„To se podívejme na chlupáče,“ rozněval se tesař Hruška, když zaslechl tu novinu, „to jim musíme ukázat, co umíme.“

Víc neřekl nahlas ani slova, ale umínil si, že jakmile Klika nažene rybník, půjde v noci, vytrhne mu čap, i kdyby na něm seděl, a pustí mu všechnu násadu k moři...

Blížilo se k osmé hodině. Slunce už se dávno rozloučilo s Hrádkem, plálo a hřálo na čisté obloze a radostně se dívalo, jak do fary jako včely do úlu spěchají a opět z ní vycházejí místní honorace.

Celá osada už je vyzpovídána, všichni už se během postu vystřídali u oltární mřížky při svatém přijímání, ale o Zeleném čtvrtku musí jít ke správě boží všichni jidaši, farizeové, učitelé a zákoníci, potomci těch, kteří Pána Krista na smrt odsoudili. Farář s kaplanem zpovídají doma v teple vytopených pokojích, sedí na židli u stolu a na měkce vycpaná klekátka pokleká městský rychtář s přísedícími, učitelé, postmistr Worlitscheck, písař Bílek, všichni grencejgři, starý Pavelka i dílský foť Tudleno, cechmistři a konečně i šenkýři, protože dnes a zítra o hospodu ani noha nezavadí. I Král chodíval jako radní s panstvem, sedával s nimi v lavičkách u oltáře, klekával ke mřížce, kterou Makásek dnes pokryl bílým plátnem, aby se vidělo, že dnes tu budou požívat tělo Páně osadníci, kteří i doma jsou zvyklí jíst na prostřeném stole... Na to všechno si vzpomínal Král, když v Týně složil vojenské haky-paky, zajel do hospody, zavedl koně do stáje a teď se klátil pomalu s ranečkem svých hříchů ke kapucínskému klášteru. Tlačilo se tam plno hříšníků, ale kolem zpovědnice s nápisem „Česky“, ve které seděl mladý kapucínek s jemným chmýřím na bradě, mimo několik městských slečinek v kokrhelích a několik babiček ještě v teplých čepcích nestál nikdo. Král počkal, až na něho došla řada, a znovu si srovnával své viny a hříchy. Staré kaštany před

klášterem koupaly své zelené hlavy v sluneční záři, ptáci jim v nich zpívali, z knížecího parku táhla sem vůně narcisů, ale v prostém kostelíku čišela dosud ze zdí vlhká zima, kamenná dlažba se potila, chladný stín pod klenbou protínal sice proud sluneční, který sem šikmo padal oknem, ale nedosáhl ani na oltář, ani na kazatelnu, na jejímž okraji byla přibitá dřevěná ruka svírající kříž, jako by ho kdosi neviditelný podával všem příchozím k políbení...

Na ten kříž se zahleděl Král a slzy mu vhrkly do očí, neboť slyší volat přísný hlas: „Přinášíš-li dar svůj na oltář a tu se rozpomeneš, že bratr tvůj má něco proti tobě, nechej tu daru svého před oltářem a jdi prve, smíř se s bratrem svým a potom přijď obětuj dar svůj!“

Ano, cestou se Král rozpomínal, tlačilo ho to na srdci jako kámen, ale tu ho to drtí až k zemi. Ohýbá koleno, kleká do prachu a celý spor, všechny hádky dolejších s hořejšími, všecka zlost a zlá vůle, hněv a nenávisť sedí mu v týle, láme a ohýbá až dosud vztyčenou hlavu, vidí před sebou tesaře Hrušku tahat s krávou vozík, vidí ženské před pluhem tahat pluh a brány, slyší, jak si nadávají děti, vzdychá a šeptá si: „Proč jen, proč se tak nenávidíme?“ A tu rázem, jako by svíčku sfoukl, zhasla v něm všecka lítost, která jako oheň tavila jeho srdce, takže rozměklo jako vosk, Král zvedl hlavu, upřel oči na tu ruku s křížem, čelo se mu smračilo a on řekl v duchu tvrdě: „Ty se ptáš proč? Všecko pro lůsy! Berou nám je, a což neřekl Pámbů: ‚Nepožádáš domu bližního svého, aniž požádáš manželky jeho, ani služebníka, ani děvky, ani vola, ani osla, ani ničehož, což jeho jest?‘“ Byl zvědav, co mu Kristus odpoví, vstal se země připraven bránit lůsy do krajnosti i proti samému Pánu Ježíši, ale než se mohl jaksepatří na to naostřit, ozvalo se slaboučké „psst!“ Král se obrátil, viděl, že kolem zповědnice je prázdná a mladý páter že na něho kývá. Sklonil hlavu a přiklekl k husté mřížce tiše jako beránek...

U hlavního oltáře v té chvíli cinkl zvonek, na kůru ozvaly se jásavě varhany, lidé počali zpívat nějakou veselou píseň, a když Král vstal, políbil ruku mladému zповědníku, usmíval se blaženě, protlačil se až k mřížce, aby dobře viděl na oltář, a i když po Gloria varhany zmlkly, Králi bylo do zpěvu, a nebýt písnička německá a mít ji v modlitbách, jistě by se byl jeho zvučný hlas rozhlaholil kapucínským kostelem... Jako by ho ze skřipce sňal anebo z kleští pustil, tak se mu levilo. „Smíte, ba musíte toliko nenávidět špatné činy svého bližního, nikoli však jeho samého a za ty činy i trestat ho smíte, ba máte, abyste ho napravil a polepšil. Tak je to, tak to řekl ten mladý, ale moudrý pampáter,“ radoval se Král, klečel, modlil se vroucně pokání, jež mu zповědník uložil, a díval se na Kristovo rozpětí, jež se tyčilo skoro v životní velikosti na hlavním oltáři před fialovým plátnem, jímž byl zakryt oltářní obraz jeho patrona svatého Václava a pak Víta a Vojtěcha, tři patronů českých začínajících stejným písmenem.

Ale než se domodlil, podivná úzkost na něho padala a zdálo se mu, že padá naň přímo z toho kříže. „A to já jsem se také mstil svým nepřátelům?“ ptá se ho Kristus a přivírá oči, jako by ošklivostí na Krále nemohl ani pohledět, „neřekl jsem: milujte nepřátele své, dobře číňte těm, kteří vás nenávidí, a modlete se za ty, kteří vám protivenství činí a utrhnou vám, abyste byli synové Otce svého, jenž slunci svému velí vycházeti na spravedlivé i nespravedlivé.“ Sedlák Král stojí pokorně před svatostánkem, nevidí v něm dvířka, neotvírá je kněz, ale vidí bibli, velikou, v černých kožených deskách, děda svého vidí, jak ji otvírá tajně, večer jen, když už vrata i dveře byly na závoru, okna zastřena, a slyší jeho nakřaplý, stařecký hlas: „Pakli neodpustíte lidem, ani Otec váš neodpustí vám hříchů vašich,“ slzy tekou dědovi hlubokými vráskami jako jarní voda brázdami na poli, líbá tu svatou knihu a čte v ní při bukovém špánu do pozdní noci...

„Lháři! Lháři!“ slyší najednou Král z kříže dolů a už volá:

„Cože? Já že jsem lhář? Kde a kdy a komu jsem lhal?“

„Nemodlil jsi se právě: ‚Jakož i my odpouštíme našim viníkům‘? A odpouštíš chalupníkům? Ty, právě ty na ně nejvíc štveš. S Fastrem, s panem komisařem, s rychtářem Konopou i Borem, s městským písařem, kde s kým se radiš, jen abyste se jim svezli po kobylce. Ty před nimi i smlouvu ukrýváš, jen aby prohráli.“

„Tak jim máme lůsy vydat? Louky hnojit, zavodňovat, a když jsou zralá sena, snad i posekat a usušit, pole orat a osít a v čas žní říci chalupníkům: zde máte naše koně, naše vozy, odvezte si to do svých stodol?“

„Máte říci, jako jste říkali: přijďte nám pomoci a všechny pohrabky na lukách i polích jsou vaše. Vyžinejte dál naše meze, paste svůj dobytek s naším na našich přílozích i lukách, kácíme lesy, odvezte si suky a vrchy, lovíme rybníky, přijďte si se džbánem na hráz.“

„To jsme všechno činili, ale oni nechtějí jen to, co na zemi roste, ale oni chtějí zemi, naši dědičnou zemi, o tu se s námi chtějí dělit. A tu nedám, ani kousek, ani píd' jí nedám, i kdyby mě to život stálo, ba – netrestej mě – i kdybych za to do pekla přišel.“

„Co platno Člověku, kdyby celý svět získal, ale na své duši zkázu utrpěl?“

„Proč to nepovídáš také chalupníkům? My jsme nezačali. Ne my nad ně, ale oni nad nás se vyvyšují.“

„I těm to platí. Jeden zákon pro všechny, pro dolejší i hořejší.“

„Ten kapucínek mě obelhal, podvedl mě, už to vidím jasně: dobytek lze milovat bez ohledu na jeho činy, pouze pro jeho tělo a užitek. I kousavý kůň i trkavý vůl i kopavá kráva má cenu. Žid ji koupí. Ale člověka nedovedu milovat jinak, než jaké jsou jeho skutky. Skutky chalupníků jsou nám nepřátelské, proto je nemohu milovat a nemohu jim pomáhat.“

„A proto – ať ti řekl kapucínek, co řekl – nemůžeš také přistoupit k mému stolu, nechceš-li se dopustit svatokrádeže.“

Řady lidí už klekají k mřížce, vstávají, žehnají se křížem, jenom Král stojí jako kamenný sloup. Táhne ho to k oltáři a současně cosi mu brání, chce se odvážit i nechce. Vtom prudce cinkl zvonek, kněz uložil kalich ve svatostánku, zavřel dvířka a sv. přijímání bylo skončeno. Vichřice v Králově duši se přehnala.

„Pane, nejsem hoden, abys vešel pod střechu mou,“ udeřil se v prsa sedlák a vyšel pokorně z chrámového šera ven na jasné slunce – bez svatého přijímání sice, ale přece potěšen. Jasně má v srdci i hlavě.

„V Klenčí jde teď k stolu Páně celá městská rada. Uvidím, až se vrátím, odvolá-li žalobu, napíše-li do Kouta a teď už až ke krajskému soudu do Klatov, že uznává právo sedláků na lůsy, bude-li litovat, že prodala obecní kovárnu, rozstřílela smluvní kámen, odmítla slavit voračky, podá-li nám ruku a smíří-li se. Moje ruka a ruka všech sedláků se k smíru natahuje ve dne v noci. A nebojí-li se oni božího trestu, proč bych se ho měl bát já? Nepoddají-li se oni, proč bych se měl poddati já? Němcům se poddati, co by nám řekli z hrobu naši otcové?“

Král vztyčil hrdě hlavu a cítil zas tvrdou, skalnatou půdu haltravskou pod nohama. Zakolísal na chvíli, změkkl jako hlína, ale teď našel opět rovnováhu. „Pána Boha do toho míchat nesmíme, protože jednáme s lidmi, kteří mají Pána Boha jenom v ústech, a ne v srdci. Kdybychom my se řídili božím zákonem a oni pletichami světa, prohráli bychom nos mezi očima. Pámbů je při nás, nemůže být proti nám, ale chce-li, abychom zlu neodporovali, abychom dali si všechno líbit, to ovšem poslechnouti nemůžeme a nesmíme. Nejenže bychom ožebračili své děti, ale zradili bychom i svoji vlast a národ. Posadili bychom Němce do tepla a sami si sedli na mráz.“ Klidný už a sám sebou jistý kráčel pevně a rovně k zájezdní hospodě, neboť věděl, že na rok má se svou duší pokoj. Bude se radovat ze života nebo také rmoutit, podle toho, co mu přinese, bude jednat, jak mu rozum a svědomí nařídí vždy a všude, a po

roce v postě se zase s Pánem Bohem vypořádá, jako se o Novém roce pořádá s kovářem a sedlářem, neboť pořádek – toť základ a jistota, nepořádek však zkáza všeho, i života! –

V

Když se Král se sousedem Smolíkem vraceli z Týna v poledne domů, vítali je už zdaleka drkači. Ohlašovali místo zvonu poledne, obešli celé městečko dokola a nakonec musili se pustit přes trávníky až k Šimanovic mlýnu, aby si pan otec nestěžoval, že ho obec nějak zkracuje v jeho právech. Dřevěné klapačky, drkačky i řehtačky rachotily, daleko široko nesly se jejich suché, praskavé zvuky, ptáci v sadech přestali šveholit a ulekaně naslouchali podivné hudbě i písni, která se chvěla vzduchem. Dobře seřazený chlapecký průvod vyšel od chrámových dveří, v jeho čele krácel uznáný vůdce – kápo – Klikovic Martínek sám a sám, neboť měl drkačku, jakou tu jaktěživ žádný neviděl. Občas zvedl vůdce jako kapelník svůj záviděníhodný nástroj do výše, všichni hned „podtrhli“ drkání a spustili píseň:

*„My Jidáše honíme
a dřevem mu zvoníme.
Kdo ho viděl, ať nám poví
o nevěrným Jidášovi.
O Jidáši nevěrný, cos to učinil,
že jsi Pána Krista židům prozradil?
Za to musíš v pekle hořít,
s čertem d'áblem se tám mořit.
Až Jidáše chytíme,
do vohně ho hodíme.“*

Jak dozpívali, hned zas se ozval pronikavý rachot vyschlého, bukového dřeva.

„Slyšíš?“ otočil Král hlavu k Smolíkovi, který seděl na druhém voze.

„Slyším, drkají,“ odpovídal soused spokojeně, „a mohutně drkají, když i rachot vozu přehluší.“

„Ano, drkají, ale ne v jednom, nýbrž ve dvou kolech. Nejedno, dvě Klenčí teď máme: hořejší a dolejší,“ nějak trpce se přitom usmál a koně sami ze silnice už se točili k otevřeným vratům.

„Táto, hádejte, kolik vám snesly slepice vajec?“ vyběhla otci naproti Hanýžka jako jiskra. Zelenočtvrtková vajíčka totiž patří u nás hospodáři, velkopáteční hospodyni a bílosobotní dětem.

„Nesnesly-li mi jich alespoň dvacet, tak je všechny pobiju,“ hádal schválně Král hodně mnoho, aby milou dcerku potěšil.

„Kdepak dvacet! Ani půl ne! Sedm, celých sedm jsem jich přinesla před chvílí v zástěře.“

„To jsi asi špatně hledala.“

„Všecko jsem prolezla, kurník i kůlnu, seno i slámu, všechna hnízda, kam slepice zanášejí, jsem prohledala a víc jsem jich dnes nesehnala.“

„Jak jsem řekl, tak udělám, všechny pobiju. Kutilky nevděčné! Hrabalky darebné! O zrno ať se jim hospodář stará, ale vajíčka pro něho nemají.“

„Máma povídala, že slepičky dobře vědí, jak na ně hubujete, jak je vyháníte ze stodoly i z chlíva, proto vám těch vajíček tak málo snesly,“ vykládá Hanýžka, obskakuje otce, pomáhá mu vypřahat, odnáší bič i koňské houně, uvazuje valacha na řetízek ke žlabu a chlubí se: „Seno už jsem za jesle založila, oves už jsem vypálala^[80], dobytek nakrmila, tak jen pojd'te, čekáme na vás s obědem a máme už všichni hlad, neboť se postíme a nesnídali jsme. Taračkuc strýček nám poslali plást medu, ale od Kliků jsme rybu nedostali, ačkoli rybník lovili a ryby jako války dlouhé kolem nás nosili. Martin je roznášel.“

„Nejsou nám žádnou dlužni, a když jsi nechtěla od Martina kočičky, nesmíš chtít také rybičky,“ moudře odpovídá otec a kráčí s dcerkou do světnice, neboť i on pocítuje už dravý hlad a těší se na zelnou polévku z kontrhelu^[81], možná že už i šťovík v ní bude, stará Kokoráčka jistě přinesla Marjánce i lebedu a mladé kopřivy na svítek, ta baba zná kdejakou bylinu a najde ji potmě, neboť ví o každé louce, ba o každé mezi, kde co roste. A nemýlí se. Selka zachovává věrně starou moudrost: „Ucti čas a on tě uctí zas.“ Myslí si, že by se nedočkala Zeleného čtvrtku v příštím roce, kdyby dnes nepřišla na stůl zelenina, zítra jidáši, pozítří bílá, smetanová omáčka z křenu, o Božím hodě posvěcený beránek s mazancí a vajíčky.

„To abych měla hlavu velkou jako čtvrt^[82], abych na nic důležitého v těchto svátcích nezapomněla a všecko dobře vykonala,“ naříkala si po obědě, „dnes ještě musím svrtět a zítra vymýt máselnici, ty musíš zaříznout skopíka, uklidit dvůr, oházet hnojiště, zítra nesmíš zemí

hýbat, protože v ní leží Kristus Pán, ráno musíš do kostela, já půjdu až odpoledne s dětmi k líbání,“ starala se hospodyně a úzkost hleděla jí z očí, až jí bylo Královi líto.

„Jen pomalu, Marjánko, pomalu,“ uznal za vhodné ji napomenout, „aby sis nějak neublížila, nestonala a neměli jsme pak svátky zkažené, už sis také mohla zjednat k ruce děvečku před svátky, abyste tu túru neměly s Hanýžkou samy.“

„Ono se ti to lehce řekne,“ vyjela teď hospodyně prudce, rozčileně, „z Klenčí k nám žádná nechce jít, vzkázala jsem na dvojí, ale všude odpověděly, že se k sedlákům nepůjdou dřít, že raději budou soukat tkalcům a snovat, že si vydělají víc a nemusejí se hrabat v hnoji, smažit na slunci a mrznout v dešti. My jako bychom byli ti nejhorší lidé na světě, divže po nás chalupníci neplvají.“

„Tak si ji přived z Dílů, tam dají rádi divči k nám do služby,“ ozval se klidně, rozvážně muž, „slib jí obilí i brambory, plátno na košili a fěrtuch, a když bude hodná, že jí přidáš i šátek na hlavu, pěkný, květovaný, jaký si sama o martinské pouti vybere, a na každý prst pět se ti jich přilepí.“

„Podívám se tam o prostředním svátku, máš pravdu, nač se prosit koho? Prosit a platit, toť jako koupit a ztratit! Nejhorší už máme přeskočeno, stavení od hřebene v krovu až dolů do lochu jsme dnes s Hanýžkou vysmýčily, vymetly a vydrhly, teď se jen musíme starat o sebe. Tak jdi, Václave, na toho skopíka, víš, že nemohu krev vidět, ale Hanýžka je po tobě statečná, krev puť do země, zakopej ji a zaval kamením, aby ji slepice neklovaly a vepři necítily, vosrdí dej na misku, slíbila jsem je Kokoráče i s hlavičkou, kůži odnes sám koželuhovi, aby ti ji vydělal i s vlnou, budeš po čase potřebovat nový kožich, ten starý abys měl na cesty, když jedeš s koňmi někam, a jakmile bude skopík stažený, už mi ho líto nebude, už uvidím jen maso a sama si je připravím na pekáč i naložím do kastrolu.“

„Mám starostlivou ženu,“ znovu si musil říci Král, „mezi tisíci aby takovou pohledal,“ vybral si nuž a vyšel s Hanýžkou.

„Budete brousit?“ zvolala selka za nimi.

„Musím jej trochu naostřit,“ zastavil se hospodář.

„A to nemůžeš sebrat všechny nože? Což nevidíš, že už jsou tupé jako polena? Všecko ti musím připomínat?“ skoro bolestně naříkala si hospodyně, neboť její duch ustavičným napětím už umdlával, celé nitro její bylo jakoby bolavé, popudlivé, každá maličkost se jí

dotkla trapně, hned překypěla, zlostně vykřikla, přitom však bičovala poslední síly, jen aby všecko měla včas hotové. Teď si přinesla koš bílého prádla, mandlíř a válek. Prádlo šustilo jí v ruce, jak je rozkládala, nakropovala, zrovna vonělo jarem a při té ženské práci se Marjánka zvolna utišovala, zapomínala na všecku hořkost, umínla si, že si i rukávce vyžehlí a skleněnou koulí vyhladí, aby se svítily jako karta, a o svátcích odpoledne že se postaru obleče, na nešpory půjde, a protože o Božím hodě nikam se nesmí chodit na hyjty, s mužem a dětmi vyjdou si do pole, možná i do lesa...

„Já jsem bábě už vosrdí odnesla, táta jí přidal nejen hlavičku, ale i krk, odešel už ke koželuhovi a skopec už je na čtvrti rozsekán. Kampak ho mám odnést?“ ozvala se náhle za selkou Hanýžka. Matka překvapením pozdvihla hlavu k hodinám.

„Bože, to to utíká,“ povzdychla si a hned už lahodně, mírně poroučela: „Do lochu je odnes, polož je tam na prkno a dej pozor, aby se tam za tebou nedostala kočka.“

„Teta, prosím vás, prodejte nám drobet mléka,“ zaprosil u dveří nesmělý hlásek. Tesařovic Markýtko z chalup stála tam s hrncem v ruce.

„Copak vy nedojíte? Myslím, že máte krávu po telátku?“ podivila se selka.

„Telátko už jsme odstavili, ale kráva musila od pondělka tahat, vozit hnůj, orat, vláčet, a ztratila mléko,“ vysvětlovala rozšafně malá prosebnice.

Králové rázem vybavil se v hlavě obrázek sobotního večera. Ramenatého tesaře Hrušku vidí sedět na lavici u kamen, svého muže pod obrázky za stolem. Oba je v té chvíli nejen vidí, ale i slyší. „Mám koně, mám, ale pro sebe,“ povídá Král přiškrceným hlasem, kterým když mluví, je radno vyhnout se mu na hon cesty daleko, nevyhneš-li se a odvážíš-li se Krále novým slovíčkem píchnout, rozkřikne se, až se stavení v základech otřese, a neuhneš-li ani teď, pak Král přestane mluvit a počne jednat...

Jak by se mohla Marjánka odvážit k tomu, aby zahanbila svého muže? Když on nedal tesaři koně, jak ona směla by poslat tesařce mléko? Lhát nesmí v tomto svatém čase, aby se hříchem neposkvrnila. Nesmí říci: „Nám také krávy nedojí, sama nemám,“ když celé Klenčí ví, že prodává máslo i tvaroh a že jí stojí ve sklepě řada vrhlic plných smetany, kyselého i sladkého mléka.

„Máma potřebuje mléko, zadělávat mazance,“ ozvala se znovu Markýtko, když selka se odmlčela a mandlířem bouchala do válku dál, jako by tu byla sama. Široká lavice na

bukových nohách až popojíždí, jak Králová tlačí na mandlíp a přemýšlí přitom, jak má odpovědět. Nechce se jí do toho, jako by kozu na led tlačil, obrací se konečně k Markýtce a povídá: „Vyříd' mámě, že jsem hledala po celých chalupách děvku a všecky že mi vzkázaly, jen abych si poklízela krávy sama. Ony že musejí cajkmistrům a tuchmistrům soukat cívky. Tak ať si teď podojí sukadlo nebo snovadlo a tím ať si zadělají mazance.“

Kdyby jí byl krví polil, nemohla se víc Markýtka začervenat, slzičky jí vstoupily do očí, obrátila se a vyrazila ze dveří, jako by ji kamenovali.

„Dobře jsem jí to řekla,“ pochválila se Králová navíjejíc nový válek, „to dítě, pravda, za nic nemůže. Ale musí trpět vinný s nevinným, my také trpíme. Co se má Hanýžka naběhá a nadře, to takové chalupnické dítě má proti ní ráj na zemi, chová a hraje si celý den a u nás už i Marjánku zapřaháme do práce,“ a jezdila mandlípem po lavici, jako by chtěla válek pod ním rozmačkat. Ani si nevzpomene, že se Hanýžka dlouho nevrací, tak je celá do myšlenek i do práce ponořena. Marjánka si hraje s Pepkou, vodí ji za ručičku, učí ji chodit, zpívá jí, vaří jí na ručičce kašičku, počítá jí prsty: „To je táta, to je máma, to je děrek, to je bába, to je vnouček, malyj klouček,“ ková jí nožičku a říká: „Kovej, kovej, kovářičku, vokovej mi mou nožičku, vokovej jí hezky, dám tě čtyry český, vokovej mi vobě, zaplatím já tobě, na svatýho Víta dám tě pytel žita, na svatýho Vavřence dám tě pytel pšence, na svatýho Nikdýše všecko se to zapíše.“ Pepka píská radostí, jak jí Marjánčin prsteček šimrá na dlani i na patičce, potom spolu třepají ručičkama, válejí chléb, učí se kočičí abecedu, a co dělá tak dlouho venku Hanýžka? Ta chodí jako tělo bez duše a svědomí jí hryže, neboť Klikovic Martínek se na ni doopravdy hněvá. V poledne jako kápo vedl drkače kolem a ani se ke Králům neohléd, ačkoli měl v ruce takovou podivnou drkačku, točil na ní kličkou, jako by hrál na flašinet, a drkačka řehkala v jednom kuse jako mlýn. Alespoň jednou kdyby jí nechal zatočit a prohlédnout si ten podivný nástroj. Už kolikrát vyběhla na Klenčí, Martin šel kolem s bradou zvednutou, drkačku nesl pod paží, a když na něho vykřikla: „Martine, nech mě zadržat,“ udělal na ni dlouhý nos, vyplázl jazyk a vykřikl: „Volej si na Tomše, ty Šmolice jedna, ty!“ Kdyby jí byl nabouchal, nemohl jí tak potupit jako touhle urážkou, a to všecko kvůli těm kočičkám! Ani rybu jim nepřinesl a tátu to mrzí, že se Klikovic hněvají, jak by to nemrzelo Hanýžku! Stojí, stojí před vraty na jedné nožce, ukusuje si nehýtky a přemýšlí... Vtom od Kliků vyběhl párek podsvinčat, zastavil se, zavětril, radostí zakvikl a pustil se po Klenčí nahoru.

„Jejej! Klikuc tetě utekla prasátka! Jistě jim kydá hnůj, pustila je na dvůr, ten hloupý Martin je celý poblázněn svou drkačkou, nechal otevřená dvířka a prasátka utekla,“ střelilo Hanýžce

hlavičkou a už se za nimi pustila. Bosé nožky sotva se země dotýkaly, jak letěla, a zrovna je zavracela, když od Kliků vyběhla selka všecka ustrašená a hned volá: „Neviděli jste naše prasátka? Muž je přivezl teprve před týdnem v koši z Týna, pustila jsem je dnes poprvé a hned mně utekla. Pustí-li se do nich psi, copak mi muž řekne? Čurýk! Čurýk! Čurýk! Čuchčuchčuch!“

A jak se tak rozhlíží, slyší za radnicí: „Nenaříkejte, teta! Já už je ženu, ale sama je neuženu, protože k vám ještě netrefí a běhají jako šipky, jen se míhají.“

„Děvečko zlatá, to mi tě sám Pámbů poslal,“ oddychuje si selka, když uprchlíci už jsou šťastně zas pod závorou, „nevím, čeho se dřív chytit, co mám práce, na všecko jsem sama, tvá máma ani neví, jaký má v tobě poklad, ti kluci jsou jenom pro zlost, ale až mi přijde ten náš tulák, hodím mu drkačku do kamen a vyženu mu z hlavy jeho hračky. Už je to klacek, měl by mít rozum, ale vojáci ho celého pobláznili. Myslí jenom na les, na hnízda a na zvěř. Měl k vám nést rybu, ale utekl, jsme vám ji dlužni, musíme oplácet, tak nastav fěrtoušek,“ oběma rukama sáhla do kádě, vylovila kapra, hodila ho Hanýžce do zástěrky, vzkázala mámě pozdrav a už zase běžela po svém.

„Zaplat' Pámbů, teta, až zase my zlovíme rybník, jistě vám oplatíme,“ vděčně, radostně děkuje Hanýžka a pospíchá s rybou k domovu, aby jí nelekla.

„Bohaprázdné dítě! Snad jsi nežebrala?“ uvítala ji matka s hrůzou v očích.

„Nežebrala jsem, teta mi ji sama dala, protože jejich Martin vodí drkače a nechce k nám jít.“

„Kluk psohlavá,“ oddychla si Králová, „je pyšný a urážlivý po tátovi, jistě si řekl: když nevzali ode mne kočičky, neponesu jim také rybu. A kdepak tě teta viděla?“ Hanýžka musila s pravdou ven, ale trošičku si přece zalhala.

„Přiběhl k nám na dvůr párek bílých podsvinčátek, a jak jsem je vyháněla, vidím Klikovic tetu, jak se točí na Klenčí, volá je a neví, kde je hledat. Tak jsem jí je pomohla zahnat až do chlívku.“

„To jsi dobře udělala, ale rybu brát – to jsi neměla, oni nám ji mají nejen dát, ale také sami přinést nebo poslat. To si propodruhé pamatuj. Teď ji pusť do škopu a táta ať ji zabije, než se vrátím z kostela.“

Dar Královou netěšil, nejedla ráda ryby a už se radovala v duchu, že ji letos o Velkém pátku vařit nemusí. Zabít nemohla ani pavouka, nemohla zaříznout kuře ani husu, to všecko musil Král a Hanýžka měla tak srdnaté srdce, že mu přitom statečně pomáhala. Ale přece přivřela očka a husí kůže jí přeběhla po zádech, když Král zabalil rybu do utěrky, kladivem jí udeřil do hlavy a ryba ani hlásku nevydala... Kdyby se byla bránila, křičela, kousala nebo kopala, ó, to by se byla na ni Hanýžka vrhla jako jestřáb a zuby nehty by ji sevřela, že by se ani hnout nemohla. Takhle však si nemohla pomoci a musila rybu litovat, ačkoli táta říká, to že se nesmí, tím že se člověku ruka jen třese, rána se stává nejistou a zvíře se zbytečně déle trápí. Proto hnal citlivou ženu od takové řeznické práce a sám ji konal klidně a jistě.

Nejen Králová, ale všechny ženy po šesté hodině trousily se do kostela na večerní pobožnost. Připomínaly si, jak Jidáš Krista Pána zradil, jak ho židé jali a do žaláře uvrhli, a nedalo jim, aby ho nešly navštívit. V kostele to vskutku dnes vypadalo jako po vyhoření anebo jako by se byl Pán Bůh z něho vystěhoval. Holé oltáře bez ubrusů svítily dřevem, svatostánek dokořán otevřený a prázdný, místo věčné lampy visí se stropu jen holý provaz, boží hrob dosud černý, neosvětlený, a jak Makásek smýčel prach po zdech a římsách, stojí tu ještě žebříky, válejí se smetáky a košťata. Každá selka zamířila rovnou do sakristie, položila na okno kroužek másla do lampiček k božimu hrobu, rozhlédla se a už pospíchala odtud, aby nepřekážela. Kostelník i s kostelnicí, všichni ministranti tu seděli na schůdkách a stupíncích, každý držel buď mosazný svícen, cínovou kropenku nebo měděný talíř, na kus sukna nabíral si křídové moučky a dřel to bohoslužebné náčiní, až se lesklo jako nové.

„Také poklízejí Pánu Bohu jeho dům,“ usmála se v duchu spokojeně Králová a šla si sednout před oltářiček Panny Marie, který jediný byl jakž takž v pořádku a na kterém v skleněné lampičce mrkalo jediné světlíčko v celém kostele.

Tu se také modlil pan farář litanie a dojemné modlitby k Pánu Ježíši, jak se v smrtelných úzkostech na hoře Olivetské krví potil, jak ho Jidáš políbením zradil, jak byl zajat a do žaláře uvržen. Opravdová lítost zaplavila srdce žen dnes jako před tisíci lety v Jeruzalémě a tiché štkání neslo se kostelem, kam se už vkrádalo večerní šero a značně zvyšovalo tesklivou náladu.

Jak se pan farář domodlil Anděl Páně a mládenec Jindřich dozpíval na kruchtě: „Pro tvé svaté, drahé rány,“ už se venku na kostelním prahu ozvala Klikova drkačka a za ní všechny ostatní.

*„A ty, Jidáši, cos to učinil,
že jsi Krista Pána židům prozradil?“*

Chlapecké hlasy zpívaly sice křiklavě, ale s citem, zlost i bolest se v nich chvěla, zvláště jak se od kostela vzdalovaly po náměstí dolů, tlumil se i jejich zpěv a ponuré ticho v chrámu rostlo až strašidelně.

U pekaře a kořalečnicka Hanse Hernaufa za kostelem krčil se jeden, u Majrovic továrny druhý a u kříže nad Klenčím stálo celé klubko chalupnických chlapců. Čekali také, až se pobožnost ukončí, a počali drkat skoro současně s dolejšími. Hnuli se od kříže, obešli Bečvářuc rybníček, Chapalku, pustili se dolů k provazníkovi a po silnici k Bouduc hospodě, aby se tu obrátili a po kopci vrátili se zpátky nahoru ke kříži. Ale u silnice stál Mikulášuc grunt a pod ním vedla cesta do Šimanuc mlýna. Až sem musejí přijít drkat i dolejší a také jdou. Klika je vede, už jsou u Svatošů, už krácejí okolo Pálusů, a teprve když došli k Frantům, vidí, že proti nim po silnici se valí hořejší drkači. Srážka je nevyhnutelná a se ctí ustoupit už nemůže žádná strana. Martin podíval se na svoji novou drkačku a bylo mu jí líto při pomýšlení, že si z ní musí udělat zbraň a prokletit cestu sobě i svému průvodu, aby mohli zadržat pod okny i Mikulášům. Drkačka je, pravda, buková, něco vydrží, hrany má ostré, jenom nepřerazí-li se oba pružné spánky, které se trou o rýhovaný válec a řehtají až radost!

„Děj se vůle boží,“ povzdychl si malý Klika vážně, jak slýchal povzdychávat dospělé muže před každou vážnou a nebezpečnou prací, snad by se byl i pokřížoval, kdyby nebyl musil mačkat drkačku pod levou paží a pravičkou točit hřídelík. Přestat v té rozhodné chvíli nemohl, naopak, zaťal zuby, svraštil čelo a rozřehal drkačku tak, že překřičela vítězně drkání hořejších i dolejších a vynikla jako jistý a dobrý zpěvák ve sboru slabších pěvců.

Prostora mezi oběma tábory se krátí každým krokem a je jisto, že srazí se právě u hromádky štěrku, složené na okraji silnice před Mikulášovic gruntem. To kamení musí obsadit Klika se svým vojskem, dřív než se k němu přizene nepřítel, neboť ono zaručuje vítězství. To ovšem postřehli i na protější straně a rozběhli se k němu.

„Stát,“ ozvalo se vtom ostře, velitelsky a holí ozbrojená ruka mládence Jindřicha zvedla se do výše. Šel po pobožnosti rovnou z kůru k Marušákům a Maršíkům, aby se s nimi dohodl, co by měli hrát pozítří o vzkříšení a pak hlavně o Božím hodě v kostele. Balíček not nesl si pod paží, šel humny a uličkou okolo Vojtů vypadl na silnici právě jako na zavalanou. Velikonoční

„aleluja“ už mu táhlo hlavou a znělo v uších v nejlíbeznějších melodiích a akordech; slyší je v hukotu stromů a lesů, šumí je potok, zpívají je ptáci, a což teprve až učitelovic Lenka zazpívá:

*„Vesel se, nebes královno, aleluja,
plesej světů všech koruno, aleluja!“*

Anebo až celým chrámem zabouří:

*„V den vzkříšení Jezu Krista – aleluja –
vstalt' Pán a živ jest dojista – aleluja, aleluja!“*

Až Maršící s Marušáky fouknou do plechů, Sapér udeří na měděné kotle, Eisenhut zmačkne varhany a on – Jindřich – obejmě a k sobě přitiskne milované svoje housličky! Ne, takové intrády a takovou mši ještě tu neslyšeli, co Klenčí Klenčím stojí... Ještě mnohem slavnější i radostnější bude než vánoční mše pastýřská. To nese v hlavě učitelský mládenec Jindřich a neslyší jednotvárné drkání, které přes střechy domů, chlévů i stodol rozléhá se v té podvečerní chvíli daleko široko. Ale i když neslyší, tak vidí a dobře vidí. Už od Vojtuc chalupy vidí, jak proti sobě táhnou drkači, jak už smeknuté čepice si posazují jako přílby na ježaté hlavy, jak natahují výbojně krky, jak už zadní vystupují z řady, aby lépe viděli, na prstech si spočítal, jak to může skončit, a už skočil doprostřed silnice.

Jako se tříští o žulový balvan v řečišti i nejprudší vlny, tak se rázem zastavily obě bojovné strany a z nadšených bohatýrů staly se pojednou bojácné baby. Všecka válečná udatnost pohasla, jako když ji sfoukne, tváře pobledly leknutím, z očí zíral strach, přední řady se hned příkrčily a šikmými pohledy hledaly, kam uskočit a prchnout z dosahu vztyčené hole. Ještě okamžik a všecko by se bylo vrhlo na zmatený útěk. Drkačky přestaly řehtat a smělým bojovníkům počaly se chvěti bradičky a drkat zoubky.

„Tak hezky kolem mě vpravo,“ rozkřikl se Jindřich na Kliku a ukázal holí před sebe, „a vy za mnou při chalupách vlevo,“ doplnil svůj rozkaz, „abyste se víckrát nesrazili, tak dolejší musejí začínat s drkáním u Mikulášů a hořejší u Majrů, kdo neposlechne, bude bit.“

Jakpak by neposlechli, když pan učitel poroučí! Poslechnou, a rádi, nemohou se z leknutí ani hned vzpamatovat.

„Nu tak drkejte!“ musil je Jindřich napomenout, když už nebezpečí srážky pominulo, obě strany už byly obráceny k sobě zády a vzdalovaly se od sebe.

Vesele, radostně ozvala se hned zázračná drkačka Klikova, za ní ostatní a všechny hlučně i vděčně, že se to tak dobře všecko urovnalo.

Jidáše ovšem nechtyli, a musejí si proto přivstat na honbu o Velkém pátku ráno, dřív než slunce vyjde. Před pátou hodinou všichni se sejdou u chrámových dveří, hanba i hana tomu, kdo zaspí! Pro jistotu rozdělí se na tři díly a budou spát dnes i zítra na slámě ve světnici u Kliků, u Svatošů a u Pálusů, jinde se nocleh nepovoluje. Kdo první vstane, vzbudí ostatní a nebude je musít shánět do houfu po celém Klenčí. Klika si hned vybral svůj díl, také Tomášek Smolíkuc se k němu tlačil, ale toho hned zahnal: „Ty k nám nesmíš,“ řekl mu do očí, „ty hned usneš jako špalek, náš táta je přísný, a až se s námi bude modlit před spaním tři růžence, dřimal bys a on by tě jistě vyhodil za dveře.“

Tomášek tedy šel s těžkým srdcem na nocleh k Svatošům, kde vládl z celého Klenčí nejtišší a nejtrpělivější strýček, milovník ptáků a jejich zpěvu, víc ptáčník než sedlák, a nemíti bystrou ženu, byl by hospodařil z krávy na kozu.

Tento nocleh, dnes a zítra, pokaždé v jiném stavení, patřil k největším půvabům celého drkání. Dokud svítilo na loučnicku světlo, dokud praskal vesele bukový špán, dokud zněly nekonečné otčenáše a zdrávasy, zavíraly se i nejbystřejším klukům oči takřka samy, kolena jim páčila, kříž bolel, těžká hlava podpírala se o sepjaté ruce, sedali na bobek, všelijak se protahovali, hověli si, až to modlení šťastně přečkali. Vyskočili se země a hned do nich vjel nový život. Přinesli si sami na zaspí už připravenou slámu, ustlali si na zemi, přikryli se kabáty, ostatní šaty dali si pod hlavu, citlivá selka jim sice nabízela peřiny, bála se, že jim bude zima, ale tu hanbu si neudělal ani rozmazlený Tomášek, aby si lehl pod podušku, když Pán Ježíš tu noc spal v žaláři také na slámě a potom dokonce ležel přibit na kříži...

„Jen ať zvykají,“ řekl tvrdě sedlák Klika, když jim jeho žena chtěla dát alespoň polštáře pod hlavu, „my to také musili vydržet a možná že na vojně někdy nebudou mít ani takový nocleh.“ Do kamen však přece přihodil několik kusů smolného pařezu, aby světnice nevychladla, zhasl, opatřil na krbu oheň a ulehl.

Tma vyvalila se ze všech koutů, zaplavila celou světnici a pohltila všecko, co v ní stálo i leželo. V první chvíli nemohli chlapci ani okna rozeznat, tlačili se k sobě ustrašeně, ale znenáhla si oko zvyklo, strach povolil, šepot i tutlaný smích se ozval, a kdyby se nebyl strýček na loži ozval hned přísným „psst“, jistě by se byla celá světnice naplnila dětským halasem.

Přísného Kliky se však všichni báli. Což kdyby je vyhnal ven a vyházel šaty za nimi, jako už jednou udělal? Ztišili se a sladký spánek pomalu kradl se k jejich tvrdému lůžku, měkkými prsty přivíral jim víčka, kouzlil jim pěkné sny o červených vajíčkách, o nových šatech, sem tam některý spáček ze spaní povzdychl, vykřikl nebo se zasmál, ale nikoho to nerušilo; tichá noc kráčela po špičkách, ponocný Válek počítal její hodiny, bdělí kohouti mu k ránu pomáhali a Martínek sváděl ve snách s hořejšími nejzručivější půtku. Právě rozbil svoji drkačku na třísky o hlavu Sauerovic Hanzla, právě si myslil: „Čím já smutný teď asi budu drkat?“, když se světelníci ozvalo:

„Vzhůru, vstávejte! Vždyť spíte tvrdě jako svatí u Tejna.^[83] Takhle Jidáše nechytíte. Už se toulá venku, musíte si pospíšet.“

Martínek vyskočil hned jako střela, ale ostatní v tom náhlém procitnutí nemohou se vzpamatovat, kde vlastně jsou, jak se zde octli a co se s nimi děje? Venku se rozednívá, oknem je vidět, jak se na východě ohnivými červánky zapaluje nebe u samé země, a Klikovic světlice usmívá se na ně, usmívá se i strýček nad nimi a zdůrazňuje své volání hrozbou: „Pátá padne co nevidět, slunce vyskočí, a vy ještě ležíte. Což nevíte, jaký odpovědný úřad jste na sebe vzali?“

Jak by nevěděli! Celou obec musejí vzbudit, aby všichni vyšli před slunce východem ven pod širé nebe, aby si klekli na zelený drneček v sadu pod stromy a pomodlili se k svátým ranám Krista Pána. Horempádem – nemyti a nemodleni – běží ke kostelu a přicházejí v nejvyšší čas. Pálusovic i Svatošovic nocležníci už na ně čekají, pobíhají kolem kostela, aby se v chladném jítu zahřáli, a hned oznamují svému vůdci Martínkovi: „Tomeš schází, Smolík tu ještě není, strýček Svatošuc jím třesou, budí ho, na nohy staví, ale ne a ne ho probudit.“

„Na jednoho čekat nebudeme. Klekněte si! Začneme!“ velí vůdce, sám první pokleká na vyvýšený, kamenný práh kostelní, křížuje se a předfíkává Anděl Páně. Jen se domodlil, zahlaholil svým krásným hláskem, pro který mu mládenec Jindřich mnoho odpouštěl:

„Židi nevěrní, jako psi černí,“

a všichni hned pokračovali:

„Kopali jámu, Ježíši Pánu.

Jidáš ho prodal

židom za tolar.

*Židi ho jali – ukřižovali,
na Velký pátek do hrobu dali.
O Jidáši nevěrnýj, cos to učinil,
že jsi Krista Pána židom prozradil... “*

Tichým městečkem nese se jako vyčítavý pláč a nářek ta dětská písnička a smutný rachot drkaček ji doprovází. Ranní svítání roste každým okamžikem, lidé rychle vstávají z teplých loží, dveře se otvírají i zavírají, po dlážděných zaspích klapají dřeváky, všecko se hrne ven, mladí, staří i děti pospíchají pod širé nebe, aby je dnešní východ slunce nezastihl v peřinách.

I u Králů klapla dřevěná petlice, odvička^[84] se zdvihla, dveře v závěsce zavrzaly, hospodář vyšel, starostlivě pozdvihl oči k východu a zamířil na sad. Za ním pospíchaly selka s malou Pepkou v náručí a Hanýžka s Marjánkou, obě ještě rozespalé, protírajíce si očka, pospíchají za matkou.

Celá příroda boží umlkla. Ani ptáček se neozval, ba i potůček ve svém korytě tlačil tiše chudý pramínek vody ke mlýnu. Mlynář dnes nemlel, a proto už večer zavedli si sedláci vodu na louky a trávníky. Napjaté, pozorné ticho rušili jen drkači.

*„Vstávej, vstávej, slunce boží!
My už vstali ze svých loží
a honíme Jidáše –“*

blíží se od kostela jejich hlas a na obloze rdí se východ stále ohnivěji a ruměněji. Na zlatém pozadí ostře rýsují se temné koruny stromů; každá větvička, lístek i poupě v podivné spleti jako hustá síť zachycující řídké, chladné svítání, pod nimi dosud prostírá se fialový stín a za nimi po celém trávníku šedá se rosa, jako by tráva byla pavučinou potažena. Na zvlněném obzoru modrá se Sedmihoří, Červená hora, Kamenná hůrka, Babí pupek a nad tím celým pásem hor a lesů jako velebná mohyla oblita rudou září zvedá se pravidelná homole Hrádku. Z jeho temene jako ze sopky vyšel náhle živý oheň do výše.

„Slunce vychází! Klekněme a polibme zemi, která se dnes stane hrobem i ložem Pána Ježíše.“

*„Ježíši Kriste! Ježíši Kriste!
Libáme tvé lože čisté.
Vítáme tě, Velký pátku,
Pána Krista na památku.“*

A celá rodina, obrácená tváří k východu, padla na kolena a sklonila hlavu k zemi.

„Polib travičku! Polib!“ nahnula k drnečku matka i malou Pepku, pevně ji držíc, aby jí z náručí nevypadla.

*„Sluníčko boží vychází,
Pán Ježíš na zem přichází.
Potkává ho Matka boží:
„Co to neseš, Synu boží?“
„Nesu, nesu velkou tíž,
nesu, nesu těžký kříž,
co mám na něm umřítí,
svou svatou krev vylítí –“*

velkou novinu ohlašují drkači, a jak ohlásí, hned zas dřevem rachotí. Kdo to slyší, každému podejdou oči slzami...

I hospodáři, když hlavu pozdvihl, mokne tvář. Je to rosa, anebo jsou to slzy, co se na ní svítí? A jaký zázrak se stal! Jako krví polity stojí tu stromy, krvavé kapky chvějí se na trávě po celém trávníku, krvavé, velkopáteční slunce vystupuje zvolna na Hrádek, vynořuje se z krvavých červánků smutné, mdlé, zahaluje svoji tvář, jenom rudé mráčky vznášejí se kolem a okraje jejich jsou ohnivým zlatém lemovány. Co je proti tomu bílá hostie, kterou kněz vystaví dnes ve zlaté monstranci na oltářičku božího hrobu v kostele a zahalí ji průsvitnou rouškou z nejjemnějších krajek?

Král počíná se hlasitě modlit k pěti ranám Krista Pána prastarou modlitbu, kterou štěpy nad jeho hlavou slýchaly každoročně.

„Šel Pán Ježíš do zahrady,“

jako struna chvěje se mu hlas mocným vnitřním pohnutím –

„naklonil své svaté hlavy,“

připojuje se k němu tiše žena, utírá si oči i tvář fěrtuchem a celá rodina už se tulí k sobě a modlí se:

*„Na zelenou travičku,
na studenou rosičku,*

*na šedivý mráz.
Počítá svý drahý rány,
kerý sou mu židí dali,
Kriste, uslyš nás!“*

Celé Věřím v Boha teď společně odříkávají, jak je umějí z katechismu, až zase Král zdvihne hlavu i hlas a pokračuje v modlitbě:

*„Svatý Petr ho potkává
a hned se ho povyptává:
,Co tu děláš, Mistře milý,
v této ranní na den chvíli?‘
Ptal se ho i svatý Jan,
oboum řekl Kristus Pán:
,Počítám tu svých pět ran,
co mi židí dali,
když mě křižovali.
To dvě do rukou a dvě do nohou,
pátou do boku tuze ukrutnou.
Jděte vy k mladýmu,
jděte vy k starýmu,
povězte každýmu,
jaký jsou věnec trnový
dali do hlavy Kristovy.““*

Pětkrát otčenáš, ke každé ráně jeden, modlí se teď sedlák, a než se domodlí, jako král na černém trůnu sedí slunce nad Hrádkem, červánky hasnou, mraky houstnou, hrozí pohltit slunce, už se ho dotýkají, ale slunce se brání a klestí si cestu do výše. Zda zvítězí? Nutno si pospíšit, což kdyby smutečným závojem zakrylo svoji tvář? Trpí-li syn, trpí s ním i matka. Na tu se nesmí zapomenout.

*„Byla tě sturánka sturená,
kalichem čistě roubená.
Kdo tám v ní přebývá?
Panyňka Maria.
Panyňko Maria, proč tvé oči smutně svítí?“*

Kterak nemám smutná býti?

*Měla jsem syna jednoho,
přišli židí, vzeli mně ho,
tak ho vzeli, na kříž dali,
hřebama ho proráželi,
když jsem pod křížem plakala,
jeho krev na mě kapala,
zem se třísila a skála pukala.*

*Pod křížem stojí biskupové, lotři a páni páteři
a všichni na mého syna láteři.“*

Tuto poslední velkopáteční modlitbu nemodlí se Král, ale jeho žena Marjánka. Hlas se jí zalévá slzami, pro bolest jí ani doříkat nemůže, sama matka pocítuje bolest Matky boží a myslí si: „Jakpak by mi bylo, kdyby mi dal Pámbů letos syna a ten můj syn, až vyroste, musil tak trpít jako synáček Panny Marie?“ Tiché štkání trhá modlitbu jako jemnou nit, a nebýt muže, aby ji nepodchytil, k sobě nepřivinul, snad by ta bolestná slova ani nedoříkala. Klade mu hlavu na rameno, cítí, jak nová síla vrací se jí do zarmouceného srdce, a volá: „Zdravas, Královno!“ Muž i děti hned vpadli: „Matko milosrdenství, živote, sladkosti a naděje naše!“

Ptáci na stromech, listí ve větvích, voda v potůčku, lesy na bocích Haltravu, všecko jako by rázem procitlo ze zakletí. Ranní větříček – kde se vzal, tu se vzal – zavzdychal, zašeptal, ptáci mu odpověděli zpěvem, stromy a lesy šelestem, trávníky vůní a potůček spokojeným bubláním.

Král vstává se země, vstávají i ostatní a upírají zraky své k slunci, které sotva vyšlo, už opět zhasíná, zahaluje jasnou svoji tvář čím dál tím hustšími závoji.

„Bude jistě dnes pršet; budeme mít žiznivý rok, sucho nás bude mořit a ohrozí luční i polní úrodu,“ prorokuje hospodář a s těžkou starostí vrací se v čele své rodiny pod rodnou střechu.

Velký pátek – velký půst. Po celém Klenčí se dnes oheň nerozdělává a ze žádného komínu se nekouří. Kdo může, jde do kostela, aby se dostal do lavice a nemusil stát, neboť dnes budou se opět zpívat pašije, bude kázání, odhalí se kříž a otevře se boží hrob, nejméně dvě hodiny to potrvá, než kněží dole a kantoři nahoře všecko odzpívají.

Pan farář Reischeck chodí také po zahradě s papírem v ruce a studuje velkopáteční kázání. Ví, že celá obec křesťanská přijde si dnes poslechnout „umučení Pána našeho Ježíše Krista podle

sepsání svatého Jana evangelisty“, a rozhodl se promluvit jí do duše. Svár mezi sedláky a chalupníky vypukl sice v Klenčí, ale šíří se jako požár už i v Postřekově a Dražinově, otravuje spokojené soužití v obci i na osadě a je nejvyšší i nejvhodnější čas právě dnes, aby své ovečky napomenul k pokoji a lásce vzájemné...

Hospodyně rychle metou světlici novým koštětem ze čtyř koutů doprostřed, nabírají smetí do fěrtuchu, vynášejí je na cestu, volají: „Ven hosti bez kostí,“ aby se žádný obtížný hmyz ve stavení nadržel, pak se rychle oblékají, přikazují dětem, aby byly hodné, slibují jim jidáše s medem a pospíchají do chrámu. Na věži u okna už rachotí ohromná drkačka, kterou točí dva výrostci a musejí vydat všecku sílu, aby ji uhnali, vydává však takové rány praskavé, jako by se v lese suky lámaly a celé kmeny kálaly. Až na postřekovské vrchy lze ji slyšet, a kdo ji slyší, každý hned pospíší...

Pan farář v černém ornátu padá u oltáře tváří na zem, za ním však klekají jen první řady, ostatní nemohou se ani hnout, tak je kostel lidmi nacpaný. O Květné neděli se sice také zpívají pašije, ale to hrají varhany a doprovázejí sbory. Zato dnes jako by varhan v kostele nebylo, ba aby nemohly ani kviknout, mládenec Jindřich odvázal oba provazy, kterými se měchy natahovaly, bubny zaklopil těžkým, dřevěným víkem, všecky hudební nástroje pečlivě uklidil, aby Klikovi nebo jinému klukovi nenapadlo fouknout si do klarinetu či brknout na strunu. V ponurém tichu konají se dojemné velkopáteční obřady a nemůže být krásnější přípravy k vážné domluvě, která by padala hluboko do rozměklých srdcí, než jsou truchlivé zpěvy a žalobně modlitby. Hle, teď kněz u oltáře odhaluje svatý kříž, klade ho na zemi, zouvá si boty, v černých punčochách kráčí k němu, třikrát cestou pokleká, pak se k němu schyluje a líbá jeho svaté rány.

„Lide můj, rci, co jsem udělal ti? Odpověz mi!“

zpívají přitom na kůru česky Kristovy lamentace. Učitelský mládenec Jindřich sám a sám krásným barytonem, zvučným jako zvon, čistým jako stříbro, na místě Kristově žaluje:

*„Já tě vyved z Egypta a pohřbil
faraóna v moři Rudém na dně –
a tys mě v ruce kněží vydal zrádně.“*

A celý sbor jeho zpěváků, i Hanýžka, i Klikovic Martínek, i Lenka a Retka, i Krutina s Mikulášem, všichni odpovídají kajícně:

*„Svatý Bože! Svatý silný! Svatý nesmrtelný!
Smiluj se nad námi!“*

Ale marné prosby, marné nářky! Kristus neúprosně pokračuje:

*„Mořem jsem ti cestu rozestíral
a tys kopím bok můj otevíral.
Lide můj, lide můj! Co jsem ti udělal?
Jakou bolest? Nebo jaký žal?“*

Všichni jako by se svíjeli pod těmi výčitkami, kdyby je metlami mrskal, nemohlo by to víc bolet.

*„Svatý Bože! Svatý silný! Svatý nesmrtelný!
Smiluj se nad námi!“*

zní to až zoufale sborem, ale Kristus nepovoluje:

*„Já tě manou v poušti nasycoval,
tys mě bičoval a poličkoval.
Já tě napojil skal vodou v žízni,
tys mi dal pít žluč a ocet v trýzni.
Já královskou korunu ti podal,
tys trnovou mi čelo zbodal.
Lide můj! Lide můj! Pročs mi to učinil?“*

Zpěvák čím déle zpívá, tím více podléhá silnému dojmu, hlas jeho hřmí, žaluje, pláče, vyčítá, prosí, podmaňuje si a strhuje kdekoho. Všechn vzdor jako pepř v hmoždíři už je v lidských srdcích roztlučen na prášek, všechn zarytý hněv rozbit na kousky, všechna hrdost a pýcha lidská odplavena slzami bolu a lítosti...

Za takové nálady vystupuje farář Reischeck po cihlových schůdkách vzhůru na kazatelnu a celý kostel ho vítá velebným, starým chorálem:

*„Není, není, stokrát není
v našich lesích k nalezení
žádný strom tak vznešený,*

*jako je kříž vykoupení,
Pánem Kristem nesený.*

*Ó přesvatá Matičko!
Tvého syna hlava svatá
musí kráčet před Piláta
ráno, ráno, raničko,
dřív než vyšlo sluníčko.*

*Sluníčko už vychází
a Pilát se prochází:
Pote! Pote! Poved'te ho!
Hřeby na kříž přibijte ho,
přivažte ho provazy,
Matka ať ho provází!“*

Všecka srdce zrovna prahnou po slovech útěchy, povzbuzení a ujištění, že Kristus přijímá jejich pláč i lítost a že všem odpouští, jako květy k slunci pozvedají se všechny hlavy ke knězi v bílé rochetce, stojícímu vysoko nad nimi, na kazatelně až pod samou klenbou chrámovou... Zrovna hltají jeho slova, když mluví o stromu kříže a líčí sladké ovoce, které na něm visí a jež si každý utrhnouti může, stáčí řeč nenápadně na poslední věci člověka, připomíná smrtelné lůžko, umírajícího otce na něm, hovoří o testamentu, který má být dětem svátým, a už jako by kladivem bil, volá: „Nesplní vůli Krista, kdo se soudí s bratrem, kdo se s ním hněvá, kdo mu v nouzi nepomáhá, kdo ho tupí, kdo mu zlořečí, ale plní vůli Antikrista, znovu křížuje Krista, zrazuje ho jako Jidáš, bičuje ho i trním korunuje jako lotři. Chcete býti vy takovými lotry?“

Kdož by odolal? Starý Taračka i divoký Klika, moudrý Král i ospalý Smolík, veselý Vávřík i rozvážný Frýd'ák, všichni jak tu pod kazatelnou sedí anebo stojí, umiňují si, že se přestanou soudit, že hned rovnou z kostela půjdou na faru a řeknou panu faráři: „Důkladně jste nás rozebral, velebný pane, vy jste náš otec duchovní, smiřte nás, ať v pokoji a míru, ve svornosti a lásce pojídáme velikonočního beránka, posvěcený mazanec i vajíčka.“ Stejně myšlenky táhnou hlavami všech a pocit'ují veliké ulehčení, když hromovým „amen“ dokončil Reischeck svoji přísnou domluvu.

Ženské počaly se hrnout z kostela, neboť čas volá je k hrncům do kuchyně, když nebylo žádné snídání, aby byl v pořádku oběd. V chrámu zůstali jen muži a druhá část obřadů začíná.

Nutno tělo Páně vynésti od pobočního oltáře k hlavnímu, tam je zasadit do zlaté monstrance, zahalit jemnou rouškou, odnést a pochovat v božím hrobě, ve kterém už Makásek rozsvěcuje lampičky za skleněnými koulemi, naplněnými vodou obarvenou nažluto, namodro, nazeleno i načerveno. Boží hrob je v Klenčí dlouhý, hluboký, jakoby opravdu do skály vytesaný, kolik oblouků má a právě v těch obloucích jako drahokamy zasazeny jsou ty ohnivé koule, jež se ustavičně mění podle toho, jak za nimi kmitá se a kroutí plamének na lampičce.

Dobře že ženské odešly. V kostele se všem ulehčilo a cesta pro průvod se uvolnila. Komu čest, tomu čest! Pánu Bohu nejvyšší, protože je nejtišší. On jediný jest nesen ve zlaté monstranci, jako na trůnu pod hedvábnými, zlatem vyšívanými nebesy, jakmile opustí svatostánek. O Božím těle je nesen k oltářům na náměstí, dnes – do hrobu. Nebesa nad ním nesou od nepamětných dob potomci prastarých rodů, tři Češi: Král z Klenčí, Zeman z Postřekova, Podestát z Dražinova, a s nimi Němec, sedlák Sedlbauer z Mlýnce. Jejich otcové, dědové i pradědové jako čestná stráž provázeli Krista, žili čestným životem a není pamětníka, aby někdo z nich byl toho nejčestnějšího úřadu zbaven. Na čtyřech tyčích, pěkně obarvených, čistě vysoustruhovaných, ukončených velikými, zlatými bambulemi, už jsou zavěšena nebesa, stojí v sakristii a čekají, až se jich nosiči ujmou, a ti už se ženou. První kráčí Král jako domácí člověk, jistě a pevně kráčí, jsa si vědom vysoké hodnosti, jež naň čeká. Za ním hned pospíchají Zeman s Podestátem, oba v ženicích, soukenných županech s velikými stříbrolesklými knoflíky a poslední se klátí Němec Sedlbauer v sametové vestě, krátké kazajce a černých kozlovicích. Celý kostel ví, že jsou to nosiči nebes, a závidí jim...

Hrom kdyby byl před Králem udeřil, nemohl se více leknout, než když stanul na prahu sakristie a spatřil, jak se drží nebes purkmistr Kladívko, kořalečník Hernauf a Zippner se Sauerem. Zastavil se ve dveřích, zastavili se i ostatní sedláci. Taková potupa! Taková hanba! Mají se vrátit před tváří všech lidí? Či mají hájit své staré právo a vydobýt si je třeba – násilím?

„Jsme na místě božím,“ myslí si Král skřípaje zuby a rudna ve tváři hněvem, „ale od čeho tu stojí farář? Kdo jim bere nebesa a dává je těmto přílezlíkům do rukou?“

Král se hnul z prahu a zamířil rovnou k Reischeckovi, který obrácen k němu zády oblékal právě černý pluviál.

„Velebný pane, my zde odjakživa nosíme nebesa,“ tvrdě promluvil Král a vzdorně zadíval se knězi do očí.

„Nabídla se městská rada, nemohl jsem odřící a také jsem nevěděl –“

„Tak je dobře,“ nenechal Král kněze ani domluvit, „ale zač stojí pak celé vaše dnešní kázání? Pojd'te a nestojte tu pro smích,“ obrátil se k ostatním a druhými dveřmi sakristie ještě hrději a pevněji rozhodil před sebou oplechované křídlo dveří a vyrazil z nich, divže nepovalil samosličkovou^[85] hradbičku učitelovic zahrádky, jež se hned za samou sakristií zvedala. Tu se teprve zastavil a odplivl si.

„Aspoň jste to na vlastní oči viděli a na vlastní uši slyšeli, jak se s námi jedná. Potom se divte, že se tu pereme! Jedno právo po druhém vykrucují nám z ruky. Být zde Faster, tuto by se nihdýž nestalo.“

„Hanba hanboucí se nám stala.“

„Nejen nám, ale celému rodu našemu, celé obci, kterou jsme zastupovali,“ odplivovali i ostatní, neboť všem hnul se červ v útrokách a hořká slina páčila je na jazyku.

„Ty už jsi tu? To už je konec?“ podivila se Králová, která dosud pracně rozdělávala oheň, křesala ocílkou do troudu, až se stavení třásl, a foukala do jisker, až se jí tváře nadouvaly.

„Už,“ řekl úsečně Král a tu teprve si ho lépe všimla.

„Proboha, muži, co se ti stalo?“ zalomila ruce vidouc ho ve tváři zardělého, čelo zmračené a oči jako dvě dýky ostře nabroušené.

„Největší hanba, jaká se mi stát mohla,“ procedil muž sevřenými zuby.

„Kdo tě pohaněl?“ skočila k němu jako lvice Marjánka a zaťala pěsti.

„Farář.“

„Čím tě pohaněl?“

„Od nebes nás odstrčil.“

„A komu je svěřil?“

„Městskému rychtáři a radním.“

„Bud' jméno Páně pochváleno, že se nestalo nic horšího,“ vděčně vzdychla Marjánka, „lekla jsem se a ani za to leknutí to nestojí. Blázínku! Nesmíme ukázat, že nás ťali do živého. Umoudři se a dělej, jako by se nic nestalo. Kudy jsi šel domů? Přes kostel?“

„Nikoli. Šel jsem ven sakristií.“

„Dobře; alespoň tě neviděli rozdurděného jako býka. Jen se svleč a jdi do mařtale, koně už tam hrabou. Já musím vařit, po obědě si o tom ještě promluvíme.“

Zato Hanýžka se vrátila z kostela rozjařena. Klikovic Martínek sám za ní přilezl a optal se jí:

„Hanýžko, kdopak vám přinese zítra uhlíky z Jidáše? Zase Tomášek?“

„Ne, od toho vařbuchtů už nechceme nic. Zaspal dnes ráno drkání, zaspí je i zítra. Jeho uhlíky by proto nestály za nic. Žádnou sílu by neměly.“

„Já bych ho také k Jidáši nepustil,“ vypjal se Klika, „přines by vám uhlíky leda doma vyhrabané z kamen.“

„Tak jenom je přines sám mámě, bude ráda,“ zarděla se Hanýžka jako mák a sklopila oči k zemi, protože mládenec Jindřich syčel už svoje „pssst“ a hrozil dlouhým ukazovákem.

„Ale dáš mi za to dvě straky?“^[86] zašeptal ještě Martínek. Kývla hlavičkou, až se jí cíp šátku svezl přes rameno dolů, a zadívala se na dveře sakristie, ve kterých zmizeli nosiči nebes. Těšila se, až spatří otce v černém šosatém kabátě, pěkně rozepjatém, aby bylo vidět hedvábnou vestu kvítkovanou s hodinkami v kapsičce, táta se ráno holil a česal před zrcadlem, i vlasy si pomázl olejčkem, aby mu pěšinka nad uchem držela, jistě bude nejkrásnější ze všech. Až ponese nebesa, bude mu to ještě lépe slušet, než když sedí v poštovské uniformě na špici, troubí na trubičku a veze knížete Thurn-Taxise nahoru do Mnichova anebo dolů do Tejna...

Ale co to? U sakristie zadrkal ministrant, průvod vychází k pobočnímu oltářičku, nese je však hubený perníkář, tlustý pekař a pak ti „pletichové“, jak se říkalo tkalcům. Kde zůstal táta? Pan učitel Eisenhut už klepá na pultík hůlčičkou, nutno pustit z hlavy všechny jiné myšlenky a dívat se do not.

„Ó vy všichni, kteří jdete cestou, pojd'te a hled'te, je-li v světě bolest jako bolest má?“

„Ejhle, jak umírá spravedlivý a nikdo toho srdcem nepojímá; muži spravedliví se zde utlačují a nikdo si toho nevšímá. Ale bude žít v pokoji památka jeho!“

Tak prozpěvuje sbor při pohřbu Pána Ježíše. Místo zvonků drkají dřevěné klapačky, místo rakve září monstrance, místo rubáše visí na ní průsvitný závoj, modravý dým vonného kadidla vznáší se kolem v obláčcích a průvod kráčí k božímu hrobu, který v záři světél, plný zeleně a květů přejímá konečně boží tělo...

Kostelník sem ještě vleče stoleček, klade naň kříž a cínový talíř na peníze, kněží odcházejí, nosiči odnášejí nebesa do sakristie a všichni přespolní, kteří už se dnes do kostela nevypraví, tlačí se k božímu hrobu a líbání... Mládenec Jindřich připomíná zpěvákům, že zítra odpoledne bude hlavní zkouška na božihodovou mši, a už se hrnou po schodech dolů z kůry, hlad je žene rovnou domů, kde na ně čekají pečení, medem polití jidáši...

Hanýžka vráží do dveří, nese plné srdíčko radosti a oznamuje: „Mámo, Klikovic Martínek nám přinese zítra uhlíky. Už se ptal, smí-li? Vidíte, že je od něho vezmete?“

„Toť víš, že vezmu! Kdo jiný by nám je přinesl, když sami chlapce nemáme?“ usmívá se matka a rovná na mísu velkopáteční pečivo.

„Smolíkovic Tomášek spal u Svatošů. Všecky Svatošuc strýček zbudili, jenom Tomáše nemohli. Třásli jím jako pytlem, ale marně. Zaspal drkání a nesmí už s chlapci chodit ani uhlíky zítra sbírat,“ sděluje Hanýžka velkou novinu, jak ji ráno zaslechla, a diví se, že matku tak málo zajímá.

„A pročpak dnes táta nenesl nebesa?“ napadá ji teprve teď a upírá oči k otci, který v té chvíli vchází do světnice.

„Protože by je neunesl,“ trpce odpovídá Král, „neboť to jsou teď německá nebesa, ta jsou mnohem větší a těžší než česká. Na těch leží pýcha, hněv a závist, tři nejtěžší hříchy.“

Vidno, že Králova rána dosud krvácí a nutno ji měkkými prsty ošetřit. „Jen mlč, pýcha předchází pád. Všeho do času a Pámbů navěky. Dnes se neparují jako zemani, ale vlastního chleba nemají, a nebýt kdyňské fabriky, ani se bramborů nenají. Každá kočka, pohladíš-li ji, hned ocas zdvíhá, a když se žebrák dostane na koně, ani čert ho nedohoní. Kdo býval volem, nechce zůstat ani koněm a škrábe se stále výš, až sletí rovnou do hnoje. Teď jsme my Češi pod koněm, ale dostaneme se znovu na koně, jen si vzpomeň, co říká paní komisarka.“

Rána už sedláka ocepeněla, přestává bolet, léčivá náplast moudré jeho ženy účinkuje, vrací mu klid a rozvahu.

„Ale tak nás zahanbit, tak přímo do tváře nás udeřit a dnes – o Velkém pátku zrovna,“ drásá si ještě ránu muž, ale už čím více mluví, tím větší ulehčení procit'uje.

„Všecko se spiklo proti nám – hle – venku počíná pršet, jaký to bude žíznavý rok,“ zahleděl se Král oknem na dvůr, kde tichý dešť počal šelestit v korunách stromů.

„Jenom nenaříkej předčasně, víš, co říkal páter Faster o všech pověrách.“

„To není pověra, ale pranostika potvrzená zkušeností, prorocství, které se vždycky vyplnilo.“

Všichni ve světnici utichli. Tajemná bázeň padala na ně z těch hospodářových slov, dešť houstl, šero zaplavilo nejen kouty prostorné selské světnice, ale i všecky duše, které v ní přebývaly. Jako šedá pavučina potáhla těžká starost i jídlo na stole a ulehčilo se všem, když přiběhla z pošty služka a vyřizovala, aby Král přihnal koně na poštu, že poveze nějakého generála do Týna. Jel z Frankfurtu a chtěl zítra dojet do Prahy. Před ním jako kurýr jel voják a střídal jezdecké koně pod sebou na každé poštovní stanici, kde objednával „extrapoštu“ pro generála a jeho sluhu, která pak přivedla zpět i jízdeckého koně.

Král se ochotně zvedl a šel strojit koně.

„To má jistě pan poštovník všecky koně na cestě, že si na mě vzpomněl,“ bručel si cestou, ale přece jel raději s poštou než na zápřežky formanům ze Zálesí i Bavor, kteří také spíchali, aby ještě dnes byli doma a dodali včas kupcům zboží objednané na svátky. Bičovali proto koně, až srdce bolelo, když hned nemohli zmoci těžký náklad do příkrého kopce, a proto s nimi Král nerad jezdil. Ale i generál spíchal jako k ohni. Z Mnichova přivezli ho koně poštovníka Schiebla zpocené, až z nich pěna padala. Sluha hned přenášel těžký, kožený kufr, přivazoval ho řemeny k vozu, skočil na kozlík, a než se ho mohl Král optat, koho to vlastně poveze, už vyprovázel Worlitscheck z kanceláře pasažéra ke kočáru.

„Dostaneš dvojnásobný plat, ale jed dobře,“ poručil poštovník a v kočáře už se ozvalo nevlídné, úsečné „vorwärts!“

Král se až lekl toho hlasu, neboť měl s oficíry zlé zkušenosti. To by se nestalo poprvé, že důstojník, nejel-li mu kočí dost rychle, shodil ho s kozlíku, přetáhl mu hřbet rákoskou, vzal sám otěže do ruky, a nestaraje se o nic, jel, jako když hrom bije kopec nekopec, až koně tak schvátli, že buď zchromli, anebo po zánětu plic stali se dýchavičnými.

Naštěstí stáli Královi koně celé dopoledne a včera také jen si tak hráli, vozíce písek ke kovárně, neboť vůz s nákladem z pískovny za nimi sám běžel a hospodář musil silně brzdit, aby je to s kopce dolů nesehnalo. Proto se vesele rozběhli a generál je radostně pozoroval, jak vytrvale běží a nepovolují ani do kopce k Dražinovu, ani pak za Březím s kopce k Horšovu Týnu. Déšť sice nepřestal, ale mžilo jen, obzor se snížil i zúžil, kraj dusil se v mlze, a tak z dlouhé chvíle mohl se dívati netrpělivý oficír jen na míhající se kopyta koňská.

„Máš dobré koně,“ pochválil spřežení, když vystoupil v Týně z kočáru, „važ si jich,“ napomenul ještě Krále, který už na ně dával teplé houně, a více si ho nevšiml.

„Kdo to asi je?“ vrtalo sedláku hlavou, neboť celou cestou nikdo nepromluvil ani slova, pacholek, který z pošty vyvedl jízdeckého koně i se sedlem a připjal ho za ohlávku k náručnímu valachu, také nic nevěděl a Královi se zdál ten generál nějak známý, jako by ho už někde viděl, snad už ho dokonce někdy vezl, ale musilo to být tuze dlouho, protože si živou mocí nemohl vzpomenout, kdy a kde to bylo.

Až postmistr Worlitscheck rozsvítil mu světlo. Když se přikolébal z Týna zpět, vyplatil mu na dlaň místo tří celých šest zlatek, usmál se samolibě a optal se: „Tak co? Nebyls bit?“

„Bít bych se nedal. To bych bil také.“

„Oho! Víš, kohos vezl?“

„Nevím, ale zdál se mi nějak povědomým.“

„Tachovského knížete, generála jízdy, Windischgrätze.“

„Fíííí,“ hvízdal si Král a ihned si vzpomněl, že ho vídal na honech v Trhanově a jednou také na koni, když tu leželi před lety husaři, přijel do Klenčí, ale to už je dávno, to ještě nebyl vrchním vojenským velitelem v Čechách ani generálem, ale mladým důstojníkem, dnes už mu prokvétají vlasy i mohutné licousy i malý knírek pod nosem šedinami. Jenom vzosné držení štíhlého těla, přísný až pyšný pohled, vysoké, krásně klenuté čelo a pod ním klikatý nos, to mu dosud zbylo. Věděl z novin, jak slavným válečníkem se stal a jak mu císař důvěřuje. On a Metternich – to že jsou jeho ruce ve vládě. Král vypráhal koně a postmistr u něho přešlapoval. Rád se pochlubil vznešenými známostmi a ustavičně ho svrběl jazyk.

„Jede na svátky domů, do Tachova, aby si odpočinul. Jeho kurýr mi to pověděl. Ve Frankfurtu byl na zapřenou, inšpicíroval tam ne vojáky, ale hradby a municí. Jede jako oficír a má pas do

Prahy. Ale z Týna jede do Kladrub na své panství. Tam vpadne jako jestřáb, nečekají ho, pan vrchní se zapotí víc než koně, než ho dopraví do tachovského zámku, kde chce být v knížecí hrobce zítra na vzkříšení. A copak to, že jsi dnes nenesl nebesa? To je taky neponeseš zítra?“ vzpomněl si náhle Worlitscheck, když vyslovil slovo „vzkříšení“.

„Neponesu je už nikdy,“ řekl klidně Král, ale jak vázal koním na hřbetech do uzlu postraňky, viděl postmistr, že se mu ruce chvějí a že zatahuje smyčky, jako by měly věčně držet.

„A pročpak?“

„Protože my sedláci jsme patrně i Pánu Bohu špatní, Pámbů teď má rád Němce, cechmistry a řemeslníky, ti mu smějí sloužit a sedláky soužit. A bíjí!“ vzal klisnu za řemení u hlavy a bez pozdravu odváděl koně.

„Paličák!“ odvrátil se postmistr, „ale nejlepší koně tu má. Potřebuji ho.“ –

Doma zastihl Král selku opět v pilné práci. Hanýžka sama vyběhla mu naproti a hned hlásila: „Táto, hádejte, kolik snesly slepičky mámě vajec? Ale hádejte móc!“

„Já se poddám,“ smál se hospodář.

„Dvacet!“ zdvihla do výše obě ruce Hanýžka a hned se měla k otci, koňské houně odnesla do maštale, bič pověsila a chlubila se, jak je matka všecky vzala s sebou do kostela k líbání, jak i malá Pepka už políbila Pámbůčka, hned jak jí pošeptali, aby mu dala „pa!“

Otec radostně poslouchal, blaženě se usmíval a Hanýžka švitořila dál: „Také mě poslala máma k Mrázům pro barvu na červená vejce, prosila jsem ji, aby mi také udělala straky^[87], ale máma nechce ani slyšet, má mnoho práce, neví čeho se dřívě chytit, dnes podsívá mouku, zítra bude péci chléb, po chlebě mazance, nemůže si hrát s vajíčky.“

„A pro kohopak chceš straky? Možná že sama nějaké dostaneš, kmotra z Chodova vám je nosívá,“ optal se Král, sypaje koním do žlabu ovsa.

„Pro drkače,“ hlesla Hanýžka a zaplála ruměncem jako mák, „budou chodit už zítra dopoledne, hned jak upálí Jidáše.“

„Těm se přece dávají vajíčka bílá, nevařená a nebarvená.“

„Ale tomu, kdo nám přinese uhlí z Jidáše, musíme dát přece barevná.“

„A kdopak to bude?“

Hanýžka cítí, že ji táta chytil do pasti a že teď musí s barvou ven.

„To bude asi Martínek Klikuc nebo Smolíkuc Tomeš, já sama nevím,“ pomáhá si z pasti, jak může.

„Hanýžko, kdepak vězíš?“ volá ji vtom matka, „nanos vody, ale čisté, ze studny, budu zadělávat,“ a Hanýžka už letí s vědrem v ruce do Smolíkovíc studánky, kde je voda studená jako led a čistá jako křišťál. Selka Králová ničím tak neplýtvala jako vodou, vody neměla nikdy dost, až to hospodáře mrzivalo a říkával selce: „Marjánko, tys jako kachna, ustavičně máš ruce ve vodě, stále něco myješ, pereš, máčíš nebo drhneš, štěstí, že nám teče voda sadem.“

„Zato ty bys chodil usmolený jako kolomazník, a kdybych tě poslouchala, sežrali by nás vši,“ ostře odpovídala žena, „tomu ty rozumíš jako valach houslím, hled' si svého a neplet' se mi do mého díla.“

I dnes se zdá Královi, že už by mohlo být dost toho smýčení, poklizení, při kterém ve světnici všude jen překážel, jako by ani doma nebyl, Marjánka ho ustavičně okřikovala, aby si venku zul boty nebo dřeváky, aby všecko hned zas neumazal, sotvaže to umyla, aby přece o svátcích to měli čisté jako jiní lidé, takže si vroucně přál, aby i zítřejší den už byl za patami... Připravil ještě suché, dlouhé dříví do pece i krátké na přípal, zašel se podívat na trávník, teče-li voda všemi závodkami, poslechl si kosa, který i v tom sychravém počasí seděl na svém zamilovaném místě, na štítu stodoly, kde hřeben končil dvěma zkříženými šindálky jako kozlími rohy, a vzpomněl si přitom na zítřejší zdviž. Viděl už před kovárnou složený celý krov, vazní trámy i půzednice^[88], kračátka^[89], hambalky i krokve,^[90] všecko už pěkně čepováno, vrtáno i popsáno, zítra to musí nahoru na zdi, které včera vyhnali zedníci do rovně. A pršet bude! Na lesích sedí šedivý mrak jako pytel, větříček se ani nepohne, drobné krůpěje jako rosa snášejí se z kalného nebe a takové mžení je horší než pořádný déšť. Všecko dříví čistě osekané bude jako oslizlé, hladké jako úhoř, bude se vysmekávat z rukou, nu, kus perné práce to bude! –

Drkači se vtom ozvali u kostela a vyšli hlásit večerní klekání. „Ó Jidáš! nevěrný, cos to učinil, že jsi Krista Pána židom prozradil,“ volají vyčítavé chlapčí hlasy houstnoucím šerem, Král smeká, modlí se Anděl Páně a pomalu, jakoby nerad, šourá se do světnice.

„Naspoř Pámbů! Aby bylo sporo, jako Pána Krista slovo!“ přál hned na prahu, když spatřil Marjánku s kopistí^[91] v ruce otáčet se kolem díže. Zadělávala na chléb. Rty její pohybovaly se tichou modlitbou, oko její upíralo se do spousty žitného těsta, ze kterého měla zítra uválet nejméně patnáct bochníků chleba. Na lavici podél kamen bělala se na slaměných košíkách žitná vejraž a v železném kamnovci, zazděném do čela kamen, varem blekotala voda. Těsto nesmí být ani tuhé jako cep, ani řídké jako omáčka. Propracovat se musí, aby v něm nezůstaly moučné žmolky, a mouka nesmí být ani studená, ani horká, ale pěkně prohřátá, zrovna jako voda musí být vlažná, má-li do rána zkvasit těsto a vyběhnout až po okraj díže. Každá i nejmenší chyba mstí se krutě a za nic se tak nestydí hospodyně jako za nepovedený, brusovitý chléb. Dá-li ho hostu ukrojit, pokaždé se zastydí a vymlouvá, že jim mlynář špatně semlel nebo muž že připravil syrové dříví do pece nebo konečně že jí někdo těsto uhranul. Ale není větší chlouby než krásně kulatý, bez přísadků a puchýřů dočervena vypečený chléb a tak vysoko vykynulý, že ho nelze nožem ani prokrojit.

A ničím tak neurazíme sedláka, jako neukrojíme-li si a nepojíme-li u něho alespoň skývu chleba a nepochválíme-li mu ho, byť i chvály nezasluhoval. „Dobrý chléb máte,“ nutno říci nad chlebem nepovedeným, „a že má kančku^[92]? To vás nemusí mrzet. Takový chléb já jím právě rád, zvláště když je tak dobře kmínovaný a solený jako váš. Jen kdyby ho bylo až do smrti!“

Ovšem nad bochníkem povedeným žádá slušnost rozepěti se chválou mnohem větší. „Zatra, teto, to je chléb! Dávno jsem takový nejedl,“ musí nadšeně velebit host, „po celé senci ho cítit, jak voní, chutná jako mandle, musila jste si dobře umýt ruce, když jste ho válela, že je tak bílý, a budete ještě dlouho živa, když vám tak vykynul.“

Žádná práce nevyžaduje proto tolik pozornosti, jako pracuje-li se s božím darem. Nutno odhadnout přesně poměr mouky a vody, proto Králová nabírá na kopist kvásek, zvedá jej do výše, prohlíží a poroučí: „Ještě trochu mouky.“

Pravá ruka matčina, Hanýžka, hned skočí, sype pomalu z košíčky mouku právě doprostřed díže, a jak vzkřikne matka: „Dost“, hned zdvihne košíčku a staví ji ke kamnům.

„Přilej mi kapku vody.“ Hrnkem ji nabere Hanýžka z kamnovce, zchladí ji vodou z vědra, podá ji matce, ta ji zkoumá pečlivě, až řekne: „Je zrovna,“ počne lít Hanýžka pěkně pomalu courkem, aby nepřelila. Také Král stojí tiše a mlčky se dívá na hospodyně. I on se v duchu modlí za „chléb náš vezdejší“, který v potu tváří dobývá a při kterém i teď Marjánka námahou

i starostí se potí, ačkoli je jen lehce oblečena, v jediné sukni a bez kazajky... Konečně je na kvas zaděláno. Selka ohladila kopistí povrch těsta, vtláčila do něho tři kříže, očistila kopist a usmála se na muže:

„Dobře žes tady, pomůžeš mi zdvihnout díži.“

Na to slovo čeká hospodář. Staví hned ke kamnům lavice, přináší veliké slaměné kolo pod díži, slaměné, čistě pletené víko na díži a spolu s hospodyní zvedá do výše jako kněz na oltář – boží dar. Vejražní peřinou, kterou už chystá Hanýžce do vybytí, pokrývá ještě selka díži kolem dokola, sevřela na pravici palec s ukazováčkem, udělala ve vzduchu tři křížky a řekla: „Dělám nad tebou tři kříže, aby tě do rána byla plná díže. Pámbů tě opatruj u kamen a s tebou všeckovšudýž, amen.“

To z ní všechna starost ještě nepadla. Hlavní práce na ni čeká zítra. Jako chlebu musí se i peci rozumět. Král, pravda, už do ní narovnal hranici suchých štěpin, připravil jí nové pometlo z jedlového peručí, hřeblo jí nasadil na opálenou tyčku, aby se jí nesesmeklo, až bude uhlí rozhrnovat i vyhrnovat. Hanýžka vydrhla dřevěné lopaty, všechno má v pořádku, ale nutno včas zapálit v peci oheň a odhadnout, není-li příliš ostrá, nebo málo vyležená, pozorovat chléb v díži vymísený i na košíkách už vyválený, jak kyne, a určit pravý okamžik, kdy musí do pece, aby tam vyskočil a vzal barvu. Po chlebě jenom prohodí pec a bude sázet mazance, na které zadělá až ráno; zadělá je mlékem, dá do nich vajíčka, máslo, hrozinky a všechno koření, neboť jaký by to byl mazanec bez koření, bez vajec? Jenom aby jí přinesla kvasnička^[93] čerstvé a dobré kvasnice, aby těsto zmohly a do výše vyhnaly a včas, hned ráno aby tu s nimi byla. Králová – myslíc na tu všechnu odpovědnou práci – jenom zhluboka povzdychla a dávala na stůl večeři.

Bílý den už dávno zavřel své jasné oči a kalný, temný večer padl na kraj a dusil ho ve svém sychravém objetí. Venku ustavičně drobně přšelo, až do světnice bylo slyšení, jak pod okapem na plesknatých kamenech záspi rozrážejí se padající kapky ze střechy; jindy by se byl Král radoval a vítal jarní vlažičku, ale dnes – o Velkém pátku – se jí lekal, neznámý, tajemný strach zaplavoval jeho duši, chodil od okna k oknu, díval se do tmy, ale ani jediná hvězdička se naň neusmála. Opravil tedy na krbu louč, usedl za stůl, a jen aby něco řekl, optal se lhostejně:

„Copaks nám dnes, matko, uvařila?“

„Co ty nerad,“ usmála se selka.

„Snad ne kaši?“

„Uhodls, a krupičnou k tomu.“

„Alespoň rýžová kdyby to byla.“

„O Velkém pátku musí jíst hospodář to, co mu chutná jako žluč a ocet Kristu Pánu. Proto jsem dnes kaši vařila, pět kabátů jsem jí dala^[94], aby chutnala nám a nikoli tobě.“

„Alespoň chléb polož k ní na stůl,“ prosí hospodář.

„Chléb jsme dnes dojedli, na nový jsme zadělali, zítra k obědu už budeš mít rozpek solí a kmínem posypaný, ale dnes musíš být pořadovný^[95], a ne vybíravý. Jez, co máš, a pros Pána Boha, abychom to vždycky měli.“

Jako kněžka vážně a moudře mluví selka a hospodář už mlčí, žehná křížem sebe i mísu a pouští se do jídla. Zdravý hlad mu je koření, i když nechutná jazyku, chutná žaludku, chuti dodává mu i Hanýžka s Marjánkou, ba i malá Pepka pochutnává si na kaši. Králová ji chová na klíně, nabere sousto na lžici, ofouká je a dřív než sobě podá je dítěti, jež třepá ručkama a volá: „Pápu, pápu, eště pápu...“

Měkce hledí Král na svoji ženu, na své děti, ani neví, že pojídá protivnou jindy kaši, že už lžice chrastí na dně veliké mísy, takže Marjánka vstává, vyškrabuje hrnec, znovu mastí a sype, sama však první pouští lžici z ruky, klade ji na stůl a čeká, až se všichni nasytí, aby uklidila stůl a umyla nádobí.

Večer se líně táhne, smutek padá do duší, jako by mrtvola ležela v domě, a nikomu není do řeči. Jindy po večeři Král si nacpal dřevěnku, bafčil, hovořil se ženou a dětmi, ale dnes mu schovala Marjánka dýmku i měchuřinku, aby to pokušení neměl na očích, a tak hospodář jako by se propadal do smutné nálady dnešního dne. Jako trn bodalo ho pokoření, že nesměl nésti nebesa do božího hrobu, že musil utéci pro hanbu z kostela zadem, aby ho lidé neviděli, postmistr Worlitscheck už se mu smál, budou se vysmívat i jiní, to je sice pravdou, že i Krista Pána tupili, a kdo ho tupil? Lotři! A on se za ně, pravda, modlil a jim odpouštěl, a to Král nemůže a nemůže. Král se s nimi musí vyrovnat, jinak pokoje mítí nebude. „Ale pak jsi špatným křesťanem,“ vyčítá mu svědomí.

„A oni jsou lepší?“ brání se Král.

„Tak rychle všichni na kolena, čekají nás tři růžence,“ slyší najednou hospodář rozkazovat svoji Marjánku a je rád, že ho vytrhla z těch myšlenek, jež se v něm sváří a perou jako smečka psů, snažících se jeden druhého roztrhat. Pepka už spí na kolébce, světlice je poklizená, louč na krbu praská, z díže šíří se kvasná vůně a sedlák počíná se předmodlívát první tajemství bolestného růžence: „Který se pro nás krví potiti ráčil.“ –

VI

Nad kovárnou v poledne o Bílé sobotě zazelenal se košatý smrček a zašustily papírové fábory. Když tesařský mistr sepal dlaby^[96] a dřevěným hřebem spojil poslední pár krokví, podal mu tovaryš napřed stromek, který mistr přibil laťovákem na hřeben, ale pak mu podal sklenici vína, mistr se vzpřímil v té výši, pozdvihl sklenici nad hlavu, vykřikl: „Piju na zdraví kováře Psutky, haby pod tutim krovem vostávaly s nim samý radostě, ha žádný smutky!“ vypil víno jedním douškem a odhodil sklenici, jež letěla velkým obloukem, dopadla až doprostřed silnice a tam se v blátě rozstříkla na tisíc kousků.

„Dejžto Pámbů,“ poděkoval mu zdola hned mladý kovář, jenž tu stál obklopený zedníky i sedláky, kteří všichni pomáhali zvedat tento krov, „ale nesmí pít jenom mistr, musejí pít i jeho tovaryši, zedníci a všichni pomocníci. Dnes už máme času namále, ale pozítí odpoledne sejdem se u Bartošů na sále. Objednám muziku svižnou. Přijďte všichni! Budeme pít zdvižnou!“

Pršelo, jen se cedilo. Ale všichni stáli nepohnutě a hrdě dívali se na bílou kostru těžkého krovu, jenž bezpečně spočíval na cihlových zdech, ač ještě dnes ráno zdál se být beztvárnou hromadou otesaného dříví, pouze papírové pentle zplihly a visely teď na smrčku smutně jako hadry.

„Měl jsem z toho strach,“ rozhovořil se tesařský mistr, když ze svého „vysokého postavení“ snížil se opět až dolů na zemi, „ale šlo to jako karty, nikdo si ani třísku nezadřel, chlapíci jste,“ pochválil všecky a podal jim ruku. Při práci necítili hladu ani únavy, nevšímal si deště a jen dávali napjatě pozor na stručné, úsečné povely mistra, jenž stál jako generál na čelní zdi a všude měl oči. Teď však, když napětí povolilo, roztrásli se sychravým chladnem a také žaludek dotěrně se hlásil ke svému právu, neboť nikdo z nich nesnídal a neporušil velkého postu.

Také Král přiběhl domů prostydlý, hladový, a jak se blížil k svému gruntu, už mu až do vrat zavoněl čerstvě pečený chléb i libá vůně mazanců. Sliny sbíhaly se mu v ústech a první, koho potkal, byla Hanýžka. Proslídila kurník, kůlnu, perny ve stodole, všecko, kam by mohly slepičky zanášet, a povedlo se jí! Na slámě padla na hnízdo, ze kterého sletěla právě chocholatá slepička a kde se běhalo osm vajíček. Vypískla radostí, hned si je přidala do zástěrky a běžela se pochlubit matce, když vtom potkala otce. Roztáhla před ním hned fěrtoušek a vykřikla: „Táto, podívejte se!“

„I ty nezdárnice, tys nás šidila,“ zahrozil jí otec, když spatřil plný klín vajíček.

„Pámbů ví, že nešidila,“ zvažněla Hanýžka a pravda se jí přitom dívala z očí, „pocitivě jsem vám i mámě přinesla celé vaše nadělení.“

„Jak je to tedy možné? Vždyť máš víc vajíček, než máme slepic, žádná slepice nesnese dvě vejce za den.“

„Našla jsem hnízdo v perně na ovesné slámě.“

„Tak vidíš, falešnice! Kolik v něm leželo vajec?“

„Osm.“

„Ta se musejí odpočítat.“

„Táto, prosím vás, nechte nám je, vy jste sám na svůj podíl, máma také sama, ale my jsme na to tři, a tak ještě vyhráváte.“

„Chytrá jsi jako židovka,“ usmál se Král, „ale pojď pochlubit se matce,“ nutil Hanýžku dovnitř, protože venku mu bylo zima. Mžilo ustavičně, z okapu sypaly se na zásep veliké, řídké kapky jako matné perly, rozbíjely se o sešlapané kameny znovu na drobné krůpěje, slévaly se v praménky a stékaly do kalné stoky, jež sbírala vodu i splašky z celého dvořiště a odnášela je na trávník.

„A kdypak mi omalujete vajíčka?“ zastavila ho ještě jednou dcerka.

„Omalovat si je musíš sama, ale já ti ukáži, jak se to dělá, hned po vzkříšení, až se vrátíme z kostela,“ slíbil znovu Král a vešel do světnice. „Povídám, ženo, pobij všechny slepice,“ spustil vesele hned na prahu, „zahanbily mě i tebe a vyznamenaly jenom naši Hanýžku.“

Králová mrkla do fěrtoušku, který dcerka před ní znovu roztáhla, a odpověděla vážně: „Máme moudré a vděčné slepice, hřích by bylo pobíjet je. Dobře vědí, nebýt Hanýžky, že bych na ně pro práci často zapoměla; dobře vědí, kdo je večer krmí, na kurník honí a zavírá, kdo je už jako kuřátka pod kvočnou opatroval, kdo je chrání a miluje. Ukaž, Hanýžko, voda mi právě vaří, já vám je všechny natvrdo uvařím, pak je i obarvím a o ně vás rozdělím.“

„Spolčily jste se na mne, nevyhrajú nad vámi,“ směje se Král, „jen až najdeme v lese pod kamenem chlapce, hned si ho přinesu domů a ten bude jistě při mně.“

Marjánka zaplála ve tváři jako růže, pěkně se podívala na muže a řekla vroucně: „Jen aby –!“

„A jakpak se ti vedlo s božím darem? Ani se nechlubíš,“ optal se hospodář, převlékaje se v přístěnku za loži, kde na dřevěných hřebech visely suché šaty.

Selka beze slova vyšla ven do výměnkářské světničky, tam na prknech leskly se do zlata vypečené mazance a na slaměných košíkách chladly vysoké bochníky chleba. Teplý chléb – i pro zdravého jed. Chléb z pece – žaludek nechce, ale z lísy^[97] i mrtvého vzkřísí. Proto selky při každém pečení vyškrabou díži a z tohoto těsta upekou mnohem menší rozpek, který rychleji chladne než veliký bochník. Viděli jste někdy povedený rozpek ze žitné výražky?^[98] Spečená sůl a drobné rohlíčky kmínu ježí se na jeho povrchu, svrchní kůra dělí se jako šachovnice v pravidelná pole, jak ho selka nožem nařízla ještě dřív, než ho sadila na samý kraj pece, spodní kůrka bílá a hladká, když na ni kotníkem zaťuká, zvoní jako sklo, lehký je jako peří, zkynulý jako buchta a střídka jeho je kyprá jako vlna, vonná a chutná tak, že se s ní nic na světě srovnávat nemůže... Takový rozpek přinesla teď selka na dlani a položila ho na stůl.

„Ah, ten se povedl!“ zavelebil Král a pocítil, jak dravý hlad ho nutí, aby popadl nůž, ukrojil si patku a zakousl se do ní. Ale i děti hrnuly se ke stolu, neboť i ony ještě dnes musily se postít a bez snídání čekaly na oběd. Malá Marjánka sice tajně přižívovala se u Pepky, kterou měla na starosti, upíjela jí mlíčka i několik lžic kaše, Hanýžka však, která se musila otáčet ustavičně kolem matky, nosit jí chléb k peci i od pece, obskakovat ji, když v neckách^[99] válela těsto na mazance, odolala statečně všem pokušením, neurýpla si ani kousíček másla a nesmlsla ani jediné hrozinky.

Jak všem zato teď chutnalo! Na míse kouřila se z kyselého mléka polévka smetanou zalitá, tak zdravá, že vyhání z těla devateru nemoc, rozehřeje a rozproudí krev, takže po každé lžici volají všechny žilky v těle: „Ještě! Ještě!“ K tomu jsou brambory na loupáčku, krásně vařené,

moučné, jež sice dusí v hrdle, ale polévka je spláchně a odploví až do žaludku, kde si poleží a zasytí i největšího jedlíka. A nakonec čeká všechny vzácná pochoutka. Selka v dobré náladě, že se jí boží dar tak vyvedl, aby i ostatní potěšila a rozradovala, odskočila od stolu do sklepa, přinesla na čistém talíři zbytek veliké hroudy čerstvého, jako kanárek žlutého másla a postavila je k rozpeku.

„Pomazanka!“ zatleskala ručičkama malá Marjánka.

„A na rozpek, děti! To abyste mámě políbily ruku,“ přidal se k chvále muž a už nožem křížoval spodní kůru, už načínal bochníček, až to chrustalo, už si nechal skrojenou patku, mazal si a podával selce.

Taková pěkná, vzácná chvílka lidského štěstí a spokojenosti snesla se v té chvíli na měkkých křídlech do selské světnice a usedla ke Královic stolu. Dobytek sice ve chlévě bučel i koně netrpělivě se ozývali, ale Král nevstával. „Ať čekají, ti ráno měli snídání, ale my jsme se musili postit,“ jako na omluvu řekl Král, obávaje se, aby ho selka hned nevybídla: „Copak? Neslyšíš, že tě volají? Dnes nebudeš krmit?“ Jindy první starost byla o koně a krávy, protože nemají rozumu a nelze jim poručit, aby čekali, ale dnes koně celé dopoledne stáli a krávy se také pro chvílku nezblázní.

„Jakpak se vám vedlo?“ starostlivě načíná řeč hospodář a první sousto rozpeku podává ústům.

„Zaplat' Pámbů, dobře se nám vedlo,“ usmívá se spokojeně Marjánka, krájí a maže dětem, malou skývku střídky tence pomáznutou podává i Pepce na klíně, ta otvírá hubičku, ve které se jí svítí už dva zoubky, jako zobáček a volá: „Pápu, pápu!“, konečně i sobě pomázla krajíček a vypravuje, když odešel muž, jak chodili po osmé hodině, sotvaže před kostelem ve výklenku ve zdi spálili Jidáše, umounění drkači jako černoši, drkali naposled a dávali známým uhlíky z Jidáše.

„Kdopak nám je přinesl?“ optal se Král a šibalsky se přitom podíval na Hanýžku.

„Klikovic Martínek.“

„A copak to, že nám je nepřinesl Smolíkuc Tomeš? Když nám dal kočičky, měl přinést i uhlíky.“

„Tomeš zaspal ranní drkání, nesměl s chlapci chodit,“ neudržela se Hanýžka, ale jakmile se na ni matka káravě podívala, sklopila hlavičku a už mlčela jako pěna.

„A dalas je už za leměž^[100]?“ ozval se starostlivě hospodář.

„Tot' víš, že dala. Ty loňské jsem hodila do peci, všecko, jak má být, jsem vykonala, jen buď bez starosti,“ skoro uražena tou otázkou nevrle odpověděla Marjánka, ale hned zas lahodně pokračovala: „Jen si považ, co nám tu Martínek vyprávěl! Dolejší s hořejšími servali se před kostelem o uhlíky. Kantor i s mládencem, ba i pan farář s panem páterem musili je trhat od sebe, kostelník do nich řezal železným háčkem, ale Martin je po tátovi! Vyzrál na to! Nechal všecky se prát, sám se přitlačil k zídce, sebral do čepice všecko, co z milého Jidáše tam zbylo, nejen uhlí, ale i popel a oharky, vykřikl: ‚Za mnou! Už to nesu!‘ a utekl se vším domů. Tam se o to rozdělili a roznesli po staveních. Ale hořejší prý s tím nejsou spokojeni.“

„To věřím,“ smál se Král, „pan páter Faster sice říkal, že je to pověra, že ty uhlíky nemají žádné moci ani síly, ale já bych bez nich přece nechtěl být, když se přizene bouřka od Papírny a hromy počnou blýskat a rachotit. Dodává to člověku přece jen síly a důvěry, a kdyby Pámbů to nešťestí seslal, že by udeřilo anebo že by třeba stavení od suseda chytlo, a nemít za lemězí uhlíky, v truhle hromničku a za obrázky kočičky, dával bych si přece jen vinu, že jsem se prohřešil proti starým zvykům.“

„Potom jsme čekali, až se ozvou při ‚Horia‘^[101] zvony,“ zpovídala se dál Marjánka, „modlila jsem se, jen aby to nebylo, až budu sázet chléb do peci.“

„Já jsem si na tebe vzpomněl, když vzali za zvony,“ přerušil ji muž, „sázíš-li chléb anebo máš-li ruce v těstě, jaké budeš mít asi trhání, aby ses dostala k vodě dřív, než přestanou zvonit.“

„Od každého díla bych mohla odskočit, jenom od peci ne, jak se jednou začne sázet, nesmí se povolit, až tam sedí poslední bochník a pec je zaklopená. Ale povedlo se mi. Právě jsem tam posadila na samý krajíček tenhle rozpek, udělala na hůstech peci lopatou tři kříže, zavřela je a vtom už volá Hanýžka: ‚Mámo, poběžte, odzvánějí postu.‘“

„Tos asi letěla k proudné vodě, jako bych tě viděl,“ škádlil ji muž, „vím, že i Hanýžka s Marjánkou běžely, snad jste i Pepku z kolébky zvedly a k vodě nesly.“

„Ano, všechny jsme běžely a myly jsme se v řece, vodu jsme do věder nabíraly, na stříšku chlěvků ji lily, všecko jsme udělaly, jen aby se nás po celý rok žluté pihy a střech boží oheň nechytal.“

„Zdalipak také běžela Zippnerka? Ta má ruce i tvář strakatou jako jištěrka nejen v létě, ale i v zimě, žádná voda na světě jí od toho nepomůže. Ale ty máš tělo jako z alabastru, tobě toho netřeba.“

„Což bych se starala o jiné? Ale o sebe se starat mám. Nebožka matka říkávala, že v těchto dnech má všechna voda zázračnou sílu. O Zeleném čtvrtku že se vždycky v jedné studánce voda promění ve víno, o Velkém pátku v krev a o Bílé sobotě, kdy se v kostele svěží křestní voda, ve vodu zázračnou. Ty studánky že se střídají, nikdo neví, kterou si Pámbů v našem kraji letos vyvolil, ale voda z ní dostane se do potůčku, a kdo se v ní myje, jistě dobrého požije; nejen pihy, ale ani nežiti, chrásta,^[102] lišeje, ničehožnic se ho nechytí. Proto dnes, když už jsme všechno vymyli a vyčistili, sami se vykoupáme, do čistého prádla převlečeme a boží vzkříšení očekávat budeme.“

„Ano, všechno uděláme, jak jsme vždycky dělávali, ale jednu věc letos opomineme,“ přisvědčil Král a vstal.

„Kterou to?“

„Oken o vzkříšení neosvětlíme. Naše okna zůstanou letos o vzkříšení tmavá, nejen naše, ale všech sedláků, co jich po celém Klenčí na gruntech sedí.“

Žena leknutím pobledla, ale Král jako by si toho nevšiml, pokračoval vážně, až přísně: „Možná že průvod ani po náměstí nepůjde, že ho farář povede do chalup. Ale ať ho vede, kudy chce, když Pámbů od nás nechce službu u nebes, jakpak by mu mohly být milé naše svíčky lojovky? Marně jsi, ženo, cínové svícny cídila, marně prkénka do oken chystala. Zapovídám ti okna osvětlit, jak jsme se na tom všichni ráno usnuli.“

Králová zůstala sedět na židli jako přibitá, i děti ztichly, neboť kdykoli otec mluvil takovým hlasem jako před chvílí, nikdo – ani matka – neodvážil se mu odporovat. „Jaké to bude vzkříšení bez světla? Co si o nás pomyslí lidé? A nepotrestá nás za to Pámbů?“ lekala se selka a cítila, jak jí nohy dřevěněji, a kdyby vstala, že snad by se skácela. Slzy jí vhrkly do očí, když pomyslela, co se nadřela, naprala, namyla a nadřela, co se na ty milé svátky nastarala a natěšila, dětem nové šaty pořídila, na nic nezapomněla, barvu na vejce, svíčky do oken už koupila, a teď Pána Boha ponesou kolem a ona nesmí mu na cestu ani posvítit. . . „Celé svátky máme zkažené,“ povzdychla si, „a proč? Jenom pro ty spory a soudy o lůsy.“ Jak si to ujasnila, všechna slabost rázem pominula, malátná mysl proměnila se v hrdinskou, spolkla slzy, které jí pálily v hrdle, a vzdor jí zvedl do výše.

„Pravdu má táta,“ skoro se rozkřikla a hrdě se rozhlédla po ustrašených dětech, jež se choulily na lavici jako oukropci, „copak jsme hadři, aby si mohl o nás, kdo chce, nohy utírat? Musíme ukázat, že nejsme takovou onucí, která si dá všechno líbit. Odstrkují nás od Pána Boha, a proč bychom se jim vtírali? Ne, neosvětlíme oken, neseberu kamení a nezametu silnici před stavením. Děj se co děj! Když se nebojí hořejší, proč bychom se měli bát my, dolejší? Hanýžko, vyskoč a přitáhni sem s Marjánkou troky, budete se koupat, dokud je vlažná voda.“ Položila Pepku, která jí usnula na klíně, do kolébky, utřela opocená okna a zahleděla se na náměstí. Mokrě střechy šindelové se tam černaly v šedé mlze, silnice se blátíla a pod parapety ve stoce hučela voda, jak se tu sbíhala ze všech střech i dvorů, jež stály v řadě na svahu proti Královic gruntu. Bílkův dům, Ludvíkovna a radnice s věžičkou, nad nimi škola s kostelem tlačily se k sobě uprostřed náměstí a mračily na selku jaksi výhrůžně. Celý obzor za nimi byl zakalen, nespátřila ani veselý Hrádek dole ani černé lesy haltravské nahoře, jenom mlha a drobný déšť válely se vúkol jako pára nad kotlem.

„Já se vykoupám první, protože musím do školy na zkoušku,“ ozvala se Hanýžka. Králová si povzdychla, přetřela si tvář a už opět pevná a jistá chystala vodu, zkoušela ji loktem a po chvíli už drhla Hanýžce záda mýdlem a drsným kusem mlynářského plátýnka, až jí dcerka pod rukama prskala a vzdychala. „Kam dosáhneš, tam se vydrbej sama,“ poručila jí ještě matka a už rozkládala po čistých, vysoko vystlaných ložích prádlo a sváteční šaty nejen pro děti, ale i pro muže. Ona sama zbude naposled. Až všichni večer ulehnou, pak ona se umyje, vlasy rozčesá, převleče a zítra o Božím hodě půjde na ranní a odpoledne na nešpory. Dnes musí ještě uvařit rybu s černou omáčkou k večeři, upéci přitom skopovou kýtu, uchystat vajíčka, vybrat mazanec, aby to mohla vzít ráno všechno do kostela posvětit. Tak si to rovnala v hlavě, když ji náhle vyrušilo zvolání: „Vencl! Vencl!“ Rychle vyhlédla oknem na dvůr a ve dvířkách stál s bičem v ruce forman Týršrle z Nemanic.

„Kdepak ten se tu ještě bere,“ zamračila se, neboť hned uhodla, že bude chtít, aby ho Král vytáhl na kopec. Neviděla ho dnes ráda, neboť muž mu jistě neodřekne, zdrží ji o dobrou hodinu, ale což aby se mezitím umyla sama? Hanýžka musí vzít s sebou do školy Marjánku s Pepkou, zamkne se, a než se muž vrátí, už bude mít připravenou vodu v přístěnku, pokrmí znovu dobytek, vykoupá se a půjde s dětmi na vzkříšení...

Zaradovala se, že i ona o svatvečeru už bude čistá, a rychle chystala lněnou košili a kanafasové sukně i sobě, ba se i zasmála, neboť věděla, že tento forman neplatí nikde a nic penězi, ale solí.

Josef Týršrle byl totiž nejdrzejší pašerák, jakého kdy naše lesy viděly. Pašoval jaksi pod dozorem vládním, neboť měl v Nemanicích svěřený sklad soli, kterou v sudech vozil až z Budějovic. Po té celé cestě, v Domažlicích i v Klatovech, v Strakonících i Vodňanech, všude ho znali kupci, kterým dovážel z Zieglerových skláren sklo, znali ho i kněží, kterým do semináře vozil od rodičů rance buchet, znali ho sedláci, kteří ho z údolí na kopce vytahovali, znali ho všichni formani, které cestou potkával. Vždycky vezl do Nemanic čtyřicet půlcentových sudů pěkně pod plachtou srovnaných, ale nikdy se nestalo, aby v těch sudech vezl sůl, kterou v Budějovicích vyfasoval, ale všechny byly napěchovány žitem, ječmenem i pšenicí anebo moukou, o kterou chudé Zálesí mělo bídu a které spotřebovali skláři i dřevaři, brusiči i myslivci v Čechách i v Bavořích veliké množství. Všecky sudy byly vždycky řádně označené, zapečetěné i očíslované, grencjégři stáli u vozu, když Týršrle nakládal i skládal, ale nikdy žádného z nich nenapadlo, aby odrazil víko dřevěné, nenatřené, lískovými obruči stažené bečky a přesvědčil se, co v sobě skrývá. Jak to dělal, zůstalo jeho tajemstvím, které vzal s sebou do hrobu, ale jisto bylo, že cestou vyměnil anebo rozprodal pohraniční sůl do posledního kvintlíku, a nebýt jeho, že by se mnoho zálesáckých rodin nebylo najedlo vdolků ani lívanců. Jako poctivý chlap neprodával totiž doma mouku ani obilí za peníze, ale opět vyměňoval jen za sůl, kterou mu pašovali ze sousedních Bavor. Mohl zbohatnout, ale bohatství ho nelákalo tak jako odvážné, dobrodružné obchody a cesty, které podnikal bez výdělku, za pouhé živobytí.

„Venci! Jsi doma!“ rozkřikl se forman potřetí, a když Král vystrčil hlavu ze stodoly, zamířil pomalým, kolébavým krokem rovnou k němu. Modrá, plátěná flanda^[103] formanská lepila se mu na kožený kabát i kalhoty končící ve vysokých botách, pod plstěným kloboukem s rovnou střechou klátil se mu třapeček zelené, měkké čepičky a očka mu v šeru stodoly vesele svítila, když sáhl pod kabát, vytáhl plátěný pytlík, a podáváje ho Královi, hrdě řekl: „Posledních pět liber.“

„A co tak pozdě? Už všichni přešli, myslil jsem, že už jsi dávno doma,“ rozhovořil se Král zastrkávaje vlhký pytlík do suchého sena.

„Nu, nemohl jsem dřív. Nešlo to!“ krátce odpověděl Týršrle a švihl bičem do vzduchu, až to hvizdlo. Sedlák se více neptal, ctil tajemství formana a chystal se na cestu.

„I jen si tu stolicí slámy ještě dořízni, koně stojí u celního úřadu a pan ajnémr očuchává sudy. Než to zkontroluje a zapíše, dávno budeš hotov.“

Veliká kupa drobné řezanky už vršila se před řezací stolicí, klekačkou. Král skočil hned na nízký špalík, popadl veliký nůž, upevněný na spodním konci k pohyblivé páce, zvedl ho do výše, levičkou opřel se o krátkou rohatinku, popostrčil slámu se senem kupředu, jednou nohou šlápl dole na podnožku, řetízek smáčkkl prkénkem slámu jako v lisu, chruplo to a sláma přeříznutá jako krupky odletěla od stolice. Jako když kropí, stříkala řezanka, míhal se hladký nůž a forman zálibně se díval na Krále, jak se sklání nad stolicí, jako by si hrál, i řezanky nabral si přehoušel, pozdvihl ji k očím, znalecky prohlížel, a když viděl, že je jedna jako druhá, jako by ji naměřil, nešetřil chválou: „Taková řezanka! To věřím! Ta je vydatnější než vyšetpalý oves, jaký nám podomci prodávají.“

Král se usmál, dořízl poslední zbytek a šel ke koním. Týršrle pomohl mu hodit na ně chomouty a neopominul pochválit je, jak kázala slušnost i pravda.

„Jsem rád, že se projdou,“ usmíval se Král, zítra i pozítří si odpočinou, a kdyby i dnes celý den stáli, nikdo by je pak po dobrém nezkrotil.

Výběřčí Hubálek už na ně čekal. Stál na prahu kasáren v parádní uniformě, s navoskovaným knírem pod nosem, připraven na slavnost vzkříšení a usmíval se zdaleka.

„Opozdil jste se tentokrát o celé dva dny,“ hrozil Týršrlovi, odevzdávaje mu papíry.

„Nešlo to jinak. Sůl cítí déšť! Zvlhla a protížila se cestou, že se vůz i po rovině jen plazil. S bídou jsem dojel do Horažďovic místo do Klatov, musil jsem zůstat přes noc i ve Kdyni a ze Kdyně se sem třískám už od rána.“

„A buďte zdrav! Hned po svátcích se stěhuji do Plzně, forman Beneš mi to naloží, už se asi víckrát nevidíme,“ loučil se srdečně a upřímně potřásl Týršrlovi rukou.

Vůz se hnul a forman si oddychl. To bylo poslední úskalí, kterým musil proplout. Teď už si ho ani pes nevšimne. „Hodný pán,“ počal velebit výběřčího v radostném návalu, „škoda ho bude. Znali jsme se spolu a rozuměli si. Bůhvíkoho sem vítr teď přinese.“

„I mlč, koupíš si je všecky,“ potěšil ho Král.

„Všecky ne. Tak hned máš v Domažlicích komisaře, pane, před tím se musíš mít na pozoru. Ten když přijde, i hřebík ve zdi se před ním třese.“

„Nediv se! Služba je služba! Hájí svou kůži. Ale srdce má dobré, pomohl Hubálkovi na lepší.“

„Já vím, ale Zedníček to odnesl. Zaskočil jsem k němu v Klatovech, sedí tam v kriminále jako věchýtek. Podstrčil jsem mu balíček pryslu^[104], pozdravuje Klenčí a myslí, že už se do něho nevrátí.“

Král se zamyslel. Hlavou mu vrtala otázka: „Čím to je, že tohohle Němce Týršrla mám rád jako bratra, ale doma v Klenčí se s Němci peru?“ Tak dlouho se tou otázkou obíral, až ji pronesl nahlas.

„A ty to nevíš?“ zasmál se hlasitě forman, „tak ti to povím. Ani my jich rádi nemáme. To jsou zpanštlí Němci, páni vám je nasadili do kožichu jako vši, stojí za nimi, chrání je a oni to vědí, proto se tak roztahují. Nejsou ani z naší, ani z vaší krve. Jejich otcové a praotcové byli páni, často velcí páni, ale jejich matky byly jen kuchařky, služky nebo jen dělnice na panském, ale páni se postarali o ně i o jejich nemanželské děti. Nechali si je ve službách, provdali je za hajné, šafáře, poklasné, ovčáky, kravaře, sluhy, hlídače, posly a také ovšem za panské mistry, zedníky, koláře, tkalce, truhláře, a tak si vychovali takový panský podrost, který sice z nich žije, ale také je sám živí i chrání, je jim slepě oddán, s náramnou úctou vzhlíží k nim nahoru, ale s hrdostí a opovržením dívá se na nás dolů. My za Lesem je také nemůžeme ani cítit, máme se před nimi na pozoru, neboť jsou to míšenci, pancharti a naši vyložení zrádci. S vámi se však dobře srovnáme. Vypité pivo u muziky v capartické hospodě námi i vámi se někdy popere, sem tam si třeba i žilou pustíme trochu bujně krve, ale proto zůstáváme dál dobrými sousedy; není to tak, Vencl?“

Zkušený, světa znalý forman podíval se upřímně na Krále, který vážně poslouchal a upřímně řekl: „Svatou pravdu mluvíš, Sep^[105], svatou pravdu.“

Než vyjeli na Výhledy, přestalo mžít, čiperný větříček se tu všude proháněl, ostrý hřbet Čerchova celou délkou prokrojil mraky i mlhy, vynořil se z nich a na jeho vrcholu stříbřitě zaleskly se holé dosud buky mezi temně zeleným porostem smrkovým a jedlovým.

„A to se podívejme, na Čerchovech svítí slunce,“ uvítal změnu radostně forman, ale Král se zamračil. Přál si tajně v duši, ne aby přšelo, ale aby lilo jako z konve, aby večer o půl osmé nemohl se průvod z kostela ani hnout, aby se všecko musilo odbýt u božího hrobu a u oltáře a všecka paráda aby se zkazila. Ale už viděl, že je to marné přání. Dole v údolí se sice ještě povalovaly husté mlhy a mraky zahalovaly celý Chodov i Trhanov, ba ani Hrádek, ani Dmout a Veselá hora s Vavřinečkem neodvažovaly se dosud vystrčit nos z těch vlhkých peřin, které na nich ležely, ale tolik zkušenosti měl, že do večera vyloupne se celý kraj z těch mlhových

závoju a nad ním rozžehnou se pak myriády neskonale krásnějších světél, než jaké skýtají ubohé, blikavé dvoukrejcarové lojovky...

A už také potkávali členy cechů, kteří spěchali do Klenčí na vzkříšení. Jakub Pfafel, pekař ze Staré Huti, šel se svým bratrem mlynářem, za nimi se kejzal ohromný tesař Herbrich z Haselbachu s Zanglelem ze Šmalzgrubnu, oba Francové, Šustrfranc i Šnajdrfranc, nezvyklí chůzi, hnali se, až pot se jim perlil na čele, všichni musili opustit vzkříšení doma v Nemanicích, ježto sám cechovní inspektor přísně je volal pod prapory a hrozil pokutou každému, kdo neposlechne. Král je všechny znal, všem poděkoval na jejich „krýs kót“ jadrným „pozdrav Pámbů“, ale se žádným z nich se nezastavil, i když už koně z vozu vypřahal, s Týřrlem se rozloučil a k domovu zamířil.

Před fořtovnou na Výhledech však čekali naň oba fořti, Pavelka i Brodský.

„Svezte nás!“ volal na Krále už zdaleka černořecký fořt.

„S radostí, jen si sedněte, koně vás unesou,“ smál se Král a zálibně si prohlížel myslivce v parádních uniformách bez pušek sice, ale zato s krátkými mečíky na lesklém řemení po boku, na kloboucích tetřeví peří jako lyru, vousy i vlasy pěkně přistřižené a učesané, takže i starý Pavelka jako by dnes omládl o dobrých deset let.

„Copak vy nejdete do Klenčí?“ podivil se Král, když po několika krocích hned za novou hospodou zahýbali k Chodovu.

„Ba nejdeme,“ kysele se usmál Pavelka, „v Trhanově čekají ještě většího pána, než je Pámbů, samého excelencpána, a proto musí náš zelený cech vyrukovat pohromadě, nadlesní Winkler nařídil a polesní poslouchají.“

„Tak pan hrabě přijede! Ba snad už přijel a sedí v trhanovském zámku s paničkou, ačkoli se trousí všelijaké řeči, že se mu svatba zhatila, že z Říma v poslední chvíli odepřeli povolení k oddavkám, ale že se to tají, když už po celém panství oslavovali hraběcí sňatek nejen v kostele, ale i potom v hospodě a kasině,“ na to si teď vzpomínal Král, když koně pospíchali k domovu, takže jim sotva stačil krokem. Šlo už na pátou hodinu. Ptáci po dešti hladoví sháněli si bohatou večeři po lese, lukách i polích, nasycení vesele prozpěvovali večerní modlitbu díky, samičky na hnízdech tiše a zbožně jim naslouchaly. Marušáci a Maršáci křídou roztlučenou na prášek cídili si svoje dechové nástroje hudební, neboť dnes hrajou cechům „na plech“, aby muzika šla „do kroku“, a proto všechny křídlovky, trubky a trouby musejí se

lesknout, jako by byly z ryzího zlata vyrobeny. Jediný Král žene koně domů. Po celém městečku všude už jsou vrata do dvorů zavřena, nikde už nerachotí ani vozy, ani pluhy, svátečně oblečené děti stojí před domy, natřásají se v nových šatečkách, ukazují si je chlubně a úzkostlivě dávají pozor, aby se neumazaly, neboť v uších jim znějí mateřské hrozby a před očima zjevují se těžké tresty, kdyby hned napoprvé zmačkaly si sukénku, roztrhly rukáv, blátem postříkaly kalhoty anebo pomačkaly papírovou kytku na čepici. Proto jen se tahají za vlasy a křičí: „Aby tě ty nové šaty hodně dlouho držily,“ ale jinak neodvažují se ani vytáhnout z kapsy míč nebo pytlík s boby, tím méně vytasit se se špačkem a palestrou. Podomek Matouš před Johánesovic hospodou shrabuje bláto, pacholci je v kolmahách^[106] odvázejí do dvora na hnůj, na faře hospodyně panna Katynka staví do oken dřevěné trojúhelníky a píchá do nich svíčky, u Boudřáka už hlaholí vysoký hlas mlynáře Brauna z Červeného mlýna, tesař Vavrůněk z Kyčova, který se v Klenčí vyučil, mu odpovídá hlubokým basem, ba až ze Stanětic a Mrákova sedí už tu řemeslníci, neboť dnes a pak o Božím těle musí vyrukovat v Klenčí plný cech, totiž všecka řemesla z celého panství trhanovského, ve Kdyni pak a ve Všerubech z panství koutského. Jenom domácí dávají si na čas. Učedníci leští mistrům i tovaryšům boty, vyklepávají a kartáčují šosaté kabáty, páni mistři sedí před zrcadly a opatrně si vyholují brady, jež jim vyčnívají z hustého pruhu vousů, jimiž celá tvář od ucha k uchu je ověčena.

Sedláku Královi očka v hlavě jen hrají. Bystře se otáčí cestou přes Klenčí vpravo i vlevo, všecka selská okna lesknou se jako z křišťálu, ale za nimi stojí jako jindy pouze hrnce muškátů a rozmarýn, které zimu šťastně přestály, po svíčece však nikde ani památky. Od koňských kopyt rozstříkuje se řídké bláto, ale z gruntů letos nikdo nevychází, aby je po příkladu pana Johánesa před svým dvorem skasal, kamení shrabal, odvezl a silnici nakonec ostrým koštětem zametl tak, aby byla čistá a rovná jako stůl.

„Ať si hrabou cechmistři, ať si svítí páni mistři,“ říká si v duchu sedlák a spokojeně vykračuje si za koňmi, kteří sami ze silnice zahýbají k domovu. Král stáhl s nich jenom chomouty, zavedl je k potoku, umyl jim bláto s nohou, dřív než zaschne, pak rychle pokrmil všechn dobytek a selka sama ho vyhnala ze stáje, když se přihnala s dížkou a hrnci. „Jdi se vykoupat, já podojím, napojím a sama už to všecko za tebe udělám, jen abys byl včas hotov. Vodu v trokách, prádlo a šaty na loži, všecko už tam máš připraveno a zastrč pro jistotu za sebou, aby tam Hanýžka nebo Marjánka na tebe nevrzily, když budeš v přístěnku jako Adam nahý.“ Hospodář poslouchá jako hodiny a těší se na tu první jarní lázeň jako chlapec. Jak jarní slunce počalo hřát, už ho celé tělo svědělo, a kdyby už minulo sv. Jiří, jistě by se byl neudržel, byl by

skočil do rybníka, potopil se v něm až ke dnu a přeplaval ho na šířku i délku. Ale do svatého Jiří země i voda jsou jedovaté. Teprve po svatém Jiří lezou ze země hadi a štíři, pak si lze lehnout v sadě na trávník a koupat se v rybnících. Tu starou moudrost zná Král, ví, že mnohý nedočkavec se takovou ledovou lázní zabil, a proto vítá tuto koupel a leze do ní rád, aby i on smyl všechen pot, prach a špínu, která se mu na těle usadila. Denně sice umývá si zimního času hlavu a ruce, týdně jen nohy, ale před svátky musí se umýt celý...

Mraky se do večera skutečně vyvýšily, roztrhaly se na kusy, jarní, temně modrá klenba nebes prohlédala vždy širšími skulinami v nich, vítr je hnal jako lodi po tichém moři kamsi za lesy, a když celé nebe už bylo čisté, jako když je nejkrásněji umyje, tu za posledním mrakem nad Haltravem zazářilo náhle slunce, usmálo se teple, políbilo celý kraj a čistě zapadlo. Ještě chvíli zlaté jeho paprsky prodíraly se jako mřížemi větvemi staletých smrků a buků, jež na skalnatém hřbetu haltravském zoufale se bránily smrti, ale i ty konečně pohasly a první, modravý stín jako jemná pavučina potáhl celý kraj.

Na věži tlouklo sedm hodin, a jak dotlouklo, rozhlaholil se zvon Martin opět vítězně na vysoké věži. Daleko široko letěl tichým večerem mohutný jeho hlas a volal celou osadu na radostnou slavnost vzkříšení Páně. Jak dozněl, spustili Marušáci pochod a od Boud'áka vyšly cechy k radnici, kde na ně čekal jejich inspektor Worlitscheck a celá městská rada.

Ale také už spěchali sem v celých zástupech přespolní osadníci, všichni veselí, radostní hrnuli se do kostela k božím hrobům, aby se dostali ještě jednou „k líbání“, aby ještě jednou pocalovali svaté rány Kristovy a vlíbalí do nich všecku svoji zbožnost i lásku a zhojili je...

„Copak to oblékáš na sebe?“ podivila se žena, když už odnesla mléko do sklepa, poklidila a zavřela stáje velkého i malého dobytka a vrátila se do světnice. Král čistě oholený, tváře dosud růžové, jen málo jarním sluncem ožehnuté, vlasy ještě vlhké, hladce učesané, zavazoval si právě před zrcadlem šátek na krk, ne černý, ale prudce červený, hedvábný s květovanými cípy a třásněmi.

„Ukaž, nešiko, vždyť si pomačkáš celý límeček košile,“ skočila k němu hned Marjánka, prsty jí radostí jenjen hrály, když tak zblízka podívala se muži do jasných očí, a také muž se v ní zrovna zhlížel, a sotva utáhla uzel, přeložila sněhobílý, krásně vyšívaný límeček košile, neudržel se, ale sevřel ji do náruče, pozdvihl ji, otočil se s ní třikrát kolem, prudce ji políbil na ústa, a když ji postavil na zemi, zasmál se a řekl: „Tak ti přeji šťastné a veselé svátky, abys je ve zdraví užila a nových se dočkala.“

„Já taky, já taky,“ vyvíjela se mu z náručí selka, ve tváři červená jako ten mužův šátek, a plna rozpaků vadila se hned: „Aby nás tak někdo viděl, co by si o nás pomyslí? Musil by říci, že jsme dva staří blázni, máme už plnou senci dětí, a ještě se spolu hubičkujeme jako za svobodna,“ ale na hlase bylo znát, jak ji těší ten bouřlivý projev mužovy lásky i věrnosti.

„Copak sis to vzpomněl, že se dnes oblékáš do selského? Připravila jsem ti přece městské šaty!“ zamlouvala hned své hluboké pohnutí, jako by se za tu slabost styděla.

„Měšťana jsem pověsil na hřebík, měšťana dnes nechám doma, na vzkříšení půjde sedlák a nesmí se od sedláků ničím lišit. Zaplať Pámbů, že ještě mám ten vobleč po dědkovi i tátovi.“

„A půjdou tak všichni?“

„Všichni, my také dnes ukážeme, že máme svůj cech, a jakyj! Všichni ti hadropleti že se musejí před námi schovat. Víc nás bude než těch usmolených ševců, šlichtou páchnoucích tkalců, umouněných kovářů a zámečníků, i kdyby se svolali a slezli jako švábi z celého kraje.“

Vzdorně posadil černý širák se šustícími pentličkami a korálky na hlavu až do dolíčku, do mozolovité ruky vzal parádní čekanu, pěkně mosaznými cvočky pobitou, a vyšel na Klenčí.

Šíralo se valem. Lidé se stále ještě trousili silnicí ke kostelu.

„Svatyj Petr huž roužíná^[107],“ spustil dražinovský Havel vulgo Holček na Krále, ukázal čekanou na nebe, kde už plála večernice v plné kráse, „cák vy, kakrahnáti, že se k tomu nemáte? Dívám se po voknech, ha vidím šudýž jenom muškáty místo svíček.“

Král mu potřásl rukou a řekl klidně: „Což jsi spadl právě z nebe, že nevíš o našem soudu s pány? Pámbů je teký pán a drží s pány. Sedláci už nesmějí nad ním nést ani nebesa, jakpak by se směli odvážit svítit mu na cestu! Tamhle se podívej na poštu a tuhle na Johánesuc hospodu, na školu a na faru a hned pochopíš, kdo smí a nesmí svítit.“

„Tak je to přece pravda,“ odplivl si Holček do bláta, „nechtěl jsem tomu věřit. Ale to se nový farář s čertem potázal. Zapomněl asi, kdo mu sypou desátek. Musíme mu to připomenout v míře i zrnu.“

Před radnicí mladší mistři počítali členy svých cechů, vybírali tovaryše pro cechovní prapory a lucerny, a když vyšel z radnice cechovní inspektor s cechmistry, purkmistrem a radními, hlásili, kdo se nedostavil a nač se vymlouvá. Postmistr Worlitscheck, jako to vídával u

skutečných oficírů, přešel a prohlédl v řadách postavená řemesla, postavil se v jejich čelo, pokynul hudbě a cechy se hnuly na cestu do kostela.

Třikrát tak veliký musil by být klenkový kostel, měl-li by pobrat dnes všechny účastníky slavnosti vzkříšení Páně. Už je nacpán až k prasknutí těmi, kdož v průvodu jdou za nejsvětější svátostí, a to jsou muži a ženy. Všichni, kdož krácejí před ní, už se řadí po kopci dolů k faře a strážník Kodrda pracně klestí místo cechům, kteří sem krácejí s hudbou, a teď i zvony rozhlaholily se jim vstříc slavnostním sezváněním. Honorace se od nich oddělily a šly zadem do sakristie, kde už bral farář Reischeck na sebe bílý, zlatem vyšívaný pluvíál a kaplan Vondroušek v bílé rochetce ukláněl se panu postmistrovi a nedbale děkoval ostatním za uctivé pozdravy.

Největší pilno měl kostelník Makásek. Nevěděl, čeho se dříve chytit. Kněze už šťastně oblékl, teď dával ministrantům do rukou kříž ovinutý štolou, sošku vzkříšení Páně, paškál, zvonky, loďku s kadidlem, a už ho volají, aby rozsvítil cechovní lucerny, uhlí v kadidelnici nutno rozfoukat, aby neuhasl, v chrámové lodi vysazují holé žerdi ze železných ok, nutno na ně zavěsit prapory a nesplést to, aby každý svatý patron cechu, vymalovaný na svinutém praporu, přišel na pravou žerd', aby zas svatý Josef, patron tesařů, nedostal se na tyč, na které se houpala malá bota a nůžky, jako se to stalo vlani. Venku všeska okna fary už jsou v jednom ohni. Také na poště rozsvěcují svíčky v prvním patře a v prostředním okně mají letos velkou novinku. Visí tam na obraze vymalovaný Kristus s praporem v ruce, jak se vznáší nad otevřeným hrobem, u jeho nohou leží dva spící žoldnéři, nad jeho hlavou čte se nápis: „Christus ist erstanden“^[108], obraz je průsvitný, za ním hoří svíčky a barvy na něm ohnivě hrají. Johanesuc hospoda září všemi okny a v podevratí hoří a čadí dvě smolné pochodně, takže před ní je takové světlo, že by mohl člověk jehlu najít, kdyby ji ztratil. Ale všeska okna ostatních stavení jsou tmavá a smutná. I svíčky ve škole a na radnici, po dvou v každém okně, jak to městská rada povolila, tenké a krátké mrkaly stydlivě a nemohly před sebou rozplástit tmou, jež stále více houstla.

V kostele neměli o tom tušení, ale cechy před kostelem už si toho povšimly a tesař Hruška bez obalu nadával na selské držgrešle, kteří by si pro krejcar dali koleno vrtat, šidí i samého Pána Boha, ale to že by se jim nemělo trpět, že by se jim měly ty baráky zapálit nad hlavou, to že by bylo osvětlení a řemeslníci, zedníci, tesaři, truhláři a zámečníci, že by alespoň měli práci. Až ho ostatní musili okřikovat, aby se pamatoval, dal si přece pozor na hubu, že si v té zlosti do ní nevidí, že neví, co mluví, a kdyby ho slyšeli sedláci...

Ale sedláci ho neslyšeli, ti stáli jako zeď namačkání v chrámové lodi uprostřed mezi lavicemi, kam se vzdorně postavili, a nehnuli se, ani když vyšli kněží ze sakristie, za nimi nebesa a lucerny, před nimi ministrant a kostelník s kadidelnicí. Sklopili hlavy k zemi a Makásek sám zahrnul vpravo k oltáři sv. Antonína a rozháněje se rozpálenou kadidelnicí prolamoval úzkou uličku podél chrámové zdi až k božímu hrobu. Po chvíli už se tam ozývá jednotvárný žalm a latinské modlitby, na kůru kněžím odpovídají také jednohlasně, bez průvodu varhan, obláčky modravého dýmu se vznášejí nad hlavami kněží, řetízky kadidelnice cinkají, jak pan farář hrob vykuřuje, teď vstává, kráčí oblouky pod skleněnými koulemi až dozadu na oltářiček, sundává s monstrance průsvitný závoj, bere ji do rukou obalených hedvábnou látkou, obrací se s ní k lidu a za napjatého ticha vychází z hlubokého hrobu, na jeho pokraji se zastavuje, zvedá monstranci do výše až nad hlavu, svatá hostie v ní září jako stříbro a kostelem zní radostná věta: „Vstalt' jest této chvíle ctný Vykupitel“ – a všichni – nejen zpěváci na kůru, ale i sedláci v lodi a staří dědouškové a babičky v lavicích jako nakaženi tou radostnou novinou – hned pokračují:

*„Ježíš Kristus mile,
světa Spasitel,
jenž pro hříchy naše
on stáše,
rozpjat na kříži nevinný,
náš Bůh jediný.“*

Dlouho stojí kněží, lucerny, nebesa, ministranti i lidé v kostele a nemohou se hnout, neboť venku teprve se průvod počíná hýbat, děti za korouhvemi zahýbají k faře, za nimi mládenci a mužská čeládka, jim v patách dívky, městske i selské dcerky šustící hedvábím, děvečky i dcery chalupníků, teď se konečně hnuly cechy pod ohromnými korouhvemi na vysokých žerdích s odznaky svých řemesel, před nimi hudba, jež hned spouští veselý pochod, za cechy radí se zpěváci, kteří seběhli už před chvílí z kůru dolů, a teď teprve dochází řada na střed průvodu. Makásek stojí v otevřených dveřích, bystře se dívá na rozvíjející se procesí, a jakmile spatřil před sebou šosatý kabát kantora Eisenhuta, obrátil hlavu dozadu a kývl jí tak prudce, divže si ji neulomil. Nosiči nebes i luceren hned se chopili tyčí, ministranti počali prudce třást malými zvonky, pan páter nasypal rychle novou lžičku kadidla na uhlí, farář Reischeck s monstrancí v ruce prošel nízkou předsíní chrámovou a zastavil se na kostelním prahu, ze kterého mohl přehlédnouti dobrou půli celého náměstí. A na tento okamžik těšili se sedláci. Nevidí sice faráři do tváře, neboť za ním kráčí postmistr, městske chirurg Andreas

Schmied, písař Bílek, všichni grencjégři s panem výběřčím Hubálkem v čele, za nimi teprve vykročí sedláci, za nimi chalupníci s podruhy a za těmi nakonec vdané ženy beze všeho stavovského rozdílu.

Nevidí tedy sedláci svému faráři do očí, ale dobře cítí, jak jeho oči rozletěly se Klenčím dokola, a když spatřily ozářené obdélníky oken jen vlevo u kořalečníka Hernaufa, před sebou na faře a vpravo v Johánesuc hospodě, jak se mu zachvěla v rukou zlatá monstrance, jak nejprve zbledl, hned vzápětí zrudl, na čele mu naskočily vrásky a jak musil násilím sevřít rty, aby nevybuchl hlasitě: „Paličáci psohlaví, mstí se mi!“

I rychtář Kladívko, který nese baldachýnovou tyč vpředu po pravé straně kněží, i Zippner proti němu i vzadu Hernauf se Sauerem už vidí, co se stalo, hle, už i postmistr Worlitscheck zvědavě natahuje kupředu napomádovanou hlavu a bručí do ucha nahluclému Schmiedovi: „Unerhört! Měšt’ané neosvětlili!“

„A dobře dělají,“ usmál se lékař, stoupaje na špičky, aby také viděl ze dveří ven, „ostuda za ostudu!“

Kostelem mezitím hřmí jeden z nejstarších chorálů velikonočních. Král tam vede lidový zpěv.

„Z srdečného hlasu

rcem: aleluja!

Toho my času

– řkouce aleluja –

všichni zazpívejme,

i vzdejme

Spasiteli všeho světa

čest, aleluja!“

Faráři Reischeckovi jako by se s kostelního prahu dolů ani nechtělo. Břeskná hudba zní před ním, průvod zatačí se kolem fary po silnici ke špitálu, před ním už se běhlají komžičky^[109] ministrantů, a on dosud stojí, jako by váhal, nemá-li se raději obrátit, přerušit celou slavnost, vykonat ji v kostele než nésti tělo Páně obcí, která tak špatně je vítá...

Ale než se rozhodl, než si to mohl rychle promyslit, nosiči už vykročili, strhli ho s sebou, vytlačily ho zadní řady zvědavé, co se stalo, proč farář stojí jako kamenný, proč se nehýbá, když už je před ním prázdné místo, jako by je vymetl, a tak chtěj nechtěj musí rozčilený,

strašně pohněvaný a uražený Reischeck nést tichého Beránka božího, skrytého pod způsobou chleba, do tmy ponořeným městečkem.

Z ozářeného kostela valí se teď plným proudem sedláci. Bílé župany, lemované černými šňůrkami, rozepjaté, pod nimi vesty zapjaté jen na dva dolejší knoflíčky, žluté koženky, vysoké boty a nad nimi krásně vysekávané „íšťěrky“^[110], v levé ruce širáky, v pravé čekany, tak vycházejí s hlavou vztýčenou a s písni na rtech a zdá se, že jim konce nebude. Staré chodské rody jsou tu často zastoupeny třemi generacemi. Tak jdou Jehlíkové, nejen hospodář, ale i jeho otec a děd i jeho bratři, co se přiznili na grunty do Postřekova i Újezda a zanesli tam svoje jméno. Všichni štíhlí, vysocí, myslel bys, že se přelomí, ale přitom mrštní a rychlí jako úhoři. Jim v patách krácejí Zahořící, pravý opak Jehlíků, tací „vodzemkové“ malí, ale spoří, svídí^[111] a čepení^[112]. Ohromní formani Kofr s Benešem, o celou hlavu ještě převyšující Jehlíky, tváře i břicha mají ducatá, vypitá, nejen pivem, ale i vínem a masem vyhnaná. Divoký Klika s oběma strýci rozhlíží se spokojeně kolem a jako vždycky oči mu hoří vnitřním žářem. Brychty lze už zdaleka poznat po kadeřavých vlasech, hustých a jako uhel černých, jako by se některá jejich prabába byla zapoměla – chraň Pámbů – zrovna se židem. Ramenatí Příbkové, kteří teď mají na starosti a v opatrování černý prapor chodský, jak s ním jeli k popravě Kozinově, zabírají v řadě místa každý za dva, Podestáti s krásnými, klikatými nosy, všichni znamenití zpěváci s hlasy jasnými, znějícími jako vojenská polnice, houževnatí, chytří Psutkové, křepčí jako z lýčí upletení, svalnatí Krutinové, Štefkové, Vackové, Schránové, Vávřící, Svatoši, dobří a veselí Thomarové spříznění s Bartoši. Teď se hrnou Karbanové, Kunešové, Svačinové, Pálusové s Vondraši, s těmi, co nejlépe ze všech rozumějí dřevu a znají jeho vlastnosti, vědí, kdy se má kácet buk i dub, kdy stojí v plné míze bříza a javor, k čemu se hodí dříví hruškové, topolové a jasanové, nač se musí vzítí jádro stromu a nač jeho oblano, co nutno vyrobít z odzemku, co z kmene, co z kořenů a větví. Slavní pijáci si tu vykračují, Hojdové, Maksíci, Hotáci a nejslavnější z nich, sedlák Václav z Postřekova, který o plzeňském výročním trhu přepil největšího pijáka v celém plzeňském kraji Vodfuka ze Škvrňan. Celý týden spolu seděli, povídali si a pili, až Vodfuk vstal a řekl: „Dál to nejde.“ Tu se usmál Václav: „Sněž rybu a půjde to dál, neboť ryba chce plovat,“ poradil mu bratrsky.

„Nepůjde, bratře,“ smutně odpověděl škvrňanský, neboť cítil, že jeho sláva vadne.

„Mně teď nejlepší bere,“ poliboval si postřekovský bratr, dal si nalít nový máz, vyklepal si kořenku, napěchoval ji znovu tabáčkem, rozkřesal hubku, zapálil a pouštěl „puky“ spokojeně, jako by byl právě ke stolu zasedl. Za nimi se furiantsky nesou věhlasní potomci Kozinovi a

ostatních zástupců chodských ve velké rebelii, Zíkové, Hrubí, Pecové a Eclové, s nimi jde Císař, jehož předek r. 1623 v čele chodského lidu zastavil císaře Ferdinanda na Výhledech u zemské brány a vynutil na něm i na jeho průvodu slib, že znovu podepíše a potvrdí všechna chodská privilegia. Skromně a tiše jdou Berouškové, Hruškové a Košťálové, milovníci a vyhlášení znalci všeho dobytka, ovčího, koňského i hovězího, kteří umějí zaříkávat všechny dobytčí nemoci, proto jsou všemi vážení a často hledaní. Dobráčtí a trochu loudaví, ale zato rozvážní Holubové, Smolíkové a Houdlové se stařečkem Taračkou, posledním svého kdysi tak slavného rodu, ukončují selský cech. Přišli dnes nejen z přífařených vesnic z Postřekova a Dražinova, ale rok jako rok dnešního dne přicházejí sem i z Chodova a Újezda, kteří sice dnes už patří kostelem do Trhanova, ale jejich dědové odpočívají na starém zrušeném hřbitově kolem kostela v Klenčí, ta vzpomínka je sem stále táhne a pak mohutný, v podvědomí dosud dřímající cit bratrství a pospolitosti. Trhanovský kostel postavili Stadionové teprve před nějakými padesáti šedesáti lety, ale kostel sv. Martina v Klenčí – toť jejich kostel! Všichni navzájem krevně spřízněni anebo alespoň sešvakřeni tvoří jednu velikou rodinu, společné zájmy, starosti, radosti i bolesti, stejná práce, stejné mravy a zvyky, to všechno je k sobě poutá a váže. Všichni stejně ve tvářích hladce oholení, vlasy stejně přistřižené, stejně oblečení, vykračují jako bratří, bok po boku, sebevědomě, plni vzdoru, nestarajíce se o nikoho, a odvaha i síla jako by se přelévaly z jednoho do druhého.

I němečtí sedláci z Mlýnce a Zdanova, na první pohled znatelní světlými vlasy a tmavým krojem, hned se k nim přidávají, i když se řečí dělí, silné stavovské vědomí je s nimi spojuje a Reischeck odehnal od nebes i Šedlbauera!

„Ta šlechetná žena

všedší k bratřím v dům,

Maří Magdaléna

dí apoštolům:

Řek mi anděl mile té chvíle:

Vyříd všem bratřím na místě:

Vstalt' Pán zajisté!“

Jako vítězná hymna bouří teď ten starý velikonoční zpěv venku pod hvězdnatým nebem, k ocelovým hlasům sedláků připojují se i nakřaplé hlasy stařenek, v zákrutu cesty přeskočil i do řad selské chasy před velebnou svátostí, zaperlil se a už čistým stříbrem vyrazil do výše, takže rázem přikryl nejen kostelní zpěváky, ale i hudbu vedoucí cechy.

„Co se budeme překřikovat,“ pomyslí si mládenec Jindřich, který v matné záři vysokých luceren, doprovázejících v pohyblivém špalíru z obou stran nebesa, s bídou viděl na noty, svinul hned papír a první se přidal svým krásným barytonem k celku a za ním ostatní, i kantor Eisenhut neodolal, podlehl strhující, podmanivé síle hlaholné písně, ba sám načal novou sloku:

„Jenžs umřít ráčil pro nás, Kriste ctný –“

a nyní už celý průvod jako mohutná řeka na jezu bouří a zpívá:

*„Chtě, by se nezpáčil
hříšník bezectný,
vstals z mrtvých s radostí,
s milostí!“*

I Němci, i když neznali slov, pobručovali si radostnou melodií, jenom nad cechy panovalo ponuré ticho, jejich členové kráčeli se zuby zaťatými, zlostni a mrzuti, neboť hned u fary, když zašilhali vpravo, viděli, jak z kostelních vrat valí se řady sedláků, jako by vytrhl čap z rybníka, a což teprve dole, když se u špitálu průvod zlomil v ostrém úhlu vraceje se kolem pošty zpět ke kostelu, kde se obě jeho části, předek a zadek, takřka o sebe třely! Tu i farář Reischeck střelil očkem po sedlácích a až se lekl jejich počtu i velikosti. Vynořovali se ze tmy do šera, jež vládlo před osvětlenou poštou, jejich bílé, šerkové župany svítily i ve tmě a jejich hlasy, slity v jedno, umlčely i Martina na věži. Strašná síla vála z jejich zjevu i zpěvu, takže zakolísal v duchu i farář a řekl si: „Tak to udělám, střídati se budou! Dnes nesou nebesa cechmířti, ale o Božím těle ponesou je opět sedláci, neboť nesmím si je rozhněvat a poštvati na sebe.“

Průvod teď pracně, namáhavě leze do prudkého kopce po náměstí vzhůru. I Maršíkům došel dech a přestali hrát, tkalci snaží se udržet krok, lapají dech otevřenými ústy jako kapři na suchu, potí se i Reischeck pod těžkým pluviálem, ale sedláci vzpřímení jako svíce načínají novou píseň ještě zpěvnější, krásnější a hlavně ženským milejší:

*„Vesel se nebes královno, aleluja!
Plesej světů všech koruno, aleluja!“*

Do matné, kmitavé záře luceren, houpajících se v železných zouvácích na tyčích, protlačují se podél cesty klenuté brány gruntů, při nich se krčí jako děti k matce nízké branky a zas vyvalují bílá, vysoká čela a štíty domů s okny temnými jakoby slepými, ale za nimi na lavicích klečí selky, jež vaří večeři, pekou beránka, teď však odskočily od kamen, a jak jde průvod kolem, bijí se v prsa, očima hledají své děti i muže a nevědomky i ony strženy zpívají uvnitř jako venku:

*„Syn tvůj, jež jsi odnosila, aleluja,
vstal z mrtvých, Matičko milá, aleluja!“*

Průvod už dávno přešel, Králová už se opět ohání vidlicí v kamnech, rovná a přestavuje hrnce i pekáče, uspává malou Pepku, ale rty její dál si bzučí starou mariánskou písničku a nepřestávají, dokud ji celou nevyzpívaly...

„Tak jsme zase jednou ukázali, co jsme my sedláci,“ hrdostí a nadšením překypěl Král, sotvaže se vrátil z kostela, „šňupec jich byl proti nám, jako housenka plazil se celý cech v párkách jako děti, aby se jich zdálo víc, ale nás byl zástup a všichni v krojích, i Němci se k nám přidali, je vidět, že cítí selsky. Snad jsi nás viděla?“

„Viděla, jakpak bych neviděla!“ svědčila hned selka, „a všichni v krojích! Věčná škoda že jsme neosvětlili! Jaká krása by to byla bývala!“

„Neosvětlili jsme, a neobráti-li farář, tak o Božím těle nestavíme májíčky a cestu také nesmíte posypat puškvorcem, už jsme si řekli.“

Vtom venku ozvala se opět hudba.

„To ano! Na to oni jsou! V tom se jim rovnat nemůžeme! Produčirovat se, zvedat vítr a prach, to oni dovedou. To je teď vede hudba kolem fary k radnici a před farou jistě stojí kasino a cechy kolem něho defilírují. Pan inspektor jim dá půl sudu piva, páni cechmistrů povolí z matky pokladnice druhý půlsud, bude-li třeba, i třetí a čtvrtý, ráno je bude vyhazovat Matouš od Johánesů a jejich ženy budou si je sbírat a odvádět domů,“ zlostně, opovržlivě mluvil Král, svlíkal se přitom a pozorně kladl všechny kusy starého kroje na postel, aby žena sama je opět uložila do staré, pestrými květy malované truhly, stojící před vyjštěším na punebí.

Hanýžka s Marjánkou nepřiběhly dřív, dokud nepřestala hrát muzika před radnicí. Táhlo už skoro na devátou, než u Králů usedli k večeři.

„Ryba je němá, a proto, když se jí, mluvit se nemá,“ připomněla matka pro jistotu dětem znovu staré pravidlo, ač už sama jim vybrala pěkné kousky rybího hřbetu, ze kterých i kostičky vytahala, ale opatrnosti nikdy nezbyvá. Otcí ovšem – jako ode všeho – i z ryby patří hlava a selka musí se spokojit rybím ocasem, neboť z toho maso se nejsnáze sloupne, takže i když poslední k stolu sedne, přece nejdříve je s jídlem hotova.

Hanýžka v radostné náladě musí mluvit. Jenom ve zlosti nebo lítosti dovede zarytě mlčet. Ale dnes toho má tak mnoho na srdci, že kdyby jí hubu zašil, bude nosem štěbetat. Sotva snědla rybu, rozkrájela si knedlík a polila hustou černou omáčkou, hned spustila: „V knedlíkách nejsou kosti, teď už smíme mluvit.“

„Při stole jako v kostele,“ okřikl jí otec.

„Já se vás chci jenom zeptat, budeme-li ještě dnes malovat straky.“

„Načpak ty bys chtěla straky?! Pro tebe jsou červená vajíčka až moc dobrá. Beztoho je všecy prohraješ,“ ozvala se káravě matka.

„Táta mi je slíbil!“ smutně odpovídá Hanýžka a pláč už jí sedí na krajíčku. Slíbila dvě straky Martínkovi. Co mu dá teď, když jí je táta nevymaluje...

„Dnes už je pozdě na takovou práci. Dnes se straky nemalujou. Počkej až zítra! Zítra je Boží hod. Nesmíme nikam na hyjtu, k nám také žádný hyjták nepřijde, tak si s tím zahrajeme. Musíš poprosit mámu. Já vám jen pořídím špendlík s pilníkem a budu ohřívat vosk. Ale to se podíváš, jak máma dovede pomalovat vajíčko!“

„Jakpak to víte?“ neprozřetelně optala se Hanýžka.

„No, vím to,“ v rozpacích usmál se Král a tak pěkně podíval se přitom na svoji ženu, že rázem zaplavila jí celé nitro teplá vzpomínka, jak za časů zlaté svobody své vymalovala tři krásná vajíčka, svázala je do nového šátku, dala je o prostředním svátku odpoledne na Výchledech, kde se sešla klencká chasa s chodovskou, Královi, tím mu vyznala i ona svoji lásku a navěky se mu zaslíbila...

„No, můžeme si zahrát, když nám do toho nic nepřijde,“ svolila matka a v duši si pomyslíla:

„Ať se to Hanýžka naučí, čas utíká a za pár let to bude i ona potřebovat...“

„A teď umyjte a poklid'te nádobí, pak se pomodlíme a lehneme. Matka nás ráno jistě vyžene z loží brzy, protože ponese na ranní světít mazanec a bude si chtít pospíšit, aby se dostala se svým uzlem na oltář a nemusila jej postavit jenom k oltáři na zem, to by myslela, že je míň posvěcený,“ zlobil ženu Král, ale ta mu jen rukou od kamen zahrozila, a než se zmohla na nějaké kárné slovo, zčistajasna ozvala se Hanýžka:

„Táto, Hruškuc stryjček z chalup hrozil dnes před kostelem, že nás vypálí, vid'te, že to nesmí udělat?“

„Co to mluvíš? Kdo ti to řekl? Kdes to slyšela?“ vyskočil Král za stolem a selce leknutím klesly ruce, divže z nich mísu nepustila, a kolena se pod ní roztřásla.

„Já jsem to sama na vlastní uši slyšela a Klikovic Martínek také i všichni malí zpěváci, co nás nechal stát pan mládenec před vzkříšením venku na schůdkách, abychom na kruchtě zbytečně nepřekáželi, málem bych vám to byla zapomněla vyřídit.“

Sedlák už se ovládl a také jeho žena se vzpamatovala z prvního leknutí.

„Pověz, jak to bylo. Nic nepřídej a nic nezamlč,“ poroučel Král přísně jako vyšetřující soudce.

„Stáli jsme na schůdkách u dveří na kruchtě, když muzika přivedla cechy,“ počala Hanýžka chvějícím se hláskem, neboť teprve teď z leknutí otcova i matčina padal strach i na ni, „postavily se v řadě před kostelem pár kroků od nás, a jak přestali hrát, hned se všichni začali vadit na sedláky a nejvíc stryjček Hruškuc.“

„Jakpaks ho poznala? Vždyť byla tma.“

„Nebyla tmoucí tma, ale šíralo se jenom a z farských oken padala zář až před kostel, poznala jsem strýčka i podle hlasu.“

„Tak co říkal?“

„Sakramentský selský vornátí,“ opičila se drobná Hanýžka hlasem i pohyby po hromotlukovitesaři, „voni nesvítí, šidí i Pána Boha! Patřilo by jim zapálit ty jejich baráky a posvítit jim. Tak to křičel.“

„Snad byl opilý, při zdravém rozumu jistě nebyl,“ lámala rukama selka.

„Co dál? Co říkali ostatní?“ nedal se ve výslechu ničím mýlit Král.

„Ti ho okřikovali, vadili se s ním, aby mlčel, kdyby ho slyšeli sedláci, ti že by mu dali co proto!“

„A mlčel potom?“

„Ano, ani se víc neozval a také už nemohl. Z kostela vynášeli tyče, věšeli na ně prapory, počali tam zpívat žalm a za chvíli už šlo procesí.“

„Dobře, Hanýžko, žes mi to pověděla,“ pochválil dcerku Král, „ale žádnému jinému to nepovídej. Hruškuc stryjček je mluvka, ten nezapálí. Kdyby se chtěl takového hříchu dopustit, tak by o tom nemluvil. Tesaře se bát nemusíme.“ Ale z hlavy mu ta hrozba přece nešla. „Škodit nám mohou,“ rozjímal si v duchu, dýmaje prudce za stolem, „neuhlídáme svého majetku, i kdybychom na něm seděli. Mohou nám čapy na rybnících vytrhat, ryby vypustit, osení pošlapat, louky vytopit a podkalit právě před sečí, štěpy v sadech polámat, stromy v lúsích navrtat, drůbež otrávit, ba mohou nás vskutku i vypálit. Na všech stranách lze sedláka ranit, i když ho nelze jednou ranou zničit. Bezbranný stojí sedlák proti lidské zlobě, neboť on nemůže všechn svůj majetek shromáždit na jedno místo a dát ho pod bezpečný zámek.“ Sedlák cítí, jak klesá jeho selská pýcha, kterou se ještě před chvílí nadouval, a jak se ho zmocňuje malomyslnost. Rozum mu radí nejitřit svárů a sporů, nemstít se, nedráždit chalupníky, ale cit ho hned okřikuje: „Ránu za ránu! Ničeho se nebát! Nenechat si je přerůst přes hlavu!“

Jako krtek zaryl se do těch úvah, že ho žena musila z nich takřka násilím vytáhnout.

„Tak jsme se vším hotovi, mohli bychom se tedy jít pomodlit a lehnout,“ promluvila naň skoro prosebně, obávajíc se, aby se nerozkřikl na ni, proč ho vyrušuje a nečeká, až sám vstane.

Ale sedlák vstal hned poslušně jako beránek a zamířil ke dveřím. Žena s Hanýžkou i ospalou už Marjánkou hrnula se za ním, nesouc v náručí Pepičku, kterou vzala z kolébky i s peřinkou. Východní větrík všecky je ovál hned na záspi a provázel je opět do tiše, měkce šepotajícího sadu. Obloha vůkol kolem spočívala na horách jako na mohutných pilířích a splývala s lesy, ze kterých vystupovaly šedé páry, zhušťovaly tmou na obzoru a jenom nad hlavou, jako by obloha byla přibita zlatými hřeby, zářily klidné, tiché hvězdy.

K nim upřel Král své oči a obraceje se tváří k Haltravu zvolal:

„Velká noci! Velká noci! Kdes tak dlouho byla?“

Tiše mu odpověděla žena, mísíc svůj hlas s posvátným šelestem stromů: „U studánky, u hlubánky ruce, nohy myla.“

*„Ruce, nohy umývala?
Čímpak jsi je utírala?“*

ptá se hospodář a hospodyně odpovídá jménem jarní noci:

*„Šátečkem – lístečkem,
modravým kvítečkem.“*

„Tak tě vítám, čistá, velká noci,“

pokračuje teď Král sám a sám v modlitbě, ve které se mísí pohanství s křesťanstvím:

*„Přispěj nám všechněm ku pomoci,
ať nemá nad námi své moci
nepřítel náš, d'ábel Satanáš.*

Chraň nás šecky vod devaterý nemoci:

*vod krtici, pokosnici,
vod zimnici, žloutenici,
vod psotnici, ouplavici,
zvláště pak vod hlavnici,
suchý ha padoucí nemoci.*

*Jako si Kristu zhojila rány –
tak taky smiluj se nad námi!“*

K těm svátým ranám pomodlí se ještě pět otčenášů, ráno se znovu všichni omejou rosou, všecka moc zimy je zlomena, jaro se otevřelo...

Když se vraceli ze sadu, všiml si Král, že potůčkem neběží ani kapka vody. Všecku si ji srazili sedláci na louky a trávníky. „Kdyby Pámbů neuchoval ohně –“ napadla mu v té chvíli hrozná myšlenka a bál se domyslit. Zachvěl se a starostlivě zahleděl se na hřebeny střech, jež se proti jasnějšímu nebi temně rýsovaly. Jako by už viděl po nich plaziti se rudé jazyky ohně, šlehati vysoké plameny a valiti se kotouče černého dýmu, zachvěl se strachem nebojácný sedlák. „Co bychom si počali? Žebráci by se z nás stali,“ naříkal si malomyslně v duchu. Vtom pocítil, jak se mu tře o nohu Oříšek, jak mu líže horkým jazykem ruku, a Král se rázem

zmužil. „Tak, Voříšku, tak,“ pohladil ho hned po hlavě, „jen hlídej, a jak ucítíš cizího člověka, věkej^[113], já ti přiběhnu na pomoc, buď bez starosti.“

Slavná a veliká noc, ve které vstal Kristus Pán z hrobu, snesla se na chodskou zemi a měkkou náručí svojí celou ji objala. Jenom v hospodě u Johánesů vyhrávali Marušáci rozjařeným mistrům i tovaryšům, podomek Matouš načínal už třetí sud. Královic Voříšek po půlnoci se rozštěkal, Král vyskočil z lože rovnýma nohama, popadl sekeru s novým topůrkem, která stále ležela v komoře v záloze, vyběhl na dvůr a celý jej obešel.

„Co se stalo?“ optala se rozespálá selka, když po chvíli klidně se vrátil.

„A nic,“ řekl mrzutě hospodář, „to se teprve vracejí domů ze vzkříšení u Johánesů přespolní mistři. Voříšek je cítí a vadí se s nimi, nadává jim ožralců a opilců.“

„Dobře dělá a pravdu má náš Voříšek,“ usmála se Marjánka, znovu zabořila hlavu do peřin a sladký spánek jako motýl na květ opět usedl na její unavená víčka. Ve všech sadech po celém Klenčí odehrával se mezitím veliký a tajemný zázrak.

Když ráno zaduněly první výstřely z německých vesnic dolejších, ze Zdanova, Pařezova, Votova, z Mlýnce, Kramolína, ba snad až z Vlkanova, když vyšlo slunce a rozepěli se ptáci, hle, nejen třešně a ranní hrušky, ale i štěpy rozevřely svoje růžová poupata a vydechly svoji omamnou vůni. Boží příroda slavila s lidmi velebné svoje vzkříšení.

VII

Selka Králová o prostředním svátku odešla na Díly zjednat Vojířuc Báru za děvku. Šla najisto, neboť Bára sama vzkazovala po sedlácích, že už nestůně, a kdyby se trefilo pro ni místo, aby si na ni vzpomněli. Vezme jen půl služby, protože do Martina zbývá jen půl roku, ovšem těžší a pracnější mnohem, než jsou zimní měsíce, kdy se i děvka válí jen ve světnici a běhá s kolovratem po přástkách. –

Hanýžka doma hlídá, ale už ne zavřena ve světnici, nýbrž na sluníčku před stavením, kde se k ní seběhlo veliké klubko dětí. Má totiž neobyčejnou věc – straky! Všecky děti se chlubí červenými vajíčky, plné kapsy jich mají chlapani, v bílých šátečkách je opatrují dívky, ťukají jimi pouk o pouk, sekají do nich půlkrejcaráky, pinkají, cikají, vyhrávají, prohrávají, jenom Hanýžka žárlivě opatruje svůj poklad a odolává všem svodům; za nic na světě je nechce

podržet špičkou vzhůru, aby malým otvorem mezi palcem a ukazováčkem si do něho sekl Martínek Klika, ačkoli vytáhl z kapsy celý krejcar, a kdyby chybil, naděje na výhru byla značná. Ale což kdyby se krejcar zasekl právě do hvězdičky, kterou otec včera tak krásně na červeném vajíčku vyškrábal? A což teprve kdyby prosekl kvíteček, který jí máma vymalovala na obou poucích vajíčka? Věčný hřích by to byl, to je raději dá Martínkovi celé, bez krejcaru, zadarmo, neboť ani ty černé uhlíky, které jim z Jidáše přinesl, za tak krásné vajíčko nestojí...

Ta vajíčka právě lákají děti před Královic dvůr a Hanýžka jako na pastvě i zde je středem zájmu a všeobecné pozornosti.

„Jéje! Ty máš pěkná vajíčka! Kdopak ti je dal?“ usedají k ní z jedné strany Taračková Madlenka, z druhé Benešovic Dodlička a obdivují její poklady, které před udiveným zrakem rozkládá po prostřeném šátečku na klíně.

„Jenom tahle červená jsem dostala od kmotry z Chodova, přinesla nám je dnes ráno, když sem šla do kostela, ale tyhle rysky mi udělal náš táta a straky naše máma,“ hrdě, chlubně vykládala Hanýžka a znovu se jí v hlavičce vybavil celý milý včerejší den...

Ráno se opět – naposled už letos – všichni myli pod holými oblaky rosou a rozloučili se s postem. Matka popadla uzel s jídlem, pospíchala do kostela a všichni čekali, až se vrátí, a pak snídali. Otec nejdříve rozkrojil posvěcené vajíčko na pět dílků, každému – i malé Pepce – dal jeden a řekl: „Dyby z nás někdo zabloudil ve mhle^[114] nebo v lese, hajť ten díl vajíčka k druhým ho nese,“ pak teprve načal mazanec a krájel beráncí maso a všichni si pochutnávali, kosti dostal Voříšek a drobtý hodila máma do ohně, aby nic svěceného nepřišlo nazmar. Hanýžka potom zpívala v kostele o velké, ale latinsky, takže ani slovíčka nerozuměla z toho, co zpívala, nikomu se to už také nelíbilo a všichni vzpomínali si na vánoce, jaká to byla krása! – V neděli si po obědě otec rád lehl i matka si někdy zdřímla, ale včera nesměli, aby jim na poli nelehlo obilí a len.

Hanýžce tlouklo srdíčko radostí jako zvonek, když otec se na ni zadíval, zasmál se a řekl:

„Byla hodná Hanýžka s Marjánkou? Pomáhaly ti vyhnat zimu, poklidit celé stavení a uvítat jaro?“

„Hodné byly obě. Marjánka chovala a opatrovala Pepku, takže jsem se starostí o ni zdržovati nemusila, a Hanýžka už dobře zastala mladší děvečku,“ pochválila matka obě dcerky.

„Tak si zaslouhují od nás nejen nové šaty a střevíce, ale musím jim vyrýsovat i nějaké vajíčko, dovedu-li to ještě, alespoň tou hračkou zaženu dřímotu.“

Matka přinesla na jednom talíři krásně ohnivou Červení obarvená vajíčka, na druhém bílá, obojí už natvrdo uvařená, Král hrabal se chvíli v komoře, kde měl v truhlici nebozízky, strouháče, kladívka, kleště i hřeby, až našel přeražený pilník s hranami na lomu jako jehla ostrými.

„Schovaná věc se neztratí,“ usmál se, když se s ním vrátil do světnice, „ten je na to jako dělaný,“ sáhl na talíř po vajíčku a počal si s ním hrát. Škrábl pilníkem jednou, dvakrát, vlevo – vpravo, nahoru – dolů a hle, Hanýžka už vidí, jak se na vajíčku bělá klásek, za ním druhý i třetí, teď roste na něm lísteček za lístečkem, už tvoří věneček a do něho táta něco píše, opravdu, její jméno napsal. „Hanýžka“ bělá se tam čistě napsáno právě na bříšku Červeného vajíčka.

„Táto! Táto zlatý! Táto!“ vykřikuje v nadšeném obdivu dcerka.

„Mně taky! Mně taky!“ prosí Marjánka a matka hledí na muže i na tu dětskou radost, cosi jako žárlivost vkrádá se jí do srdce. Muž kreslí teď ovečku, pěknou, i kadeřavou vlnku jí dělá.

„To by bylo, abych to nesvedla ještě líp než mužský, přece jsem bývala za svobodna nejlepší malířkou strak po celém Chodově.“ Neříká však nahlas nic, nechlubí se, jen se zatajeným dechem se dívá na muže, jak mu rychle roste ta piplavá práce v rukou, ač by se zdálo, že jeho silné, tupé prsty nemotorným pilníkem musejí skořápku prodrápnout. Ještě chvíli se dívá a říká si: „To já bych jinak vymalovala. Muži jsou přece jen nemotorové. Nic jim nenapadne. Pročpak tam nevyrýsuje srdíčko místo kolečka, to by bylo stokrát hezčí.“ Hanit před dětmi ani radit nechce, muž po ní pomrkává, jako by říkal: „To se divíš, jak to pěkně umím?!“

Až to Králová déle nevydržela. Vyskočila od stolu, sáhla do svého šití, vytáhla kousek vosku a špendlík s malinkou hlavičkou. Voskovou kuličku dala rozehřát na mističce do horké ještě trouby v kamnech, špendlíček zapíchla do husího brku a s bílým vajíčkem v ruce sedla si k troubě, chvíli je hrála v ruce, čekala, až se vosk roztaví, už cítila v prstech, jak se jí nedočkavě chvějí, a už se jí také v hlavě zjevovaly různé hvězdy, květy, řetízky i větvičky, jako by na bílé, jemné krajky hleděla.

„Děti, teď něco uvidíte,“ zvedl hlavu od práce náhle Král, když už bylo jisto, že ženu nevyplaší, když máčela špendlíkovou hlavičku do žlutého vosku a na křehké skořápce počala

z čárek a teček kouzlití rozkošnou růžičku. Všichni se teď shrnuli kolem ní a Král v duchu obdivoval nejen jistotu jejího tahu, ale i pohotovost a přesnost, se kterou nanášela rychle stýdnoucí a tuhnoucí vosk na oblé plochy vajíčka.

Hanýžce se zdálo, že otcova práce je neskonale krásnější i výraznější, protože bílé ozdoby na červené půdě odrážely se mnohem ostřeji než jasně žlutý vosk na bílém, nebarveném vajíčku.

„Hanýžko, přines mi sem hrnec s barvou, co nám včera zbyla,“ poručila náhle matka, jako by četla hříšné její myšlenky.

„Že je bude máma ještě barvit!“ střelilo bystrou hlavičkou vtipné dcerky a už letěla do sklepa pro hrnec, „ale ani pak nebudou hezčí, než jsou rejsky, co vyškrábal otec; kdepak, žlutá a červená nikdy tak spolu nehrají jako červená s bílou!“

Hanýžka se vrátila s hrcem, ve kterém se močilo červené dřevo^[115], a matka tam kladla vajíčko po vajíčku, tak jak jí vycházela z rukou pokrytá kulatými i cípatými hvězdicemi, tulipány, jablíčky, srdíčky, každé jiné, některé s letopočtem, jiné s písmeny H a K, ba teď tam strčila i jedno s nápisem.

Snad by byla malovala až do večera, kdyby ji nebyl o půltřetí odpoledne vyrušil zvon, který zval na slavné nešpory, jež se dnes zpívaly v kostele místo obvyklého požehnání.

„Teď všichni do kostela, čerstva se oblíkat! Než se vrátím, barva se pěkně vpije a vajíčka pak vytáhneme.“

Cestou do kostela přitlačila se Hanýžka k otci a pošeptala mu, aby matka neslyšela: „Táto, máma měla také vajíčka rejsovat jako vy, byla by hezčí.“

„Jen nic neříkej a počkej. Uvidíš, že mě máma zahanbí, jen až je vytáhne z barvy. Ty mámu neznáš, ta je z nás ze všech nejšikovnější, já se jí nemohu ani rovnat.“

Celé nešpory to vrtalo Hanýžce v hlavě, a když se vrátila z kostela, i na svačinu by byla zapomněla a jen se hnula k hrnci zvědavá na to, zda všechny ty voskové ozdoby a okrasy nezmizely pod červenou barvou.

„Dočkej času jako husa klasu, nehýbej hrcem, ať se vajíčka neodrou,“ ostřeji okřikla matka, svlékajíc sváteční šaty svoje i malé Pepičky, kterou také vzala do kostela. Teprve pak starou lžicí velice opatrně vyťahovala jedno vajíčko po druhém, kladla je na starý hadr a chválila, jak krásně chytila barvu, jak se napila, po chvíli je obrátila, by stejně osychala, a zas je tak

pozorně a nadšeně prohlížela. Král sáhl po novinách, ale brzy je odložil, neboť i jeho nakazila dětská radost; cítil se mladým a svěžím a neodolal pokušení, aby se znovu nezúčastnil té radostné práce. Přistoupil ke krbečku ve zdi a rozkřesával v něm oheň.

„Počkej až po večeři, trouba bude teplá, pak je nahřejeme,“ odháněla ho žena.

„A kdo by tak dlouho čekal, ať vidíme, jak se povedla,“ vybíral dál muž suché loučky pod železnou trojnožku.

„Tys horší, nedočkavější než děti,“ usmála se naň Marjánka, ale nekazila mu radost. Šla do truhly, kde měla plno záplat, ústřížků a zbytků všelijakých, vytáhla kus jemného sukýnka, nad oheň postavila plechový pekáček, aby se rychle prohřál, a už naň položila vajíčko.

S otevřenou hubičkou všechno pozoruje Hanýžka. Vajíčko je přece vařené, což je máma bude ještě opíkat? Ale co to? Zázrak děje se s vajíčkem! Hle, ono bělá od spodu, vosk se na něm rozpouští a stéká na pekáček, matka do něho jemně ťukla prstem, převalilo se na bok a ukázala se na něm krásná bílá hvězdice, jakoby z nití upletená. Vtipné Hanýžce vtom vzešlo světlo a rázem pochopila celé tajemství malby.

„Jéjej! Mámo!“ vykřikla překvapením, „jak jste si to pěkně vymyslíla!“

„To já jsem si nevymyslíla, děvečko drahá, to mi ukázala moje máma jako já dnes tobě, ta to měla od báby, bába od prachbáby, prachbába od prachprachbáby, tak to šlo, co svět světem stojí,“ mluvila Králová a v sukýnku pečlivě mnula vajíčko.

„První patří tátovi,“ usmála se, rozevřela dlaň a na tmavém sukýnku seděla červenobílá straka, natáhla ruku a podávala vajíčko se šelmovským úsměvem v očích i koutcích úst mužovi. Král po něm dychtivě sáhl, a jak na ně pohlédl, četl na něm ve věnečku nápis: „Král, Král, na dudy hrál!“, rychle schoval vajíčko do kapsy, stříhl očkem po ženě, která už nahřávala druhé vajíčko, a pochválil ji: „Pěkné, přepěkné vajíčko jsi mi dala, nesmím ti je zůstat dlužen.“

„Já ti je darovala a nepůjčila, nemusíš tedy oplácet,“ volala Marjánka od krbu, ale už držel v ruce pilník a červené vajíčko, už obratně a dovedně rýsoval na něm holubičku, proti ní druhou, do zobáček jim dal pentličku, aby se o ni tahaly, a na pentli napsal: „Králová za času hrávala na basu!“, kolem udělal nějaké kudrlinky jako obláčky, na špic i pouk vyškrábl kulatou čepičku a udělal poslední čárku právě ve chvíli, kdy jeho žena utírala poslední vajíčko.

„Tu je ode mne za straku rejsek, abys neplakala, že jsem ti nic nedal,“ vážně podával selce vajíčko.

„Já ti je dala na šátku, a ne na holé dlani.“

„Zatrápené ženské!“ povzdychl si Král malomyslně, otevřel stolík, vytáhl z knížek bankocetli, položil si ji na dlaň, na ni vajíčko a znova řekl: „Ted' leží na šátku!“

„Tak to má být,“ zasmála se Marjánka a rychlým hmatem sebrala papírový peníz i s vajíčkem.

„Já jsem si vzal jen vajíčko, šátek jsem nechal ležet,“ ohrazoval se Král.

„Řekla bába tvá: ‚Blázen, kdo dává – kdo nebere, dva!‘“ omlouvala se i Marjánka a už strkala šustivý papírek i s vajíčkem pod fěrtuch do plátěného kapsáře.

Hanýžka neměla uší ani očí pro to, jak se táta s mámou škádlí. Prohlížela straky svoje i sestřiny. Každá měla tři a od otce dva rejsky, ale ty se musily schovat před krásou lesklých, ohnivě zářících strak. Obdivovala každý kvítek, růžičku, jablíčko, srdíčko a nevěděla, které to vajíčko je nejkrásnější. Nemohla se jejich krásy nabažít, nemohla se s nimi rozloučit, i v noci se jí o nich zdálo a těšila se, co bude závisti, až se jimi zítra pochlubí.

A ta chvíle ted' nadešla! Sedí Hanýžka na kamenném sedátku pod jejich okny, sluníčko svítí a hřeje, ptáci zpívají, před ní hrají chlapani i děvčata o vajíčka, ale ona opatruje malou Pepku, která už počíná sama chodit, ale ještě víc než Pepku opatruje straky a rejsky svoje i Marjánčiny. Pálusuc Kuba i Svatošuc Jirka už k ní přišli, vyhrála na nich dva půlkrejčary, protože jsou hlupáci, nastavila jim červené vajíčko špičkou, nikoli poukem, a oni si toho nevšimli. Po špičce sjede každý půlkrejčar a žádný ji neprorazí. Zato Marjánka už prohrála obě vajíčka od kmotry a nemá už nic než straky a rejsky.

„Ty hloupá Marjáno,“ vadí se s ní Hanýžka, „proč hraješ, když to neumíš, když na vejci nerozeznáš pouk od špičky.“ Ale ted' k ní míří Klikovic Martínek a na toho se musí zvlášť naostřit. Martinovi už stojí obě kapsy u kabátu, divže mu z nich vajíčka horem nepadají, prosekl a vyhrál každé vejce, neboť si doma už před týdnem obrousil na kameni celý okraj půlkrejčaráku a zase ho pošpinil, aby se neleskl a nikdo nic nepoznal. Martin zná všecky šmejdy, jeho vajíčko nikdo neprosekne ani neproťukne, neboť je má vylité smůlou tak dovedně, že ať je prohlíží kdo chce jak chce, ať je zkouší na zubech nebo na ruce, nelze je od pravého rozeznati. Truhlář udělal Smolíkovi vajíčko dřevěné, ale jak je vzal Martin do ruky a klepl jím o svoje přední zuby, hned jím praštil přede všemi o zemi a nerozbilo se.

Nešťastnému Tomáškovi naložili hřbet, že sotva domů pod tím nákladem odlezl. Ještě hůře by se vedlo řezníkovici Honzíkovi, který dostal od majolikařů vejce porculánové, kdyby se nebyl lekl výprasku Smolíkova a včas se nepřiznal. Vajíčko šlo teď z ruky do ruky, každý kluk je potěžkal a hned se chlubil, že by je byl poznal podle váhy, když ne podle velikosti a barvy, ač po chvíli už nic nepoznal a šikovnému Honzíčkovici přece jen se podařilo menší kluky obehrát, ale jen někde za rohem, kde ostatní naň neviděli, na společném hřišti musil hrát a také hrál poctivě.

„Hanýžko, ťukněme si,“ vykřikl výhrou rozjařený Martínek.

„Baba na babu,“ vyskočila hned Hanýžka, vybírajíc ze zástěrky červené vajíčko a držíc je poukem vzhůru. Kliko se rozpráhl a už chrustla skořápka na Hanýžčině vajíčku. Zaplála hněvem a vykřikla:

„Špic na špic.“

Oba hráči rychle obrátili vajíčka a teď Hanýžka si zamířila a krátkým, ostrým pohybem, jako by chtěla bodnout, ťukla do nastaveného vajíčka, ale opět chrustla její skořápka, a nikoli Martinova. Nezdár jí rozčiloval, „Ještě jednou,“ dupla si nožkou.

„Třeba desetkrát,“ smál se Martin a strkal vyhrané nakřaplé vajíčko – káču – do kapsy.

„Baba na babu a já začínám,“ poroučela Hanýžka, ale hra i prohra se opakovala.

„Čím je to? Že Martin šmejdí! Ale počkej! Hanýžka sáhla potřetí do fěrtoušku a vytáhla – straku. Klikovi se v očích zajiskřilo, ale hned jaksi ochladl.

„Tu by bylo škoda rozbít, dej mi ji, slíbilas mi ji za Jidáše.“

„Už jsi vyhrál dvě káči, máš dost za ty tři uhlíčky. Vyhraješ-li ji, bude tvá, podívej se, co jich ještě mám,“ roztáhla fěrtoušek před udiveným zrakem Martínkovým.

„Uvidíš, že ji proťuknu, dej mi ji, dám ti jiné vajíčko.“

„Sad? – vyhraješ snad!“

„Dám ti dvě.“

Kolem už se kupí ostatní hráči a Hanýžce svítí očka jako rozhněvané kočce.

„Dej mi to, co s ním hraješ,“ vykřikla náhle.

Martin se na okamžik zarazil. Cítil, že je v úzkých a obrátit nemůže.

„Tak z ručky do ručky,“ rozhodl se náhle spoléhaje se, že se mu podaří Hanýžku nějak ošidit, ale jak natáhl ruku, Hanýžka ho přes ni udeřila, Martinovo vajíčko z ní vyletělo, a jak dopadlo na zem, rozbilo se a pod bílou skořápkou začernala se smůla. Martínek skočil po Hanýžce, všichni počali křičet: „Smolák! Smolák! Kolomazník!“, rány na Kliku jen pršely, vajíčka v zástěrkách i kapsách chrupala, Martin se konečně vydřel z klubka a ještě hůř seřízen než Tomášek pádil k domovu. Ale Hanýžka měla ve fěrtoušku místo strak a rejsků trochu skořápek, které skrápěla horkými slzičkami a vykusovala z nich bílek i žloutek, aby alespoň něco z nich užila. –

Tři neděle už dospělá chasa neviděla Výhledy. Od chudé hůrky a rozprástek nikdo ani nohou tam nevskočil; tak byli všichni jarní prací a setbou na polích unaveni, že se jim ani k lesu nechtělo. Ale dnes už odpočívají druhý den, bujná krev hraje jim v těle, možná že v hospodě na Výhledech budou pít dnes Němci z Capartic a Černé Řeky „na krásu a sílu“^[116], veselo tam bude, kdežto v Klenčí smí muzika vrznout teprve až po neděli Provodní^[117]. Přijdou tam jistě chodovští a trhanovští, milo bude na Výhledech, děvčata vezmou s sebou vajíčka, snad i mazance, což kdyby se tam setkali s chlapci, co utekli před wojnou do Bavor... Kdo by udržel chasu doma dnes, kdy i staří vyjdou si rádi někam „do Emauz“, aby se jim nezkrátily žíly!... Děvčata ovšem musejí na požehnání ukázat se v kartounových – půvĕdkových šatech – chasnici už na ně čekají, a sotva Makásek odzvonil tři hodiny, už letí chasa k lesu... Na silnici je vítá a celou cestu doprovází prudká, omamná vůně kvetoucích řeřabin i protivný zápach švabínu^[118], jívy a osiky už odkvétají a pod nimi, jako by nastlal, válí se plno rozježených, uvadlých jehněd, na okraji lesa prudce páchne schnoucí trouch pod ohromnými smrky, řídkými u země, ale nahoře s hustými korunami, takže se zdá, jako by tu stála řada štíhlých sloupů nesoucích zelenou klenbu lesa. A jako v kostele kadidlo, tak silně voněla tu všude pryskyřice lesknoucí se na slunci jako slzy, jež rychle na vzduchu tvrdla a po černavé kůře jako ledové kapky táhla se k zemi. Hluboký les na prudké stráni dýchal však dosud studeně. V jeho srázných, úzkých úpadech ležel ještě ulehlý sníh, na stráních k severu obrácených tál pomalu špinavý led a všecky potůčky i prameny pily dosud sněhovou a ledovou vodu. Jenom silnice jako atlasová stuha bílá táhla se kolem čela haltravského, suchá a tvrdá, až zvonila pod kroky klencké chasy spěchající k Výhledům. Žádný z těch zázraků kolem nikoho neohromil, lesy i květy, ptačí zpěv i vůně, pohled na královskou Šumavu, zasněžená temena Oseku i Javoru, rozeklaná Prsa Matky boží, Jezerní stěna se Špičákem, bílá města, vesnice, kostely, panské dvory a samoty, rozhozené po stráních a údolích, pro tu všecku nádheru neměl dnes

nikdo z nich smyslu. Mladá krev šumí jim v žilách jako jarní voda v hlubokém korytě, jež se řítí z polesí zvaného Míra dolů ke stoupě. Ale stoupa dnes stojí tiše. Hromada kamení se tu sice bělá a jiskří na slunci, ale okované hlavy kladiv se nezvedají v pravidelném taktu a nedrtí na prach lesklý živec pro Majerovu továrnu. Voda neběží dřevěným korytem na vysoké kolo, malé dřevěné stavidlo sráží ji vlevo do skalní průrvy, kam se vrhá střemhlav nádherným vodopádem, její stříbrný proud tříští se o tvrdé balvany v milióny krůpějí, třepí se v tisíce drobných nitek, znovu se splétá v klikatý provázek, protáhne se klenutým mostem a zmizí v Dolíku. Toto divadlo jedině zastavilo chasu a podmanilo si ji svojí novostí. Jindy třásla se tu půda pod údery stoup, vodička poslušně otáčela kolo, pod ním tiše, unaveně odtékala pod most, jako by se bála, aby ji znovu nezapřáhli do nějaké práce, ale dnes syčí a šumí, zpívá a pění se, hučí a skáče svobodně a radostně. Děvčata opřená o zábradlí mostu obdivují její krásu a chlapcům se líbí její bujnost i síla.

„Počkejte!“ zvedla náhle hlavu Krutinovic Hanča „vojanda“, záletná krasavice dobrého, měkkého srdce. Zahleděla se do hustého mláží nad stoupou, kde poštovic lesem počínaly selské lúsy klencké a táhly se k severu až na Postřekovsko. Oči se jí rozhořely nedočkavou touhou, chřípí se chvělo, rty naběhly krví, pootevřely se a za nimi zabělely se drobné zoubky.

„Neslyšíte nic?“ optala se znovu a mohutná ňadra se jí dmula, až se vlnil na nich hedvábný šátek a nápenka na šněrovačce hrozila prasknutím.

„Slyšíme vodu hučet. Co jiného bychom mohli slyšet?“

„Naši chlapci jdou z Bavor. Slyším je zpívat!“ vykřikla teď Hanče určitě a první pustila se kolem stoupy ze silnice vzhůru do lesa.

*„Kamenná hora,
z ní běží voda.
Poběž, poběž, moje milá,
tvůj chlapec volá.“*

Od Křížků dolů k Výhledům kráčí šest chlapců, co utekli před vojnou a slouží teď v Bavořích u sedláků za pacholky, šest chlapců si jde pro pomlázku ke svým dívkám.

„Poběž! Poběž, moje milá, tvůj chlapec volá,“ opakují tvrdé skály a jako srny běží tomu hlasu vstříc jarem rozjásané, steskem roztoužené, láskou rozpálené dívky...

*„Ptám se tě česky,
ptám se tě německy:
neběháš mi za chlapcema,
stvoření ženský?“*

Zpěv se blíží, už se ozývá z Barvířovic lesa, nutno se ozvat, odpovědět, schovat se do houští, nechat se hledat a prožít celý půvab a rozkoš shledání. Šest dívek se zastavilo v poštuc lese, oddychlo si, Krutinuc Hana nabrala dechu plný hrudní koš a zazpívala jako slavík:

*„Neběhám, ach, neběhám,
protože tě ráda mám,
jenom na tě, můj holečku,
ve dne v noci vzpomínám!“*

„Přišli! – Čekají! – Juchuchúchúúú!“ vykřikli uprchlíci a rozběhli se tryskem dolů, až jim kamení od nohou lítalo.

„Kde jste?“ volají cestou.

„Neschovávejte se!“

„Netrapte nás!“ Červená šerka Hanina kmitla se houštím jako živý plamen.

„Tady jsou! Tady jsou!“

Šťastný smích, veselý jásot a křik naplnil tichý les, přišla i ostatní chasa, všichni si ruce potřásají, vítají, jako by se sto let neviděli. Bezstarostné a lehkovážné je mládí, slepá je láska, ale právo je bdělé a zlost mstivá a vypočítavá. Komu patří stoupa? Němci Majerovi. Kdo v ní tluče živec? Puchař Hansgirgl, kovaný Němec. U něho sedí trhanovský písař Sádlo, dráb Polcar a pět panských mušketýrů. Od rána tu sedí, puchařka jim nosí džbány piva, ale nikdo z nich ani nos ze stoupy nevystřídí.

„Přijdou! Jistě přijdou!“ těší je Hansgirgl, „nevydrží to, aby si nepřišli pro červená vejíčka.“

„Alespoň jednoho musíme dostat,“ vzdychá písař, „aby pan vrchní v Koutě už dál našeho pana direktora netrápil. Pan vrchní Jesser by si ani nevzpomněl, ale pan amtsasesor Hop fouká do toho ohníčku, aby neuhasl, a také Hop by se po odvozech nestaral o rekruty, kdyby nejezdil k Zippnerům, kdyby ho tam nelákaly švadlenky Betyнка s Lízinkou a kdyby se nechtěl zavděčit starému cajkmistrovi.“

Líně vlekou se hodiny, také dráb Polcar může se okousat dlouhou chvílí a vzpomíná si, jak je teď asi veselo v Trhanově, jak zahradníci už vyklidili celý park, odkryli růže, ze slámy vybalili všechny choulostivé křoviny cizokrajné, vyhrabali listí, pěšiny a cesty posypali pískem, kola narcisů a tulipánů už tam voní, ze skleníků stěhují se květiny do zámku na chodby a salla terrena v přízemí jak je plná palem a jiných roztodivných kyttek. Dnes se otevírá kuželna a excelencpán má první hod. Kasino se přestěhuje do kuželny, Polcar by něco viděl a také užil a takhle musí ležet s mušketýry v seně na půdě, čekat, až je písař zavolá, pak se rvát s chasníky a nechat si třeba i hřbet naložit, postaví-li se ti klackové na odpor...

To ovšem nevěděl ani písař Sádlo, ani dráb Polcar, jak vznešené hosty má dnes trhanovský zámek. Už na slavnost vzkříšení přijel nejen hrabě Rudolf, ale přivezl s sebou i svého bratra hraběte Františka, guvernéra v rakouském Přímoří, u kterého počala se jevit podivná choroba, takže se rozhodl zřít se nadobro celého svěřenského panství i prvorozenství a postoupiti pravoplatně celý fideikomis mladšímu bratru Rudolfovi, krásnému to a zdravému muži. Ten v únoru dovršil osmatřicátý rok a oženil se, vlastně chtěl se oženit s hraběnkou Giselou, která se po krátkém, ale velice nešťastném manželství rozešla navždy se svým mužem a které nyní brání Řím vstoupiti v nové manželství. To všecko projednat sjeli se oba bratři o letošních svátcích v Trhanově. Čekali tu i svého vzácného příznivce a přítele, všemohoucího Metternicha, státního kancléře a ministra zahraničních záležitostí, kterého sem pozvali a který sem také rád zajížděl, kdykoli dlel na svém panství v Plasích u Plzně. Ten jediný mocným vlivem svým mohl pomoci zamilovanému hraběti Rudolfovi a o tu pomoc oběma bratřím teď běželo, neboť už bylo nejvýš na čase, aby se opět zazelenala warthausenská linie starého rodu stadionského novým potomkem... Ale tichý, zapadlý zámeček trhanovský byl jako stvořen i k důležité schůzce politické, o které neměla věděti ani Vídeň, ani Praha a ke které nehodily se knížecí zámky v Plasích ani v Tachově, kde každá návštěva hned budila pozornost a dostala se do novin. Císař Ferdinand, neduživý, duševně omezený dobráček – toť třtina větrem se klátící. Toho se chytrý Metternich nebojí, nebojí se ani arciknížat Ludvíka a Františka, kteří zasedají v konferenční radě, ale má tam jiného nepřítele, který se staví proti jeho absolutní vládě a domáhá se sborového projednávání všech státních záležitostí. Ministr vnitra František hrabě Kolovrat Libštejnský, dříve nejvyšší purkrabí v Čechách, dívá se mu ostře do karet a čím dál tím hlučněji a úspěšněji volá po změně rakouské ústavy, horlí pro obnovu zemského zřízení nejen v Čechách, ale ve všech korunních zemích, volá po vrácení všech práv a výsad zemským sněmům stavovským a veřejné mínění – hlavně noviny – ho v tom podporují. Kolovrat drží panství přimdské. Z Trhanova dobře viděti mohutný lichoběžník hory Přimdy,

jenž se zvedá nad severozápadním kopcovitým krajem jako loď na rozbouřeném moři. Temeno Přimdy korunováno jest mohutnou zříceninou starého hradu pomezního, jenž sloužil českým králům nejen na obranu hranic, ale i za státní vězení. Sám kníže Soběslav byl zde dvakrát vězněn. Ale pod tím rozvaleným hradem ve Velkých Dvorcích v krásném parku zvedá se moderní, pohodlný zámek s nádhernou, drahocennou galerií obrazů a s ještě nádhernější vyhlídkou na Bor, Tachov, Kladruby, Stráž, Horšův Týn, Trhanov, Bělou i Újezd u sv. Kříže, na celou tu kotlinu, kterou kdysi bránily proti Němcům nejen pomezní hvozdy, skály, hory, močály a bahna, ale svou hrudí chránili ji i Chodové domažličtí, přimdští a tachovští, věrně jako psi tu střežili brány i branky zemské, kdykoli němečtí vlci blížili se k hranicím... Co věděli o tom Windischgrätzové, Loewensteinové, Trautmannsdorfové, Stöhrové, Stadionové, samá to pobělohorská šlechta, která pod křížem, na kterém visel přibitý český národ, metala o chodské roucho los. Kdo z nich rozuměl tomuto zadumanému kraji a cítil s ním jeho bolest a smutek? Jedině přimdský Kolovrat, ušlechtilý, mírný a nevšedně vzdělaný, ať sedával někdy na zámku ve své ohromné knihovně nad rozevřenými folianty starých kronik nebo si vyjížděl do své obory a lovišho zámku Dianaberku na sluky, jeleny i srnce, anebo se procházel starou lipovou alejí pod zámkem, v šumění hvozdů i v hukotu větrů, v bublání potůčků i ve zpěvu ptačím slyšel pláč, nárek a výčitky této tvrdé a dosud hrdé země. Když se opřela vichřice o vysoká okna zámku a zakvílela v komínech, zdávalo se mu, že vstává ta prodaná země, chřestí svými okovy, lomcuje žalářími dveřmi, strašné žaloby i kletby ochraptělým už hrdlem soptí k zachmuřenému nebi, prolamuje se ven z temného vězení a volá po svobodě...

V takových chvílích probouzel se v Kolovratovi potomek starožitného českého rodu panského; červenobílá kolovratská orlice se zlatou korunkou na hrdle oživovala na modrém štítu jeho čistého, poctivého, prastarého erbu a hlásila se ke své sestře, k plamenné orlici na jiném štítu, na štítu sv. Václava a na pečeti veškeré obce Českého království... Jako ohnivé víno stoupala mu do hlavy nejen stará sláva vlastního rodu, ale celého českého národa. Rada králů táhla před jeho vzníceným zrakem, Pražský hrad zářil leskem a nádherou, v sněmovní síni seděli pánové z Janovic, Čejkové a Dvorečtí z Olbramovic, Zručí z Chřenovic, všichni stejného erbu s Kolovraty, osudy této země řídili spříznění s ním Šternberkové, páni z Hradce, Střely, Řepice i Vrtby, Švamberské s Černíny, Roháči, Berkové a Lobkovici. Rozhlédl se obrazárnou a viděl své předky, jak ze začernalých rámců dívají se na něho vyčítavě, smutně, ba až zlostně. Strašně se tu mračil starý Albrecht z Kolovrat, rytíř na slovo vzatý, maršálek české královny a zakladatel kláštera v Področově, bolestně se usmívala jeho neteř, abatyše

svatojirského kláštera Kunhuta, purkrabí královských hradů, hofmistři, kancléři, měšťtí i krajští hejtmani, nejvyšší sudí, komoří i podkomoří, slavní válečníci a zase řádoví i světští kněží, kanovníci, biskupové i arcibiskupové, jak si je sem snesl a rozvěsil z ostatních zámků, ti všichni probouzeli se na svých vetchých plátnech, svítili očima, teplá krev proudila v jejich žilách, oživilo a volali: „Nenech ubít a ušlapat národ, v jehož koruně zářili jsme jako ušlechtilý květ, z něhož jsme posli a sáli svoji sílu i šťávu! Nezapomínej na naše heslo rodové ‚věrně a stále!‘“

To všecko hnalo šlechtného Kolovrata k tomu, aby nenechal dobít a utrápit svůj umírající už národ, ale celým srdcem aby přilnul k společnosti české, k hrstce mužů, kteří počali obvazovat krvácející rány matky vlasti. Jako nejvyšší purkrabí a předseda české vlády počal se starat o duševní i hmotný blahobyt české země. Se svým přítelem Kašparem ze Šternberka založil České muzeum, vydal o tom slavné a sebevědomé provolání k celému národu, schválil Sbor k vědeckému vzdělání řeči i literatury české, podporoval i jako ministr štědře Matici českou, ale dobře cítil, to všecko že nestačí, že národu musí se vrátit i jeho stará politická moc a síla... Proto nenáviděl Metternichův absolutismus a centralizační snahy jeho a snažil se veškerou svojí váhou vymoci na slabém císaři, aby vrátil stavovským sněmům jejich politickou moc, rozšířil samosprávu zemskou a vydal novou ústavu. Proto jen horoval o povznesení rolnictva, obchodu i řemesel, radil posílit střední stav a alespoň částečně připustit ho k politické práci...

To všecko zas nenáviděl a potíral veškerou svojí mocí starý pletichář a mazaný diplomat kníže Metternich. Čtyřicet let už řídil rakouské mocnářství. Pojal za choť vnučku hraběte Kaunice, mocného to státního ministra z dob Marie Terezie, a s ní vyženil nejen alodiální^[119] statky kaunicovské, ale i skvělou dráhu diplomatickou. V napoleonských válkách jeho sláva a moc sahala po celé Evropě a po vídeňském kongresu stal se vlastně on císařem rakouským, neboť s císařem Františkem hrál si jako s pouhou loutkou. Národové oddychli si po válečné době plné hrůz a obětí, zatoužili nejen po míru, ale i po svobodě, po svých lidských právech, aby už nikdy nemohlo je vodit několik tyranů na krvavé jatky jako dobytek, volali po nové ústavě, po svobodných volbách do sněmů, chtěli mít vliv na zákonodárství i na celou správu veřejných prací. Proti tomuto dravému proudu však postavil se na odpor Metternich a tvrdě prohlásil: „Jedině panovníkům přísluší řídit osudy národů a panovníci za své jednání nejsou nikomu zodpovědní než Bohu.“^[120]

A tak musili se srazit oba státníci, oba už starci – Metternich a Kolovrat. Hlas rodné země, pláč země podmaněné a uhnětené ozýval se v srdci Kolovratově, jásot vítěze a strach o těžce dobytou kořist – v srdci Metternichově. Jeden druhého nechápal. Kancléř nemohl pochopit, jak jeho ministr vnitra jako šlechtic může horovat pro zemskou samosprávu, pro volební právo sedláků a řemeslníků. Ministr vnitra se divil, jak takový věhlasný a zkušený diplomat může hnáti říši přímo do revoluce, stavěti se proti světovému hnutí a dráždit tak vyzývavě všecky poddané. Kníže Metternich tvrdil, každá oprava ústavy, po které volali nejen Češi, ale i Němci, Maďaři a Vlachové, jakékoli splnění jejich požadavků že by prozrazovalo slabost vlády, vzbuzovalo by nové a ještě smělejší touhy, neboť jídlem roste chuť. Hrabě Kolovrat zuby nehty zastával svůj názor, že je nutno vyjít dobrovolně oprávněným tužbám lidu vstříc, ježto duch času tak jako tak si je vynutí. Tak se oba soupeři rozešli. Metternich nepovolil a Kolovrat odešel klidně na své statky do Čech „na dovolenou“. Odešel vznešeně jako pravý šlechtic, neboť nikdy „nesloužil“, jako ministr nevezal nikdy od státu ani groše platu, nežádal žádné peníze, nikomu nemusil být za nic vděčen a také sám vděku nečekal a nežádal. Jsa sám bohat a bezdětný, zůstával neodvislým, nepachtil se po protekci dvora ani po bohatství, šel přímo, s hlavou hrdě vztyčenou za svým cílem a tím právě vynikal nad Metternicha. Kancléř Kolovrata sice nenáviděl, nepodceňoval ho však. Znal jeho čestnost a nezranitelnost, jeho rozhled státnický i bystrost a vzdělání a bál se ho. Cítil, že ve vládní lodi, kterou už tak dlouho řídí, podezřele to praská, zpuchřelým dnem že prosakuje voda a není jisto, podaří-li se v ní ucpat všecky skuliny a trhliny. Což kdyby se potopila ke dnu a Kolovrat v ní nesešel? To by znamenalo kancléřovu politickou smrt a Kolovrat jistě by se stal na nové lodi kormidelníkem. Kolovrat musí na své místo, zpět k opuštěnému veslu ministerskému, zdánlivě mu vyhoví, přistoupí na jeho návrhy, počne se zabývat otázkou nové ústavy rakouské a na tu udici se jistě chytí...

Na rozkaz Metternichův sezval tedy hrabě Rudolf na dnešní den do svého zámku společnost, o které se mohlo právem říci, že na ní spočívá celé mocnářství Rakouské. Z Tachova jako voják první přijel generál Windischgrätz, hned za ním z Přimdy Kolovrat a oba se velice divili, když je ve velkém salónu vítal – kníže Metternich. Stál pod krásným obrazem nejslavnějšího Stadionu Jana Filipa, vynikajícího státníka a svého učitele, který sám se stal po Coblenzovi dvorským a státním kancléřem ve Vídni, po finančním bankrotu rakouském pak, když nikdo se toho neodvážil, přijal r. 1813 křeslo ministra financí a už od r. 1829 odpočívá v kryptě klenckého kostela. Pod tím obrazem tedy stál bez řádů, v prostém kabátě šosatém s vysokým límcem a úzkými rukávy, lišácky se usmívaje stavěl se překvapeným, pokročil

vstříc hraběti Kolovratovi, natáhl k němu obě ruce a volal: „Jaká náhoda! Jak mě to těší, můj drahý příteli! Kde bych se byl nadál, že se zde s vámi setkám! Ale vidím v tom vyšší vůli, a ne slepou náhodu. Mraky se znovu kupí nad staroslavným domem Habsburků, chtěl jsem sám k vám zajet, vaší přítomnosti ve Vídni je totiž nutně třeba. Vypadáte znamenitě. Dovolená šla vám k duhu, ale déle se nesmíte vyhýbat, ano, vyhýbat svému křeslu. Koušeme se s Římem a tuhle náš milý hostitel stává se nevinnou obětí karbonářů^[121] a Mazziniho. Potřebujeme nutně vaší vzácné zkušenosti a rozhledu.“

Elegantní, štíhlý Kolovrat sladce se usmíval, přivřel oči, změřil si knížete a řekl suše: „Ano, zdá se skutečně, že politiku nevede Vídeň, ale Praha a Pešť a pak Itálie, hlavně Itálie.“

Metternich se kousl do rtu. V rozpacích vytáhl zlatou, diamanty posázenou tabatěrku, dar to ruského cara Mikuláše, otevřel ji a vzal si jemnými prsty šňupeček. Na vysokém čele naskočila mu vráska a bílou, štíhlou rukou uhladil si kadeře nad uchem. Spolkl tu hořkou pilulku a naladil hned tvář k nejsladšímu úsměvu: „Obdivuji, jak správně postřehl jste situaci. A přece uznáváte, že nitky se musejí sbíhat ve Vídni. Jsme ochotni rozšířit vnitřní samosprávu korunních zemí, studujeme sami příslušné změny a chceme slyšet vaše návrhy.“

„Mým názorem jest,“ vmísil se do debaty generál, „každá reforma, ať dobrovolná, ať vynucená revolucí, vede k stejnému cíli – k rozkladu státu. Toho mínění jest i sám arcikníže Ludvík, předseda konferenční rady. Slyšel jsem to z jeho vlastních úst.“

„Zcela správně,“ souhlasil Kolovrat, „idea císaře Josefa II. se nevžila. Centralismu odzvánějí. Nestejnorodé státní těleso spěje k svému rozkladu, nikoli však ke své zkáze. Rozkladem musí se zachránit Rakousko.“

„Tomu nerozumím.“

„Nejste sám. Nechápu to i jiní.“

„Nechápali,“ opravil Metternich rychle hraběte, „opakuji, že hodláme vypracovati osnovu nové ústavy, která by ve vašem smyslu rozšířila a urovnala pravomoc jednotlivých zemí.“

V očích Kolovratových zaplálo radostně. Měl v té chvíli hřejivý pocit zadostiučinění.

„Nepřijde vláda s tím návrhem – jako obyčejně – opět pozdě?“ neubrnil se jízlivé otázky.

„Lépe pozdě než nikdy. Doufám však, že se za své dítě nestydíte?“ bodl Metternich.

„Nestydím, musí však být moje, a nikoli podložené.“

„Vždyť vám je předložíme k prohlédnutí. Zvu vás na konferenci do Vídně ode dneška za týden. Přijdete?“ natáhl Metternich pravici k hraběti.

„Přijdu,“ vložil mu do ní svoji hebkou, malou ruku Kolovrat. Šlo to lehce, lehčeji, než si to kancléř představoval. Ve výborné náladě usedli všichni k obědu a politické poměry přetřásaly se i u stolu v jídelně. Mluvílo se o poměrech moravských i v Přímoří a Metternich oběma hostitelům nadhodil, že je povolá asi na důležitější místa, kde by lépe mohli uplatnit svůj zděděný talent diplomatický.

Venku zrovna hýřil krásou a svěžestí jarní den. Černé lesy koupaly se v teplé sluneční lázni, jasně modré nebe klenulo se nad nimi a skřivánci píseň, hlučná a veselá, pronikala vysokými okny až do jídelny.

„Otevřete okno,“ poručil kancléř, bera si z podnosu šálek silné černé kávy. Čistý, horský vzduch, prosycený vůní lýkovce, kvetoucích štěpů i vlhkých polí a luk vedral se dovnitř.

„Projdeme se parkem,“ navrhl náhle hrabě Kolovrat. „To se mnoho neprojdete,“ usmál se jemně Metternich, který znal důkladně trhanovský zámek z častých návštěv dřívějších, „ve francouzském parku zdejším lze sice studovat nejnovější exempláře květin, obdivovat se jim – ale procházet se v něm?“

V té chvíli napadlo hraběti Rudolfovi, že má zahájit letní kasino prvním hodem do kuželek.

„Máme zde slušný kuželník, moji úředníci právě dnes poprvé se v něm sejdou, kdyby snad bylo libo –“

„Mohu vám nabídnout lepší partii,“ povýšeně se ozval generál Windischgrätz, „milujete-li střelbu a jste-li dobrým střelcem. Doporučím vás Radeckému a můžete si hodit do italských kuželek v Piemontu. Taková hra je pro nás. Navrhuji však procházku do přírody. Projel jsem před několika dny tímto krajem, vraceje se z Frankfurtu. Spěchal jsem, přšelo, jen se lilo, nemohl jsem se zastavit na Výhledech a to místo tam – toť jako stvořeno pro kanóny.“

„Znáte je, přáteli?“ obrátil se kancléř na Kolovrata.

„Slyšel jsem o něm, ale neviděl jsem je dosud. Jezdím do Bavor přes Rozvadov a Waldhaus.“

„Ach, to musíte vidět! Jedinečná vyhlídka! Čtvrtina Čech a kus Bavor leží tam před vámi jako na dlani.“

„Těším se,“ souhlasil Kolovrat a panstvo vstalo. Ujednáno, že na Výhledy vystoupí pěšky přes Chodov, kočáry za nimi pojedou a vrátí se přes Klenčí, kde navštíví hrob ministra Jana Filipa.

Malá společnost vydala se na cestu. Z hostů nejmladším byl šedesátiletý Windischgrätz a také nejpružnějším. Přimdkému hraběti scházela pouze dvě léta do sedmdesátky a Metternich už ji o tři léta překročil, ale všichni tři starci kráčeli věkem dosud nesehnuti a nikdo by nehádal, že už tolik křížků nesou na zádech.

Šli volným krokem a labužnický, s pochopením prožívali rozkoš krásné přírody i dne. Prošli už Chodovem a nad vesnicí zatáčeli právě kolem Hůrky a Kosteliště vlevo, míříce přímo k Černých chalupě a na Výhledy, když v lese proti nim ozval se náhle zmatený křik, ženský pláč, vtom padl i výstřel, lidé se zastavovali po pěšinách i cestách a po malé chvíli vyřítli se z houští pod Dolíkem prostovlasý člověk, letěl rovnou přes louky do Chodova a křičel: „Pomóc! Pomóc! Páni nás chytají na vojnu!“

Celá šlechtická společnost se rázem obrátila k Trhanovu. Hrabě Rudolf i František hořeli ve tvářích rozpaky i studem a tajemný strach padal na oba bratry, aby hosté nestali se svědky nepříjemného výjevu nějakého, který by je rozladil, ba snad i urazil. Neměli tušení, co nařídil na rozkaz koutského úřadu pan direktor Melichar a jak hrubě se ten rozkaz v lese nad stoupou plní...

„Tak se mi zdá, že se svých poddaných bojíme,“ kousavě poznamenal hrabě Kolovrat.

„Protože se s nimi mazlíme, hřebínek jim roste,“ prudce odpověděl generál.

„Co se tam vlastně děje?“ optal se kancléř.

„Nemám nejmenšího tušení,“ omlouval se hrabě Rudolf, „ale hned zavolám direktora.“

„Nevolejte ho, vždyť jsme to slyšeli,“ zase tak posměšně ozval se přimdký hrabě, „pánové alespoň vidí, jak nadšeně spěchá lid pod vítězně vlající prapory rakouské.“

„Všecko zraje k revoluci,“ povzdychl si Metternich. „Kéž už by tu byla. Za týden chci být s ní v Čechách hotov,“ zrudl hněvem velící generál český.

„Jen nemalujte čerta na zeď,“ vážně se k němu obrátil Kolovrat, „vše to nejen v Čechách, ale i v Uhrách a Chorvatsku. Neschopnost patrimoniálních úřadů zbytečně dráždí a jitrí lid. Jejich zpupná pýcha nemůže pochopit, že mají sloužit lidu, o jeho blaho se starat, dobrotou a láskou získat si jeho důvěry. Smést, odstranit musíme tento starý, neschopný brak a nahradit jej státními úřady se vzdělaným úřednictvem.“

„Toť zrovna váš úkol, úkol ministerstva vnitra,“ poznamenal kysele Metternich.

Kočáry právě vyjížděly ze zámku. Premovaní kočí a lokajové seděli na kozlících a překvapeně hleděli na vracející se panstvo.

„Já mám nejdál,“ loučil se rychle velící generál hned před zámkem, skočil do kočáru a ohniví koně pustili se v let.

Kancléř s ministrem procházeli se ještě chvíli zámeckou zahradou, projednávali podrobnosti příští ministerské konference, Metternich pověděl mu, že odjíždí zítra odtud přímo do Vídně, a hrabě Kolovrat s hlavou plnou plánů a nadějí vracel se na svůj zámek. Oknem kočáru, když u Hamru vyjel z Lipek, zadíval se k lesům a spatřil po bílé silnici, pod kvetoucími jeřáby černat se plno lidí. Žulové sloupky nesly dřevěné zábradlí a lemovaly tak silnici nad příkrým svahem. A jak se tak díval, náhle se zachvěl pod teplým, vatovaným pláštěm a skrčil se v rohu pohodlného kočáru. Zdálo se mu, že ten kraj nad ním pojednou oživil. Vzedmutý kopec jako by dostával podobu příšerné hlavy, porostlé ježatým, nepoddajným vlasem, bílá silnice přetínala strašnou tvář jako pootevřený ret, za kterým černaly se široké, mohutné zuby, oddělené od sebe jen úzkými čárkami žulových sloupků, a pod silnicí jako kosmatá brada táhlo se Březí, příkrá to stráň zarostlá lískami, trnkami, šípkem a jiným křovím. Obě čelisti té obrovské hlavy jako by se pohybovaly a drtily v zubech po silnici nahoru i dolů zmateně pobíhající lidské červíčky. „Toť Metternichův systém. Moloch požírající lidi a vyvrhující jen bezmyšlenkovité loutky. Jak dlouho jako upír bude rdousit tuto nešťastnou zemi a či ruka ho asi strhne z našeho hrdla?“

Mezitím seděli sedláci v hospodě u Bartošů a pili zdvižnou. Mladý kovář Psutka se dal vidět, nezapltil snad pouze vědárko nebo sud, ale všecko, co kdo vypije. Věděl dobře, že se mu ta útrata bohatě i s úroky vrátí, jakmile rozdělá v kovárně oheň a počne bušit perlíkem do kovadliny.

„Tak, Vondro, jak to dopadlo?“ udeřili na kováře sedláci, hned jak si k nim s otcem za stůl zasedl. Věděli, že byl ráno v Domažlicích, kde jako tovaryš pracoval, tam také žádal, aby ho

přijali do cechu jako mistra, a předložil svůj mistrovský kus, vzorně vykovanou, velikou to podkovu, na jejíchž obou koncích visela podkova menší, na té dvě ještě menší, takže mistrovské dílo Vondrovo tvořilo celý hrozen podkov a podkovek, došlo v cechu všeobecné pochvaly, a jako smrček před hospodou, tak visí ten svazek podkov ještě dnes na Psutkově kovárně v Klenčí místo firmy.

„Dobře to dopadlo, už jsem mistrem,“ zdvihl do výše hlavu kovář, „cech sám to oznámí do Klenčí.“

„A tos jim vypálil rybník,“ zasmál se plným hrdlem Klika a s ním všichni sedláci za dlouhým stolem. Vzpomněli si, jak se kasali Zippner i Kladívko, že Vondru do cechu nepřijmou, za mistra ho neuznají, a zatím je přijat slavnějším ještě cechem, než je klencký. Nikdo, ani vrchnost už nezabrání, aby se nezpívala i v Klenčí písnička:

*„Jak je to v tom Klenčí hezký, hezký,
mají tam kováře všecky, všecky!
Jeden ková česky
a druhý německy,
ještě jim tam schází jeden,
aby jim tlouk pecky.“*

Ještě týden a Vondra otevře svoji kovářskou dílnu. Spát a jíst bude zatím u rodičů, než mu zedníci dodělají ostatní místnosti, ale klenutá dílna už je vystrojena kladívky, kleštěmi i perlíky, veliká kovadlina sedí na ohromném, železnou obručí sevřeném špalku, v koutě za výhni krčí se splasklý měch, fůra dřevěného uhlí složena v suchu, v nové kůlničce hned u dílny, a tak zbývá jen komín dostavět a kovárnu pobít šindelem.

„Aspoň vidí chalupníci, že se jich nelekne! Když prodali naši kovárnu, postavili jsme si novou, ještě lepší!“ nadnášel se divoký Klika hrdostí a pýchou.

„A lekne,“ okřikl ho vážně Král a obrátil se ke všem otázkou: „Slyšeli jste, čím nám hrozí hořejší za to, že jsme o vzkříšení nesvítili v oknech?“

„Jak bychom neslyšeli, vypálením hrozil tesař Hruška, veřejně hrozil venku před kostelem, svědky na to máme, žalovat ho můžeme,“ volali sedláci jeden přes druhého.

„Můžeme, ale nebudeme,“ ozval se náhle starý Taračka, který také přišel mezi sousedy.

„A proč bychom ho nežalovali? Jen ať ho zavrou koutští páni, jako zavřeli tuhle Kliku pro menší provinění. Stejný zákon pro všechny,“ hořely pomstou oči všem i rozváznému Královi.

„Nevíte, čího ducha jste,“ vážně je napomenul stařec slovy bible, „hněv je špatný rádce. Hruška se nikdy nestane paličem, naopak stane se naším ochráncem proti ohni. Až se mu rozleží v hlavě, čím ve zlosti hrozil, probudí se v něm selská krev a řekne si: ‚Kdyby teď chytla stodola nebo stáj, chytli by i mě sedláci a jistě by mě hodili do ohně, jako před padesáti lety upekli děvečku Zuzu za to, že vypálila sedláka Bumbu, jehož syn ji svedl, ale pak si ji nevezal a nechal ji v hanbě sedět.‘“

„A co se stalo za to sedlákům?“ optal se mladý Vávřík.

„Nic se jim za to nestalo, neboť nedopustil se toho strašného činu jednotlivec, nýbrž celá obec; nejen muži, ale i ženy volali svorně: ‚Já, já jsem to udělala.‘ Tak pan krajský nařídil jen sebrati Bumbova syna a zavřítí ho do kriminálu, z kriminálu se dostal na vojnu a bůhví kde složil své kosti. Do každého gruntu v Klenčí však přijelo místo jednoho pět maďarských husarů a celou zimu nás trýznili jako vtělení d'áblové.“

„Ano, Taračkuc dědoušek mají jako vždy i tentokráte pravdu,“ souhlasil Král, „kdyby nás chtěl tesař vypálit, nevykřikoval by to veřejně před kostelem. Hrušky se báti nemusíme, ten toho schopen není. Pouze od plic mu jdou jeho vyhrůžky, nikoli však ze srdce.“

„Nemluvil jen za sebe, ale za všechna řemesla,“ připomíná rozvázný Frýd'ák, „která planou pomstou za to, že Vondra na stavbu kovárny zavolal si cizí zedníky, tesaře, truhláře i zámečníky. Dobrák Hruška vyzvonil, co ostatní si jen šeptají.“

„Ani toho se báti nemusíme,“ rozumuje řezník Kohout, který se sedláky drží, neboť od nich kupuje dobytek, „byl jsem v pátek na dobytčím trhu ve Kdyni, tam jsem slyšel, že budou opět fabriku přestavovat, rozšiřovat, dům pro úředníky, kotelnu novou s vysokým komínem, skladiště a bůhvíco všechno tam postaví. Stavitele prý mají až odněkud ze Sas a verbujou už zedníky a nádeníky zdaleka široka. Jako když stavěli kostel u sv. Anny, volali tam až z Klenčí řemeslníky, uvidíte, že je zavolají i letos. Zippner se Sauerem už se o to postarají.“

„Těch jmén před námi nevyslovuj,“ vyskočil hned do výše divoký Klik, „ne tesař Hruška, ne krejčí Vaněk ani cestář Kobes ani švec Formánek, žádný chalupník, ale ti Němci přilezli, toť naši nepřátelé. Ti chtějí zrušit ovčí draha pod lesem, rozměřit je a na deset let zdarma přidělit

chalupníkům, aby je proměnili v pole a louky. Vrchnostenský úřad už jim to schválil a cedule o tom visí na černé tabuli za drátem před radnicí.“

„Ať to zkusí! Ať to zkusí!“ křičí sedláci jeden přes druhého, „my ovce uživíme, uživíme i pastýře, ale na všechny svoje stráně, meze, průhony, vodoteče, podnivy a podnivička natlučeme hájičky^[122] a běda travniče, kterou tam dopadneme. Kůš jí rozšlapeme, putnu rozbijeme, srp přelomíme. Ani jediná kravka chalupnická nesmí se ve společném stádě pást na našich strniskách, příložích a lukách, ani hrstku naší trávy nesmí spolknout.“

Stářím moudrý a zkušenostmi bohatý stařec Taračka uznává za nutné promluvit mladým sedlákům do duše. „Mluvíte i jednáte nerozumně jako děti, které když se pohněvají, vracejí si hračky a vyčítají si, co kdo komu půjčil nebo dobrého udělal,“ počíná hovořit klidně a rozvážně. „Nesmíte zapomínat, že dolejší i hořejší mají v Klenčí stejné sousedské právo a v dobrém sousedství zde musejí žít, neboť navzájem se potřebují. Jenom když noha nohu podpírá, člověk pevně stojí, a když ruka ruku myje, obě máš čisté. Ale běda jednonohému! Běda jednorukému! Radím vám dobře, nechme stranou tuchmistry i cajkmistry a dohovořme se v dobrém s chalupníky pravými. Nabídněme jim ruku k poctivému smíru.“

„Pravdu svatou máte, strýčku Taračko, a vážíme si vaší rady. Od dobrého souseda neradno se hradit. Ale musí to být dobrý souseď, se kterým společně žijeme, společně pracujeme a společně všechno užíváme. Sám říkáváte: souseď se souseďem – jako muž se ženou! Proto nesmí chtít jeden souseď jíst jenom štípná jablka a hrušky cukrovky a druhému strkat trnky, kyselá pláňata a píchavky^[123].“

„Pohrdli naším dobrým souseďstvím, lůsy nám berou, vystrnadili nás z radnice, odehnali od nebes, prodali kovárnu, rozstříleli smluvní kámen, vymohli si vlastní hospodu,“ vypočítává hříchy chalupníků Klika, jako by je z knihy předčítal, „ne nás, ale trhanovské a koutské pány zvolili si za souseďy, na ně ve všem spoléhají, ti jim ve všem povolují, tak ať jim ořou jejich políčka, ať jim dávají záhony pod brambory, ať jim živí jejich kravky a kozy.“

Dveře se vtom rozletěly a do halasu mužských hlasů, jako by mečem sekl, ozval se vysoký, ženský výkřik: „Vy tu sedíte jako kmoťři na posvícení, a po lese honí naše chlapce.“ To Králová spěchem určená stojí ve dveřích, oči jí zlostně svítí a tvář se strachem i bolestí podmračuje.

„Kdo je honí?“ vstal prudce za stolem Král, divže stůl před sebou nepřevrhl, když spatřil svoji ženu Marjánku pláti jako pochodeň a zaslechl její novinu.

„Drábi je honí a chytají na vojnu. Přišli si z Bavor na Výhledy pro červená vejce a tam na ně číhal písař Sádlo s mušketýry,“ vykřikla Králová už uprostřed světnice.

„Na pomoc, na pomoc,“ křičel a vstával kdekdo.

„Teď chcete běžet na pomoc, když už chytili tuhle Vávříkova bratra a vedou ho ke Koutu?“ vyčítavě, zlostně i posměšně vadila se selka.

„Kdo ti to řekl?“

„Potkala jsem naše chlapce v lese před Díly. Utíkají na Haltrav, do skal, protože se bojí, nečekají-li na ně na Švábech anebo v Buči, a chtějí se pustit zpátky do Bavor v noci přes Najpaj, Mýtnici a Krovrýd.“

Ale i venku před hospodou už se ozval křik a cestou od hřbitova vyběhla ustrašená a uplakaná děvčata. Jediná Krutinuc Hanča – vojanda – mohla sedlákům vyložit, co se stalo.

„Věděli jsme, že to nevydrží a že přijdou,“ počala vykládat vztekle, zlostně, jako rozhněvaná kočka, „čekali jsme na ně u puchu^[124] a šli jsme jim naproti až do poštec lesa. Tam jsme se s nimi setkali, a sotva jsme jim ruku podali, vyskočilo na nás pět mušketýrů a Vávříkuc Josefa vzeli mi zrovna z náručí. Ostatní skočili hned do houští, střelili po nich, ale nehonili je daleko. Stačil jim Josef. Písař Sádlo je vedl a také drába Polcara se šavlí jsme viděli.“

„Někdo je zradil!“

„Puchař Hansgírgl! Tam byli mušketýři schováni! Konečkuc Dodla zmeškala, šla za námi, ta je viděla vyskakovat z puchu a utíkat k lesu.“

„Zase Němec! Stoupa je naše, obecní, Majer ji má jenom v nájmu a my si tam chováme zrádce.“

„A potom chce strýček Taračka, abychom s nimi jednali jako s máslem.“

„Vybít je všecky! Vykouřit je odtud jako vosy! Naši Němci nebudou od toho daleko.“

„Sedí všichni na Výhledech v hospodě, z Chodova chlapci to řekli, nejen Zippner, Sauer, Hernauf, Majer, ale i městský rychtář Kladívko tam s nimi sedí, přišli tam i skláři z Černé Řeky a dřevaři z Capartic, celou hospodu obsadili,“ vykřikovala vášnivě, zlostně Hana.

„A stříleli do houští,“ vzpomněla si jiná, „ale za chlapci se tam neodvážili.“

„Ti vědí, kde svírá,“ odplivl si Král a poručil: „Vraťme se všichni do hospody, zde se nemůžeme o ničem radit, a vy ženské mlčte už a jděte rovnou domů.“

Všichni na slovo poslechli, jenom starý Taračka smuten klátil se celý ve dva konce ohnutý, jako by nesl těžké břemeno, šoural se sám a sám ke svému gruntu.

U Bartošů pili sedláci zdvižnou dlouho přes půlnoc.

Sám Král vrátil se až k ránu; selce bylo divno, nejen že si cestou nezpívá, jako si zpíval, kdykoli se pivem rozjařil, ba že ani jeho šaty není cítit hospodou, ale že celý voní, jako by se zrovna lesem procházel. Usnul hned, jako by ho do vody hodil, a neprobudil se dřív, dokud se nestrhl ráno před radnicí nový pokřik. Strážník Kodrda letěl na poštu a starý Pavelka vykládal před Johánesuc hospodou, jak nemohl celou noc spát, jak ta nová hospoda na Výhledech je jenom pro zlost, ještě teď že tam snad zpívají a jódlují, takže si ráno hodil pušku přes rameno a vyšel si do lesa. Šel kolem stoupy obecním lesem po staré cestě, a sotva do něho vkročil, slyší někoho těžce vzdychat. Pes zavrčel, ohlédne se a spatří tam člověka svázaného do kozelce a strašně zmláceného, přeřízne mu řemen a pozná rychtáře. Neležel tam sám, kousek cesty našel i Zippnera a Sauera, ba možná že jich tam leží víc. Strach na něho padl, nechal je a rozběhl se pro pomoc do Klenčí.

Z pošty už hrčel kočár a chirurg Schmied spěchal k němu plným tryskem. Povož Majerův potkali cestou, vezl továrníka Zippnera, za nimi víc nesli než vedli Sauera s Hernaufem a křičeli jen, aby jeli dál, rychtář Kladívko že tam leží, ten že má asi přeraženou nohu, tak ztřískat člověka, to že volá do nebe... Naštěstí ukázalo se, že hlava městečka má všechny údy celé, ale na nohy že se postavit nemůže, ježto z něho čpěla bavorská kmínka jako ze sudu.

Obecní strážník běžel s listem pana postmistra do Trhanova a odpoledne už přihrčel do Klenčí kočár s panem amtsasesorem Hopem. Ten tušil vztah mezi chytáním rekrutů a ztlučením celé městské rady, viděl v tomto neslýchaném případě čin pomsty, ale ať namáhal svůj policejní ostrovtip sebevíce, nemohl udeřit ani na nejmenší stopu, která by prozrazovala pachatele. Vyšetřil naprosto bezpečně, že pan purkmistr i s radními se na Výhledech opil z radosti, že se podařil mušketýrům lov, že už tam došlo k pranici, při které černořečtí skláři vyházeli chlubné pány měšťany před hospodu, to že už bylo po půlnoci, a co se dále dělo, zůstalo a zůstává podnes tajemstvím. Jediný kořalečník Hernauf tvrdil, že poznal sedláka Kliku, po hlase že ho poznal, že vykřikl: „Pozor! Ještě leze jeden!“ a vzápětí že už dostal takovou ránu, až ztratil vědomí.

Ale Hernauf se musil mýlit. Neboť nejen Bartoš, ale i ostatní sedláci, co pili zdvižnou, dokázali Klikovi, že se z hospody ani nehnul, dokud pro něho nepřišla žena, a to že už se venku dělal den, chvíli nato že přiběhl fořt a strhl se poplach.

Ani chasa nebyla schopna takového činu, neboť hořejší stáli mimo každé podezření a dolejších několik nedospělých chasníků by nedovedlo s takovou zručností svázat purkmistra i ostatní jejich vlastními pásky a tak odborně je zmalovat, že nemohli asi čtrnáct dnů vylézt lidem na oči. Jinak se jim nestalo nic vážného, a tak se všeobecně věřilo, že ten nehorázný výprask naložili Němci Němcům, zvláště když na místě činu našel se i utržený knoflík z jeleního rohu, rozbitá dýmka porculánová, přeražená hůl bambusová a rozšlápnutá sklenička s prysulem, vesměs věci, které žádný sedlák jaktěživ nenosí. –

„Pro hubu – na hubu,“ řekla stará Kokoráčka, když slyšela o strašné potupě, jež se stala městskému právu, a vyslovila tím veřejné mínění hořejších i dolejších.

VIII

Měsíc duben chýlil se ke konci. Jaro rozvíjelo se den ode dne krásněji a chodská země oblékala své nejkrásnější roucho. První pouti se blížily. Dnes je sv. Vojtěcha, patrona kostela v Milavčích, zítra je sv. Jiří, patrona kostela v Koutě, pozítří je sv. Marka, evangelisty Páně, kdy koná se průvod do polí, aby Bůh úrodu zemskou dáti a zachovati ráčil. Do Milaveč na pouť určitě přijede principál Šmíd a po dlouhém postu ozvou se Chodskem opět muziky a zpěv...

To táhne hlavou lokalistovi Sládečkovi, když pospíchá ze své samoty u sv. Anny ke starobylé kapli svého patrona sv. Václava v Brůdku. Odsloužil si právě mši sv., při které mu ptáčkové v korunách stromů rozkošně zpívali, vypil hrnek kozího mléka a ve výborné náladě vydal se na cestu do Domažlic, kam ho zve jeho přítel, páter Jakub Faster. Forman ze Všerub přivezl mu včera od něho list, že už se paní komisarová Němcová z Prahy vrátila, aby tedy přijel, že ji mohou společně navštívit a že jistě uslyší nové zprávy o Praze a vlastencích pražských. Jak by tedy nespíchal, když tak lákavé pozvání přišlo. Jistě se něco dozví i o osudu svých „nedělních a svátečních kázání“, líbila-li se panu rektoru Štulcovi a může-li se těšit, že vyjdou tiskem. Snad i o honoráři uslyší; alespoň několik zlatých stříbra kdyby dostal! Koupil by si určitě nový kabát šosatý, pěkně k tělu přiléhající s vysokým límcem a úzkými rukávy, jak se teď i kněží šatí, aby se nemusil stydět, když se o poutích a vizitacích s nimi sejde...

Seběhl dolů s příkré stráně, překročil hájecký potůček a až se zarděl hanbou, na jaké marnosti myslí na tak posvátné půdě. Stál právě na nejužším bodě Všerubského průsmyku a kostelík sv. Václava mračil se naň na protější stráni.

„To nic, příteli, odpusť a nehněvej se,“ šeptal si dobrácký Sládeček a pustil se po mezi rovnou ke kostelíčku. „Já vím, že na tebe teče a že potřebuješ kabát ještě naléhavěji nežli já. Dostanu-li ten honorář, celý ti ho dám, šindel v Koutě vyprosím a přikryju napřed tebe. Jen když jsi přečkal zimu! No, trochu tě pošramotila. Tuhle vítr odnesl řádku prohnílych šindálků, ajajaj, také omítka ti opadala, věžička se nahnula,“ obcházel kapli Sládeček a dobré srdce mu přitom pukalo bolestí. „Což svaté Anně, té je hej! Ta má patrona, a jakého! Hraběte Stadiona koutského! I hrobku si v ní postavili a hrabě Filip před šesti roky se do ní odstěhoval. Jak by nepečoval o sv. Annu koutský hrabě Bedřich, když tam odpočívá jeho tatínek a také jeho tam jednou odnesou. Ten přece nepřipustí, aby na ně přšelo. O sv. Annu se starat nemusím. Ale chudák sv. Václav! Jeho patroni jsou všerubští Němci a těm je vlastně trnem v oku. Ti by nedbali, kdyby ho vichřice rozsápala na tisíc kusů a roznesla do všech koutů světa tak, aby z něho nezbyl ani kámen na kameni. Ještě dnes skřípají zuby, když si vzpomenu, proč zde ten kostelíček stojí. Německý císař, takový panovník slavný, jako byl Jindřich III., toť hotový Goliáš proti Davidkovi, českému knížeti Břetislavu. Ale Břetislav, chlapík po otci i matce, syn Oldřichův a Boženin, obnovitel české říše, pravý Achilles náš! Ten tu dal Němcům na frak! A Chodové se vyznamenali! Náramně je chválí kronikář Dalimil. Zásek nadělali, celý průsmyk zatarasili, do léčky císaře vlákali a bděli, aby žádný zrádce z bitvy zbaběle neutekl. Na památku tohoto vítězství stojí tento kostel jako pomník. Ovšem chudý pomníček jen a okradený, oloupený o všecko. Fara tu bývala i vesnice Zdemily, aby každý si vzpomněl, že Hospodin „zde pomiloval“ Čechy, zkontroloval pýchu německou a pomohl pravdě a právu k vítězství. Sami čeští králové dosazovali sem faráře a drželi nad kostelem ochrannou ruku. Ale kde jsou čeští králové? Nemáme krále, ale císaře, zazněla náhle v uších knězi slova Písma, jak je nedávno četl v pašijích, vídeňského, německého císaře máme a ten o kostelíčku ani neví. Zpustnout ho nechali, jako všecko české, ano, ano, tak je to! Ten kostelíček je obrazem českého národa i vlasti, milé, rodné vlasti! Ta také tak k pádu nachýlena, orvána, o řeč okradena, zlými vichřicemi bičována, tupena a haněna. Ale už se zvedají ruce! Už se blíží pomoc! Už se hlásí dělníci! Svatý Václave! Já tě opravím, přikryji, všecko udělám, ale ,nedej, nedej zahynouti nám ni budoucím‘, ty postav na nohy zmučenou matku vlast, vrať jí její slávu, chraň a žehnej vlastencům našim a hlavně paní Boženě, kterou Pán Bůh poslal do tohoto ztraceného kouta, aby ho probudila, vzkřísila a zachránila.“ Tak horoucně rozjímá, tak

úspěšně prosí a modlí se šlechetný, básnický založený, nadšený Sládeček, že ani nepozoruje, jak mu cesty ubývá. Sluníčko, čím výše vystupuje, tím více přihřívá, kněz už si svlékl svůj ošoupaný kabát, nese si ho přes ruku, sundal i ohmataný klobouk, černé kučeravé vlasy lepí se mu na čelo i na skráně, rukávy hrubé lněné košile z domácího plátna bělají se jako křídla, jak se rukama v bystré chůzi rozhání, vnitřní nadšení, růžové naděje, hotové jaro v srdci unáší ho tak, že na všechno jiné zapomíná.

Už dávno minul bělohradské lesy, vyhnul se Starci i Novému Kyčovu, jako ve snách prošel Starým Kyčovem, lidé ho na pěšinách potkávali i pozdravovali, on jim děkoval, volal na oráče v polích po starém zvyku „pomáhej Pámbů“, nebo „obrod' Pámbů“, podle toho, orali-li nebo seli, ale všechno bezmyšlenkovitě a nevědomky. Jako náměsíčník kráčel popaměti a jeho duch nořil se hned do bolestné minulosti, hned zase do radostnější přítomnosti a jarní vzduch i plno květů a vůně kolem unášel ho i do nadějně budoucnosti.

„Hádám, že už jsme snědli všechno letošní ovoce,“ vyrušil ho konečně povědomý hlas, sotvaže poděkoval za pozdrav. Sládeček se zastavil a procitl. Rochetský mlynář pod Mrákovem celý zamoučený stál pod mlýnem a prohlížel v sadu kvetoucí stromy.

„A proč myslíte, pane otče?“ podivil se kněz, „vždyť stromy tak bohatě kvetou jako nikdy, pokud se pamatuji, a potloukám se zdejšími krajem už hezkých pár let.“

„Protože neodkvétou v jednom měsíci. Začínají v dubnu a odkvetou v máji; zkušenost učí, to že je vždycky chyba.“

„To mi musíte vyložit.“

„Lehce vyložím. U nás o ovocné úrodě rozhodují železní muži nebo také ledoví, Pankrác a Servác s Bonifácem a jejich kuchařka svatá Žofie. Běda stromům, jsou-li právě v odkvetu. Ti svatí spálí je mrazem, takže nemají pak ani jablátka. Buď si musí stromy pospíšit, aby do konce dubna už setřásly květ a nasadily na plod, anebo počkat a nebláznit dřív, než nastane máj, a odkvétat pěkně až po svatém Janu Nepomuckém. Uvidíte, že místo nás očešou je letos ti krutí světcové.“

„Něco pravdy v tom je,“ souhlasil lokalista a také starostlivě se zahleděl na větve obalené bohatým květem a vtom už zase skočila mu těžká starost do srdce.

„Pospíchám do města,“ loučil se rychle a zamířil k Jirklovce.

„Stafra! Stafra! Na to jsem nevzpomněl,“ vraštil čelo, jak se mu pod ním rodily těžké starosti a obavy, „mráz by snadno mohl dýchnout a také spálit růžové květy našich vlasteneckých nadějí. Řekněme třeba Metternich! Pane, toť horší než Pankrác! Windischgrätz by se mohl stát lehce naším Servácem, také Bonifác se najde a jakpak se jmenuje matka nynějšího našeho císaře? Žofie! A už to máme pohromadě. Zatrachtělý mlynář! Všecku radost mi pokazil,“ chvěl se obavami Sládeček a pospíchal, aby už byl u věrného přítele a potěšil se s ním. Však už tamhle jde! Zdaleka ho poznává, jak opatrně kráčí do kopce po okraji hluboké rokle, zastavuje se, rozhlíží a jistě se raduje z krásy jarního dne. Už ho také vidí, zastiňuje si oči proti slunci a dívá se, musí na něho zakývat. Tvrdý kněžský širák Sládečkův opsal ve vzduchu asi tři kola a Fastrův širák už mu odpovídá.

„Věděl jsem, jak ti napíšeš, že přiletíš jako na koni. Vyšel jsem ti naproti. Je to vlastně má první delší vycházka za město. Dosud jsem nebyl nikde než v bratrově zahradě obdivovat jeho skleníky s fíky, citróny a pomeranči,“ rozhovořil se hned Faster, jak se s přítelem objal a políbil.

„A co paní Božena? Kdy se vrátila? Kdy k ní půjdeme? Co? Snad rovnou?“ nedočkavě, chtivě optal se hned Sládeček.

„Toť víš! Rovnou se k ní pohrneme!“ smál se páter Jakub, „ty v té samotě přece jen divočíš! Taková paní není jako nějaká paňteta^[125] nebo selka, abys mohl vrazit do její domácnosti kdykoli. Nezapomínej, že je to spisovatelka!“

„To ovšem! Ano! Máš pravdu,“ koktal zardívající se lokalista.

„Napsal jsem jí uctivý list, směli-li bychom ji obtěžovat a kdy asi by jí naše návštěva byla milá.“

„Dobře, Jakube, tak! Tak!“ třepal Fastrovi na rameno Sládeček, „tys byl vždycky moudrý a rozvážný. A co odepsala? Co?“

„Že bývá odpoledne v klášterní zahradě, sedává tam a prochází se s dětmi, zvláště s chorou Bohdankou, tam že ji určitě najdeme.“

Komisarovic počátkem března odstěhovali se z domu od Pozamentýrů, z vlhkého, nezdravého bytu s okny k severu obrácenými do rohového Špírkovic domu na protější straně náměstí, kde se na ně smálo sluníčko alespoň půl dne. Z ulice ovšem mračil se na ně starobylý klášter augustiniánský s kostelem Nanebevzetí Panny Marie, ale jen zdánlivě. V Domažlicích měli v

té době veškeré školy v rukou členové řádu sv. Augustina v čele s převorem páterem Vojtěchem Kramrem, kterého poznala paní Božena, hned jak po svém příjezdu do Domažlic vedla své dva synky do školy s německým slabikářem. Zнала už i katechetu pátera Placida Štěpána i jeho nástupce pátera Jana Chlada i domažlického rodáka pátera Hypolita Doubka, ale žádný z těch řádových kněží neučinil na ni takového dojmu jako sám ředitel hlavní školy Vojtěch Kramer. Čím déle ho pozorovala, tím více si ho vážila nejen pro jeho vzdělání, ale hlavně proto, že i v něm byla zakleta věčně nespokojená duše umělecká a že měl dobré, citlivé a obětavé srdce, takže domažlická chudina milovala ho jako svého otce. Domažlický klášter měl na hořejším předměstí svůj selský dvůr, v něm plno dobytka a drůbeže, patřilo k němu mnoho polí a luk, v tom se děkanství s klášterem měřit nemohlo, a proto také vládlo určité napětí mezi každým převorem a děkanem. Také Faster dost nerad viděl, že ho paní Božena zve právě do klášterní zahrady, ale před Sládečkem nezavádil o to ani slůvkem. Tajně žárlil na převora, že si dovedl získat paní komisarku hlavně svým uměním malířským a že jí otevřel klášterní zahradu. Děkanská zahrada má v sobě mnohem větší půvab, může se pochlubit vzácnými květinami i ovocem, ale leží ovšem za městem, kdežto do kláštera má paní Božena jen několik kroků, může si tam vyjít jen tak v domácím úboru a to ji právě láká. To všecko by však nepřekáželo, aby si nevyšla i do zahrady U svatých, ale kouzlo osobnosti tu hraje hlavní roli. Jemná paní cítí vrozený odpor k děkanovým pitkám a karbanu, ačkoli už se přesvědčila, že i děkan Faster je v jádru svém dobrý, ale slabý a křehký člověk, vždyť i jemu děkovala za to, že ji „tetrlé Špírkojc“, sestra obou kněží Fastrů, vzala do suchého, teplého bytu.

Jakub Faster to správně vytušil a ani se nepokoušel odloudiv klášteru tak milou a vzácnou sousedku. Předem věděl, že by to bylo marné, neboť to nové přátelství utkávaly hlavně ženské prsty. Sloužilať u komisarů sestřenice klášterní kuchařky panny Nanyňky Bělohradské, také Nanyňka^[126], a obě Nanyňky udržovaly spolu věrné přátelství a navštěvovaly se navzájem. Klášterní Nanynce zalíbilo se v rodině pana komisaře, kde dýchalo teplo rodinného krbu, ozýval se dětský smích, kdežto v tichu klášterním i ze zdí vanul přísný chlad a hluboké ticho, zvláště pan převor, když usedl před napnuté plátno na malířském stojanu ať sám anebo s městskými malíři Wimrem a Wienningrem, nesměl býti ničím rušen. A Nanynce se chtělo někdy zazpívat, od srdce se zasmát, ženská její duše toužila po společnosti a družném hovoru a to všecko našla v domácnosti komisařovic. Děti si tam hrály, zpívaly, pohádky se povídaly a jejich maminka smála se s nimi jako vtělená dobrota sama. Kdež by se s ní mohly měřit

ostatní škrobené paničky úřednické, jež se na služku dívaly spatra, jež mluvily v rodině německy a česky jen v kuchyni se vadily anebo rozkazovaly!...

To táhlo Nanyнку Bělohradských nepřekonatelnou silou k paní Boženě, už když bydlela u Pozamentýrů, to z ní dělalo dobrovolnou ošetřovatelku Dorinčinu hlavně za dlouhých zimních večerů, kdy se jí v klášteře stýskalo a kdy i ve městě scházely se rodiny na hyjtách, a tím více teď, když k ní měla pouhý skok. Dovedla se vloudit do srdce nejen dětem, ale i paní komisarové svojí čilostí, čistotou, družností, hovorností a hlavně tím, že uměla krásně vyprávěti pohádky, svěže líčit každý děj a událost, takže sama přitom živě hrála, výraz její tváře se měnil, rukama šermovala, hlas měnila, oči jí hned zářily štěstím, hned zas plakaly upřímnými slzami.

„Já vím, panno Nanynko, že jste výtečnou kuchařkou,“ říkávala jí často paní Božena, když sama také podlehla kouzlu pohádkovému, „ale věřte mi, že jste se měla stát herečkou. Na jevišti byste uchvátila kdekoho a sklízela nejen vavříny, ale i zlato.“

Chvála a uznání tak vzdělané paní lahodilo jí nesmírně a pro paní Boženu byla by do ohně skočila. Ona to také byla, která se zmínila panu převorovi o nemocné Dorince, že nechce s krčkem zavázaným mezi ostatní zdravé děti ven, nemůže s nimi běhat po ulici ani do polí, při domě že nemají Němcovic ani píd' zahrádky, a páter Kramer, když potkal paní komisarovou vedoucí za ručičku bledou dcerušku někam na procházku, sám se hned zastavil, pohladil Dorinku po tvářičce, usmál se na ni vlídně a už zval její maminku: „Naše hospodyně vám přinese klíč, nemusíte ani chodit klášterem, celá zahrada bude jako vaše, nesetkáte se tam s nikým než se zahradníkem, dceruška tam bude moci běhat bosa v trávě a písku, vyhřívat se na sluníčku a to ji uzdraví.“

A Nanynka přiletěla s klíčem celá šťastná. „Jen abychom nikomu nepřekáželi, nikoho nerušili nebo snad neobtěžovali,“ obávala se citlivá paní Božena, ale když ji tam hospodyně uvedla, na vlastní oči se přesvědčila, že tam opravdu bude svou paní. Ohromná zahrada měla malé oddělení zelinářské a květinářské a celá byla pak porostlá ovocnými stromy a keři, jež se draly i přes vysokou zeď, posázenou sochami svatých, jako by v té zahradě neměly dost místa. Nikdo z kněží o ni ani nezavadil, neboť škola volala je dopoledne i odpoledne a po škole buď usedali ve svých pokojích anebo odcházeli do společností a zábav podle svých sklonů a zálib.

Sem tedy, hned jak skončili oběd na děkanství, vypravili se oba kněží, Faster se Sládečkem, oba dychtiví nových zpráv, jež paní Božena přivezla z Prahy. Šli rovnou navštívit pátera převora jako domácího pána a pověděli mu, s kým se hodlají dnes v klášterní zahradě setkati. Pan ředitel hlavní školy Kramer přijal je vlídně sice, ale přece jen trochu upjatě. On sám se v Praze narodil, tam studoval, do řádu vstoupil, slavné sliby tam skládal i na kněze byl posvěcen, plných šest roků vyučoval náboženství na Malé Straně na hlavní škole u sv. Tomáše, znal Prahu dokonale, ještě dnes, když už jedno desíletí strávil v Domažlicích, leckdy se mu po ní zastesklo, což bylo pochopitelné, ale proč tito dva vesničtí kněží, kteří jak se domníval, Prahu jaktěživ neviděli, oba studovali v Klatovech a byli vysvěceni v Budějovicích, proč chtějí slyšet o Praze, toho pochopiti nedovedl. Páter Kramer až po tu chvíli měl paní Boženě v duchu za zlé, že jako žena staví se proti proudu, vystupuje všude jako neohrožená, ba jak se mu zdálo, až přemrštěná vlastenka, nezapomněl, jak si mu postěžovala, že oba její synkové jdou do školy s pláčem, protože jim musila koupit německý slabikář, slyšel, že i píše do českých novin, že jí proto pod okny už udělali kočičinu a hrozili jejímu muži udáním, věděl, že se nejraději stýká se selským lidem, že navštěvuje sedláky i ve vesnicích, české knížky jim půjčuje, jejich písně, zvyky, pověsti a pohádky si zapisuje, ale jinak se o celou její činnost nestaral. Měl s vedením kláštera i hlavní školy práce až nad hlavu, a zbyla-li mu volná chvíle, tu věnoval štětcí a barvám. Nenáviděl politiku a protivily se mu z duše všechny hádky a spory. Jako přísný řeholník zvykl si ve všem poslouchati Bohem mu ustanovenou vrchnost a sebe považoval za pouhý nástroj, který musí přísně a spolehlivě vykonávat jejich vůli, nemá-li se dopustit těžkého, smrtelného hříchu. Nejvyšším zákonem pro něho byl tereziánský školní řád a ten plnil do posledního puntíku. Staral se svědomitě, aby rodiče děti do školy posílali, a nedbalce bezohledně udával. Byl vděčen krajskému úřadu v Klatovech za to, že rodičům, kteří špatně posílají své děti do školy, uložil platiti dvojnásobný školní plat, a kdyby to nepomohlo, že je nechával trestat i tělesně. Staral se o knihy pro chudé děti ze školního knihoskladu, sám jim je kupoval a rozdával, nutil obec, která měla školní patronát i nad školami v Milavči a Pasečnici, aby udržovala školní budovy v pořádku a otevírala nové klasy, tak aby bylo místo pro všechny děti. Píše stížnosti úřadům, volá nové, světské učitele jmenovitě na dívčí školu, stará se jim o platy, ale ani ve snu mu nenapadá, že by škola mohla a měla býti českou. Naopak, to se mu zdá být hlavní její povinností, aby si žáci osvojili především státní jazyk slovem i písmem. Všecky snahy opačné považoval za podvrtné, státu nebezpečné a svědomí by mu bylo vyčítalo, kdyby se byl od platných zákonů jen o vlas odchýlil. Jeho zvykem nebylo starati se o soukromý život jiných, společností také

nevyhledával, a tak se často stalo, že pan převor dovídal se o některých událostech, když už město o nich mluvit přestávalo, anebo se o nich vůbec ani nedozvěděl.

„Paní komisarová byla v Praze? Ani jsem nevěděl,“ podivil se upřímně, když slyšel, proč Faster a Sládeček dychtí mluvit s paní Boženou, a sám pojednou silně zatoužil slyšet něco o Praze, zvláště o Malé Straně, kde stojí jejich klášter s kostelem a v tom kostele Rubensovy obrazy. Přivřel blažeností oči a pojednou se mu zezdalo, že klečí jako klerik v řádovém dvorním a farním chrámu sv. Tomáše při klášteře poustevníků sv. Augustina v Praze, ve kterém je sídlo řádového provinciála a také noviciát. Zrak jeho letí dlouhou lodí chrámovou přímo k hlavnímu oltáři, skvoucímu se zlatem a ohnivými barvami, k oltáři, který hlídají dvě pozlacené sochy řádových světců Tomáše z Villanovy a Mikuláše Tolentinského a který sahá od země až ku klenbě vysokého kněžiště. Tam letí jeho oči a líbají tam dva umělecké zázraky, které koupil r. 1637 převor Jan Svitavský v Antorfu od slavného Nizozemčana Petra Pavla Rubense. Dole živě vidí, jak klesá svatý apoštol Tomáš, pravicí se chytá kříže, levicí s roztaženými prsty zoufale zvedá k nebi a lotr vráží mu napřažené kopí v bok přímo k srdci. Ta obnažená záda vrahova s nádherným svalstvem znova se mu zjevují. A nad touto surovou vraždou snáší se asi pět buclatých andělíčků, jeden hezčí než druhý. Zvedá oči výš a hle – druhý obraz – špatně sice osvětlený a visící příliš vysoko, vynořuje se teď z přítmi, protlačuje se jako mlhou, církevní učitel a biskup, velebný stařec a mudrc Augustin se tam sklání k usměvavému pacholátku na břehu mořském... Ach, jak lze na to zapomenouti! Nad jeho hlavou na chrámové klenbě hýří barvami fresky našeho malíře Václava Reinera, sv. Ambrož křtí tam sv. Augustina, hádá se s kacíři, andělé tam nesou sv. Augustina do nebe, obojí augustiniáni, poustevníci i bosáci, křížovníci s červenou hvězdou, strážcové božího hrobu i řeholnice krčí se tam pod ochranný plášť světcův, znaky Království českého, uherského i císařský orel vznáší se mezi těmi velkolepými, odvážně řešenými výjevy, v kopuli chrámové sám Kristus vystupuje na nebesa, na stropě kněžského kůru sv. Tomáše káže a vyučuje pohany, to všecko vymaloval Reiner, ale i mistr Skreta má tu olejový obraz na velikém plátně, na kterém sv. Tomáš z Villanovy rozdává chudým chleby, na jiném vymaloval sv. Mikuláše Tolentinského – mladý klerik všemu se obdivuje, ale Rubense miluje. Vrací se jako novic z nádherného chrámu do své prosté klášterní kobky a jeho láska jde tam s ním. Marně mu ukládá novicmistr tuhé pokání, jakmile usedne ke stolečku a vezme do ruky tužku nebo pero, nevědomky počne kreslit buclaté andělíčky i hlavy vousatých lotrů. Maluje tajně a teprve po vysvěcení věnoval své zálibě malířské nejen svůj čas, ale i svoje peníze. Jako obláček po modrém nebi přeletěla náhle ta vzpomínka hlavou převorovou, otevřel oči, zahleděl se

překvapeně na své hosty, usmál se na ně měkce a vstal. „Pojďme, rád také uslyším o Praze, doprovodím vás do zahrady,“ vyzval oba kněze, sáhl po klobouku a malý, zavalitý, v černé sutaně, přepásán lesklým řemenem, kráčel po schodech dolů do klášterního ambitu, otevřel zahradu, pustil hosty před sebou, ale sám se zastavil ve dveřích. Malířské jeho oko spočinulo na úchvatném obraze jara. Jako brčál zelený pažit prostíral se před ním protkaný hustě žlutými pampeliškami i bílými sedmikráskami, jako zapíchané do trávy zvedaly se staré kmeny jabloní a hruší s rozpraskanou kůrou, některé pokřivené a nahnuté, jako by se ohýbaly pod tíží korun obalených květem, odpolední slunce je líbalo, hrálo si s nimi, světlo i stín chvěly se po nich, jak mírný vánek jimi kolébal, těžká vůně šířila se vzduchem, naplněným včelím bzukotem i ptačím šveholením. A průhledem mezi stromy, tam kde se zahrada svažovala k rybníčku, kde černaly se vlhké záhonky a na nich seděly řádky vysázeného hlávkového salátu, okurek, raného zelí, brukve a jiné zeleniny, tam běhalo se na drnu prostřené prádlo, ozýval se dětský smích a kmitaly se hravé dětské nožky. Mimovolně po několika krocích zastavili se i Faster se Sládečkem. Ale každý ten kněz, když se rozhrnula před nimi opona a zjevil se jim ten úchvatně krásný obraz, vnímal jeho kouzlo jinak.

„Dá-li Pán Bůh, máme se na co těšit, letos se najíme ovoce,“ poliboval si hlasitě prakticky založený Faster.

„Ach!“ povzdychl si jenom Sládeček. To se v něm ozval básník a ze studeného popelu v srdci jako na vyhaslém krbu vznesla se jako hvězdička malá jiskřička vzpomínky.

*„Pod kdyňským kostelem
je pěkná zahrada,
tam se má Marjánka
prochází ráda,“*

slyší svatoanenský lokalista zpívat ohnivého ptáka. „Ach bože, rozbože! Patnáct let, ano, patnáct let leží na těch verších, a hle, přece se ozvaly!“ počítá v duchu Sládeček a ani neví, že se mu oči podrosily, v nose jej slzy zašimraly, takže čerstva musil vytáhnout veliký, modrý kapesník.

„Tohle by měl vidět slavný Antoine Watteau, toť obraz hodný jedině jeho štětce,“ říkal si v duchu převor, stál jako zkamenělý a zrovna se vpíjel rozzářenýma očima do klášterní zahrady, jakoby stvořené k tomu, aby se v ní dnes konala některá z četných galantních slavností

francouzských králů, jako by si k té slavnosti i stromy napudrovaly růžově své malebně rozcuchané hlavy.

„Maminko, jdou sem páni,“ rozkřikl se dětský hlásek a malé děvčátko v bílých šatečkách přestalo trhat pampelišky a s kyticí v ruce letělo pod stromy po trávníku dolů.

Paní Božena rychle postavila konev, spustila svrchní vykasanou sukni a bosýma nohama vjela do střevíčků. Nezapomněla kvapným pohybem shoditi lehký šáteček z hlavy, upravit si účes a pak teprve popošla na širokou, bílým pískem posypanou cestu podívat se, přichází-li to pozvaní hosté. Když spatřila i převora, popošla kněžím vstříc a usmála se, děkujíc za pozdrav: „Právě vhod, pánové, potřebujeme statné pomocníky, bílíme letos poprvé všecko prádlo, žíznivé slunéčko pije tak dychtivě vodu, že ani nestačíme kropit.“

„To rádi pomůžeme,“ usmíval se páter Kramer, „kropení přece patří k našemu kněžskému povolání.“

„Jen máte-li dost kropáčů,“ ozval se Faster, kterému dnes dala pakostnice pokoj, takže se cítil jako znovuzrozeným, a tichý, dobrý a pokorný Sládeček už se mlčky ohlížel po plechové konvi a s největší ochotou i radostí chtěl se pustit do práce, kterou na své samotě vášnivě rád konával, a litoval jen, že ji nemůže konati podle své vůle. Neboť jeho tarasovitá zahrádka, založená pod farou na příkrém svahu k jihu, žíznila ustavičně, ale zato o vodu měl u sv. Anny lokalista i učitel větší nouzi než o pivo. Koutský pivovar ochotně a rád vozil sudy piva do „poutnického domu“, proměněného v hospodu, ale zato vody přitékal po dřevěných trubách ze studánky v prapořištském lese v Hamlečkách jen malý courek; teď po jaru hrčela vodička ze stojánku přece veseleji do dřevěného koryta, ale později jen kapala, takže se musilo šetřit, aby stačila na jídlo. A když vodovod někde prohnul, dávali si v Koutě tuze na čas, než jej opravili, ba než přivezli novou troubu, Často Sládeček s nebožtíkem učitelem Harlasem z Klenčí i s nynějším Sídkem sami se pustili do opravy, i novou troubu vyžebřali a na bidle si ji přinesli od sedláka z Hájku, jen aby se nemusili milostivé vrchnosti znovu doprošovati. Lokalista sice při každém deštíčku lačně chytal vodu do všech nádob, při větším přívalu sváděl si ji do rybníčku, ale to všecko málo vydalo; když udeřilo sucho, jiřiny první začly klonit květy i listy, po nich macešky, lilie, pak i zelenina a taková lítost naplnila nitro Sládečka, že často s vědry v ruce rozběhl se dolů do brůdeckého potůčku, aby zachránil alespoň své nejmilejší „noční violy“ a ostatní někdy skropil i – slzami. Takovýhle potůček jako zde kdyby tekl kolem jeho zahrady, takovýhle rybníček s přítokem i odtokem kdyby si

mohl založit, ó, to by se to jinak zahradničilo! Až závist se ho při tom pohledu zmocňovala. Rozvede-li ho něco se sv. Annou, jistě to bude jen voda.

„Ale snad to nemyslíte vážně?“ brala mu z ruky konev paní Božena.

„Vážně, velice vážně,“ odpovídal v rozpacích Sládeček, „jen mne nechte, milostpaní, uvidíte, jak to umím.“

„Ale Václave,“ smál se mu Fastez, „podívej se na své kanóny^[127] a na ty úzké a klikaté cestičky mezi prádlem, vždyť bys to všecko zcuchal a pošlapal.“

„To ovšem, to ovšem by se mi mohlo přihodit,“ točil se stále v rostoucích rozpacích a snad přece jen by si byl pochutnal a pokropil prádlo alespoň po okraji, kam by dosáhl z trávníku, kdyby nebyla přiběhla z kuchyně celá ještě rozpálená Nanynka Bělohorská, aby sama paní Boženu zastala a své sestřenici pomohla.

Lokalistu to skoro mrzelo, ale přece vydal kropáč a přidal se k ostatním, kteří mířili k besídce ztrácející se v hustém loubinci.

„Příjemněji by se snad sedělo pod některou z kvetoucích jabloní,“ mínila paní komisarová a Sládeček zas tak ochotně se rozběhl a už vynášel z lískových prutů upletená, pohodlná křesla a stavěl je pod košatou jabloň, jejíž větve skláněly se takřka až k zemi, takže skryly v sobě celou společnost.

„Pan ředitel má dnes –“ načala větu paní Božena, ale nedokončila. Prudce se zarděla, a podávajíc ruku převorovi, řekla upřímně: „Nesmíte se hněvat, mám ještě plnou hlavu Prahy, svých starostí a teď – jak vidíte – i prádla. Gratuluji vám a doufám, že i odpoledne upřímné přání moje přijmete. Děkuji vám také za to, že nám popřáváte tak milé osvěžení v klášterní zahradě a – snad je to sobecké — ale hlavně vám přeji, abyste zůstal v Domažlicích co nejdéle a cítil se tu vždy spokojeným.“

Teď teprve vzešlo světlo i Fastrovi i Sládečkovi. Nevzpomněli jeden ani druhý, že je dnes sv. Vojtěcha a že pan převor slaví své jmeniny. Hrnuli se teď oba k němu s omluvami, ale páter Kramer jen nedbale mávl rukou, poděkoval krátce a obrátil se k paní Boženě: „A jak víte, že se jmenují Vojtěch?“

„Děti přece mi řekly, že mají ve škole prázdnou, protože pan ředitel slaví svůj svátek.“

„Ovšem, na to zase já nevzpomněl, starý zvyk –“

„Ale chvalitebný,“ usmála se Němcová, „dětem nemohl jste učiniti větší radost.“

„Pěkná poklona pro školu.“

„Chodil jste vy do ní rád?“ upřela na pátera převora své tmavé oči paní komisarka.

„Nechodil. A do které bych byl rád chodil, do té mě nepustili.“

„Do malířské, že ano? Tak vidíte. Každé dítě by do ní spěchalo, kdyby mohla hověti jeho sklonům, zálibám a přirozenému nadání. Škola však je pro všechny, znásilňuje víceméně každé dítě, a proto ten odpor. Tím není vinen učitel.“

To už seděli všichni pod jabloní a hovor se příjemně rozvíjel. Paní Božena zářila v té chvíli sama tělesnou i vnitřní krásou jako nádherný lidský květ, jemný pel pražských vzpomínek a nových podnětů spočíval na její citlivé, něžné duši, hluboké oči jí zářily, svítila z nich radost ze života, jiskřila tam naděje do lepší budoucnosti, plno snů, smělých plánů a silných tužeb dívalo se z těch kouzelných zraků.

Páter Kramer podivil se v duchu bystrému postřehu té úřednické paničky, kterou až dosud přezíral a na její vlasteneckou činnost v Domažlicích díval se hodně přes rameno a se shovívavým úsměvem, zvláště když se mu chtěla plést do jeho oboru a vyučovati měšťanské dcerky českému pravopisu, která sem zavolala i učitele češtiny Antonína Pavlasa, chodila na zábavy jen do českého kasina, kde pořádala hudební i deklamátorské besedy, ba sama tam prý i něco deklamovala^[128] na veliké pohoršení všech úřednic a zvláště pana císařského purkmistra Feila. Ten vytkl to veřejně komisaři Němcovi, ba přerušil s ním všechny společenské styky a úřední omezil na míru nejnужnější. Na císařské i církevní slavnosti zval ho písemně, ale nikdy ho ani neoslovil, ani mu ruky nepodal a to všecko za to, že trpěl takové „výstřednosti“ své paní. Proto vyhýbaly se mu i ostatní městské honorace, k nimž ovšem patřil zejména klášterní převor, i kdyby nebyl ještě k tomu ředitelem hlavní školy.

Němcová ctíla sice pátera Kramra pro jeho šlechtnost a dobrotu, ale současně cítila, že právě on jest jedním z hlavních sloupů domažlického němectví, a proto měla sto chutí tento sloup podkopat a skácet.

„Pod sluncem není ovšem nic dokonalého,“ usmál se shovívavě převor, „toho nelze popírati, že škola učí všechny podle jedné šablony, a tak utlouká a zdržuje nadanější děti, dusí v nich i skryté vlohy, to však platí o vyšších školách, o gymnasiích, filosofii a universitě. Ostatně ani

tam silný talent nedá se zlomit a slabého není škoda. Na školách však triviálních a hlavních běží o základy lidského vzdělání a ty musí mít každý.“

„Ovšem každý, tedy nejen muži, ale i ženy,“ ozvala se paní Božena a krev se jí v žilách rázem rozšuměla, „všichni si mají ze školy odnésti do života, když nic alespoň znalost mateřského jazyka, lásku k rodné zemi a hlavně má tam slyšet dějiny svého vlastního národa. Neboť nedostane se každý na gymnasium.“

„Tomu přece všemu škola učí.“

„Ale jak tomu učí! Dítě chodí do školy od šesti do dvanácti let, mateřská jeho řeč je v ní popelkou, knihy má německé, píše ‚Aufgabe ze Sprachlehre‘, ačkoli tomu ani za mák nerozumí.“

„Dovolte, milá paní,“ ozval se povýšeně pan ředitel škol, „naši hlavní starosti přece musí být, aby si budoucí občan ze školy odnesl důkladnou znalost státního jazyka, kterým se mluví v úřadech, kancelářích, na vojně, zkrátka všude ve veřejném životě. Česká řeč mu stačí pro soukromou potřebu, ale v obchodě i průmyslu, v jednání právním i společenském, všechny účty, smlouvy, žaloby i rozsudky, dluhopisy i kvitance, to všechno se píše jen německy. Hřešila by tedy škola, kdyby příští občany nevyzbrojila důkladnou znalostí tohoto jazyka ve slově i písmu.“

„A to všechno smete doba, která se blíží k nám,“ mávla rukou paní Božena a takové nadšení rozlilo se náhle celou její bytostí, že ji zvedlo do výše. Povstala nevědomky a oči jí zaplály takovým žářem, že i páter Kramer sklonil před nimi provinile hrdou svoji hlavu. „Či je snad myslitelné, aby uvědomělý, probudilý národ dal se i nadále odkopávat od svých přirozených práv,“ zvolala prudce Němcová, „aby se nechal roztahovat cizí jazyk ve školách i úřadech? Zač by stál národ, jehož děti už v útlém věku učí se klaněti cizím modlám a zneuctívati vlastní svatyni? A nehřeší člověk, který se narodil z českého otce a z české matky, ale ve škole zapomíná na svůj český původ a zakazuje dětem česky hovořit?“

Kramer zbledl, půda zakolísala se mu pod nohama a zahrada se s ním zatočila.

„Prosím, školní zákon – předpisy a přísné nařízení – služební přísaha moje –“ vyřázel rozčileně.

„Lidské zákony!“ posměšně pokračovala vnitřním žářem planoucí paní Božena, „císařská nařízení! Guberniální výnosy! Co znamená ten všechen papírový brak proti přirozenému

zákonu, jež sám Tvůrce vepsal do srdcí každého z nás? Kdo má právo zabít jediného člověka? A kdo právo ubít celý národ? Národy nehynou, dokud jazyk žije. Naše řeč mateřská tvoří z nás národ, bez ní nejsme víc českým národem. Proto ona musí panovati ve školách jako královna a žádný cizí jazyk nesmí se uvelebit na jejím trůně. Mateřským jazykem jedine lze rozehrátí útlá srdce dětská k vlastenectví i k obraně našich svatých práv.“

Faster se Sládečkem seděli tiše a sotva dýchali. Tak ještě paní Boženu neviděli, rostla před nimi do ohromné výše a oni krčili se před ní zahanbeně jako ubozí pidimužáci. Souhlasili s ní ve všem a naprosto, jediný převor ve hrozném zmatku duševním lapal po slovech, zoufale se chytal, neboť cítil, jak ta Bohem nadaná žena boří a kácí v něm staré modly, obrací nohama vzhůru celý směr, kterému až dosud věrně a oddaně sloužil, hravě rozmetává jako domek z karet postavený staletý řád školní, proti kterému neodvážil se nikdy promluvit ani slůvka.

„Tot' vzpoura! – Revoluce! – Mírněte se! – Kdyby nás někdo slyšel –! Pan císařský purkmistr –!“ spínal ruce Kramer.

„Ano, revoluce, chcete-li; nepůjde-li to po dobrém, třeba násilím vymůžeme svému jazyku svatá jeho práva. Celý svět ať to slyší, jak se zotročuje lid, jak se pomalu, ale zato jistě hubí celý národ. Ale naše lípa už se zelená! Už vstávají smělí a odvážní muži, kteří nám dobudou ztracených práv, vzkříšený národ uvedou nejprve do chrámu osvěty a osvětou pak i k svobodě. Vracím se z Prahy a cítím, jak se naše lípa zelená. Z minulosti, z naší slavné historie jako z úrodné, hluboké prsti saje svými kořeny nové šťávy, mladá míza znovu proudí pod rozpraskanou, blesky rozdrásanou kůrou, vystupuje výš do koruny, rozlévá se všemi větvemi až do nejvyšších špiček, jarní slunce líbá nalité pupeny, svěží listí dere se z nich a co nevidět – lípa rozkvete. A vy byste, pane řediteli, chtěl být suchou ratolístkou na tom kmeni našeho národa? Vy byste chtěl být uťat a na oheň národní kletby uvržen? Vy, který zná Prahu, mohl byste snést myšlenku, že by ta rodná vaše Praha, kolébka naší české slávy, stala se německou? Vy byste mohl pomáhat, aby se poněmčily Domažlice, kde stával chodský hrad, kde svedeno tolik vítězných bitev s Němci? Vy byste mohl ve škole trestat dítě, které promluví svým mateřským jazykem? Vy, v jehož žilách také koluje vznětlivá krev umělce, necítíte křivdy, jež se děje našemu rodu? Učenci i umělci, básníci, malíři, spisovatelé, učitelé i kněží, hlavně ovšem kněží venkovští, pomáhají zalévati probuzený strom, aby brzy rozkvetl jako ty jabloně kolem. Pátère Fastře! Pátère Sládečku! Což mi nepomůžete?“

Kramer měnil ve tváři všecky barvy. Brzy bledl, brzy krev se mu hrnula do tváří, ale seděl pevně na svém proutěném křesle, obávaje se povstat... Cosi ho tížilo a tlačilo k zemi...

„Cítím až v srdci, že máte pravdu,“ řekl těžce a pomalu vstával.

„Děkuji vám,“ podala mu prostě ruku paní Božena a sama teď usedla. Pocítila náhle únavu, skleslost a podivný smutek ji ovál. Prudce se jí zastesklo po Praze, ze které se právě vrátila. Tam načerpala všechno své nadšení, sílu i odvahu, když viděla ten jarý život v kruzích vlasteneckých, když navštívila rodinu doktora Friče, Podlipských, když mluvila s doktorem Staňkem i Čejkou a hlavně s Havlíčkem a Erbenem i potom večer s ostatními ve Fastrově kavárně v Královských lázních. Od koho zde má čerpat posilu? Podivná tesknost a opuštěnost sevřela jí srdce. Zachvěla se tajemnou, neznámou obavou, jako by ji ovanul chlad a stín. „Snad jsem ho urazila,“ pomyslně si, hledíc vzhůru po pěšině, po které pomalým krokem vracel se převor do kláštera.

„Krásně jste promluvila,“ uznal za vhodné prolomiti nastalé ticho Faster, chtěl ještě dodat v upřímném obdivu: „A krásná jako prorokyně zářila jste celá,“ ale spolkl tu větu, neboť se mu zdála příliš prázdnou lichotkou, která by zbytečně zlehčila posvátnou vážnost té velebné chvíle.

Paní Božena si znovu ujasnila, že není sama a proč sem za ní přišli oba její přátelé.

„Váš bratranec vás pozdravuje,“ promluvila znovu, ale hlasem zcela jiným, jaksi unaveně, mdle, i ve tváři pobledla a hlava jí trochu počala pobolívat.

„Mluvila jste s Petrem?“ chtivě se hned optal Faster.

„Všecko vám povím, ale projdeme se přitom trochu na slunci.“

Skromnému Sládečkovi bylo skoro do pláče. Čas letěl jako splašený, sluníčko už se pomalu svažuje k lesům, dobré dvě hodiny cesty má k domovu, a tihle měšťáci dotěrní pořád vedou slovo sami. Napřed pan převor a teď zas páter Jakub se rozhovořil, jako by neměl paní Boženu v městě a nemohl si s ní pohovořit jindy. Zlobil se na něho v duši, ale nahlas neodvážil se ani hlesnouti.

„Bratranec vás tedy pozdravuje, už není kavárníkem v Králových lázních, ale najal si hostinec U zlaté husy na Koňském trhu a tam je teprve ve svém živlu, vzkazuje vám, že své rodné město brzy navštíví, aby zde hnul těmi stojatými vodami, jež už zahnívají a páchnou,“ vykročila paní Božena.

„A stafra,“ překvapeně, skoro jako by se lekl, zvolal kaplan.

„Tak se mi zdá, že vás to právě netěší,“ zašilhala po něm očkem bystře Božena Němcová.

„Těší, těší! Jak by netěšilo,“ lhal v rozpacích Faster, „musím to říci bratru i strýci. Ono jde právě o to, abych se dostal na milavečskou faru; což město jako patron jinému ji nedá než svému rodáku; ale o to mi běží, aby mě úřady potvrdily. A co dělá Petřík?“ zamlouval hned kaplan svoje obavy.

„Hrdina je to, a ne baba jako vy, abyste věděl. Má ženu, děti, zájezdní hostinec, ale vlast mu jde nade všechno. Na její oltář klade ochotně a rád každou obět', kterou ona požaduje, nekrčí se zbaběle, naopak, staví se směle v čelo a ve svém hostinci skýtá bezpečný útulek všem vlastencům. Tam jsem okřála rázem a nabyla nové chuti k boji i práci. Nadšení z něho zrovna sálá a vyzařuje. Ještě teď ho slyším, jak večer v důvěrném kroužku vlastenců udeřil na stůl a proti hlasu radícímu k opatrnosti se rozkřikl: ‚Dost dlouho chodili jsme v bačkorách, mílové boty musíme teď about. Křivdy a bezpráví, jež trpí český jazyk, nelze déle snášet a musejí být odčiněny. Sněm nesmí být jen výsadou stavů, ale občané musejí být do něho voleni svobodnou volbou. Konstituci chceme, absolutismus sprovedíme ze světa třeba násilím. Čech nesmí dál jenom mlčet, sloužit, dřít se a platit na sobě nepřátelskou vládu. Krok kupředu musíme udělat a nestát stále na tom místě, kam nás už naši buditelé před padesáti roky dotlačili. Dnes už máme nejen knihy, ale i noviny. Naše politická moc a síla roste den ode dne, proto do boje! Musíme si vynutit nové zákony, zlomit všemohoucnost policie, zmocnit se úřadů i škol a vnést do nich svobodomyšlného, národního ducha. Občanská svoboda – toť naše heslo! Politika činu, toť cesta, která vede k cíli.‘ Strhl i mě a přesvědčil, že nutno mezi lidem nejen šířit četbu, ale i politicky ho vzdělávat a uvědomovat,“ opakovala si více pro sebe paní Božena tu ohnivou řeč pražského kavárníka a nakazila tím i pátera Jakuba. Všecka bázeň z něho rázem spadla a zvolal hrdě a upřímně: „Jen ať přijede, těším se naň a provětráme důkladně zdejší šosáky. Švýcarská krev se v něm ozvala.“

„Co tím myslíte?“

„Naši předkové přišli do Domažlic před léty ze Švýcar a jejich svobodmilovnost i rekovnost udržela se v našem rodu až podnes.“

„O panu děkanu bych to právě neřekla a vy sám také ještě před chvílí –“

„Protože jsme kněží, lámali nás v semináři i potom v životě, ale nezlomili, o tom se přesvědčíte. Otupili pouze naše ostří, ale kdo nás dostane na brus, pozná, že jsme z ocele.“

„Neměli jste se stát kněžími.“

„I Petr má bratra knězem.“

„A kde?“

„V břevnovském klášteře benediktýnském páter Method jest jeho vlastním bratrem.“

„A čím byl jeho otec?“

„Řezníkem jako můj a jako byl náš děd i praděd. V masných krámech mají své stánky proti sobě, porážejí všechny kusy společně; můj rodný dům stojí v ulici pod kostelem a Petrův kousek dál ve Spálené ulici pod děkanstvím. Fastrové ovládnou toto město a pak tu zavane jiný duch,“ rozohnil se až k chloubě střízlivý jindy kaplan.

„Horká krev je i ve vašich žilách, což o to! Nebýt kleriky a koláru, které dusí ten požár, nezadal byste v ničem svému bratranci. Nejde však pouze o město, jeho okolí; vesnický lid – toť ještě větší starost, protože ten se zde s Němci přímo stýká, žije v jejich těsném sousedství.“

„Nezapomněla jste na Klenčí?“ zastavil se náhle FASTER a rázem si vzpomněl na milované městečko položené jako hrozen na talíři na haltravské stráni pod lesem, na přítele Krále, divokého Kliku, moudrého starce Taračku, který se u něho setkal s paní komisarovou a jen o lůsích mluvil, třásl se o ně, divže pro ně neplakal. Vzpomněl si i na tamní tkalce, cajkmistry a tuchmistry, na to, jak se tam německví rozežírá jako rakovina, na německou školu Wondrauskovu, na Worlitschecka i na pana Johánesa. Ostatní zapadlé vesnice, vzdálené od silnice, bez průmyslu a obchodu, živící se jen půdou, ty se neponěmčí; ale Klenčí už chytá na všech stranách, tam nutno hasit, klepnout Němce přes prsty a pomoci sedlákům znovu do sedla.

„Měla jsem půl zápisníku popsaného, co si všecko mám v Praze obstarat, kam jít a koho navštívit, ale ani desetinu toho všeho jsem nevyřídila. Na Klenčí, na slepého Kubu z Mrákova a hluchoněmou Markytku Borovic jsem však nezapomněla. Navštívila jsem i Repeal, novou národní společnost, kde se starají vlastenci o potřeby lidu, vyložila jsem nebezpečí kdyžské továrny pro celý kraj i samému Havlíčkovi a ten slíbil, že o tom promluví v Průmyslové jednotě. Což jsem mohla více udělat?“

Jak padlo slovo Havlíček, neudržel se déle svatoanenský lokalista, ale hned odkašlal a vtlačil se do hovoru skromnou, velice uctivou otázkou: „S panem Havlíčkem jste tedy ráčila mluvit?“

„Ovšem,“ usmála se na tichého kněze paní Božena, „i se Štulcem jsem o vaší sbírce mluvila, stěhuje se právě z ústavu slepců za duchovního správce do Kateřinek, slíbil, že kázání proče, jakmile bude usazen, že určitě bude vydávat pro kněze časopis, Blahověst se bude jmenovat, i tam by vaše řeči mohly vyjít nejprve ukázkou, a když by se líbily, tak celý svazek by vydal najednou.“

„Děkuji, tisíckrát děkuji, počkám rád, jen když mám alespoň naději,“ ukláněl se Sládeček, „ale už se musím poroučet, ačkoli velice nerad, musím však daleko a rád bych za světla –“

Faster vytáhl z kapsičky u vesty stříbrné hodinky cibulovitého tvaru a překvapením až zamrkal. Rychle je zastrčil a už se také loučil. „Promiňte, že jsme tolik obtěžovali, ale v takovém hovoru čas zrovna letí.“

Paní Božena znovu a silně pocítila únavu, zatoužila po samotě a nezdržovala déle svoje hosty. V rybníčku zašplíchala voda, ohlédla se tam a řekla smutně: „Už máchají prádlo, i mě volá povinnost hospodyně, tak buďte zdraví, pánové, a těším se opět na shledanou,“ podala jim ruku a pospíchala k bělidlu.

Sluníčko sice stálo ještě nad újezdským Hrádkem, ale k Haltravu už nemělo daleko. Oba kněží vyšli z kláštera tiše, mlčky a teprve na náměstí ozval se Faster: „Odpustíš, že tě nevyprovodím, ty teď budeš sáhovat, až se za tebou šosy jako křídla rozletí, a mne ta moje noha –“

„I Bůh chraň, Jakoubku, ani bych nedovolil a tůze ti děkuji, žes mě vzal s sebou; celý jsem okřál, budu dlouho vzpomínat,“ zmačkl mu ruku, divže Faster bolestí nevykřikl, a už se pustil kolem hradu i solnice dolů na bezděkovské předměstí.

Celá společnost se rozešla se zvláštním pocitem, s mocnou touhou po samotě, aby každý mohl domyslit, znovu probrat a rozebrat všecko, co pod tou košatou jabloní slyšel i sám promluvil. Ten hovor bzučel jim v uších jako pohněvaná včela, nedával jim pokoje, rušil jejich klid, nutil je k úvahám a přemýšlení.

„A to jsem jim ještě všecko neřekla,“ rozjímalá si v duši paní Božena, když osaměla i když po chvíli k ní přiběhly děti s křikem, že mají hlad. Obě Nanyinky vzaly si samy prádlo na starost,

a tak se mohla s dětmi vrátit domů. Den pomalu hasl, řídké mráčky vystlaly měkce západ jako lože bílými peřinami, slunce se do nich probořilo, osleplelo a šerý stín snesl se na město. Jarní večer, vlhký a vonný, lákal mladá srdce k vycházkám, ke zpěvu a smíchu, paní Božena však byla ráda, když její muž po večeři vzal dýmku a odešel do své zamilované hospůdky U Masopustů. I její hlava byla dosud plná vzpomínek a její srdce bolavé touhou i steskem po Praze a po české společnosti v ní. Jako ve vyhnanství cítila se teď v tom poněmčilém městě, které jí nechtělo rozumět, které vyhrožovalo udáním jejímu muži, posmívalo se jí, ba jí i pomlouvalo. Co by říkal Faster, který brání své rodiště, kdyby mu řekla, že jí dal Havlíček přečíst list, co mu poslali domažličtí kalounkáři a kde četla i tu hanebnou větu, otiskne-li Havlíček ten dopis ve Včele, že mu za to pošlou vykrmeného krocana. „Ať si paní komisarová mete před vlastním prahem, má tam neřádu dost a dost, a až si jej zamete, pak teprve může psát do novin a starati se o jiné,“ čte v duchu paní Božena a zdá se jí, že se opět ten kus papíru chvěje a řádky na něm se míhají, jako když ta slova četla u Havlíčka v redakci, „pročpak se nestará o svoji domácnost, aby jí nezplesnivělo v neckách tři dny namočené prádlo? To nevidí, že její děti běhají po městě špinavé a neupravené, až se jich cizí lidé musejí ujmout? Kdyby měl její muž doma pořádek, včas uklizeno a uvařeno, jistě by se netoulal po hostincích! Také by jí měl někdo olemovat sukni, aby pod ní nevykukovalo otřepené podsazení, a botky donést k ševci, aby na nich znovu podrazil sešmačchané podpatky. Jako vážná paní také by se nemusila bavit se svobodnými, ba i ženatými pány. Pobláznila tu už hodně lidí po vesnicích i v městě. Jednoho vojenského důstojníka učinila i nešťastným, neboť kvůli ní musil se zřici vojenské hodnosti a hledati si občanské zaměstnání. Na státní úřednici se věru nesluší, aby sháněla české besedy a zábavy, aby hrála divadlo a deklamovala vlastenecké básničky. To všecko by měla přenechati jiným a nezapomínati, že je matkou a ženou.“ Bolí ta nelaskavá slova jemnou duši paní Boženy, slzy derou se jí znovu do očí a do citlivého srdce jako by se zadíralo ostré trní.

„To nepsal žádný muž. Muž není schopen takové úžasné nízkosti a jedovaté zlomyslnosti,“ uvažuje už klidněji, „i když je nepsala, tak ta slova jistě diktovala ženská žárlivost a závist. Vždyť muži opravdu mně vycházejí vstříc s porozuměním a nadšením, založili ‚čtenářskou společnost‘, odebírají české knihy i noviny, oblibují si vyšší zábavy, než jsou pitky a karban, pořádají koncerty, hrají divadla i ‚hudebně-deklamátorní‘ akademie, ale ženy! Ach, ženy jejich!“ Paní komisarová v té chvíli necítí v nitru zlost, ale upřímnou, srdečnou lítost. Vidí je, jak usedávají doma ve svých ‚parádních pokojích‘, přijímají ‚vizity‘ jiných paniček, háčkují, pletou, vyšívají a pomlouvají nepřítomné svoje družky, přemílají rodinné poměry, sbírají

klepy a debatují o tom, jak se nakládají hříbky a okurky, jak se nejlépe upravuje chřest a kapusta, je-li lepší telecí kýta dušená nebo pečená, který řezník ve městě dělá nejlepší jitrničky a který udí dokonale šunky, kde lze koupit nejlacinější rýži a nejvonnější kávu, sváří se o to, chutná-li víc paštika z husích jater, anebo ze zajíce, má-li se podávat šodó s piškoty, nebo s buchtičkami.

„Ubohé, naduté, politováníhodné husičky,“ lituje jich v duchu Němcová, „jak by tyto otrokyně duševní nedráždila moje svobodomyslnost, moje přímé a otevřené chování beze všeho pokrytectví a přetvářky!“ A žhavě přitom cítí, jim právě že nutno především pomoci, aby jiný duch dostal se do jejich rodin a domácností. Odpouští všem, kdo ten hanopis psaly. Ovšem nepodepsaly se a Havlíček se jí zastal, krásně zastal! „Vino není vinno, že se lidé opíjejí,“ čte paní Božena v duchu jeho odpověď, ale trn přece jí uvázl v srdci. „Tak se mi rozumí. Tak se chápou moje snahy!“ povzdychla si bolestně. „Jakým čestným mužem je Havlíček!“ A náhle vyvstal před jejím duševním zrakem celý jeho zjev, jak ho znala už z Polné, kde býval její muž respicientem zemské stráže a kde se setkala poprvé s vlasatým mladíkem u vlasteneckého kupce Pitnera. Pravda, zahořela naň prudkým hněvem tenkrát, když se vrhl v České včele jako mladý lev na tak zasloužilého spisovatele, jakým byl Tyl, a rozsápal jeho novelu Poslední Čech na kusy, ale pak poznala a pochopila, jakou službu prokázal svojí věcnou kritikou české literatuře, jak otevřel oči i jí a ukázal jí v novém světle úkol české knihy v národě. Také Tyl ji bránil v Květech proti jízlivým útokům Jakuba Malého... Co jí přináší její činnost spisovatelská? Jen bolest a zklamání! Snad má pravdu muž, který žárí na její pero a rád by viděl, kdyby se věnovala jen jemu a domácnosti... A její činnost buditelská v městě? Zde se dožila ještě většího nevděku. Zvala k sobě městské dívky, chtěla se jim obětovat, číst s nimi, vykládat jim dějepis, učit je pravopisu, přihlásilo se jich sotva osm, a když poznaly, že jde o český jazyk, víckrát nepřišly. „Kdyby to bylo německy, to by mě fotr nechal,“ „česky umím dost, kdyby to takhle bylo francouzsky“, „naše mutr řekla, že je to hloupost, že ženská nemusí umět psát jako kancelářský“, slyší Němcová výmluvy dívek, když se s nimi venku v loubí zastavila, a tak ji bolí, jako by ji nožem bodal. Celé to strašné nepochopení i doma i ve městě tlačí ji jako balvan; slzy dravé lítosti zaplavují jí opět srdce a taková strašná sklíčenost, taková opuštěnost se jí zmocňuje, že se jí zdá, že musí klesnout pod tím balvanem, který se na ni valí a hrozí ji udusit. „A o koho já se tu mám opřít? Kdo mně podá ruky pomocné, aby mě pozdvihl, moje rány obvázal a v mém zármutku mě potěšil?“ Hluboké ticho tmavé noci ji obklopovalo, odnikud nepřicházela odpověď. Vstala, přistoupila k oknu a prudce vytáhla spuštěnou záclonu. Proti ní v průhledné tmě rýsovaly se

ostré obrysy klášterního kostela a jehlancovitá střeška čtyřhranné věže vzpínala se k hvězdnatému nebi. A jak upřela oči k těm zlatým očím nebes, pocítila rázem úlevu. Otevřela i okno dokořán, a noční chlad ovál jí rozpálené čelo. Přes zeď klášterní zahrady táhla sem vůně jabloní, v kašně před oknem z kamenného stojanu hrčela voda, padala do nádržky, v jejíž hladině zhlížely se hvězdy, kroky bdělé ponůcky duněly po žulových deskách, jimiž loubí bylo vydlážděno, jinak celé město spalo jako zakleté. „A což mám žít na světě jen pro rozkoš a pro parádu?“ ozval se náhle hlas v nitru Boženině, „což ten velebný chrám naší národnosti mají stavět jen muži a my máme složit zahálčivé ruce v klíně a jenom na ně zevlovat? V potu, krvi a bolesti rodí se každé velké dílo a já musím, musím trpět...“

V protějším chrámu jako by se v té tajemné chvíli otevřely dveře, anděl strážce naší vlasti vyšel z nich, vznesl se k ní, políbil jí přímo na horká ústa, ujal ji za ruku a vyvedl ji jako ze žaláře z města ven. Prošla Dražinovem do Klenčí, zastavila se na Výhledech, přes Chodov vracela se do Újezda, navštívila Petrovice, Havlovice, Vavřinečka, sešla dolů do Stráže, zamířila k Mrákovu, do Chrastavic i Stanětic a všude slyší: „Nu, paní! Japa se máte? Pročpa tak dlouho k nám nejdete?“ Teplo lásky dýchá z těch slov jako ta vůně z klášterní zahrady... A paní Božena pojednou cítí, jak pukají ocelové obruče na její hrudi, povoluje ocelový krunyř lidských ohledů i řečí, chvála i hana lidská propadá se do propastí a ona rozpíná svoji náruč jako osvobozený pták křídla k volnému letu, objímá v té chvíli a tiskne k rozbolněnému srdci nejen muže a děti, ale celý svůj národ. Pociťuje živě sílu i odvahu orlice, a proto že nemůže kutit jenom na malém dvorku, popelit se a hrbat na smetišti, na měkkém, teplém hnízdě vysedávat vajíčka a vyvádět kuřata. Úkol ženy a matky jí nestačí. Přidělává si práce, starosti i bolesti, podrývá si zdraví, snad předčasně i umře, ale zanechá po sobě památku, nebude žít marně... Její osud přivedl ji do Domažlic a na Chodsko, cítí, jak kořeny její bytosti zarůstají zde tak hluboko, jako by to byl její domov, a sají z té hloubky životodárnou sílu pro její duševní tvorbu. Jako teď po jaře růžový keř prudce raší, vyhání nové mlázi, nalévá pupeny, rozvíjí se v list i květ, tak právě i ona nabírá zde dechu k nejprudšímu vzletu, nové podněty k práci rodí se jí takřka samy v zasněné hlavě a skrytý žár, tajemná touha, kterou nemůže v ní ukojit ani muž, ani děti, ani společnost, ozývá se v ní každý den mocněji. Opíjí se krásou té jarní noci, krásou hvězd, květů, hor, lesů, polí i lidí. Citlivé nitro zachvívá se tvůrčí sladkobolnou rozkoší jako stříbrná struna, krev šumí jí v žilách jako ohnivé víno, srdce jí hoří a plameny duševní tvorby šlehají z nitra na povrch... Vytahuje papír a namáčí pero...

*Byla noc; však teď již zoře svítí,
z tmy slovanské začíná se dniti,*

*zvony zvučí ke slavnému ránu,
Slovan vstal, na Slávy tluče bránu.*

Svou bolest spojuje s bolestí své vlasti, ne vlast, ale ona trpí, a zase netrpí ona, ale vlast v ní, slova sama se řadí do veršů i rýmů, jedna myšlenka stíhá druhou, sloka po sloce roste, básně se rozvíjí a teď hrne se z pera:

*Vzhůru, ženy, panny! Vždyť duch Páně
v útlou pannu vstoupil v Orleáně:
noste vy teď oryflamy zlaté,
když jdou muži za vlast v boje svaté.
Ženou založena vlast,
ženy ať ji hájí zas.
Protož vstaňte v novočeském ránu,
Blaník otevírá již svou bránu.*

Dole ve dveřích zarachotil klíč, na schodech ozvaly se těžké kroky. Pan komisař se vracel od Masopustů. Paní Božena rychle zavřela svoji psací mapu, zhasla svíčku a vklouzla do postele.

„Proč to děláš? Viděl jsem světlo v okně, vím, že nespíš. Lékař tě posílá do lázní, a ty zbytečně ponocuješ, podráváš si zdraví.“

Taková všednost, takové bolestné nepochopení válo z toho hlasu páchnoucího pivem a tabákem, že se paní Božena v té chvíli až otrásala pod bílou peřinou nepřekonatelným odporem...

Ale ještě někdo bděl v té památné noci. Ředitel hlavní školy a převor kláštera páter Vojtěch Kramer převaloval se na svém horkém loži a ne a ne usnout, jako by zrovna v trní ležel, a ne v prachových peřinách, jež mu panna Nanyňka k jeho jmeninám převlékla do čerstvých, čistých povlaků. Řádoví bratři se těšili, že si při večeři posedí a že převor ukončí svůj svátek opět několika lahve burgundského, zatím seděl u jídla jako tělo bez duše a Bůh sám ví, nač zase myslel. Jistě nějaký obraz, nějaká těžká kompozice straší v jeho hlavě a zkracuje pátery o veselou společnost, neboť pan převor, jak bylo po večeři, tiše vstal a odešel do své cely. „Labyrint, pravý labyrint, paní komisarová má pravdu, učiněný labyrint je naše školství. Jak najít z něho cestu? Koho poslechnout? Stát a představené, nebo vlast a národ?“ Ta otázka ho až dosud netrápila. Cítil se upřímným Čechem, ale vzdělání sám měl ovšem německé a nenacházel v tom nic hříšného, že je také německy šířil. K vlastenectví přece ustavičně svoje

žáky nabádal, dějiny české jim vykládal, ale dnes poprvé se mu zdá nepřírozeným, skoro směšným, že tak činí německy. Ale nejedná tak sám. Zda se nevyučuje tak všude a na všech školách? I na universitě, ba i na umělecké škole, nebo jak se teď říká, na akademii. A tu přece založila Společnost vlasteneckých přátel umění, česká šlechta, hrabata Šternberk, Kolovrat, Černín, Vrtba a jiní, přidali k ní i obrazárnu, aby se umělecký vkus celého národa třibil a zušlecht'oval. Umění a věda jsou přece mezinárodní. Nejsou jen pro Němce anebo jen pro Čechy. Což ředitel akademie Němec Ruben nemaloval kartóny na fresky z českých dějin pro letohrádek královny Anny na Letné? Neukazoval je Kramrovi přítel malíř Lhota? A což předchůdce Rubenův a Kramrův učitel v malířství ředitel Kadlík, který se narodil na Malé Straně v Praze v hostinci U zlatého koníčka, jehož otec se psal Tkadlík? Nevynechal počáteční písmeno svého příjmení jen proto, aby je mohli Němci a cizinci lépe vyslovit? A přece miloval svoji vlast, vymaloval Návrat sv. Vojtěcha do vlasti, Sv. Ludmilu se sv. Václavem v kostele na Budči a jiné vlastenecké obrazy. Celá malířská rodina Mánesů jednala jinak? Pocházejí z krve mlynářské, v Praze jsou usazení, ale i Antonín i Václav vyučují na malířské škole německy, mluví jen německy i jejich děti – jak doslýchá – Josef, Kvido i malířka Amálie pobývají na venkovských sídlech šlechtických, v německých krajích, malují Čechy i Němce, ale přece jen z českých dějin máme od nich Volbu Libuše za kněžnu, Silného Bivoje, Libušin soud, Oldřicha a Boženu, které ukazují, že česky cítí, a na citu přece záleží, na nitru člověka, a ne na povrchu, na vnějšku, na řeči. „Národy nehynou, dokud jazyk žije,“ slyší volat jako věštyni Páně paní Boženu a zanícené zraky její dívají se naň ze tmy vyčítavě. Jako zpěv patří k podstatě ptáka, tak řeč k podstatě člověka. Po zpěvu poznáme ptáka, po řeči člověka, hodného i darebáka, Čecha i Němce. Německy píšící a mluvící Čech! Jaký to bastard odporný! A což Palacký? Nevydal Geschichte von Böhmen? Nepíše do Monatsschriftu? Kdopak napsal Das vaterländische Museum in Böhmen? Pročpak se nepostarají páni vlastenci o to, aby čeština byla uvedena do škol zákonem a nařízením? Když takové hlavy myslí česky a mluví německy, může-li on se stavět proti proudu? Už už to pan převor vyhrává, už nachází oporu pro svoje němčení, ale náhle zase vidí ty tmavé, zářící oči: „Když mohu proti proudu plavat já, slabá žena, proč bys nemohl ty? Hle, co já přináším v oběť! Posmívají se mi, vyhrožují mi, udávají mého muže, mám děti, domácnost, a přece nepovolím, nepřestanu česky psát i mluvit všude a s každým, nepřestanu šířit knihy mezi lidem, budit sedláky i měšťáky z dřímoty, brojit proti robotě a poddanství. A co ty? Čeho ty se bojíš? Co můžeš ztratit? Nemáš ani ženu, ani děti, zbaví-li tě místa ředitele na hlavní škole, zůstáváš převorem bohatého kláštera, a kdyby tě sesadili tvoji představení i z této hodnosti, zůstáváš knězem a musejí se o tebe v řádě jinak postarat, a přece se bojíš! Jaká baba se z tebe stala!“

„A proč jsem vlastně do té zahrady lezl,“ zlobí se na sebe převor, „vždyť tam nikdy nechodím! Co mě tak táhne k paní Boženě? To ti dva ztřeštěnci, Faster se Sládečkem, mě svedli. Zrovna pokušení d'ábelské to bylo. Měl jsem klid a pokoj, takovýmihle myšlenkami jsem se nikdy netrápil, konal jsem svoji povinnost, bavil jsem se uměním a nestaral jsem se o to, co mě nepálí. Shledával jsem to všechno přirozeným, cítím lásku k rodné zemi a o vlastenecký křik se nestarám.“

„Přitom tloustneš, stárneš, a jak vidno, i hloupneš. Až umřeš, postaví ti na hrob kříž s nápisem ‚Schuldirektor Adalbert Kramer‘ a nikdo si na tebe ani nevzpomene, a vzpomene-li, řekne: ‚Ten se nás něco natrápil se svojí špráchléře!‘“ Pana převora zamrazilo i pod peřinou, zachrul bázně hlavu do kyprých polštářů, přetáhl si přes ni svrchnici, unaven usnul, a když se probudil, lil se z něho pot, jako by ve vodě ležel...

To už svítalo venku, ranní mlhy vlekly se po údolích a jako ostrov vyčnívala z nich Hora sv. Anny. Italský stavitel Guilmeti korunoval ji nádhernou rotundou deset sáhů vysokou, obklopenou pohodlným ambitem pro poutníky, štíhlou věž se třemi zvony postavil k vysoké rotundě jako Dienzenhofer u sv. Mikuláše v Praze, takže nádherný poutní chrám sv. Anny díval se dolů na otrhanou kapličku sv. Václava u Brůdku jako na ubohou, starou žebračku. Střecha rotundy úplně mizela, neboť byla prolomena dovnitř a okraj zdíva v té závratné výši lemován je kolem dokola kamennými sochami světců, světic i andělů, vázami a jinými ozdobami. Slunce vstává kdesi nad Klatovy a rámeček svatoanenské hory už se rýsuje na obzoru. Nedávno postavený kostel v Hojsově Stráži zabělal se jako stříbro, napravo od něho zvedla se příkrá Jezerní stěna s Černým jezerem jako zrcadlem u své paty, tvrdá Prsa Matky boží ostrými hroty jako by se nabízela jitřnímu slunci, přes Nové Kostely hledí sem zamračený Osek se zříceným hradem pánů z Oseka, vpravo od něho hrbí se klikatý Čerchov a za ním až někam k Chebu – kopec za kopcem – skáče hustý a tmavý Český les...

Jaká to úchvatná, podmaňující krása!

„Tak vidíš, Sídku, vidíš!“ stojí před farou lokalista Sládeček s učitelem, vpíjí se zrakem do toho nádherného divadla, ukazuje rukou a těžkým jazykem hovoří, „všechno se to pyšní, jenom náš patron svatý Václav se stydí, schovává se v mlze, střechu nepřikrytou, věžičku vyvrácenou, zdi otlučené... já jsem Václav, ty jsi Václav, a my pijem v hospodě a necháme na našeho patrona tect... Ale paní Božena slíbila; jak moje kázání vyjdou, celý honorář patří sv. Václavu, aby se nemusil za nás stydět...“

Sládeček vracel se z poutnické hospůdky, jež stála několik kroků od školy, a pan učitel ho doprovázel; nevyprovázel ho tak poprvé, neboť častěji spolu zapíjeli radost i hořkost života v nucené svojí samotě. Ta samota je sblížila jako bratry, a když si k nim přisedl i hostinský a kostelník v jedné osobě, smával se lokalista a vykřikoval hrdě: „Celá moje farnost, všichni muži celé osady sešli se tu dnes. Kdo se mi v tom může rovnat? Ani biskup ne!“

Také včera už mu šel pan učitel Sídek naproti, hořel také zvědavostí, s jakými novinami se přítel vrátí, šťastně se s ním setkal a Sládeček hned cestou do kopce trhaně vykládal, jak s paní Boženou hovořil, jak domluvila panu řediteli hlavní školy, nebojácně, přímo do očí jak mu mluvila a jak převor mrkal, jako by mu sůl do očí házel, jaké noviny z Prahy přinesla, o Fastrovi že slyšel a ostatních vlastencích, páté přes deváté sypal ze sebe zprávy, tak jak mu v mysli vyskakovaly, prožívaje a ochutnávaje znovu požitek, který měl, když jev klášterní zahradě sám slyšel.

„Ale žízeň mám, bratříčku, hroznou žízeň,“ zastavil se na kopci před hospůdkou. „Sluníčko už přihřívá jako v červnu, zapotil jsem se, a pak ta radost! Ta radost! Zrovna jsem omládl a okřál celý, sklenička nám neublíží, při té ti teprve všechno povím.“

Jakpak by Sídek nesouhlasil s takovým návrhem! Tak si spolu usedli, pěkně si povídali, připili paní Boženě, připíjeli i ostatním pánům vlastencům v Praze, vlastenecké písně si zazpívali, čas jim pěkně utíkal, dva grencjégři ze Všerub se tu s nimi potěšili, a sotvaže odešli, vstoupil do dveří slavný pašerák šňupavého tabáku prysilového, daleko široko známý Johánek, který vytáhl hned broušenou skleničku, usmál se důvěrně na Sládečka a podal mu ji. Lokalista hned z úzkého hrdélka vytáhl zátku z veverčího ocásku, nasypal si ze skleničky slušný záhonek tabáku na vrch dlaně a labužnický ho vtáhl do nosu. Sklenička kolovala kolem stolu, i šenkýřka si šňupla, aby nedostala rýmu, „pryzul“ byl čerstvý a obzvláště povedený, neboť voněl jako sušené švestky.

„Máte ještě?“ optal se Johánek skromně.

„Mám, Johánku,“ usmál se vesele Sládeček, „a než vyšňupu, zatím zas budeš křtít nebo chtít modlení a potom jen zas místo peněz přines liberku nebo dvě.“

Pašerák vypil dva kalíšky jádrovky a tiše se vytratil do tmy, ale kněz s učitelem seděli dál. Vzpomínali na zašlé časy, zaplakali si, roztesknili jako děti a hned zase se utěšovali ve svém bolu a opuštěnosti, výskali a zpívali, až náhle zadíval se páter Sládeček k oknu, tma řídla a na

svatoanenské věži u rotundy leskla se pozlacená bář s křížkem. Na faře i ve škole kokrhali kohouti a ptáci se venku probouzeli.

„Červené, bílé ořeší –“

zaspíval náhle lokalista a vstal.

Jako na povel vstal i kantor a pokračoval s přítelem v písničce:

*„Ach, kdo mé srdce potěší?
Zarmoutil mně je ledakdo,
ale potěšit nemá kdo.“*

Ale svatoanenský kantor s lokalistou nejsou baby. Junácká krev hraje dosud v jejich žilách. Probděli noc a vyprovázejí se. Ranní chládek ovívá jim příjemně čela, potěšená srdce se radují, objali se, dali si po bratrské hubičce, zaspívali si na rozloučenou:

*„Měsíčku blýskavý,
jenž jsi tak laskavý,
provázej milého
do dvoru bílého,
provod' ho ve zdraví!“*

Pak se pokochali krásou pohledu, politovali ještě jednou svého patrona sv. Václava, slíbili mu nový kabát a blaženě se rozešli. Kostel sv. Anny zůstal sice dnes uzavřen, ale škola po deváté už bzučela jako úl a Sládeček slyšel až do zahrady, jak kantor s dětmi opakuje „einmal eins“.

–

Jediný Faster spal té noci dobře, pakostnice mu dala pokoj a zdálo se mu, jak přijel bratranec Petřík z Prahy, pan purkmistr ho v dolejší bráně vítal česky, vedli ho v slavném průvodu přímo k paní Boženě, tam se jí poklonil až k zemi a zvolal: „Zvolili jsme vás českou královnou. Máte se stát druhou Libuší naší vlasti. Seberte se a pojed'te hned se mnou do Prahy ke korunovaci.“ Paní Božena šla a celé město ji vyprovázelo. I zvony vyzváněly. Faster se probudil a na věži skutečně zvonili ranní klekání. –

IX

Na prahu konírny sedí Klikovic Martínek a dělá si nový důkladný pohůnčí bič. Bič s krátkým rukovítkem a krátkou návěškou, zcela jiný, než se užívá při jízdě s koňmi. Ten musí být dlouhý a pružný, aby dosáhl z vozu koním až na uši, a když se jím švihne, tak musí hvíznout ve vzduchu jako píšťalka. Tím praská forman nad hlavou sobě i koním pro radost, takový bič zrovna zpívá, až radost poslouchat, vládne-li jím šikovná ruka. Ale Martínek si plete býkovec na hovězí dobytek, kterým se praská dozadu a při zemi, ale který zato vydává rány, jako když kovář střílí z hmoždýřů. Bičiště je proto krátké, zato však pevné; pevné musí být i oko řemínkové návěšky, která těžký bič k bičišti připíná, aby se neutrhla a bič neuletěl někam Pánu Bohu do oken, kde se s ním pohůnek shledá leda až po smrti. Korunu každého biče však tvoří jeho konec, tak zvaný šnodlík^[129]. Šnodlík se plete z třásna^[130], které tkadlec nechává na kusu plátna, selka z části uplete poutka na kulečky, na které se plátno při bílení napíná, ale zbytek dává sedláku na bič. Ze čtyř nebo pěti lněných nitek uplete se šnodlík, přiváže k biči, dole se na něm udělá uzlík a koneček pod uzlíkem se roztřepí. Takový bič váže si dnes každý pohůnek po celém Klenčí, neboť začíná první pohůnčí práce, zabránit v noci před prvním májem kouzelnicím přístup do chléva. A to není žádná maličkost, ale těžká a zodpovědná starost. Travička už se zelená, svatodušní svátky už jsou na krku a Duch sv. otevírá pastvu a vyhání dobytek z chléva. Takové okouzlené stádo špatně se pase, krávy špatně dojí a chlupatá telátka nevylinají, kdyby se pásla v samé marjance. Pohůnek to odnese, ačkoli za nic nemůže. Proto sedí Martínek, uznaný pohůnčí král v Klenčí, a pozorně připletá k biči šnodlík. Ale jaký šnodlík! Schovával si sám i na Marušácích loudil přetřhané hedvábné struny z housliček, ty teď pozorně splétá, uzluje, pod uzlem zase rozplétá a usmívá se blaženě, až mu špička jazýčku koutkem úst vylézá. Hotový bič potěžkává a prohlíží v ruce a v duchu rozumuje: „Tímhle bičem až zapraskám, zajde chuť každé kouzelnici přiblížiti se k naší stáji. A odváží-li se toho, až ji tímhle bičem přetáhnu, jistě ji přeseknu vpolu, takže se s bídou odvlče domů!“ Ale nelze se dlouho těšit tak zdařilým výtvozem. Na Martínka čeká ještě milejší práce. Slíbil nový bič i své nejmilejší kamarádce, Královic Hanýžce. Ten nesmí ovšem být tak pádný jako jeho, aby ho uhnala, ale na šnodlík jí také věnuje kus „e“ struny a bičiště jí čistě vyřeže a vykroužkuje. Jen až vyroste, postaví jí máj pod okny vysoký až do nebe, v jeho kůře nadělá takových ozdob, že se celé Klenčí podiví a bude se na ten máj chodit dívat... Tak si to rozjímá malý, ramenatý Martínek, obrací v ruce bičiště a kudlou na něm řeže, až se mu pot perlí na čele...

Večer se blíží, tajemný večer před svátkem sv. apoštolů Filipa a Jakuba. Do klekání musí být všechn dobytek nakrmen i poklizen, celý dvůr čistě umeten, aby kouzelnice nemohla na něm najít ani stéblo slámy, ani hrstičku sena... Na hnojišti ovšem ježí se slámy dost a dost, a proto celé hnojiště musí se proměnit v neproniknutelné houští, nutno posázet je trním i březovými metlami, obalenými už měkkými, jako ze zlata vytepanými, světle zelenými lístky... A kdyby se prodrala taková čarodějná baba, která se umí udělat neviditelnou, až k samému chlévu, musí najít dveře pevně zavřené a celý práh pečlivě pokrytý drnem s travičkou hustou jako kožich. Takový práh nemůže překročit, dokud travičku do jedné nespočítá, zatím mine půlnoc, kohouti zakokrhají, den se počne blížit, kouzelnice chtěj nechtěj musí prchnout a stádo je zachráněno.

Hle, co práce mají dnes pohůnci!

Leč i dospělí chasníci nesmějí zahálet. V této čarovné noci musí vyrůstí do rána před okny jejich dívek vysoké máje, ozdobené červenými pentlemi a šátky, vyjdumky a vyjfuky^[131] bílé i červené, pod jejich vrškem musí se točit a houpat kolem kmenu panenský věnec květinový, kmen sám nutno po celé délce nejprve čistě oklestit, ostrou sekerou zbavit ho peručí a suků, strouháčem oloupat mu kůru od země až asi do dvou třetin vysoko, aby byl hladký a bílý, ale pak blíže k vršku nutno kůru opatrně prokrajoval, místem ji nechat, místem ji vybrat, aby vrcholek máje se pestřil, jako by byl jeho kmen barvami omalován. Zázraky se dějí v této kouzelné noci. Fořti i hajní hlídají v porostech laťovinu i starší les smrkový jako oko v hlavě, matky a sestry zavírají na zámek truhly se svojí ženskou parádou, chlapci chodí tiše a krotce jako beránci, pracují jako jindy doma i na polích, děvčata spí na punebí anebo ve sklepě za zamřížovanými okny, nic neslyší, nic nevidí, a přece jim v noci zasadí máj před samým oknem, motykou vykopají hlubokou díru do země, zvednou třeba deset sáhů vysoký smrk, uklínují ho v zemi kamením, upěchují kolem vyházenou zemí, aby ho vítr neporazil, ba často vylezou i na střechu a řetězem přitáhnou hladký kmen ke štítu, jen aby nepadl, celý měsíc aby vydržel stát, šumět a vzdychat ve vzduchu vysoko nad hřebenem střechy, pod kterou tak tvrdě spí srdce horoucně milované. Všecko se děje tajně, pokradmu pod záštitou noci. Máj nutno nejen postavit, ale také ho až do svítání hlídat, aby ho snad soupeř nevyvrátil nebo nepodřezal a neskácel dřív, než na něm ráno spočine dívčí oko, než radostný ruměnc jako růže vzplane na hladké tváři, než pod bílým čelem ozve se myšlenka: „Hdopa mi asi postavil tak pěknýj máj?“ a než srdce správně odpoví: „To nehudělál žádnýj jinýj než ten, co se mnou nejrači tancoval ha i v kostele po mně vočma házel.“

Zač by stáli koutští i trhanovští páni, aby tohle všechno dobře neznali? Když se rekruti odvážili přejít hranice a vrátit se z Bavor za bílého dne kvůli červenému vajíčku, jakpak by se neodvážili dnes za temné noci postavit svým dívkám pod oknem máj? Městský rychtář i přísedící hojili se dosud ze svých ran, mazali se arnikou a stará Kokoráčka chodila je mastit, aby doktor nevěděl. To žádá pomstu. I když nebyli praví viníci dopadeni, nutno se pomstít na rekrutech, kvůli nimž ta strašná potupa městského práva se stala. Vávřík už vězí v bílém kabátě, už mu vlasy zavázali bílou pentličkou a ustříhli u samé hlavy, dnes mu musí chytit ještě alespoň jednoho, aby se mu na vojně nestýskalo. Krutinuc Hanči jistě postaví máj, tu zná písař Sádlo, zná ji i dráb Polcar, a proto sem vedou panské mušketýry.

Tichým večerem ozývá se ze všech vesnic práskání pohůnčích bičů. V Chodově, Trhanově i Klenčí práskají rány, jako by tam střílel regiment vojáků z pušek, a bič Martina Kliky slyšet jistě až do Postřekova. Namazal si ho kolomazí, aby byl těžším i švihlejším, a s takovou silou se rozpráhá, že po každé ráně se na půl kola otočí. V němém úžasu naslouchá těm ranám Hanýžka, poznává je dobře mezi všemi, jak sem zaléhají ze dvora od Kliků, rozprahuje se také, ale její rána zní, jenom jako by Voříšek zaštekkl, ale přece zní mocněji a jasněji než rány toho lenocha vedle, Smolíkovíc Tomáška, který si patrně nedovede ani bič seřídít, takže práská tak mdle a ospale, jako by rukama tleskal.

Sedlák Král sedí se selkou na dvoře na kládě, pokušuje si a naslouchá té pohůnčí hudbě se stejnou radostí, jako by vyhrávali Marušáci.

„Tak si ještě zapráskej, Hanýžko,“ směje se jí matka, „už je to beztoho naposled. Letos asi předáš bič Marjánce a přidržíme tě k dílu na lukách a polích, budeš chodit s naší děvkou Bárrou hrbat, obracet, sbírat a vázat.“

Ale sedlák se zálibou pozoruje svoji nejstarší dcerku a je na ni v duchu hrdý. A čím déle ji pozoruje, tím více vzpomínky kradou se do jeho hlavy. Pojednou cítí, jak mu svrbí dlaň, přímo v srdci roste mu chlapecká touha zapráskat si.

„Ukaž, Hanýžko,“ vstává najednou, „já si také šlehnu.“

„Jdi, ty starý blázne,“ vadí se s ním žena, ale koutky úst stahují se jí přitom k veselému úsměvu, „snad by ses nepletl mezi pohůnky?“

Ale Král už stojí na záspi před chlévem, prohlíží bič a chválí: „Dobrý bič pastuš! Kdopak ti ho dal, Hanýžko? A šnodlík má hedvábný, proto tak praská.“ Ani nečeká na odpověď, jenom

zrakem měří vzdálenost kolem sebe, aby nikoho nezasáhl, rozpřáhá se a teď práskla rána, až se okna otřásla, a ozvěna ji několikrát zděšeně opakovala.

„A stafra, to zapráskal Král,“ vyskočil hned Klika, „Martine, sem s bičem, musím mu odpovědět,“ a nyní teprve slyšet mistry.

Radost je nakažlivá, Vávřík, Houdl, Frýda, všichni mladí sedláci vládnu uměle těžkými biči, jenom výměnkář Taračka sedí a poslouchá smutně i závistivě. Ne, v jeho ruce už není tolik síly, aby dovedl tak vládnout bičem jako před lety. Jedna radost po druhé ho opouští, a ačkoli dýchá kolem svěží májový večer, stařec chýlí se k zemi, jako by po ní jedině toužil...

V té chvíli ze Sádku dolů po vymleté cestě jde pět chlapců... Jdou z Bavor, jdou pomstít chyceného kamaráda Vávříka. Nesou na ramenou smrkovou souš^[132]. Už za světla dlouho ji hledali po lese, až na ni pod Sádkiem padli. Byl to silný smrk, ale lehký poměrně, protože byl suchý jako trn. Patrně smolaři zasadili mu smrtelnou ránu, neboť ještě teď měl hladkou kůru na četných místech pobryndánu bělavou, uschlou pryskyřicí, místo měkkého peručí ježilo se na něm jen samé chrastí a ve vršku nezelenal se už ani jediný špendlíček. Jdou tiše jako tchoři a na Brti se zastavili.

„Domů nesmíme, tam by mohli na nás číhat, ale pojďme k Taračkům do sadu, tam nikoho nemají, tam máj oblečeme,“ radí se tiše, neboť znají po celém Klenčí každý kout.

„Pojďme, od Taračků není k Zippnerům daleko a strýček Taračka – i když ho probudíme – nás nezradí.“

„Ještě nám pomůžte,“ souhlasí všichni a znovu zvedají souš na ramena.

Tak ze dvou stran současně blíží se ke Klenčí tajemný houfek lidí. Od Trhanova kradou se sem dolem mušketýři, horem přicházejí hledaní rekruti. Vyhýbají se obojí bílé silnici, ale zato jako zloději kradou se okolo humen do kvetoucích sadů. Písař Sádlo se svojí družinou krčí se za Krutinovic stodolou a na protější straně o kousek výš u Taračků míhá se pět chlapců kolem suchého, vysokého smrku. Opřeli si jej o sloupek samosličkové hradby a teď ho vyzdobují.

Práskání bičů pomalu tichne, městečko propadá se do tmy, světla v oknech hasnou, sem tam zavrčí ještě bdělý pes, od rybníků v Dobří i Mejkosovci táhne sem noční chládek, potůček spokojeně bublá a pospíchá ke mlýnům, z bahen vystupují bělavé páry, vznášejí se nad lukami, táhnou se k lesu, netopýr mihne se sadem, jinak nehne se nikde ani myška. Skulinami mračen vyhlédne občas některá zvědavá hvězda, i srpek měsíce zadíval se na chvíli k zemi,

ale zase zmizel a tvrdý spánek udusil poslední stopy života. Ani ponocný Válek dnes nevytruboval hodiny, aby neporušil tajemství májové noci. Plodný klín matky země se otevírá a čarovnou silou po lukách, polích, pastvinách a mezích vyrůstá z něho svatojánský chléb, výšovka, zaječí houška, slatina, vlk, židovo peří, kůkalky, víš, kočičí mýdlo, pazourky, májové i dorotí kvítí, vokřah, ptáček, slačec, kohoutek, řeřicha, metlice, smetanka, všivá tráva, konopička, přeslička, voset, mateřídouška i hambous, býlí dobré i zlé, užitečné i škodlivé tak jako lidé na zemi. I naše lesy cítí plodnou sílu májové noci, u jejich studánek, na jejich mytích a pasekách i v hlubokém lese zvedají se kloboučky smržů, májovek, helmovek, penízovek, štitovek, čepiček i pýchavek, raší muří noha, vraní oko, osládič, česnek, veronika, divizna i žilové koření, všecko, co se stromy a keři tvoří jarní šat chodské země...

Svaté ticho májové noci porušeno je náhle temnými údery.

„Teď,“ šeptá písař Sádlo a v čele svých mušketýrů opatrně jako zloděj liščími kroky táhne se zadem blíž a blíž za těmi povědomými zvuky. Chasníci patrně kopají jámu, ale kde jen? U Krutinů to není, ani u Kolářů, ani u Pálusů, to je určitě v chalupách a tam přece selští synkové stavěti máj nebudou. Míjí tak statek po statku, přecházejí už Motluc záhumenci, motyka s lopatou ozývají se stále zřetelněji kdesi nad Bouduc hospodou, Sádlo nechává stát svůj průvod a jako kočka krade se kupředu sám a sám. Přichází k nejlepšímu; chlapci právě tiše, bez jediného slůvka vztyčují máj. Jeden ho vši silou tiskne do země a čtyři ho zvedají, dvě bidla křížem svázaná mají pod ním, opírají se o ně, až jim půda pod nohama ujíždí, májí se nechce do výše, kroutí se vlevo vpravo, ale musí, bidla nepovolí, smyčka na nich by unesla třikrát takovou váhu, svaly na mladých rukách jsou jako z ocele, a tak máj poslušně klouzá spodkem do hluboké jámy a vrcholkem už přečnívá vysoko štít Zippnerovic chalupy. Písař Sádlo stojí chvíli ve tmě a spokojeně se usmívá. Obdivuje pana amtsasesora, jaký je to rytíř dvorný a pozorný, to jistě on objednal Zippnerovic švadlenkám tak vysoký máj, patrně vzácně vyzdobený, neboť jak ho zvedali, slabě to v jeho koruně cinkalo, zvonilo, chrastilo a šustilo. No, však jej uvidí, ve dne se naň někdy přijde podívat, ale nyní nesmí chlapce přeplašit, utekli by snad a nechali dílo nehotové, neboť nyní čeká je hlavní práce, máj důkladně uklínovati, aby stál přímo jako svíce a neklátil se. Uznal tedy Sádlo za vhodné vrátiti se k mušketýrům a čekati dál trpělivě, až začnou kopati jinde.

V komoře Zippnerovic chalupy leží cajkmistr se svojí ženou. Tkadlec nespí, bolest mu nedá. Hlava ho ustavičně pobolívá a před očima dělají se mu ohnivé mžitky, takže na dílo nevidí a nemůže tovaryšům vybrat ani vzorek. Dává si na čelo kostiválové lupení; Kokoráčka mu ho

přinesla plný košíček a Zippner cítí, jak mu bere z hlavy horkost a jak příjemně chladí. Každou hodinu mění ten obklad a listí pod šátkem je pokaždé suché jako chmel, až se mu v ruce trolí jako tabák. Jak by tedy neslyšel, co se děje před oknem! Pelest postele přiřazena jest k samé stěně a při každém kopnutí zachvěje se dřevěná chalupa, sedící na nízké podezdívce, až v samých základech. I švábi, kterými je prolezlá a kteří si vyšli na noční výlet po komoře, prchají zmateně ke kamnům, zalézají za obrázky, do hodin, do všech skulin, kam jen mohou. V prvním leknutí myslil bojácný tkadlec nic jinak, než že se naň zloději dobývají a že podkopávají stěnu. Popadl v spravedlivém spánku chrápající ženu za rameno a vykřikl: „A Diab! Sakara, a Diab!“^[133]

Žena vytřeštila oči do tmy, skočila k oknu a ženským důvtipem naráz uhodla, oč běží.

„Woart! Stad!“^[134] okřikla hned muže a pozorovala, co se venku kutí. Oko zvyklo si tmě a po chvíli už rozeznala dva stíny, z nichž jeden mohutným železným Sochozem vytloukal do země úzkou, hlubokou díru, druhý klečel a vyhrabával rukama a vyhazoval hlínu i kamení, ostatní pak otáčeli se kolem dlouhého smrku.

„Našim děvčatům staví máj, musíme dělat, jako bychom spali,“ radostně, vesele šeptala Zippnerka a vrátila se hned do teplého lože.

„To jistě obstaral pan amtsasesor,“ poliboval si cajkmistr a hned pocítil, že se mu ulevilo.

„To bude ráno závisti!“ šeptala pod peřinou žena, dusíc se radostí i mateřskou pýchou, „zdá se to být ohromný strom, spodkem leží před okny, ale jeho vrcholu jsem nespátřila.“

„Toť víš! Takový pán! Ten se dá přece vidět,“ svědčil blaženě i tkadlec; pak se ztišili a jen v duchu sledovali, co se venku děje.

Nad rodiči nahoře v podkrovním pokojíčku blahem trne srdce obou kyprých švadlenek. Nedá jim to, aby usnuly. Z lože je zvedlo hrdé vědomí, že do rána zašumí štíhlý máj nad jejich šindelovou střechou. Každá postavila se k jednomu okénku a čekaly trpělivě, až máj zvedne svoji stuhami a věnci propletenou hlavu vzhůru ke hvězdám.

„To všecko on, pan Hop,“ vzdychla Betyňka a tak horoucně se rozpalovala láskou, že ani necítila, jak jí studí podlaha do bosých nožek ani jak nočním chladem naskakuje jí husí kůže po obnažených rukách i krku, založila si ruce pod řadry, jež jí tvrdla a napínala se žhavou touhou pod krajkovou košílkou, sladká mdloba rozlila se jí celým tělem, až se musila opřít o okno a zašeptat: „Kéž by tu byl!“ Prožívala alespoň v živé představě, jak živelně by se mu

oddala, jak by ho strhla k sobě, sevřela v měkké objetí, přitiskla si ho ke dmoucí se hrudi a jako do horké lázně ponořila se celá v tu vášnivou rozkoš vroucího milování.

„Máj! Máj! Lásky čas! Lízi! Lízinko, škoda že nepřišel pan Hop!“ skočila k sestře a přitiskla se k ní celým rozkypělým tělem, ve kterém každá kapka mladé krve žíznila, dychtila, lačněla přímo po vzdáleném milenci. Nakazila tím i chladnější dosud Lízinku, takže i ve tmě zajiskřily se jí rozpletené nazrulé vlasy, zakalily se oči, lehké mrazení projelo jí celou páteří a kolena se pod ní rozechvěla.

„Ozvěme se, Betyňko, zavoláme na chlapce, pusťme je sem,“ navrhovala mladší, ale teď ohnivější Lízinka.

„Fuj, Lízi, nestyděla by ses?“ zakabonila se hned Betka a její náhlé roztoužení rychle klesalo až na bod mrazu. „Kdo by mohl přijít? Leda ten hrbatý krejčík Vaňkův nebo neotesaný Michl tuchmistrovic! Jen se nezahazuj a nekaž si budoucnost. Chci, aby můj příští švagr byl alespoň písařem, abych se jednou nemusila za něho stydět.“

Růžová brána vyklenula se před ní a ona už se viděla, jak po Hopově boku jako příští justiciárka, ba jednou i jako vrchní prochází pod jejím obloukem do zářivé budoucnosti...

Vtom to před okny zašumělo a obě sestry zahlédly v té chvíli, jak vrchol máje pomalu se nesl výš a výše, až náhle sebou prudce švihl; to dole u země vklouzl kmen do hluboké díry.

„Vidělas?“ zatajil se dech v Betynce překvapením, jak spatřila na okamžik vrcholek máje, jak se jí zdálo, bohatě okrášlený šustícími pentlemi a splývavými závěsy, jež při každém prudším pohybu do sebe vrážely, chrastily a cinkaly.

„Viděla,“ přisvědčila hned Lízinka a velebila unesena: „Jaká krása! Takový máj jistě v Klenčí jaktěživí neviděli. Musíme za to panu amtsasesoru vyšít nějaký prezent.“

„Myslila jsem na to. Vyšijeme mu hedvábím na sametu domácí střevíčky.“

„Nebo pohodlnou čepičku se zlatým třapečkem.“

„Viděla jsem nedávno na poště v okně viset košíček z korálů a v něm vsazenou krásnou květinu.“

„Ano, ano,“ zasmála se spokojeně Lízinka, „něco z korálků vyšijeme, třeba obraz.“

„Nebo pytlík na tabák, pan amtsasesor doma kouří z dýmky, ale u nás nedovolí si zapálit ani cigáro, jak jsou teď v módě.“

„Z perlové huti dostaneme ‚páteříčků‘^[135], co budem chtít, a všech barev. Stará Kokoráčka je nosí v pytlíčkách pod fěrtuchem i na nitkách navlečené a rozdělené podle velikosti i barvy.“

Než se sestry dohodly o vhodném daru, dozněly poslední rány pod oknem, máj byl patrně už kameny uklínován do země, stál přímo a pevně, tichou nocí zazněla ještě sborem radostná písnička:

*„Na rozloučení – mý potěšení –
postavím pod okny máj,
aby věděli falešný lidi,
že sem já chodíval k vám.“*

Pak už jen mrtvé, hluboké ticho zalehlo celé městečko. Nebe se zakabonilo a černá tma pohltila všecko. Patrně se schylovalo k dešti a pět chlapců pospíchalo přes ostrý hřbet haltravský, aby se dostali zasucha domů.

I písař Sádlo s drábem Polcarem a mušketýry odtáhli s nepořízenou, když po čtvrté hodině počaly se jasnít mraky na východním nebi, kohouti se prudce rozkokrhali a také ptáci na hnízdech počali se probouzet a nesměle, bojácně pípát.

Nejlépe a nejtvrději spí se před deštěm a u Zippnerů mladí i staří usnuli k ránu a nejlepší sny obletovaly jejich radostí opojené hlavy. Hrdost i pýcha ukolébaly je ve tvrdý spánek a sám tkadlec po dlouhé době usnul a všechny bolesti přestaly ho trápit. Venku už vstal bílý den, naděje na déšť pominula, slunce propálilo si do mraků okénko, kterým dívalo se dolů na Klenčí, a šťastným úsměvem probouzelo celý kraj k novému životu.

I ptáci se hlučně rozezpívali. Přiletěli už všichni z dalekého jihu k dnešnímu rannímu májovému budíčku.

Velká i malá pěnice, černohlávek i sedmihlásek, kos s drozdem, lindušky, skřivani, špačkové, sýkorky a červenky, pěnkavy i vlaštovky dávali svůj velký koncert májový, ba i kukačka, jako by tloukla na bubínek, ozývala se od lesa.

Městečko vstávalo celé orosené a svěží uprostřed lesů, polí, luk a rybníků. Země vydychovala silnou, zázračnou vůni májového jitra, která vyplňovala širý kraj a měkce objímala rozespálé

hlavy. Lidé nevědomky podléhali té čisté rozkoši, pocítovali její sladkou mdlobu ve všech údech, protahovali se na ložích, jako by toužili po větších ještě požitcích a očekávali příchod jakéhosi závratného štěstí. Nové a silné touhy rodily se jim v srdcích, naplňovaly je tichým zmatkem i podivným nepokojem, neznámé síly v nich kvasily a kynuly, celá příroda boží i s lidmi octla se v moci silného čaroděje Máje.

Na věži rozklínal se zvonek klekáníček. „Anděl Páně! Anděl Páně!“ vykřikoval tenkým, pronikavým hláskem, a kde ho zaslechli, vyskakovali hned z loží, jako by je přetáhl lískovkou.

I hluchá bába Kokoráčka vstala, přežehnala se svátým křížem a počala se chystat na cestu. Také ona cítila jaro ve všech kloubech a záda ji tak svrběla, že si je mohla rozedřít, a přece to nepomáhalo.

„Rýma, ulehnutí^[136], kášel, krátký dech, bolesti v kříži, těžké nohy, vohnipál, všecko pochází z krve,“ rozumovala na svých obchůzkách, „člověk je jako strom, po jaru hýbají se v něm také všecky mízy a šťávy a někudy to musí z těla ven. U dětí se všecko vyrovná růstem, ale u velkých lidí se to vyrazí, kde a jak může. Naši doktoři, až už teče nemocnému voda do bot, sázejí mu pijavice, někdy to pomůže, ale obvykle už bývá pozdě. Nemoci se musí předejít a tu není nad baňky^[137]. U nás to neumějí, ale v Bavořích dovede každá bába sázet baňky suché i krvavé, jaké kdo chce.“

K takové baňkářce v Pekle^[138] se tedy dnes Kokoráčka vypravovala. Nesnesitelné svědění kůže ji k tomu dohánělo každoročně od té chvíle, co si dala poprvé baňkami nasát krev na hřbetě a překrvená místa pak rozsekat pušťadlem tak, až jí vytekl aspoň žejdlík krve. Slabá jako moucha vracívala se s bolavými zády domů z Bavor, brzy se však zotavila a jenom těm baňkám děkovala, že zůstávala po celý rok pak zdravou jako rys. Zadarmo ovšem baňkářka nikomu „krev neobnovovala“, ani Kokoráčke ne. S tou měla dávno smluveno, že jí za tu službu přinese flašku pražské kořalky, kterou se opět nejraději léčili Bavoráci. Pro tu kořalku tedy si Kokoráčka vyšla tak časně ke kořalečníku Hernaufovi, jenž současně pekařil, a proto otevíral svůj krámek, hned jak počal vysazovat rohlíky, calatky a bandury z pece. Bába se sama těšila, že se na tu krvavou cestu posilní vojenským snídaním, kmínovaným, teplým rohlíkem totiž a kalíškem samožitné nebo kmínky.

Vyšla tedy před baráček a po zvyku už hned z prahu rozhlédla se slídově kolem. Všecko leželo jako jindy na zemi na svém místě, s ničím nebylo ani hnuto, nikdo jí do rána ani dříví

nepřeložil přes cestu, kudy všichni musili chodit i jezdit, ani jí nenaházeli na dvorek stará košťata, ani jí nevynesla chasa špalek na střechu a neposadila ho na komín, jak v této noci ráda činívala. Ale když pozdvihla zvědavý zrak a pustila jej dál, přece jí píchlo do očí nezvyklé divadlo.

„I podívejme se – máj! A stojí u cajkmistrů! Kdopak ho asi těm švadličkám postavil?“ podivila se upřímně, rukou si i oči zastínila proti nízkému dosud slunci, jen aby lépe viděla.

„A jak se zdá, nějak obzvláště neparáděný, to se musím na tu krásu zblízka podívat. Jistě jim jej pro radost a potěšení objednal ten panský ouřada z Kouta. Divčata jsou – pravda – lehké zboží a lidé je ještě víc lehčí, než zasluhují. Zdvihají nosičky do výšky, lepí se na pány a zapomínají, pán že je jako pták, pomiluje – nechá tak. Kampak s tím! Tkalcovy dcery a vrchnostenský úředník! Znáš ty panské svinčury, mohla bych kroniky skládat o nich,“ rozjímala si a bručela cestou Kokoráčka; její pestrá minulost procitla v hořké vzpomínce, vojáci i oficiři, páni i kmáni, města i vesnice kmitali se jí šedivou hlavou. Hluchá jako poleno neslyšela veselý smích, jenž tu a tam propukal živelnou mocí, rostl a houstl, když však přiběhla k Vodfukuc studánce a zahrнула za roh, až ruce leknutím spráskla. Před chalupami pod odvedením^[139] i pod valbami^[140], za plotem zahrádek i za květinami v oknech, ve dvířkách i vratech, veřejně i skrytě stálo tu už plno lidí v nedbalkách jen, napolo oblečených, nemytých a nečesaných, ale veselých a rozesmátých.

„To je přece májíček, co? Takovyj eště Klenčí nevidělo!“ volal hajný Hadamec na krejčího Vaňka.

„Kakraholte, ten je vyparáděný.“

„Nic mu neschází; jen se podívejte, všecko má, jak se patří.“

„I věnec.“

„I pantlíčky.“

„Cinkátka i drkadla.“

„A jakou korunu!“

Lidí sbíhalo se vždy víc a stávali se v houfu dotěrnějšími i smělejšími. Jako čmeláci ze skulin vylézali mladí i staří, shora i zdola letěli sem jako na křídlech kluci i děvčátka, husy se stádem žlutých housátek, hladové kvočny s hejnem zimomřivých kuřat, psi, slepice, ba i Klikovic

párek podsvinčat použil té příležitosti a otevřenými vrátky v nestřežené chvíli vyšel si ze dvorů a dvorků na Klenčí. Z bílých obláčků jako šťastné dítě z měkkých plének usmívalo se i ranní sluníčko, takže první májový den začínal neobyčejně vesele.

Jenom u Zippnerů neměli dosud ani tušení o tom, co se venku děje. V přízemí okno zastřené fěrtuchem paní mistrové i obě okénka ve štítu cudně zahalená sněhobílými záclonkami prozrazovala, že i víčka na očích starých i mladých zavírá dosud tvrdý a hluboký spánek. A nebylo divu. Doháněli, co v noci promeškali, a libé sny je ustavičně i teď k ránu obletovaly.

Betynce se právě zdálo, že k jejich chalupě předjel kočár. Z něho vystoupil pan Hop a písař Sádlo, každý s velikým pukétem v ruce. Ona – Betyнка – stojí v hedvábných šatech pod závojem, Lízinka za ní jako družička celá bílá, písař už se jí uklání, podává jí rámě jako družba, venku stojí plno čumilů, hudba tam hraje, tkalcovští tovaryši střílejí z pistolí, veselý smích ševelí, radostné hlasy ozývají se kolem, slyší závistivé výkřiky: „Ach! Jak jim to sluší!“ a probouzí se.

„Snad je to skutečnost!“ napadá ji, když opravdu pod oknem šumí lidské hlasy, křik a smích. Chvilí bystře poslouchá, usedá na loži, uvažuje, ale hluk venku roste, něco se tam jistě děje...

Pružně vyskočila a odhrnula záclonku.

Věnc lidských tváří smál se na ni, někteří teď i rukama na ni ukazovali a nový výbuch smíchu se ozval.

Odletěla od okna, jako by ji neviditelná ruka prudce odrazila, a rychle si zavazovala pod krkem uvolněnou košilku, jež se jí svezla přes oblé, růžové rameno.

„Co mají ti lidé?“ píchla ji otázka, ale hned se také usmála spokojeně, „ach ano! Vždyť mám máj! Před okny stojí máj a přišli jej obdivovat,“ rozpomínala se blaženě, přehazujíc rychle spodničku s kanýrem přes rozčuchanou hlavu.

„Himmelsakrment! Lumpen! Halunken!“ slyší vtom křičet matku dole pod schody, dveře vedoucí na dvorek se zapráskly, až se chalupa otrásla, a hned po nich dveře do komory. Cajkmistrovou také probudil konečně smích a křik pod okny, neodolala zvědavosti a vyběhla ven podívat se, co se stalo. „Cajkmachergesel Pavelec“, hrbatý „šnajdrgesel“ Vaněk, Saurovic Michl, tesař Hruška i švec Formánek, nejlepší jejich přátelé, tu stáli, smáli se na celé kolo, a když se hloupě otáčela, rozhlížela a ptala, co se stalo, čemu se smějí, teprve se rozřehtali, pro

samý smích jí ani odpovědět nemohli a jen jí rukama ukazovali nahoru. Pozdvihla tedy oči a divže se leknutím neskácela.

Jako by jí tvrdým toporem do hlavy udeřil, tak se jí zatmělo v očích, až se musila o dveře opřít a rukou se stěny zachytit. Na krok od jejich stavení stál opravdu máj, ale jaký! Načervenalý smrk, suchý jako trn sazen do země, uklínován hrubými kameny, dobře upěchován týčil se tu k nebi. Drsná, na četných místech odřená, tvrdými suký a pahýly probodaná kůra znečištěna byla usýchajícím blátem a ještě horším kalem, ve kterém se patrně válel krátce před svým vztyčením. Čím výše k vrcholku, tím hustěji ježily se na něm větve, některé celé, jiné visely smutně jako nalomené, jiné bělaly se na konci, jak byly zpřerážené a potlučené, ale na žádné z nich nezelenal se ani jediný špendlíček. Štíhlý kmen končil vysoko ve vzduchu korunou, která ho proměnila v ubohého šaška mezi všemi stromy. Starý volský koš, co v něm nosívají seno ze stodoly do chléva dobytku za jesle, k nepotřebě už rozbitý a roztrhaný, jako šeredná čepice naražen seděl na jeho vrcholu, jeho otvory prodíraly se suché větve a větvičky jako štětiny, pod ním na třech starých, uzlovitých a navazovaných motouzech houpal se kolem suchého kmenu veliký, z povřísel upletený věnec, místo pentlí šustil na věnci svazek dlouhých hoblovaček tak, jak odletěly truhláři od hoblíku, a klátily se roztrhané mužské kalhoty.

Po okraji koše kolem dokola navěšeny bělaly se husí brky, vraní křídla, uražená ucha hrnců, láhví i krčky rozbitých skleniček.

„Učiněné strašidlo do zelí,“ smály se škodolibě ženské, prohlížely si pozorně máj ze všech stran a chtivě se upozorňovaly na podrobnosti, aby nikomu nic neušlo.

„Jen se dívejte, i chciplá kočka tam visí za ocas.“

„To není kočka, ale štěně, viděla jsem je včera, válelo se v Šimanovic cestě, někdo je tam pohodil.“

„A rukajčka^[141] se tam také houpá –“

„Ale nějak rozbitá, sypou se z ní piliny.“

„Vedle ní se kroutí roztrhaný strejc^[142] panský.“

„Také už jaksi věkem sešlý.“

„Jen hledejte, možná že najdete i druhý, aby to šlo do páru.“

„Pěkné dary dostala ta panna od ženicha.“

„Jaký pán, takový krám.“

Laškovný větříček zavál v té výši, rozhýbal a rozklátil celou tu žebráckou parádu a všechno se opět rozesmálo, až se k zemi ohýbalo. Smálo se slunce, které si pospíšilo do výše, aby celé to divadlo dobře vidělo, smáli se ptáci a vrabci uličníci neodolali, aby se neusadili na koši a neprohlédli si zblízka novinku, která tu do rána ze země vyrostla, jako lehký obláček obletovali ji holubi. Kvetoucí koruny stromů natahovaly svoje těžké, jakoby posněžené větve přes hřebeny střech, přes zdi a ploty, aby také alespoň něco zahlédly ze stromu, převlečeného za maškaru.

Největší zábavu a potěšení měli z toho ovšem lidé, hořejší i dolejší, mladí i staří, i bába Kokoráčka. Na chvíli zapomněli na všechny spory a soudy, na všechny vády a hádky, škodolibá radost a posměch si je všechny bez rozdílu podmanil a svorně do jedné řady postavil. Přáli to Zippnerům sedláci, což bylo konečně pochopitelné, ale přáli jim to i chalupníci, i sám městský rychtář Kladívko mnul si ruce, ba i tuchmistr Sauer, protože se Zippner nad ně už tuze vynášel, všude se chlubil amtsasesorem, roztahoval se, jako by byl první osobou na radnici, v kostele, v hospodě, zkrátka všude...

Jenom Zippnerka jako by se blínu napila, jak se z prvního leknutí vzpamatovala, počala hned venku strašlivě nadávat, proklínat, německy proklínat, hrozit a soptit, volat, co jí slina na jazyk přinesla, v nepřičetném hněvu se konečně i tak dalece zapomněla, že na všechny diváky vyplázla jazyk, pak se mrštně otočila, sehnula se až k zemi a vystrčený zadek poklepala si třikrát pravicí, vyzývající takto celé valné shromáždění k velice neslušnému úkonu veřejného líbání.

Bujaře naladění diváci vyprskli ovšem v nový smích a tkalcové nezbylo než utéci se pod ochranný krov a bezpečná křídla milého muže svého a žalovati mu hroznou potupu a pohanu, která se stala nejen jejich dcerám, ale i jí – matce – i jemu – prvnímu přisedícimu v obci, zkrátka celému domu jejich.

Zippnerova nemoc patrně čekala na takový nějaký prudký náraz, aby rázem opustila tkalce. Neboť cajkmistr, jak zaslechl, co se stalo, hned zapomněl na všecku bolest, zapomněl i na to, že chce ležet ještě týden, aby se pachatelé – dopadnou-li je – hodně bolestného naplatili, vyskočil jako jelen a počal se rychle oblíkat.

Každá podívaná časem zevšední a tahle zevšedněla po krátké hodině. U prázdných jeslí řehťali koně, bučely krávy, mečely kozy a také lidem počalo kručet v žaludku. Po malé chvíli už vystupoval nad komíny modravý dým k nebesům jako z Ábelovy oběti zápalné, vrata stodol pronikavě vrzala, pumpy skřípaly a denní život vracel se do svých vyjetých kolejí, ale vracel se dnes neobyčejně vesele a bujaře.

Tu a tam přiběhl sice ještě některý zpozdilec, který zaspal společné vystoupení městečka, pokochat se pohledem na vzácný strom, jaký jaktěživ neviděl, ale pak se tu zastavovaly už jen děti, spěchající do školy, a několik psů, kteří očuchávali tak podivně páchnoucí strom.

Zippner ovšem, jakmile natáhl boty a šosatý kabát, rozběhl se na radnici a sháněl se po strážníku Kodrdovi.

„Kde je? Kde je?“ dorážel na ustrašenou policajtku.

„Na poli je. Oře tam záhůnky pod brambory, sedlák Klika mu půjčil koně a musí být do desíti hodin hotov.“

„Hned pro něho běžte!“

„Ani mi nenapadne. Živobytí je přednější. Jsme rádi, že se Klika smiloval nad námi a že nemusíme ploužek tahat sami.“

„Shodím vás ze služby! Připravím vás o chléb!“ vyhrožoval rozvzteklý tkadlec a upaloval k písáři Bílkovi, který bydlel hned vedle radnice. Tloukl mu na krám, divže se sklo ve dveřích nerozsypalo.

„Co se stalo? Co se stalo?“ přiběhl Bílek.

„Urážka! Potupa! Ponocný Válek se musí hned na místě zodpovídat. Zavolejte ho k výslechu a policajť s ním ať jdou hned tu ostudu odklidit.“

„Já jsem jenom ‚písmavedoucí‘ při obci, já se do ničeho nepletu,“ krčil rameny Bílek, „nemám práva něco nařizovat služebníkům obce, protože jí sám sloužím.“

Zippner dál neposlouchal. Rozběhl se rovnou k perníkáři Kladívkovi. Ale ten už ho zahlédl oknem.

„Poslouchej, stará, letí sem ten popanštělý tkadlec, co se vypíná ustavičně nad celou městskou radu,“ poučoval Kladívko svoji věrnou ženu, „teče mu voda do bot a já mu ji mám vylívat,

řekni mu, že nejsem doma, že jsem si šel do Vlkanova k hyclíkovi pro nějakou mast, že jsem v kříži stále jako přeražený.“

Pernikářka to spravedlivě vyřídila a Zippner si div nezoufal. Oběma rukama vjel si do vlasů a rozkřikl se: „A to je město potom! Horší než na vsi to je! Kdo tu vlastně poroučí?“

„Vy a nikdo jiný než vy s panem amtsasesorem,“ neudržela se pernikářka, aby neřekla pravdu do očí tomu hrdopýškovi.

Zippner rozletěl se do školy k Eisenhutovi.

„Nechte všeho, pojd'te se mnou na radnici a napište přímo panu vrchnímu do Kouta, co se v Klenčí stalo,“ rozkazoval panu učiteli ve škole před dětmi a německy.

„Já jsem při obci jenom ‚početvedoucí‘ a chodím tam jenom večer, po práci školní a kostelní,“ tiše a mírně vykládal Eisenhut, nabíraje si z rohové tabatěrky šňupec, „teď mě volá škola a ta mě také živí.“

„Tak kam se mám obrátit? Kde najít pomoc a zastání?“

„To já nevím,“ pokrčil rameny Eisenhut a počal se s dětmi modlit. „Když víš, jak obec rozeštvat, jak se soudit o lúsy, prodati kovárnu, rozstřílet smluvní kámen, zrušit pastoušku, vyhnati obecní pastýře, rozpachtovat draha a pastviny – tak také můžeš vědět, jak si sám pomoci. Já být na tvém místě a stát se to mojí Lence, ani bych se neozval, podřízl bych máj, porazil ho, rozsekal, schoval do kůlničky a spálil. Ale ty, hlupáku, tu hanbu svoji zbytečně roztrásáš a roztrubuješ, abys sklidil ještě více posměchu.“ Tak si myslil Eisenhut, mezitímco se děti modlily a hned po modlitbě odříkávaly sborem ajmolajns.

I stará Kokoráčka spokojeně belhala se silnicí vzhůru k Výhledům. Ptáci si sice mohli hrdélka roztrhnout, jak zpívali na řeřábech podél silnice i ve vysokém lese, nejvíce však v keřích a křovinách v Březí, ale marně se namáhali. Stařena hluchá jako pařez je neslyšela. Propadala se do svých úvah a rozjímání o marnostech tohoto světa a skoro přála švadlenkám tu veřejnou potupu, neboť je známo, že největší světáci a světácky končívají ve zdech klášterních jako přísní kající a mravokárci. Kokoráčka ťukala hůlkou do prašné, bílé silnice a uznávala provinile, že si měla dát sázet baňky už před padesáti lety a k těmhle koncům že to s ní dojít nemusilo, že mohla mít také muže, děti, vnoučátka, žít spokojeně a sedět někde ‚na vyjmluvě‘^[143] velikého gruntu, neboť selští synkové se za ní bláznívali, než se počala zahazovat s vojáky a pány.

„Měla bych to říci Zippnerovic Betynce a dovest ji k té baňkářce do Pekla, dokud je čas, sice na ni čeká jiné a horší peklo.“ Takové bohobojné úmysly hřály ohnutou babku v srdci, žaludek jí příjemně zahřívala kořalička se slaným rohlíčkem a stařecké tělo čím dál tím více hřálo ohnivě slunce, jež pomalu už začínalo pražit jako v létě, takže i staré smrky a jedle pod jeho žhavými polibky vyháněly bujně světl zelené křížky na koncích větví i na vrcholcích a bohatě nasazovaly nahé kvítky prášnickové i pestíkové.

Rozkošné jaro zrovna hýřilo bujarou krásou, vůní, květy, silou a radostí...

Jediný mladý mistr kovář Psutka nevěděl a také se o to nestaral, co se děje nahoře v chalupách. Jemu vzcházel dnes slavný den. V kožené zástěře stál ve své kovárně u výhně a rozdělával v ní poprvé oheň. Jeho matka už včera vykropila kovárnu svčenou vodou, on sám zapustil do kamenného prahu starou koňskou podkovu pro štěstí, starý podkovák^[144] zatloukl si do kladívka a dnes spánembohem počínal. Tesaři přibíjeli mu nad hlavou poslední šár^[145] šindele, zedníci nahazovali stropy, klenutá dílna čpěla dosud vápnem, maltou a vlhkem, ale před ní už se kupily selské pluhy, brány i vozy, čekající dychtivě na nutnou opravu, aby se mohly rychle vrátit pod kůlny, na dvory a do polí. Začínal skromně s jediným učedníkem a ani ten tu dosud nestál po jeho boku, když tvrdou ocílkou křesal jiskry do hubky a troudu, ale přece tu nestál mladý kovář sám. Jeho budoucnost tu stála s ním a jemu se zdálo, že počíná v té chvíli nový život. V úterý měl tichou svatbu se Sokolovic Markytkou z Postřekova, která pravda šla bez věnečku a on bez rozmarýny k oltáři, muziky jim cestou sice nehrály, ale večer si v Postřekově přece zatancovali z radosti, že se konečně mohli vzít. Zkusili dost hanby, posměchu i vády od svých i cizích lidí, kovář Vondra jako tovaryš dřel se v cizích dílnách, soužil se steskem i starostí, jak se mu asi život upraví. A hle, štěstí mu přálo! Co ho nikdy ani ve snu nenapadlo, stalo se skutkem. Stojí ve své kovárně, a jaké. Daleko široko žádná se jí nevyrovná, všechny jsou staré chajdy, kde nutno větší kusy kovat venku, a než k nim kovář od výhně doběhne, zchladne mu železo v kleštích, ztvrdne a namlátí se pak kladivem, než připraví podkovu na kopyto anebo ráf na kolo. Hrdost, sílu i chuť k práci cítí Vondra ve svých ocelových pažích a nemůže se ani dočkat, až zazvoní perlík o kovadlinu. Ještě měsíc uplyne, pak si sem přistěhuje i ženu a jako tovaryše naučí ji přitloukat a nic se nebojí dluhu, který na kovárně visí. Však on si od něho pomůže, dá-li Pámbů zdraví, aby mu z mísy neujídal.

Syrový, mokrý dosud komín špatně táhl, suché třísky už na výhni praskaly, ale všechn dým místo do komínu valil se zpět do dílny, ale ani to kováře nehněvalo, „To musí být,“ říkal si

trpělivě, „jen až se komín zahřeje, pak už si najde dým cestu do nebe. Každý začátek je těžký,“ a běžel si sám s košem pro uhlí do kůlničky, když mu učedník dlouho nešel. „Měl bych začít s podkovou, abych měl štěstí,“ uvažoval si starou kovářskou pověru, „abych koně nezakoval, abych železo nespálil, aby mi okuje do oka nevletěly, abych ocel dobře domodra kalil, ale komu ji přibít, když po koňské noze nikde ani památky. Ale počkám ještě chvíli, oheň se zatím rozhoří a pak se dám do racháku^[146], okovám ho a radlici mu nasadím,“ a prohlížel si venku nahý pluh, jak vyšel z ruky kolářovy. „Pluh, kolem dokola vzato, může člověku přinést ještě větší štěstí než podkova,“ dodal ještě pro své upokojení.

V té chvíli venku před kovárnou zastavil povoz. Přijel po silnici od Hory a táhl jej jediný koníček, který teď sám se zastavil na rovince, aby si odpočinul a vydechl. Unavil ho krátký, ale prudký kopeček, přes který silnice od Dílů ke Klenčí běžela, a nebyl by ho sám ani zmohl, kdyby mu nebyl zatlačil jeho pán s paní a s celou rodinou.

„Dej Bůh štěstí, mistře!“ ozvalo se na prahu kovárny, a když se Vondra ohlédl, pan principál Šmíd se na něho usmíval.

„Dejž to Pámbů,“ zaradoval se i Vondra, že první člověk, který k němu vstupuje, je mladý muž a žádná baba kolozubá.

„Dal bych vám dnes počinek, nemáte-li jiné železo v ohni, náš komoň ztratil stříbrnou podkověnkou, nechtěl byste mu přibít novou?“

„Přibiju s radostí. Kterou ztratil?“

„Na přední noze pravou.“

„Zadarmo mu ji přibiju, protože dnes dílnu otevírám a dobrým skutkem chci začít, jenom počkejte, až si najde kouř cestu do komínu a až přiběhne učedník, aby mi tahal měch.“

„Nevíte-li, že jsem kouzelník,“ usmívá se dál pan Šmíd a spokojeně si souká svoji principálskou bradu, která od zimy o dobrý palec poporostla, „rozkážu dýmu a hned poslušně komínem vytáhne k oblakům nebeským. Slámu tu jistě máte?“

„Mám, ale jen drchanku.“

„K mému kouzlu nejlépe se hodí drchanka. Plnou náruč mi jí přineste.“

Tu se rozbřesklo ve Vondrově hlavě. „Dobrá rada nad zlato!“ vykřikl a zmizel v kůlničce.

„Navštívím Královou i u Bartošů se zastavím,“ hlásila Kristýnka od vozu.

„To věru nebude škodné, navštívíš-li přátele hodné,“ ve výborné náladě deklamoval komediant, „a povíš-li jim, že přijeli jsme jako tažní ptáci hledat u nich obživu a práci. Také můžeš připomenout všude, že ještě dnes venku před radnicí velká komedýje bude.“

Vondra poslouchal, jak se Šmídovi zrovna řeč od úst sype, a myslil si v duchu: „Tohle já bych do smrti nesvedl; jaké štěstí že se živím rukama, a ne hubou.“

Kristýnka s malým Karlíčkem odešla, ale ostatní kluci její od vozu se ani nehnu. Také odpočívali, neboť i je kopec před Klenčím zapotil. Vondra zatím propálil komín, sláma jej ohřála, takže táhl znamenitě a uhlí na výhni rychle řeřavělo.

„Kdepak tě kozel nosí,“ rozkřikl se mistr, když konečně přiběhl jeho nový učedník, „to pěkně začínáš, měl bych chuť otočit tě ve dveřích a poslat domů. Nevíš, že ráno v šest hodin už se musí kouřit z komínu každé pořádné kovárny?“

„Pane mistře, nehněvejte se, já jsem se díval na Zippneruc máj,“ omlouval se zkroušeně chlapec a už se sám stavěl k měchu, jak to v kovárně vidával.

Kobylka měla v malé půlhodině už okovanou svoji štíhlou, uměleckou nožku a také hned zkusila hrábnout, drží-li podkova dobře.

„Tak se mistru sama poděkuj, že ti tak dobře posloužil,“ stoupl si před ní pan principál s bičem a koníček hned klečel na obou předních kolenou.

Vondra tu stál ještě s kladívkem a rašplí v ruce a tak ho dojal ten komediantský trik, že se mu srdce v těle zatřásl, oči se podkalily, poplácal koníka po krku a jako člověku odpověděl: „Rádo se stalo, ve zdraví ji užij a přijď brzy zas. Na památku, žes mi dal počinek, obuji tě vždycky zadarmo a třeba všechny čtyři nohy najednou.“

Koník vyskočil, vesele zařehotal a kovář utíkal do kovárny v blažené jistotě, že lépe nemohl začít svůj nový, samostatný oddíl životní.

Do Klenčí přijel Šmíd jako na zavalanou. Jakmile ukázal se jeho vůz dole u špitálu, hned také se ozval radostný výkřik: „Komedianti přijeli!“, šířil se rychle po celém městečku, a než by deset napočítal, už bylo před Zippnerovic okny jako když zamete, zato však kolem vozu rostl dětský hrozen, jako když se včely rojí.

„Pepíku! Pepíku! Pojď s námi do školy!“ volala Hanýžka na komediantského synka a milého kamaráda, neboť sama také musila teď alespoň dopoledne chodit, když děvka nešla do pole a zůstala doma hospodyně k ruce. Zvaly ho vroucně i ostatní děti, neboť těšily se, že jim ve škole, než přijde pan učitel, ukáže na stupínku některý ze svých četných uměleckých kousků, buď že po rukách celou třídu od dveří až k oknům přejde, na hlavu se postaví a ruce si přitom založí, nebo se naznak tak prohne, až se týlem hlavy pat dotýká, anebo konečně dá se pohnout k nejlepšímu svému výkonu, za který dostal jednou od mládence Jindřicha jako odměnu nehorázný pardus. Pepík uměl všem nepochopitelnou věc, mluvit totiž břichem. Jednou přišla na něho ve škole řada nosit dříví a přikládat. A jak tak klečel u rozpálených kamen, otevřel okeničku a strkal do ní bukové polínko, střelil mu hlavou ztřeštěný nápad. „Pomoc! Pomoc! Už to dýl nevydržím! Hudusím se!“ ozvalo se z komínu jako z hrobu zoufalé volání. Třída právě počítala z paměti a luštila nesmírně zajímavou otázku, jak hluboko ve sněhu vězí lomikarovský kříž na Ždíře, když vyčnívá ze závěje dva sáhy, pět palců a tři čárky a celý měří rovné tři sáhy. Rval se s tou záhadou tehdy právě Klika, pan učitel už se rozčiloval, ba už i po metle sahal, když zaznělo třídou to přidušené, úzkostlivé, srdcelomné zvolání. Všem ztuhla leknutím v žilách krev, pan učitel první se vzpamatoval, vykřikl: „Běžte pro vodu, ulejte v kamnech oheň!“ a letěl ven do černé kuchyňky, ve které končil komín a kam zavíral někdy největší darebáky za obzvláště těžká provinění. Vytrhl dvířka, strčil hlavu až do komínu, neviděl tam však nic než šedý dým, jak pěkně a přímo táhne prolézacím komínem ven.

„Kdo je tam?“ optal se ještě pro jistotu, a když se ve třídě ozval jásavý smích, hned byl doma. Vrátil se do třídy, popadl Šmída za límec, přehnul si ho přes koleno, asi pětkrát ho přetáhl březovou metlou a pak ho vlastnoručně zavřel do černé komůrky pod komínem.

„Pane učitel, odpustějí mi to, já už to víckrát neudělám, já už budu hodný,“ naříkal po chvílce třídou znovu tajemný hlas.

„Tak ho jdi, Králová, pusť,“ rozkázal mládenec Jindřich a už na tváři mu bylo vidět, že ho zlost přešla. Pepík musil k němu na stupínek, postavit se ke stolečku, pan učitel vysvětlil dětem, že se mnoho lidí dovede přetvařovat očima, ústy, chůzí, pohyby a také hlasem, a poručil Pepíkovi, aby to ještě jednou opakoval.

Malý Šmíd poslechl; všichni teď viděli, jak ve tváři namáháním zčervenal, krk se mu nadul, břicho nafouklo a už slyšeli volat: „Pomoc! Pomoc!“, ale ne z kamen, tentokrát jako by volání přicházelo zvenčí, takže mimoděk obrátili hlavy k oknům.

„Copak se vám stalo? Pročpak tak křičíte?“ promluvil Pepík svým přirozeným hlasem.

„Kousl jsem se do nosu a –“ naříká si strýček, třída se dává znova do smíchu a pan učitel přeťal výstup právě v nejlepším.

„Dost,“ poručil Pepíkovi, ten vydechl, splaskl, přijal od pana učitele dvoukrejcarák a chtěl mu ještě políbit ruku. Ale mládenec utrl, pohladil Pepíka po dlouhých vlasech a řekl mu nějak měkce: „Vždyť já se na tebe nehněvám a mám tě rád jako jiné,“ ba posadil si ho do první lavice na kraj a jenom Pepík směl mu od té chvíle chodit pro tabák, cítit mu boty a nosit vodu do pokojíčku, až ostatní na to žárlili, těšili se však, že se brzy odstěhuje, a přáli mu to. Proto ho také radostně vítali a srdečně ho zvali do školy. Ale malý Šmíd jen zakroutil hlavou, až se mu na ní dlouhé vlasy zatřásly, a řekl smutně: „Rád bych, ale nemohu, musím stavět s pantatínkem tyátr, nosit prkna a válet soudky od Bartošů k radnici.“

Tak se děti obsypaly alespoň kolem vozu a pomohly kobylce vytáhnout těžký vůz až na pěknou, zeleným drnečkem porostlou rovinku mezi radnicí a Bílkovým domem, kde principál pokaždé na jaře stával, spával i hrával. –

Také Zippnerům se značně ulevilo, když zmizely škodolibé pohledy a utichly posměšné výkřiky. Cajkmistr se sice vrátil ze své obchůzky celý rozčertěn, ale uznal, že se rychlé pomoci nedovolá a nejlépe že učiní, když tu ostudu odklidí sám. Zavolal si tovaryše Pavelce, přinesl pilku a u samé země počal máj podřezávat. Štěstí že tovaryš jako klencký člověk uměl s pilou i sekerou zacházet, jinak mohlo dojít k neštěstí. Zippner ve slepém vzteku nic se neohlížel, kam smrk padne a co zasáhne, jen o to mu šlo, aby už ležel a hanbu jeho dcerám déle neplodil. Pavelec však přisekl si rychle tři klínky, a jak se jim pila počala svírat, že ji ani utáhnout nemohli, zasadil do řezu klíny a hnal je palicí tak, že se máj počal naklánět na cestu směrem k silnici, a nikoli na protější střechu, kterou by byl jistě promáčkl, i kdyby byla sebebytelnější. Takhle stačilo jenom vykřiknout „pozor“, Vodfučka, která v té chvíli vyšla si do studánky pro vodu, hned na prahu se zastavila, a když spatřila, co se děje, sama se už postarala, aby nic živého nevběhlo stromu do cesty. Pavelec poklepal roztřepené hlavy klínů ještě asi třikrát čepelem sekery, ve vzduchu to zašumělo, u země zapraskalo, Zippner s Pavelcem vytrhli pilu, odskočili, a už se až okna otřásla pod mohutným pádem, kterým se skácel máj jak dlouhý tak široký ze své oblačné výše do všedního prachu špinavé uličky. Všecka jeho ozdoba roztřískla se kolem jeho hlavy, Pavelec ji rychle ut'al a nechal ležet v hanbě a ponížení. Suchý kmen však s mistrem přeřízli na kolik dílů a odvlékli na dvorek, aby alespoň nějaký užitek z té hanby měli.

Tak minulo to radostné jitro májové, den se pomalu rozhořival k polednímu žáru a lidé vraceli se ke svým všedním pracím. Formanské i jiné vozy rachotily po silnici nahoru dolů, plužní kolečka vrzala, z komínů se kouřilo, toliko obě švadlenky Zippnerovic seděly ještě tak, jak vstaly, neumyty, neučesány a jenom usedavě plakaly a nařikaly.

„Napíšu to panu asesoru. Ať ví, jací jsou zde sprostáci, všechno mu napíši, neboť není to jenom naše, ale ještě mnohem víc jeho urážka,“ rozhodla se konečně Betyňka.

„Nejraději bych se odtud odstěhovala; pro hanbu nebudeme moci hlavu ze dveří vystrčit,“ plakala Lízinka a uvažovala, že bude nejlépe vrátit se do Vídně na službu, ač se otci dobře daří a jehlou také více si vydělá než na službě, kde musí poslouchat a konat práce často velice odporné.

„Nikam nic nepište, nikam se nepostěhujete, já sám se vaší cti zastanu,“ přísně se ozval tkadlec, který ještě za stav nezasedí, ale chodil rozčilen a pobouřen jako krocan kolem potupených dcer, „ještě dnes večer musí se sejít městská rada a sama to oznámit vrchnostenskému úřadu. To ti selští slamotrusi, nikdo jiný než oni, se mi mstí. Dobře vědí, že vlastně já vedu celý spor o lůsy, o pastoušku a pastýře, o kovárnu i pastviny. Já, já, jenom já,“ ťukal se Zippner hrdě do propadlých prsou, „zatápím jim, až se krví potí. Proto ta zlost. Ale počkejte, ornáti, počkejte!“ hrozil zaťatou pěstí do vzduchu, „tohle vám přijde tuze draze!“

Strážník Kodrda skutečně v poledne obešel celý městský úřad, všechny jeho členy a důtklivě je zval na schůzi v sedm hodin večer, jak mu písař Bílek jménem pana purkmistra nařídil.

První dostavil se ovšem Zippner a hned před radnicí divže ho mrtvice neranila. Spatřil tam komediantský vůz, kobyliku přivázanou za kolo a chrupající náruč svěží trávy, před vozem čistě zametený drneček, na něm prostřený starý koberec, nad tím napnutý provaz a kolem dokola upravená sedátka z prken a soudků.

Šmíd oblečen už v přiléhavý trikot s ozdobným pásem kolem beder ladil ve voze bubínek a chystali se s Pepíkem, že půjdou bubnovat.

„Kdo tohle dovolil?“ rozkřikl se Zippner, až mu v hrdle přeskočilo.

Kodrda vyskočil hned z radnice a také principál Šmíd přestal ťukat na bubínek a vystrčil zvědavě okénkem namaštěnou hlavu s bílým obroučkem kolem černých vlasů.

„Co se stalo? Co se stalo?“ rozhlížel se strážník kolem.

„Ptám se, kdo dovolil tomu komediantu zde se roztahovat?“ sípal cajkmistr, divže se zlostí neudusil.

„Ale žádný. On se také nikoho neptal, vždyť zde stává odjakživa,“ smál se Kodrda, který už tu pamatoval Kristýnčina otce, starého Kočku, který po svatbě místo věna přepustil dceři celý Klatovský kraj.

„Hned jim to rozházej! Já tu pakáž zde netrám! Ať se stěhuje za městečko někam na husí draha, kde stávají cikáni.“

„Co jste řekl? Jaká pakáž? Kdo jsou cikáni?“ kde se vzal tu se vzal stál před Zippnerem principál Šmíd a oči mu svítily jako tygru. „Já jsem loutkoherec, provazolezec a akrobatik, rozumíte. Já jsem ze svého umění musil složit zkoušku před panem krajským v Klatovech, než jsem dostal povolení veřejně vystupovat, já jsem umělec, ale kdopak jste vy?“

„Já, já jsem městský rada,“ koktal Zippner, na kterého šla hrůza z uraženého komedianta.

„Karle, pamatuj se,“ jako anděl strážce stála už Kristýnka u svého muže a držela ho za ruku.

„A kdybyste byl hrabětem, musíte mě odprosit. Odprosit, povídám, a hned!“ rozpaloval se Šmíd.

Zbabělec je Němec Zippner, hrdina toliko hubou, ale ne srdcem. Ohlédl se po pomoci, ale stojí tu opuštěn a sám. Kodrda se schoval. Strach a třas na něho padly z očí principálových, brada se mu zatřásla, zbledl a zašeptal: „Tak prosím, odpusťte!“ a už uháněl do radnice. Také Šmíd otočil se na patě, ale bylo vidět, že v něm všechno vře.

Teprve po chvíli počínají se trousit ostatní přisedící, kořalečník a pekař Hernauf, dosud rozespálý, neboť ten zaměňoval si jako sůva den za noc, majolikář Majer, Michl Sauer, tuchmistr, a konečně přiklátil se i městský rychtář Kladívko. Všichni ještě polámání, roztřesení, cítíce nedávný výprask hlavně v zádech, proto plni zášti a hněvu, toužíce po příležitosti, aby si mohli na někom zchladit žáhu a vylít svůj bezmocný vztek.

Jak se scházeli, tak rostl hřebínek tkalci Zippnerovi, a když zasedli k poradě, seděl už zas cajkmistr nafouklý jako holub a kurážný jako křeček. „Město! Město!“ počal posměšně láteřit, „v nejposlednější vsi vládne lepší pořádek. U nás si dělá kdo, co chce. Kdo dovolil tomu světoběžníku usadit se přímo před okny radnice? Smělo by se to stát v Domažlicích? A on se nás ani neptá.“

Venku zařehnal malý bubínek a hned vzápětí rány do velkého bubnu. To vyšel principál Šmíd se svým nejstarším synkem „svolávat“.

„Jaká drzost!“ vyskočil do výšky Zippner, „já mu to zapověděl a on se přece opovažuje bubnovat.“

„To všecko stará správa! Toť dědictví po sedlácích! Ti mu všecko dovolili. Přátelili se s ním. Českou komedii jim u Bartošů hrál, česky deklamoval a zpíval,“ omlouvali se i žalovali všichni.

„Proto jsme natáhli jiné struny,“ soptil cajkmistr, „nenecháme si přece německý ráz městečka porušovat dokonce už i před radnicí, nám na posměch. Navrhuji, aby se mu nařídilo hned se odstěhovat.“

„Má povolení krajského úřadu,“ osmělil se hlesnouti Bílek, který seděl před archem čistého papíru a snažil se ještě v poslední chvíli zadržet k nerozvážné ráně napřaženou ruku.

„Krajský úřad mu povolil provádět jeho kejkle pod okny radnice?“ jízlivě jako had zasyčel Zippner.

„To nikoli, ale slušné místo má mu městský úřad vykázat,“ vysvětloval městský písař.

„Ať táhne na draha, když tam mohou execírovat vojáci, může se tam producírovat i komediant. Ať si tam odvede sedláky, selky i jejich parchanty, s bubnem ať si je tam vede, my ho zde netrpkme a dost!“

„Pro dnešek bychom to mohli ještě strpěti, má už venku všecko připraveno,“ mínil sám městský rychtář.

„Mé slovo nic neplatí? Komediant má mít vrch?“ vyletěl až ke stropu uražený a rozběsněný tkadlec.

„To ne! Nikdy ne! Zítra by se mu nařídilo,“ krotili ho ostatní.

„Hned! Okamžitě ať jde strážník a rozhází mu sedadla, než se vrátí z bubnování,“ rozpaloval se stále víc Zippner.

„Zavolejte sem policajta,“ obrátil se s povzdechem Kladívko na městského písaře, ten beze slova vyšel a vrátil se s Kodrdou.

„Oznámíš komediantovi anebo komediantce, kdo bude ve voze, že zakazujeme každé představení před radnicí a vykazujeme mu místo na husích drahách. Neposlechne-li, sám sedadla rozházíš, ten hadr odhodíš, provaz strhneš, vůbec místo před radnicí vyklidíš. Rozuměl jsi?“

„Rozuměl,“ povzdychl si Kodrda, který už se těšil se ženou i dětmi na večerní představení, za které nikdy neplatili, neboť k nim nikdy nepřišla Kristýnka s talířem. „Služba – čertova družba, nenese jen med, ale i jed. Musím poslechnout, a to hned,“ rozvažuje Kodrda, opásává se šavlí, nasazuje si úřední čepici, obouvá si boty a s těžkým srdcem vychází před radnici. Tam Kristýnka právě připravuje slavnostní osvětlení. Smolné pochodně zastrkává na tyče, nesoucí ve výši provaz, a jako novinku sype na plechovou mističku bengálský prášek, aby jej ke konci, až sama vyjede na koníčku, mohl muž jenom zapálit.

„Nechte toho, Kristýnko,“ potichu a dobrácky jí šeptá Kodrda, „víme, máme na radnici novou správu, nové koště, a to chce ukázat, co dovede. Páni vzkazují, abyste se hned odtud stěhovali a jinde že nesmíte hrát než na ‚husím place‘ pod Klenčím.“

Kdyby hrom do Kristýnky udeřil, nemohla se víc leknout, než se lekla toho vzkazu. Bubínek řehťal už dole proti špitálu, velký buben duněl zlověstně a paní principálová už podle těch ran poznala, že to zase jednou po dlouhé době počíná na jejího muže „sedat“, až ho to posedne, že se promění v nejhoršího ďábla a běda pak všemu, co mu padne pod ruku. A tahle zpráva mu dodá. Už včera v Koutě zavolali si ho na vrchnostenský úřad, vrátili mu sice knížku, ale oznámili mu, že na celém panství koutském a trhanovském nesmí už nikde hrát loutkové divadlo, protože se nadržuje cenzurou schválených kusů, vymýšlí si nové, ve kterých štve a popuzuje proti vysoké vládě a slavným úřadům, jeho žena že zpívá a deklamuje samé takzvané vlastenecké písně a básně.

„Kdo mě udal?“ rozkřikl se uražený Šmíd na pana amtsasesora Hopa, který mu ten přísný zákaz sděloval.

„Nikdo vás nemusil udávat. Jen si vzpomeňte, co jste tropil v Klenčí u Bartošů, ba opovážil jste se česky hrát i u Johánesů.“

„To Worlitscheck, nikdo jiný než Worlitscheck.“

„Ticho,“ dupl si nohou pan amtsasesor, „slyšel jste rozkaz a dost. Neuposlechnete-li, zakážem vám vůbec celé panství, ba postaráme se, aby vám bylo vzato i koncesí.“ Jako spráskaný pudl

vrátil se do vozu a uražená hrdost divže ho neudusila. Rozkázal ihned, ač noc byla na krku, všecko balit, nakládat, zapřáhl konička a pozdě večer tryskem vyjel z Kouta jako Lot z hořící Sodomy a Komory. Být to v jeho moci, byl by jistě nechal padat oheň a síru „na tu peleš panskou“, jak vrchní úřad v duchu tituloval. Měli namířeno do Kyčova, odtud chtěli do Mrákova, pak se měli zastavit v Tlumačově a ve Stráži, tak aby se přes Havlovice právě před sv. Janem Nepomuckým dostali na pouť do Trhanova a teprve z Trhanova měla je vésti cesta do Klenčí. Každoročně tak jeli a nikdy toho nelitovali. Až letos poprvé vyhnul se Šmíd vesnicím ležícím na koutském panství a vonnou nocí májovou, místo aby se třískal po špatných cestách vozových, hnal koníka po krásné silnici rovnou do Klenčí. Z Kouta ovšem vyjel jako kavalír, ale pak přišly kopce! Hned u Spáňova zastavil se koníček a do prudkého vrchu ani nepohnul těžkým vozem. Nikde ani kolo nezarachotilo tichou nocí, jenom bdělé hvězdy tiše a soustrastně hleděly z vysokého nebe dolů na komediantskou bídu a pýchu. Raději by byl ztrhal principál sebe, ženu, děti i koně, než aby počkal, až pojede někdo kolem, poprosil ho, aby mu dovolil zadržnouti vůz a vytáhl ho nahoru na kopec. Půlnoc vyvolával hlásný na štíhlé věži děkanského kostela v Domažlicích, když projeli úzkou branou na dlouhé náměstí, lemované z obou stran po celé délce mohutným loubím, jež se tu rozkročovalo na masívních sloupech jako ohromná stonožka. I toto město minul Šmíd a neusadil se na jeho bezděkovském předměstí pod starým chodským hradem, jak Kristýnka čekala. Už vyjeli šťastně z Domažlic, vytlačili vůz kolem mlýnů na mírný vršek a teprve pod dlouhým, táhlým kopcem dražinovským zastavil se Šmíd a popřál oddechu sobě i ostatním. Odpřáhl koně, nechal ho popást, kde si přál, a sám se s rodinou usadil pod jabloní, která i ve tmě zářila svým růžově nadechnutým květem, jako by byla opředena stříbrem.

Básnickou duši choval principál ve své mohutné hrudi a podléhal mocnému kouzlu velebné přírody. Korunou mohutného štěpu prokmitávaly zlaté hvězdy, jako šedá ocel leskla se tichá hladina rybníka Jezera, těžká vůně kvetoucích luk i stromů ho omamovala, unavené děti spaly ve voze, jenom Kristýnka seděla tiše pod jabloní, opřená zády o její rozpraskaný kmen, a jako by splývala s tím stromem, stojícím v plném květu, pocítovala sama, jak mizí všecka únava z jejího těla, oživla celá a krev zatepala jí v žilách ohnivěji. Nevědouc ani přitiskla se k muži, ten ovinul jí ruku kolem pasu, ohnivě ji přivinul k sobě a měkce zašeptal:

*„Byl pozdní večer – první máj
večerní máj – byl lásky čas...“*

* * *

Na to si vzpomněla paní principálová, když jí důvěrně šeptal strážník Kodrda hrubý vzkaz městské rady, a otrásla se bolestně. Ano, ve vášnivém objetí svého muže prožila horké chvíle opojných, závratných rozkoší, ale když vzplál hněvem jako pochodeň, tu prožila také chvíle mučednictví. Dlouho se v něm střádala všechna bolest a hořkost života. Dusil ji v sobě a přemáhal, pokud mohl. Ale mrak v jeho duši rostl a houstl tak dlouho, až jej déle unést nemohl. Stačila pak nepatrná příhoda, pouhá maličkost, které by se byl jindy usmál, a hráze se protrhly. Kalná vlna nespokojenosti rozlila se mu nitrem, počal proklínat svůj stav i povolání, jako povodeň rostla jeho bolest, temné tušení, že je zneuznaným umělcem a člověkem víceméně opovrhovaným, začalo se mu ostrými spáry do rozcitlivělé duše, našeptávalo mu, že je lepším aktérem, než jsou ti, co hrají v Praze i v Plzni na velkých jevištích Štěpánkovy a Klicperovy truchlohry i veselohry, ale nešťastný jeho osud že ho nutí dělat ze sebe blázna za pár grošů hloupým sedlákům, vykrmeným selkám a jejich pačesatým klukům...

Taková duševní kocovina že opět leze na principála, cítila v posledních dnech Kristýnka, a proto chodila kolem něho opatrně, jen aby oň nezavadila, aby nepřetekl. I děti držela pevně na uzdě, aby pantatínka v ničem nerozhněvaly, trnula zrovna úzkostí, když se vrátil v Koutě rozzuřen z vrchnostenské kanceláře, v ničem mu neodporovala a už se radovala, že je bouřka šťastně zažehnána a na dlouho, když po té sladké chvíli opět zapřáhl koníka i sebe, vytáhl vůz k Rejkovicům a šťastně se ráno dostali až do Klenčí.

„Zde bude jako doma mezi svými,“ těšila se v duchu, „přijde pan administrátor Faster, snad přivede na skok i paní komisarku Němcovou, přiběhne učitelský pomocník pan Jindřich, sedláci potřesou mu srdečně rukou a dobře jako v nebi mu bude.“

Zatím už ráno u Králů se dozvěděla, jaké změny se tu od zimy staly. Páter Faster se odstěhoval do Domažlic ke svému bratru na děkanství, tam stůně zlou pakostnicí, paní Božena stůně a chystá se do lázní, jak jí pražští lékaři poradili, sedláky při obnově městského úřadu vyházela vrchnost z radnice a usadila tam samé Němce, nad Klenčím roztrhl se pytel se žalobami, soudy a spory. Hořejší s dolejšími drží se za vlasy a dělají si navzájem, co nejhoršího mohou...

„Bouře se blíží, už ji ničím na světě neodvrátím,“ vzdychá si Kristýnka a odevzdává se trpně svému osudu.

Blíže a blíž zní rachot obou bubnů v pochodovém tempu a Kodrda pospíchá. „Odklid'me to, než se vrátí,“ radí Kristýnce a už tahá prkna a skládá je na dvorku radnice, už odvaluje za

nimi soudky, neboť kdyby byl principál doma, kdo ví, kdopak ví, jak by to s Kodrdou dopadlo. Oba sloupy pevně do země zaražené nezmohl, ale provaz přece uvolnil a stáhl i koberec sbalil a odhodil a v nejvyšší čas skočil do dveří radnice, zavřel je a závorou zastrčil.

Jako sloup stojí Kristýnka, dívá se na zkázonosné dílo Kodrdovo, ale ani prstem pohnout nemůže, aby mu buď pomohla, nebo mu to překazila. Stojí a čeká...

Principál se vrací a zástup dětí už ho doprovází. Za nimi se trousí chasa, i sedláci a selky doma pospíchají, aby se včas dostali na komedii a nezmeškali nové číslo programu „Vystoupení psa velmi učeného a líbezným jménem Kastrol nazvaného“, na kterého principál ve svém pozvání výslovně upozorňoval.

Modravé stíny houstnou, večerní šero se blíží, v oknech radnice už se žlutne matná zář dvou lojových svící, u kterých sedí písař Bílek a píše strašnou žalobu na selskou chasu, která se celé noci toulá a dopustila se nové neslýchané potupy a urážky městského radního pana Zippnera. Ještě nejsou vyšetřeni pachatelé nočního přepadnutí pana purkmistra a pánů radních a už zase nový zločin tu spáchán postavením ohavného, ostudného máje před okny slečen Zippnerových, čímž uražen i sám vrchní úřad v Koutě, neboť vyskytly se hlasy posměšně volající, že máj postavil sám pan amtsasesor Hop.

Bílek pouštěl uzdu své fantazii, brkové pero zle skřípalo a divoce jezdilo po tuhém papíře, jen aby se pánům zavděčil a v teplém sedle se udržel, když náhle před okny ztichl velký buben, hned po něm odmlčel se bubínek a ostrý výkřik jako nůž prokrojil hluboké ticho.

„Kdo se to opovážil?“ rozkřikl se principál a divoce zakoulel ohnivým zrakem.

„Pan purkmistr to nařídil,“ hlesla Kristýnka na všecko už odevzdána.

„A jakým právem?“ vypjal se teď do výše Šmíd a zdálo se, že roste, jak se mu krev valí do obličeje a jak ho hněv nazdvihuje.

„To se ho optej,“ neprozřetelně popíchla muže jindy tak opatrná Kristýnka. Ale i její trpělivost už byla vyčerpána, její dobrota vyvážena, i její duši naplnila hořkost, pramenící z lidské zloby a nenávisti.

„Pronásledují nás jako vyvrhele, na husí plac nás posílají, nepřejí nám ani hubené sousto komediantské,“ volal v ní zlobný hlas.

„Také že se optám!“ rozkřikl se znovu Šmíd a vykročil ke dveřím radnice. Našel je pevně zastrčené, zavřené a nepoddajné.

„Otevřte,“ zalomcoval klikou.

„Ticho,“ otevřelo se nad ním okno a z něho vyklonil se purkmistr Kladívko.

„Jdu se optat, kdo nám zakazuje představení, které mám povoleno krajským úřadem?“

„Já,“ ťukl se do prsou hrdě Kladívko.

„Proč?“ tvrdě jako úder kamene letělo k němu nahoru. „Protože jste si vybral nevhodné místo.“

„Hráváme tu pokaždé.“

„Vícekrát nebudete.“

„Vykažte nám nové!“

„Už jsme vykážali.“

„Kde?“

„Pod Klenčím na husím place, strážník vás tam zavede.“ Šmídovi sevřelo se hrdlo, nemohl v té chvíli ani promluvit, musil se opřít o pažení dveří, neboť se závrat' o něho pokoušela.

Nahoře, nad jeho hlavou zavřelo se okno. Kristýnka držela ho za ruku a odváděla ho k vozu, potácel se jako opilý, posadila ho na bednu, sedla k němu, hladila mu vlasy jako dítěti a laskavě mu domlouvala: „Nezlob se, Karle! Škodí ti zlost! I mrtvice by tě mohla ranit.“

Principál neslyšel, necítil, nemluvil, jenom rudá kola rýsovala se mu před očima, prolínala se a mezi nimi kmitalo se plno ohnivých jisker.

„Promluv, uleví se ti,“ prosila ho žena a úzkost i bázeň se jí zmocňovala, „rozbij něco, vylíj si zlost, ať tě neudusí.“ Velký buben se tu válel, jak si ho odepjal od řemenu, když se vrhl na radnici. Kristýnka nohou postrčila jej k němu. Šmíd napřáhl nahou ruku, svaly jako boule naskočily mu na ní, zaťal pěst, udeřil do dřevěného oblouku bubnu, zadunělo to, zapraskalo, Šmíd se zvedl, skočil na buben a rozšlapal ho na placku.

„Zaplat' Pámbů,“ oddychla si Kristýnka, skočila do vozu, popadla do náručí malého Karlíčka, na ostatní kluky vzkřikla jen: „Poběžte za mnou!“ a utíkala, jako když jí hlava hoří, rovnou k Bartošům.

Sopka vybuchla. Šmíd se rozzuřil.

„Když nemám hrát, nač potřebuji buben? Když každý hlupák smí mi poroučet, nač potřebuji kobylí hlavu?^[147] Nač trika, provazy, oblouky a tyče?“ řval principál jako lev a počal rozbíjet všecko, co mu do ruky přišlo. Jako proutek vyrval oba sloupy ze země, ale to už přibíhali sedláci a počali ho krotit, ba vrhli se na něho, za ruce ho jali a vlékli jako rozzuřeného býka k Bartošům, za stůl ho posadili, z obou stran si ho zasedli a počali jej umlouvat.

„Já jsem směl hrát před takovými pány, jako jsou knížata Švarcenberkové, na mě se díval pan doktor Palacký se svojí paničkou i dětmi a jeho pantatínek, slavný pražský advokát Měchura, už před dvaceti lety jako chlapce veřejně mě pochválil a takový perníkář, takový hadroplet mi bude zakazovat představení?“ křičel Šmíd, ale už bylo jisto, že se bouře převalila přes hory strašného hněvu a že se vzdaluje. Bartoš stavěl před pana principála džbánek za džbánkem a ten je zvrhal do hrdla jako do pekelného jícnu, jen aby ulil v sobě ten žár, který ho mučil a pátil...

„Kde je Kristýnka, kde je má věrná žena Kristýnka? Kde jsou mé děti? Ať sem jdou ke mně, ať se nestydí za potupeného, uraženého otce,“ počal konečně volat plačtivým hlasem, všecken hněv roztavil se v něm a proměnil se ve sžíravou bolest, která mu slzy vynutila z očí, a paní principálová si oddychla. Vyšla vesele z přístěnku, neboť věděla, že nyní principál usne, a až se vyspí, že nebude něžnějšího manžela pod sluncem.

Loučí se se sedláky, objímá se s Králem a ten mu slavně slibuje, že si bude moci vybrat zítra, které chce dvořiště po celém Klenčí, hrát na něm jak chce dlouho, a kdo by se opovážil jenom stéblo křížem mu přeložit, se zlou se potáže. Chasa už dávno zatlačila vůz k Bartošům pod vrata, koníka odvedli do stáje, pomohli Kristýnce sebrat trosky bubnů, kobylí hlavy a ostatního zařízení, Kristýnka si odvádí svého muže jako tichého beránka do vozu, ustýlá mu měkké, vonné peřiny, principál rázem usíná bohatýrským spánkem, usínají děti a konečně zavírají se i víčka dobré ženy a matky Kristýnky Šmídové.

Tichá, vlahá noc májová objímá celé Klenčí, měkce vine je ve svou náruč, přikrývá je milosrdnou tmou, bdí nad ním v hlubokém tichu; teprve k ránu zhasíná hvězdy nad jeho

hlavou a tichým krokem odchází do černých lesů vyspat se, aby s večerem mohla se opět vrátit.

Sotvaže u Bartošů před otevřenou kůlnou zatřepal křídly kohout a poprvé zakokrhá, principál Šmíd procitl z krátkého, ale hlubokého spánku. Hlava ho brněla a v celém těle cítil nezvyklou únavu. Venku svítalo. Řídká až dosud jitřní záře drala se do vozu malým okénkem ve dveřích, zastřeným čistou, průsvitnou záclonkou, železné kladivo ve věži odbíjelo na zvonu Martinu čtvrtou hodinu ranní. Šmíd počítal ty tvrdé údery, upíral oči na jasný čtvereček okna a vtom se mu v hlavě rozbřeslo. Celý včerejší večer rázem vplul mu do paměti se všemi podrobnostmi a ruměncem mužského studu zbarvil mu bledé tváře do brunátna. Chvilí ještě ležel, otočil hlavu ke své ženě a provinilým pohledem se na ni zahleděl, a jak se tak na ni díval, podlily se mu oči slzami lítosti. „Stydět se za tebe musí!“ počalo ho bičovat svědomí, „co pro tebe zkusí! Snad ji ani rád nemáš, neboť jen hanbu jí děláš. Odjed' někam, kde tě lidé neznají a kde tě tak rádi nemají jako v Klenčí.“

Jako zloděj potichu vykradl se hned Šmíd, vyvedl kobytku z Bartošovic stáje, zapřáhl ji, a když se Kristýnka probudila, už vůz pomalu a tiše vyjížděl z Klenčí a teprve pod Psutkovou kovárnou rozjel se po kopečku dolů až nebezpečnou rychlostí. Ležela a mlčela. Zнала muže a věděla, že ujíždí z Klenčí, protože se stydí setkat se po včerejším výstupu i s učitelským mládencem Jindřichem, i s Králem, Klikou, Taračkou a ostatními sousedy, po včerejší kocovině duševní že se dostavila kocovina mravní a tělesná...

Ale to ani ve snu nenapadlo Kristýnku, že odjíždí z Klenčí navždy, odjíždí bez rozloučení, bez políbení a stisku rukou, že už nikdy nespátí ani Bartošku, ani Královou, že už se nedozví, narodil-li se Marjance vskutku chlapec, nebo zase divčička, a proto jen s tak lehkým srdcem, skoro radostně odjížděla, že nebude musit omlouvat svého prchlého Karla, vykládat a vysvětlovati, co se mu v Koutě na zámku přihodilo a proč se dal tak unést a zaslepiti hněvem.

U Nového kříže pod Klenčím, který před čtyřmi roky postavil osleplý mlynář Antonín Tauer, zahrnul Šmíd s koníkem vlevo na polní cestu a zamířil k Pařezovu. Ale ani tam se nezastavil, hnal unaveného koníka dál, až dojel k vlkanovské pohodnici za dublovickým lesem. Dřevěná chalupa ztrácela se dosud v bohatě kvetoucích štěpech jako v sněhové závěži, včely plnými česny hrnuly se na bohatou pastvu a jako zlaté míhaly se v sluneční záři. Hyclík vyšel před vrata, a když spatřil Šmída, vlídně se na něho usmál jako na rodného bratra, zdaleka už podával mu ruku na uvítanou a volal: „Jako hlemýžď, domeček na zádech a v něm všecko své štěstí; závidím ti, bratře.“

„Jedu si odpočinout,“ smutně odpověděl Šmíd.

„Můžeš jako domů,“ vážně promluvil Hyclík a už vypřahal koníčka.

Ani v Klenčí se mnoho nedivili, že tentokrát odejel pan principál Šmíd jako zloděj. Ba cítili jaksí, že se jim ulehčilo, neboť i jim bylo by bývalo trapno po včerejší události se s ním setkat.

Ovšem netušili, že Šmíd odejel navždy, že do duše uražen se rozloučil nejen s Klenčím, ale s celým Klatovským krajem, že jede za svým švagrem, principálem Kočkou, na Žatecko, aby si s ním vyměnil svůj obvod, který dostala Kristýnka věnem, kde vyrostla a s každým se znala...

A když se o tom sousedé dozvěděli, připsali to radnici k tíži skoro tak veliké, jako byla ztráta smluvního kamene pod lůsy. –

X

Poslední jarní práce polní čekala na sedláky i chalupníky, sázet do připravených polí brambory a hlavatici^[148] s tuřínem. Plísni a zemí zavonělo celé městečko, neboť všechny „lochy“ otevíraly se dokořán a v košíkách vynášely se z nich brambory, které zbyly po dlouhé zimě, sypaly se buď jen na zásep nebo se nosily pod kůlnu nebo i do stodoly na mlat, podle toho, jaké množství jich kde měli.

V temných, klenutých sklepech pod zemí hromady bramborů už také cítily jaro, klíčily ve všech očkách, dlouhé, bledé šlahouny tlačily se z hlíz, prorůstaly a prodíraly se hromadou k malému okénku, kudy jedině sem spoře proudil vzduch a světlo.

Kdo jen ruce měl, pomáhal vynášet a přebírat. Žáci ve druhém klasu prořídli, ba i první třída cítila, že všude pomýšlejí na sadbu „klencké pšenice“, jak dolejší úrodné vesnice potupně říkaly o čtvrtěčních podzimních trzích v Domažlicích klenckým bramborářům, když jich celé fůry přiváželi v pytlích a kde si je vybírali na sadičku.

Pan učitel Eisenhut nařídil tudíž svému pomocníku Jindřichovi stáhnouti obě klasy v jednu a sám také jel s děvečkou na Vohrádku, kde měla škola pole i louku, vyorat záhůnky, aby políčko bylo včas připraveno. Doma Lénynka s matkou už od božího rána vynášely z hlubokého sklepa celé chuchvalce bramborových hlíz, jež byly tak prorostlé dlouhými klíči, že držely pohromadě, jako by byly sdrátovány. Sklep ve škole měli špatný, příliš teplý a

vlhký, brambory v něm obyčejně bídne přezimovaly a také dnes stěžovala si Lénynka panu Jindřichovi, odvádějícímu shora do přízemí hrstku svých žáků, že mají letos víc bramborů hnilých než zdravých, a také odporný zápach, který se šířil celou školou, prozrazoval, že Lénynka nelže.

„Aby ji tak viděl Fastr,“ napadlo zamlklému mládenci, když stála před ním s vyhrnutými rukávy na jupiče, v krátké spodniče, pod kterou určitě vystupovaly plné boky a dole se bělala okrouhlá, nahá lýtka, neboť k takové práci se nelze vystrojít jako do kostela. Ale sám zůstal chladným a tvrdým jako suk, ani ho nenapadlo, aby počkal, až děti zmizí ve třídě, aby se Lénynce nabídl, že jí pomůže vynést těžký koš z tmavého sklepa, aby ji tam poškádlil nějak, štípl do tváře nebo o hubičku okradl, naopak, ani nejmenšího hříšného pokušení nepocítil, jen na školu myslil a také si Lénynce navzájem postěžoval, teď že to začne, husy a housata že už odvedly mu ze třídy polovičku dětí, brambory mu jich berou druhou půlku, a co ještě zbude, to že uteče, jakmile se otevře pastva, a klidně pak odešel do třídy.

Lénynka zlostí a lítostí až zčervenala a také si vzpomněla na Fastra, ten že byl jiný, ohnivější, ten že by jistě před ní nestál jako kamenný svatý Ján před školou a nevykládal jí o pastvě, ale před ním že by musila utíkat a jistě by ji prohnal tak, až by se zadýchala a musila mu hrozit maminkou...

Mládenec Jindřich byl sice zapáleným muzikantem, v tom se mu ani tatínek nemohl vyrovnat, ale za muže by ho nechtěla, i kdyby ji maminka sebevíc přemlouvala a sebekrásnějšími barvami malovala život po jeho boku. „Muziku má rád,“ udeřila Lénynka mrzutě košíkem o vlhkou zemi ve sklepě, „a ostatní je mu všechno lhostejné. Jen kdyby si ho tatínek tak nevážil a kdyby ho tak nepotřeboval na kůru, už bych se postarala, aby odtud vyletěl a nějaký veselejší pomocník se k nám přistěhoval.“

Paní učitelová seděla venku na záspi pod odvedením na nízké stoličce a pilně přebírala brambory. Hnilé na kaši házela rovnou na hnůj, nahnilé kladla zvlášť pro vepře, zdravé pak dělila ještě na malé a velké, na ranní a půzní^[149], vybírala z nich okaté na sadičku a všecky ostatní nechávala k jídlu. Těšila se už, jak je vynese na půdu, rozloží je tam po hliněné lepence, nechá je tam zavadnout a jak znamenitou chuť pak dostanou. Celou duší byla při té důležité práci, ale přece jedním uchem hned počala bystře poslouchat, jak se Lénynka s panem mláďencem na chodbě baví.

„Jistě teď dá dětem nějaké tiché opisování, ustanoví staršího žáka, aby dával pozor, každého neposedu zapsal, a sám pomůže Lénynce vynášet,“ hádala v duchu. Zlobila se naň, že se k dceři málo má, že mu přece už po lopatě napověděla, že Lénynka zdědí školu, protože je nejmladší a poslední, všichni její bratři i sestry že jsou zaopatřeni, a jak dobře, a on stále jako by tomu nerozuměl. Lénynka přece není k zahoezení, ale zrovna stvořená k horoucímu pomilování. Všecko se na ní jen houpe a třese, na jupičce až švy praskají, jak je nalitá, Faster byl po ní celý žhavý a tenhle mládenec ne a ne chytout.

Děti už odříkaly „ajmolajns“, už počítají na tabulkách i z hlavy, už je slyšet jeho hlas, jak horlivě ve třídě vykládá, ó, to už nevyjde, ani si na Lénynku nevzpomene, ba ani dva starší žáky nebo žákyně nepošle, aby jim pomohli, takový nevšímavý, netečný je, že by opravdu bylo nejlíp, kdyby ho muž propustil a nějakým čipernějším mládencem ho nahradil...

Černý mrak nad hlavou mládence Jindřicha houstne, ženské přidávají se na stranu jeho tajných nepřátel, a aniž by to dosud cítil, počíná se mu půda pod nohama viklat.

Každý den jezdí pošta z Klenčí dolů do Horšova Týna i nahoru do Lesního Mnichova v Bavořích, ale jen jednou, někdy i dvakrát v týdnu přes Domažlice a Kouto do Kdyně. Jezdí tam hlavně kvůli vrchnímu úřadu v Koutě a kvůli kdyňské přádelně, která se letos značně rozšiřuje. Všichni zedníci i tesaři z celého kraje už se tam na stavbě ohánějí a také v Psutkově kovárně pospíchají, aby už ji dodělali a mohli odejít do kdyňské fabriky, kde platí o pět krejcarů denně víc než všude jinde na stavbách.

Král vyorává u Jam jedním koněm záhůnky, a právě když dohání k silnici a obrací pluh, jede kolem kdyňská pošta. Hospodář jen tak z pouhé zvědavosti stříhl po ní okem, ale když viděl, že v ní někdo sedí, podíval se pozorněji a poznal cajkmistra Zippnera.

„Ten jistě jede žalovat,“ kmitlo se mu hlavou podezření, „ale ať si jede, co dostal, má a nikdo už to z něho nesundá. Patrně cítí ten výprask ještě v kříži, protože jede jako pán a nejde pěšky, jako chodíval.“

To ovšem nemohl vědět sedlák Král, že jede na útraty obce, že veze na srdci žalobu na sedláky nejen pro noční přepadnutí městské rady, ale hlavně kvůli potupě, která se stala jeho dcerám na včerejšek v noci. Žaloba uváděla to všecko v souvislost se sporem o lůsy, líčila to jako nízkou mstu za to, že sedláci nemohou vládnout radnicí a městečkem, a hlavně hrůznými barvami malovala, jak se v Klenčí rozmáhá český, revoluční duch, že už i komediant Šmíd odvážil se vzdorovat městské radě, Němci že jsou v městečku ukrutně pronásledováni, žádný

sedlák že jim ze zášti ani koně nepůjčí, ani záhon pod brambory – jak tomu vždycky bývalo – nepřenechá, trávničkám že brání vyžínovat meze, vodoteče a průhony, takže chudý člověk nemůže být v Klenčí živ, nemá kam píchnout brambor, ženy řemeslníků a chalupníků, ba i jejich nedospělé děti že se musejí samy zapřahat do bran a pluhů, aby bídná políčka pod lesem nezůstala neobdělána, zatímco selské koně jezdí na výdělek anebo se válejí doma ve stájích. To všechno že se děje z národnostního záští, které v městečku rozdmýchal administrátor FASTER a po jeho odchodu udržuje je – učitelský pomocník Alois Jindřich. Proto aby sedláci dostali vojenskou exekuci na tak dlouho, dokud se nevyšetří, kdo postavil potupný máj před domem cajkmistra Zippnera, kdo přepadl v noci a vážně zranil městského rychtáře a pány přisedící, dokud se neuvolí sedláci obdělávat pole chalupníků a ponechávat jim všechnu trávu na mezích, podnivích a jiných okrajkách svých polí a luk, ale zvláště aby se ihned zakázalo komediantu Šmídovi jezdit do Klenčí a učitelský pomocník aby byl ihned přeložen z Klenčí na takové místo, kde by nemohl vlastenčit a šířit státu nebezpečné, podvrtné písně, knihy a noviny, jeho principál, pan učitel Ondřej Eisenhut, že už je starý, pohodlný, a proto slabý, takže dovoluje svému pomocníku roztahovati se i na kůru a hráti tam české mše, jako se stalo o minulých vánocích.

Do půlnoci seděla městská rada na radnici, třikrát vyměnil městský písař svíčky ve svícnech před krucifixem, než celou tu žalobu sestavili a než ji čistě opsal, městskou pečetí opatřil, než ji všichni podepsali a než si ji Zippner mohl odnésti domů.

Teď ji vezl do Kouta, natřásal se v starém poštovním voze, jak rachotil po silnici, ale ještě víc ho zlost nadzdvíhovala, rozpaloval se cestou a v duchu sbíral kdejaké polínko, aby je přiložil na ten ohníček, který v Koutě sedlákům rozfouká, aby tu písemnou žalobu notně omastil ústním podáním, aby osolil i opeřil tak důkladně tu omáčku, že i pyšnému Královi zajde chuť stavět se proti radnici a Němcům v Klenčí.

Slunce svítilo a hrálo ještě upřímněji než včera, zaorávaná mrva páchla, vlhká ornice syrově voněla, za pluhy vykračovali si batolivé vrány i čiperní špačkové, vybírali červy a ponravy, šedí skřivani vznášeli se nad tou všedností života jako básníci vysoko v čistém, tetelivém vzduchu, někde už sázeli, jinde teprve přivázeli sadičku v pytlích, lidé volali na sebe přes meze a brázdy: „Pámbů vobrod', haby narostly velký jako hlava selky.“

„Dyž to Pámbů! Vám teky vobrod' Pámbů brambůry, habyste jich míli na fůry.“

„Sázíte cibuláky?“

„Cibuláky, modroočky i rohlíky, co kdo chce.“

„Kdepak jste vzali letos sadičku?“

„Vyměnili jsme si ji na Dílích, míru za míru.“

„Tamodtud se u nás vedou brambory.“

„Jen kdyby jim teď chtělo hezky namoknout, zimní vlaha už není skoro žádná.“

„Ale zato pěkně se sází.“

„To ano. Práce jde sama od ruky.“

Bezstarostné veselí, radost a smích podmanil si kdekoho. Lidé si zpívali, žertovali, každou chvíli oráč, jak jel okolo, strčil do některé k zemi ohnuté selky nebo děvečky, takže se převalila do kypré země, rychle vstávala, oprašovala se, a když se chtěla mračit, smáli se jí ostatní a omlouvali sedláka: „To se musí, když se sázejí brambory, válet se v nich, potom se povedou a narostou velké jako dřeváky.“ Celý kraj, od lesa k lesu, naplnil se blaženou náladou pokoje a míru.

Také pan učitel Eisenhut šťastně sadil odpoledne poslední brambor do země, děvečka zavedla šimla do stáje, on sám šel se posilnit k Johánesům, spláchnouti prach, svlažit vyprahlé hrdlo a nahraditi zemdlenému tělu všecken pot, který dnes prolilo při té nezvyklé sedlačině. Popřál si pan principál u Johánesů jako odměnu dnes dvojnásobnou míru, ale přece cestou k domovu zastavil se ještě v krámku pana Bílka nejen na sklínku rostopšinu navrch, hlavně však proto, aby se dozvěděl, nemusí-li na radnici, nečeká-li tam naž jako na početvedoucího nějaká neodkladná práce a na čem se včera městská rada usnesla.

Ruka ruku myje. Dnes mně a zítra tobě. Bílek s Eisenhutem si rozuměli a jeden druhému viděl do karet. Proto pisař svému kolegovi nic nezatajil, ale pověděl mu celý obsah nové žaloby, kterou dnes Zippner vezl do Kouta, a hlavně zeširoka se rozhovořil o tom, jak všichni sočí na pomocníka Jindřicha, jak volali: „Toho musíme odtud vypíchnout, ten musí jít za Fastrem, čím dřív tím líp, potom zůstanou sedláci bez rádce, potom jim nikdo ani řádky nenapíše, nepřečte a nepřeloží a kovaného Němce nám sem musejí dát za mládence, aby nemohl česky učit, i kdyby chtěl.“

„To že řekli?“ křížoval se Eisenhut, „vy jste to tak napsal?“

„Musil jsem.“

„Ale co já si bez něho počnu? Roztrhat se přece nemohu; škola, obec, rodina, hospodářství, to všechno už zabírá všechnen můj čas, takže o hudbu se stará jenom pomocník. Přijdu na kůr, sednu za varhany a všechno, zpěv i hudba, výborně nacvičeno klape jako v opeře. Ne, ne, Jindřicha tak snadno nepustím,“ třepal rukou, vypil nový kalíšek a už za šera trochu těžkým krokem šlapal po schodech školy rovnou nahoru, kde vedle druhého klasu tísnil se podkrovní pokojíček učitelského mládence.

„To vlastenectví mu vyženu z hlavy, nasadím mu do ní Lénynku, slíbím mu školu a za tu cenu jistě se zřekne všech bláznovských myšlenek. Mně jako otci přísluší postarat se o své nejmladší a nejmilejší dítě. On sám do smrti by se neodvážil k Lénynce zvednout oči. Myslí si, že bych mu ji nedal. Ale dám mu ji. Jindřichovi ji dám, do lepších rukou ji dát nemohu,“ bručel si cestou rozjařeně a srdce mu v těle poskakovalo dobrotou a radostí.

Pokojíček našel sice otevřený, ale prázdný. Mládenec Jindřich také se někde jarním večerem toulal, a tak nemohl pan principál otevřít mu své srdce dokořán a obejmout ho jako syna, což by jistě v té rozcitlivělé náladě byl učinil. Vrátil se proto s nepořízenou a mrzut do kuchyně.

„Kdepak tak dlouho chodíš?“ uvítala ho paní učitelová, „tak se mi zdá, tatínku, že jsi dnes trochu přebíral?“

„Zdá nezdá, přebíral nepřebíral, všechno jedno, není tady pomocník?“ zabručel nevrle Eisenhut.

„I kdepak tady! Ten se sem přijde jen najíst a potom bůhví kde brousí, jaké má spády a kde se potlouká,“ kysele odpověděla mu žena.

„Já mu to zarazím,“ zatvrzoval se náhle Eisenhut a cítil, jak pojednou se v něm všechno obrací, láska mění se v hněv, dobrota v přísnost a měkká nálada v tvrdou a nepoddajnou.

„Už by bylo na čase,“ kape paní principálová do toho ohníčku oleje.

„Ukážu mu, co je principál. Až dosud jsem s ním hrál do mol, teď to vezmu do dur.“

Eisenhut se sice z té přísnosti vyspal, ráno zahnal a rozptýlil několika šňupci všechnu kyselost, kterou včera pociťoval, přece si však mládence zavolal, aby mu domluvil.

O Lénynce už se ovšem ani nezmínil a hned vykládal o žalobě, kterou Zippner na něho nesl do Kouta, že musí obrátit, chce-li se v Klenci udržet, a natáhnout jiné struny.

„Kdo chce s vlky být, musí s nimi výt. Hlavou zeď neprorazí ani paní komisarka, ani Faster a tím méně už vy. Nechcete-li se z Klenčí stěhovat někam na samotu k sv. Anně, kde dávají lišky dobrou noc, musíte jít s námi, s pány, a ne se sedláky,“ skoro křičel Eisenhut ke konci.

V mládenci ovšem hrklo jako v hodinách, než počnou tlouci, když pan principál spustil na něho tak nezvyklou písničku, mlčel jen a poslouchal.

„Národovec! Vlastenec!“ rozhazoval ruce pan principál, „copak já nejsem dobrý Čech? Ale Češi se dělí na vzdělance a nevzdělance. My jako vzdělaní lidé umíme německy, se vzdělanci mluvíme německy a s nevzdělanci česky. Naším úkolem je, jak víte sám a jak vám v Budějovicích v preparandě^[150] řekli, šířit vzdělání tak, aby každý žák slovem i písmem ovládal němčinu, úřední řeč, se kterou se dostane všude, kdežto s českou řečí nedojdete ani do Capartic. Pravý vlastenec musí se snažit, aby všichni Češi uměli dobře německy.“

Husí kůže naskakovala ubohému mládenci, ale neodvážil se ani pípnout. Patron má české školy v Trhanově, ve Kdyni, i novou v Postřekově, ale také má německé v Nemanicích, Hiršové, Všerubech a zvláště tu nejhorší a nejobávanější u sv. Anny. Tam by ho mohl poslat, a kdyby nešel, mohl by svázat raneček a jít znovu po vikářích a školách a hledat si nové místo pomocnické...

„Pan Worlitscheck, pan doktor, pan Johánes, pan farář i pan páter, všichni mezi sebou mluvíme německy, vy mezi nás ani nechodíte a stále jen držíte se Bartošovic hospody. Přestaňte s tím a jděte co nejdříve do Domažlic k panu vikáři, aby se vás zastal, aby věděl včas, odkud vítr fouká.“

To byla zlatá rada, kterou dal principál svému pomocníkovi, a ten mu za ni také vroucně poděkoval a hned ve čtvrtek ji také splnil.

Kaplan Faster seděl na děkanství v Domažlicích a měl jednu z nejhorších chvil samotáře. Užíral se otravnými myšlenkami. Bolest v nohou a kloubech sice povolila, práce také měl dost, neboť bratr děkan zastával i děkanský i vikariátní úřad, a co tu měl bratra, tuze se o kancelář nestaral, ale Faster cítil, že není ničím víc než zase jen osobním kaplanem. Léta utíkají a kam to vlastně až dosud přivedl? Čím jsem? „Ničím!“ zachechtal se v něm posměšný hlas. A přece jaké plány si dělal! Medicínu studoval, horoval o skvělé budoucnosti, ba i když pak koně přesedlal a vstoupil do semináře, viděl se, jak skládá doktorát teologický nebo alespoň filosofický, sedí za katedrou a vykládá pozorným studentům své svobodomyšlné

názory na život i věčnost, jak kráčí neohroženě ve stopách učeného profesora Bernarda Bolzana a jeho žáků Fesla a Schneidra...

Život pomalu mu utíká jako voda v řece a co dosud udělal? Vykládal v Klenčí sedlákům dějiny, politiku a naučil je milovat rodný jazyk a české knížky. Toť vše. Jaký to chudý život! Tak se mu pojednou zdálo, že je jako lampa prázdná, bez oleje, která stojí někde v koutě, ale nesvítí, že je jako krb začouzený, plný popele, sazí, rousu, ale oheň v něm nehoří, studánka bez vody, strom bez květu a plodu, toť jeho život...

Vtom někdo na dveře pokojíčku jemně, nesměle zaťukal.

„Volno,“ zabručel mrzutě, a obraceje hlavu ke dveřím, myslil si: „Koho to sem kozel nese?“

Ve dveřích stanul učitelský mládenec Jindřich.

„Příteli!“ vyskočil hned Faster a rozevřel náruč. Všechny chmury a mraky prchaly rázem do daleka, hořkost a bolest propadaly se v duši do hluboka a upřímná radost a potěšení vysoko tryskalo z očí i řeči Fastrovy.

„Co dělá Lénynka?“ chtělo se mu hned vzápětí vykřiknout, ale kousl se do jazyka a cítil, jak ho osten žárlivosti citelně bodl.

„Posaďte se, Jindřišku zlatý, posaďte,“ vedl ho k pohovce, na které sedával u něho, dokud ještě administroval v Klenčí, „a povězte mi, co děláte, jak se tam všichni máte? Už přijel Šmíd? V tuhle dobu před trhanovskou poutí se tu v okolí vždycky potlouká. Čekám, že mě navštíví, že se tu zastaví. Slyšel jsem, že už hrál o poutí v Milavčích i v Koutě.“ Otázky jen pršely. Faster ožil celý, nečekal ani na odpověď a sypal ze sebe nový příval udýchaných, překotných vět, takže se Jindřich nemohl jimi protlačit hned k vlastnímu účelu své návštěvy. Seděl sice jako na trní, ale trpělivě odpovídal na všechny dotazy, až první vzrušení Fastrovo se přehnal a on sám si teď všiml, že učitelský mládenec sedí jaksi celý zhroucený, zaražený. Tu ho teprve napadlo, že pro nic za nic asi k němu mladý učitel nepřichází.

„Stalo se vám něco, Jindřišku?“ vzal ho teď za ruku a podíval se mu teple do očí. Tolik sdílné, upřímné účasti vyšlo vstříc nesmělému mláďenci, že rázem spadl z něho všechn ostych a rozhovořil se o tom, jaké nebezpečí mu hrozí. Ba i do ohně přišel a šlechetným hněvem se rozpálil, když opakoval zásady pana principála Eisenhuta. „On se cítí synem české vlasti stejně jako Worlitscheck a ostatní, ale schází jim národní vědomí české, jsou to němečtí Češi a myslí, že dobře slouží vlasti i národu, když mateřský jazyk náš nahrazují i ve škole

němčinou. Kdyby chtěli rovnoprávnost obou jazyků ve škole, jak to navrhuje šlechtitný lidumil Bernard Bolzano, nic bych neříkal, ale učit v druhém klasu jen německy, ne, to nemohu, to se přičí mému citu i mému svědomí.“

„Triviální škola není žádnou školou hlavní, aby se na ní vyučovalo německy,“ vybuchl Faster, „my už chceme víc, než chtěl skromný Bolzano, měl jste slyšet paní Boženu, jak mluvila do duše řediteli Kramrovi, a jak se zdá, s výsledkem, alespoň na zdejší hlavní škole přestalo trestání dětí, když mezi sebou mluví v přestávce anebo před vyučováním česky. A nejen Kramer, ale i páter Hipolyt, ba i nový katecheta hlavní školy páter Chlad, všichni vlivem ředitelovým počínají obracet. Jenom v Klenčí, na takové selské škole, opovažují se ti hadropleti němečtí předpisovati, jak se má vyučovat? To dělají všecko na zlost sedlákům, chtějí vést všecko jinak, než oni vedli, myslí si, že povznesou městečko, když mu dají německou školu. Město! Město!“ posměšně třepal rukama Faster, „a měšťané chodí v zástěrách a sláma jim čouhá z dřeváků, ale jako slepí posílají své synky Vondrouškovi do té přelévárny, to vidí ostatní a myslí si, ať se děti naučí německy hned ve škole a nebude nás to stát ani groše.“

„Já to sám nepředělám,“ povzdychl si malomyslně Jindřich, „a neposlechnu-li, jistě se z Klenčí postěhuji.“

„A to vy byste nerad, tuze nerad, že ano?“ zahleděl se na mladého učitele Faster a zase cítil takový osten žárlivosti, až zčervenal. „Lénynčina bílá zástěrka, ta ho tam drží a maluje mi tady straku na vrbě, jenom kvůli němu odkopla mě, a půjde-li on, snad se ke mně Lénynka znovu vrátí,“ takové černé, sobecké podezření zvedalo v něm hlavu, že podlehl pokušení, zapomněl na vlastenecké poslání Jindřichovo v Klenčí, na jeho činnost i něžné přátelství a rázem uzrál v jeho hlavě plán. „A co,“ rozhodil znovu ruce, jak měl ve zvyku, „nač se tam máte otravovati, kdo chce kam, pomozme mu tam, ať si Klenčáci dělají, co se jim líbí, ať se perou mezi sebou o lůsy a pastýře, co je nám konečně do nich. I paní Božena už tam přestala jezdit a chodí teď častěji do Mrákova a do Stanětic, dětí na těch obou školách je víc než smetí, potřebovali by tam nejednoho, ale hned dva pomocníky, vyberte si, k sv. Anně proto ještě nemusíte a v Mrákově i Staněticích učí se česky, jenom česky, tam nejsou utrakvistické školy jako v Postřekově anebo ve Zdanově.“

„Ale z Klenčí bych šel tuze nerad,“ povzdychl zkroušeně Fastrův host, „mám tam ve škole pěkný pokojíček pro sebe, to bych jinde neměl, musil bych spát v klasu –“

„A Lénynku tam máte, jen to řekněte, nic nezapírejte, nevěšte mi bulíky na nos,“ nezdržel se déle Faster.

„Ne, proto ne, to mi křivdíte,“ vyskočil teď prudce i Jindřich.

„Nezapírejte,“ zesmutněl Faster, „vždyť já vám konečně to štěstí přeji. Lénynka se mi sama přiznala, je to vůle rodičů.“

„Ale nikdy ne moje.“

„Proč by ne? Vyženíte s ní jistě školu. Principál Eisenhut blíží se k šedesátce, za několik roků vám ustoupí, půdu vám u pana direktora připraví, páni ho mají rádi hlavně jako muzikanta, vás také, vy zatím zkrotnete, z hlavy se vám vykouří přepjaté vlastenectví, řeknete si: ‚Chléb je přednější a budete sedět v Klenčí teple a měkce jako v peří.‘“

„To mi tuze, velebný pane, křivdíte, myslíte-li si, že bych kvůli chlebu zradil to, co mi do srdce vštěpoval můj vychovatel a dobrodinec kaplan Jedlička v Kasejovicích, to jsem neměl k vám raději ani chodit,“ zklamaně, bolestně mluvil citlivý učitel, vstával a ohlížel se ke zdi po kloboučku, aby Faster neviděl, jak se mu tlačí do očí slzy.

I Faster pocítil v té chvíli, že přestřelil.

„Přece nezůstanete do smrti mládencem?“ počal hovořiti měkčeji, jen aby přítele znovu zdržel a uklidnil.

„Bude-li to musit být,“ pokrčil rameny Jindřich, „a neroste-li pro mne jiná růže, než je ta v klencké škole –“

„A co se vám na ní nelíbí?“

„To, že už měla ráda vás,“ řekl prostě učitel, „proto nechápu, jak by mohla míti ráda mne. A kdybych si ji vzal, jistě by na vás zapomenouti nemohla, a i kdyby zapomněla, byl bych nešťasten myšlenkou, že snad je mi přece v srdci nevěrná.“

Páter Jakub stál chvíli jako zahanbený žáček před svým učitelem. Sklopil oči k zemi a chvíli mlčel. Náhle přistoupil k Jindřichovi a prudce ho objal.

„Otevřel jste mi oči,“ řekl vážně, „ano, vždyť vlastně neměla ráda ani mě. Hledala také jen teplé místečko na klencké faře a muže přidavkem k tomu. Když se mne tak lehce zřekla a za

jiným by znovu klidně šla, nestojí za tu bolest, co jsem pro ni cítil. Uzdravil jste mě a děkuji vám za to srdečně. Jste poctivým člověkem a jsem rád, že jsme se dohovoreli.“

Smutně a vážně hovořil kněz a Jindřichovi říkal vnitřní hlas, že v té chvíli opravdu umírá v srdci Fastrově láska k Lénynce. Zabolelo ho to, zarděl se panickým studem, a aby napravil, o čem myslel, že pokazil, zašeptal stydlivě: „Ale pravdu také máte. Šel bych nerad z Klenčí i proto, že se mi líbí Starcovic Amálka,“ a teď on sklopil oči k zemi.

„Ó vy svatoušku,“ zasmál se radostně Faster a zahrozil mu prstem, „stará láska, patrně studentská? Anebo z Březnice? Či snad z Katovic, kde jste mládencoval?“

„Ani z Katovic, ani z Březnice,“ vzdychl si Jindřich zamilovaně, „ale z Klenčí.“

„Amálka Starcovic povídáte? Kdo je to? Vždyť ji neznám.“

„Nemůžete ji znát, přistěhovala se do Klenčí nedávno, její tatínek stal se u nás po panu Hubálkovi celním výběřčím.“

„Ach!“ překvapením otvíral oči Faster, „a že jste se tak brzy seznámili, vy, takový nesmělý –“

„Amálka o tom neví, ale přihlásila se hned za kostelní zpěvačku, sama přišla na kůr zaspívat si, a jak ústa otevřela – anděl nemohl krásněji a čistěji zpívat a já jako bych byl hlavu ztratil. Chodívá procházkou k Trhanovu a už jsem ji jednou doprovázel,“ zpovídal se Jindřich blažen, že může své srdce důvěrně otevřít a svým mladým štěstím pochlubit se přáteli.

„Bůh vám dej oběma štěstí,“ vroucně, vážně, ba skoro něžně řekl Faster, „slibuji vám, dokud můj bratr bude zde vikářem, žádná moc vás z klencké školy neodstraní, nebudete-li sám chtít stěhovat se jinam.“

Ano, to chtěl slyšet učitelský mládenec Alois Jindřich, neboť věděl, že jedině vikář rozhoduje o místech pomocnických a bez jeho vůle že ho nikdo přeložiti nesmí. Ucítil zas pevnou půdu pod nohama, chuť k práci ve svém nitru, odvahu i sílu k boji, mladický zápal i nadšení rozehrало mu krev, takže se vrátil do Klenčí posilněn, potěšen i povzbuzen. Nepovolí, a až přijde pan vikář na vizitaci, ukáže mu, co umí a co dovede. Jeho klas musí vyniknouti, i kdyby školáci měli přiběhnout ke zkoušce rovnou z pastvy...

Práce polní za výborné pohody rychle se dodělávaly, sadba bramborů šla od ruky, jindy protáhla se třeba až přes trhanovskou pouť, letos však vstával jeden krásnější den než druhý, takže selky se nezdržely, a než jim v zahrádkách pod okny přeroste hlavatice, už ji trhaly,

počítaly na kopy, vysazovaly do polí na řádky, doma hned zas zahrádku zryly a sháněly do ní kytky i zeleninu, zvláště cibuli a česnek. Stará Kokoráčka obcházela Klenčí, nabízela selkám bavorská řepná, zelná i tuřínová semena a všude k nemalému obveselení vyprávěla, co se jí přihodilo, když si šla dát prvního máje obnovit krev do Pekla, jak ji obšauři chytli, jak jí hned sukně zdvihali, jak křičela a bránila se, proboha prosila, aby ji, starou ženskou, nechali s pokojem a chytli si nějakou mladší, ji že už dávno opustily všechny hříšné myšlenky i žádosti, že už není tím, čím bývala, na smrt a na Pána Boha že teď myslí, růženeček že se modlí. Ale grencejgři nepovolili, ale když se na vlastní oči přesvědčili, odplivli si a řekli: „Je to skutečně ta baba, a ne pašerák Zedníček, co nás tak dlouho vodil za nos, mysleli jsme, že už se snad vrátil z kriminálu.“ Selky se smály, až se k zemi ohýbaly, vyptávaly se, jak jí při té prohlídce bylo, Kokoráčka si vymýšlela nové a nové podrobnosti a smíchu nebylo konce.

Ale jakmile sedláci zaklopili brázdou poslední brambor, zapíchlí do země poslední sadičku zelnou, zavláčeli poslední zrno směsky nebo semíčka^[151], oddychla si oplozena matka země a všichni s utajeným dechem počali sledovat tajemný postup klíčení, růstu i zrání. Chodská naše země— toť země svatá. Na oltářích tu všude s námi zůstává sám Pán Ježíš, jeho matka Panenka Maria usadila se v Dražinovské hoře u Dobré Vody, jeho moudrá bába svatá Anna s patronem České země svatým Václavem brání Všerubský průsmyk, v Dolíku nad Klenčím v temném lese jako poustevník schovává se svatý Vojtěch, kdežto svatý Vavříneček stojí na Veselé hoře nad Domažlicí a rozhlíží se do daleka široka přes hory doly. Všichni žehnají zemi napojenou potem i krví našich otců, na které leží sedm slavných bojišť a jejíž hrdou a tvrdou hradbu tvořily odjakživa prsa a kosti chodské. Na té zemi rostlo sedm našich svatých mučedníků a hrdinů: Jan Sladký, řečený Kozina, dražinovský rychtář Kryštof Hrubý, rychtář z Újezda Jiří Zíka, mrákovský rychtář Němec, chodovský rychtář Jiří Peč a klencký rychtář Jakub Brychta s radním Adamem Etzlem, kterému přezdívali pro jeho vtíp a veselou povahu Čtverák. –

Chodská země – toť naše živitelka jediná a štedrá. Z ní rostou naše lesy i sady v celé své velebě, nádheře i kráse, z ní čerpají svoji sílu a život všechny naše studánky a hlubánky, potůčky i řeky, bahna i rybníky, z ní sají svoje životodárné šťávy všecka luční i polní kvítka, tráva i obilí, zelí, len i brambory. Jen chvíli v zimě si odpočine, posilní se, aby pak po celý rok podobala se stolu bohatě prostřenému, na kterém nachází bohaté obživy všecko, co u nás žije, roste, hýbá se, od ptáka v povětří až po toho nejmenšího červíčka v hlubinách skalních i vodních. –

Proto milujeme tu svoji kamenitou chudou zemi takovou zvláštní láskou, pro kterou jména není. Milujeme ji jinak než ženu a matku, jinak než otce a bratra, jinak než syna a dceru; z každé té lásky patří jí část a tvoří novou lásku, hrdou a horoucí, tajemnou, pudovou, často neuvědomělou, ale tak silnou, že se dědí z pokolení na pokolení a nikdy neumírá, a i když si naříká chodský člověk na chudobu a bídu své země, i když z ní odchází za lehčím chlebem do úrodnějších krajů, přece čím více si na ni naříká, tím více ji vlastně miluje, tím vřeleji na ni vzpomíná, a jak jen může, pospíchá alespoň – umřít doma. –

Nic se tedy nedivte, že chodský sedlák, když se pomiloval se svojí zemí, když ji zkypril, zoral, pomrvil a čerstvým semenem zúrodnil, se zatajeným dechem čeká, vydá-li mu laskavě a dobrotivě úrodu, anebo jako rozmarná milenka odepře-li mu svoji přízeň i milost a zůstane pro tento rok neplodnou. Tisíce nepřátel může povstat proti sedlákovi, tisíce zhoubných vlivů ničit jeho práci a přičinění na matce rodielce. Nejen sucho anebo mokro, nejen krupobití a hromobití, ale i lijavce a průtrže mračen mohou spláchnouti úrodnou prst a obnažit matku zemi až na holou kost, takže místo aby se černala, bělá se pak kamením a skálou. Jedovaté mlhy mohou padnouti, takové, co v nich rodí se záhubný hmyz, mouchy a mušky, polní blechy a komáři, housenky a červi. Severní větry od Sibírie mohou přinést zimu a mráz a sluneční parno může vypálit i zelený drn na mezích a lukách.

Bezbranný stojí sedlák proti všem těm krutým a záludným nepřátelům, nemůže se postavit čelem proti nim, odraziti je ani pěstí a zbraní, ani silou a důvtipem, může je přemoci jediným způsobem: dobrotou, pokorou a prosbou.

Proto stojí Král na své dědině u Jam, branami nakoso uvlíkl od meze k mezi pole, vypřáhl koně, naložil na vláče^[152] pluh i brány, zastavil se, přehlédl vykonanou práci, v duchu se mu zjevila v té chvíli všecka jeho pole, jež měl v Dobří, na Ždírech, v Mejkosovci i jinde, a on pozdvihl oči – k nebi. Zapomněl na Zippnera, na Němce, na soudy a spory, ba i na lůsy a zašeptal bojácně: „Nebeskyj Hospodáři, požehnej nám všem naši zem, hajť nám vydá ourodu na kopcích i v oudolu, chraň ji ode všeho zlého ha škodlivýho!“ Požehnal napřed pole, potom i sebe třemi křížky, vzal oprati do ruky a s vědomím dobře vykonaného díla vracel se na samý večer k domovu.

„Íčko dyby chtělo pršít, to by to šecko vobživlo ha zazelenilo se,“ rozjímal si v duchu rozhlížeje se široším krajem, „nejvyšší čas, haby spádlá vlažička, ječmeny huž začínají žloutnout, vozimy podesychat, voves se eště brání, cák voves, ten něco vydrží, hale brambůry ha zelí, hlavně zelí musí se zalejvat na poli, v kadečce, v hrnci i v žaludku,“ a pátral

starostlivě po obloze, nespátí-li, že už se nebe pohlází bělavými řasami a vlákny, jež by se rychle proměnily v beránky, srazily se v šedý oblak, zahalily nebe i slunce i hvězdy a počaly tiše plakati. Zrovna živě slyšel, jako by déšť šelestil ve stromech, bubnoval po střechách, pleskal pod okapy a hrčel ve vodotečích. Hned by popadl ryjček a rozběhl by se na trávník i na louky, nic by nedbal, že prší, obešel by louky i pole, aby se potěšil pohledem, jak všechno se před očima zelená, roste a kyne. Takový jeden májový déšť stojí za víc než celá Praha! V máji nemá pastýři ani hůl oschnout, chladno má být a vlhko, neboť studený máj – v stodole ráj, zatím však letos v máji ani nekápl. Jeden den krásnější druhého. Teplo jako v senoseči. Oralo se a silo jako v popeli, ačkoli platí o setbě: na zimu zapraš, ale na jaře zamaž. I prst naslinil si Král a do výše ho zvedl, aby přece cítil, odkud táhne vítr, když kolem dokola nic se ani nepohne, ani větvička se nezakývá, ani lísteček nezachvěje. Zdálo se mu, že prst osychá na straně k východu... „Cák říkáš? Nebude pršet?“ vítala ho selka na záspi, která teď, když bylo všechno šťastně v zemi, nic si tak vroucně nepřála, než aby se dalo do deště a přšelo alespoň týden.

„Všecko marné,“ mrzutě vypřáhal koně Král, „dokud se neotočí vítr, nemůže pršet.“

Králová si jenom povzdychla a běžela pod kůlnu, kde s Hanýžkou hasily vápno, neboť nutno pomýšlet na bílení plátna. Tkalcová přinesla ho už v koši štůčku šedesát loket dlouhou, Marjánka rozstříhla ji na tři stejné kusy, přišila do rohů očka, shledala kolíky a nyní přistupovala k nejvážnější práci, nasadit štelovinu na louh. Celý rok pečlivě střádala popel, kterým nyní pokryla hromádku vápna na čistě umetené zemi, nařídila Hanýžce přinést z potoka kropáč vody a mírně popel pokropit. Po malé chvilce už počala hromádka dýmati jako malý milíř, pukát po stranách i na vrcholku a nyní nastával důležitý okamžik, vyhasit nasucho vápno pod popelem tak, aby se nespálilo, nezkamenělo, ale pěkně se rozpadlo na jemnou moučku.

„Přilij,“ krátce, úsečně velí matka a nespouští oka z kouřící se kupky.

Hanýžka hned se chápe kropáče a opatrně kropí, až se suchý popel v kuličkách sype kolem.

„Dost, dost, nepřelij!“ volá selka a rychle koštětem ometá štelovinu, všechny pukliny i trhliny zahazuje popelem, lopatkou je zatřepává, znovu čeká, bystře pozoruje, pracuje-li vápno pěkně stejnoměrně kolem dokola. Hanýžka ani nedýchá, bojí se nahlas promluvit, neboť chápe, jak důležitou práci matka koná, a proto na slovo ji poslouchá.

„Ještě drobet,“ poroučí matka, „tak, zatím dost a zavolej tátu, aby připravil sud.“

Sud na štel válí se ve stínu pod kůlnou v rohu od loňska, aby se nerozsušil, hořejší dno má sice vyražené, zato však v jeho spodku sedí na nožičkách četnými otvory provrtané prkénko, na které se štelovina nasype, pod prkénkem v sudě vězí neprodyšně vražená zátka, kudy bude louh ze šteloviny vytékat, ale nutno to všecko prohlédnout, vyzkoušet a nejen tak halabala postavit na dřevěnou lavičku, aby se to kejkalo jako na větru, a až bude chtít selka zátku vytrhnout a louhu si napustit, aby se milý sud neskácel a neporoučel na zem. Proto musí tuto důkladnou práci vykonat mužské ruce a běda, pakliže ji nevykonají dobře.

To ví hospodář, nechává tudíž hned děvečku samotnou poklízet dobytek a pospíchá pod kůlnu.

„Tak se ženeš z jednoho do druhého, sotva jsme píchli do země poslední brambor, už začínáš s plátnem, mohlas také počkat až po svatém Jáně,“ chválí i haní současně Král svoji milou Marjánku.

„Vždyť už je na to nejvyšší čas. Už aby leželo plátno na bělidle. Dubnové a májové slunce bílí nejrychleji,“ omlouvá se Marjánka, že muže vyrušila, „ale ani sama, ani s Hanýžkou neuzvednu dubový sud, měj přece rozum, víš, v čem stojím.“

Král se zastyděl, neřekl víc ani slova, popadl sud jako pířko, postavil ho na pevnou lavičku, zaklepal naň kladívkem, až zazvonil, vyndal z něho zátku i podstavec, vymetl ho čistě, prohlédl, vypodložil, aby se ani nehnul, a řekl jaksi měkce: „To ti povídám, Marjánko, nic těžkého sama nezvedej, zavolej si děvečku nebo mě, a kdybychom nebyli doma, počkej raději, až se vrátíme.“

Selka se vděčně usmála a rychle přehazovala lopatou hromádku. Štel se povedl, vápno se rozhasilo na prášek, krásně se smísilo s prosívaným popelem. „Přines sem opálku,“^[153] nařídila matka, „stoupni si k sudu, já budu nabírat a ty syp štelovinu pomalu dovnitř!“

Práce jim šla rychle od ruky; Králová dala ještě do sudu navrch otýpku ovesné slámy, hezky ji rozložila stejnoměrně po celém povrchu a už Hanýžka nosila a matka pomalu lila na slámu vodu, která rychle prosakovala slámou a měnila se v louh.

„Tak, dá-li Pán Bůh, ráno budeme vyvařovat a hned potom na trávníce prostírat,“ ukončovala selka první krok k bílení plátna.

Hanýžce poskočilo v těle srdíčko velikou radostí. Šest neděl to potrvá, než režné plátno se promění v sněhobílé, od rána do večera se musí u něho sedět a pilně kropit, aby nepřeschlo a nedostalo ohavné žluté šmouhy, které už ničím nechtějí pustit. Škole je navždy konec! Pět zim do ní chodila a letos ji vychodí. Kdyby byla chlapcem, musila by o rok déle chodit, ještě jednu zimu, ale protože už ji matka tuze potřebuje, koupí jí jistě kolovrat a v zimě počne příst. Nebudou nikam chodit na přástky, ani k Bartošům ne. Matka už Hanýžce řekla, že půjde s kostelníkců bábou až do skal na Haltrav, tam počkají, až uslyší pod kamenem plakat chlapečka, odvalí kámen a přinesou ho domů, Marjánka musí už sama kolíbat i chovat, táta za stolem bude číst a Hanýžka s mámou u kamen příst, aby napředly hodně podvazků a měly ještě víc kusů na bělidle než letos... Hanýžce už nebude říkat ani kmotr, ani kmotra a nikdo „dítě, dítě!“, ale počnou jí říkat „divče, divče!“, přestane chodit v kostele k mřížce, ale bude stávat před oltářem Panny Marie, o pohřbech a jiných průvodech už nemusí chodit v páru se školáky, ovšem nebude smět také chodit po koledě, ani vynášet smrt, ani si hrát s kamínky a fazolemi, ani běhat a toulat se po Klenčí.

Dětství Hanýžky Královic končí, nejšťastnější věk lidský od ní prchá a ona se s ním loučí s lehkým srdcem, ba raduje se a utíká od těch dnů bezstarostných, neboť netuší, nemůže tušit, co všechno v budoucnosti na ni čeká a jak si bude ráda a často vzpomínat na dny, které už se k ní nikdy víc nevrátí a které tak lehkomyšlně opouští...

Až dosud však, ať chce nebo nechce, zůstává v mysli dítětem, neboť sotva byla matka hotova v kůlně s přípravou louhu, využila Hanýžka její dobré nálady, přitiskla se k ní lichotivě jako kočička a optala se: „Mámo, když budu pilně kropit, koupíte mi nový šátek na léto?“

„Pročpak se ptáš?“

„Nu, vždyť je hnedle v Trhanově pouti.“

„Opravdu,“ překvapeně zvolala Králová, „člověk pro samou práci ani na nic nevzpomene. Toť víš, že ti šáteček koupím.“

„A také mi dáte aspoň dva krejcary na pouti?“

„Snad by ses, Hanýžko, nestyděla mlsat? Taková velká divče už nesmí očumovat krámy. To by byla hanba.“

Hanýžka zaplála studem jako růže, i hlavičku sklopila, až se bradičkou prsou dotýkala, jen aby matka neviděla, jak jí skočily dvě slzičky do očí.

„Ty už nejsi žádná školačka, a nesmíš proto brát krejcary ani od kmotry a kmotra, ani od Bartošuc tety, ani od Taračkuc dědka, nesmíš je brát ani od cesty, když tě někam pošleme s výsluhou, ani za žádnou službičku, kterou někomu prokážeš. I kdyby ti někdo strkal peníze, musíš říct hezky: ‚Zaplat’ Pámbů, stryjčku nebo teto, kmotře nebo kmotro, jako by se stalo, ale už jsem velká, už dávno nemlsám.‘ Dcerka při těch radách matčinych tone v nesmírných rozpacích, palcem nohy dělá v písku po zemi kruhy a Čáry, v duchu se loučí s výrobky perníkáře Kladívka, s marcipánem i kašišlajnem^[154], s perníkovými bobky i cukrlátky, náhle však si dodává odvahy, pozdvihuje hlavičku a ptá se: „Copak, mámo, budu-li chtít někomu koupit pouti, kdepak tedy mám vzít na to peníze?“

Králová šlehla okem po své rychle rostoucí dceři, čistě ženským důvtipem hned uhodla, kam Hanýžka bije, Smolíkovic Tomášek, Klikovic Martínek a jiní její rostenci kmitli se jí hlavou, usmála se jemně, pohladila Hanýžku po hlavičce a řekla jaksí měkce: „Na to máš, moje děvečko milá, dost času, a až ten čas přijde, řekneš mi, mnoho-li a nač potřebuješ, toť víš, že potom dlaň nezavru ani já, ani táta.“

Zcela jiné starosti měl sedlák Král. Ještě po večeři vyšel si po starém zvyku na dvůr, zatoulal se až do sadu, obešel celé dvořiště, viděl na zemi jako potroušené vločky sněhové sem tam už padající květ, zahleděl se k hvězdám, jež svítily jasně sice, ale drobně, vrátil se do světnice a oznamoval starostlivě: „Tak se mi zdá, že ledoví muži už táhnou, ochladilo se, a stočí-li se vítr jenom trochu od Dražinova k Papírně, máme do rána jistě mrazík.“

„Snad neublíží, brambory jsou v zemi, zelí něco vydrží a obilí už je dávno vzklíčené,“ těšila hospodáře selka.

„Ale co stromy? Některé se dosud ani nelíbaly, jiným květ počíná opadávat, na ty je právě nejchoulostivější čas.“

„To aby člověk starostí ani nejedl, ani nespál,“ zanaříkala si náhle Marjánka, cítíc únavu v celém těle a podivnou trpkost v celé duši. Děti už spaly blaženě, a tu se Král rozhovořil na loži, aby potěšil i povzbudil mateřstvím rozcitlivělou svoji ženu. Objal ji okolo krku a šeptal jí měkce: „Moje milá Marjánko, každý stav má své bolesti a trampoty, své starosti a radosti. Kostel živí kněze, škola kantora, jehla krejčího, kopyto ševče a sedláka – země. Nikomu bez práce nerostou koláče; jenom světoběžníci, zloději a povaleči žijí jako ptactvo nebeské, nepracují ani nežnou, nesklízejí do stodol ani nemlátí, Pámbů je živí i odívá jako lilie polní, jsou živi den ze dne, z ruky do huby, rok, dva, třeba kolik let, až na ně trhne a končí všichni

bídně jako předčasní mrzáci anebo staří žebráci. Jen se dívej po poutích a jarmarcích, co tam sedí bídy okolo kostelů, krámů i hospod, ale pořádného sedláka mezi nimi nikdy nespattíš. Totě pravda pravdoucí, co říkával nám pampáter Faster, že se nemáme držet biče, ale země. Klenčím jezdí pošty, prohání se tudy kurýři a diligence, měšťanské i obchodnické bryčky, vlekou se do kopce formanské a nákladní vozy, hrčí po silnici panské kočáry i kolesy, my jim připraháme, na kopec je vytahujeme, čerstvé koně jim půjčujeme, pěkný peníz na nich do roka vyděláme, ale když se na mě rozhněval postmistr a pan Johánes a nezvou mě k záprežkám jindy, než když už musejí, když si jinak pomoci nemohou, nedám si proto nohu za krk a nemusím se jít proto utopit nebo oběsit. Mohl jsem lépe vzdělati a posloužiti matičce zemi, starati se víc o pole i louky a na těch to neztratíme. To je podivuhodná vlastnost země, o které často přemýšlím, když jsem sám se svými myšlenkami, že sedlák sklízí mnohem více, pětkrát i šestkrát tolik, než zasil; jenom země dává čistý výnos a užitek.“

„Ale co se napřičiňujeme,“ hlesla Marjánka v teplé náruči mužově jako v bezpečném hnízdě.

„I jiní se přičiňují, ale vydobudou jenom peníze, nám však dává země obilí, tedy chléb a přímo život. Proto jí říkáme matka a srovnáváme ji s plodnou ženou matkou, ve které také vzklíčí nový život, a jenom život je jádro lidského štěstí a blahobytu. Žádný jiný obor lidské výroby nemá tu vlastnost jako země a símě do ní vložené. Nic netvoří nové statky než půda a obilí. Nikde nerostou hotové boty, šaty, lžice, nože nebo misky a hrnce, lidé je musejí pracně zhotovovat z kůže, šerky, kovu a hlíny, zkrátka z látky, které řemeslník jen dodá účelný tvar a pěknou podobu. Ale kdo může udělati obilí a dáti mu klíčivou sílu?“

„Jen matka země,“ měkce zašeptala selka.

„A otec Bůh,“ hrdě dodal sedlák a hned pokračoval, „na světě nemusí žít ani švec, ani krejčí, ani plechař, ani kovář s hrnčírěm, ti všichni jsou pro pohodlí a blahobyt člověka na světě, ale musí žít a pracovat sedlák, který vyrábí chléb, len i vlnu, podmínky života. Tu stojíme u jádra selské síly a blahobytu, že si zemědělec může vyrobti sám všechno, co k živobytí nutně potřebuje. Sedlák jako pokorný dělník ve službách matky země zásobuje nejen řemeslníky všemi potřebami, koží, lnem, dřívím, smůlou, tukem, vlnou, masem i kostmi potřebnými k jejich řemeslu, ale přímo je živí – obilím. Bez sedláka by se ani páni neuživilí pouhým inkoustem a pérem.“

„Jenomže oni nám smlsají vejraž a nám zbude jenom pobílá mouka,“ závistivě podotkla selka.

„To je, milá Marjánko, docela jiná kapitola, která by nás odvedla od toho, o čem dnes tak pěkně rozmlouváme. Pámbů nestvořil pány, ale lidi, když si lidé nadělali ze sebe pánů, za to země nemůže. To je naše věc, jak si chléb mezi sebe rozdělujeme. Já tě dnes jenom chci potěšit a povzbudit, abys nenaříkala, když – dá-li Pámbů – nosíš pod srdcem příštího sedláka a mého dědice. Ten musí být spokojený se svým stavem, musí být naň hrdý, neboť není na celém světě stavu staršího ani vznešenějšího, než je náš selský stav. Nesmí tedy sát z tebe nespokojenost a malomyslnost, což je totéž jako slabost. Chci, aby byl silákem tělem i duší, přitom však radostným a trpělivým člověkem.“

V hloubi duše stydí se Marjánka za svoji okamžitou slabost, kterou projevila před spaním, ale pociťuje celou svojí bytostí nesmírnou rozkoš a veliké blaho z toho, že má muže tak moudrého a rozvázného. Žádným slovem na světě nemůže mu to dát najevo, nemůže mu to jinak povědět, než že se k němu celá přitiskla a vroucně ho na ta zlatá ústa políbila. I Král jí hned vrátil políbení – možno-li ještě vroucnější, uvolnil svoji náruč, ze které se mu žena tiše, mlčky vyvinula a po chvíli už blaženě usnula.

Také na hospodáře počala se krásti dřímotinka. Slyšel sice ještě Válka vytrubovat desátou, ale jasné myšlenky v hlavě počaly se mu kalit, a jakmile se jeho ústa zavřela, už se mu i víčka na očích přivírala. „Les dá seč jednou za sto let, ale pole a louka každý rok,“ – míhaly se mu hlavou myšlenky jako tiché blesky na časy, kde mají více polí a méně lesů – tam i více bohatství, zato však méně krásy – krása – toť také bohatství – s nikým na světě bych neměnil – ale také nikým, ani chalupníky ne, se o ně okrásti nenechám – ženu, děti, pole, louky, les – všecko mi svěřil Pámbů – já na tom hospodařím a nesmím to prohospodařit — konec udělá jednou nejvyšší Hospodář – uzamkne zemi na devět zámků, každý zámek na devět západů – země nevydá svojí úrody, řeky a rybníky rybolovu, hory a doly železa, ani zlata, ani drahých kamenů – konec nastane – konec světa –“

Tu se v hlavě Králově nit myšlenek zašmodrchala jako v klubíčku a on tiše se vzdal zdravému spánku spokojeného a spravedlivého člověka. - -

„Propánaboha! Muži! Vždyť máme zamrzlá okna,“ slyší Král ve spaní volat ustrašeně ženu. Spaní už má, pravda, tenké, jako stkaná nit, ale přece je nemůže rázem přetřhnout, probrat se k jasnému vědomí, slyší ten výkřik, jako by přicházel z veliké dálky, ale také už slyší, jak bosé nohy cupají k oknu. Protírá si oči, dívá se nejprve na ručičky, které ukazují právě čtvrtou hodinu ranní, nezaspal tedy a nechápe, proč ho žena volá. Dívá se na ni klidně, jak odhrnuje záclonku a vidí zamžené, jakoby osleplé okno. Od jarního úklidu mají jen vnější okna

jednoduchá, vnitřní jejich křídla složena odpočívají na půdě a čekají na svátek Dušiček, kdy je hospodář opět zavěsí, aby bránil zimě i mrazu a nepustil je do světnice. Jednoduché okno bývá po ránu často osleplé, opocené, proto nepřekvapuje hospodáře, že jím nevidí na Klenčí, ale že se mu zdá, jako by do mlhy hleděl.

„Mráz jako v lednu,“ naříká žena a v té chvíli rozeznal Král na oknech k východu obrácených fantastické květy, jakoby vytepané z nejčistšího stříbra, jež se podbarvovaly růžově, místy až rudě...

Rovnýma nohama vyskočil z lože i on, přiskočil k oknu, přešel po něm prstem, až zachrastilo, a první nač si vzpomněl, byly stromy. „Ovoce už jsme letos očesali i snědli,“ promluvil trpce a počal se rychle oblékat. Napolo ustrojen vyšel ze dveří. Na síni stálo vědro vody – zamrzlé, jako když zakove. Běžel rychle na dvůr a do sadu. Slunce vycházelo krvavě a stromy koupaly své ztuhlé, jakoby naškrobené hlavy v záři rudých červánků. Jak Král přeskakoval potok, všiml si, že i běhutá voda v něm chytla ledový škraloup, u břehů silnější, ve středu jako papír tenký, průhledný, takže pod ním zřetelně bylo vidět vlnky tlačící se na mlýnský náhon. Ostrý vítr jako nůž vál od severu přes rybníky přímo na Klenčí, jež tu leželo na příkré stráni pod horským pásmem haltravským. Jako by dál přes kopec ani nemohl, tak se tu točil ten krutý severák, nelítostně prodíral se každou skulinou, mrazivým dechem líbal v sadech květem nakadeřenou korunu stromů, spaloval po polích útlé a úzké lístky jařin, pod jeho smrtelným políbením všecko leknutím chladlo, tuhlo a umíralo. A vysoké nebe čisté, světle modré klenulo se do úžasné výše, jako by chtělo zmizet, rozplynout se, aby žaloba matky země mohla proniknouti přímo až k trůnu božímu...

„Jediná pomoc by byla pokropit všecko, dřív než vysvitne slunce, ledovou vodou. Voda jediné vytáhne mráz z listí a květů, ale kdo to může?“ rozvažoval malomyslně Král a smuten vracel se do světnice.

„Jako v lednu,“ hlásil hned ve dveřích, „na polích i lukách, po trávě i obilí, po střechách i zahradách, všude leží bílý mráz, ba i řeka je zamrzlá.“

„Pane Ježíši Kriste! Smiluj se nad námi!“ sepjala Marjánka ruce.

„Dobře že brambory sedí dosud v zemi, být vyklíčené, bylo by s nimi amen. Ozimy se však jistě vzpamatují, ba možná že i jaře.“

„Ale copak ovoce? Jablka, švestky a hrušky?“

„Což, Bůh je mocný, ale nestane-li se zázrak, veliký zázrak, je ztraceno všecko.“

Ten zázrak se však nestal. Naopak, odpoledne otočil se náhle vítr, zachmuřila se obloha, nízké, šedé mraky jako plachty napjaly se od lesů k lesům, hřbety hor v nich zmizely a do rána nové překvapení čekalo všecky. Venku leželo na stopu sněhu a nový ustavičně se sypal jako o vánocích.

„Na obilí i na zelí a brambory ten sníh neškodí,“ těšili se zkušený hospodáři, „je lepší než hnůj, vláhu jsme potřebovali, až roztaje, pronikne vlažička až za kořínky, a jak udeří teplo, všecko se zmladí a poroste jako z vody.“

Sníh, jako by tušil, že se sedlákům líbí, padal a padal, severozápadní větřík si s ním pohrával, honil jej, zvedal do výše, metal k zemi, prášil jej jako mouku lidem do očí, hrnul jej na závěje, zarovnával jím příkopy, rozhory i hluboké cesty, jako by novou zimu oblékal do rubáše.

„Ta Vávříkova sanice si dala letos na čas,“ sotvaže pozdravil, rozhovořil se u Králův kostelník Makásek nebo také Fišárek zvaný, krejčí i sedlák, majitel osmerky gruntu, všecko v jedné osobě, „dnes ve svatvečer sv. Jana máme mít požehnání u jeho sochy venku před školou, ale ani nám nenapadne, odbudeme to všecko v kostele.“

„Když s tím bude sv. Jan spokojen,“ usmál se vesele Král, „my to na vás také nepovíme.“

„Cožpak my! Ale v Trhanově! Tam mají zítra pouť. Kdož by se tam mohl pěšky vydat? Ani nohy kramářské tam nebude a bez krámů – jaká pouť?“

„Kupovali jsme tam kosity a brousky na senoseč,“ přisvědčil hospodář.

„Také hrnčíři dělávali tam dobré obchody. Selky z Pasečnice, Stráže, Chodova, Újezda, ba až z německé Folmavy chodily si tam pro vrhlice^[155] a hrnce, protože teď krávy po zelené píci začínají nejvíce dojit,“ připomněla Králová, která jako v zimě seděla u okna a zašivala dětské šaty a prádlo.

„Ale kdyby tam nikdo nešel, kněží tam musejí,“ blížil se k vlastnímu cíli své návštěvy Makásek.

„To ano. Bez kněží – horší pouť než bez krámů a kramářů. Máme ohlášenu zítra jenom ranní, to asi tam bude mít pan farář velkou?“

„Tot' a pampáter kázání, oba tam musejí a já s nimi, abych pomohl v sakristii, co bude třeba. Mělo to být slavné, hrabě František dosud neodjel, všichni patronátní kněží se sejdou, přijedou i jiní, Krejčí z Folmavy –“

„A což Faster? Přijede tam i páter Faster?“ dychtivě se optal Král.

„Jistojistě! Vždyť on nemůže zapomenout na pány bratry a na veselé pouti, které s nimi slavíval. A také oba naši učitelé nesmějí tam scházet, pan Eisenhut až si sedne za varhany a jeho pomocník si k němu stoupne s housličkami – á pane – to budou Trhanováci otevírat oči.“

„To budou.“

Ostré krupky sněhové zabubnovaly na tvrdé sklo, jak je vítr prudce vmetl na okno, a upomenuly opět řečného Makáaska, proč vlastně přišel.

„Tak abych nezapomněl svou řeč,“ odbočil kostelník, „tohle do rána nepřestane, a přestane-li, pěšky tam nemůžeme, vždyť musím nést pánům kvadrátky, rochetky, ba i ten nový, květovaný pluviál a dalmatiky musíme půjčit do Trhanova.“

„Chodívalo se vždycky pěšky, vždyť je to slabá hodinka cesty,“ usmál se Král.

„Ovšem chodívalo a těšili jsme se na to. Žena sebrala do nůšky kleriky a štóly, sluníčko hřálo, pustili jsme se okolo hřbitova pěšinou rovnou do Hlinovatek, odtud jsme vyběhli na trhanovskou silnici, louky kvetly, ptáci zpívali, v lipkách kukaly kukačky, z Trhanova na kus cesty už bylo slyšet hrát flašinetu, křičet kramáře, děti pískaly a troubily na dřevěné píšťalky a trubičky, inu radost to byla! A ze všech stran pospíchali lidé v celých proudech, jako když se plátno vleče. Od Chodova, od Újezda, Dražinovské hory, od Klenčí a Dílů a nejvíc ovšem od Postřekova, Mlýnce, Votova, Pařezova a Zdanova. Ale kdepak letos! Letos chtěj nechtěj musíme ject. Tak ti vzkazuje pan farář, abys zítra hned po ranní stál před farou s velkými saněmi, abys nás všecky pobral.“

„To že mi vzkazuje pan farář Reischeck? Nespletl jsi se, Martine?“ zamrkal prudce Král víčky, přivřel je a měřil si nedůvěřivě kostelníka.

„Nu, vždyť jsi přece vždycky a všecky kněze, domácí i cizí, vozíval, když potřeba žádala,“ překvapen tou otázkou zarazil se Makásek.

„Ovšemže vozíval, jenom jsi přiběhl buď sám, nebo jste poslali farskou děvečku, hned jsem všeho nechal a zapřáhal do kolísku nebo do vozíku, do sáněk nebo do farského kočáru, jak jste mi nařídili, ale pamatuješ-li se ještě, já jsem také kdysi nosíval nebesa –“

„Sakulejší! Na to jsem zapomněl,“ podrbal se kostelník v rozpacích za uchem.

„Ale já na to nezapomněl, a kdybych byl ještě sto let živ, tak na to nezapomenu. Kdo mně nechce viděti a strpěti ani u nebes, jak by mě mohl viděti a strpěti na kozlíku s bičem a opratí v ruce?“

„Sakulejší! Sakulejší!“

„Jen jdi, Martine, jdi ke Kladívkovi, ať vám zapřáhne své perníkové valachy, jdi k Zippnerovi a Sauerovi, ať se spolu spřáhnou a odtáhnou vás do Trhanova, jdi do kořalny k Hernaufovi, jdi k majolikáři Majerovi, jdi si, kam chceš, ale ke mně vícekrát nechod’.“

„Měj rozum, Václave!“ počal měkce a chytře hned Makásek, „chybiti je lidské, on pan farář chybil, už to uznává, lituje, že mě neposlechl, byl tu ponovu, poslouchal ve všem jenom toho pletichu Worlitschecka, nic na mě nedal, až se napálil. Já, já ti za to ručím,“ ťukal se kostelník sebevědomě do prsou, „že o Božím těle ponosou sedláci zase nebesa, jako je odjakživa nosívali.“

Král seděl a mlčel jako pařez, jenom puky modravého dýmu lítaly mu od úst jako ptáci z hnízda, jak prudce kouřil.

„Sakulejší, to bys nám nadělal,“ spustil znovu Fišárek a ještě výmluvněji, „Hernauf nemá koně doma, jeli s vojanským komisárkem do Klatov, Majerovic koně – s těmi mrchami zedřenými bych se styděl ject i k pohodnému, pan postmistr musí dávat do každé pošty po dvou párech, aby tím sněhem projela –“

„Tak zbývají jen selské koně, my hloupí sedláci – Honzové z nouze dobří,“ ušklíbl se Král.

„A to ne, to nikoli,“ hasil hned kostelník oheň, kterým zaplály Královy oči, „to bys faráři křivdil, nic mi neporučil, kam mám jít, koho pozvati, jenom mi řekl: ‚Kostelníku, sakulejší, sežeňte nám na zítřek nějakou fůru, abychom se do toho Trhanova dostali.‘ Musí naložit přece i mě i učitele, tak jsem šel tam, kam jsem vždycky chodíval.“

„Nový pán, nový krám. Měl jsi se optat, kam máš jít pro tu fůru.“

„To mi nenapadlo, že by –“

„Jak do lesa – tak z lesa.“

„On už Reischeck obrací,“ snížil hlas Makásek a skoro šeptal Královi do ucha, „už má těch Němečků také až po krk, ti mu nesypou desátek a neodvádějí užitek ze železných krav, už se tu okoukal a začíná natahovat jiné struny, uvidíš, že přestane i k Johánesům chodit.“

„Do kasina? To asi sotva!“ mávl Král posměšně rukou. „Něco mu tam přefoukli. Něco mu musilo přeletět přes nos, protože už se mne ptal na Bartošuc hospodu, kdy se tam scházíváme a kdo tam všechno chodí.“

Král počal stříhat ušima. Získat faráře na svou stranu anebo ho alespoň vyrvat z náručí cajkmistrů a tuchmistrů, to už by se dalo něco dělat.

„A což je farář takový pán, aby alespoň napoprvé nemohl přijít sám?“ vzpřimil se teď Král, „pampáter FASTER k nám chodil jako domů. Chce-li, abych ho vozil, jako jsem vozil pana faráře Strádala, je slušno, aby se sám se mnou o tom domluvil.“

„Sakulejší,“ ošíval se kostelník, „nechtěl bys zajít na faru sám? Šel bych s tebou.“

„Kdybych chtěl, trefím tam, nešel bych tam poprvé. Ale já nic na faře nechci, a kdo chce něco ode mne, musí ke mně,“ tvrdě, skoro vzdorně řekl Král a odmlčel se.

Makásek odešel tedy s nepořízenou a Marjánka počala se hned s mužem vaditi: „Nechtěla jsem tě zahanbit, ale měla jsem se co držet, abych ti do řeči neskočila. Což se nemůžeš přemoci a navštívit pana faráře?“

„Ne, to nemohu.“

„Jakpak tam tedy půjdeš se křtinami?“

„Hrdě tam půjdu, zvláště ponese-li kmotr mého syna, a faráři zaplatím víc, než si požádá.“

„Říkává se: s kurvou se nesud', s knězem se nevad', chceš-li spokojeně vstávat i lehat.“

„Nikdy se s knězem hádat ani vadit nebudu, ale také nejsem jeho pacholkem, abych hned tancoval, jako on zahvízdne,“ prudce odpovídal Král, teď vstal za stolem, nasadil si zimní čepici furiantsky k uchu a vyšel ven prohazovat cestu ke stodole.

Marjánka v zamyšlení sklonila hlavu opět k šití a povzdychla si. Takhle končívají jejich spory, když muž nechce povolit. Nehádá se, nekřičí, ale prostě odejde, jako by se bál, aby nepodlehl, nedal se přemluvit k něčemu, co by ho později mrzelo. Paličák je Marjánčin muž, paličatější než Klika, který křičí a láteří, ale lze si ho kolem prstu ovinout. To je Král klidný, ale přitom tvrdý jako ocel.

Venku na záspi si někdo odupává sníh, patrně k nim jde. Kdopak je to asi?

„Když nejde hora k Mahomedovi, musí Mahomed k hoře,“ směje se venku hlas a po hlase poznává Králová - faráře Reischecka.

„Vítám vás a pojdte do světnice,“ odpovídá hospodář a na selku padá strach. „Kéž by to pěkně dopadlo a domluvili se v dobrém,“ vzdychá a rychle utírá fěrtuchem židle i lavice, aby na nich ani smítky nebylo. Sama vychází knězi vstříc až na síň, vítá ho také uctivě, klade před něho chléb s nožem a slánkou, ale pak bere Pepku do náruče a odchází do malé světničky. Až tam je slyšela, jak hlasitě hovořili, a trnula strachy už, že to zle skončí.

Ale když se konečně otevřely dveře naproti, tu také vyšla a hned poznala, že je vyhráno. Farář i sedlák se usmívali, selka se k nim přidala a vyprovázela s mužem hosta až před stavení.

A Král druhého dne vezl na saních kněze, učitele i kostelníka do Trhanova na pouť, o čemž si ještě dnes v Klenčí vypravují.

XI

Ranní déšť, ženský pláč, opilý sedlák a – jarní sníh, to všecko dlouhého trvání nemá. Hned po pouti počasí se obrátilo, oteplilo se, sněhové závěje tály a mizely ještě rychleji, než vyrostly, všechny potůčky vystoupily z břehů, Čerchovka širokým pruhem kalné vody zatopila Ždíry a louky u mostu, jarní povodeň trhala po polích bramborové záhony, odnášela z příkrých strání úrodnou prst' i se sadíčkou, jenom osetá pole odolala, obilí lehlo a voda hnala se přes ně jako po splavu. Formani brzy přijížděli se zlými zprávami, jaká povodeň zuřila kolem Plzně a dál ku Praze, zvláště u Berouna, tam že bylo nejhůř, tam že voda brala i celá stavení, domky, chlěvy a stodoly, ba i kolik lidských životů že si vyžádala za oběť.

„Vidíš, tam jsou ještě hůř na tom než my,“ rozkládal Král, když se s tou zprávou vrátil ze zápřežky, aby potěšil svoji naříkající ženu, „oheň a voda, toť dva největší pomocníci naši.

Spolu se na smrt nenávidí, nesnesou se, jeden druhého ničí a oba nutno krotit a držet na uzdě; oheň musí být sevřen kamením a cihlami v kamnech, voda spoutána pevnými břehy, pak nám oba živly slouží ještě líp než v chomoutu kůň anebo býk ve jhu. Rozumný člověk je musí silou své vůle i moudrostí ovládat. Běda, vysmeknou-li se nám z rukou, rozpoutá-li se jejich živelná síla. Tu oheň bez milosti zničí, v prach a popel promění střechu, pod kterou třeba sto let pokojně na krbu hořel, svítil a hřál.

A příval vody je ještě horší než požár. Před ohněm utečeš, před vodou nemůžeš. Obklopí tě ze všech stran, a než se vzpamatuješ, už tě unáší do náruče jisté smrti.“

„Pámbů zaplať, že nás větší neštěstí nepotkalo,“ oddychuje si spokojeně potěšená Marjánka, přestává myslet na mrazem spálené stromy i na vyplavená pole a novými nadějemi rozkvétá celé její nitro. „Škodu jsme sice utrpěli,“ odpovídá proto už klidně svému rozváznému muži, „ale není taková, aby se nezahojila. Máme teprve květen, stromy už se, pravda, nevzpamatují, ale obilí vstane, řádky na polích opravíme, brambory a zelí znovu vysadíme, jen když nám namoklo, vlhká země se zapaří a poroste všechno jako v zahrádce.“

Slunce opravdu rozzářilo se po té potopě a žhavě líbalo hluboké rány matky země, které pečlivé ruce lidské zacelovaly. Nejhůře se vedlo chalupnickým poličkám pod lesem, kde splavenou ornici musil tesař Hruška, krejčí Vaněk, švec Formánek i všichni ostatní nabírat ve škarpách silnice, vyvážet ji v kolmahách^[156] zpět a divže se o ni nepoprali. Kdo si pospíšil, navezl si třeba víc, než mu povodeň odnesla, kdežto tkalci, zvláště Zippner a Sauer, kteří neuvezli do kopce ani prázdné kolečko a měli ruce měkké a hebké jako páni, musili se na ostatní jen závistivě dívat.

Tyto práce valně zdržovaly svátky, kterých kalendář kladl nejvíce na měsíc máj. Sotva bylo po trhanovské pouti, už stály za dveřmi křížové dny se slavným dnem Nanebevstoupení Páně.

Všecky ty slavnosti souhlasí úplně se selským hospodářstvím a životem na vsi. Po dlouhé zimě nadešlo boží vzkříšení. Čtyřicet dnů chodil pak tu se sedláky po polích sám Kristus Pán, pomáhal jako nebeský hospodář zemi kypřit, osívat, zalévat a teď, když šťastně už poslední semeno počíná klíčit, chystá se už ve čtvrtek vystoupit na nebesa k svému Otci. Je tudíž nutno poprosit ho, aby na svět nezapomněl, aby i z nebe mu žehnal a zvláště úrodu zemskou dáti a zachovati ráčil.

Hned v pondělí koná se prosební průvod do polí v Klenčí, v úterý v Postřekově a ve středu v Dražinově. Tyto průvody vede sám pan farář, kdežto přífaření Němci musejí se spokojiti s

kaplanem. Starý zvyk pak ukládá městskému rychtáři, aby při průvodu nesl „vzkříšení“, dřevěnou, starobylost to sošku Krista Pána, držícího v levé ruce vlající praporeček a probodenou pravici žehnajícího všecko, kolem čeho se nese. První radní po jeho boku musí držet paškál s pěti zlatými zrny a na druhého už zbývá jenom kříž, ovitý bílou štolou. Není po celém Klenčí rodiny, aby alespoň jednoho svého člena nevyslala na procesí, a sedláci ovšem přišli všichni do jednoho. Na den sv. Marka vychází obec přes chalupy nahoru k lesům, otáčí se pod křivou cestou a Soutkami kolem hřbitova vrací se do kostela. Dnes však navštíví dolejší část katastru. Hned pod Klenčím pustí se vlevo do luk, přejde je všechny až na Taračkovice mez v Dobří, kde končí obecní hranice naše a začíná zdanovská, po široké mezi přejde procesí na starou silnici, která je přivede opět až do kostela. Plné dvě hodiny to trvá, než se obejde to ohromné kolo, a čtyřikrát si průvod na té cestě musí odpočinout, jako by nemohl unést břemeno svých proseb a žádostí. V dlouhé litanii cestou vzývá všechny svaté a světice boží za přímluvu u trůnu božího, až přichází ke Krutinuc kříži, kde se koná první zastavení. Tam se musí farář pomodlit, aby Bůh pravici moci své přemohl zlého ducha v povětrí, který pokolení lidskému vždy a všude uškoditi se snaží, tedy prosit jaksi celkově a obecně. U mlynářuc kříže však už se obec osmělí a poroučí si, aby byla zvláště chráněna před škodlivým hmyzem a všelikým tvorem, který by úrodu zemskou mohl ohrozit. Nemyslí přitom sedláci jen na babky a housenky, ale i na červy, ponravy, mušky, dřepčiky, komáry, bzílavky, hovády a jinou havěť, která je trápí a sužuje. Sotva se pojistí proti tomuto nebezpečí, krácejí už s lehčím srdcem k lomikarovskému kříži u trhanovské cesty a tam se modlí farář jejich jménem: „Hospodine, Bože všemohoucí, odvrát' od pomezí našich škodlivé vichřice a bouřky, blesky a krupobití, povodně a výpary morové, mrazy i parna, sucho i mokro, větry i lijáky, obzvláště zkázonosné hvězdy a nepřátelské vpády.“ Celá obec poslouchá, spokojeně kývá hlavou a pospíchá pak na náměstí, kde proti škole na vysokém sloupu zvedá se socha sv. Jana Nepomuckého. Postavil ji tam roku 1715 klencký postmistr František Pachmayer za to, že ho sedláci v lomikarovských rebeliích neumlátili za zradu, které se na nich dopustil, i za to, že ho pak Lomikar štědře odměnil za utrpené rány i přestálý strach. Když světec pomohl takovému zrádci z bryndy, jakpak by nepomáhal poctivým lidem? Sem si proto nechávají nejsilnější prosbu a s utajeným dechem naslouchají, jak volá kněz mohutným hlasem: „Bože milosrdný, dej nám požehnané žně, hojnost ovoce, vzrůst stromům v lese, štědrou úrodu polím, lukám, sadům a zahradám, všecko, co v našem kraji dobrého a prospěšného je seto anebo sázeno, to chraň proti viditelným i neviditelným nepřátelům, opatruj i naše příbytky, majetky i dobytky, opatruj konečně i nás všechny od nakažlivých nemocí, moru, hladu a války.“

Tak tluče křesťanská obec na zavřenou bránu nebes, tak hlasitě přednáší všechny své tužby a prosby, aby je slyšel Kristus Pán na kříži i na svíci i v sošce „vzkříšení“ a aby je vzal s sebou při svém slavném nanebevstoupení ve čtvrtek.

Kdož by tedy směl scházeti na průvodu, kterým celá obec si zajišťuje všechny své vezdejší potřeby? Kdož by se odvážil nejiti a tím celou obec uvaliti v nebezpečí, že bude trpěti vinný s nevinným, až rozhněvaný Bůh ho potrestá? Prstem by na takového smělce ukazovali a zasluhoval by, aby – dokud je čas – byl metlami vymrskán za hranice veškeré obce...

A přece se takoví odvážlivci našli, ba našli se v samotné městské radě.

Už mezi mší svatou, kterou sloužil farář Reischeck hned časně ráno v šest hodin, vykukoval kostelník nepokojně ze sakristie a jako ostříž prohlížel si shromážděné měšťany. Všichni tu seděli v lavicích, pokojně a zbožně zpívající píseň za úrodu zemskou.

*„Pane, ráčil požehnati
a od zkázy uchovati
na poli všecko osení,
ovoce, luční koření,
aby nám přišlo k užitku,
bylo tvorům tvým k požitku,“*

tak se modlí obec a nestará se o Makáska, kterému už pomalu počíná voda téci do bot. Pan farář se mší náramně pospíchá, chce se po průvodu rozběhnouti do Trhanova kvůli opravám, neboť na dvoře má zedníky i tesaře, ale panský architekt chce je od pondělka všechny poslat do kdyňské továrny, ačkoli na faře mají ještě dobře týden co dělat, slibuje, že to dodělají na podzim, jakmile však jednou vytáhnou z fary paty, víckrát se tu s nimi nikdo neshledá. Proto Reischeck už o trhanovské pouti chtěl mluvit s direktorem Melicharem, ale ten se točil jen kolem hraběte Františka a nebylo s ním řeči, dnes však jistě bude na průvodě a pak v kanceláři.

To všecko ví kostelník, a proto všecko už má připraveno, aby hned po mši sv. mohl průvod vyjít z kostela. Fialový pluviál visí na hřebíku, kropáč, kroupka, pacifikál s ostatky svatých, ohmataný rituál, rochetka, kvadrátek i malé korouhvičky čekají na průvod, ale to hlavní dosud schází. Purkmistra Makásek nikde nevidí, kdyby si oči vykoulal, ani Hernaufa, ani Zippnera, vůbec nikoho od městského práva. Patrně zase včera to u Boudáka přetáhli až přes půlnoc a teď se jim nechce z peřin. Mají přece seděti v lavičce u sakristie, a jak pan farář od oltáře

odejde, rozebrati si sošku, kříž i paškál^[157] a čekati připraveni, až se kněz převleče. „Přece nebudem čekati na ně a zrovna dnes, kdy tak spěcháme,“ durdil se kostelník a strachy trnul, jak se naň oboří prudký farář, bude-li muset čekat a nebude-li všecko připraveno.

„Snad stojí pod kruchtou? Snad přišli pozdě a nechtějí se tlačit kupředu?“ hádá Makásek a znovu vystrkuje hlavu ze dveří. To už ministranti odzvonili pozdvihování, minuty zrovna letí, poslední sloka písni hřmí kostelem:

*„Naše tíže jsou ti známy,
rač se smilovat nad námi,
odvrať časy nepokojné,
přichystej úrody hojné,
hled' na nás vždy s laskavostí
a shlad' naše nepravosti.“*

Sedláci už se rozezpívali, přišli do ohně a těší se v duchu, jak si zahlaholí venku pod širým nebem. Děti u mřížky se párkují, varhany dozněly, zpěváci s hlukem hrnou se po schodech dolů a ze sakristie slyšet rozhněvaný hlas farářův: „Přived'te Krále a ještě dva, čekat na nikoho nebudeme.“

Jako vystřelen vyběhl kostelník, rovnou zamířil ke Královi, který se strýčkem Taračkou a Martinem Klikou seděli v první lavici, a něco jim šeptal. V kostele, když vyšly děti, nastalo ticho, všichni se ohlíželi po první lavici a v duchu se ptali, co se asi stalo, co kostelník jim chce, a zřejmě viděli, jak Král se zamračil, zrudl, ale dědoušek Taračkovíc jak hned vstává a šourá se k oltáři. Teď si i Král s Klikou dali říci a pomalu kráčejí za výměnkářem a Makásek už tahá z oltáře vzkříšení, kříž i svíci, strká jim to takřka násilím do rukou, Reischeck s ministranty vychází, jasný hlas Jindřichův předříkává první řádku litanie, sbor zpěváků i ženské po něm opakují: „Pane, smiluj se nad námi! Kriste, smiluj se nad námi!“ Všecko se hrne ze dveří, praporce v čele průvodu před dětmi už se vesele třepetají v ranním větru, pozlacené křížky na tyčích lesknou se na slunci, jako by byly z ryzího zlata, řada dětí za nimi modlí se hlasitě růženec, pak hned kráčí Eisenhut s Jindřichem, kolem nich zpěváci, Mikulášovic Honzík, Krutinuc Hadam, Mrázovic Retka s Lénynkou, přilepili se k nim i ti, co

sice nezpívají, ale zato hrají na kruchtě, jako Kubíčkůc Kuba, Jehlík i někteří z Maršíků a Marušáků, takže pěvecký sbor zněl mohutně a ovládl záhy celý průvod. „Otče, z nebes Bože! – Synu, Vykupiteli světa, Bože! – Duchu svatý, Bože!“ volá sbor a zástupy mu odpovídají: „Smiluj se nad námi!“ Tak vychází kající průvod z městečka; zaplavené trávníky, k zemi dosud přimačklé obilí i mrazem spálené stromy toužebně hledí vstříc, jako by očekávaly od něho bezpečné pomoci. Vyplašené čejky nad lukami opisují úžasné křivky modravým vzduchem, smutný jejich křik zalétá nad rybníky, kde na tichých hladinách houpají se rackové, slípky i kachny divoké, koroptví párky, kterým povodeň vyplavila hnízda, zmateně prchají, těžce se zvedají od země a zapadají kamsi za hráz Nového rybníka, zvědaví zajíci panáčkují na dlouhých mezích, jediní skřivani vytrvale vznášejí se nad procesím a mísí svůj perlící se zpěv s lidskými hlasy. Slunce počíná hřát a vlhká země vonět. Cesta vede po měkkém koberci luk a Krutinuc kříž už se bělá v dohledu mezi dlouhými pruhy polí. Farář drží v levé ruce pacifikál s ostatky sv. Martina, pravou však namáčí cínovou kropenku ve svěcené vodě a počíná vykropovat. Pod trávníky první dědina patří panu Johánesovi, který kráčí hned za knězem.

„Pane Johánes, dají něco k lepšímu?“ obrací se Reischeck s úsměvem na tlustého šenkýře.

„Dám, dám! Jenom nešetřejí,“ slibuje Johánes, kropenka se mihla vzduchem, drobné krůpěje svěcené vody jako stříbrné kapky zaleskly se v slunci a snesly se jako rosa nebeská na krajní záhon žitného pole.

Tak kropil kněz Houdlovi ječmen, Pálusovi jetel, Holoubákovi oves, Královi brambory, zelí a len, jak se tu táhly lány polí přesně rozměřené, širokými mezemi oddělené, a každý sedlák, když se průvod blížil k jeho dědině, už zdaleka žárlivě natahoval krk, aby viděl, namočí-li farář kropenku do kropáče i u jeho kusu a pokropí jej také tak bohatě jako pana Johánese anebo pana postmistra...

Bylot' toho letos obzvláště zapotřebí, neboť každá duše selská trnula strachem, že úroda zemská je letos velice ohrožena. O Velkém pátku přšelo, neklamná to věštba suchého roku, ledoví muži očesali mrazem všecko ovoce, sněhem a povodní někde sice prospěšně zalili vyprahlou zemi, více však ublížili polím, než aby jim pomohli. Dnes pak se dopustilo městské právo neslýchané urážky, skoro rouhání, že odmítlo nésti v průvodu před knězem sošku vzkříšení, kříž a paškál. Když šel průvod do chalup a do polí pod les, to ty svaté zástavy o dni sv. Marka pokorně nesli, dnes však se v kostele a v průvodě ani neukázali. Strach z toho smělého činu padá na sedláky, neboť nevědí jasně a určitě, spokojí-li se Bůh službou, kterou

mu prokazují jenom obyčejní lidé a ne měšťtí hodnostáři. Nutno to nahradit tím vroucnějším zpěvem a úpěnlivějšími prosbami a tak se zachránit.

„Všichni svatí apoštolové a evangelistové,“ zpívá kostelní sbor.

„Orodujte! Orodujte za nás!“ volá vroucně celý průvod a volání dere se mu z hloubi srdce.

Pouze Taračkuc dědoušek žádných takových starostí si nepřipouští. Nesmírná blaženost zaplavuje celé jeho nitro, že smí nésti vzkříšeného Krista. Soška není lehká, měří dobře vídeňský loket^[158] a je řezána z nějakého tvrdého dřeva buď hruškového, nebo švestkového, neboť kdyby byla lipová, musila by být lehkou jako pírko. Čím déle ji stařec nese, tím více se mu protěžuje, tím vroucněji ji tiskne k srdci, aby mu z náručí nevypadla, a tím větší blaho pociťuje. Král s Klikou kráčejí po jeho stranách a všímají si, jak výměnkáři září celá tvář zrovna nadpozemskou blažeností, slunce líbá jeho hlavu a mění dlouhý, šedivý vlas na ní v čisté paprsky stříbrné, takže strýček Taračka sám podobá se navlas některému patriarchovi anebo proroku, které před chvílí o pomoc vzývali.

Taračkuc lán leží v Dobří poslední. Za ním už počíná půda německé obce Zdanova a široký průhon tvoří hranici obou katastrů. Po tomto průhoně přejde průvod z luční cesty na starou silnici – ale co to? Praporce v čele zahybají už teď vpravo po farské cestě a za nimi poslušně v párkách kráčejí školáci i školačky. Nový farář vede dnes poprvé křížový průvod a buď neví, kudy se má jít, anebo chce zavést sám o své vůli nebezpečnou změnu, okrástí asi deset sedláků o požehnání a zkrátit tak průvod o dobrou půlhodinu cesty.

To se nesmí mlčky trpěti, když se staré, dobré zvyky ruší a nepěkné novoty zavádějí. Za farským lánem leží pole Klikovo a to má být dnes ošizen o svěcenou vodu, ačkoli ji skoro nejvíc potřebuje, neboť ukazuje se tam takřka víc ohnice a sveřepce než pšenice.

„Kampak tam lezou?“ ozval se proto Klika a nevolí sevřel v dlaních paškál, dívže ho nerozmáčkł. Také Král mimoděk pozdvihl kříž i hlavu do výše.

„Jakýpak hlupák to nese korouhvičky?“

„Tamtudy se přece nechodí.“

„Odkaziva chodíváme po Taračkuc průhoně,“ reptají na všech stranách hlasy a Vávřík už se rozběhl, aby učiněnou chybu napravil a děti zavedl zpět na pravou cestu. Zpěv se hatí, ba i průvod se trhá, zpěváci stojí nerozhodně, učitelský mládenec se plaše ohlíží, když vtom se

ozval velitelsky Reischeck: „Děti jdou tak, jak jsem nařídil, jen kupředu za nimi a trochu rychleji.“

„Tak si běžte, ale bez nás, my ani pole, ani Pána Boha šidit nenecháme,“ prudce vybuchl Klika, obrátil se čelem k faráři a paškálem mu pohrozil.

„Vzpoura,“ kmitlo se hlavou faráře, zrudl hněvem a rozkřikl se zlostně: „Já zde rozkazuji a vy ihned mlčte a jděte, kam poroučím!“

„Za mnou,“ rozkřikl se i Klika a zlostí se chvěl po celém těle.

Na rohu farských polí roztříštil se průvod. Děti, zpěváci, kněz a za ním ženské „bratrstvačky“ poslušně kráčeli farskou cestou, ale sedláci a selky pustili se rovnou k Taračkuc průhonu. Král je vede, v pravici třímá kříž, v levici zpěvník a jasným hlasem předfíkává z modlicích knížek, které mu půjčila Frýduc selka: „Svatý Štěpáne! Svatý Vavřince! –“ Klika s velikonoční svící po jeho boku zpívá, až mu hlas přeskakuje, ale Taračkuc dědoušek pod tíží vzkříšení Páně ohýbá se čím dál tím více k zemi, pot se mu perlí na čele, v krku hvízdá mu dech, cítí sucho v ústech, jazyk i rty mu okorávají a do noh jako by olova nalil. Sotva je vleče, ačkoli všecku sílu vydává, aby udržel s Králem a Klikou rovný krok.

„Pane Ježíši, kéž bych tě alespoň až na náš průhon donesl,“ vzdychá vroucně a toužebně se dívá, jak daleko ještě mají k zelenému pruhu, posetému žlutými květy pampelišky a bílými kalíšky lomikamene. Zdá se mu, že nese nejen sošku, ale celé břemeno dlouhého života že ho počíná náhle dusit a tisknout k zemi. Mladý sedlák i selka, sotvaže pár let spolu žili, umřeli v jednom týdnu na hlavničku a on znovu musil hospodařit a malé děti vychovat, počítal, co se nadřel, na zápřežky najezdil, jak za Soutky na hřbitov vyprovodil svoji vlastní ženu, jak o koně přišel, dobytek mu popadal, na stará kolena o lůsy soudit se musí a teď farář už nechce ani k jeho políčku dojít, aby je pokropil... Jako by kámen vhodil do studánky, tak se náhle kalí duše starcova, všecka bolest vstává z jejího dna, vystupuje do výše a škrť Taračku.

„Zaplat' Pámbů, že jsem tě sem šťastně donesl,“ šeptá Taračka sošce v náručí a usedá na hraniční kámen, který dělí dvě obce a dvojí půdu.

„Všichni svatí mučedníci,“ volá Král a ohlíží se po dědouškovi, který sedí na cíli, namáhavě dýchá, ale blaženě se usmívá.

„Proč bychom se také nezastavili,“ myslí si všichni a ohlížejí se k mlynářovic kříži, kde se koná druhé zastavení a kde zpívá farář daleko slyšitelným hlasem „počátek evangelia podle

zapsání svatého Marka“. „Však my je dohoníme; než dojdou k Lomikarovu kříži, už je budeme mít,“ odhaduje vzdálenost Klika celý nadšen, že to tak dobře provedl. Sedláci se zastavují, tvoří kolo kolem sousedů nesoucích tak svaté odznaky, za nimi zvolna seřazují se jejich ženy a dcery. Všichni se radují, že mají ve svém středu i sošku i kříž i paškál, což rozhodně více vydá, víc zmůže než farář, který stojí ve středu druhé části průvodu.

„Svatý Silvestře,“ načíná Král novou řádku a chystá se, až se všichni zastaví, že se pomodlí pět otčenášů, dědeček si zatím odpočine, někdo mu pomůže nésti sošku a pak teprve vykročí na starou silnici.

Dědeček umí litanii ke všem svatým skoro z paměti. Nesčíslněkrát ji zpíval, slyšel se ji modlit v kostele i sám si ji doma někdy odříkával a ví dobře, kdo přijde hned po sv. Silvestru.

„Václave, dál,“ ozval se chraptivě a ruku ke Královi natáhl. Král pochopil hned, co dědoušek chtějí, usmál se čtverácky, napadlo ho vynechat řádku v knížkách a vyzvati hned sv. Ambrože, aby za ně orodoval, jak se však na výměnkáře podíval, lekl se, jak mění barvu, jak mu brada klesla, tvář zpopelavěla, hlava se klátí od ramene k rameni, vykřikl rychle: „Svatý Řehoři, oroduj za nás,“ vzápětí ozval se zpěv a Řehoř Taračka, jako by ho sfoukl, svalil se s kamene na zelený pažit.

„Proboha, strýčku, co děláte,“ zvolal Král nevěda, má-li položit kříž a knížku, ale než se vzpamatoval, ochotné ruce už starce zvedaly, na nohy stavěly, jménem ho volali, ale všechno marně.

„Dýchá ještě, snad jen omdlel.“

„Kněze! Zavolejte kněze!“ Zmatek rostl, křik se rozmáhal, už se toho všimli i v druhém průvodě, otáčeli sem hlavy, a jak spatřili letět sem rovnou přes všechno Vávříka a volat: „Taračkuc dědeček snad umírají, ať pospíší k němu pan farář,“ pustili se tam i děti i učitelé i zpěváci a ovšem i farář Reischeck.

Když doběhli, ležel starý sedlák mrtev na svém průhonu, pravicí objímal sošku vzkříšení Páně tak pevně, že mu ji násilím musili vypáčit, levou rukou zarýval se do země, drže se křečovitě mateřidoušky, jež tu rostla hustá jako kožich, otevřené oči však upíral k modravým lesům a nebi.

Farář rázem zapomněl na všechnen hněv, obrátil v rituálu několik listů a počal odříkávat modlitby za mrtvé...

Tichý pláč švelil kolem, pouze Taračkovice Madlenka klečela u dědouška, držela ho za ruku, volala ho nejsladšími jmény, ale už ho nevolala. Nevrátil ho životu ani ranhojič Andreas Schmied, jež přivezli sem zpocené Taračkovice koně, „zdravý kořen“, kterým se nebožtík tak často chlubil, byl navždy přetát a starý strom života nezazelená se nikdy víc. Umřel Řehoř Taračka, kmet osmdesátiletý, jehož otec se dožil plného sta let a jako sedmiletý chlapec stál pod šibenicí a na své vlastní oči viděl věšeti Kozinu. Jím vymřel starý selský rod na Chodsku a po něm už nikdo nedovedl tak věrně a živě vyprávěti o velké rebelii selské, která nás stála tolik slz a krve. – Král zatlačil mu oči, a když ho zvedali se země a nakládali na kolísek, prudce zavoněla mateřídouška, kterou svírala jeho levice a kterou si odnášel jako voničku do rakve i potom do hrobu, kam ho ve středu před Nanebevstoupením Páně slavně uložili.

„Krásnou, tichou a bezbolestnou smrtí umřel.“

„Velebné bylo jeho smrtelné lože.“

„Právě když jsme vzývali jeho patrona – sv. Řehoře – vypustil duši.“

„Na své půdě otecké – na průhonu v Dobří – umřel.“

„Reischecka donutil, že se musil vrátit a po průhonu vect procesí, jak tomu vždycky bývalo.“

„A vždycky bude, neboť mladí už slíbili postavit na tom místě, kde dědoušek skončil, kamenný kříž, aby se nikdy nezapomnělo na jeho podivuhodnou smrt...“ Sedláci dlouho o tom vykládali každému, kdo se na Taračku optal, a tak dlouho žil dědoušek ve vděčné a milé vzpomínce, ba podnes ještě žije v paměti těch, kteří si v dravém proudu života uchovali alespoň lásku k rodné zemi.

Den za dnem drobnými krůčky kráčí život. Taračka zaplatil smrti svoji daň, ale živí musejí se vrátit od hrobu a brániti se smrti, dokud jejich hodinka neudeří.

Rány zasazené celému kraji mrazem i sněhem pomalu se hojí, stromy se zmlazují a teplé paprsky sluneční rychle křísí zimou zmořené osení. Nejvděčnější za vydatnou vláhu jsou ovšem louky, nejen trávníky, které lze zavodňovat, ale i houvářky^[159] a podníví, kam nepřijde jiná vlašička než ta, co z nebe spadne. Tráva naroste za devět dní a už teď všude i na drahách a pastvinách se zelená, také přílohy^[160] kvetou jako zahrady, takže do sv. Ducha naroste pastva tak bohatá, jaké dávno nebylo. Však už je také nejvyšší čas, neboť ve stodolách vůčihledě scvrkají se vrstvy sena, otavy i slámy, na sýpkách hromádky obilí, všude cítit, že

táhne k novému chlebu. Od Jána do Jána^[161] mají pokoj pole i louky a nutno se připravit na senoseč a žně, aby pak tato doba horečné práce ničím nebyla rušena...

O prostředním svátku svatodušním vyžene se poprvé dobytek na pastvu a přestane se doma krmit, ale dříve než se vyžene, musí všechny maštale obejít městský rychtář s jedním přísedícím a pastýřem, aby pastevní dobytek řádně prohlédli, spočítali a dospělým kusům kvůli bezpečnosti upilovali ostré konce rohů. Po tomto soupisu všeho dobytka, jenž se má vyháněti na pastvu ve společném stádě i ve stádech pohůnčích, někdy tak kolem svátku Nejsvětější Trojice přijde kostelník Makásek se dvěma ministranty a osadní knihou, v každém stavení posadí se za stůl, narazí si brejle na nos a vyhledá v knize příslušný list. Každého, kdo v minulém roce umřel, z knihy vymaže, a kdo se narodil, toho tam zapíše, vybere zpovědní cedulky, spočítá je, spočítá a zapíše i vajíčka, jež mu hospodyně postaví na stůl, pak je opatrně uloží klukům do košíčků a klátí se o dům dál. Měsíc mu to trvá, než obejde celou osadu, a tisíce vajíček nanese do fary, kde sice chovají drůbež, krůty, perličky, kachny, husy i kuřata, ale všechno jen na maso. To se dívá farář Reischeck. i jeho hospodyně, jaký blahobyt panuje na faře v Klenčí proti té bídě v Nemanicích. Faster jim zde nechal skoro celý obilní desátek a mimoto slušné hromady žita, ovsa, ječmene i pšenice z vlastního farského hospodářství, hejna drůbeže i vepřový dobytek nemusí se krmit jen brambory a kalením, ale i tvrdým zrnem a šrotem, takže zrovna kyne a zahanbí všechno selské.

Ale v této době, kdy svěží jaro nenápadně se mění v parné léto, musí býti vykonána ještě jedna nadmíru důležitá práce. Lůsy volají hospodáře, aby mu pomohly v nouzi o stelivo a zajistily mu teplo, až se dočká nové zimy.

To všechno tedy ukládal sedlákům starý řád, který až dosud ničím nebyl rušen, až letos mělo tomu být poprvé jinak. Na sv. Jiří sice vyhnal husopas ohromné hejno husí k louži v Mejkosovci, také ovčák klidně pásal svoje stádo, ale oba tito obecní lidé nebyli placeni obcí, nýbrž sedláky od kusu a městské právo neodvážilo se na ně sáhnout. Ovčák také už obešel po zimním bahnění všechny chlévy, prohlédl pečlivě jehňátka, udělal z beráneků skopíky, ovečkám usekal ocásky, a když se stádo zahojilo, vesele je vyhnal na širokou, starou silnici, plnou drnečku i křovin, spásal ji podél Dílců, Studánek, Ohrádky, a než ji vypásal až k Dlouhému mlýnu, už zase mohl začít na Dílcích pod Klenčím.

Nyní však běželo o velkého pastýře, kterému se také říkalo kravař. Ten zůstával v pastoušce a pásal hovězí dobytek každému, kdo mu ho svěřil. Hospodáři, kteří seděli na celém láně anebo alespoň na polovičce, měli ovšem vlastního pohůnka, pásali většinou na svých přílozích a

lukách, ale drobní sedláčkové, hospodařící na pouhé čtvrtce, ba i osmerce, a většina chalupníků vyháněli šmahem svoje kravky i jalovinu kravaři, osyp však musili mu sypati všichni bez rozdílu, i když jim třeba ani nohu nepásl.

„Sedláku, už jsem z toho blázen. Budu pást, nebo nebudu?“ přiběhl ke Králům pastýř, drže v ruce pilku a rašpli.

„A proč bys nepásl?“

„Protože nebude na čem. Celá pastva pod lesem je rozměřena a snad i prodána.“

„Kdo ti to řekl?“

„Sám purkmistr. Přišel jsem na radnici, aby šli se mnou po hospodářích spočítat a prohlédnout dobytek, ale městský rychtář vyskočil, jako by ho bodl, a spustil, že každý pastejř se opovažuje mu poroučet, že nebude dělat sedlákům žádného slouhu, nosit jim po procesích pámbíčka, vyprošovat pro ně úrodu zemskou a počítat jim jejich chlupáče. Městská rada že se usnesla zrušit ty hloupé zvyky a pastýře vyhnat z pastoušky, protože obec potřebuje ten domek jako sůl, nemá žádného chudobince, starou Kokoráčku z bytu vyhnali, včera přišel postrkem z kriminálu pašerák Zedníček, válí se dole v radnici a nemá kam jít, nikdo ho do stavení nechce, také Nykluc Důra leze jako můra na obec a kam je má obec dát? A tak mě, sedláku, z pastoušky na stará kolena vyženou,“ naříkal si pastýř, „a čeho se mám teď chytit? Co si počít, když nic jiného neumím?“

„Nenaříkejte, strýčku,“ těšil starce Král, „my si vážíme vaší moudrosti i zkušenosti a neopustíme vás. Kdopak by nám radil, když se krávy nemohou otelit, když mají pruděj, když jim kosti měknou a na nohách se neudrží? Půjdu sám s vámi, obejdeme dvory, dobytek spočítáme jako jindy, růžky mu přiřizneme a uvidíte, že v ničem zkrácen nebudete. To však mi slibte, než s vámi půjdu, že žádné chalupnické dobytče do stáda nepřipustíte, kdyby vám za to hory doly slibovali.“

„Zlaté paznehty kdyby mělo, kdyby umělo zpívat devět kousků a každý jiný, nevezmu je pod svůj bič,“ prudce se rozkřikl kravař, „jenom mi ještě vykažte místečko, kde bych měl střechu nad hlavou a mohl si chovat i svoji kravičku s telátkem.“

„Už jsme našli. Výměnkářská chaloupka po Taračkuc dědouškovi stojí opuštěná, pěkný, teplý chlív na dva kusy krčí se při ní, tam budete jako v nebi.“

To Král v duchu si vzpomněl na paní komisarku, na Fastra i na mládence Jindřicha, jak všichni se vadí na pastvu, ta že jenom mrzačí děti, okrádá je o školu a vzdělání, i na to si vzpomněl, jak byla Hanýžka bita, když nedovedla křídou na tabuli napsat dvanáct, a teď by se měl tak prohřešit i na své mladší dcerce Marjánce? I Klika to uznal, když k němu s pastýřem přišli, rozhodl se, že dá Martínka učit řezníkem v Lesním Mnichově, hned v neděli že ho tam odvede a žádný z jeho kluků že už nesmí pást, protože u dobytka jenom zvlčí, naučí se ptačit, rybařit, ohně pálit, toulat se a rvát. Už tito dva sedláci svým dobyt看kem nahradili pastýři úbytek chalupnických krav, ale nemohli mu nahradit velké obecní pastviny, které se táhly nad Klenčím podél celého obecního lesa. Koutský „zeměměřič a lesmistr“ Karel Bušek už je rozměřil asi na patnáct rovných dílů a městské právo si je rozebralo na deset let zdarma se závazkem, že je promění buď v pole, anebo louky, k čemu se půda bude lépe hodit. Po desíti letech že je vrátí obci, která je pak bude moci pronajmout, a tak otevřít si nový zdroj příjmů. Sedláci cítili, že se městskému rychtáři ani jeho přisedlákům nejedná o blaho obce, ale proti nim že je namířen ten hrot, a toho se báli, aby ta půda nepřišla do vlastnictví Němců, neboť si ji rozdělili mezi sebe nejen Zippner a Sauer, ale i takoví boháči, jako je Majer a Hernauf, ba i postmistr Worlitscheck a pan Johánes vybrali si největší kusy právě proti svým lůsům, a co čert schvátí, nerad vrátí... Městská rada si to odhlasuje, vrchnostenský úřad v Koutě to schválí a sedláci se to dozví až po funuse. Proti tomu nutno se zabezpečit včas a rázně.

V Klenčí se tak pomalu tvořily dvě obce, jedna chalupnická, uznávaná a schválená úřady, druhá selská, svépomocná, vyvolaná zvláštními poměry, a proto svorná a silná.

„Tak začneme hned u nás,“ přivítal Král pastýře, když v pondělí před svátky přivedli ho Klika s Vávříkem, a vedl je rovnou do maštale.

„Pámbů požehnej,“ řekla celá selská komise na prahu a pastýř pokračoval slavnostně: „Všecko, co tu stojí a leží, ať zdrávo vyskočí a na pastvu běží.“

„Dejž to Pámbů,“ poděkoval Král.

„Pěkný chlív.“

„Pořádný chov.“

„Škoda slov! – To už se pozná zvenčí, že takový grunt není po celém Klenčí,“ chválí selští komisaři, jak slušnost káže, a prohlížejí nejen krávy, ale i telata a odstávčata. Pastýř kráčí řadou a znaleckým okem prohlíží kus od kusu. Každému otevře tlamu, podívá se na jazyk a

chřípě, prohlédne oči, rukou přejede srst a nezapomene na rohovinu na hlavě i na nohách. Stádo je společné, potřebuje-li sedlák pohůnka k jiné práci, má právo na ten den vyhnat svůj dobytek pastýři, všechny kusy musejí být tudíž zdravé, nesmějí kulhat ani kašlat, nesmějí mít pruděj ani prašivinu, aby nenakazily celé stádo a obec nestihla jedna z největších ran – pád dobytka.

Přes zimu ovšem kravám rohy znovu narostly a zaostřily se, nutno je proto opět ztupit, aby se předešlo každé pohromě, ano i neštěstí, až se dvě krávy utkají bojem anebo až se stádo splaší, až na ně sršeň sedne či moucha bzikavka je rozbíká, čemuž ani nejbdělejší pastýř nemůže zabránit. Lehkou ta operace arci není a dobytek se jí dobrovolně nepodrobí. Proto zde stojí tři sedláci, tři siláci. Dva krávu přimáčknou ke zdi nebo ke žlabu, třetí ji popadne za hlavu, kterou svírá i pevný řetěz. Pastýř poklepá na roh, podle zvuku přesně určí, až kam sahá pahýl, kde počíná dutina a kde v hrotu končí. Tam nasadí pilku, uřízne špičku a pilníkem ji pěkně ohladí.

„Hotovo,“ prohlásil konečně pastýř, „pusť teď celé svoje stádo, aby se proběhlo a svobodě zvyklo.“ Klika i Vávřík pomáhají odvazovat krávy i telata, dobytek skokem vybíhá na uzavřený dvůr, skáče radostně a vesele potřásá hlavami zbavenými tíživých řetězů.

„Zdravé stádo celé,“ vynáší nad ním svůj soud jednomyslně celá komise, opouští dvůr, Král se k ní připojuje s papírem a tužkou v kapse a všichni ubírají se k Smolíkům. Tam mají letos býka, který jde po střídě a už v únoru odstěhoval se od Králů k sousedovi, tomu ovšem nutno věnovati zvýšenou pozornost, neboť jaký pán, takový krám. Druhého býka chovají u Pálusů, ale ten – sotva dvouletý — slouží jen jalovicím a menším kravkám. Oba ovšem musejí býti krásně vybarvení, zdraví a bujní, aby krávy nezmetaly, ale zdravě se telily. Celý týden, až do Božího hodů trvá ta důležitá a zodpovědná práce.

Boží hod svatodušní svolal pak všechny sedláky nejen do kostela, ale i navečer k Bartošům do hospody. Nutila je k tomu vyšší moc, které musil ustoupiti starý zvyk, trávit celý Boží hod doma.

„Tak zítra poprvé vyháníme dobytek na pastvu,“ zahajoval poradu Král, když se všichni dolejší sousedé sešli.

„Dobytěk máme, pastýře máme, pohůnky máme – ale pastvu nemáme,“ jízlivě se zasmál Frýdák a tím svým jedem nakazil hned ostatní.

„Jakpak nemáme? Pod lesem ji máme, a jakou! Lepší než jiná léta,“ stavěl se nevědomým Houdl, ale zlost mu třásla hlasem, ačkoli se snažil mluvit klidně.

„Němci nám tam odklízují kamení, vysekávají křoví, vypalují pařezy, vykopávají kořeny, nikdy tam tolik trávy nerostlo jako letos,“ svědčil kousavě Vávřík.

„Z takové řeči nezmoudříme,“ pokáral je Král, „obecní draha jsou rozdělena, všichni to víte.“

„Nevíme! Jak bychom to mohli vědět? Bubnoval to Kodrda? Oznámil nám to někdo? Pozvali nás k tomu? Kdo a jak je rozděloval?“

„Pastýř tam zítra požene, schválně požene, aby viděli ti hadropleti na radnici, že ta jejich usnesení jsou leda pro kočku, a ne pro nás.“

„A my zaplatíme škodu, kterou tam náš dobytek způsobí a kterou purkmistr odhadne,“ ozval se do zmateného křiku Králův hlas.

„Usnesení je neplatné!“

„Možná, ale možná že je platné! Nutno se proti němu ohradit, do nového sporu se pustit, a co zvítězíme? Vzal bych to jinak do ruky.“

„A jak?“

„Tak, aby sami chalupníci napravili Němcům hlavu.“

„Vylož to! Mluv!“

„Pohůnci a pastýř zítra časně ráno si přivstanou a poženou jako jindy pod les na draha. Tam bude stát jistě Kodrda se šavlí a nepustí je tam. Nesmí se s ním hádat ani prát, ale poslušně se obrátí, pohůnci poženou na naše přílohy rovnou cestou, kravař však otočí své stádo, požene je zpět přes celé Klenčí k rybníkům, ale cestou všechny chalupnické krávy vyloučí a zažene na dvoreček k Hruškovi, Vaňkovi, Formánkovi, Sauerovi, Zippnerovi a všem, každému svou.“

„Ale kdo mu pomůže, krávy budou poprvé venku, budou se plašit, pastýř sám je nezpanuje?“ lekal se pohodlný Smolík.

„Já mu pomohu,“ vyskočil hned Klika.

„Já také! Já také!“

„Tři z nás zastaví se na radnici a vyřídí tam: když pro nás neroste tráva na obecním, neroste pro vás na selském, paste si své kozy, kde chcete.“

„Tak! Tak! To je tne do živého,“ souhlasili všichni a nebylo zde moudré hlavy Taračkovy, která by mladé sedláky krotila, rozpálené jejich hlavy polévala chladnou vodou moudré rozvahy...

Mají-li všecy svátky svůj půvab, svoje hry a zábavy, jakpak by mohly být bez nich svátky svatodušní! Příroda otevírá štědrou svoji ruku, nikdo už se nebojí hladu ani zimy a radostná naděje naplňuje srdce všech. Stromy letos, pravda, zklamaly, zato však louky a pole slibují pěknou úrodu. V lese na borůvčí a jahodoví zelená se plno plodů, co nevidět počnou se zapalovat, houby už se také ukazují, vymetaná žita vlní se po stráních, kočičky se v nich pomalu ztrácejí, zarůstají, na lukách odkvétá kmín, trnky a řeřáby přestály šťastně mráz a nasazují svoje kyselé ovoce.

O Božím hodě všecy odpočívá, sbírá síly, neboť hned po svátcích zavolá je zelený les a uloží jim tuhou práci dřevařskou, na kterou nutno se naostřiti. Zítra však – o prostředním svátku – obec si ještě jednou – naposled přede žněmi – zazpívá a zatancuje, neboť pohůnci budou chytat, vodit i vozit „pikšvonce“. Všichni se na to těší, každému pohůnku však naskakuje husí kůže při pouhém pomyslení, že by mohl zaspát, vyhnat poslední a státi se pro ten rok „pikšvonce“. Každý toužil po tom, aby vyháněl první a stal se pro ten rok pohůncím králem.

„Strýčku, prosím vás, vzbud'te mě ráno, kdybych zaspal,“ prosí proto pohůnci svého hospodáře a uléhají hned po večeři, ačkoli jsou mezi nimi hrdinové, kteří si umiňují nelehnout si, probdít celou noc, a jak kostelník vezme ráno za zvon, odvázat dobytek a vyhnati ho na Klenčí, ať tam běhá třeba jako splašený. Do pozdní noci ozývá se jejich křik po městečku, ale ponocný Válek konečně je žene všecy domů, a jakmile se octnou ve tmě a samotě, sladká dřímotinka hned se na ně krade. Johánesovic pohůnek proto si napumpoval dížku vody a strkal do ní nohy, aby zbystřil, poštovic si lehl na tvrdou stolicí, farský zajídal spaní chlebem, každý dělal, co mu zkušenější pacholci poradili i co sám si vymyslíl, většinou však marně bojovali s hříšným tělem, a čím déle trval boj, tím tvrději k ránu usnuli.

Žáby už hezkou chvíli kvákaly v loužích a rybnících, ba i slunce už se posadilo nad Horu a čtverácky se rozhlíželo krajem, a v Klenčí se dosud ani myš nehнула. Konečně u Makásků klaply dveře, rozespálý kostelník pospíchal s klíčem v ruce rovnou ke věži a prostřední zvon

rozezpíval se čistým vzduchem. Jitřní jeho píseň nesla se vysoko nad hřebeny střech, přes koruny stromů, přes sady i trávníky k lesům a umírala v jejich skalách a houštinách.

Ale než dozněla, vyšel z pastoušky starý pastýř, jehož velký den nadcházel. Požehnal se křížem, pak sevřel rukou dlouhý bič a zapráskal na kopci, až se to jako výstřel ozvěnou odrazilo od štítů chalup i stodol. Zapráskal podruhé, a než dal třetí ránu, už boží dopuštění strhlo se v městečku.

S hlukem otevírala se vrata, hospodáři i pacholci s holemi v ruce vyběhli z nich a za nimi ocase ve výšce hnaly se krávy i jalovice; dobytek, nezvyklý dosud svobodě, po celou zimu uvázaný ke žlabu za řetěz, potřásal bujně hlavami, bučel a vyskakoval do výše, takže ho měli co krotit, okřikovat, shánět i rozhánět. Směle a odvážně rozháněli sedláci k boji se chystající kusy, pacholci zavraceli na všechny strany prchající telata a hnali je ke kostelu. Stádo se pomalu tvořilo, krotlo, Pálusovic býček stál pyšně v jeho čele, když někdy něco zaskřípala vrata u Smolíků a jejich býk hlavu u samé země a vyskakuje všemi čtyřmi najednou jako drak, vyřítit se ze dvora.

„Pikšvonc! Tomeš je pikšvonc,“ zajásali hned pohůnci, mezi nimiž stála i Hanýžka s bičem a soustrastně hleděla na Tomáška, jak se klátí rozespalý za otcem. Všichni se smáli, neboť veliká starost z nich spadla v té chvíli, obklopili hned líného Smolíka a vedli ho s křikem ke stádu, které se podařilo sehnati na veliké prostoře mezi farou a kostelem. Oba býci už si odbyli nerovný zápas, mladší musil ustoupit a spokojit se místem na konci stáda, kam ho uznaný vůdce a miláček všech krav zahnal, pastýř poklekl na kostelní kamenný práh, před sebou zkřížil bič a hůl, položil na ně svoji beraničku, sepjál ruce a hlasitě se modlil:

*„Pane Bože! Požehnej mně, mému psu, biči a holi,
abychom moudře pásli v lese, na louce i v poli.
Požehnej šecky hory a doly,
když na ně vyženem koně a voly,
požehnej šecky křoviny, byliny, trávy,
co na nich budem pást vovce, telátka, krávy,
požehnej potoky, rybníky, ha každýj pramen,
co z něho budem pít – na věky věkův.“*

„Amen,“ vykřiklo několik hlasů, pes se rozštěkal, pastýř zapráskal, býk zabučel, stádo se hnulo silnicí vzhůru, pacholci i pohůnci napoprvé pastýři pomáhali, prach se zvedal do výše,

sedláci chvíli hrdě a radostně hleděli za ním, ale pak se rychle vraceli ke koním, neboť na věži tloukla šestá hodina.

V té chvíli běželi zadem okolo hřbitova přes Foukalku a Bystrý, jak měli nařízeno, obecní strážník, ponocný i lesní hajný, pospíchal tam i purkmistr Kladívko a Sauer se Zippnerem už tam na ně čekali.

„Kampak sem ženeš?“ vyšel pastýři a stádu vstříc městský rychtář.

„Kam jsem vždycky honil, ženu zas.“

„Což nevíš, že pastviny jsou zrušeny?“

„Nevím.“

„Tož to ti povídám a poroučím: obrať hned, pas na selském a neopovažuj se pásti na obecním.“

Stádo nemá rozum. V rohatých hlavách starších kusů probudila se snad stará vzpomínka na časy, které v Březí prožily, přeskakovaly hned silniční příkop a lačně vrhaly se na pastvu, nečekajíce ani, až se pastýř s purkmistrem dohodnou.

Kodrda s Válkem sice třískali mlsné krávy holemi přes hlavu i přes nohy, ale co by zmohli proti celému stádu, kdyby jim nepomohl pastýř se psem a se všemi pohůnky a pacholky?

Stádo šťastně obráceno a počalo řídnout. Johánesuc pohůnek hnal svůj dobytek rovnou na Brť, farský zůstal na přílohu za Majrovic továrnou, poštec pustil se Soutkami dolů na Zásoutčinu, Smolíkovic Tomášek s pacholkem stočili se na Bystrý, Hanýžka s Marjánkou a děvečkou měly nejlehčí práci, jak oddělily svůj dobytek od společného stáda, sám už běžel popaměti na jejich průhon a kupodivu i líná Plavka dnes pospíchala, aby nepřišla pozdě.

Pastýři zbyly jen kravky drobných sedláčků a chalupníků, se kterými se teď vracel smutně ke Klenčí. Hladový dobytek teskně bučel, záhy unavená telátka krotce klopýtala za svými matkami, kterým také už přešla všecka bujnost, zastesklo se jim po teplé stáji, po žlabu plném řezanky i po jeslích nacpaných senem, zatoužily po domově a samy se k němu obracely.

„Copak je má kráva nakažená, žes ji vyhnal ze stáda?“

„Jak se můžeš opovážit vrátit mou krávu domů?“

„Kdopak ti zakázal pást náš dobytek?“

Švec Formánek, krejčí Vaněk, tesař Hruška i všichni ostatní vybíhali na pastýře, ale ten jen krčil rameny: „Nemohu si pomoci. Na dlani je pást nemohu. Pastviny zrušili, z pastušky mě vyhnali, nejsem už obecní, ale jen selský pastýř. Sedláci pustí pohůnky, budu pást jenom jejich dobytek.“

„Kde ho budeš pást?“

„Na přílozích a průhonech.“

„Pas tam i naše kravky.“

„Dovolí-li sedláci.“

„Pas je na staré silnici.“

„Tam pase ovčák.“

„Pas je v Hlinovatkách.“

„Tam pase husopas.“

„Jak máme svůj dobytek uživit?“

„Neptejte se mne, ale rychtáře a jeho rady,“ odpovídá pastýř a žene zbytek stáda Šimanovic cestou pod Mikulášovic les, na jejich pastvinu.

A ještě dopoledne strhlo se v Klenčí pozdvižení.

„Nejen pást, ale ani trávu žít vám na našem nedovolíme,“ prohlásil Král na radnici, kam zašel s Vávříkem a Klikou oznámit, na čem se sousedé usnesli, a kde se srazil s Hruškou, až jiskry lítaly.

„Žneme na mezích a máme k tomu právo.“

„Meze jsou naše a tráva na nich také naše.“

„Vždycky jsme je žali.“

„Vícekrát nebudete, já sám seberu tvé ženě putnu, srp i brousek, opováží-li se vkročit na mou půdu. Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. Vyhróžujete-li nám, nesmíte si myslit, že nastavíme hřbet, budeme mlčet a držet.“

„Jak uживíme své krávy?“

„To se optej těch, co s nimi táhneš za jeden provaz. My nerušíme staleté zvyky, my jsme se nezačali od vás dělit ani se s vámi soudit. Co jste si nadrobili, to si také snězte.“

Rychtář Kladívko i písař Bílek seděli jako opaření, neodvážili se Krále ani okřiknout a byli rádi, když konečně sedláci odešli.

S Hruškou už si věděli rady. Potěšili ho slibem, že vezmou sedlákům louku „bejčinu“, které střídavě užívají za chov býků, tu celou že rozdělí mezi trávníčky, ta že vydá víc než všechny selské meze a vodoteče.

„Ale sedláci nám býka nepustí.“

„Vod'te krávy jinam, do Chodova nebo do Trhanova.“

„Tam budeme musit platit skočné.“

„Teď toho mám dost,“ přetekla náhle míra trpělivosti panu purkmistrovi, „to jste na sedláky všichni jako sršni, na lžici vody byste je utopili, ale jakmile má někdo z vás přinést dost malou obět', snést nějakou škodu nebo nepohodlí, už je zle, už běžíte na radnici, už křičíte, jako bych já tím byl vinen, jako bych dělal něco jiného, než mi v radě poroučíte.“

„Pastviny se rušit neměly a dost,“ prohlásil urputně Hruška.

„To říkáš ty, protože máš krávu, jalovici a tele, ale neříká to Zippner ani Sauer, kteří svoji kravku prodají, neříkají to ostatní tkalci, jejichž ženy a dcery dělají paní a nechce se jím s košem na zádech lézt po kolenou po mezích a shánět trávu. Všem přece nelze vyhovět.“

Po deváté hodině vrátil se z pastvy selský dobytek a ten den už ani pastýř, ani pohůnci nevyháněli. Strojili po obědě pro pikšvonce vůz o třech kolech z trakaře a ploužních koleček a nádherně mu jej vyzdobili. Celou besídku na něm ustrojili z lipových ratolestí, takže když si tam sedl Smolíkovic Tomášek, nebylo mu ani nohu vidět, ačkoli to byl chlapec kolohnát. Hned po požehnání s ním vyjeli a celým Klenčím rozléhal se pokřik:

„*Pohunci jedou – pikšvonce vezou!*“

Sedláci, selky i dospělá čeleď – všecko vybíhalo před vrata a hledělo na ten podivný povoz, jenž rachotil silnicí a zastavil se před Královic statkem.

*„Pikšvonc! Pikyty nádvor!
Místo hlavy má nádor!
Pikšvonc! Pikyty klepec!
Na nádoru má Kokoráččino čepec!“*

„Kdepak ho máte? Vždyť my nic nevidíme,“ ptají se zvědaví diváci.

„V hájíčku sedí, škoulou^[162] ven hledí.“

„To tam také může seděti pařez.“

„Kdepak ho máte? Vždyť my nic nevidíme.“

„Pikšvanci, zapískej!“

Tomášek měl píšťalu a zapískal, až to sluchem projelo.

„To píská kolečko na voze, zapomněli jste je namáznout,“ hádají sedláci.

„Pikšvanci, zavyjskej!“

Z loubí ozvalo se hned pohůnčí zavýsknutí. Diváci však dosud nevěří.

„To všecko může být samá šalba, ať se ozve lidským hlasem.“

„Nykl, zabruč! Nykl, zabruč!“ počali pohůnčí klepat holemi na kroveček trataru^[163] i píchat do zeleného loubíčka, odkud se teď ozvalo:

*„Já pikšvonc, pohůnčí král,
klepec, nádvor, pecivál,
nechodím po pěší noze,
ale vozím se na kočím voze“*

Tomášek mačká si palcem i ukazovákem nos, proto zní jeho hlas dutě, jako by z podzemí vycházel, a diváci i posluchači teď teprve jsou přesvědčeni, že v háječku opravdu sedí pikšvonc, a už nebrání pohůnkům vybíratí pro svého krále daň.

Klikovic Martínek dělá vyvolavače: „Králuc teto! Dejte nám pro pikšvonce něco, co by mohlo byjt vařeno, smaženo i mleto!“ vykřikl ve vratech a selka přinesla osm vajec, zrovna tolik, kolik kusů dobytka vyháněli od Králů do stáda. Jinde nebyli tak štedří a sběrači, kteří vyvolavače doprovázeli se slaměnými mošnamy, museli se spokojiti někde se dvěma, ba i s jedním vajíčkem.

Klika je vtipný chlapec a dovede každé selce vtipně poděkovat.

„Králuc teta dala nám vosum kulic slepicích, aby jí korbel po smetaně ani nevyčích. Králuc teta je nejhodnější ha jejich Hanýžka nejhezkejší.“

Hanýžka zakryla si fěrtouškem tváře, jak se při té veřejné chvále zastyděla, a selka zahrozila prostořekému klukovi rukou.

„Dyť já to nemám ze svý hlavy, ale z celý pohůncí rady,“ omlouvá se Martínek, obrací se na ostatní pohůnky a dovolává se jejich svědectví:

„Je to tak – nebo ne?“

„Je, je! Martine!“ dosvědčuje mu ochotně celý pohůncí sbor.

Jinde ovšem vyvolavač tak chválou neplýtvá, ba, když se mu nestyděla přinést lakomá Roblice místo čtyř jediné jedno vajíčko, opeřil jí je Martínek tak, že hanbou utekla.

„Robluc teta nám dala jednu kulici, protože má místo vajíc slepičí h___ v truhlici.“ Smích rozlehl se kolem, také kárný hlas Roblův se ozval. Ale tu se malý Klika nadul jako kohoutek a rozkřikl se: „Nepovídám to ze svý hlavy, ale z celý pohůncí rady. Je to tak, nebo ne?“

„Je to tak, je, Martine!“ škodolibě příkyvuji pohůnci.

Na klenckém náměstí roztahují se tři rybníčky, hořejší před Zahoříkovic gruntem, prostřední proti Bartošovic hospodě a dolejší u pošty. Pohůnci už objeli celé Klenčí a zastavili se teď na hrázi prostředního rybníka.

Tomášek si cestou udělal v loubíčku okénko, vidí už blýskat se hladinu rybníka, ví, co ho čeká, strach na něho padá, nejraději by utekl a někde se schoval, aby ho nenašli a musili hoditi do vody pařez.

Ale než se k něčemu rozhodl, už poručil vyvolavač.

„Koupejte pikšvonce! Koupejte pikšvonce, abysme časně vstávali nejenom dnes, ale haž do konce!“

Rozkaz se vyplnil rychle a přesně. Než se kdo nadál, už ležel trakař kolečkem vzhůru, voda vystříkla do výše, Smolíkovic Tomášek hrabal se z rybníku na hráz a utíkal domů mokrý jako mužíček^[164], Marušáci zahráli v podevratí Bartošovic hospody a pohůnci v řadě kráčeli k nim jako dospělí chasníci.

Poslední muzika jarní! Po ní až do sv. Martina nesmějí se ani dudy ozvat, ani housle skřípnout, ani klarinet písknout, ani noha se otočit. Ten zákaz nevydala sice žádná světská ani duchovní vrchnost, obec sama si ho dala a zachovává se líp než každý psaný zákon. Nastává totiž tuhá práce v lese, na lukách, na polích i ve stodole, která si vyžádá všechny síly a všechnen čas. Od noci do noci, den po dni zapřáhne velké i malé, staré i mladé, muže i ženy do krušného díla, takže na tanec nezbude času ani chuti. Všichni zhubnou, vypotí všechn tuk, opálí se na slunci do bronzova, zato naskočí jim pod kůží svaly tvrdé jako kámen, ruce i nohy pokryjí se mozoly, tělo se stane mrštným a pružným, jako by bylo z ocele. Zcela jiné starosti nastěhují se do lidských hlav a nebude ani nálady mysliti na zpěv a tanec. Každý mráček, který vypluje nad obzor, může přinésti obci zkázu, anebo požehnání. Nutno tudíž upírat oči k nebi, modlit se v neděli, putovat k nějakému obrazu zázračnému, prosit za úrodu zemskou, neboť mlýny už melou z posledního, v prázdných stodolách snovají pavouci svoje jemné sítě a ze špýcharů stěhují se myši ven do polí...

Sedláci mají tudíž v hlavě zcela jiné starosti a ponechávají dnes muziku úplně svobodné chase, pohůnkům, děvkám a pacholkům.

„Ať se ještě vyskáčou, než se s námi zapřáhnou k sekeře, kose a cepu,“ přeje jim radost každý hospodář a spokojuje se tím, že sedí po večeři déle na kamenném nebo drnovém sedátku před statkem, pokouje si a naslouchá líbeznému hudbě, jež z otevřených oken rozléhá se tichým večerem.

Jediný snad Král nevšímá si muziky ani zpěvu, sedí v hlubokém rozjímání ponořen a nespokojen. Všecka hrdost ho opustila a tajemný strach vkrádá se mu do srdce. „Hřešíme, nebo nehřešíme? Jdeme cestou dobrou, nebo bludnou? Vyhrájeme, nebo prohrajeme?“ táže se sama sebe a pociťuje náhle, jak klesá na mysli, jak ho opouští všechn vzdor i hněv. Ze dna duše vstává v něm touha po smíru, po pokoji a lásce, po tichém, klidném životě, takže by byl hned ochoten nastavití pravici, říci chalupníkům: „Co jsme si – odpusťme si,“ jen aby se

nemusil s trávničkami hádat, vyhánět je ze svých polí a mezí, brát jim koše a srpy, rozhazovat jim nažatou trávu a hrdlit se s nimi. Měkne jako vosk a šeptá si: „Pámbů by nás musil trestat za takovou necitelnost. Kdepak by vzali píci? Jakpak by uživili kravku? A nás ta troška nevytrhne. Ba snad zmoudří a vzpamatují se, odpovíme-li chlebem, když oni do nás perou kamenem.“

Takové milé teplo rozlévá se mu náhle celým nitrem, neskonalá blaženost se ho zmocňuje, podmaňuje si ho celého jistota, že i chalupníci už se unavili tím bojem, který tu skoro půl roku trvá a tvrdě, na nůž se vede, že se umoudří, když dnes viděli, kam ty hádky směřují, a že znovu se snese sousedská svornost i láska nad rozeštvané městečko.

Jeho děti už spí. Pro Hanýžku musila Králová dojít k Bartošům, přivedla ji před chvílí, poslala ji na lože, sama však usedla si k muži na lavičku, a když dlouho mlčel, optala se potichu:

„Načpak myslíš, Václave?“

„Na to, milá Marjánko, jak si my lidé dovedeme navzájem ztrpčovat život.“

„To je svatá pravda,“ přisvědčila selka a zamyslila se také. Devátá hodina minula, ale večerní šero jako by ani nechtělo ustoupit temné noci. Větríček teple dýchal, přinášel do městečka vůni kvetoucích trávníků a luk, žáby i cvrčkové pomáhali Marušákům hrát, zlaté hvězdy rozběhly se po nebi, koruny stromů k nim dosahovaly, lesy usnuly a jenom potůček živě si zpíval svoji bublavou písničku.

Krásně bylo na světě...

XII

Cajkmistr Andreas Zippner neseďí za stavem, nehází člunkem, ale stojí u okna a dívá se, jak sedláci s pilou na provaze a se sekerou v ruce krácejí k lůsům. Vidí jenom ty, kteří musejí jít po kopci vzhůru, ježto jejich lůsy táhnou se v řadě nad silnicí ke stoupě. Zahořík, Motl, Brychta, Barvíř, Koudelka trousí se chalupami a s každým jde buď jeho pacholek, nebo děvka, tkadlec tuší, ostatní sedláci že v té chvíli pospíchají přes trávničky zadem k Brti a nad Šimanovic mlýn, a užírá se zlostí.

„Co dělá pan amtsasesor Hop?“ táže se v duchu sama sebe a pocít'uje hořké zklamání. Slíbil přece, že pomstí, strašně pomstí neslýchanou potupu, jež se stala slečnám o prvním máji.

Zippner sám na vlastní oči viděl, jak zbledl, jak se zamračil, vykřikl a zahrozil: „Teď je míra dovršena! Teď se podívají, jak s nimi zatočím!“ Zrovna hořel hněvem, takže se tkadlec právem domníval, jaká bouře se snese nad Klenčím hned druhého dne. Zatím však míjí den po dni, sedláci stávají se zpupnějšími, včera vyloučili chalupnický dobytek ze stáda, zakázali trávničkám žít trávu na selské půdě, až se z toho strhla v hospodě u Boud'áka hádka mezi městskou radou a kravičkáři, a dnes si vyšlapují s pilami a sekerami do lůsů, jako by jim vrchní úřad nebyl zakázal vstup do lesa vůbec.

„Ani bičičště tam nesmějí uříznout bez našeho svolení,“ rozkřikl se náhle cajkmistr, až se lekl jeho tovaryš za druhým stavem i učedník, jenž točil sukadlem a navíjel cívky.

„Kampak zas letíš,“ optala se muže mrzutě Zippnerka, když se hnal v šosatém kabátě přes síň, a ani nečekajíc na odpověď, spustila na celé kolo: „Čert nám byl dlužen tu tvoji hodnost v městské radě. Budeš pomalu víc na radnici než doma za stavem. Místo cajku pleteš nám jen samou hanbu, různice a hádky. Kdyby sis hleděl svého!“

Tkadlec konce ani nevyslechl a jako na křídlech letěl po kopci dolů. „Sedlákům to zakázat, do Kouta poslat udání, vyžádat si pomoc a ochranu, napsat stížnost třeba přímo krajskému úřadu,“ jako blesky křížují se mu hlavou plány a hrozby, pomstychtivost jako jed rozlévá se mu všemi žilami, a být to tak v jeho moci, jistě by smetl s povrchu zemského všecky grunty, podél nichž právě kráčel.

Mezitím sedláci blížili se k lůsům.

„Kácet, sekát, hrabat a vozit jako dřív, aby se právo nepropáslo,“ zněla jim v uších rada mrákovského rychtáře Konopy i městského písaře Holuba, který jim napsal ostré ohrazení krajskému soudu v Klatovech proti zvůli vrchnostenského úřadu. Ta rada zvonila jim v uších a Klika cestou přes Moček hlasitě ji vykřikoval, když se Smolík bojácně ozval, co asi městská rada, nepošle-li Kodrdu anebo obecního hajného, aby je z lůsů vyhnal?

„To by se mohli opovážit,“ napřáhl sekeru divoký Klika, jenom Král, který s děvkou Bárrou šel poslední, ani se neozval, ač právě po něm ohlédl se soused Smolík, co tomu řekne. Jeho srdce od včerejšího večera bylo měkce, smířlivě naladěno, a bránil se proto každému pomýšlení na nový svár anebo hádku. Šel klidně a rozzářené zraky upíral na svůj krásný, zachovalý lůs, který vášnivě miloval, šetřil ho a jenom opatrně probíral v něm kmeny buď příliš husté, nahnílé nebo jinak vadné, jen aby mu neublížil.

Tato jeho nálada podmanila si i Kliku i Smolíka, přenesla se jakýmsi tajemným kouzlem též na ostatní sedláky, kteří se blížili k lesu po křivé cestě, pěšinami i silnicí. Nešli jako zloději a lupiči s dravou touhou a horečným spěchem, ale vážně šli, jako by do chrámu kráčeli. A nejen selské lůsy, ale celý porost lesní, který se před nimi zvedal a zelenal na dlouhé, příkré stráni haltravské, stejně vážně a tiše vítal své věrné milovníky a ctitele. Zachvíval se lehce radostí a jeho jehlancovité koruny šeptaly si, kdo se k nim blíží. Po celém Haltravu a hlavně v selských lůsích převážnou většinou rostly nádherné smrky, jenom tu a tam na okraji bělela se bříza nebo jedle, světle se zelenal modřín, zato však korunu Haltravu tvořily staleté buky, jež rostly mezi ohromnými balvany skal, rozložitě jejich větve zachycovaly obětavě první a nejprudší nárazy bouří a vichrů, když se hnaly od západu, tvoříce tak přirozenou ochranu ostatním bratřím a sestřám rostoucím na příkrém svahu, obráceném k severovýchodu.

A celé to mohutné polesí jako by se těšilo na dnešní chvíli, ozdobilo se nejkrásnějším šatem a dýchalo nejprudší vůní. Smrky právě kvetly. Východní slunce pražilo do nich, krátké jehnědy rděly se mezi hustým jehličím jako kapky krve, válcovité, světle zelené šištice zářily jako drobné svíčky na dlouhých, vodorovně – jakoby k objetí – rozpjatých větvích. Náhle se nad lesem zakouřilo.

„Podívejte se, lesy se práší!“ vzrušeně vykřikl Král, zastavil se a Kliška se Smolíkem jako očarováni zdvihli hned hlavy. Kolem nich dole vládlo úplné bezvětří, zato však vrcholy smrků počaly se náhle kolébat, jako by se chtěly pustit do tance, rozšuměly se a oblak zlatého prachu táhl se nízko nad lesem po celé jeho délce. Nahé kvítky mezi tuhým, tmavozeleným jehličím rychle se rozvíjely, pestíky lačně se natahovaly toužíce po opylení, laškovný větřík nepřestával, nové a nové mráčky se zvedaly a klesaly, hlavy smrků se hned líbaly, hned zas stydlivě od sebe se odkloňovaly...

Lesy se snoubí, ptáci jim přitom sladce zpívají, kopretiny, arnika, jahody, maliny, janovec, mařinka, konvalinky, kokořík, vraní oka, pstroček i šřavel pod nimi i kolem nich kvetou všemi barvami a voní všemi vůněmi, potůček spokojeně si brouká ve svém kamenném, chladném loži, včely, mouchy a čmeláci bzučí radostí, lesní motýli, smutňáček, admirál a páví oka šeptají květům, co se děje nahoře, a na olšovém listu sedící „pinka-linka“ roztáhla náhle svoje tečkované krovky a rozletěla se přímo ke sluníčku jako do okýnka, aby pověděla Pánu Bohu velkou novinu, že se na Haltravě žení les.

Tiše a pokorně stojí sedláci před tímto velebným tajemstvím přírody jako před velikým zázrakem, podléhají pudově jeho kouzelné moci a kráse a teprve za chvíli, když přeletěl větřík

a zlaté mráčky se rozprchly, oddychli si a Král se ozval: “Jenom jedno divadlo se tomu vyrovná.“

„Když se práší žita,“ tiše, skoro nábožně promluvil divoký jindy Klika a pustil se se Smolíkem šikmo do lesa. Suché špendličí, drobné chrastí, šupiny šišek zapraskaly jim pod nohami, před očima se jim zatmělo, libý chládek je objal a pryskyřicová, silná vůně nesla se jim vstříc. Čím hlouběji šli, tím větší chlad i šero je vítalo; mohutné, hnědočervené kmeny smrků, pokryté rozsedalou korou, provázely je jako štíhlé sloupy; obludné balvany nejrůznějších tvarů, ploché i kulaté, hranaté i hladké, k zemi přitisknuté i do výše zvednuté seděly, ležely i stály kolem, všechny pokryté vrstvou jehličí, mechu nebo lišejníku; staré vyhnílé pařezy krčily se k zemi a dlouhé kořeny, mohutné i tenké jako hadi, plazily se po zemi, ztrácely se v ní, přelézaly kameny, zachycovaly se a mizely pod lesním trouchem. Plno podivného šelestu ozývalo se kolem. Vyplašená zvěř, zajíci i srny, prchali do hloubi lesa, veverka přeskakovala jako opičky z větve na větev, sojky, kukačky, straky i křivonosky s křikem zvedaly se do výše, jenom jarní houby prašivky tiskly se k zemi nehnutě a hleděly překvapeně, kdo to přichází rušit lesní ticho, klid a samotu.

Nebojácná je selská duše, až hrubá napovrch, uvnitř však něžná a citlivá. Mluví-li k ní posvátné šero a velebné ticho chrámové, jakpak by k ní nepromluvílo tajemné přítmní lesa, jeho hluboké vzdechy i milostné šelesty!

Tajemnou silou divoké i pohádkové romantiky poutá a vábí k sobě les velké i malé. V něm se skrýval slavný loupežník Pucbidlo se svojí slavnou družinou, pašeráci, smolaři, pytláci, uhlíři, skláři, kolomazníci, láterníci, myslivci, šindeláři, košíkáři i košťatáři, ptáčníci i houbaři, dřeváčníci i škatulkáři, popeláři i kořínkáři, fajfkáři i hůlkaři, španaři i vřetenáři, ti všichni tajně i veřejně, ve dne i v noci procházejí les a hledají v něm svůj chudý „dřevěný chléb“. Ale zde zůstávají i divné žínky, lesní panny, jednoocí obři a obryně, z lesa vyjíždí „divoká honba“, která krouží po stráních, polích a lukách a v níž se ozývá ohlušující křik honců, štěkot psů, dusot i řehot koní, rachot řetězů i bubnů, prudký šelest křídel i supění šťvané zvěře a hlavně vysoké zvuky píšťal a lesních rohů. Z haltravských skal vybíhá zoufalá Meluzína, láme rukama, tříská lidem na okna, pláče v komínech, lomcuje dveřmi a žebra mouku pro své hladové děti. V bouřlivých nocích prohánějí se nad lesem ohniví skalníci, draci, hadi i ještěři, kteří střeží poklady v zemi, ale také se tam zjevují dobré kmotříčky, moudré stařeny, šediví, vousatí dědouškové, zakletí princové i princezny, lidskou řečí zazpívá tam pták na větvi, promluví veverka, jelen, srna, vlk i medvěd, vrána i liška, zajíci i ježek, líný jezevec i malá

žabka u studánky. Zde pláčí malé děti pod kameny a sem si chodí pro ně chodské matky a nosí si je domů v měkkých peřinkách do krásně malovaných kolíbek, zde se odehrávají naše nejkrásnější pohádky i nejkrvavější události. Do lesa běží náš člověk v radosti i žalosti, v štěstí i neštěstí, v bídě i vášnivé rozkoši, zde hledá i nalézá radu, pomoc, ochranu i pochopení v nejspletenějších záhadách života...

To všecko cítí sedlák Král hluboko ve svém srdci, chápe, že jeho otec, děd, praděd a všichni předkové s ním stejně cítili, že kořeny jeho bytosti spojeny jsou nerozlučně s lesem, on že jim vydal potřebnou půdu pod pluh i kosu, skýtal jim ochranu i útočiště, a proto pociťuje živelnou lásku k němu. Už v sousedních lůsích zleva i prava ozývá se sekera i pila, Klika i Smolík už pustili se do práce, jenom Král prochází se stále ještě lesem a hledá, co vzít a kde to vzít, aby to les nebolelo, aby nebylo...

„I lidé umírají, odcházejí a mladším ustupují,“ rozmlouvá v duchu se svým lesem, „starý Taračka nedávno umřel a pochovali jsme ho; ani vy tu věčně stát nemůžete, sice počnete hnit od kořene, vichr vás vyvrátí, pádem zničíte celou řadu mladších bratří a vaše trouchnivé dřevo k ničemu se nebude hodit, ani v peci nevydá žáru a tepla.

Potřebuji jednu kládu na šindel, jednu na prkna, jednu na trám do stodoly. Máme málo slámy, potřebuji proto vaše peručí na stlaní, vaše suky a vrchy na dříví a třísky tesařské i šindelářské na přípal. Přihlaste se, kdo z vás se obětuje,“ a jak tak hledí do vrcholů, vidí, jak vršek jednoho smrku červená, jako by rezavěl, vidí druhý, kterému vichřice ulomila pyšnou korunu, nachází konečně i třetí, kolem něhož vrší se ohromné mraveniště a jehož jádro jistě je u kořenů chyceno smrtelnou chorobou. Poznává si je sekerou jako na smrt odsouzené a volá děvku, která se někde toulá, hledá pro selku jistě psotníkové koření^[165] a pro děti vosládič, aby nepřišla domů z lesa s holýma rukama...

Mezitím na radnici v Klenčí radí se městská rada, co si počít se sedláky, kteří přes výslovný zákaz vydali se do lůsů a jistě tam řežou, kácejí a sekají jako ve svém.

„Jít na ně,“ soptí hněvem Zippner.

„Kdo má jít na ně?“ kysele se ho ptá Kladívko, „to už ti přestala svrbět záda po velkonočním výprasku?“

„Strážníka tam pošlem.“

„Ti by si z něho dělali.“

„Pojďme také kácet, pojďme třeba do Králova lesa, ten má největší a nejzachovalejší,“ radí Sauer.

„Tak jen to zkus,“ usmívá se purkmistr, „jistě zdrav neodlezeš.“

„Nejeden, ale všichni.“

„Kdo všichni?“

„My, všichni řemeslníci a chalupníci, nás je většina.“

„Byla, ale už není. Chalupníci s námi nepůjdou. Začínají se trhat od nás. Kravičkářům běží o pastvu, o meze a trávu.“

„Nechme je kácet, nechme je řezat, ale co pokácejí, odvezeme si v noci jako náš majetek,“ navrhuje pekař a kořalečník Hernauf.

„Ty máš ovšem koně, ale s čím pojedu já, Zippner, Sauer a ostatní?“

„Nezbývá, než si znovu stěžovat, a hned,“ rozhodl majolikář Majer, „povědět to do Kouta hezky ostře, že si sedláci z celého vrchního úřadu tropí blázný, můžeme i něco přidat, třeba že ten zákaz, co byl na něm podepsán přece sám pan vrchní Jesser s panem inspektorem Hýbrem, přibil sedlák Král na záchod.“

„Také napíšeme, že nám nadávají a pokřikují na nás i děti jejich ‚Němče volatý, čtyřirohatý, čtyřinohatý, chceš být brzy bohatý‘, že zde nejsme jisti majetkem, ctí, ba ani životem.“

„Tak zlé to přece není.“

„Papír všecko unese.“

A tak písař Bílek znovu píše hrůzostrašné udání o tom, jak se v Klenčí rozmáhá duch vzpoury a neposlušnosti, jak sedláci brojí proti vrchnosti, vyhrožují Němcům, mluví jako karbonáři o svobodě, zpívají vlastenecké písničky, navštěvují v Domažlicích pana komisaře Němce, jeho paní a pátera Fastra, ti že jim radí a štvou je proti milostivé vládě. Písař to všecko napsal, jak mu diktovali, a Kodrda musil celý spis ještě vlhký inkoustem donést do Kouta a pak se teprve městské radě ulevilo. Jinak se nikdo v celém Klenčí o to nestará, co tropí radnice, neboť všichni mají plné ruce práce a plné hlavy starostí.

Hanýžka Královic ani Marjánka nepasou sice dobytek, vyhánějí ho pastýři do stáda, Marjánka proto musí chodit do školy, ale Hanýžka s kropáčem v ruce prohání se po bělidle a kropí plátno nejen Královic, ale i Klikovic, které si sem jejich teta prostřela, neboť přes jejich trávník potůček neběží. Kliková sice slíbila, že Martínek pomůže Hanýžce kropit, ale ten se tu sotva ukázal, přinesl a usadil Králům v maštali párek králíků, usmál se na Hanýžku a utekl do lesa.

„Já vaše prádlo nekropím,“ křičela sice za ním, ale ani se neohlédl, natož aby se vrátil. A slunce svítí a pálí jako ve žních, plátno schne před očima, sotva je poslední kus pokropen, už zase první volá po vodě, takže Hanýžka ani na chvíli si nemůže sednout, odpočinout anebo si pohrát s Taračkovic Madlenkou a Benešovic Dodličkou, které bílí o kousek výš a volají na ni... Kdyby Martínek nemusil už za týden na učení do Mnichova, jistě by na něho žalovala Klikovic tetě, když si večer přijde na bělidlo pro prádlo a když si pochvaluje, jak se to krásně bílí, zrovna před očima že pouští plátno špínu, a až je dvakrát třikrát ještě vyvaří, že už bude jako padlý sníh. Srdíčko ji také táhne k lesu, ráda by se tam rozběhla, pomohla tahat na hromady suky a peručí, hrabat stlaní, poslouchat ptáky, kteří v lese zcela jinak zpívají než v sadě a polích, napít se ze studánky Hřčavky vody studené jako led, ale čisté jako křišťál, nechat si navonět ruku v mraveništi a smlsnout si alespoň jednu perličku hořké a trpké pryskyřice, kterou se lesy potí i pláčí.

„Mámo, já bych ráda šla s tátou do lesa,“ trhá se Hanýžka na řetízku, který ji váže k bělidlu.

„A kdopak by kropil?“ optala se nevinně matka.

„Vy byste mohla jedno půldne sama kropit,“ myslí si Hanýžka, ale nahlas se to neodvažuje říci. Matka však čte její myšlenky, jako by je měla napsané na čele, a hned na ně odpovídá: „Ráda bych tě pustila do lesa a ráda bych tam také sama šla, ale jen si pomysli, kdo by nás doma zastal? Kdopak by pustil slepice, nakrmil vepře, vyhnal do stáda dobytek, ovce i husy, uvařil oběd a snídání, kropil prádlo a opatroval malou Pepku? I kdybych si nechala Marjánku doma a nepustila ji do školy, kropáč vody neunese, pokropit plátno nedovede, nechala by je jistě zaschnout, takové budižkničemu je naše Marjánka, kdežto na tebe už se mohu ve všem spolehnout. Sama už plátno prostřeš, na kolíky napneš, podvazky pozorně roztřešeš, aby se v nich kopy a nitě nezdrchaly, i kvečeru už je složit dovedeš, sama už si je i na trakař naložíš a pod kůlnu odvezeš, aby nám je nikdo v noci neukradl.“

Mateřská chvála zmiřuje sice bolest Hanýžčinu jako balzám, ale přece ji úplně neodhání.

„Alespoň po obědě kdybych mohla jít,“ prosí pokorně dcerka, ale nepochodí.

„To bych musila zůstat sama doma a kropit za tebe. Kdopak by vyplel len? Kdopak by na řádkách znovu vysadil uschlou hlavatici? Kdopak by okopal rané brambory na ouvrati? Copak mě vidíš válet se doma? Čtyři ruce kdybych měla, ještě bych nestačila, neboť plevel roste v tom teple jako z vody, moří len i brambory, jenom blyjskoty^[166] jsem včera přinesla kravám k dojení plnou putnu. Tuze tě v poli pohřešuji, kdybys tak mohla se mnou, jak by mi bylo veselo a jak by nám šla práce od ruky! Ty máš takové drobné, šikovné prstíčky a bystrá očka, že bys ani smítka nepřehlédla, kdežto já se často přehmátnu a s plevem i stonek lnu vytrhnu.“

Hanýžka hned zapomíná na les, lituje matku a slibuje: „Jen co bude plátno vybílené, pak se od vás nehnu a ve všem vám pomohu.“

„Proto je musíš pilně kropit a já pilně vyvažovat, myslím, že nejdéle za čtrnáct dní už je necháme uschnout a odneseme na mandl.“

Když tedy Hanýžka nesmí do lesa, přichází les k ní. Práce v něm je sice těžká, nebezpečná, ale přitom radostná, neboť se koná v chládku a rychle ubývá. Do večera porazil Král vybrané smrky, druhého dne je osekal, děvečka Bára natahala suky na hromady, pomohla hospodáři odříznout vrchy, každý kmen rozdělit na tři klády a třetího dne už jeli s řebříňákem pro peručí. Navezli ho do večera velikou kupu ke kůlně a celý dvůr prudce se rozvoněl smolnou vůní lesní. Král kvečeru vyvalil tři špalky, postavil je ke kupě peručí, zasekl do každého sekeru jednoručku nebo sekáček a po večeři se optal vážně: „Kdopak nám letos zklestí peručí?“

„Já se k špalku postavit nemohu,“ bránila se hned selka, „nechci-li, aby mi blyjskota a voset^[167] umořily len. Mám plíti ještě jeden záhon, dá to velkou hračku, stokrát raději bych pod kůlnou v chládku klestila, než se opékat na sluníčku a k zemi se ohýbat. Nemohu tam nikoho jiného pustit. Pošlapal a zválel by celé pole, měla bych víc škody než užitku.“

„Děvka musí se mnou pro klády, Hanýžka kropí plátno a peručí musí být zklestěno, dokud je v síle, dřív než počne špendličí opadávat. Slámy se tenčí na odře, taktak že stačí na řezanku do nové, stlát dobytku něčím musíme, aby byl hnůj.“

„Tak si musíme zjednat. Jednali jsme vždycky na tu práci.“

„Ale koho?“

„Komu řekneme, každý půjde rád. Vždyť je to práce pro staré baby. Kdyby to bylo mlátit, neřekla bych –“

„Zapomínáš, že jsem Hruškům letos neoral a nesil, tak nesmíme tam vzkázat, aby přišla stará s mladou klestit.“ Králová se zarazila. Jako na smrt zapomněla, že si sedláci s chalupníky leží ve vlasech.

„Co si teď počnem?“ sepjala malomyslně ruce.

„Zoufat si, nezoufáme,“ usmál se Král, „nastavíme noc, když nestačí den, ale pro všechno to zkusíme; zavolej Hanýžku.“

Všecky Královic děti nemohly se nasytit novinky, která se dnes octla na jejich dvoře. Lezly po hromadě peručí jako brouci, jezdily po ní, dělaly si v ní boudy, hledaly krákorky^[168], vybíraly si světle zelené křížky na konci větviček, loupaly vláchnou kůru a čichaly k ní, neboť voněla líp než skořice. Ale jakmile matka zavolala Hanýžku, hrnuly se všechny do světnice, aby o nic nepřišly.

„Hanýžko, skoč do pastoušky a vyříd' bábě Kokoráčce, že ji pozdravujem, nechtěla-li by u nás klestit, že by mohla přijít hned ráno.“

„Já půjdu s ní,“ škemrala hned Marjánka, která by se také ještě ráda v podvečerní chvíli proběhla.

„Tak už leťte,“ usmál se Král a sám vzal na klín nejmladší Pepku, aby se s ní trochu pomazlil.

Venku se zvolna šíralo, a když přiběhly děti do pastoušky, seděl na jejím prahu pašerák Zedníček, pokuřoval si a vedle něho ležela broušená sklenička s bavorským šňupavým tabákem prysulem. Přivedli ho z kriminálu postrkem, zotavoval se teď po namáhavé a vysilující cestě a právě přemýšlel, jak si upravit život, aby byl dobře a pohodlně živ. S pašováním že už je navždy amen, to si vypočítal na prstech, když ležel na tvrdé bryčně krajského žaláře, proto však si nemusí dát nohu za krk ani si zoufat. To by bylo, aby ho les neuživil! Zašel si do něho, hned jak se v pastoušce uvelebil, neboť už se naň těšil a měl toho velice zapotřebí. Krajské vězení tehdejší neslynulo právě největší čistotou, hýbalo se hmyzem všeho druhu, který tam nanosili různí hosté a jenž patřil jaksí k trestu. Kdyby nebylo vší, štěnic a pražené polévky, byl by se zdál Zedníčkovi i v kriminále život snesitelným, ale to trojí tak mu jej znechutilo, že si svatosvatě umiňoval žít jako pořádný člověk a vyhnouti se každé cestě, jež vede na to strašné místo. Cítil se teď, jako by se byl právě znovu narodil.

Vybral si totiž v Johánesovic houští hned na kraji lesa známé mraveniště nad shnilým pařezem, veliké jako kupka sena, plné černých, velkých mravenců, svlékl se donaha, celý svůj úbor od kabátu až ke košili rozložil po mraveništi, chvíli se díval, jak se hned počala hýbat zrnka písku i suché jehličí, ze všech skulin jak se vynořují vášniví dělníci a silnými kusadly pouštějí se do očistné práce. Odskočil se vykoupat do nedalekého rybníka, plného úžovek a čolků s pilovitými hřebeny na hřbetu, voda v něm sice studěla, zato však byla čistá a svěží, takže i stařeckou krev Zedníčkovu rozproudila a rozeřádala. Trochu se ještě vyválel v trávě na nevysoké hrázi, osušil a opekl se na sluníčku, a když se vrátil do lesa, hýbaly se sice jeho šaty mravenci, také však voněly ostrou kyselinou mravenčí. Opatrně je obrátil ještě naruby, sám zahrabal si do mraveniště obě nohy, trápené pakostnicí a studené, jako by byly z ledu, nevytáhl je dřív, dokud necítil palčivost i na chodidlech, kde měl kůži jako podešev silnou, pak teprve vytřásl ze všech záhybů, švů a kapes ochotné pomocníky a oblékl se.

Svět ho počal zase těšit, prošel se lesem, cítil příjemné teplo v celém těle a s chutí se pustil do své životní otázky. Luštil ji celé odpoledne a dosud s ní nebyl hotov. Se starou Kokoráčkou se sice hned pohádal, ale hned také smířil. Už bylo ujednáno, že jim oběma stačí jedna světnička i jedna postel, a kdyby někdo něco proti tomu namítal, byl ochoten Zedníček přinést i největší oběť, podat totiž hluché babě ruku a vésti ji na společné pouti životem až k hrobu, jen když nebude musit vařit a prát. Na společnou domácnost ovšem také někdy něčím musí přispět, aby mu ta hubatá družka nemohla vyčítat, že ho živí.

O to jen běží, kde to vzít a nepašovat ani nepytláčit ani nekrást, aby se znovu nedostal do kriminálu.

„Můžeme pást spolu husy,“ navrhovala mu láskou roztoužená Kokoráčka, které už se také znechutil toulavý život, ačkoli měla ještě ostrou krev v sobě. „Dostaneme od každé husy dva krejcare, selky nám dají z každé peci bochník chleba a na Martina koláč. Peří, co seberem, můžeme si prodat. Husopas už dal sedlákům výpověď, bude šlapati hrnčírům hlínu, to prý mu víc vynese.“

Husí kůže naskočila Zedníčkovi po celých zádech při pouhém pomyslení, že by měl celý den poslouchat protivné husí štěbety.

„To můžeš sama,“ vykřikl babě do ucha tak zlostně, divže si chřtán neroztrhl, „já bych přitom ohluchl jako ty.“

Kokoráčka se sice zamračila, nepřestala však přemýšlet o povolání, které by ji od Zedníčka neodvádělo, ale naopak s ním slučovalo, neboť nerada by ho pustila z očí.

„Tak bychom mohli spolu chodit do lesa, sbírat houby, jalovec, maliny, a co les dá.“

Tento návrh už zněl mnohem příjemněji. Počítat do hrnku jahody nebo maliny sice Zedníček nikdy nebude, ale natrhat koš mařinky, náruč arniky, muří nohy^[169], přesličky, lýkovce nebo kopytníku, zanést to do lékárny, optat se, co by pan apatykář ještě potřeboval, založit si obchůdek s léčivými bylinami a kořínky, využít tak schopností i zkušeností Kokoráččiných, jež nemá obchodního ducha ani za mák a roznáší své zboží jen po sedlácích a baráčnících za štipec mouky nebo vajíčko, to by už stálo za pokus.

V lese má člověk tisíce možností se uživit. Má se špatně Svatoš, který ptačí a posílá ptačí vajíčka po formanech do Prahy, do Plzně, ba až do Vídně? Není dobře živ otec policajta Kodrdy, který s motyčkou v ruce prolézá jen samé lískové ořeší, prohlíží mladé boučky a doušky, vykopává je i s kořeny, trochu je přířízne a prodává hole za drahé peníze? A což starý dřevař Pfánenštýl z Capartic? Nedal mu sám pan hrabě za jedinou dýmku z jalovcového kořene pět zlatých stříbra?

V takových hlubokých úvahách tedy seděl Zedníček a těšil se v nejlepší náladě ze zlaté svobody i z krás rodného kraje, když před ním stanuly jako dva kvítečky Královic Hanýžka s Marjánkou.

„Kohopak hledáte, děvčátka milá? Vždyť vy jste Královic, pravdaže?“ optal se jich lahodně.

„Jsme,“ přisvědčila ochotně Hanýžka, „a jdeme pro Kokoráčovic babičku, aby nám šla zítra klestit.“

„Babička už spí, děvečko zlatá, hluchá je jako poleno, tu bychom nevzbudili, kdybychom jí kanónem za hlavou stříleli. Ale pozdravuj tátu a vyříd' mu, uvaří-li mi máma k snídání z kyselé smetany polévku a brambory, že přijdu sám a bábu jistě přivedu.“

Takovou chuť dostal Zedníček na to selské jídlo, že byl pro ně schopen každé oběti, neboť v kriminále vypostil se jak náleží a po té polévce a domácím chlebě stýskalo se mu nejvíc ze všeho. K tabáku se přece dostal, sem tam i hlt kořalky a kousek masa sehnal, ale o smetanové polévce a omáčce se mu jenom zdávalo, sliny se mu chutí sbíhaly v ústech při pouhém pomyšlení na tu pochoutku, zato však obracel se mu žaludek, jakmile spatřil u Kokoráčky

celý kastrol lojové zápražky, kterou měla upraženou do zásoby. Také se mu zachtělo tak lehké a radostné práce, jako je kleštění, při kterém může huba víc pracovat než ruce...

Hanýžka to doma věrně vyřídila a tak u Králů, sotva Pán Bůh udělal den, voněla už kyselá polévka až na zásep a Zedníček se olizoval jako mlsný kozel hned na prahu.

„Už ji cítím! Ah! Ta se prozradí i pod pokličkou! Jdu klestit, ale jíst budu jako mlátec,“ vykřikoval stařec a hrnul se rovnou za stůl, na kterém se kouřila kupa bramborů, jak ji selka právě vysypala na slaměné kolo. Loupal, solil a hned horké jedl, div si jazyk neopařil. I Kokoráčka mohla na něm oči nechat, jak mu chutnalo.

„Jíš jako bez dna, vlka bys snědl,“ napomenula ho, když viděla, jak polyká sousto za soustem, jako by polínka házel do pece. Ale Zedníček se ničím nedal rušit, neboť hladové břicho uší nemá a slovy se utišit nedá.

„Jen si berte, strýčku, jsem ráda, že vám tak chutná,“ pobízela ho Králová upřímně a přilévala z hrnce do mísy polévku, jak se zdálo, stále hustší a lepší.

„Oči by chtěly, ale břicho už nemůže,“ položil konečně Zedníček lžici a blaženě, spokojeně se usmál, „ale teď do práce, vyležel jsem se dost, lepil jsem tam všelijaké škatulky, pouzdra na brýle, košíčky na šití, samé takové piplačky, jenom aby člověku ušel čas a zapomněl na zlatou svobodu.“

Nikdo ani slovem mu kriminál nepřipomněl, nikdo se ho na nic neptal, jenom selka zastavila ho ve dveřích otázkou: „A copak byste si přál k obědu?“

„Divče, všechno, co uvaříš, bude mi chutnat. Není nad selskou zdravu.“

„Jen si poručte, od srdce ráda poslechnu.“

„Marjánko! Dušičko moje dobrá! Hladové slepici zdá se o pšenici. Nestyda je hlad. Prosím tě, upeč lívance z ječné mouky a já ti to do nejděší smrti nezapomenu.“

„Těch vám snadno napeku!“ smála se hospodyně a všichni se rozešli po své práci. Hanýžka prostírala plátno, Králová pospíchala na pole, sedlák s děvečkou zapřahal koně do holého vozu bez prken a klanic, vybíral v kůlně řetězy, houviník, zavírák a vazny^[170], sháněl tvrdé, suché sochory a houviny, neboť dnes bude svážen klády. Tři odzemky zaveze rovnou na pilu, tři klády domů, na šindel, každou čtyři sáhy dlouhou, a zbytek na stavební i pecové dříví. Smrková kláda není stéblo slámy, zvláště je-li syrová, mízy napitá, tu váží jako kamení. Jako

se střechy běží úzká, ale hluboká cesta z lesa, plná kamení a kořenů. Běda, kdyby na voze něco prasklo! O život pak běží koním i sedláku. Proto Král, než vyjel, všechno pečlivě prohlíží, aby na nic nezapomněl, ani sekeru, ani pilu, ani postraňky a zásobní řetězy, kdyby některý se strhal anebo povolil.

Ze všech statků ozývá se t'ukání sekerek, jako by na poplach bubnoval. Jemné, pružné větvičky přesekávají se nadrobno, syrové oklesky odhazují se stranou a rovnají do štosů^[171], aby vyschly, suché suky a chrastí vybírá se na zvláštní hromadu, „páličku“, neboť může se ihned pálit v kamnech i pod kotlem, celým Klenčím šíří se těžká, smolná vůně, jako by se sem všecky lůsy přistěhovaly, lepkavá pryskyřice chytá se dlaní, topůrek i šatu, nač se sáhne, všechno se maže smůlou, i ucha na hrncích, dížkách, vědrech a škopech. Všude se otevírají dokořán vrata, velký i malý pastýř, pohůnci i husopas vyhánějí o celou hodinu dřív, aby nepřekáželi, neboť vědí, že je teď každá minuta drahá.

Naposled vyjíždějí sedláci. Sedí na vozech ověšených řetězy i řetízky, otep sena vezou s sebou, aby koně klidně stáli, až se na ně vrhnou lesní mouchy a hovádi, bič drží v ruce, pošvihují si jen tak naprázdno, koníci frkají a bystře vykračují do kopce k lesu...

Zlostí a závistí puká žluč Zippnerovi a bezmocná zlost jím lomcuje. Seděl za stavem, prohazoval člunek prošlupem tak prudce, divže nevyletěl, bidlenem přirážel nitě, až se chalupa třásla, pracoval popaměti a očí z okna nespustil. Viděl přímo na silnici a ani noha mu neprošla, natož aby přehlédl vůz s párem koní. Třetí den už sedláci chodí a jezdí a každou fůrou, kterou vezou domů, stoupá jeho hněv, jako by ji vezli z jeho vlastního lesa. „Okrádají nás a my se na to musíme dívat!“ skřípal zuby tkadlec, „co jen myslí v Koutě? Co dělá pan Hop? Snad se nerozhněval a nepřidal se na stranu sedláků?“ Studený pot vyrazil mu na čele při pouhé myšlence, že by mohli spor prohrát. „Ale proč by se hněval? Což mu nevycházeli všichni vstříc a nejvíce my? Nedělal jsem hluchého i slepého, když se bavil sám a sám s Betynkou v pokojíčku? Nesnášeli jsme mu modré z nebe?“ rozjímal si v duchu a hlavou mu táhlo, jak pana amtsasesora hostili, ničeho nelitovali, pivo, víno, maso, cukrovinky sháněli, vařilo se a smažilo jako o posvícení, Betyнка ho obskakovala i Lízinka, takže sám ustavičně vykřikoval: „Jako v nebi se mám! Jako v nebi!“ Co teď najednou se tak odmlčel? Snad nebere do zaječích? Zkazit holku a nechat ji sedět, to nesmí ani pacholek. Betyнка by to nepřezila. Už teď si maluje růžovou budoucnost jako příští justiciárka. I Lízinka doufá, že uloví alespoň písáře...

Takovými myšlenkami užíral se cajkmistr, nejistota i strach jako dvě myši hlodaly ustavičně v jeho hlavě, takže na nic jiného ani mysliti nemohl. Hodiny pomalu se vlekly, odbíjely právě desátou, když na silnici zahrčel kočár.

„To asi jede mnichovská pošta,“ otočil Zippner hlavu po hodinách, pro jistotu však přece zastavil dílo, zbystril sluch a zadíval se oknem na bílou, vyschlou silnici.

„Pošta to není,“ uhodl podle rachotu kol, „ta tak neujíždí, to bude asi –“ ale než to domyslí, jako by ho šídlem píchl, vyskočil od stavu, obě ruce zvedl radostí až nad hlavu, až se lekli tovaryš s učedníkem, že se snad pan mistr zbláznil, když se rozkřikl: „Hop! Hop! Asesor! Amtsesor! Pan amtsesor jede!“ vyrazil ze stavení tak, jak seděl, bos a v kalhotách jen, košili u krku rozhalenou a rukávy vyhrnuté až nad lokty. Zippnerka nebyla doma, ta sháněla někde pod lesem kravce košík trávy, Lízinka právě škrabala brambory na šklubánek a Betyнка nesla v náručí dříví do kuchyňky. Hodila je rychle do kůlničky a jako lasička vyjela po schodech nahoru do pokojíčku. Oknem zahlédla vskutku, jak pan amtsesor vystupuje z kočáru a tatínek jak k němu letí po kopci dolů, divže se nepřerazí. Zaplála radostí i pýchou, nedočkavou touhou roztrásly se jí ruce, takže si ke všemu zauzlovala špinavou zástěru, kterou chtěla nejdříve rozvázat a shodit. Trhala zuřivě kalounem, ale ten byl dobrý, zánovní, nepovolil, jenom se hlouběji zařezával do těla a uzel se ještě víc zatahoval. Skočila k šicímu stolku, přestříhla ho a rychle se počala převlíkat od košile, neboť věděla, na čistém prádle že nejvíce záleží. Taktak že si stačila natáhnout bílé, prolamované punčochy a přehodit spodničku, už slyšela kvapné kroky, až schody vrzaly, už tvrdý kotník klepal na dveře, hned k nim rychle skočila, přidržela je, slabounce a bázlivě pískala: „Jen chvilku, prosím, malou chvilku,“ ale kdo by udržel rozpáleného milence? Amtsesor vrazil do pokojíčku, a jak spatřil Betyňku v sněhobílých nedbalkách, schvátil ji do náruče a přísál se k ní jako pijavice...

Lízinka ovšem dole sháněla oběd, také Zippner oblékal se do svátečního, věděli, že mají času dost, že se vzácný host tak brzy nevrátí a Betyňka že ho také nepustí, dokud mu nevypráví všechnu potupu a pošklebky, co zde musejí Zippnerovic snášeti. Strojila se na to a Hop také pochopil hned, kam bije, zvláště když se jí v očích ukázaly i slzičky a když mu naznačila, že to teď bude čím dále tím horší, že se musí přiznat tatínkovi i mamince, věděl rázem, kolik uhodilo.

„Toť se ví! Toť se ví,“ svědčil ochotně, „zde vás nenechám, už jsem mluvil s panem ředitelem, do Kdyně se postěhujete, továrním mistrem bude tatínek a ty chrapouny zde

zkrotíme. Čtyřicet husarů jede za mnou z Klatov, posadíme jim je na krk na tak dlouho, dokud se nevyšetří, kdo ten máj postavil a kdo městskou radu ztloukl.“

Dívala se naft s otrockým obdivem a poslouchala ho nábožně. Lichotilo jí nesmírně, že takový mocný a moudrý pán se k ní snížil, k sobě ji pozdvihl, a rázem zapomněla na všecku hanbu i potupu, kterou ji o prvním máji městečko zahrnulo.

Ještě mnohem pozorněji však poslouchala celá městská rada, když se hned po obědě sešla na radnici a cajkmistr přivedl pana amtsasesora.

„Tak lehké to nebylo vymoci vojenskou exekuci na sedláky. Musil jsem osobně ke krajskému soudu do Klatov a ulámati hroty ostrému odvolání, které majitelé lůsů podali proti našemu rozhodnutí,“ vykládal Hop s důležitou tváří.

„A platné to moc také nebylo; vždyť sedláci jezdí, kácejí a vozí peručí, klády i stlaní, jako by se nechumelilo, odstrkují nás ode všeho jako kočky od mléka, ohlásili, že žádná travnička nesmí vkročit na jejich půdu a užít si hrstičku trávy, tak jim narostl hřebínek, že i faráři poroučejí, kudy má vodit průvody,“ kysele poznamenal rychtář Kladívko, který čím dále tím více žárlil na Zippnera, neboť se na radnici roztahoval a nafukoval, jako by všecku moudrost sám spolkl, ačkoli všichni věděli, odkud vítr fouká, a nemít doma ten hampejs, že by také neměl pana amtsasesora v hrsti.

„Jak pravím, dalo mi to velikou práci,“ pokračoval pan Hop, jako by pana purkmistra neslyšel, „musil jsem vylíčit poměry tak, jako by v Klenčí vypukla revoluce, vzpoura, to přepadnutí městské rady znamenitě zatlačilo, pan krajský se kroutil, nechtěl, ale jak slyšel o revoluci, hned sám křičel: ‚Husary na ně pošleme, ti je zkrotí, za týden budou tancovat, jak my budeme hvízdát, ten plamen musíme udupat v zárodku, poslouchat se musí.‘“

„Ale kdo to bude platit?“ skočil do řeči asesorovi Kladívko dost neuctivě, „čtyřicet husarů živit –“

„Vy ne, pane rychtáři,“ ostře odsekl Hop, „vaší povinností je určití, komu uvázati na krk husara i s koněm, proto jsme se zde sešli a proto jsem přijel před vojáky.“

„Královi! Klikovi! Vávříkovi! Všem, co chodí do Bartošovic hospody, tam mají svou radnici,“ křičeli hned „přisedící“ Hernauf, Majer i Sauer.

„Píšou, pane Bílek,“ nafoukl se amtsasesor, vzal do ruky daňový rejstřík a četl z něho číslo po čísle jména hospodářů.

Když četl „Adam Psutka“, hned sám poznamenal: „Pamatuji se. Toť ten chytrák, co dražil kovárnou a pak postavil novou. Všiml jsem si, u silnice stojí jako zámek velká a zdá se, že se novému kováři dobře vede. Leželo tam plno vozů a pluhů. I formani tam stáli.“

„Lepší se mu vede než starému kováři, ten už musil pustit tovaryše a Psutka si ho hned zjednal.“

„Tak mu dáme také husara.“

„Má pouze mařtálku na krávu. Kam by dal koně?“ namítl pan postmistr, který tu seděl jako cechovní inspektor i jako úředník a nového kováře si už oblíbil nejen pro jeho dovednost, ale i pro jeho uctivost, se kterou ho vždycky po městsku pozdravil, i když u něho nedělal.

„Proto nás hlava bolet nemusí,“ povýšeně se usmál Hop, „však on si tam už voják místo najde a udělá. Zavede kobyly třeba do světnice a přiváže ji ke stolu. Tak se na ně musí, aby zkrotli a mluvili. Doufám, že do týdne se najde rozumný člověk, který si řekne: ‚Proč by měl trpět vinný s nevinným, já jsem se purkmistra a radních ani prstem nedotkl a mám živit dragouna i s koněm v nejhorší době přede žněmi? Ať si tu omáčku z hrnce vylížou, kdo si ji navařili.‘ Jakmile se přihlásí dva takoví svědci a udají určitě, kdo se toho zločinu dopustili, zmizí husaři z Klenčí, ale odvedou s sebou i pachatele. Tak zní rozkaz.“

„Král má ve všem prsty. Král vede ostatní. Král se mstí za to, že nesedí na radnici. Chytrý je, nic mu nelze dokázat.“

„Napište mu dva husary,“ diktoval Hop.

„A Klikovi také dva, ten nejvíce křičí.“

„Ano, znám ho dobře, seděl už u nás v šatlavě,“ souhlasil hned amtsasesor.

Sedláci neměli ani nejmenšího tušení, jaká paštika se pro ně na radnici peče. Král už zavezl klády na pilu, která vrzala, hekala a skřípala ve dne v noci nad Šimanovic mlýnem, přivezl už tři šindelové kmeny domů, sháněli se tu sice po něm Belšán a Korejcl, kteří přijeli s nákladem křemene do sklárny, ale za nic nemohli sehnat příprež po celém Klenčí, a kdyby nebyl doma našťestí forman Kofr, byli by snad musili vytáhnout na kopec jeden druhého. Pod kůlnou už se vršila hromada nadrobno sklestěného peručí, a když se po deváté hodině vrátil dobytek z

pastvy, všechna stání už voněla čerstvě podestlaným klestím, takže i krávy libě pofrkávaly a hloupá, mlsná telátka snad by se byla i pustila do té voňavé postýlky, ale jak některé chytlo jazykem kousek, hned utrhlo, jako by pálil. To je tak bodalo ostré špendličí do citlivých chřípí a pysků. Zedníčkovi to však nepřekáželo. Tak se najedl mastných lívanců, že se sotva odvalil od stolu, vděčně pohlédl na selku a řekl uznale: „Huba mi šla dlouho vandrem, ale teď jsem si dal.“

Kokoráčka zase tak závistivě ho pozorovala, neboť at' se snažila sebevíc, nesnědla ani polovičku toho, co popravil její kamarád, a bude-li to vůle boží – i muž.

„Já ti to přeju, vždyť to z mého nejde,“ upřela svoje čiperné dosud oči na Zedníčka, „ale bude-li ti stále tak chutnat, to abys měl čtyři ruce, a ještě se neuživíš.“

Zedníček pochopil hned, kam bije, že se asi rozmýšlí uvázat si takového žrouta na krk, proto se nahnul k ní a zatroubil jí do ucha: „To mi tak vytrávil v kriminále. Až se zajím, sama řekneš, že jsem živ jako ptáček. Ale teď si musím na hodinku zdřímnout,“ sebral čepici a rovnou šel pod kůlnu do chládku a natáhl se jak dlouhý tak široký do kypré hromady voňavého klestí.

Král mazal zatím vůz na dvoře, čekal, až koně schrupají oves. „Ten se díla nebojí, ten si k němu lehne,“ usmál se, když spatřil Zedníčka ležeti na stlaní a jenom Kokoráčka t'ukala sekerkou do špalku a bručela si pro sebe: „Panské spaní a panský stůl – jistá žebrácká hůl, to ví kráva i vůl.“ Slunce pražilo nemilosrdně, ospalá nálada polední šířila se celým dvorem, pes natáhl se na kamenné záspi a spal, chňapaje zlostně po mouchách, jež ho zlobily, kočka svinutá do kolečka jako had spala na slunci na punebí za oknem, kvočna popelila se v písku a kuřátka kolem ní natahovala se jako zabitá, husa s housaty rozplácla se doprostřed dvora na drncek a ani se jí nechtělo z místa, když hospodář vyváděl a zapřáhal koně.

„Už budeš s tím lenem přece jednou hotova?“ vykřikl na selku, když viděl, že ani neumyla po obědě nádobí a s putnou na zádech zavírá dům a posílá k Hanýžce malou Pepku.

„Hleďme ho! Snad nemyslíš, že se tam zbytečně válím,“ odpovídala uraženě, „už jsem opálená, až se mi kůže loupá, a kříž bolestí ani necítím. Jakoupak práci už zase máš pro mne?“

„Šli bychom zítra do lesa na stlaní, dokud je suché jako troud. Přijde-li bouřka a namokne-li, nedostaneme se na ně ani za týden a pomalu už počnou volat louky.“

„Kdyby mohla alespoň Hanýžka se mnou,“ povzdychla si selka uznávajíc, že muž má pravdu a na všech stranách že volá práce; „plátno musí být vybíleno i len vypln i peručí sklestěno i klády přivezeny i stlaní vyhrabáno i luka posečena,“ rozjímalala si cestou a pustila se pak do lnu s tím úmyslem, že nepovolí, dokud nebude hotova, i kdyby tu musila sedět do tmoucí tmy.

Také Král vyjel ze dvora, a jak kola zarachotila, hned všecka ospalost jako by spadla z celého gruntu. Zedníček vyskočil, protřel si oči a poliboval si: „Polední spánek, pivička džbáněk a u divčí stánek – to jsou přece jenom tři nejmilejší věci na světě.“ Pes zvedl hlavu a zavrtěl ocasem, nepozve-li ho hospodář, aby ho vyprovodil, kočka za oknem se protáhla a zívla na celé kolo, husa i kvočna zvedly se a odváděly svorně svoje četné rodiny na výlet do sadu a na Krále křičel Klika, sotvaže ho nad Klenčím dohonil svým povozem: „Ta panská štěnice už přilezla zase do Klenčí, už ji zase máme v kožichu.“

„Co se stalo?“ optal se Král, který hned nechápal, co Klika myslí.

„Amtsasesor z Kouta přijel a jistě nic dobrého nepřivezl, jel rovnou k Zippnerům.“

Král si odplivl při té nechutné novině, ale cítil, jak se mu hořkostí i zlostí naplňuje samo srdce.

„Jistě si ho na nás pozvali. Snad kvůli pastýři a býčíně. Možná že přijel vyšetřovati lůsy, že bude zakazovat a bránit, ale to už jde s křížkem po funuse,“ říkalo mu špatné svědomí. Zmocnil se ho podivný neklid, zlé tušení zakalilo mu dobrý rozmar tak, že bez příčiny šlehl po koních, až sedlová zadkem vyhodila a i valach se rozběhl, takže Král nejel jako do lesa, ale k ohni.

„To jsem mu nasadil myš do kožichu,“ štířil se Klika, když viděl před sebou Králův povoz ujíždět tak splašeně. Pobídl také svoje valášky, myslil na les, na klády a na stlaní, do těch myšlenek však ustavičně se mu pletl amtsasesor. „Co tu asi chce? Proč zase přijel?“ vrtalo divokému Klikoví mozkiem. Ale když vjel do svého lůsu a koruny smrků sklenuly se nad ním, mávl rukou, jako by chtěl zahnat všecky starosti, a zabručel jen: „Však to nezůstane pod puklickou a proklube se to. Bílek nám to poví.“ Les rázem srazil kamsi do propasti asesora, chalupníky, cajkmistry, soudy, spory, rozplášil černé chmury a jako matka měkkou náručí objal a přitiskl k sobě věrné svoje děti.

Všichni sedláci celou duší věnovali se lesní práci. Někde ještě pily hrčely, jinde už sekery se zakusovaly do tvrdých suků, temné jejich rány ohláchaly se celým lesem, po kamenitých

cestách rachotila kola, řetězy cinkaly, ohromné klády heverem i sochory navalovaly se na vysoké oplíny^[172] vozů a nikdo ani netušil, že o kousek výš, podél zákopu dělicího panský les od selských lůsů, kráčí hrabě František, ťuká hůlkou do vysokých mezníků označených písmeny: H-K a M-K^[173], zlobí se v duchu, proč „Kauth“ a ne „Chodenschloss“^[174], prohlíží je i počítá, čas mu příjemně ubíhá a živě cítí, jak se mu zde vracejí ztracené síly i jinde rozplývané zdraví. Lékaři nařídili mu úplný klid duševní, mírný pohyb na čerstvém vzduchu, nejlépe v lese, veselou mysl a nějakou příjemnou zábavu, aby přeprnuté nervy si odpočinuly a sloužily dál. „Neposlechnete-li,“ slyší hrabě František přísný hlas slavného lékaře vídeňského, „hrozí vám buď padoucí nemoc nebo vysychání míchy nebo něco ještě mnohem horšího.“

„A co by mohlo být, prosím vás, ještě horším než choroby, které mi tu jmenujete,“ dost lehkomyšlně optal se hrabě.

„Úplné zblbnutí,“ klidně řekl mu do očí profesor a rozhovořil se o vyžití starých rodů, o citlivosti nervů, přepracování duševním, o pohlavním životě, až se mžitky dělaly před očima mladého ještě kavalíra a krásného dosud muže.

„Zblbnout!“ křičoval se v duchu a to slovo ho pronásledovalo a nutilo řídit se přísně radou lékařovou. Vzal si ihned dovolenou, odjel na velikonoce do trhanovského zámku, zapomněl na své gubernátorství v Přímoří, a když se rozjeli hosté, když i bratr Rudolf pospíchal na Moravu, tu teprve se mu zalíbilo v tichém zámečku, kde pod okny voněly mu kvetoucí šeříky, jasmíny a růže a kam mu vítr přinášel tajemný šepot starých, lomikarovských lip. Pověsil celou politiku na hřebíček, omezil svoji korespondenci na nejnutnější míru, často ani do novin se nepodíval, dával se zapřít všem dotěrným návštěvám, zato často zapadal do kasina a vyhledal si někdy takovou společnost, že nad ní i direktor kroutil hlavou. Každé chvíle přicházeli nejrůznější lidé do kanceláře s lístkem vytrženým z hraběcího zápisníku a žádali buď pytel žita, tisíc šindele neb dřevo v lese, vyprávěli, že se setkali s panem hrabětem, že se s nimi dal do řeči, slovo dalo slovo, a když si postěžovali, že si nemohou přikrýt chalupu nebo že teď k novému už nemají co ústům podat, jak napsal pár slovíček, vytrhl lísteček papíru a posílá je s ním do kanceláře.

Hrabě František jako by si zde oči promnul, Trhanov a okolí nezdálo se mu nikdy tak krásným jako letos, neboť nikdy zde celé jaro neprožil a nikdy tak bezstarostně se zdejším krajem netoulal. Jezdával kočárem i koňmo, ale vždycky někoho doprovázel nebo vítal, vždycky někoho bavil nebo na nějaký plán myslil, ničeho si nevšímal, takže ten kraj k němu ani promluvíti nemohl.

Ted' však i když venku přšelo anebo o pouti sněhová vánice bubnovala mu divoce na okno, spokojeně prohlížel si knihovnu i archív umístěný ve vysokém pokoji právě nad parkánem v těsném sousedství kostela. Ohromná, porcelánová kamna dýchala milé teplo, dvěma okny s falešnou, dřevěnou kružbou gotickou padalo sem dole čisté, bílé světlo, ale nad ním u stropu vznášelo se chrámové pološero, neboť celá kružba nad okny byla vyplněna barevnými skly a erbem Stadionů. I zde nechal na pokoji Voltaira i d'Alemberta, Diderota, ba i svého miláčka Rousseaua, nestaral se ani o filosofii, ani o teologii, ale probíral se rodinným archívem a hlavně ho zajímal jeden z jeho prastrýců, slavný kanovník a děkan würzburgské kapitoly v Bavorsku, který celé panství trhanovské i koutské od Lomikarových dcer koupil a neobyčejně je zvelebil. Padl mu do ruky tučný svazek listin, označených titulem Amtsrelation, a když jej rozevřel, ovál ho takový teplý dech rodinné lásky a péče, že už se od něho odloučiti nemohl. Viděl podle data pečlivě seřazené zprávy, které posílal regent panství Jan Jindřich Dalken panu kanovníkovi i později jeho bratru Janu Filipovi. Hrabě František jasně vidí, jak se snaží zvelebiti panství a jakým moudrým mužem byl ten kanovník, který tu hned obnovuje výrobu železa i skla, staví hamry i hutě, stará se o cesty a mosty, je prakticky zbožným, neboť vymáhá odpustky pro své kostely, aby se zvýšila návštěva jejich a prodalo se více piva, nařizuje vymáhati staré dluhy, ptá se na vojsko, které přes Klenčí prochází panstvím, ale hlavně pečuje o přesné hranice panství, aby veškerý majetek byl v bezpečném držení a nepřipouštěl žádných sporů a soudů. Panský regent svědomitě oznamuje, kolik a kam zasadil mezníků, a jmenovitě rozepisuje se o klenckých lůsích.

„Tam se musím jednou podívat,“ umínil si hrabě František a dnes po obědě vylákalo ho parné sluníčko i stinné lesy, že se do nich vydal a od Výhledů sám a sám pustil se po zákopu mírným svahem k severu. Panské lesy po jeho levé ruce stály němé, jako by v uctivém tichu, když jejich pán jimi prochází. Zato však ze selských lůsů dole ozýval se halas lidských hlasů, veselý křik i jarý smích, takže si hrabě usedl na zákop a zálibně poslouchal. Horko mu bylo a krev tepala mu prudce v žilách. Cítil se opět svěžím a mladým, chuť k životu se v něm probouzela a lačně poslouchal, jak celým lesem šumí a voní, zpívá a jásá jaro.

Ted' zcela blízko někde ozvaly se tiché kroky, otočil hlavu a spatřil mezi stromy mladou ženu, svěží jako květ. To Josefačka přeskočila zákop a zašla na panské nahrábnout si košík stlaní. Její muž právě odjel s kladkou, mají pouze čtvrtku lesa; kde by jim stačila na dříví i stlaní, kdyby si něco nepřibrali z panského... Jako kocour na myš dívá se hrabě František na Josefačku a bojí se pohnout, aby jí nevyplašil. Postavila koš a hráběmi počala rychle hrnout suché, spadalé špendličí na hromadu. Krátká červená šerka chvěje se jí kolem plných boků

jako živý plamen a nad ní bělá se plátěná košilka s rozparečkem vpředu a zdrhnutá kolem krku červenou tkaničkou. Nahé ruce i nohy, osmahlé a tuhé, jen se kmitají, jak pospíchá Josefačka, už aby nahrabala košík a odnesla si ho do jejich lesa na skromnou hromádku. „Alespoň plné řebřiny abychom měli, aby to přece stálo za fůru,“ rozjímá si a hrabe, až se jí hlava třese.

Hrabě nemůže od ní oči odtrhnout, i kdyby chtěl. Ale nechce, tak se mu líbí ten živý obrázek, že ho zrovna hltá očima a že by zaň – kdyby byl jeho – dal v té chvíli celou proslulou galerii nebožtíka otce. Po dlouhé době vzrušuje ho opět žena, zdá se mu, že mu přináší úplné zdraví i radost života, cítí zvláštní vůni, kterou vypařuje její mladé tělo, slyší její prudký dech, vidí rudé pysky i pevná, sněhobílá ňadra, jak se shýbá k zemi, všechno na ní ho vábí a dráždí. – –

V Klenčí na věži rozhoupal se velký zvon Martin. Zedníček hned zasekl ručku do špalku, sundal čepici a naklonil se ke Kokoráčce:

„Zvoní tři hodiny – čas svačit,“ vykřikl jí do ucha. „Už! To to utíká!“ podivila se stařena a také se pokřižovala.

„Honzo, snad už zase nemáš hlad?“ podivila se upřímně, když spatřila Zedníčka chápat se hrnce kyselého mléka, které jim tu selka nechala k svačině.

„I ty důro hloupá,“ rozhněval se upřímně starý pašerák, „kdyby tě zavřeli na tři měsíce, krmili tě praženkou, viděli bychom, jak bys splaskla a nebyla taková nakynulá jako hnilice. Jídlo, pití – drží živobytí, to si jednou provždy pamatuj, má-li trvat mezi námi manželská svornost a láska, o věrnosti ani nemluv.“

Kokoráčka právě se chystala odpovědět něco hodně pepného, když však viděla, že Zedníček drží hrnec sice v rukou, nepije, ale překvapeně hledí k vratům, také se čerstva ohlíží. Vrata stála ještě dokořán otevřená, jak z nich hospodář po obědě vyjel, a v nich teď seděli na koních dva husaři zaprášení jako popeláři.

„Pámbů s námi, kdepak se tu ti čerti berou?“ lekla se stařena a divže se znova nepožehnala křížem.

Zedníček sice viděl, jak před malou chvílí plným cvalem přehnal se po silnici vzhůru houf jezdců, nad parapetem mihly se mu koňské hlavy, husarské čikoše,^[175] modré atily,^[176] ale hned na ně zapomněl, nebyloť to v Klenčí žádnou vzácností. Když však dva z nich zastavili se

pod obloukem vrat, dívají se na nějaký papírek a zase na domovní číslo, napsané na plechové tabulce a přibité právě nade vraty, tu se zasmál a vykřikl:

„Tisíc kulek do cibulek! Dostaneme pomocníky, nu, ty teď může sedlák zrovna potřebovat.“

Vojáci beze slova přitáhli koním uzdy a popojeli až k samým špalkům, dívže na bábu nevjeli.

„Nununu! Jen pomalu! Což jste slepí?“ okřikl je hned Zedníček jako pravý rytíř.

„Kenyér, irosvaj, bor,“^[177] zaštěkl jeden z vojáků, oba však skočili s koní rovnou do peručí, podávali Zedníčkovi papírový lístek a svítili očima jako divoké šelmy.

„A, páni Maďaři, tak pěkně vítám, to se sotva domluvíme, já umím z celé vaší hatmatilky jenom říkat ‚teremtete‘ a to mě naučili vrabci“^[178].

„Basama,“ zařval husar a pravicí sevřel jílec svého palaše.

„Jen tam tu kudličku nech, na mě ji nevytahuj.“

Husar se znovu rozeřval a tu procitla ze svého leknutí i Kokoráčka.

„Nejsou to Maďaři?“ optala se se zájmem. A tu se starý Zedníček rozchechtal. „To je trefa! Jak jsem jen tak mohl zapomenout! Vždyť ty, babo, umíš repetit maďarsky i cikánsky,“ a už ukazoval vojákům na ni, ta že jim porozumí, ale že je hluchá, jako poleno hluchá, prst jí strkal do ucha a rukou přitom třepal, aby pochopili, že se musí jaksepatří rozkřiknout.

Po chvíli se dorozuměli, Kokoráčka nechala všeho, běžela na trávník a křičela na Hanýžku: „Děvečko zlatá, já za tebe pokropím i Pepku opatřím, ale ty leť do lesa a vyříd' tátovi, aby hned jel domů, že tu má husary na exekuci, že chtějí jíst, pít a spát a že si nevím co s nimi počít.“

Už se na dvůr ani nevrátila a jen hleděla za Hanýžkou, jak letí jako na křídlech k lesu.

„Ani selka není doma; copak já jim mohu dávat chléb a máslo? Ti by si toho naporoučeli. Ať se tam s nimi moří Zedníček, jak chce,“ bručela babička, nabrala kropáč vody a počala klidně kropit plátno.

Zedníček stál u špalku a ani se nehnul. Nevěděl, pochopili-li husaři, že sedlák se selkou nejsou doma, nebo nepochopili, ale pěsti se mu svíraly a nahnilé kořeny zubů skřípaly, když

viděl, jak beze všeho zavedli koně do maštale, postavili je tam na hospodářovo stání, násilím pak vyvrátili domovní dveře, a jak byli uprášeni, tak se svalili do loží, která ve světnici stála.

„Tohle až uvidí Král –“ napadlo starci a bál se domyslit.

„Táto! Táto!“ slyší Král Hanýžčin hlas pronikat lesem. Na předním voze má sundané kolo, nápravu položenou na zem a navaluje na předeek s děvkou dlouhou kládu.

„Počkej,“ poroučí teď a drží sochor tak, aby ani píseček pod ním nechrupl.

„Táto! Táto!“ ozývá se blíže hlas milé jeho dcerky. Leknutí vjelo mu do všech údů. To se musilo stát něco zlého, když Hanýžka nechává plátno na bělidle a běží k němu.

„Co se stalo?“ vykřikl tak prudce, až zčervenal.

„Kokoráčka mě k vám posílá, abyste všeho nechal a jel hned domů, že k nám přijeli dva husaři na exekuci,“ vyřizuje Hanýžka během i horkem zardělá jako růžička.

„Je máma doma?“ mírněji už optal se otec.

„Není.“

„Tak je dobře, tos tak běžet nemusila. Na zlou novinu je vždycky času dost,“ řekl Král nahlas a v duchu si pomyslíl: „Každá švestka má pecku a každá pecka hořké jádro; teď už vím, proč ten panský partykář přijel do Klenčí. Budou vyšetřovat, kdo zmlátil radní pány i kdo postavil máj. Co jsme si nadrobili, musíme sníst a ani se neošklíbnout, kdyby to jádýrko chutnalo sebetrpčeji.“

Jen si to pomyslíl, hned pocítil v duši rovnováhu a pevnou půdu pod nohama.

„Tak zaber,“ poručil děvce a sám Sochozem pozdvihl kládu na tlustším konci, jako by zvedal pouhou loučku, „s prázdnem domů nepojedu a husaři jistě na mě počkají.“

„Táto, já bych si šla natrhat na paseku dědečky a babičky^[179] do věnečků,“ ozvala se náhle Hanýžka nesmělým hláskem, které se z lesa nechtělo a hledala záminku, aby se jím mohla volně proběhnout.

„Lépe bys udělala, kdybys vzala peručinku a oháněla mouchy koním,“ ozval se otec, ale na hlase poznala Hanýžka, že to není rozkaz, ale pouhé přání, že lze tudíž otci odmlouvat.

„Já už se před Božím tělem do lesa nedostanu a jinde dědečky s babičkami nenajdu.“

„Do věnečků^[180] máš ještě týden času, to ti všechny kytky zvadnou.“

„Všecky, jenom dědečkové i babičky ne, ty se musejí trhat dřív, čím jsou starší, tím jsou hezčí, vydrží ve věnečkách přes celou zimu a neopadají.“

„I tak si běž, advokátko malá,“ usmál se Král v dobré náladě, neboť kláda sesmekla se mu se sochoru a sedla si na oplín jako do hnízda právě tak, jak si přál, „ale to ti povídám, než naložíme, ať jsi tu, máma se bude s námi vadit, že musí Kokoráčka místo kleštění kropit za tebe.“

Ale to už Hanýžka jela pěšinou vzhůru jako ještěrka a těšila se nesmírně, až se zastaví na Bartošovic pasece, ohlédne se dolů a spatří pod sebou širošířý svět. Zadívá se na jeho svatou krásu, políbí zrakem vzdálené hory v modravé dáli, podiví se znovu městům i vesničkám a možná že si i zazpívá tu novou písničku, co zpívají v nedělní škole: „Ze Šumavy, lemující Čechy, šepotavé vějí dechy...“ utrhne si pro jméno hrst dědečků a poletí zpátky, aby se táta nevadil.

*„Šumavo, netouži
na věky minoucí,
více se nesouží!*

Nové září nebe

a potěší tebe

doba budoucí!“

V duchu slyší Hanýžka tu zvučnou písničku, už otevírá hubičku, jenjen spustit, když před ní v hustém mlázi, kterým musí pěšinka prolézt, má-li se dostat na Bartošovic paseku pod zákopem, ozvou se hlasy a už i prudké kroky, ba skoky. To asi honí postřeleného jelena, srnce nebo srnu...

„Víš, kdo jsem? Já jsem hrabě, ne koš, ne řebřiny, ale všecko stlaní, kolik ho budeš chtít, každoročně dostaneš –“

„Nechte mě být, já jsem vdaná ženská –“

Každému slovu rozumí Hanýžka, po hlase poznává hned mladou Josefačku. Stojí jako přibitá, poslouchá, ani nedutá, aby jí žádné slůvko neušlo.

„Budu volat, dole seká můj muž,“ křičí Josefačka, jako by ji někdo škrtil, a strach třese se jí v hlase.

„Měj rozum, právě proto, žes vdána –“

Ten, kdo ubližuje Josefačce, ten je patrně Němec, po tvrdé řeči to poznává, ačkoli mluví také víc nosem, jako by mu tvrdá pěst svírala hrdlo.

I nebojácná Hanýžka se lekla, tajemná hrůza ji obešla, na zloděje Pucbidla si vzpomněla, který se vydával hned za knížete, hned za hraběte, za uhlíře, za kupce, sedláka i vojáka, bázeň jí vjela do noh, přimrazila ji k zemi, takže i kdyby chtěla, nemůže se obrátit a utéci, nemůže leknutím ani jazykem vládnout, ústa otevřít a vykřiknout, jak by si přála: „Teta, nebojte se, už běžím pro tátu a ten vám pomůže.“

Než se vzpamatovala, rozhrnulo se před ní husté mlází, z něho se vydřela Josefačka bez šátku a bez fěrtuchu, s přetrženou tkaničkou u košile a za ní vyběhl nějaký panský myslivec, kterého Hanýžka jakživa neviděla. Není to ani Pavelka, ani Brodský, ani dílský fořt, kterému přezdívali Tudleno. „Aby to tak byl sám zelený myslivecký pán,“ kmitlo se jí hlavou, jak o něm slychala v pohádkách za zimních večerů u Bartošů na přástkách. „Je to on,“ řekla si náhle, určitě, když se jí zdálo, že kulhá v běhu, když spatřila jeho brunátnou tvář, jeho ohněm sálající oči, jeho rozšklebená ústa a když slyšela jeho prudký dech.

Celá pohádka o mysliveckém pánu a princezně vybavila se jí v hlavě tak, jak ji hrál pan principál Šmíd na komedii i jak ji hrávali na pastvě po něm a kde Hanýžka vystupovala jako princezna. I teď tajemnou silou náhle uchvácená, skočila mezi Josefačku a hraběte, dupla si bosou nožkou a vykřikla velitelsky:

*„Aj, ty pekelné kníže,
opovázíš-li se přistoupit blíže,
hned udělám mocné znamení svatého kříže.“*

„Anděl Páně mi tě posílá, děvečko zlatá,“ vykřikla radostí mladá selka, schvátla Hanýžku do náruče a přitiskla se k ní, divže ji neudusila.

XIII

„Jsem zdrav! Opět zdrav!“ jásal hrabě František, když se vrátil k zákopu a kráčet po něm dál k dílské cestě. Rozčarování pominulo, ale zbylo v něm radostné vědomí mužné síly a chuti k životu. Chvíli ještě míhala se mu před očima jako plamen červená šerka, bělela se rezná košile, prosvítalo a chvělo se nahé tělo, ale každým krokem obrázek se kalil, barvy bledly, bouře se utišovala...

„Kolik máme vlastně hodin?“ zastavil se a vytáhl z kapsy zlaté kuperky.^[181] Lesklá ručička ukazovala na čtvrtou a hrabě po dlouhé době náhle pocítil, po čem dávno toužil. Tělesný hlad, dravý a nezkrocený ho přepadl, takový, jaký míval kdysi po honech anebo jízdách, kdy se mu zdávalo, že by křemenky kousal, a kdy mu i prostý krajíc domácího chleba s hrnkem kyselého mléka v myslivně anebo hájovně chutnal líp než všechny lahůdky zámecké kuchyně francouzské.

„Kdepak vlastně jsem?“ otočil se na patě a rozhlížel se temným lesem. Panský zákop před ním prudce se svažoval k Šindelářovic koutu, pár kroků před ním hučel v těsném korytě potůček, zelené kapradí rozkládalo nad ním jemné svoje vějíře a za ním černaly se obludné balvany rulové, rozsypané od temene Sádku až dolů k Lachcům přes celý les, jak při některém převratu kůry zemské ohromná síla rozdrtila skalní ledovec, strhla jeho tříšť a rozsela ji po celé stráni až do údolí.

Dílský fořt Smrž seděl za jedním takovým mechem porostlým kamenem a už chvíli pozoroval hraběte Františka.

„Tudleno,“ myslil si, „kampak asi jde a copak tu chce? Do cesty mu nepolezu, ledaže by vytáhl trubičku a zatroubil, aby se přesvědčil, jsem-li v revíru.“

Jen si to pomyslí, trubka zavřeštěla.

Smrž ihned vytáhl z kožené tašky svoji, ozval se a s kloboukem v ruce blížil se k hraběti.

„Odkud jsi?“

„Dílský fořt Smrž, Excelenci!“

„Kde jsem?“

„Nad Lachci, na hranici mezi panským, klenckým a postřekovským lesem.“

„Jak daleko mám domů?“

„Půldruhé hodiny.“

„Kam máme nejbliž?“

„Do Klenčí.“

„Ved' mě tam.“

Sešli hned na pohodlnou pěšinu, otáčející se kolem Šimanovic kopce, po chvíli už věž klenckého kostela jako šídlo propíchlá kopec a za každým krokem pak vynořovalo se před nimi napohled tiché městečko.

„Zaved mě někam, kde bychom dostali dobrý domácí chléb a čerstvou kyselou smetanu,“ poručil hrabě a sliny se mu v ústech zrovna sbíhaly při pouhém pomyšlení, až selka položí před něj pecen vonného domácího chleba, položí k němu nůž a slánku, řekne: „Ukrojte si jako doma, já zatím skočím do lochu pro vrhlici mléka, aby bylo studené.“ Viděl už červeně pálený hrnec, jak se v teple po povrchu opocuje, jak se v něm bělá a žlutne hladina husté smetany, jak ji selka sbírá sběračkou do majolikového hrnečku, jak se táhne po jazyku a klouzá sama do žíznivého hrdla...

„Kam tě mám zavect, abys byl spokojen?“ uvažuje rychle Smrž a dívá se na statky, jež se k nim obracejí zády, jenom jejich sady a dřevěné stodoly v nich dívají se na ně. Pruhy plátna zabělely se mu před očima a hned se mu v hlavě rozjasnilo.

„Na chleb a smetanu můžeme zajíti kamkoli, ale nejbliž máme k sedláku Královi, pěšina nás tam rovnou vede a selka je čistá ženská, chodí tam i paní komisarová Němcová.“

„Tak? Slyšel jsem o ní. Je to prý česká spisovatelka, i do novin píše, vyprávěli v kasině. Zaved' mne tedy ke Králům.“

Louky v Rozsoše dozrávají pro kosu. Svatý Ján seče sám a do svatého Jana Křtitele už nedaleko. Dorotí kvítí, měsíčky, pantoflíčky, kvítíčka, žemličky, svatojánský chleb, bílek i žluté kvítí^[182], všecko roste, zelená se, kvete a voní, žádný koberec, žádný gobelín, žádný obraz na celém světě není tak krásný jako trávníky táhnoucí se v širokých pruzích k zeleným sadům, jež se po krutém mrazu zmlazují a vyhánějí nové, svěží lístky. Slunce stojí nad lesy, jako kouzelná lampa ozařuje ten pestrý obraz, nad kterým chvěje se radostí horký vzduch a po kterém plují dva temné stíny hraběte a myslivce.

„Jaká krása a jaké štěstí žít v přírodě bez starostí, bez parádních uniforem, bez úředních kanceláří, mrzutých výnosů, paragrafů, bez konferencí a komisí, ti lidé žijí zde jako v ráji,“ závistivě uvažuje hrabě a v duchu zjevuje se mu psací stůl, úřední spisy připravené k podpisu, slyší jednotvárný, unavený hlas svého tajemníka, jenž mu podává zprávy o tom, co dělají Vlachové a Slovinci, co píší jejich noviny, co se chystá proti vládě, šedý, jednotvárný život zjevuje se mu před očima...

„Zapomněli pokropit,“ myslí si Smrž a dívá se škodolibě na bílé plátno suché jako trn, na plechový kropáč, jenž se u něho povaluje, „musím to Hanýžce pošeptat, aby od přísné matky nedostala.“

Jen si to pomyslel, zastavil je oba strašný hlas, který se vyvalil ze dvora, přeletěl stodolu a rozléhal se sadem i trávníky.

„Já jsem doma. – Já jsem tu hospodářem. – Kdo se opováží na mě sáhnout, zabiju ho, ať se mi stane, co chce.“

Hrůza padala z toho hlasu na myslivce i hraběte.

„Proboha – tam se něco stalo! To volá Král!“ rozkřikl se Smrž a skokem letěl přes sad do dvora.

„Pomoc! Pomoc!“ zoufale křičí Kokoráčka.

„Pomoc! Pomoc!“ křičí Zedníček, pobíhají zmateně po dvoře kolem vozu ovršeného kládami, před ním stojí Král se sekerou v ruce, dva husaři před ním vyskakují a klejí maďarsky, divže střechy nechytnou.

„Stát!“ – „Halt!“ – „Co se děje!“ – vzkřikl Tudleno, jako jelen přeskočil potok, strhl s ramene flintu a přiskočil k sedláku. Rytíř je myslivec Smrž, neboť ví, „že proti dvěma – jednomu pomoci sluší“.

„Já věděl, co se stane,“ lámal rukama Zedníček, „až se vrátí Král a spatří ty maďarské vepře válet se v jeho loži, štěstí, že jsem uklidil, když chrápali, jejich šavle a pistole. Á! Á! Sám pan hrabě! A zrovna vhod – zrovna včas, k nejlepšímu přicházíte, alespoň na vlastní oči vidíte,“ klaněl se pašerák hraběti Františkovi a hned žaloval, „nač přišli, snědli a vypili, dveře vylomili, sami si brali, i lívance, co jsem si nechal k večeři, mi vzali, i kyselé mléko mi vypili.“

Hrabě stál bledý, přísný, obočí se mu zježilo a pod střechou klobouku zelenavě se mu leskly jindy krásné jeho oči. Stál chvíli klidně, mlčky, jenom ruka prozrazovala duševní rozčilení, jak prudce ťukala holí opatřenou železným bodcem o plesknatý kámen záspi.

„Co tu děláte?“ ozvalo se ze zaťatých rtů krátce, úsečně a – maďarsky. Oba husaři, jakmile zaslechli zvuky své mateřštiny, podívali se překvapeně na hraběte a zkrotli. –

Ani pět minut to netrvalo a hrabě pochopil všecko.

Krev se v něm vzpěnila. „Víš o tom náš direktor, nebo neví?“ ta jediná jasná myšlenka zvonila mu v hlavě a rozhodl se zjednat si hned a na místě jistotu.

„Všichni na radnici,“ poručil německy i maďarsky a ukázal hůlkou ke vratům, dosud dokořán otevřeným.

Vojáci poslechli; hrabě František ovládl je nejen svým velitelským zjevem, ale hlavně tím, že umí maďarsky a že je grófem.

Trhanov už dávno vrčel na Kouto, kde vrchnostenský úřad příliš se roztahoval a zasahoval do pravomoci panského úřadu v Trhanově, jako by obě panství patřila jednomu majiteli. Pletl se do vybírání daní, do odvodů vojenských, do roboty, osměloval se volat do Kouta rychtáře a udělovat jim tam rozkazy, ač to bylo výsostné právo panské kanceláře a vrchní úřad měl pouze vyřizovat soudní spory, žaloby a stížnosti. Hrabě František zapomněl na hlad i žízeň, na své dobrodružství v lese i na koberec luk a trávníků, všecka jeho spokojená mysl i veselá nálada rázem se proměnila v dravou touhu vymstít se na někom, kdo mu pokazil tak radostný den. Úředník, přísný a bezohledný, probudil se v něm, majitel panství, které teprve nedávno postoupil dobrovolně svému mladšímu bratru Rudolfovi, se v něm rázem ozval, stará, dobrá krev stadionská zabouřila mu v žilách.

„To jsou přece moji poddaní a nesmím je nechat trýznit divokou soldateskou, zasluhují-li exekuci, dobře, ať je vyžírají vojáci a koně, toť dost veliký trest, ale v dnešní době, kde vzduch páchne revolucí, takhle sedláky dráždit,“ uvažoval cestou k radnici, kde se trefil k nejlepšímu.

Amtsasesor Hop zaváděl tam právě protokol s městskou radou a purkmistr Kladívko vypovídal, co se dalo v Klenčí o červených vejcích^[183]. Hop poslouchal a pak upravenou výpověď diktoval sám Bílkovi do protokolu jménem rychtářovým, když se na radnici prudce otevřely dveře a v nich stanul guvernér rakouského Přímoří, už tehdy věhlasný státník a

právník – hrabě František Stadion Warthausen, klidný už a vážný, ale přísně a pánovitě jako doma se rozhlízející prostornou kanceláří radniční.

Jako by ho prutem šlehl, vymrštil se první z lavice Hop, vyskočil do výše, divže hlavou o strop nenarazil, ale hned se ohnul jako obruč až k zemi a plno otázek rojilo se mu v hlavě.

„Jak sem přichází? Co tu chce? Kdo ho sem vede?“ kmitaly se myšlenky hlavou amtsasesora i ostatní rady městské.

Hodnou chvíli mlčel hrabě, mlčeli i radní páni a jenom Hop sháněl hned židli, stavěl ji v čelo stolu, drmole přitom německy: „Račte, prosím, veliká čest i překvapení,“ a dívaje se na podivný průvod hraběte.

Dva husaři se za ním mračili a ještě kdosi tam stál, koho hned dveřmi poznati nemohl. Ale teď, jak hrabě pokročil ke stolu, vhrnulo se všecko do kanceláře, i fořt Smrž, i sedlák Král tak, jak se z lesa vrátil, ve vysokých botách, šerkových kalhotách a košili umazané smůlou a rozhrnuté na prsou, takže hustě zarostlá hrud' rozparkem košile prosvítala. Opřel se o pažení dveří, smekl svůj oklopoušený^[184]širáček, sevřel ho v dlani, založil si ruce na prsou a poslouchal. Jenom oči plály mu divoce jako tygru.

„To jsou palatýnovi^[185] husaři z Klatov?“ optal se hrabě německy a zabubnoval lehce bílými prsty o desku stolu.

„Prosím, Excellence,“ uklonil se Hop.

„Kdopak je vede?“

Hop sáhl po papíru a rychle četl: „Pan Artur Görgeie, nadporučík první škadrony.“

„Rád bych s ním mluvil.“

Strážník Kodrda rozběhl se k Johánesům, kde na útraty obce byl ubytován velitel vojenské exekuce.

„Posílá je krajský úřad, že ano?“

„Prosím, zde je rozkaz, Excellence, sám pan krajský hejtman ho podepsal,“ vytáhl hned arch papíru asesor a předložil jej hraběti, který ihned poznal podpis Otokara z Bernkopfu, s nímž studoval na právnické fakultě ve Vídni.

„Svolení naše ovšem také máte?“ zase tak klidně optal se hrabě.

Jako by Hopa do hlavy udeřil, tak se mu v té chvíli zajiskřilo před očima. Zrudl rozpaky i vztekem, přešlápl z nohy na nohu, ruce si zamnul, pokašlával chvíli, zakoktal: „Svolení hospodářského úřadu? To prosím, echm, jak bych to jen řekl,“ a přitom současně zvedala se v něm ohromná vlna zlosti na sedláky. „Kdo to těm chámům jen řekl? Kdo nás zradil? Jak mohli tak rychle vzkázat do Trhanova? Proč přijel sám hrabě, a ne direktor Melichar nebo písař Sádlo, kterému přece psal a pozval ho jako svědka, korunního svědka, až se bude psát protokol o hanebném máji, slíbil mu, že se bude psát u Zippnerů a Lízinka že se těší –“ to všecko divoce mu tancovalo hlavou.

„Tak jen rychle, pane asesore, ukažte mi také naši žádost o vojenskou exekuci nebo alespoň naše svolení k ní,“ zesílil hrabě František hlas a zostřil pohled, když viděl, jak Hop rozčileně přehazuje papíry a jak se mu ruce chvějí.

„Prosím za prominutí, nutnost vyžadovala, nebylo opravdu času, musili jsme jednat bezodkladně, aby byli viníci dopadeni při činu, aby nemohli zapírat a vykrucovat se.“

„Řekněte zkrátka, že to svolení nemáte, že jste v Koutě opět jednali na svou pěst, o nás, ale bez nás, my jsme v Trhanově asi páté kolo u vozu,“ jemně, kousavě, jako když špendlíkem bodá, mluvil hrabě.

„Teprve dodatečně oznámíme a odůvodníme –“

„Dodatečně! Mhm! Dodatečně, když už naši poddaní se mordují, teď v nejhorší době přede žněmi vyjídají a vyžírají, ani my nemáme odvahy vybírat na nich dlužné nám dávky a poplatky, a vy jim pověsíte na krk hned po dvou husarech, aby je živili, dobře živili, maso a pivo jim kupovali, a proč, prosím vás, co se stalo?“ zesílil hrabě hlas.

„Revoluce, Excelencí, revoluce. Se svolením hospodářského úřadu zakázali jsme sedlákům jezdit do lůsů, ježto je neoprávněně drží; jejich lůsy, jak prokázáno, patří obci a jenom podvodem dostali je do soukromého vlastnictví.“

„Lež!“ ozvalo se od dveří jadrně česky a Král se odlepil od dřevěného pažení.

„Buďte zticha, až na vás dojde,“ okřikl ho hned hrabě také česky.

„Zde slyší, Excelencí, na vlastní uši slyší tu vzpouru. Žádné zákazy pro pyšné sedláky neplatí, jezdí dál, jako jezdili.“

„Podali jsme rekurs, ohradili jsme se,“ vykřikl Král, jenž ve zlosti se nedovedl opanovat, opět česky.

„Ale máte čekat, až bude vyřízen. Náš rozkaz zní jasně: nejezdit do lesa, nekácet a nepoškozovat ostatní občany,“ vyštěkl naň Hop po česku a hned zas uctivě se obrátil na hraběte německy: „Autorita naše, vážnost vrchního úřadu vyžadovala, aby se zakročilo okamžitě.“

„Ano, od toho jsme zde především my, náš hospodářský úřad v Trhanově, naši mušketýři a biřici, a když my nestačíme, pak teprve -“ odpovídal hrabě, ale nějak mdle, zasněně, nevšímá si ani Krále, neokřikuje ho, že ač netázán, plete se do úředního jednání, neboť i jemu v duchu zjevuje se tučný svazek listin s nápisem Amtsrelation, sedí s ním v knihovně u teplých kamen, venku se točí vichřice a májový sníh seká do oken a on čte zprávy regenta Jana Jindřicha Dalkena, jež posílá z Trhanova prastrýci kanovníku do Würzburgu i pradědu Janu Filipovi do Mohuče, čte i odpovědi, kterými jeho návrhy buď schvalovali, nebo zamítali, čte tam i o novém dělení lesů mezi měšťany klencké a právě kvůli tomu si dnes vyšel, jako by ho cosi táhlo, do lesů a přál si vidět zákop a mezníky dělicí panský les od selských lůsů.

„Sedláci dopouštějí se i hrubého násilí. Celá zdejší městská rada i s purkmistrem byla v noci úkladným způsobem přepadena, ztlučena a na životě ohrožena. Chováme odůvodněné podezření, že toho zločinu dopustili se zdejší sedláci,“ zesiloval Hop svoji žalobu.

Ale hrabě František poslouchal jen jedním uchem. Červená šerka, bílá košilka pod krkem rozhalená, černé oči a rudé retы selky Josefačky kmitly se mu hlavou. Určitě se pamatuje, jak ji oslovil, jak se jí ptal, odkud je, jak se lekla, ale když poznala, že není fořtem, že ji neudá, koš nerozšlape, hrabě nepřerazí, hned důvěrně se rozpovídala, že je selkou, i jméno řekla, ale hrabě si je nepamatuje, přeslechl je, pouze to určitě ví, že je z Klenčí, že hospodaří s mužem na pouhé čtvrtce, co podestlat pod dobytek že nemají a ten proužek lesa že jim nestačí, takže si vyšla do panského – přes zákop –

„Množí se i jiné stížnosti na sedláky, utlačují německé řemeslníky se svolením vrchnosti v městečku usazené a za měšťany řádně přijaté, čtou noviny, míchají se do politiky, pobláznil je kaplan Faster a dovršila to paní komisarka, velice nebezpečná to osoba,“ žaluje asesor, rozpaluje se, nové a nové viny hází sedlákům na hlavu, zveličuje je a nadsazuje, jen aby se dostal z mače^[186], aby přesvědčil hraběte, že náhlá exekuce byla nutnou. Bída učí rozumu a Hopovi se zdá, že už vyjel z bahna na tvrdo, že se mu podařilo ulomiti hroty všem výtkám a

námítkám. Hrabě skutečně mlčí, tváří se, jako by pozorně poslouchal, hlavu sklonil i oči přivřel, jako by o něčem úsilně přemýšlel.

„Kolik sem přijelo těch husarů?“ zvedl náhle hlas a upřel oči na asesora.

„Čtyřicet, prosím.“

„A to jste je ubytovali ve všech gruntech?“

„Ve všech. Celolánici dostali po dvou, půllánici a čtvrt – lánici po jednom,“ odpovídal přesně Hop, jako by tušil, proč se pan hrabě ptá.

„I Čtvrtlánici,“ povzdychl si mimoděk hrabě František, Josefačka přeběhla mu před očima, husara spatřil v duchu, jak se za ní žene, a jako na obranu vyskočil teď a prudce, zle, bezohledně se rozkřikl:

„Máte svědomí? Víte, že na takovém čtvrtlánu nemají dnes lidé pomalu už co do huby dát, čím dobytek nakrmit, co pod něj podestlat, a vy se opovázíte bez našeho vědomí a svolení posadit tam husara, aby jim snědl poslední skývu chleba a poslední zrnko obroku? A to pro nic za nic! Což jsou-li sedláci v právu?“

Strašný boj zuří v nitru pana amtsasesora. Má pokorně sklopit hlavu před hrabětem a mlčet, zadat si před celou městskou radou, či má se odvážit odporovat hraběti, pustit se s ním do hádky a snad si zničit celou svoji budoucnost? Rozhlédl se zoufale kolem. Spatřil purkmistra se škodolibým úsměvem na rtech, Hernaufa i Sauera, kterým čte z očí, jak si myslí: „Pane, ten na tebe vyžrál, ten ti práší kožich,“ jenom Zippner sedí smrtelně bledý, z očí se mu dívá strach a úzkost o Hopa, aby to neprohrál, aby nepovoloval, a amtsasesoru se zdá, že za ním upírají se naň i dvě uplakané, modré oči a důvěrně se k němu obrací bledá tvář slečny Betynyky.

„Prosím,“ odkašlal si Hop a vypnul se, „ta zpupnost selská jde tak daleko, že se odvažují veřejně tupit i německé dcerky zdejších počestných mistrů, ba i členů městské rady.“

„To sem nepatří. To může být předmětem soudního vyšetřování a jednání, do kterého se míchat nesmím, ale na svém právu panském stojím. Bez našeho vědomí a svolení nesmí tu zůstat ani koňský chlup po husarech. Á – pan nadporučík právě přichází.“

Na dřevěných schodech i předsíni zazvonily ostruhy a pružným krokem vešel do kanceláře důstojník. Hrabě mu popořel vstříc a oslovil ho maďarsky. Důstojník, příjemně překvapen, se usmál a podnes zůstává tajemstvím, co spolu mluvili. Venku na městečku už se rozmáhal

ženský pláč i zlostný křik, divoký Klika stál před radnicí, šermoval rukama a volal: „Husary si na nás pozvali jako na Turky a proč? Chci vědět proč?“ dupal zlostně nohama. „Krále husaři odvedli na radnici.“

„V poutech ho odvedli.“

„Fořt Tudleno a ještě nějaký pán šel s ním, to bude patrně nějaký úředník od krajského soudu.“

„U nás řadí husar jako pominutý. Tříská palašem do stolu a chce maso a víno.“

„Dala jsem mu chléb, černý chléb, jaký máme, shodil ho se stolu, vyšel ven, usekl huse hlavu a nařídil, abych mu ji hned opařila a upekla. Kdopak teď bude vodit housata?“

Vřava rostla každým okamžikem. Pro Královou přiběhla Hanýžka až na pole, otec ji tam poslal rovnou, sotvaže vyjeli z lesa. Půl záhonu lnu jenom už zbývalo, selka se přičiňovala, jen aby do večera byla hotova, ani se nepozdvihla, aby si ohnutý hřbet narovнала, a proto se lekla, když Hanýžka jako před hodinkou v lese zavolala teď: „Mámo! Mámóóó!“

„Copak se stalo?“ stejně ulekaně jako Král v lese ptá se jeho žena v leništi a takový strach jí vjel do noh, že nemohla sama běžet vstříc tomu poslíčkovi a jenom tu otázku vyslala mu v ústrety.

„To se jistě něco hrozného stalo, když Hanýžka opustila bělidlo i Pepku, to jistě kláda v lese rozmačkala muži ruku nebo mu přerazila nohu nebo snad – Bože chraň –“

„Mluv, co se stalo!“ přes tři lány, přes šest mezí volá Králová a sotva se úzkostí drží na nohou.

„Husaři k nám přijeli,“ vykřikla Hanýžka, „a máte jít domů chystat jim večeři, aby nevyváděli, ale byli hodní, táta mě pro vás posílá.“

„Jen když to není nic horšího,“ oddechla si hospodyně, neboť zpráva ta ji valně nepřekvapila. Vojsko na pochodech mívalo v Klenčí často oddech, vojáčkové se navečeřeli, vyspali a ráno zase jeli o dům dál. Opatrnost i moudrost i pohostinnost selská kázala vyjítí vojáku vstříc a udržeti ho v dobré náladě, uvařit mu chutnější večeři, pozvat ho ke stolu a připravit mu pohodlné lože.

„On to zas někdo našim vojákům jinde oplatí,“ říkali sedláci a často za unaveného vojáka, když si naříkal, že od rána je v sedle, údy že necítí a teď že musí mundúr klepat a řemení čistit, i koně nakrmili a napojili.

„Komu paks tam nechala plátno?“ přísně se optala matka, když Hanýžka doběhla až k ní.

„Bába Kokoráčka kropí za mě.“

„Byl táta doma, když husaři přijeli?“

„Nebyl; jenom bába s dědkem klestili na dvoře, Kokoráčka přiběhla na bělidlo, poslala mě pro tátu a táta zase pro vás.“

„Odkud přijeli? Shora nebo zdola?“

„Nic nevím, ani jsem je okem nespátřila, protože sedím vzadu u plátna.“

Selka už spustila vyhrnutou sukni, opravila si šátek na hlavě, uvázala fěrtuch, naložila si vyplenu trávu do putny a naříkala si: „Tak jsem se těšila, že to dodělám a zítra že se s vámi vydám do lesa na stlaní, a zatím abych sem ještě kvůli tomu kousku šla. Nic mi to nejde letos od ruky, vždycky kozel někoho přinese, věčně se v tom lenu budu válet.“

„Kdybyste mě nechala, já bych ten záhon doplela, nešla bych domů, dokud bych nebyla hotova,“ nesměle se ozvala Hanýžka, kterou dráždila každá nová práce a rychle se jí chápala.

„Ty to ještě sama nedoveďeš,“ usmála se selka, „a já tu s tebou zůstat nemohu.“

„A to by bylo! Což je to tak těžké? Leníček nechám stát a všecko, co není len, musí ze země ven.“

„Tak se to říká, ale lehké to není. Musíš lézt rozhorem,^[187] abys len zbytečně nepošlapala, dát pozor, aby s plevelem nešel také len, abys ho nepřetrhala, kořínky mu nenadzdvihla –“ poučovala ji matka a radostně hleděla, jak jde Hanýžce ta práce od ruky.

„Mnoho už na tom kousku nemůže zkazit,“ pomyslila si a řekla nahlas: „Tak ukaž, co umíš. Pole neošidíš. Každá blyjskota, kterou tu zapomeneš, zdvihne hlavu, bude křičet: ‚Králuc Hanýžka tu plila ha vytrhnout mě zapomíla a všichni, kdož půjdou kolem, budou se ti smát.‘“

„To by byla hanba!“ myslí si Hanýžka a pouští se do díla s nemalou hrdostí i radostí, že jí svěřila matka práci, kterou smějí se selkou konat jenom zkušené děvky. – Všechno se vrací

kvečeru domů. Husy maširujou první a nedají se udržet. Kdyby jim husopas bránil, zvednou se a uletí. Za nimi žene svoje stádo ovčák, poslední opouštějí pastvu pohůnci a velký pastýř. Krávy, co nechaly doma odstávčata, teskně bučí a pospíchají na stání, mlsné jalovice proskočí se ještě po dvoře a shánějí nějakou mlsnotu, ale dnes nikdo je neokřikuje, nikdo na řetěz neuvazuje, nikdo nezavírá ovce, nikdo nenese husám v dížce večeři, všecko zmateně pobíhá, plaší se a jančí, neboť na stání stojí husarský kůň, husar řádí ve světnici nebo na dvoře, selka s dětmi pláče a sedlák běžel do shromáždění k radnici, odkud právě vyšel husarský důstojník s hrabětem. Všichni teď poznali hraběte Františka, ale neztichli uctivě jako jindy, nesmekali před ním klobouky a čepice, tiché mručení se ozvalo, jako když se voda v hrnci vaří, a teď vykřikl Klika: „To voni dovedou, vodit na nás vojáky, ale zastat se nás?“ A jako by prolomil hráz, množily se rozhněvané hlasy: „Proč nás hned nepověsí jako za Lomikara?“

„Napřed nám lůsy dají, potom nám je berou.“

„S čertem se spojí proti sedláku.“

„Němci jsou všichni. Němec od Němce, pán od pána nebude.“

Dva husaři jdou za nimi a za husary jde Král s dílským fořtem. Svobodně jde, jednu ruku o bok opírá, na druhé pěst zatíná, jako by se k ráně chystal...

„Ticho,“ poroučí náhle hrabě a česky, i hůlku pozdvihl do výše, „dobře poslouchajte, něco vám řeknu. Stala se chyba. Husaři přijeli hlídat les, a ne vás. Žádný z vás nesmí do lesa, dokud tam budou husaři. Obec musí poslat vojákům i koním jídlo a pití, když si je zavolala.“

Hrabě se usmál a sedláci dali se do smíchu s ním. Smáli se jeho tvrdé češtině, smáli se i tomu nápadu a Král první vykřikl: „Tak je to v pořádku.“

„My jsme také obec, my jsme je nevolali, my platit nebudeme.“

„Vyhraje-li, nebudete. Platí ten, kdo prohraje,“ řekl ještě hrabě jasným hlasem, takže to nad ním na radnici slyšeli, a pak klidně odcházel. Nadporučík ho doprovázel až ke špitálu, tam si podali ruce a rozešli se.

„Přešla mi chuť na všecko,“ řekl hrabě Smržovi, „odtud trefím do zámku se zavázanýma očima, jen jděte domů a hlídat dnes nemusíte, budou hlídat za vás husaři.“

„Myslí to hrabě vážně?“ zdvihl hlavu purkmistr. „Patrně ano, poslechne-li ho pan nadporučík, neboť ve vojenském rozkaze vskutku stojí, že vojsko posílá se jako exekuci na ochranu lesa, aby sedláci jej neplnili,“ vykládal ve strašných rozpacích Hop.

„Ale pak bychom byli potrestáni my. Počítejme, co to bude stát! Seno a oves pro koně, chléb a maso pro vojáky –“

„To by opravdu bylo lepší, kdyby se obrátili a odjeli ještě dnes.“

„To nelze. Bláznů si dělat z krajského úřadu nesmíme,“ rozkřikl se asesor.

Venku se ozvala trubka. Husarský trubač troubil povel „sedlat a vyjet na shromaždiště“.

Nadporučík Görgei vrátil se na radnici, vytáhl svůj rozkaz, přečetl jej a řekl klidně: „Špatně jsem rozuměl rozkazu; nemůžeme hlídat les jinde než v lese. Krást může každý, nejen sedláci, a vozit dříví možno i jinam než do selských dvorů. Nařizuji, aby nás purkmistr zavedl k lesům, které musíme hlídat, a zástupce vrchnostenského úřadu se postará, aby pro mužstvo dodána byla okamžitě potřebná menáž a pro koně tři centy ovsu a tři sena.“

Ani se nepoklonil, ani nesalutoval, hrdě se otočil, před Johánesovic hospodou vyskočil na svého černého valacha a v duchu se těšil na krásný večer i tichou noc v přírodě... Uherské pusty, ohromné roviny s vlnící se travou i obilím, stáda dobytka toulající se po nich, dýmající ohně, hrající cikáni, zpívající čikoši,^[188] tančící snědé cikánky, život plný dobrodružství zaplavil mu vzpomínkami duši a nejen jemu, ale všem vojákům, když vyjeli brťskou cestou do Makasovic lesa a utábořili se tam ještě za bílého dne.

Slunce k osmé hodině sklonilo se s ospalým úsměvem za Haltrav, ale po večeri celé Klenčí vyšlo za humna a dlouho do noci hledělo na řetěz ohňů, který radostně plál pod selskými lúsy...

Teplá, vlhá noc Červnová snesla se na chodskou zemi. Na šerých křídlech zářilo jí tisíce hvězd a v temných vlasech svítil se jí jako zlatá spona úzký srpek měsíce. Dýchala libou vůní kvetoucích luk i lesů, zpívala bubláním potůčků i šelestem stromů, měkkou náručí objímala vysoké hory, skláněla se s polibkem na rtech k vlhkým údolím, zhlížela se v hladinách rybníků, naslouchala pozorně jednotvárnému skřehotu žab, houkání výrů a bukačů, chránila plaché rodiny jelenů i srn, jež pod její záštitou vycházely z lesa na pastvu, a tichým, neslyšitelným krokem kráčela k jitru. Temné její závoje řídly a bledly, hvězdy se ztrácely, noc nenápadně, tajemně mizela, jemné páry nad rašeliništěm v Lacheích a nad postřekovskými

rybníky táhly se chvíli údolím jako průsvitné závoje, jimiž byla zahalena, až náhle rozezpívali se ptáci, šedé skály na temenu Sádku zachytily první úsměv slunce a modravé lesy pod nimi počaly v jitřním vánku šeptat ranní svoji modlitbu...

V té chvíli vyjel z trhanovského zámku dvojspřežní kočár. Seděl v něm hrabě František a po jeho boku krčil se nafouklý jindy direktor Melichar. „Takhle foukat do kaše si nesmíme nechat, pány v Koutě klepneme přes prsty, a důkladně, aby si to pamatovali. Dnes není vhodná doba k tomu, aby se poddaní zbytečnými sekaturami dráždili. Stadionové vycházeli vždy a všude s lidem na svých panstvích v dobrotě, toť tradice našeho rodu a jsme na ni hrdí. Ano! Ano! Průmysl! Řemesla! Obchod! To všechno podporujeme, ale nechceme přece ničit tím sedláky.“

Ještě teď zní v uších Melicharovi rozhovor při včerejší večeři, na kterou ho pan hrabě pozval a kde se jediné mluvilo o klenckých poměrech. I Amtsrelation^[189] přinesl hrabě František z archívu a direktor sám musil nahlas přečísti relaci tehdejšího direktora o dělení selských lůsů, o smluvním kamenu a smlouvě na něm napsané.

„A že to neshořelo?“ poděkl se Melichar, který pamatoval strašný požár trhanovského zámku.

„Nemohlo,“ překvapeně podíval se naň hrabě, „můj otec slavné paměti po požáru přenesl sem z Warthausenu naše rodinné obrazy i archív, aby jako státní ministr rakouský měl i zde svůj pravý domov a nikoli jen papírový inkolát^[190]. Pojedete zítra se mnou do Klatov ke krajskému úřadu. Musíte právě jako mně vyložit i panu krajskému podstatu celého sporu klenckých chalupníků se sedláky, sám se v tom nevyznám.“

To slyší Melichar i teď, když kočár tryskem vyjíždí na prudký kopec kolem třetího kříže lomikarovského a přes Hořákov po bídné cestě letí k Havlovičům, aby se co nejdříve dostal na klatovskou silnici v Domažlicích. Hrabě poručil sice zapřáhnouti jen do otevřeného kočáru, aby užil dne i krajiny, neboť počasí se ustálilo, nehrozilo ani bouřkou, ani větrem a podletní dny sváděly k vycházkám i vyjížděnkám, ale jinak jel v plném gala, aby viděl pan krajský hejtman, že si ho váží, ač se s ním řadu let neviděl. Už koně prozrazují hraběcí stáj. Čtyři šimli, s jakými jezdívá sám císař, běží před kočárem a tak běží, jako by je ne ovšem, ale ohněm krmili. První pár řídí v sedle mušketýr Hadam, zvaný „kyrysar“, slavný jezdec, rodák chodovský, který sloužil u kyrysnického pluku, měl ještě na prsou vytlačená místa od kyrysu a jenom na žádost nebožtíka hraběte Jana Filipa dostal se od pluku přímo do zámeckých

služeb. Za ním na vysokém kozlíku sedí kočí Dufek, hraběcí kočí, kterému ani pan direktor nesmí mnoho poroučet, neboť je prchlý a prudký, kočí však znamenitý a pořádný, nikdy se neopije, koně i řemení v jeho ruce jenjen hrajou, na kozlíku sedí tak vznešeně, jako by na trůnu seděl, takže ho hraběti pro jeho figuru ostatní šlechta závidí. Po jeho boku natahuje se „lokajíček“ – syn komorníka Pergamušky, skoro stejného věku s hrabětem Rudolfem a také tak pokřtěný, kterého moudrý otec vychovává za svého nástupce a který s portýrem Hvízdalem vládne zámekem, když vrchnost není doma. Všichni mají rukavice a livreje v hraběcích barvách, hraběcí znaky svítí se na knoflíkách, na koňských postrojích i na kočáru.

Nejen direktor, ale i hrabě sedí ve voze a mlčí, snad se bojí, aby si na kamenité cestě polní nepřekousl jazyk. Na přední i zadní nápravě vozu vymršťují se sice do výše čtyři pružná pera, která na silných řemenech nesou vlastní kočár, zmírňují znamenitě všechny otřesy kol poskakujících z kamene na kámen a brzy vpravo, brzy vlevo se klonících, ale kolébání vozu přece jen nemohou zamezit.

Hrabě však nepromluvil, ani když celá ekvipáž projela Domažlice a valila se po silnici rovné jako stůl k Smolovu a odtud přes kopec ke Koutu. Teď teprve se pohnul na měkkém sedadle a vypnul hlavu do výše. Jako starý šermíř, když už měsíc nesvíral dlaní jilec šavle nebo končiče a náhle je vyzván k šermu na bod i sek, pocítí dravou touhu státi opět ve střehu, slyšeti jasné cinknutí ocele, útočit i rány odrážet, tak probudil se v hraběti Františkovi opět právník, zatoužil silně, aby celým důvtipem i veškerou svojí výmluvností mohl hájit zákon a právo, chuť k práci se mu vrátila a pozdravil tu silnou touhu jako neklamnou známku úplného uzdravení.

„Bratr se málo stará, co se na panství děje, a proto rostou panu vrchnímu růžky,“ zčistajasna promluvil hrabě a Melichar pochopil, že zase myslí na ten prokletý soud klencký. Než mohl něco odpovědět, už pokračoval jeho pán prudce, až zlostně: „Má plnou hlavu ženění, nelze se mu konečně divit, ale já jako prvorozený mám, ba musím mít na tom zájem, aby naše práva nebyla tak svévolně zkracována. Ti husaři musejí z Klenčí zmizet ještě dnes.“

„Není radno se ukvapovat,“ lekl se Melichar.

„A vy musíte posílat svoje zprávy přímo mně. To nelze, dáti vám plnou moc a vůbec se nestarat o to, co se na panství děje. Obsazení fary v Klenčí prý se stalo proti všemu právu a spravedlnosti.“

„Prosím o prominutí, ale –“

„Žádné ‚ale‘ – Co byste byl říkal, kdybychom byli jmenovali místo vás direktorem třeba správce ze Stanětic, který má s vámi stejný počet služebných let, ale hověl si na poplužních dvorech, kdežto vy jste táhl zde za dva, za sebe i za svého pohodlného předchůdce. Takové otázky luštím rád dle své osobní zkušenosti. Křivda bolí a roztrpčuje. Při první uprázdněné faře to musíme napravit a vyzvat sami Fastra, aby si zažádal.“

Koutský hrabě Bedřich i celý vrchnostenský úřad spal ještě spánkem spravedlivých, v celém zámku nehnula se ani myš, ačkoli už sluníčko stálo nad Rýzmborkem. Jediný šafář v panském dvoře vystrčil hlavu z vrat, když po sluchu poznal, že hrčí po silnici nějaký kočár.

„A jedou čtyřma,“ zabručel a pospíšil si, aby mu neujel.

„Ti si přivstali,“ usmál se, když už zdaleka poznal trhanovské šimly, za nimi excelencpána Františka i direktora.

„Už ho odváží, no, oddychnou si v Trhanově. Tam mají zlaté časy. Vrchnost tam bývá jenom hostem, rok, třeba dva roky nespátří ani hraběcí nohy, jak říkám, zlaté časy! To náš excelencpán sotva jednou do roka vytáhne paty ze zámku, a než se po něm všechno vysmýčí, vyklepá, vymaluje, natře a vydrhne, už zase sedí doma. Zlá služba, když se člověku ustavičně někdo dívá na prsty u rukou i nohou,“ bručel si šafář a s křikem burcoval pacholky i děvečky. Přece však nezapomněl hlásit panu pojezdnému, kdo tak časně ráno projel Koutem, ten s tím běžel honem k panu správci a ten už rovnou do hospodářské kanceláře, kde seděli sice jen písaři a pan lesmistr a zeměměřič Bušek, ale kolem deváté hodiny šťastně se to dozvěděl pan inspektor Hýbr a od něho hned zatepla pan vrchní Jesser. Právě luštili spolu důležitou otázku, proč hrabě tak časně jel, a shodli se svorně v tom, že chce dorazit patrně ještě za chládku alespoň do Strakonice k Windischgrätzovi, tam počká přes poledne a pak pojedou na noc do Budějovic, aby druhého dne se dostal do Vídně.

Na silnici ozvalo se známé rachocení poštovního dostavníku. Jezdil teď dvakrát týdně z Klenčí do Kdyně a zpět, hlavně kvůli továrně, které docházely poštou z ciziny tak ukrutné balíky, že je žádný posel nemohl zmoci. Také Domažlice a Všeruby volaly po lepším poštovním spojení, a tak vláda povolila jízdy z Klenčí do Klatov se střídáním koní i vozů ve Kdyni, kde pan Jakub Ublaker měl nejen poštu, ale také zájezdní hostinec stejně slavný jako pan Johánes v Klenčí. Pošta zastavila před vrchnostenským úřadem, aby odevzdala i přijala uzamčenou tašku s dopisy, ale z dostavníku vyskočil i pan amtsasesor Hop.

„I podívejme se! Náš amtsasesor!“ vítal ho pan vrchní, „to to vzali zkrátka. Říkám, husaři – pane – toť nejlepší vyšetřující soudce. Ten otevře ústa i tomu nejzarytějšímu sedláku.“

Pan asesor se sice usmíval, ukláněl, ale vypadal jako rozcuchaný vrabec. Nevyspalý, neumytý pospíchal ráno na poštu, aby nezmeškal oznámit v Koutě, co se přihodilo, kde husaři stojí a co teď dělat.

„Tak vidějí, jaký hrnec kyselé omáčky nám uvařili. Teď si ji také musejí sám vylízat. Pořád říkám: opatrně! Pomalu! V ničem se nepřekalupírovat! Všecko si náležitě rozvážit! A přece dáme tak hloupě trhanovským na sebe bič do ruky,“ rozkřikl se dr. Jesser, když vyslechl Hopovu zprávu, a v největší nevoli od něho odešel.

Nebýt pana justiciára Březiny, byl by se ubohý asesor snad rozplakal. Cítil, že je se svým rozumem v koncích, hlavou honilo se mu plno divokých myšlenek, viděl už jásající sedláky, slyšel proklínající chalupníky a svědomí mu říkalo, že snad přece jen ten luk neměl napínat až k prasknutí. Zmocňovala se ho nejistota, ba i strach, jakési tajemné tušení, že to všecko špatně skončí a on že to na své vlastní kůži odnese... Až ho bylo zkušenému a mazanému justiciárovi líto. Pomyslí si: „Dnes mně, zítra tobě,“ šňupl si na to, aby se mu zostril jeho právnícký bystrozrak, a otočil se k Hopovi:

„A co tu tak sedějí, jako by jim dala holka kvinde? Pamatujou si, že nikdy není tak zle, aby nemohlo býti ještě hůř. Nechají starého se mračit a napíšu čerstva krajskému úřadu žádost, aby ten vojenský rozkaz opravili a výslovně nařídili husarům poslouchat ve všem městskou radu, šlápnouti sedlákům přímo na krk a státi na něm tak dlouho, dokud se nepřiznají, kdo zmlátil městskou radu. O to že hlavně jde a o lůsy že běží teprve v druhé řadě. Mohou tam napsat, že se jedná o vážnost všech úřadů, protože nová městská rada byla námi řádně dosazena a krajským úřadem potvrzena. Čin pana hraběte že je neoprávněné zasahování do úředního jednání, že si mohl na nás stěžovat, ale že nelze trpět, aby svémocně měnil naše rozkazy, ježto není našim představeným. A tak hezky ostře to napíšu, uvidějí, že jim to vrchní podepíše a ještě za to pochválí, neboť hledá, jak se dostat Melicharovi na kobylku za rekruty a jiné ještě škraloupy.“

„Pan direktor Melichar by nám neškodil, ale pan hrabě –“ klesl utrápený Hop.

„Pan hrabě podle našich zpráv odejel dnes ráno do Vídně, tam ho čekají jiné starosti a nos dostane Melichar.“

Pán když padne, sedláku se zlomí noha. Tak jen se nebojejí přitlačit perem a hezky tu paštiku okořenit.“

„Ale jak omluvíme, že jsme jednali bez vědomí panského úřadu v Trhanově?“

„Jim se už opravdu popletla všecka kolečka v hlavě, a kdybych jich neměl rád, řekl bych jim, aby se dali vycpat senem a postavili se jako strašák do zelí, když i pro takovou maličkost mají plné kalhoty strachu. Tak jim, k čertu, to oznámení napíšou, dají k tomu předvčerejší datum i číslo, zanesou to do jednacího protokolu, a mají pokoj. Za to oni přece nemohou, že se to zdrželo, že to pošta pozdě dodala nebo že to v trhanovské kanceláři někde založili a pozdě otevřeli. To se stanou ještě jiné maléry a svět se proto nezboří.“

Hopovi se chtělo padnout před panem justiciárem na kolena a zlíbat mu z vděčnosti nohy. Ano, toť jediná a bezpečná cesta, která ho vyvede z močálu a posadí opět na koně. Vyjasnilo se před ním, mraky se rozehnaly a slunce nad ním opět zářilo i svítilo.

„Do smrti jim to nezapomenu. Do ohně skočím, modré z nebe jim snesu, budou-li poroučet,“ drmolil vděčně a už namácel pero a sahal po čistém archu papíru.

V tu chvíli seděli už také sedlák Král s Hadamem Psutkou v kanceláři městského písaře Holuba. Seděli tam sami, neboť písaře odvedl velebný pán Faster k samotnému císařskému purkmistru a věhlasnému právníku Antonínu Failovi, aby mu přednesli v jeho svatyni celý spor klencký a poprosili ho o radu. Domažlický purkmistr Fail přišel před lety do Domažlic od Žatce jako kovaný Němec. Ale tak si zamiloval město, v jehož čele stál, že se naučil záhy česky, studoval jeho archiv, psal jeho dějiny a na smrt nenáviděl Boženu Němcovou jenom proto, že uveřejňovala v novinách pravdu o poměrech domažlických. Nemohlo ho usmířit ani to, že se o jeho osobě zmínila velmi pochvalně, ba že ho i ostatním Němcům stavěla za vzor. Cítil se příliš purkmistrem, výtky činěné městu pálily ho jako osobní urážka a ani páter Faster nemohl překlenout propast mezi ním a paní komisarkou a pan měšťanosta^[191] vyhýbal se stále i zábavám a besedám, kde Božena Němcová přednášela, hrála nebo jinak působila. Sočil na ni tajně i veřejně, přenášel svůj hněv i na jejího muže, a jak spatřil Fastra, hned spustil před písařem: „Slyšeli, jaká je hospodyně ta tak velebená jejich paní komisarka? Prádlo, mokré prádlo jí zplesnivělo, zapomněla je pověsit, jen se zeptají paní tetřle Špírkojc. To bychom mohli napsat do České včely anebo do Květů. I to, jak chodí s otřepaným podsazením dole na sukních, toulá se po vesnicích, sbírá pohádky, ale doma má největší nepořádek.“

Faster vzplanul nevolí i bolestí. „Křivdíte jí,“ rozkřikl se prudce, „vy to za ni nevyperete ani nezašijete. Má čtyři děti a takový plat má její muž, že si ani pradelnu zjednat nemůže. Vaší paní se to ovšem nestane. Ta chodí také po vizitách a procházkách, ale za ni perou vaši špinu ženy sluhy a strážníka. Meťme si každý před svým prahem.“ Purkmistr se vzpamatoval, zastyděl se a omlouval: „To jen tak mimochodem, abych ukázal, že na každého lze najít nějaký bič, nic není dokonalého pod sluncem. Copak pány vlastně přivádí ke mně?“

Také kaplan zkrátí, a jak se často stává, po krátkém zkřížení mečů dostaví se taková smírná nálada, kde ochotou překonává člověk sebe sama. Hlava domažlického magistrátu nechala si vyložit celou podstatu sporu, optala se na to a ono, chvíli přemýšlela a pak řekla pomalu a rozvážně: „Ti sedláci mají pravdu, my jim ji – budeme-li o to požádáni – můžeme potvrdit i z našeho městského archívu, kde leží celý svazek listin, jak pán z Lamingenu zajišťoval si hranice lesů, co a jak postupoval sedlákům a co městu. Nejlíp bude, vyžádají-li si krajskou komisi, aby dokázali své dobré právo na místě a krajský úřad aby se o tom přesvědčil na vlastní oči. Počíná se o tom mluvit i v našem městě, i zde se tvoří dvě strany, jedni stojí při sedlácích a druzí při řemeslech. Čím dříve se ten oheň uleje, tím méně kouře a sazí bude.“

„A co s husary? Myslím podati stížnost a žádost, aby byli odvoláni.“

„Škodit to nemůže,“ pokýval hlavou purkmistr, „ačkoli to těžko půjde. Krajský úřad nebude chtít před velitelem ukázat svoji zbrkllost a vracet husary. S vojáky nejsou žádné hračky. Každá exekuce jejich trvá nejméně týden.“

„Oba sedláci jsou vlastně na cestě do Klatov, prosil bych, aby jim to směl pan Holub napsati ihned.“

„Když písař nahradí, co tím prozahálí v úřadě, spánembohem,“ svolil ochotně pan měšťanosta, poptal se, co dělá pan děkan, co jeho zahrada a citrusy, jezdí-li ještě na vizitace, a propustil oba hosty ze své svatyně v nejvyšší přízni a milosti. Zalichotilo mu, že se dovolávali jeho právníckého věhlasu a že jim mohl dobře poradit. Viděl jasně, že vrchnostenský úřad koutský svůj výnos odvolá, a přál mu tu porážku z celé duše, neboť město sousedilo za Smolovem s Koutem, štířivým to sousedem, a pan vrchní Jesser držel v každém sporu palec Koutu, radil panu hospodářskému inspektoru Hýbrovi a svezl se městu po hřbetě, kdy jen mohl. Proč by mu to tedy neoplatil...

„Za hodinku to bude,“ sliboval písař, „za hodinku přijďte, zatím byste mohli jít třeba k Masopustům –“

„K paní komisarce bychom nesměli?“ optal se Král venku a zadíval se toužebně k Špírkovic domu.

„Bez pozvání nesmíme,“ krátce, úsečně prohlásil Faster, kterému znovu zazněla hlavou nízká pomluva paní Boženy. Věděl, že na ni paničky žárlí pro její krásu i duchaplnost, pro její zvláštní půvab, který mocně k sobě táhne a poutá každého, kdo se octne v jejím začarovaném kruhu, ale že by ta nenávist šla tak daleko, přece jen nemyslil. I jeho – kněze si podmanila, ač se tomu brání už kvůli bratru, který se mu směje, kdykoli se stočí řeč na literaturu, básně a písně a kdy chtěj nechtěj musí velebit zlaté pero i zlaté srdce paní Boženy. „Byl by čas, aby ženy přestaly myslet, že jsou na světě jen pro parádu!“ slyší Faster větu, kterou nedávno napsala do České včely, a této vzácné ženě budou takové husy vyčítat kdejakou chybičku na jejím zevnějšku?

„Tak vám za všechno mnohokrát děkujeme a nehněvejte se, že se k vám utíkáme,“ počal děkovat Král, když viděl, jak se Faster odmlčel a jak sice jde s nimi, ale s hlavou k zemi schýlenou, jako by cosi ztraceného hledal.

„Rádo se stalo!“ usmál se teď, „jen přijďte jako domů, mám vás dosud rád.“

„Ačkoli bychom zasloužili, abyste nás vyhnal. Špatně jsme se vám odměnili.“

„Škoda Taračky!“ jako by neslyšel, povzdychl si Faster, který už dříve slyšel o jeho podivuhodné smrti a okolnostech, jež ji provázely.

„Ale s Reischeckem se neperte,“ napomenul ještě sedláky, „máte toho nadrobno tak dost a on je v právu. Těch průvodů je v Klenčí opravdu mnoho a zbytečně dlouhých. To zavedl všechno u vás kaplan Gabriel Schneider. Dříve to nebývalo. Ten teprve počal vás vodit do Dolíku ‚k svaté vodě‘, do Hory ‚k dobré vodě‘, do Capartic ‚k svaté Anně‘, v každém pramenu viděl zázračnou vodu, každý kříž a obrázek v poli chtěl oslavovat průvodem, kázáním a pobožností. Sám už jsem to omezil a jako farář teprve bych to byl přistříhl. A šťastné pořízení v Klatovech!“ přál ještě sedlákům na cestu, potřásl jim rukou a zamířil k děkanství.

Z Domažlic do Klatov trvá cesta dobrých šest hodin a na takovou cestu nutno se dobře posilnit, najíst se, napít i na kmotra příhodu pamatovat, neboť moudré je, jde-li člověk někam na den, vzít si chleba na týden.

To všecko v Masopustově hostinci U přičinlivosti důkladně uvažují Král s Psutkou a na děkanském kostele už odzvonili poledne, když konečně prošli dolejší branou a kolem kostela U svatých pustili se ke Koutu, Kdyni a Klatovům. Kde jen trochu mohli, opouštěli tvrdou silnici a nadcházeli si pěšinami a polními cestami. Prošli spáňovské háje, zapadli do branžovských lesů, kolem Čertovy skály dali se k Nové Vsi a na Vráži teprve zas vstoupili na silnici, která odtud přímo, jako když střelí, mířila na Klatovy.

Minuli se tak s parádním spřežením, které brzy po obědě vyjelo z Klatov doprovázeno pohledy nejen pana krajského, ale i husarských důstojníků, jež hrabě František ve vinárně skvěle pohostil a v jejichž středu popadla ho opět touha po společnosti a zábavě. „Poustevníčil jsem dlouho, pokání moje bylo přísné, ale teď dost už vody, mléka a lesních kořínků, ústřice a víno jsou také boží dary,“ zabručel si, když ještě z vozu se ohlédl a rukou zatřepal na rozloučenou celé společnosti, co tak ochotně ve všem mu vycházela vstříc.

„Ani mluvit s nimi v Koutě nemusíme, ani se tam nezastavíme, jako bychom jich neznali; ti se podiví, až uslyší, že už v Klenčí není po husarech ani čuchu. Hned – rovnou přeseďte a pojedete sám s rozkazem k panu nadporučíku Görgeiovi a ten se jistě potěší, že mu nesete vykoupení z toho vyhnanství,“ rozjařen vykládal direktorovi hrabě, zpít vlastním úspěchem i společností i vínem.

Melichara ten úspěch těšil i netěšil. Přál porážku panu vrchnímu, nepřál však vítězství sedlákům. Ale věděl, kde pálí; neodvážil se ani slůvkem odporovati, mlčel uctivě, ke všemu kýval a těšil se v duchu, jak to bude opět krásné, až tahle sekatura pomine, až hrabě zmizí za devaterými vrchy a on sám se stane opět hrabětem. Relace bude posílat, kam si budou přát a jaké budou chtít, jen když budou z krku a o Trhanovu zase bude platit: Bůh vysoko a car daleko...

Vysoké pyramidy štíhlých, zelených topolů zjevily se na obzoru jako zuby dlouhého hřebene, pod nimi zabělala se silnice a brzy i vysoké budovy zámku a kanceláří v Koutě. Jako trhanovští Stadionové milovali lípu, sázeli a chránili ji, kde mohli, tak koutská jejich větev – „linea filipina“ – jak hlásal slavný rodokmen – nechala stát jen několik nejstarších lip roztroušených v okolí, ostatní všechny vykácela, ježto pod mohutnými nízkými korunami jejich v hlubokém stínu nic nerostlo, zato olemovala celou silnici po obou stranách vlašskými topoly, jež svými jehlancovitými vrcholy dodávaly celému kraji pod zříceninou památného Rýzemberka italský ráz.

Jakmile hrabě František spatřil ty protivné stromy, prudce zamrkal, jako by ho píchaly do očí, a nevrle zabručel: „Ať jedou.“ Přál si mít už celé Kouto za zády a nejraději by je přeletěl vzduchem, aby o ně nemusil ani zavadit. Ale kočí Dufek i kyrysar Hadam sami věděli, co se sluší a patří. Prohnuli se v kříži, přitáhli šimlům otěže a pod jejich kopyty hned zazvonila tvrdá silnice. Tu chvíli přiložil koutský hrabě Bedřich znovu dalekohled k oku a namířil jej k topolové aleji. Seděl pod „klobukem“^[192] a kochal se krásnou vyhlídkou na šumavské velikány, jež odpolední slunce štědře polévalo tekutým zlatem a průhledný vzduch je barvil namodro. Hrabě už slyšel, kdo projel Koutem tak časně ráno, a jakmile spatřil bílé čtyřspřeží, poznal je okamžitě.

„Ti nejednou s prázdnem,“ řekl si, když viděl ujíždějící kočár plným tryskem, dalekohled přitáhl mu jej sice tak blízko, že v něm viděl seděti dva pány v lehkých pláštích, ale do tváří jim neviděl.

Zato byl šťastnější pan inspektor Hýbr. Vypil si po obědě číšku kávy, zdříml si, a když mu sluha hlásil, že si excelencpán vyšel s dalekohledem ke „klobuku“, uznal za vhodné také se ukázat v polích a lukách, aby vrchnost viděla, že vskutku „inšpicíruje“.

„Kampak v tom vedru?“ optala se starostlivě jeho paní, která sice dřímala v lenošce, ale přece slyšela, jak nařizuje slečně Leokadii, aby mu přinesla hůl a cylindr.

„Nepotí-li se jezdec, nesmí se potit ani kůň, hrabě si vyšel,“ řekl stručně a dost nevrle inspektor.

A sotva se vyvalil před úřední dům, zafrčel mu těsně kolem nosu trhanovský hrabě, takže neměl ani času smeknout a poklonit se.

„On se vrací!“ zastavil se a hleděl dlouho do kotoučů prachu, jež se za kočárem zvedaly jako šedý oblak. „Jinde nemohl jezdit než v Klatovech. A co tam dělal? V takové paradě!“ ještě víc než dotěrné mouchy bzučely mu hlavou různé domněnky a dohady, tůkal holí chvíli do země, točil se nerozhodně, nevěda, neměl-li by se vrátit a povědět panu vrchnímu, koho potkal, ale pak pohodil jaksi vzdorně hlavou a vykročil do polí na Klepárně, kde se vždycky potěšil, neboť cesta vedla podél bublavého potůčku k rybníčkům a z obou stran vlnily se už jaře, ovsy a ječmeny, všecko bujné, až radost se podívat...

V Domažlicích, když míjeli děkanství, vzpomněl si hrabě znovu na kaplana Fastra.

„Ke cti mu to neslouží, že utekl z našeho patronátu,“ začal přísně, „mnoho jsem ho neznal, několikrát jsem se s ním setkal v kasinu, ale slyšel jsem, že medicíně rozumí, výborné masti na rány že dělá.“

„Ano, studoval původně medicínu, ale zběhl a vstoupil pak do semináře,“ ochotně svědčil Melichar a v duchu hádal, kdo asi hraběti o Fastrovi pověděl. Hrabě Rudolf jistě ne, ten má plnou hlavu jiných starostí, ale buď obrfořt Winkler nebo starý Pavelka, se kterým se hrabě nejraději toulá po lesích a poslouchá jeho mysliveckou latinu. Ti dva stáli při Fastrovi zjevně, schvalovali jeho vlastenčení a hlásili se k němu. Hrabě František by měl chodit jenom s direktorem, nechodit sám, nezastavovat se na setkání s každou babou a neshírat klepy, jen kdyby už odjel někam ke všem rohatým, aby si člověk mohl oddychnout a odpočinout...

I kaplan Fasteur vyhlédl zvědavě oknem, když na náměstí zabouřila hraběcí ekvipáž. Ale jakmile poznal, kdo v ní sedí, jako by se byl spálil, tak rychle odtrhl zraky a odvrátil hlavu. Tomu však nemohl zabránit, aby v něm jako bubliny z tůně nevyvřela na povrch duše všecka hořkost, celá křivda, kterou mu Melichar způsobil.

„Padouch jsi, a ne direktor,“ zahrozil pěstí a usedl znovu k matrikám oddaných, které teď vedl za bratra. Ale brzy té práce nechal, netěšila ho, zvláště teď, kdy slunce i teplo lákaly ven do boží přírody. Dokončil ještě načatý zápis, podtrhl jej tučnou čarou, složil křestní listy s ostatními doklady do svazečku, uložil je v archivu na chodbě, a ačkoli ještě asi dva sňatky měly být zapsány do ohromné knihy, nesoucí v sobě tolik lidského štěstí, řekl si kaplan: „Zítřejší je také den, však ono to na mne počká, podívám se k panu Ibšrovi, nejsou-li tu noviny, zdá se mi, že tudy projela ráno kdyňská pošta.“

A štěstí mu přálo. Setkal se u Ibšra s paní Boženou, která sem přinesla několik dopisů a prohlížela si došlé knihy a časopisy.

„Přece rosteme, přece tu darmo nepracujeme,“ rozjasnila se jí tvář, když kupec hlásil, jak se čím dál tím víc knih kupuje, jak obliba české četby se rozmáhá, jenom Pražského posla že se už odebírá pětadvacet výtisků a noví a noví odběratelé se hlásí, i tací, kteří až dosud jenom německé noviny předpláceli.

„Ještě bude musit hezky dlouho slunce svítit, než tady všechna tvrdá kůra roztaje, rozpukne a vyžene radostné mlázi,“ rozhovořila se radostně, když vyšli ze šerého krámu do klenutého loubí, jež celé náměstí krásně lemovalo. Usmívala se šťastná jako dítě, nadšením zářily jí

krásné její oči, jenom pobledlá tvář a mdlý, nezvučný hlas i úsměv prozrazovaly únavu, kterou paní komisarka čím dál tím více trpěla.

„Zato v Praze všechno vře a kypí zrovna životem. Praha, toť jádro a z něho už i k nám proudí míza a šťáva – cítím jaro nejen v přírodě, ale i v národě. Pojd'me ven z toho loubí, kde každý krátek jinak páchne, ven do polí, kde se zelená a vlní osení, kde promrzlé stromy znovu raší, kde ptáci zpívají, louky kvetou a zapadající slunce slibuje nový a ještě krásnější východ.“

Zamířila sama kolem hradu a solnice na vavříneckou cestu a tu si náhle vzpomněla, jak viděla ráno Krále ještě s jedním sedlákem točit se před úřadem a loučit se s Fastrem.

„Měl jste tu ráno návštěvu z Klenčí,“ zchladla hned, jako by na její nadšení spustil sprchu.

„Viděla jste nás?“

„Viděla, ale nezavolala. Už nemám ráda Klenčí a nepojedu tam.“

„A proč?“ překvapeně optal se Faster a hned jako na usmířenou dodal: „Mají tam vojenskou exekuci, husary z Klatov „Vím, všechno vím,“ přerušila ho netrpělivá paní Božena, „muž tam včera revidoval a přivezl samé zlé zprávy. Na nůž se to tam pere, ale ne kvůli škole, kostelu, svobodě, řeči mateřské na radnici a v úřadě anebo kvůli jinému statku duševnímu, ale kvůli kusu lesa. Sedláci se tak zatvrdili k chudině, že travnička nesmí si užít ani kus trávy na jejich mezi, ba ani krávu z chalup netrpí ve svém stádě. Vy všichni lpíte zde na té hroudě zemské a nejste schopni vznést se do výše. Za nic na světě byste se od ní neodloučili, ba raději byste opustili řeč i víru než tuto kamenitou půdu. To je u nás na východě lid zcela jiný, mnohem ideálnější. Pozorujte jen v Podkrkonoší, co lidí opustilo své statky a domovy a vystěhovalo se v době pobělohorské do Saska, Slezska i Pruska raději, než aby se zřeklo staré své víry.“

Faster kráčel při ní s hlavou skloněnou k zemi, jako by naň někdo nakládal těžké břemeno, poslouchal pozorně, a teprve když domluvila paní Božena, zvedl hlavu, smekl klobouk, setřel si pot, který se mu perlil po čele, jak namáhavě vystupoval po prudce stoupající cestě, a řekl bolestně:

„A přece nám křivdíte, ačkoli mnoho – přemnoho pravdy leží ve vašich slovech.“

„V čem vám křivdím?“ zastavila se paní Božena u prosté lavičky pod stromem.

„Posaďme se, prosím, mne zlobí ještě pakostnice v kotníkách, namáhá mě cesta dovrchu.“

Posadili se. Kousek nad nimi bělal se kostelíček sv. Vavřince, obklopený lipami, za ním černaly se krásné lesy Dmoutu a Zelenova, před nimi prostírala se úrodná kotlina domažlická, uzavřená jako hrází pahorkatinou kdyňskou a na jejím dně leželo město tiché, klidné, jakoby spící, šindelové střechy jeho šedaly se matně na slunci jako stříbrné a dvě vysoké věže jako prsty zvedaly se nad ním. Na jedné zářil pozlacený kříž a na druhé dvouhlavý rakouský orel. Na to své rodné město i kraj zahleděl se Faster, na věž děkanského kostela a na hradní věž upřel svoje ohnivé zraky, to všecko jako by k němu mluvilo a přímo z duše řinula se mu slova:

„V tom nám křivdíte, že zapomínáte, jak naše minulost, naše dějiny místní vyvíjely se zcela jinak na českém západě než u vás na východě.“

„Jak to myslíte,“ optala se paní komisarka a zbystřila pozornost, neboť cítila, na tomto poli že se s Fastrem měřit nemůže, toužila po pravdě a jasném úsudku.

„Vy jste odjakživa sousedili se Slezskem,“ počal hovořit kněz klidně a srdečně, „které patřilo k zemím koruny svatováclavské; tamodtud vám nikdy nehrozilo nebezpečí, nikdo neohrožoval vaši půdu, střechy nad hlavou, váš majetek a život. Ve vašich horách dýchalo se bezpečně, žilo se klidně, kopce a lesy mluvily k duši o všemohoucnosti boží, o boží kráse, dobrotě a lásce, vychovávaly lidi založené nábožensky, duchy rozjímající a přemýšlející, jejichž království není z tohoto světa, kteří je hledají jinde, kde čekají lepší život, než je úděl chudého horského tkalce v divokých Krkonoších.“

„Toť pravda,“ přisvědčila pozorná posluchačka.

„Řeč Šumavy zní však zcela jinak. Šumava tvoří hráz mezi dvěma nepřátelskými světy a duševní vývoj tu šel zcela jinými cestami. My jsme tu jaktěživí sousedili s Němci a naši předkové chodili ustavičně s těžkou starostí v týle. Nám král uložil chránit zemské brány a branky, toť byla hlavní starost a na jinou nezbyvalo času ani místa v hlavě a duši. Jako vlk skočil na nás každou chvíli z Bavor nepřítel, pobral, co se dalo, šaty, peřiny, mouku, obilí, odehnal dobytek, zapálil střechy nad hlavou a zmizel v lesích. My ovšem hned musili pomýšlet na odškodnění, na vlastní trestné výpravy do pohraničních vesnic německých, aby se rány snáze zahojily. Proto naši otcové nechodili po horách jen za svým tichým, klidným živobytím, ale chodili tam jako zodpovědní strážci pomezního hvozdu. Jakmile zavrčel pes u jejich nohou, jakmile spatřili lesem prchajícího vlka, medvěda nebo jelena a plachou laň, už věřili, že do hvozdu vkročil nepřítel, už pálili výstražné ohně, už ostřili čekany a chystali

muškety i sekery, už se chystali k boji na ochranu půdy i majetku. Všecku jejich duševní i tělesnou sílu vyžádala si ta země zde, nebylo času na nějaké náboženské hloubání, na plané hádky a schůzky, na filosofování a blouznění. Střízlivá skutečnost držela je ustavičně v tvrdé dlani a nutila je životem a krví platit za bezpečnost své domoviny. Proto drželi vždycky s králem, a nebýt kněží a kazatelů, kteří k nám odjinud přicházeli anebo alespoň odjinud přinášeli nová učení, nebylo by tu o třenicích náboženských ani potuchy.“

„Ale přece tu vypukla rebelie, přece i tu věšeli rebely.“

„Ano, ale ne kvůli náboženství. Když jim Lomikar bral jejich luteránskou víru, křičeli sice, vyhrožovali, ale neutekli. Jakmile vyšel císařský zákon: kdo není katolíkem, nemůže a nesmí vládnout půdou, ale musí se vystěhovat, jakmile Chody postavili vážně před otázku: chceš zůstat doma jako katolík, anebo se vystěhovat jako luterán, podrobili se klidně. Kvůli náboženství neutekla od nás ani noha, nevzbouřila se ani jediná chodská hlava. Od vás šly celé proudy do Sas, u nás nedali se kvůli víře ani od vojáků dlouho trápit. Roku 1627 – jak zapsal kronikář – i toto město“ – ukázal Faster hůlkou na Domažlice – „a celé jeho okolí počalo pokojně vyznávat křesťanskokatolické náboženství a katolický farář nerušeně vykonávat služby boží. Vypravuje se, jak se v Praze vsadil don Martin Hoef-Huerta o pět set dukátů s panem Přibíkem z Újezda a na Svrčovsi, že obrátí Domažlice i Chody na katolické náboženství, a už po třech měsících vsázku vyhrál. Své povinnosti náboženské vykonávají teď Chodové obřadem katolickým, ale těmto synům svobody a přírody nezaryje se do duše žádná konfese. Mají jakési své vlastní náboženství, pohanství smíšené s křesťanstvím, plno pověr a náboženských zvyků, a kdo bude chtít vyplít tento koukol, ten jistě vytrhá spolu i pšenici, jak jsem se sám o tom přesvědčil, takže je strach, aby se Chodsko nestalo jednou krajem úplně nábožensky lhostejným a netečným.“

„Proč tedy vzplanulo tu selské povstání, když ne kvůli náboženství?“

„Ne, kvůli náboženství nikdy ne. Ale jen kvůli půdě, svobodě a mateřské řeči své zdvihli se k zápasu, který dosud trvá a jehož my jsme svědky. Lomikar bral jim půdu přímo pro sebe a Stadionové nepřímou. Uváděli totiž a dosud uvádějí do vesnic německé osadníky, nadřžují jim, staví je na roveň ve všem starým usedlíkům, ba i přednost jim dávají, takže se tu roztahují jako ježek v cizím pelechu, zakládají sklárny, ničí hvozdy a vytlačují český živel z půdy, na které vždycky pevně stála chodská noha – to pobuřovalo a pobuřuje ještě dnes.“

„Nešťastná země,“ sepjala ruce paní Božena a smutně zahleděla se do kraje. Počalo se zvolna šeriti. Večerní vánek šustil metajícími se žity, šelestil pentličkami pšenic i ječmenů, křepelky se ozývaly na zelených mezích a nad městem vystupovaly z komínů obláčky modravého dýmu.

„Vraťme se,“ vstala náhle paní Božena, „mrazí mě v zádech a hlava mě skoro ustavičně pobolívá.“

„Pojedete do lázní, jak vám radí lékaři?“

„Ano, brzy pojedu.“

„Kam, smím-li se ptát?“

„Do Františkových Lázní.“

„Mě posílají do Karlových Varů.“

„A poslechnete?“

„Nevěřím lázním, škoda peněz,“ zavrtěl Faster hlavou. „Mně se zdá, velebníčku, že byste se měl jmenovat ‚držgrešlec,‘“ zahrozila mu prstem paní komisarová.

„Lidé přehánějí, pár grošů jsem si v Klenčí ušetřil, ale mnoho toho není,“ ošíval se rozpačitě kněz.

„Bez zdraví není bohatství, tělo naše stárne, ale neduhy mládnou, a moří-li nás nemoc, co může člověka těšit? Pro zdraví nám nesmí být žádná obět' těžkou.“

Došli brzy do města, neboť cesty z kopce rychle ubývalo. Už na Bezděkově slyšeli rachot kopyt a vojenskou trubku ozývat se směrem od Dražinova k Domažlicům. Zvuky se rychle blížily, a když došli paní Božena s Fastrem proti klášteru, z hořejšího předměstí mířil sem v prudkém cvalu houf jezdců.

„To jsou husaři,“ zadívala se na ně paní Božena. „A kde se tu berou?“ –

„Aby to tak jeli z Klenčí!“ vykřikla současně s Fastrem stejnou domněnku.

„Uhodli jsme,“ usmál se Faster, „tak to bude pravda!“

„U nás se říká, když dva lidé řeknou najednou tutéž větu, že vysvobodili dušičku z očiště.“

„Dej Pán Bůh, abychom vysvobodili všechny klencké z jejich očištění.“

„Dejž to Pán Bůh,“ vlídně se usmála Němcová, „už se na ně nehněvám,“ podala Fastrovi ruku a zmizela ve dveřích domu, ke kterým ji kněz uctivě doprovodil.

Poznámky

[¹] Slavnostní ukončení draček hostinou a tancem. *Pozn. red.*

[²] Zde vystoupilý konec kosti v kloubu na prstech. *Pozn. red.*

[³] Svítat. *Pozn. red.*

[⁴] Bahenní pták příbuzný sluce. *Pozn. red.*

[⁵] Třetí neděle v postě.

[⁶] Krátkých kulovnic.

[⁷] Ten, kdo zpracovává smolu. *Pozn. red.*

[⁸] Sněhová vánice, která někdy přijde až v dubnu, ba i v květnu. (*J. Š. Baar*)

[⁹] Neúspěch. *Pozn. red.*

[¹⁰] Dřevěná dýmka z kořene. *Pozn. red.*

[¹¹] Kapradina s laločnatými listy a sladkým oddenkem. *Pozn. red.*

[¹²] Růže.

[¹³] Tak se říkalo na Chodsku městským řezníkům, kteří procházeli vesnice, hledající, často marně, tlustý dobytek. (*J. Š. Baar*)

[¹⁴] Zde: brusičská břidlice.

[¹⁵] Člen pohraniční stráže. *Pozn. red.*

[¹⁶] Hyclík nebo pohodný – ras. (*J. Š. Baar*)

[¹⁷] Neporušená sněhová plocha. *Pozn. red.*

[¹⁸] Patro ve stodole.

- [19] Rekurs. (*J. Š. Baar*)
- [20] Sběrna uhynulých n. nakažených zvířat; (dř.) obydlí pohodného; rasovna. *Pozn. red.*
- [21] Zápisná kniha rekrutská. (*J. Š. Baar*)
- [22] Člen tajného revolučního spolku v Itálii na počátku 19. stol. *Pozn. red.*
- [23] Chudřas, žebrák, povaleč (v italském prostředí). *Pozn. red.*
- [24] Pálkou. *Pozn. red.*
- [25] Píšťalu. *Pozn. red.*
- [26] Laciný kapesní nůž (za groš). *Pozn. red.*
- [27] Nabobtnalý (pučící) hrách okořeněný a upražený, pučálka. *Pozn. red.*
- [28] Napředená příze navinutá na vřetenu.
- [29] Kořalka z dřišťalových bobulí (*Berberis*). (*J. Š. Baar*)
- [30] Sluky.
- [31] Wār's 's Wirtshaus die Kirche und s'Mádel der Altar, so möchte ich Pfarrer sein gerne zwei Jahr, to jest, až bude z hospody kostel, divče v něm oltářem, chtěl bych v tom kostele být rád dvě léta farářem. (*J. Š. Baar*)
- [32] Blatouchy. (*J. Š. Baar*)
- [33] Prostor ve stodole vedle mlatu.
- [34] Rarach, rarášek. *Pozn. red.*
- [35] Na lavici. (*J. Š. Baar*)
- [36] V ohradě. *Pozn. red.*
- [37] Svazek, smotek suchých stébel (zprav. slámy). *Pozn. red.*
- [38] Koryto n. žlab vedoucí vodu nad zemí, zvláště na mlýnské kolo. *Pozn. red.*
- [39] Oběžnicích.
- [40] Z krajových odřezků.

- [41] Kovový n. dřevěný trámeč pro posunování těžkých břemen. *Pozn. red.*
- [42] Špalkový úl. *Pozn. red.*
- [43] Oprat'. *Pozn. red.*
- [44] Tvrdý útvar s rosolovitým obsahem, návní. (Návní, nádní, též lonská kost je chrupavčitý nebo kostní výrůstek, nádor. *Pozn. red.*)
- [45] Spojovací pásy u cepů.
- [46] Na půdě. *Pozn. red.*
- [47] Část střechy vyčnívající ven přes hlavní zeď. *Pozn. red.*
- [48] „Teď už jsem soldát, musím na vartě stát,
císaře ve dne, mou dívčí v noci milovat.“ (*J. Š. Baar*)
- [49] Zavodňovací strouhy. *Pozn. red.*
- [50] Kompost.
- [51] Drůbež n. drobný dobytek. *Pozn. red.*
- [52] Jemné lněné plátno. *Pozn. red.*
- [53] Strakatou. *Pozn. red.*
- [54] Světnici. (*J. Š. Baar*)
- [55] Smotek suchých stébel (zprav. slámy) k čištění, zapalování apod. *Pozn. red.*
- [56] Potůčku, který protéká Klenčí, říkají všichni řeka. (*J. Š. Baar*)
- [57] Dragounský pluk mající jméno K. L. Fickelmonta, rakouského generála.
- [58] Náležející vysokému uherskému hodnostáři.
- [59] Bagage, tj. vojenská zavazadla. (*J. Š. Baar*)
- [60] Vzpěra podpírající boky vozu o nápravy. *Pozn. red.*
- [61] Vrstva dřeva mezi jádrem a korou.
- [62] Kresba dřeva tvořená letokruhy v jeho podélném n. šikmém řezu. *Pozn. red.*

- [63] Lavice. (*J. Š. Baar*)
- [64] Předsíň. (*J. Š. Baar*)
- [65] Klenutý sklep pod zemí na mléko a brambory. (*J. Š. Baar*)
- [66] Dívčí hra (drápky). (*J. Š. Baar*)
- [67] Dřevěná ucpávka velkých rozměrů uzavírající odpadní rouru rybníka, čep. *Pozn. red.*
- [68] Sádka na ryby. *Pozn. red.*
- [69] Bekasína, bahenní pták. (*J. Š. Baar*)
- [70] Vypouštěcí rouře.
- [71] Rozednívati se. (*J. Š. Baar*)
- [72] Slavnost konaná 2. srpna v chrámech řádu Františka z Assisi a spojená s udílením tzv. plnomocných odpustků. *Pozn. red.*
- [73] Ztrouchnivělé dřevo.
- [74] Druh pšeničného pečiva pečeného o velikonocích. *Pozn. red.*
- [75] Velikonoční řehtačka. *Pozn. red.*
- [76] Do pozoru. *Pozn. red.*
- [77] Bažina, mokřina.
- [78] Opěra upevněná ve spodku vozu k pevnějšímu připojení svršku.
- [79] Kuň rezavě hnědé barvy (jako liška), ryzák. *Pozn. red.*
- [80] Vyčistila profukováním na větru.
- [81] Popenec. (*J. Š. Baar*)
- [82] Dřevěná míra dutá na suté zrní. (*J. Š. Baar*)
- [83] Kamenné sousoší Krista na hoře Olivetské se spícími apoštoly u Horšova Týna. (*J. Š. Baar*)
- [84] Zavírací páka.

- ^[85] Z tyček z mladých lesních stromků.
- ^[86] Pestrobarevné kraslice n. fazole. *Pozn. red.*
- ^[87] Malovaná vajíčka velikonoční. (*J. Š. Baar*)
- ^[88] Vodorovný trám spočívající ve zdi a tvořící podklad pro dřevěnou konstrukci, pozednice.
- ^[89] Dřevěné příčky, krátká prkna.
- ^[90] Trám v krovu kolmý k hřebenu i k dolnímu okraji střechy, podpírající nosnou konstrukci krytiny. *Pozn. red.*
- ^[91] Dřevěná tyč na jednom konci do plocha rozšířená, náčiní užívané na mísení těsta ap. *Pozn. red.*
- ^[92] Tkaničku, tj. brus, sražená střídka chlebová nad spodní kůrkou. (*J. Š. Baar*)
- ^[93] Bába, prodávající selkám tekuté kvasnice z trhanovského pivovaru. (*J. Š. Baar*)
- ^[94] Kaše o pěti kabátech, tj. kaše politá máslem, medem, pak posypaná cukrem, skořicí a perníkem. (*J. Š. Baar*)
- ^[95] Nevybíravý v jídle.
- ^[96] Vydlabaný otvor, do kt. zapadá čep (při spojování dřev). *Pozn. red.*
- ^[97] Lísa na chléb, zvláštní žebříček, do jehož obloukových příček staví se kolmo bochníky chleba. (*J. S. Baar*)
- ^[98] Nej kvalitnější mouka vzniklá prvním mletím žita; výražková mouka. *Pozn. red.*
- ^[99] Necky na Chodsku jmenuje se podlouhlý okřin, vydlabaný z půlky javorového kmenu. Necky na prádlo slují zde troky. (*J. Š. Baar*)
- ^[100] Slabší trám, který spojuje krovovou stolicí a nese ve středu všechny krokve. (*J. Š. Baar*)
- ^[101] Gloria. (*J. Š. Baar*)
- ^[102] Strup, prašivina. *Pozn. red.*
- ^[103] Volný kabát, volná kazajka. *Pozn. red.*

- [104] Šňupavý tabák. (*J. Š. Baar*)
- [105] Německé pojmenování lidové Josefa. (*J. Š. Baar*)
- [106] Kolečkách.
- [107] Rozsvěcuje. (*J. Š. Baar*)
- [108] Kristus vstal. (*J. Š. Baar*)
- [109] Oděv osob sloužících mši n. při ní přísluhujících. *Pozn. red.*
- [110] Ještěrky, tj. ozdobné řeménky, jimiž zavazují se koženky v kolenou. (*J. Š. Baar*)
- [111] Nepoddajní.
- [112] Otužilí, statní.
- [113] Štěkej. (*J. Š. Baar*)
- [114] V mlze. (*J. Š. Baar*)
- [115] Některé ze zámořských dřev užívaných v barvířství.
- [116] Německý zvyk velikonoční „das Schönheit- und Stärketrinken“. (*J. Š. Baar*)
- [117] První po Velikonocích.
- [118] Janovec. (*J. Š. Baar*)
- [119] Plně svobodný šlechtický statek nevázaný v lenní soustavě. *Pozn. red.*
- [120] Viz Ottův slovník naučný, heslo „Metternich“. (*J. Š. Baar*)
- [121] Člen tajného revolučního spolku v Itálii na počátku 19. stol. *Pozn. red.*
- [122] Varovné znamení, obyč. věchet slámy na tyči ap., vyjadřující nějaký zákaz. *Pozn. red.*
- [123] Plané hrušky, na jejichž větvích rostou dlouhé ostny jako na trní. (*J. Š. Baar*)
- [124] U stoupy. (*J. Š. Baar*)
- [125] Paní teta. (*J. Š. Baar*)
- [126] Anna Hofová. (*J. Š. Baar*)

- [127] Boty. *Pozn. red.*
- [128] Tylovy *Slze vlastenek.* (*J. Š. Baar*)
- [129] Motouz na konci biče.
- [130] Konec tkalcovské osnovy, kterým se ke stavu připíná. (*J. Š. Baar*)
- [131] Prázdné vajíčko slepičí nebo husí. (*J. Š. Baar*)
- [132] Souš, tj. suchý strom v lese, je-li menší, sluje souška. (*J. Š. Baar*)
- [133] Zloděj, sakra, zloděj! (*J. Š. Baar*)
- [134] Warte! Still! – tj. Počkej! Ticho! (*J. Š. Baar*)
- [135] Batterlhütte, tj. skelná huť na výrobu barevných kuliček na růžence (paternoster), jimž se říkalo pátrle. (*J. Š. Baar*)
- [136] Tlak na prsou. (*J. Š. Baar*)
- [137] Strojek na pouštění krve. (*J. Š. Baar*)
- [138] Höll, blízká ves v Bavorsku. (*J. Š. Baar*)
- [139] Přístřešek chalupy nad záspí. (*J. Š. Baar*)
- [140] Seseknutý roh střechy nad štítem chalupy. (*J. Š. Baar*)
- [141] Rukavička. (*J. Š. Baar*)
- [142] Střevíc. (*J. Š. Baar*)
- [143] Na výměnku. (*J. Š. Baar*)
- [144] Hřeb do podkovy. *Pozn. red.*
- [145] Řada šindele na střeše. (*J. Š. Baar*)
- [146] Pluh. (*J. Š. Baar*)
- [147] Starý hudební strunový nástroj. *Pozn. red.*
- [148] Sazenice hlávkového zelí. *Pozn. red.*

- [149] Pozdní. (*J. Š. Baar*)
- [150] Přípravný učitelský kurz. *Pozn. red.*
- [151] Semeno lněné sluje krátce semíčko. (*J. Š. Baar*)
- [152] Jednoduchý přístroj, na kterém se vozí na pole orební náčiní. (*J. Š. Baar*)
- [153] Nádoba mísovitého tvaru, zprav. pletená; ošatka. *Pozn. red.*
- [154] Pochoutka z páleného cukru.
- [155] Krajáč na mléko. *Pozn. red.*
- [156] V kolečkách. *Pozn. red.*
- [157] Velká kostelní svíce.
- [158] Asi 78 cm.
- [159] Louka na kopci, suchá, s výbornou pící. *Pozn. red.*
- [160] Úhory, tj. pole ležící jeden rok ladem, „aby si odpočalo“. (*J. Š. Baar*)
- [161] Od Jana Nepomuckého ke Křtiteli. (*J. Š. Baar*)
- [162] Škvírou. *Pozn. red.*
- [163] Stříšky trakaře. *Pozn. red.*
- [164] Na Chodsku vodník. (*J. Š. Baar*)
- [165] Božcové koření či mařinka vonná, jež se dává do koupele dětské s mateřidouškou, aby dítě nedostalo psotník. (*J. Š. Baar*)
- [166] Ohnice. (*J. Š. Baar*)
- [167] Bodlák. (*J. Š. Baar*)
- [168] Šišky lesní. (*J. Š. Baar*)
- [169] Plavuň. (*J. Š. Baar*)
- [170] Různé typy řetězů. *Pozn. red.*

- [171] Hranice dříví. (*J. Š. Baar*)
- [172] Otočný nosník. *Pozn. red.*
- [173] Herrschaft Kauth – Markt Klentsch nebo Město Klenčí. (*J. Š. Baar*)
- [174] Trhanov. (*J. Š. Baar*)
- [175] Čepice maďarských husarů. *Pozn. red.*
- [176] Přiléhavý, šňůrami zdobený vojenský kabát. *Pozn. red.*
- [177] Chléb, máslo, víno. (*J. Š. Baar*)
- [178] Vrabec na Chodsku říká: „Čert, čert, teremtete, čert!“ (*J. Š. Baar*)
- [179] Protěž s květenstvím červenavým (dědečkové) a bílým (babičky). (*J. Š. Baar*)
- [180] Božimu tělu říká se na Chodsku „věnečky“. (*J. Š. Baar*)
- [181] Starší druh kapesních hodinek. *Pozn. red.*
- [182] Kopretiny, pampelišky, ledenec, chudobky, jetel, toten, řeřišnice a pryskyřník. (*J. Š. Baar*)
- [183] Velikonoční pondělí. (*J. Š. Baar*)
- [184] Pomačkaný. *Pozn. red.*
- [185] Palatýn - vysoký státní hodnostář. *Pozn. red.*
- [186] Z nesnáze, z bryndy.
- [187] Brázdou. *Pozn. red.*
- [188] Maďarský pastevec koní. *Pozn. red.*
- [189] Podrobná úřední zpráva. *Pozn. red.*
- [190] Šlechtické obyvatelské právo.
- [191] Starosta města. *Pozn. red.*
- [192] Dřevěný altán v polích nad Koutem. (*J. Š. Baar*)